

THE ADYAR LIBRARY SERIES

VOLUME EIGHTY-SEVEN

लक्ष्मी तन्त्रम्

LAKṢMĪ-TANTRA

A PĀÑCARĀTRA ĀGAMA

EDITED WITH

Sanskrit Gloss and Introduction by

PANDIT V. KRISHNAMACHARYA

SaITz
KRI
310001

© 1959 Adyar Library and Research Centre
Adyar, Madras 20, India

Printed in India

At the Vasanta Press, The Theosophical Society, Adyar, Madras 20

PREFACE

THE Adyar Library is happy to bring out this edition of the *Lakṣmī-tantra*, an important Pāñcarātra text, as the eighty-seventh volume in the Adyar Library Series. This is the second Pāñcarātra work published by the Library; the first was the *Ahīrbudhnya Saṃhitā* edited under the supervision of Dr. F. Otto Schrader and published in 1906.

The present edition of the *Lakṣmī-tantra* is based on the following material:

- A. The *Lakṣmī-tantra* printed in 1888 in Telugu characters by the Sadvidyāmandira Press, Mysore.
- B. Adyar Library MS. No. 73675 (palm-leaf) containing *adhyāya-s* 1 to 50.
- C. Adyar Library MS. No. VB 1004 (palm-leaf) containing *adhyāya-s* 1 to 50, but lacking a few lines at the end.
- D. Government Oriental Manuscripts Library, Madras, MS. R. No. 6040*b* (palm-leaf) containing *adhyāya-s* 1 to 31, the last *adhyāya* being incomplete.
- E. Government Oriental Manuscripts Library, Madras, MS. D. No. 16058 (palm-leaf) containing *adhyāya-s* 1 to 17.
- F. Government Oriental Manuscripts Library, Madras, MS. R. No. 28 (paper) containing *adhyāya-s* 1 to 50 with a gap in the 17th *adhyāya*. This is said to be a transcript of a MS. belonging to Śrī M. O. Anandalvar of Bangalore.
- G. Sri Venkatesvara Oriental Manuscripts Library, Tirupati, MS. No. 3852 (paper) containing *adhyāya-s* 1 to 50.
- I. Government Oriental Manuscripts Library, Madras, MS. R. No. 5218 (palm-leaf) containing *adhyāya-s* 1 to 57, but lacking the end of the 55th, the whole of the 56th and the beginning of the 57th *adhyāya-s*.

We thank the authorities of the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, and the Sri Venkatesvara Oriental Institute, Tirupati, for lending their manuscripts

Pandit V. Krishnamacharya, with his experience in the editing of texts and his knowledge of Vaisnava literature, is well qualified to edit the *Lakṣmī-tantra*. It is hoped that his Sanskrit gloss on the text as well as the introduction will prove to be of much use to readers. Pandit K. Ramachandra Sarma has assisted the editor in preparing the indices and the copy for the press. Dr. Sreekrishna Sarma and Mrs. Radha Burnier have also read the proofs.

We tender our grateful thanks to Dr. V. Raghavan of the University of Madras who has not only given valuable advice but has also gone through the proofs.

1st February 1959

ANN KERR
Director, Adyar Library

“शतकोटिप्रविस्ताराल्लक्ष्मीतन्त्रमहार्णवात् ।

अयं सारः समुद्धृत्य खिग्धया दर्शितो मया ॥”

“रहस्यानेकसंभेदं नानावाक्योपशोभितम् ।

लक्ष्मीतन्त्राद्वयं सम्यक् सद्यः प्रत्यायकं नृणाम् ॥”

(लक्ष्मीतन्त्रम् ४४-५२ ; ५१-४)

CORRIGENDA

<i>Page</i>	<i>Verse</i>	<i>For</i>	<i>Read</i>
४२	५२	चतुर्विध	चतुर्विधा
"	५५	प्रोक्त	प्रोक्ता
४३	५	अपूर्व	अपूर्वा
१०५	५४	मंस्य	मस्य
११०	५७	वामे.	वामे:
११५	३९	गदो	गूढो
१२७	२७	द्रतं	इतं
१३४	४५	अनिदेश्यो	अनिदेश्यो
१३५	५५	विज्ञाना	विज्ञाना
१६०	८६	वह्निभिर्वा	वह्नीभिर्वा
१७०	११	साकर्पणी	साकर्पणी
१८६	१२१	रपास्यव	रपास्यैव
२१६	२३६	२६६	२३६

उपोद्घातः

१. आगमाः

आगमो नामानादिसंप्रदायसिद्धगुरुशिष्यपरंपरोपदेशकमागतः शास्त्रसंदर्भः । आगमशब्दो वैदिकानिवावैदिकानप्यागमान् क्रोडीकरोति । तत्रावैदिका बौद्धाद्यागमाः । वैदिकास्तु वेदा इतिहासपुराणानि तन्त्राणि च । वेदा निगमापरपर्यायनामानः ऋगादिभेदाश्चतुर्विधाः प्रसिद्धाः । इतिहासपुराणानि महाभारत-पाद्मादीनि । आगमापरनामानि तन्त्राणि शैवशाक्तवैष्णवभेदेन त्रेधा भिद्यन्ते । तत्र प्रथमे कापालकालामुख-पाशुपतशैवभेदेन चतुर्था भवन्ति । तत्रापि चरमे काश्मीरशैवसिद्धान्तभेदेन द्विधा भिद्यन्ते । सर्वेऽपीमे शैवागमाः शिवपारम्यं शिवपूजादिकं च प्राधान्येन प्रतिपादयन्ति । काश्मीरागमाणामुत्तरदेशेष्वेव प्रचुरः प्रचारः ; क्वचिदक्षिणदेशेष्वपि । शैवसिद्धान्तागमानां तु दक्षिणदेशेष्वेव प्रचारः । शाक्तागमा दक्षिणाचारवामाचारभेदेन द्विविधा भवन्ति । दक्षिणाचारः प्रायेण वैदिकमार्गानुसारी । वामाचारस्तु वैदिकमार्गपरिग्रह इति वदन्ति । तथा चाह भास्कररायदीक्षितः—“वामाः वाममार्गरताः । पञ्चयज्ञादिविलेपकत्वात् कुत्सिता इति वामकाः” (ललितामहस्यनामभाष्यम्, श्लो. २२५) इति । उभयेऽपीमे शक्तिपारम्यं शक्तिपूजादिकं च विशेषतः प्रतिपादयन्ति । वैष्णवागमाश्च वैखानसपाञ्चरात्रभेदेन द्विविधा भवन्ति । उभयेऽपीमे विष्णुपारम्यं विष्णुपूजादिकं च प्राधान्येन प्रतिपादयन्ति ।

२. वैखानसपाञ्चरात्रयोस्तात्तम्यम्

वैखानसप्रक्रियायां वैखानसमूर्त्रिणां द्विजानामेवाधिकारः ; नान्यमूर्त्रिणां नाप्यद्विजानाम् । भगवान् वैखानसो हि आपस्तम्बबोधायनादिवत् यजुःशास्त्रानुगारी श्रौतगृह्यधर्मसूत्राणां रचयिता । तदीयसूत्रेषु भगवानो नारायणस्य पूजां संप्रहेण प्रतिपादितामवलम्ब्य भृगुमरीच्यादयो महर्षयो विस्तरेण भगवत्पूजां प्रतिपादयित्वा विविधानागमप्रन्थानरचयन् । ते च भृगुसंहिता, मरीचिपटलः, आनन्दसहितेत्यादिनाम्ना प्रथ्यन्ते । अतो वैखानसप्रक्रियायां ये निज पितृपितामहादिवंशपरंपरया वैखानसमूत्रसंन्यिनो वैखानसमूत्रोक्तप्रक्रियैव जानकर्मनामकरणादिसंस्कारान् कुर्वन्ते तदुक्तधर्माश्चानुतिष्ठन्ति, तेषामेवाधिकारः, नान्येषामिति व्यवस्थितिः । यथोक्तं श्रीमध्वसहितायाम्—

“वैखानसकृपिर्देवि ब्रह्मणो नमनिःसृतः ।

हिनत्रिष्ठितरे रम्ये गङ्गादारे तपस्पति ॥

पाञ्चरात्रसमं शास्त्रं मत्पूजार्थं करिष्यति ।
 तच्छिष्टाया भृगुमुख्या वै वेदानसमुनीरितम् ॥
 शास्त्रं वेदानसं नाम ह्यधीत्य मुनिपुंगवा ।
 तच्छास्त्रोक्तप्रमाणानि विम्बानि ह्यालयानपि ॥
 तच्छास्त्रेण प्रतिष्ठाप्य पूजयिष्यन्ति वै रमे ।
 एव ईवादिशास्त्राणि भविष्यन्ति च भूतले ॥
 तदाराधकमर्थैश्च तच्छास्त्रेण च दीक्षितैः ।
 एतच्छास्त्रान्यसिद्धान्तदीक्षितैरन्यगोत्रिभिः ।
 मन्त्रसिद्धान्तविम्बानि न स्पृश्येरन् कदाचन ॥ ”

(अ. ५०, श्लो. १६०-१६९)

इति । पाञ्चरात्रप्रक्रियाया तु स्वार्थे गृहार्चायजने सर्वेषामधिकारः । परार्थे देवालययजने तु, ये किल प्रसिद्धेषु देवालयेषु वंशपरंपरया दीक्षाविशेषपुरसं समाराधनेऽधिकृता, तद्वंशजानामेव मुख्योऽधिकारः; अन्येषां तु गौणोऽधिकार इति संप्रदायः । उभयेषामपि दीक्षाविशेषोऽवर्जनीयः । अद्यतनं शिष्टाचारोऽप्येवमेव । आह च भगवान् व्यासः पञ्चमाज्ञायन्ते महाभारते—

“ब्राह्मणे, क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैश्च कृतलक्षणे ।
 अर्चनीयश्च सेव्यश्च नित्ययुक्तः स्वकर्मसु ॥
 सात्वत विविमास्याय गीतं सत्सर्पणेन यः ।
 ह्यापरस्य युगस्यान्त आदौ कलियुगस्य च ॥ ”

(भीमपर्व, ६६-३९, ४०)

इति । तथा ग्रन्थान्तरेऽपि—

“कर्मशास्त्रमनैः सम्यग्मतानां परमेश्वरे ।
 चतुर्णामधिकारो वै प्राप्ते दीक्षाक्रमे सति ॥ ”

(सात्वतसंहिता, २-११)

इति । अत्र हि ब्राह्मणैरित्यादिना गोत्रप्रवरमूलादिप्रशेषानुद्वेजेन सर्वेषां ब्राह्मणादीनामधिकारः प्रतिपादितः । परार्थयजने तु त्रिप्राणामधिकारः, नान्येषामिति पाश्चात्सहितायामुक्तम्; यथा—

“परार्थयजनं वयुर्विंशं मुख्यानुसन्धयो ।
 त्रैशयिकाग्निं गौणा दीक्षामभ्यारवर्जिता ॥ ”

(चर्यापादः, १-८)

इति ।

३. आगमानां प्रामाण्यम्

पूर्वोक्तानां त्रिविधागमानां प्रामाण्ये किं सर्वेषामप्यास्तिकानां महर्षीणामाचार्याणां चैकमत्येन सप्रति-
पत्तिः, उत केपाचित्समस्ति विप्रतिपत्तिरिति विमर्शे, शैवागमानां शाक्तागमानां च विषये तत्तत्तन्निष्ठा एव
प्रामाण्यमभ्युपगच्छन्ति, नेतरे । निखिलधर्मस्थेयतया सर्वैरप्याचार्यैः परिगृहीतो भगवान् वादरायणः शारीरके
शास्त्रे पाशुपताधिकरणे “पत्युरसामञ्जस्यात्” (२-२-३५) इत्यादिना शैवागमानां श्रुतिविरोधात् अप्रामाण्य-
मातिष्ठतेति नैतदपह्नवार्हम् । तुल्यन्यायतया शाक्तागमानामप्यप्रामाण्यमेव तदभिमतमित्यवगम्यते । वैष्णवा-
गमानां विषये तु वैखानसागमसंप्रदायस्य परमभागवतवैखानसमुत्पन्नपञ्जत्वात् तदनुसारित्वाच्च भृगुमरीच्यादि-
सहितानां वेदविरोधगन्धामावात् सर्वथा सुप्रतिष्ठितमेव प्रामाण्यम् ।

पाञ्चरात्रविषये तु भवति केपाचित् विप्रतिपत्तिः । तथाहि—तत्र शास्त्रे “वासुदेवात् सकर्षणो
नाम जीवो जायते” इति वेदविरुद्धाया जीवोत्पत्तेरभिधानात् अवैदिकमिदं पाशुपतादिवत् अप्रमाणमेवेति
केचिदभिप्रयन्ति । व्याचक्षते च स्वाशयानुगुणं शारीरकसूत्रस्यमुत्पत्त्यसमवाधिकरणम् । पाञ्चरात्रिणस्तु तस्य
शास्त्रस्य वेदविरोधगन्धामावात् सर्वतोमुखं प्रामाण्यमातिष्ठन्ते । आचक्षते च—“सकर्षणो नाम जीवो जायते”
इति वचनं न जीवोत्पत्तिप्रतिपादनपरम् ; तस्मिन्नेव शास्त्रे “स ह्यनादिरनन्तश्च परमार्थेन तिष्ठति”
(परमसहिता, २-१९) इत्यादिना जीवोत्पत्तिप्रतिषेधात् । किंतु जीवाभिमानिसकर्षणाख्यभगवदवतारपरमिदं
वचनम् । भगवदवताराश्च “अजायमानो बहुधा विजायते” (तैत्तिरीयारण्यकम्, ३-१३-१) इत्यादिश्रुतेः,

“अजोऽपि सन्न-ययात्मा भूतानामीश्वरोऽपि सन् ।

प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय सम्भवाम्यात्ममायया ॥”

(भगवद्गीता, ४-६)

इत्यादिस्मृतेश्च समता एव । अतः सर्वथा प्रमाणमेवेदं शास्त्रमिति । व्याकुर्वन्ति च स्वसिद्धान्तानुगुणं
शारीरकमुत्पत्त्यसमवाधिकरणम् । एव सर्वथा सुप्रतिष्ठितं पाञ्चरात्रप्रामाण्यमभिस्थायैव न्यायमञ्जरीमागमप्रामाण्य-
प्रकरणे जयन्तभट्टोऽप्याह—

“पाञ्चरात्रेऽपि तेनैव प्रामाण्यमुपवर्णितम् ।

अप्रामाण्यनिमित्तं हि नास्ति तत्रापि किञ्चन ॥”

(अहिकम्, ४)

इति । भामतीकारोऽपि औटुलेमिं पाञ्चरात्रमतानुसारिणं मन्यते । तथा चाह, “उक्तमिष्यत एव भावादित्यौटु-
लेमिः” इति सूत्रमाप्यन्यास्यानावसरे औटुलेमिमतं निरूपयन्—“यथाहुः पाञ्चरात्रिका—

आ मुक्तेभद्र एव स्याज्जोत्स्य च परस्य च ।

मुक्तस्य तु न भेदोऽस्ति भेदहेतोर्भावतः ॥”

(१-४-२१)

इति ।

४. पाञ्चरात्रस्य वेदमूलकत्वम्

न केन्यस्य शास्त्रस्य वेदाविरोधित्वम्, किंतु वेदमूलकत्वेन तदनुरोपित्वमपि । तथा चोक्तम्—
 “श्रुतिमूलमिदं शास्त्रं प्रमाणं कल्पमूत्रम्” (मार्कण्डेयसंहिता, पृ. ६) इति । विष्णुतन्त्रे—“श्रुतिमूलानि
 तान्येन पाञ्चरात्राणि पङ्कज” (१-३६) इति । विष्णुसंहितायामपि—

“वेदमूलतया तन्त्रमाप्तमूलतयापि च ।

पुराणवत् प्रमाणं स्यात् तथा मन्वादिवाक्यवत् ॥”

(पटलः, २-११)

इति ।

तथा पारमेश्वरे मनकं प्रति भगवता वासुदेवेन—

“श्रुत्वेन प्रथमं शास्त्रं रहस्यान्नायसंज्ञितम् ।

दिव्यमन्त्रक्रियोपेतं मोक्षैकफललक्षणम् ॥

भूयः सचोदितात्तस्मात् तेन लोकहितैषिणा ।

श्रुतं विस्तरतः शास्त्रं भोगमोक्षप्रदं हि यत् ॥

सात्वतं पौष्करं चैव जयाख्येत्येवमादिकम् ।

तत्सर्वं विदितं सम्यक् शाण्डिल्यस्य महात्मनः ॥”

(ज्ञानपादः, अ. १, श्लो. १६-१९)

इति भगवतः समर्पणात् शाण्डिल्येन रहस्यान्नायशास्त्रस्य तन्मूलकसात्वतपौष्करजयाख्यपाञ्चरात्रसंहितानां
 चाध्ययनं प्रतिपादितम् । रहस्यान्नायशब्देनैकायनवेद एवाभिधीयते । तथाहि ईश्वरसंहितायाम्—“आद्यमे-
 कायनं वेद रहस्यान्नायसंज्ञितम्” (२१-५३१) इति । पारमेश्वरेऽपि—

“आदिष्टोऽहं भगवता भगवदेव तपोनिधे ।

इत्युक्तवाच्यापयामास वेदमेकायनाभिधम् ॥

मूलभूतस्तु महतो वेदबृक्षस्य यो महान् ।

सद्गुरुवासुदेवाख्यपरतत्त्वैकसंश्रयम् ॥”

(ज्ञानपादः, अ. १, श्लो. ३२, ३३)

इति सनकेन शाण्डिल्यसनाशात् एकायनवेदस्याध्ययनमुत्तम् । पुनश्च तत्रैव सनकं प्रति शाण्डिल्यः—

“साक्षात् सकर्पणाद्वक्तात् प्राप्त एव महत्तरः ।

एष एकायनो वेदः प्रख्यातः सात्वतो विधिः ॥

दुर्विज्ञेयो दुष्करश्च प्रतियुद्धैर्निषेव्यते ।

मोक्षायनाय वै पन्था एतदन्यो न विद्यते ॥ ”

(ज्ञानपादः, अ. १, श्लो. ५६, ५७)

इति । एवं श्रीप्रश्नसंहितायाम्—

“ नमः श्रीवासुदेवाय सच्चिदानन्दमूर्तये ।

एकायनत्रयीं यस्तामुपादिक्षच्छिष्यै प्रभुः ॥

नमः श्रीवत्सवासिन्यै या जगत्क्षेमहेतवे ।

एकायनमुपादिक्षदेकताय महात्मने ॥ ”

(अ. १, श्लो. १, २)

इति । तत्रैव चान्यत्र—

“ वेदमेकायनं नाम वेदानां शिगसि स्थितम् ।

तदर्थकं पाञ्चरात्रं मोक्षदं तत्क्रियावताम् ॥

यस्मिन्नेको मोक्षमार्गो वेदे प्रोक्तः सनातनः ।

महाराधनरूपेण तस्मादेकायनं भवेत् ॥ ”

(अ. २, श्लो. ३८, ३९)

इति । तथा पारमेश्वरे—

“ तस्मादेकायनं नाम प्रवदन्ति मनीषिणः ।

श्वेतद्वीपे पुराधीतो नारदेन सुरर्षिणा ॥ ”

(ज्ञानपादः, अ. १, श्लो. ५८)

इति नारदेनैकायनाध्ययनं प्रतिपादितम् । तथा रत्नत्रयमिति प्रसिद्धासु सात्वतपौष्करजयाख्यसंहितासु भगवतो वासुदेवस्याराधनविधौ पठनीयेषु वेदेषु ऋग्यजुःसामभिः सार्धमेकायनस्यापि पाठः प्रतिपाद्यते । न केवलं पाञ्चरात्रग्रन्थेष्वेवैकायनवेदस्य नाम्ना निर्देशः, किंतु ऋग्यन्तेष्वपि । यथा छान्दोग्ये भूमविद्याप्रस्तावे सनत्कुमारं प्रति नारदवचनम्—“ ऋग्वेदं भगवोऽध्येमि यजुर्वेदं सामवेदमाथर्वणं चतुर्थमितिहासपुराणं पञ्चमं वेदानां वेदं पितृं राशिं दैवं निधिं वाक्त्रेयमेकायनं देवविद्याम् ” (७-१) इत्यादि । तथा काश्मीरकेणोत्पलचार्येण स्वकीयस्पन्दप्रदीपिकायां पाञ्चरात्रश्रुतिरिति पाञ्चरात्रोपनिषदिति च निर्दिश्य कतिपयवाक्यान्मुदाहृतानि । तानि च एकायनवेदस्यान्येव भविनुमर्हन्ति । तदेवमुदाहृतैस्तत्स्ववाक्यैरप्येकायनवेदस्य विरन्तनी प्रसिद्धिरवगता । अन्येतृपारंपर्यविच्छेदेनाधुना तस्य विलेपः सरणीयतादशा च समापन्नेति नेदमस्यैव, किंतु बहूनामपि वेदशारानामिति प्रामाणिकः पन्थाः । काश्मीरागमप्रामाण्ये एकायनवेदस्यापौरुषेयत्वं प्रसाधितमिति यामुनाचार्यैरागमप्रामाण्ये उक्तम् । भोजराजवलदेवाचार्यवासुदेवस्याद्यादिमिरपीमं

वेदभागमधिष्ठित्य ग्रन्था प्रणीता इति पाञ्चरात्रशायामुक्तम् । परतु नेते ग्रन्था अधुनोपलभ्यन्ते । कण्व-
शास्त्रामहिमसप्रहारये ग्रन्थे नागेशेन एकायनवेदे मूलशास्त्रेति प्रथिता कण्वशास्त्रेति वर्णिताम्, यथा—

“ इयं शुक्लपञ्च शाखा प्रथमेऽभिधीयते ।
मूलशास्त्रेति चाप्युक्ता तत्र चैकायनीति च ॥
अयातयामयजुषा तथा मोक्षैकसाधिका ।
इत्याद्यनेकनामानि सन्त्यस्यास्तत्र तत्र वै ॥
तत्तन्नामनिमित्तानि युक्तियुक्तानि भूरिश ।
कृतानि च माहात्म्ये तत्तदाख्यासु शोभते ॥
भारते शान्तिपर्वाख्ये त्रिधा प्रोक्तोऽयमुक्तम् ।
समाश्वसन्नवाख्येषु पर्वस्वपि तथादित ॥ ”

इत्यादि । ईश्वरसहितायामपि—

“ कार्णवी शास्त्रामधीयानान् वेदवेदान्तपारगान् ।
सस्कृत्य दीक्षया सम्यक् सात्वतायुक्तमार्गम् ॥ ”
(११ ५५४)

इत्युक्तम् ।

वेदमूलकत्वाविशेषेऽपि मन्वादिस्मृतीनां कर्मकाण्डोपगृहणरूपत्वं, तन्त्राणां तु ब्रह्मकाण्डोपगृहणरूप-
त्वमिति विशेषः । एव पाञ्चरात्रागमाणां वेदिकत्वेऽपि, पूर्वनिर्दिष्टेन “ ब्राह्मणे क्षत्रियैर्वैश्यैः ” इत्यादिप्रमाणेन
पाञ्चरात्रप्रक्रियया शूद्रस्याप्यर्चनाविधिस्तु न विरुध्यते । अनया विशेषमृत्या तस्यापि वासुदेवार्चना-
रूपकर्मविशेषेऽधिकारोऽङ्गीकरणीयः । कथमन्यथा “ हविष्कृदेहीति ब्राह्मणस्य, हविष्कृदागहीति राजन्यस्य,
हविष्कृदाद्रवेति वेदस्य, हविष्कृदाधावेति शूद्रस्य ” (आपस्तम्बश्रौतसूत्रम्, १-१९ ९) इति श्रौते कर्मणि
शूद्रस्याधिकार उच्यमानः सगच्छताम् ? कथं वा “ सत्यं वद, धर्मं चर, मातृदेवो भव ” (तेत्तिरीयोपनिषत्,
१-२) इत्यादिभिर्विहितानां सत्यवदनादीनां शूद्रधर्मत्वमपि । सत्यवदनादीनां सामान्यधर्मत्वेन वैदिकमन्त्रोच्चारणा-
नपेक्षत्वेन च न दोष इति चेत्, तुल्यमत्रापि । भगवत्पूजा हि सर्वसाधारणी पाञ्चरात्रोक्ततान्त्रिकमन्त्रैरपि कर्तुं
शक्यते । अयमत्र विशेषोऽवधारणीयः—पाञ्चरात्रशास्त्रेषु भगवदर्थनादिविधौ वैदिकास्तान्त्रिकाश्च मन्त्रा
उपयोज्यन्तया विहिताः । तत्र वैदिकमन्त्रेषु त्रैर्गणिकानामेवाधिकारः, तान्त्रिकेषु तु त्रैर्गणिकानामत्रैर्गणिका-
नामन्यविभार इति । तस्मात् श्रुतिमूलकत्वात् पाञ्चरात्रागमाणां सर्वथा प्रामाण्यमिति सिद्धम् ।

किंचेश्वरवक्तृत्वात् वेदतुल्यं न्यतः प्रामाण्यमपि तेषाम् । तथाहि महाभारते “ सास्यस्य वक्ता
कफिः ” इत्यारम्भ्य “ पाञ्चरात्रस्य कृत्स्नस्य वक्ता नारायणः स्वयम् ” (शान्तिपर्व, अ ३५९, श्लो ६५-६८)
इति शारुमिदं भगवता नारायणेनारिष्टमिच्छुक्तम् । एव तत्रैव,

“इदं महोपनिषदं चतुर्वेदसमन्वितम् ।
सांख्ययोगकृतान्तेन पञ्चरात्रानुशब्दितम् ॥
वेदान्तेषु यथासारं संगृह्य भगवान् हरिः ।
भक्तानुकम्पया विद्वान् संचिक्षेप यथासुखम् ॥”
(शान्तिपर्व, अ. ३४८, श्लो. ६३, ६४)

इत्युक्तम् । अतो भगवन्मुखारविन्दोद्गतत्वात् वेदानामिवास्य शास्त्रस्य स्वतःप्रामाण्यमपि सिद्धम् । पाञ्चरात्र-
शास्त्रस्य वेदतुल्यप्रामाण्यमागमप्रामाण्ये न्यायपरिशुद्धौ श्रुतप्रकाशिकादौ च स्पष्टमुपपादितम् । पाञ्चरात्र-
शास्त्रोक्ताः पञ्चसंस्कारादयः स्वस्वगृह्योक्तसंस्काराविरोधेनैवाचर्यन्त इति पाञ्चरात्रिणां स्वगृह्योक्तकर्मविलोपशङ्काया
उत्सृज्यशङ्कायाश्च नावकाशः ।

५. वैखानसपाञ्चरात्रसंहितासु परस्परनिन्दावाक्यानि

तदेवं वैष्णवागमाः वैखानसपाञ्चरात्रसमयभेदेन द्विविधा अपि प्रामाणिका एवेति सिद्धान्तः ।
एवं स्थिते यान्युभयत्रापि परस्परनिन्दापराणि कानिचित् वचनानि, तानि ‘न हि निन्दा’ न्यायेन स्वस्वागम-
प्राशस्त्यपराणीति मन्तव्यम् । तथाहि वैखानसे मरीचिमोक्तायामानन्दसंहितायाम्—

“वैखानसं पाञ्चरात्रं वैदिकं तान्त्रिकं क्रमात् ।
तयोर्वैखानसं श्रेष्ठमैहिकामुष्मिकप्रदम् ॥
वैखानसेन तन्त्रेण देवदेवस्य शाङ्गिणः ।
अर्चनं सर्वशान्त्यर्थं राजराष्ट्रविवर्धनम् ।
तान्त्रिकं पूजनं चैव राजराष्ट्रविनाशनम् ॥”

(अ. १३, श्लो. १-४)

इति पाञ्चरात्रनिन्दा क्रियते । तथा पाञ्चरात्रेऽपि—

“अश्रीकरमसौम्यं च वैखानसमसात्त्विकम् ।
तद्विधानं परित्यज्य पाञ्चरात्रेण पूजयेत् ॥”

(तन्त्रसारसमुच्चयस्थमिति पाञ्चरात्ररक्षायामुद्धृतम्)

इति वैखानसनिन्दा क्रियते । एतादृशवाक्यानि उदितानुदितहोमनिन्दावत् स्वस्वशास्त्रप्रशंसापराणीति तान्त्रिकाणां
पन्थाः । एतादृशानि निन्दावचनानि न केवलं स्मृतिषु, स्वतःप्रमाणनया सर्वोभ्युपगतेषु वेदेष्वपि दृश्यन्ते ; यथा
ऐतरेयारण्यके—“ऋमाथा युन्म्या तन्मितं यजुर्निगदो वृथा वाक् तदमिनम् ” (२-३-६-८) इति । अत्र
चेत्थं सायणीयविवरणम्—“अर्थपादव्यवस्थोपेतो मन्त्रः ऋक् ; यथा ‘अग्निमीले पुरोहितम्’ इत्यादिका ।

तस्यामेव सर्गलोभप्रसिद्धार्थप्रतिपादिका 'प्रातः प्रातरनृत ते वदन्ति' इत्यादिना गाथा । 'ब्रह्म-
चार्यसि, अपोशान' इत्याद्याचारशिक्षाख्या उच्यते । तदेतत्त्रय छन्दोरूपेण नियतपरिमाणत्वात् मितमित्यु-
च्यते । 'इमे त्वा' इत्यादिक मन्त्रजात यजुः । तद्विशेषे 'अमे महा५ असि' इत्यादिनिर्गद ।
ब्राह्मणगता ये अर्थप्रादादयः सर्गास्ता वृथा वाच । एतत्त्रयमप्यनियतपरिमाणत्वात् अमितमित्युच्यते" इति ।

वस्तुतत्त्वे विचार्यमाणे वैखानसपाञ्चरात्रयोः परस्पर विषयेषु सवादेो दृश्यते । उभयमपि
त्रिपुण्यारम्यपरमेव । यथा पाञ्चरात्रे वासुदेवसंस्मरणप्रद्युम्नातिरुद्धा भगवतो व्यूहमेवा, तथा वैखानसेऽपि
पुरुषमत्याच्युतानिरुद्धाख्या व्यूहमेवा प्रतिपाद्यन्ते । भगवदाराधनप्रक्रियायामपि श्रीरङ्गहस्तिशैलादिषु पाञ्चरात्र-
विन्या वैकटाद्र्यादिषु वैखानसविन्या भगवानाराध्यत इति, स चोभयत्रिन् क्रम सर्वास्तिस्रसप्रतिपन्न इति
चोभयोः समप्राधान्यमनगमयति । परव्यूहविभक्तार्चान्नर्यामिनिभागोऽप्युभयत्र समानः ।

६ पाञ्चरात्रशब्दार्थ

तदिदमेकाग्रनश्रुतिमूलकं शास्त्रं पाञ्चरात्रमिति व्यरहियते । पाञ्चरात्रशब्दार्थस्तु बहुत्र बहुधा
कथ्यते, तथापि, ईश्वरसहिताया—

“पञ्चायुधाशास्ते पञ्च शाण्डिल्यश्चौपगायन ।
मौन्वायन कौशिकश्च भारद्वाजश्च योगिनः ॥”

इत्युपक्रम्य,

“पञ्चापि पृथगेकैकदिवारात्र जगत्प्रभु ।
अध्यापयामास यतस्तदेतन्मुनिपुगवा ।
शास्त्रं सर्वजनैर्लोके पञ्चरात्रमितीर्यते ॥”
(अ २१, श्लो. ५१९ ५३३)

इत्युत्तरीत्या पञ्चत्वहोरात्रेऽप्यध्यापितत्वात् अस्य शास्त्रस्य पाञ्चरात्रसंज्ञेति युक्तं वक्तुम् । तथा मार्कण्डेय-
सहितायामपि—

“सार्धकोटिप्रमाणेन कथितं तस्य विष्णुना ।
रात्रिभिः पञ्चभिः सर्वं पञ्चरात्रमतं स्मृतम् ॥”
(पृ ४)

इत्युक्तम् ।

अथवा शास्त्रस्यास्य पञ्चकालप्रतियोगप्रतिपादनमप्यारण्यो विशेष इति सर्वसप्रतिपन्नम् । तदनुरो-
धेनाहोरात्रमैकस्याभिगमनोपादानेऽप्यध्यापययोगास्यमग्नदाराग्नार्हतया पञ्चधा विभागमधिकृत्य कृतत्वात्
पाञ्चरात्रसंज्ञा युक्तेति शक्यते वक्तुम् । उभयत्रापि पञ्चे रात्रिश्च अहोरात्रपर इति समानम् । द्वितीयं च
पञ्चमाचार्यश्रीमत्सिखण्डिल्य, यथा—

“पञ्चकालव्यवस्थित्यै वैकटेशविपश्चिता ।
श्रीपाञ्चरात्रसिद्धान्तव्यवस्थेय समर्थिता ॥”

(पाञ्चरात्रक्षा, पृ. ४४)

इति । भारद्वाजसंहिताया तु—

“प्रथम ब्रह्मरात्र तु द्वितीय शिवरात्रकम् ।
तृतीयमिन्द्ररात्र तु चतुर्थ नागरात्रकम् ॥
पञ्चममृषिरात्र तु पञ्चरात्रमिति स्मृतम् ।
एव जातमृषिश्रेष्ठ पञ्चरात्र पुरा युगे ॥”
(२ १२, १३)

इत्युक्तम् । नागरात्र विनान्यानि चत्वारि सनत्कुमासंहिताया पठितानि ।

७ पाञ्चरात्रशास्त्रविभाग

तच्चेदं शास्त्रं दिव्यमुनिभाषितमानुषभेदेन त्रिविधम् । तत्र भगवन्नारायणेन साक्षात्प्रवर्तितं सात्वत-
पौष्करजयाख्यादि दिव्यम् । तदन्यै ब्रह्मादिभिर्भाषितम् ईश्वरपारमेश्वरभारद्वाजादि मुनिभाषितम् । तदन्यैरास-
तमेर्मनुजेरुक्तं मानुषमिति भिदा । तदिदं त्रिविधमपि शास्त्रं निरूप्यदेन दिव्यशास्त्रनाम्ना सिद्धान्तनाम्ना च तत्र
तत्र व्यवहियते, यथा—

“दिव्यशास्त्राण्यधीयीत निगमाश्चैव वैदिकान् ।
सर्वाननुचरेत् सम्यक् सिद्धान्तानात्मसिद्धये ॥”
(ल त, २८, २९)

इति । पुनश्चेदं मन्त्रागमतन्त्रतन्त्रान्तरभेदेन चतुर्धा भिद्यते । तत्र चाराधनसमये भगवद्वासुदेवादिब्यूहगुणपरि-
जनाद्यनुसधानभेद एव निदानम् ।

८ भागवतसात्वतादिनिर्देशविचार

पाञ्चरात्रसमयनिष्ठाश्च भागवता इति, सात्वता इति, एकान्तिन इति, परमैकान्तिन इति च तत्र
तत्र शास्त्रेषु व्यवहियन्ते । तत्र भागवतशब्दार्थ उक्तो महाभारते, यथा—

“द्वादशाक्षरतत्त्वज्ञश्चतुर्व्यूहविभागवित् ।
अच्छिद्रपञ्चकालज्ञ स वै भागवत स्मृत ॥”
(आश्वमेधिकपर्व, ११८-३३)

इति । सच्छब्देन वासुदेवाख्य पर ब्रह्मोच्यते । आराध्यत्वेन तद्वन्त सत्त्वन्त । त एव सात्वता । पाञ्चरात्रशास्त्रे पाङ्गुण्य, चातुर्व्यूहमित्यादिरूपेण स्वार्थिभूतद्वितान्ता शब्दा बहुश प्रयुज्यन्ते । तदेवानुसृत्य सत्त्वन्त इत्यर्थे सात्वता इति प्रयोगोऽपि विज्ञेय । वासुदेवाराधका इति तदर्थ । एतादृशान् प्रयोगानभि-
प्रेत्येव भगवान् पतञ्जलि “प्रियतद्धिता दाक्षिणात्या ” (महामायम्, १-१-१) इत्याह । भगवति वासुदेवे एकसिन्नेन “त्वमेव माता च पिता त्वमेव ” (गद्यत्रयम्, १) इत्याद्युक्तीत्या सर्वविधोऽन्तो निश्चयो येषां ते एकान्तिन । ये तु भगवन्तमुपायत्वेनोपेयत्वेन चाध्यवस्यन्ति, त एव परमत्वविशेषिता एकान्तिन परमैकान्तिनो भवन्ति ।

९ पाञ्चरात्रशास्त्रे पादविभाग

एतच्छास्त्रग्रन्थाश्च संहिता इति उपनिषद् इति तन्त्राणीति च व्यवहियन्ते । तत्र केचन विसृता पात्रसंहितादयः ज्ञानयोगक्रियाचर्याख्यपादे चतुष्पादा भवन्ति । संहितास्तु पादविभागमन्तरैव तद्गतानर्थान् प्रतिपादयन्ति । तत्र ज्ञानपादे वासुदेवादिचतुर्व्यूहानां व्यूहान्तरादीनां च स्वरूपं तेषां व्यापारमहिमेत्यादयः, योगपादे तेषामुपासनाप्रकाराः, क्रियापादे तेषामेवाख्यार्चाविग्रहादिनिर्माणप्रकाराः, चर्यापादे तेषामाराधनविधयश्च प्रतिपाद्यन्ते ।

१० पाञ्चरात्रसंहितासख्यापरिगणनम्

एतच्छास्त्रग्रन्थिनः संहिताभेदाश्च पात्रमांशेष्वेकपिञ्जलभारद्वाजह्वशीर्षसंहिताविष्णुतन्त्रादिषु बहुधा नामतो निर्दिश्यन्ते । ततः समृद्धात्र तन्त्रामानि परिगण्यन्ते, यथा—

१. अगस्त्यसंहिता	१३ ईश्वरसंहिता	२९ कामतन्त्रम्
२ अङ्गिरसंहिता	१४ उत्तमार्ग्यम्	२६ कालिकतन्त्रम्
३ अच्युतसंहिता	१५ उपेन्द्रसंहिता	२७ काश्यपसंहिता
४ अत्रिसंहिता	१६ उगासंहिता	२८ कुबेरतन्त्रम्
५ अधोक्ष्णसंहिता	१७ उगामहेश्वरसंहिता	२९ कुमारतन्त्रम्
६ अनन्तसंहिता	१८ उशनसंहिता	३० कूर्मतन्त्रम्
७ अनिरुद्धसंहिता	१९ ऐन्द्रसंहिता	३१ कृष्णसंहिता
८ अम्बरसंहिता	२० औपगयनसंहिता	३२ केशवतन्त्रम्
९. अरुणसंहिता	२१ कण्वसंहिता	३३ क्रतुतन्त्रम्
१०. अहिर्युष्मसंहिता	२२ कपिञ्जलसंहिता	३४ गजेन्द्रसंहिता
११ आग्नेयसंहिता	२३ कपिलसंहिता	३५ गणेशसंहिता
१२ आनन्दसंहिता	२४. कात्वायनसंहिता	३६ गरुडध्वजसंहिता

३७. गरुडसंहिता
 ३८. गान्धर्वतन्त्रम्
 ३९. गार्ग्यसंहिता
 ४०. गालवसंहिता
 ४१. गोविन्दसंहिता
 ४२. गौतमीयतन्त्रम्
 ४३. चतुर्मुक्तिसंहिता
 ४४. जनादेनसंहिता
 ४५. जयाख्यसंहिता
 ४६. जयोत्तरसंहिता
 ४७. जाबालसंहिता
 ४८. जामदग्न्यसंहिता
 ४९. जैमिनीयसंहिता
 ५०. ज्ञानार्णवसंहिता
 ५१. तत्त्वसागरसंहिता
 ५२. ताक्ष्यसंहिता
 (प्रायशः गरुडसंहिताया विह-
 गेन्द्रसंहिताया वैतत् नामान्तरं
 स्यात्)
 ५३. त्रिपुष्करसंहिता
 ५४. त्रिविक्रमसंहिता
 ५५. त्रैलोक्यमोहनतन्त्रम्
 ५६. त्रैलोक्यविजयसंहिता
 ५७. दक्षसंहिता
 ५८. दत्तात्रेयसंहिता
 ५९. दधीचिसंहिता
 ६०. दामोदरसंहिता
 ६१. दुर्गातन्त्रम्
 ६२. दुर्वाससंहिता
 ६३. देवलसंहिता
 ६४. धनंजयसंहिता
 ६५. ध्रुवतन्त्रम्
 ६६. नलकूबरसंहिता
 ६७. नारदीयसंहिता
 ६८. नारदोत्तरसंहिता
 ६९. नारसिंहसंहिता
 ७०. नारायणतन्त्रम्
 ७१. नैर्ऋततन्त्रम्
 ७२. पञ्चतत्त्वसंहिता
 ७३. पञ्चप्रश्नसंहिता
 ७४. पद्मनाभसंहिता
 ७५. पद्मोद्भवतन्त्रम्
 ७६. परमपुरुषसंहिता
 ७७. परमसंहिता
 ७८. पाणिनीयसंहिता
 ७९. पाद्मसंहिता
 ८०. पारमेश्वरसंहिता
 ८१. पाराशर्यसंहिता
 ८२. पारिषदसंहिता
 ८३. पिङ्गलसंहिता
 ८४. पुण्डरीकाक्षसंहिता
 ८५. पुरुषसंहिता
 ८६. पुरुषोत्तमसंहिता
 ८७. पुलस्त्यसंहिता
 ८८. पुलहसंहिता
 ८९. पुष्कलसंहिता
 ९०. पुष्टितन्त्रम्
 ९१. पैङ्गलसंहिता
 ९२. पैप्पलसंहिता
 ९३. पौष्करसंहिता
 ९४. प्रशुम्भसंहिता
 ९५. प्रह्लादसंहिता
 ९६. प्राचेतससंहिता
 ९७. वलभद्रसंहिता
 ९८. बृहस्पतिसंहिता
 ९९. बोधायनसंहिता
 १००. ब्रह्मसंहिता
 १०१. ब्रह्माण्डसंहिता
 १०२. भागवतसंहिता
 १०३. भारद्वाजसंहिता
 १०४. भार्गवसंहिता
 १०५. भूतन्त्रम्
 १०६. भूमिसंहिता
 १०७. भस्मसंहिता
 १०८. मधुसूदनतन्त्रम्
 १०९. मनुसंहिता
 ११०. मरीचिसंहिता
 (मरीचिपटलात् भिन्ना स्यात्)
 १११. महाज्ञानसंहिता
 ११२. महान्त्रम्
 ११३. महापुरुषतन्त्रम्
 ११४. महालक्ष्मीतन्त्रम्
 ११५. महासन्तकुमारसंहिता
 ११६. महीप्रश्नसंहिता
 ११७. महेन्द्रतन्त्रम्
 ११८. माङ्गलिकतन्त्रम्
 ११९. माधवसंहिता
 १२०. मायातन्त्रम्
 १२१. मेदिनीपतिसंहिता
 १२२. मायावैभवतन्त्रम्
 १२३. मार्कण्डेयसंहिता
 १२४. मार्कण्डेयसप्रहसंहिता
 १२५. माहेश्वरसंहिता
 १२६. मिहिरसंहिता
 १२७. मुकुन्दसंहिता
 १२८. मूलसंहिता

१२९. मेरुसहिता
 १३०. मैत्रेयसहिता
 १३१. मौद्रलसहिता
 १३२. यज्ञमूर्तितन्त्रम्
 १३३. यमसहिता
 १३४. याज्ञवल्क्यतन्त्रम्
 १३५. योगरहस्यतन्त्रम्
 १३६. योगद्वयतन्त्रम्
 १३७. रायवसहिता
 १३८. रोमशसहिता
 १३९. लक्ष्मीतन्त्रम्
 १४०. लक्ष्मीतिलकम्
 १४१. लक्ष्मीनारायणतन्त्रम्
 १४२. लक्ष्मीपतितन्त्रम्
 १४३. लाङ्गलसहिता
 १४४. लेङ्गतन्त्रम्
 १४५. वसुतन्त्रम्
 १४६. वागीशतन्त्रम्
 १४७. वामदेवसहिता
 १४८. वामनसहिता
 १४९. वायवीयसहिता
 १५०. वाराहसहिता
 १५१. वारुणतन्त्रम्
 १५२. वाल्मीकितन्त्रम्
 १५३. वासिष्ठसहिता
 १५४. वामुदेवसहिता
 १५५. विश्वसहिता
 १५६. विरिचिसहिता
 १५७. विश्वसहिता
 १५८. विश्वामित्रसहिता
 १५९. विष्णुनृत्तसहिता

१६०. विष्णुतन्त्रम्
 १६१. विष्णुतिलकम्
 १६२. विष्णुयोगतन्त्रम्
 १६३. विष्णुरहस्यम्
 १६४. विष्णुवैभवम्
 १६५. विष्णुसमवम्
 १६६. विष्णुसहिता
 १६७. विष्णुसद्भावतन्त्रम्
 १६८. विष्णुसारतन्त्रम्
 १६९. विष्णुसिद्धान्ततन्त्रम्
 १७०. विन्वक्सेनसहिता
 १७१. विहगेन्द्रसहिता
 १७२. वीरसहिता
 १७३. वेङ्गुण्डसहिता
 १७४. वैजयन्तीसहिता
 १७५. वैनतेयसहिता
 १७६. वैभवसहिता
 १७७. वैहायससहिता
 १७८. व्याससहिता
 १७९. शक्रसहिता
 १८०. शाकटायनसहिता
 १८१. शाकलसहिता
 १८२. शाण्डिल्यसहिता
 १८३. शालातपसहिता
 १८४. शान्तितन्त्रम्
 १८५. शाबरतन्त्रम्
 १८६. शाश्वतसहिता
 १८७. शुक्रप्रश्नसहिता
 १८८. शुक्ररुद्रसहिता
 १८९. शुक्रमहिता
 १९०. शेषसहिता

१९१. शौनकायसहिता
 १९२. श्रीकरसहिता
 १९३. श्रीतन्त्रम्
 १९४. श्रीवरसहिता
 १९५. श्रीनिवासतन्त्रम्
 १९६. श्रीप्रथमसहिता
 १९७. श्रीपल्लभतन्त्रम्
 १९८. श्वेनकेतुनन्त्रम्
 १९९. सार्वभौमसहिता
 २००. सर्वतसहिता
 २०१. सन्यसहिता
 २०२. सदाविष्णुसहिता
 २०३. सनकसहिता
 २०४. सनकुमारसहिता
 २०५. सनन्दनसहिता
 २०६. सर्वमङ्गलसहिता
 २०७. साख्यायनतन्त्रम्
 २०८. सात्वतसहिता
 २०९. सारस्वततन्त्रम्
 २१०. मुबोधकतन्त्रम्
 २११. सौम्यतन्त्रम्
 २१२. सौरसहिता
 २१३. स्कन्दसहिता
 २१४. स्वायम्भुवतन्त्रम्
 २१५. हयग्रीवसहिता
 २१६. हरिततन्त्रम्
 २१७. हारीतसहिता
 २१८. हरिण्यगर्भसहिता
 २१९. हृषीकेशसहिता

इतोऽन्येऽपि केचन ग्रन्था पाञ्चरात्रक्षादिवृ निर्दिश्यन्ते यथा—२२० कालोत्तरसहिता । २२१ चित्रशिखण्डसहिता । २२२ जयत्सेनसहिता । २२३ तेजोद्विणसहिता । २२४ सात्यकि तन्त्रम् । २२५. सौमन्तवसहिता । अत्र पाञ्चरात्रोपाद्घाताख्ये* ग्रन्थे प्लडरन्हाशयैर्निर्दिष्ट पाञ्चरात्र ग्रन्थपरिगणनमपि द्रष्टव्यम् ।

११ पाञ्चरात्रसप्रदायकाल

यद्यपि सामान्यत एव विज्ञाना ग्रन्थाना पौरोपर्यपर्यालोचने कालनिष्कर्षे च प्राचीना आचार्या न तथा श्रद्धालव, यथाधुनिका विमर्शनास्तत्र कुतूहलिन, तथाप्याधुनिकरीतिमनुसृत्य पाञ्चरात्रविषये किंचिल्लिख्यते । शास्त्रमेतत् महाभारते बहुत्र प्रशंसितम्, शिक्षिष्य च शान्तिपर्वणि मोक्षधर्मं कतिपयेरध्यायैरेतन्महिमा प्रतिपादित । तत्रत्या भगवद्गीता वासुदेवोपास्तिपरेति च सार्वजनीनमेतत् । एव श्रीविष्णुपुराणे ब्राह्मपुराणे चास्य शास्त्रस्यार्थतो नामतश्च निर्देश कृत । किंच वेदेषु प्राथमिकतयाधुनिकविमर्शकैः परिगण्यमाने ऋग्वेदे पठ्यमान पुरुषसूक्त पाञ्चरात्रसमयानुसारीति निर्दिष्टम् । अतश्च ऋग्वेदकालात् प्राचीनोऽय समयोपाचार इति सर्वथाभ्युपगन्तव्यम् । वेदाना कालनिष्कर्षश्चाधुनिकविमर्शकप्रतिभारुपामतिक्रम्य वरीवर्तीति सर्वथानादिरय समयोपाचार इत्यभ्युपगम एव निरवयव पन्था । ऋग्वेदे पुरुषसूक्तभागो नूतनतया सयोजित इति आधुनिक विमर्शकाना वादस्तु अभ्युपगमाहो वा न वा, इति त्वन्यदेतत् । सर्वथा पुरुषसूक्तात् प्राचीन पाञ्चरात्रसमय इत्यत्र न सदेह । अथाप्याधुनिकविमर्शकाना सतोपाय य कश्चन काले निर्देष्टव्य इति यदि वाचकाना तीतोऽमिल्य, तदा भगवता पाणिनिनाष्टाध्याया “वासुदेवार्जुनाभ्या वुन्” (४-३-९८) इति भगवद्वासुदेव-पूजोद्देशात् पाणिनिकालात् पूर्वमेवाय समयोपाचारोऽस्ततेति विज्ञायते । वासुदेव इति “सजैवा भगवन्” इत्यत्रत्य महाभाष्यम् । वासुदेवपूजा पाञ्चरात्रोपज्ञमिति निर्दिष्टम् । पाणिनिकालश्च त्रिंशो पूर्व चतुर्थशतकमिति विमर्शकाना सरणि । किंच भण्डार्कस्महाशयै स्वकीये शेषवैष्णवसमयोपाचारविचारपरे लेखे त्रिंशो पूर्व चतुर्थे शतके प्रवर्तितेषु राजकीयशासनलेखेषु वासुदेवसमर्पणादिनामनिर्देशदर्शनात् पाञ्चरात्रसमयस्तत्र पुरातन इति निर्णयम् । द्रमिडदेशेषु चो कालात् पूर्व दिव्यमूर्तिनाम्ना प्रथितैर्भक्तप्रभैः गीतासु द्रमिडगाथासु चहुषो भगवद्गूढविषया दृश्यन्ते । तेषा कालश्चेतोऽध्यर्थसहस्रसप्तत्येभ्य पूर्वमिति विधसन्ति चरित्रविमर्शका । अतो विज्ञायते त्रिंशोश्चतुर्थशतकात् पूर्वमेवाय समयोपाचारो लब्धप्रतिष्ठ समभवदिति ।

१२ स्थायपरार्थपूजाविभागः

भगवदर्थं चेद म्यार्थं परार्थं चेति द्विविधः । तत्र म्यार्थं नामाराधनेन स्वस्य नित्यकर्मव्यव-
तननयावस्थानुष्ठेयचन भगवन्मुखे*द्रामिद्वयमनन्यप्रयोजनतया क्रियमाणनर्चनम् । परार्थं नाम भ्रामादिपु

प्रतिष्ठिते देवालये ग्रामादिवासिनां सर्वेषां योगक्षेमकृते क्रियमाणमर्चनम् । तथा चोक्तम्, “स्वार्थं गृहाचने प्रोक्तमालयेषु परार्थकम्” (आनन्दसहिता, ३-२५) इति । तत्र स्वार्थयजने पञ्चसंस्कारास्त्यक्मणि क्रियमाणो यागादिदीक्षोपदेशोऽधिकारमापादयति । परार्थयजने तु पाञ्चरात्रशास्त्रोक्तो विस्तृतो दीक्षाविशेष एवाधिकारमापादयति । उभयत्रापि भगवद्भाराधनाधिकारसिद्धये दीक्षाविशेष आवश्यकः । गृहोक्तोपनयनमात्रेण तु ब्राह्मणादीनां भगवद्भाराधनाधिकारमिद्विर्न सम्भवति ; किं तु तदर्थदीक्षाविशेषेणैव । तदुक्तं पात्रे—

“यथैन दीक्षणीयेष्टया जायन्ते ब्राह्मणादयः ।
तथैव दीक्षाविधिना जायमाना यथोदिताः ।
पूजाविधौ भगवतः प्रकल्पन्तेऽधिकारिणः ॥”

(चर्यापादः, १-९, १०)

इति । यथा ब्राह्मणस्यैव सतः दीक्षणीयेष्ट्यैव श्रौतकर्मविशेषोऽधिकारः, तथात्रापीत्यर्थः ।

१३. परब्रह्मस्वरूपम्

उपनिषद् इव पाञ्चरात्रशास्त्राप्यपि परं ब्रह्म निखिलजगदुदयविभवलयलीलमेकमद्वितीयमपरिच्छिन्न ज्ञानानन्दैकस्वरूपं समामनन्ति ; परंतु भगवान् वासुदेवः श्रीमान्भारायण एव परं ब्रह्मेति सुस्पष्टं प्रथयन्ति । यथा—

“स वासुदेवो भगवान् क्षेत्रज्ञः परमो मतः ।
विष्णुर्भारायणो विश्वो विश्वरूप इतीर्यते ॥”

इत्युपक्रम्य,

“सर्वतः शान्त एवासी निर्विकारः सनातनः ।
अनन्तो देशकालादिपरिच्छेदनिर्वर्जितः ॥
महाविभूतिरित्युक्तो व्याप्तिः सा महती यतः ।
तद् ब्रह्म परम धाम निरालम्बनमावनम् ॥
निस्तरङ्गमृताम्भोविकल्प पाङ्गुण्यमुज्ज्वलम् ।
एक तच्चिद्वन शान्तमुदयास्तमयोज्जितम् ।
अपृथग्भूतशक्तित्वाद् ब्रह्माद्वैतं तदुच्यते ॥”

(ल. त., अ. २, छं. १-११)

इति । यथप्यत्र लक्ष्मीतन्त्रे परब्रह्मशक्तिभूतायाः श्रिया एव जगत्सृष्ट्यादिकर्तृत्वं प्रतिपादितम्, तथापि ज्योत्स्नेव चन्द्रमसः, प्रमेयं च भास्करस्य श्रीभगवतो वासुदेवात् पृथग्भावादर्हं नित्यसन्नद्धा च वर्तत इति तत्त्वव्यापनिरूपक-धर्मभूतायां तन्मापुच्यमानं सर्गादिकर्तृत्वं तद्वर्गिणि भगवत्येव पर्ययस्यति । उक्तं च श्रिया स्वयमेव—

“व्यापारस्तस्य देवस्य साहमस्मि न संशयः ।

मया कृतं हि यत्कर्म तेन तत्कृतमुच्यते ।

अहं हि तस्य देवस्य स्मृता व्याप्रियमाणता ॥”

(ल. त., अ. ११, श्लो. ६, ७)

इति । एवमेवोपनिषत्सु प्रतिपादितं भगवतः सृष्ट्यादिकर्तृत्वं श्रीविशिष्टस्यैव तस्येति तत् श्रियामप्यन्वेति । किं बहुना ? ब्रह्मशब्दः श्रीविशिष्टमेव परतत्त्वमभिधत्ते, न तु निःश्रीकर्मिति पाञ्चरात्रशास्त्रसिद्धान्तः । तथा चोक्तम्—

“भवन्नारायणो देवो भावो लक्ष्मीरहं परा ।

लक्ष्मीनारायणाख्यातमतो ब्रह्म सनातनम् ॥”

(ल. त., २-१९)

इति,

“संकर्षणादयो व्यूहाः साहंताः प्राङ् निरूपिताः ।

त्रयश्च चातुरात्म्यं तच्चत्वारोऽमी सुरेश्वरा ।

एतावद्भगवद्वाच्यं निस्तत्त्वं तत्त्वमुत्तमम् ॥”

(ल. त., अ. ७, श्लो. ७, ८)

इति च ।

युक्तं चैतत् । “सर्वत्र बृहत्त्वगुणयोगेन हि ब्रह्मशब्दः । बृहत्त्वं स्वरूपेण गुणैश्च यत्रानवधिका-
तिशयं सोऽस्य मुख्योऽर्थः” (श्रीभाष्यम्, १-१-१) इति निर्वचनानुसारेण ब्रह्मणि गुणतोऽपि बृहत्त्वमुपपादनीयम् ।
श्रीश्च भगवतो गुणभृता । यदाह—“अहं नारायणी नाम भावोऽहं तादृशो हरेः” (ल. त., ४-१) इति ।
“भवन्नारायणो देवो भावो लक्ष्मीरहं परा” (ल. त., २-१९) इति च । धर्मधर्मिणोरप्रथमभावसंबन्धेन
संबद्धत्वे धर्ममन्तरा न धर्मिसिद्धिः, धर्मिणमन्तरा च न धर्मिसिद्धिरिति सिद्धान्तः । तथा चोक्तम्—

“लक्ष्मीनारायणाख्यातमतो ब्रह्म सनातनम् ।

अहंतया समाक्रान्तो ह्यहमर्थः प्रसिध्यति ॥

अहमर्थसमुत्था च साहता परिकीर्तिता ।

अन्योन्येनाविनाभावादन्योन्येन समन्वयात् ॥

तादात्म्यं विद्धि संबन्धं मम नाथस्य चोभयोः ।

अहंतया विनाहं हि निरुपाख्यो न सिध्यति ।

अहमर्थं विनाहंता निराधारा न सिध्यति ॥”

(ल. त., अ. २, श्लो. १६-१९)

इति ।

अत्रेदमवधेयम्—श्रियो भगवच्छक्तित्वेन निर्देशस्थलेषु शक्तिशब्देनाद्रव्यभूत कार्यकरणसामर्थ्या-
परपर्याय गुणमात्र न विवक्षितम्, किंतु तदविष्टात्री देवता । सा च ब्रह्मणो धर्मस्थानीया, यया ब्रह्म
धर्मि भवति । न हि धर्मेण सर्वत्राद्रव्येणेन भाव्यमिति नियम । आह चाहिर्बुद्ध्य —

“ विष्णो सर्वाङ्गसंपूणा भावाभावानुगामिनी ।
शक्तिर्नारायणी दिव्या सर्वसिद्धान्तसमता ॥
देवाच्छक्तिमतो भिन्ना ब्रह्मणः परमेश्वरिण ।
एष चेवा च शास्त्रेषु धर्मधर्मिस्त्वभावत ।
भवद्भावस्वरूपेण तत्त्वमेकमिबोदितौ ॥ ”

(अ ३, श्लो २४ २६)

इति । किंच श्रुतौ ब्रह्मण सकल्पपूर्वकबहुभवनमुच्यमान यथाश्रुते न सगच्छते । मृत्पिण्डस्य घटकरादि-
बहुभवनमिव ब्रह्मणोऽपि तदङ्गीकारे ब्रह्मणोऽविनाशश्रुतिर्व्याप्नुयेत् । अतः साक्षात् विकारस्तद्धर्म-
भूतयोश्चिदचित्तोरेव । धर्मद्वारक एव धर्मिणि विकार इत्यभ्युपेत्यम् । तत्रापि चित्ता धर्मद्वारा विकार,
अचित्ता तु स्वरूपेण विकार । एव पाञ्चरात्रशास्त्रे क्वचित् ब्रह्मणो बहुभवनमुच्यते, क्वचित्तु तच्छक्तिभूताया
श्रिया । तत्र श्रीविशिष्टस्यैव ब्रह्मपदार्थत्वात् ब्रह्मण्युच्यमान बहुभवन श्रिया, श्रियामुच्यमान तत् ब्रह्मण्य-
प्यन्वेति । उभयत्रापि न स्वरूपे विकार, किंतु तद्धर्मभूतयोश्चिदचित्तोरेव । उभयोरपि चिदचिदन्तराल-
तयानुवर्तनात् निमित्तान्तरानपेक्षणाच्च श्रुतिसिद्धमद्वितीयत्वमभिन्ननिमित्तोपादानत्व च सिद्ध्यतीति सर्वथा
श्रुत्यनुगुण एव पाञ्चरात्रसिद्धान्त इति निरवधम् ।

१४ मोक्षस्वरूपम्

अप्राकृतदेशविशेषप्राप्तिपूर्वपरिपूर्णब्रह्मानन्दानुभव एव मोक्ष पाञ्चरात्रसमयसमत । अप्राकृत-
देशविशेषश्च महाभारते अहिर्बुद्ध्यसंहिताया चोपवर्णित । लक्ष्मीतन्त्रेऽपि—

“ तयोनीं परम व्योम निर्दुःख पदमुत्तमम् ।
पाद्गुण्यप्रसरो दिव्य स्वाच्छन्त्याद् देशता गतः ॥ ”

इत्युक्तम्,

“ सूर्यकोटिप्रतीकाशा पूर्णेन्द्रयुतसन्निभा ।
यस्मिन् पदे विराजन्ते मुक्ता समारबन्धने ॥
इन्द्रियच्छिद्रभिधुरा दातमानाश्च सर्वशः ।
अनिप्यन्दा अनाहारा पाद्गुण्यतनवोऽमला ।
एकान्तिनो महाभागा यत्र पश्यन्ति नौ सदा ॥ ”

इति परमपदाख्यं देशविशेषं, तत्र मुक्तानां नित्यानां चानुभवविशेषं च “तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः” (ऋग्वेदः, १-२२-२०) इति श्रुत्युक्तप्रकारेणोपवर्ण्य,

“तत्र दिव्यवपुः श्रीमान् देवदेवो जनार्दनः ।
अनन्तभोगपर्यङ्के निषण्णः सुसुखोज्ज्वले ॥
आस्ते नारायणः श्रीमान् वासुदेवः सनातनः ।
सुकुमारो युवा देवः श्रीवत्सकृतलक्षणः ॥
चतुर्भुजो विशालाक्षः किरीटी कौस्तुभं वहन् ।
हारनूपुरकेयूरकाक्षीपीताम्बरोज्ज्वलः ॥
कान्तस्य तस्य देवस्य विष्णोः सद्गुणशालिनः ।
दयिताहं सदा देवी ज्ञानानन्दमयी परा ॥
अनवधानवद्याक्षी नित्यं तद्वर्मधर्मिणी ।
ईश्वरी सर्वभूतानां पद्माक्षी पद्ममालिनी ॥”

(ल. त., अ. १७, श्लो. २२-३२)

इति मुक्तानुभाव्यो भगवतो दिव्यमङ्गलविग्रहविशेषो वर्णितः । तत्र गतानां ब्रह्मानन्दानुभवस्य न कदापि विच्छेदः, पुनरावृत्तिश्च नेति श्रुतीतिहासपुराणोक्तमत्रापि शास्त्रे उच्यते । यथा—“प्राप्यते परमं धाम यतो नावर्तते पुनः” (अहिर्बुध्न्यसहिता, ३७-२६) इति ।

१५. मोक्षोपायः

“ब्रह्मविदाप्नोति परम्” (तैत्तिरीयोपनिषत्, १-२-१) “तमेव विदित्वातिमृत्युमेति” (धेना-श्वतरोपनिषत्, ३-८) इत्यादिश्रुतिभिर्मोक्षोपायनया विधीयमानं ब्रह्मज्ञानं सदाद्युपासनारूपमिति सामान्यविशेषादिभिस्तत्पर्यलिङ्गैर्निर्णीतम् । एवं पाञ्चरात्रशास्त्रेष्वपि योगपादे यमनियमाद्यङ्गकलापको योग एव मोक्षोपायतया विधीयते । योगालम्बनं च भगवान् वासुदेव एवेति सुस्पष्टमभिहितम् । उपासनं च कर्मयोगविमलीकृतस्यान्तस्य सांख्ययोगनिर्वर्त्यमित्यपि प्रपञ्चितम् ।

एवमुपासनमुपपन्नं तदशक्तस्य कालविलम्बाक्षमस्य च पुरुषस्य विषये उपासनस्याने तदविशेष-फलनया तत्तुल्यविकल्पितं न्यासयोगं श्रुतिरिव विदधति पाञ्चरात्रशास्त्राणि; यथा—

“कर्म सांख्यं तथा योग इति शास्त्रत्रयपात्रयाः ।
देवदेव न ते शक्याः कर्तुं कालेन गच्छता ॥
कालो हि कलयन्नेव स्वतन्त्रो भवदात्मकः ।

ज्ञान सत्त्व बल चैषामायुश्च विनिकृन्तति ॥
 अन्त करणसंस्था हि वासना विविधात्मिका ।
 तत्तत्कालवश प्राप्य यातयन्ति शरीरेण ॥
 उदासीनो भवानेव प्राणिना कर्म कुर्वताम् ।
 तत्तत्कालानुकूलानि तत्फलानि प्रयच्छति ॥
 येन त्व वत सरब्ध प्राणिन पादयिष्यसि ।
 प्रब्रूहि तमुपाय मे प्रणतायै जनार्दन ॥ ”

इति श्रीवाक्य निशम्य, भगवानाह—

“उपायापायसत्यांगी मध्यमा वृत्तिमाश्रित ।
 मामेक शरणं प्राप्य मामेवान्ते समश्नुते ॥
 षडङ्ग तमुपाय च शृणु मे पद्मसमवे ।
 आनुकूल्यस्य सकल्पं प्रातिकूल्यस्य वर्जनम् ॥
 रक्षिष्यतीति विश्वासो गोप्तृत्ववरणं तथा ।
 आहमनिक्षेपकार्पण्ये षड्विधा शरणागतिः ॥ ”
 (ल. त , अ. १७, श्लो. ४९-६१)

इति । न्यासयोग एव प्रपत्ति, प्रपदन, शरणागति, भग्न्यास इत्यादिपदेरुच्यते । अतो भक्तियोगवत् न्यासयोगोऽपि मोक्षोपाय इति पाञ्चरात्रसिद्धान्तः । तत्र “नान्य फल्गु विद्यतेऽयनाय” (श्वेताश्वतरोपनिषत्, ३-८) इति श्रुत्या ज्ञानातिरिक्तोपायनिषेधात् कथं न्यासस्य मोक्षोपायत्वमुच्यमानं सगच्छतामिति शङ्का तु न्यासस्यापि ज्ञानविशेषरूपत्वात् समाधेया । तदाहाहर्बुध्य —

“अहमस्म्यपराधानामाल्योऽकिंचनोऽगतिः ।
 त्वमेवोपायभूतो मे भवेति प्रार्थनामति ।
 शरणागतिरित्युक्ता सा देवेऽस्मिन् प्रयुज्यताम् ॥ ”
 (३७-३०, ३१)

इति । गुरुनरोपायस्य भक्तियोगस्य स्थाने लुप्तोपायस्य प्रपत्तेर्विज्ञानं गुरुत्वव्योर्विकल्पासम्भवात् कथं सगच्छतामिति शङ्का त्वधिकारिभेदेन नियतविषयत्वात् समाधेया । किंच “विकल्पोऽविशिष्टफलत्वात्” (ब्रह्मसूत्रम्, ३-३-५७) इति फलविशेष एव हि विकल्पे निमित्तम् । स चात्राप्यस्तीति न शङ्कार्हासः । अपिच प्रपत्तेरपि भक्तियोगस्यैव दुष्करत्वमपि प्रतिपादितं लक्ष्मीतन्त्रे, यथा—“उपायं सुकरं सोऽयं दुष्करश्च मनो मम” (१७ १०५) इति । अयमपि प्रपत्तेर्विशेषः — यदुपासकानामुपासन-

पूर्तावपि प्रारब्धकर्मावसान एव मोक्षः । तच्च प्रारब्धकर्मावसानं विमोक्षमिदं जन्मानि, उत शतेषु, अथवा सहस्रेष्विति न ज्ञायते । प्रपन्नानां तु तच्छरीरावसान एवाखिलकर्मनाशात् मोक्ष इति । इदं च “येन त्वं क्त संरब्धः प्राणिनः पालयिष्यसि” (ल. त., १७-५४) इति श्रियः प्रश्ने ‘संरब्धः’ इति शैव्यूवाचकपद-प्रयोगात्, तदुत्तररूपतयावतीर्णम्

“सत्कर्मनिरताः शुद्धाः सांख्ययोगविदस्तथा ।

नार्हन्ति शरणस्थस्य कलां कोटितमीमपि ॥”

(ल. त., १७-६३)

इति भगवद्वचनेन चावगम्यते ।

१६. चातूरूप्यम्

परव्यूहविभवार्चारूपेण भगवतश्चातूरूप्यं लक्ष्मीतन्त्रे प्रतिपादितम् । क्वचित्तु अन्तर्यामिरूपमपि संयोज्य, पाञ्चरूप्यमुक्तम् । तत्र पररूपं पाङ्गुण्यपरिवृंहितं मुक्तभोगाय स्वीकृताप्राकृतदिव्यरूपमानन्दमया-प्राकृतदिव्यदेशावस्थितमनन्तगरुडाधनन्तपरिजनसेवितम् । तच्चैकमेव । तथा चोक्तं जयास्यसंहितायाम् —

“आनन्दलक्षणं ब्रह्म सर्वहेयविवर्जितम् ।

स्वसंवेद्यमनौपम्यं परा काष्ठा परा गतिः ॥

सर्वज्ञः सर्वदर्शी च सर्वः सर्वेश्वरः प्रभुः ।

सर्वशक्तिमयश्चैव स्वाधीनः परमेश्वरः ॥

विदित्वैवं परं ब्रह्म ज्ञानेन परमेण च ।

यदा न जायते भूयः संसारेऽस्मिन्स्तदा पुमान् ॥”

(पट. ४, श्लो. ६०-७१)

इति । व्यूहाश्च वासुदेवसंकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धास्त्र्याश्चत्वारो जगत्सर्गादिव्यापारार्थं परिगृहीतदिव्यदेहा भगवतो-ऽवतारविशेषाः । एभ्यो वासुदेवादिव्यूहेभ्यः प्रत्येकं त्रयस्त्रय इत्यवतीर्णाः केशवादयो द्वादश देवा व्यूहान्तरव्य-पदेभ्यः ; यथा वासुदेवात् केशवनारायणमाधवाः ; संकर्षणात् गोविन्दविष्णुमधुसूदनाः ; प्रद्युम्नात् त्रिविक्रमवामनश्रीधराः ; अनिरुद्धात् हृषीकेशपद्मनाभदामोदराः (ल. त., ४-२७) इति । विभवश्च पद्मनाभादयोऽष्टत्रिंशत् ; यथा—

१. पद्मनाभः

४. शक्तीशः

७. कपिलः

२. ध्रुवः

५. मधुसूदनः

८. विश्वरूपः

३. अनन्तः

६. विद्याविदेवः

९. विहंगमः

१०. क्रोडात्मा	२०. कान्तात्मा	३०. नरः
११. बडबावक्त्रः	२१. राहुजित्	३१. नारायणः
१२. घर्म	२२. कालनेमिन्नः	३२. हरिः
१३. वागीश्वरः	२३. पारिजातहरः	३३. कृष्णः
१४. एकार्णवान्तःशायी	२४. लोकनाथः	३४. परशुरामः
१५. कमठः	२५. दत्तात्रेयः	३५. श्रीरामः
१६. यज्ञनराहः	२६. न्यग्रोधशायी	३६. वेदवित्
१७. नृसिंहः	२७. एकशृङ्गतनु	३७. कल्की
१८. अमृताहरणः	२८. वामन	३८. पातालशयनः
१९. श्रीपति.	२९. त्रिविक्रम	

(ल. त., अ. ११, श्लो. १९-२५) इति । यास्तु लोकोत्तरान् महनीयांश्च देवमनुष्यादीन् स्वशक्त्याशेन वाविश्य जगद्धितं भगवान् करोति, ते विभवान्नरपदवाच्या ; यथा सनत्सुनन्दनादयः शुक्रशौनकादयश्च । अर्चा च योगिना चित्तालम्बनसौम्याय तैर्यथास्व परिगृहीतः सुवर्णरजतादिनिर्मितः प्रतिमाविशेषः । तत्र च मन्त्रविशेषमहिम्ना भगवान् सनिहितो भवति, भगवत्सन्निधानेन च ता. प्रतिमा अप्राकृताः पाङ्गुण्य-परिपूर्णा भगवन्मया भवन्तीति पाञ्चरात्रसिद्धान्तः । यथोक्तम् — “विष्वाकृत्यात्मना विम्बे समागत्यावतिष्ठते” (सात्वतसहिता, ६-२२) इति । तथान्यत्रापि—

“सुरूपा प्रतिमा विष्णो. प्रसन्नवदनेक्षणाम् ।
कृत्यात्मनः प्रीतिकरी सुवर्णरजतादिभिः ॥
तामर्चयेत्ता प्रणमेत्ता यजेत्ता विचिन्तयेत् ।
विशालपास्तदोपस्तु तामेव ब्रह्मरूपिणीम् ॥”

(त्रिष्णुधर्म, १०३—१६, ३०)

इति । अर्चैव निम्नपदेन वेरपदेन प्रतिमापदेन च तत्र तत्र व्यवहियते । पूजासु चार्चापूजैव प्रशस्तेति वदन्ति ; यथोक्तम् —

“मानसी होमपूजा च वेरपूजेति सा त्रिजा ।
यथोपयोगशक्त्यात् कर्तुं पुष्पादिपूजनम् ॥
चक्षुषः प्रीतिकर्णान्मनमोऽपि तथैव च ।
प्रीत्या सजायते भक्तिर्भक्तस्य मुलमो हरिः ।
तस्मात् प्रयाणामेतेषां वेरपूजा प्रशस्यते ॥”

(वैखानसक्रियाधिकार इति पाञ्चरात्ररक्षा)

इति । तथा च भगवदर्चानुभवरसिकानामभियुक्तानां वचनम् —

“निरन्तरं निर्विशतस्त्वदीयमस्पृष्टचिन्तापदमाभिरूप्यम् ।

सत्यं शपे वारणशैलनाथ वैकुण्ठवासेऽपि न मेऽमिलाषः ॥”

(वरदराजपञ्चाशत्, ४९)

इति । अर्चाश्च स्वयंयुक्तदैवसैद्धमानुपमेदेन भिन्ना देवालयेषु गृहेषु च भिन्नभिन्नाकारपरिकल्पनेन पूज्यन्ते ।

अन्तर्यामी च परमात्मा अन्तरात्मेत्यादिभिः शब्दैः श्रुतीतिहासस्मृत्यादिषु व्यवहियते । स च भक्तियोगनिष्ठानां चित्तालम्बनाय हृदयकुहरे संनिहितः । योगप्रशायां साक्षात्कृतो योगिनां महान्तमानन्दं जनयति । परमात्मशब्दार्थ उक्तो लक्ष्मीतन्त्रे ; यथा—

“अस्ति निर्दुःखनिःसीमसुखानुभवलक्षणः ।

परमात्मा परं यस्य पदं पश्यन्ति सूरयः ॥

कश्चित् केषांचिदात्मा स्यात् तस्यान्येषां च कश्चन ।

तस्याप्यन्य इतीत्यं तु यत्रैषा व्यवतिष्ठते ॥”

(२-१, २)

इति । अहिर्बुध्न्यसंहितायामपि—

“उपर्युपरि तत्त्वानां पूर्वपूर्वात्मभावित्वम् ।

पारम्येणात्ममावित्वात् परमात्मा प्रकीर्तितः ॥”

(२-२६)

इति ।

अत्रेदमवधेयम् — विभवाश्च लक्ष्मीतन्त्रे एकादशाध्याये पद्मनाभादयोऽष्टत्रिंशदित्युक्त्वा परिगणिताः । त एव पुनर्नवजनाधिष्ठातृतया पठितास्तत्रैव विंशाध्याये । सात्वतसंहितायामपि नवमाध्यायेऽनेनैव क्रमेण पद्मनाभादयो विभवाः पठिताः ; परं तु संख्या न निर्दिष्टा (श्लो. ७७-८३) । अहिर्बुध्न्यसंहितायां तु एतान्येव नामान्यनेनैव क्रमेण पठित्वा नवत्रिंशदिति संख्या निर्दिष्टा (अ. ५, श्लो. ५०-५६) । अतः संख्याविषये लक्ष्मीतन्त्राहिर्बुध्न्यसंहितयोर्विरोधः प्रतीयते । अत्र चेत्वं विरोधः परिहृतः सात्वतसंहितायामप्ये अलंशिमद्वेन—लक्ष्मीतन्त्रे विशाखयूपं पृथक् निर्दिश्यानन्तरं पद्मनाभादयोऽष्टत्रिंशत् पठिताः । एवं सात्वतसंहितायामपि । अहिर्बुध्न्ये तु विशाखयूपं पृथगनिर्दिश्य तमपि पद्मनामपदेन तन्त्रेणावृत्त्या वा बोध्यं मत्वा नवत्रिंशदित्युक्तम् । “त्रयाणां मुख्यपूर्वाणां ध्रुवान्तानां पुरोदितम्” (१२-३) इति सात्वतसंहितावचनेन विशाखयूपस्यापि विभक्तत्वमवगम्यते । ईश्वरपारमेश्वरसंहितयोः “अञ्जनामं परं चैव पद्मनामं ध्रुवं तथा”

(ईश्वरसहिता, १०-१७४), (पारमेधरसहिता, १६-१५९) इति पद्मनाभपर्यायाब्जनाभपदेन विशाखयूपस्य व्यपदेश कृत । अतः अहिर्बुध्न्यसहिताया पद्मनाभपदेन निशारयूपस्यापि विशाखा सगतेवेति । एव स्थिते, यत् पाडूरुमहाशयै “लोकनाथस्तु शान्तात्मा” (अहिर्बुध्न्यसहिता, ५-५४) इत्यत्र शान्तात्मेति पृथङ् नाम परिगण्य नवत्रिंशत्संस्थोपपादनं कृतं, तत् तुशब्दस्वारस्यानुरोधि वा न वेति सुधीभिरालोचनीयम् ।

१७ चातुर्व्यूहम्, विशाखयूपश्च

परवासुदेवाख्यात् पररूपादाभिर्भूता वासुदेवसकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धाख्याश्चत्वारो व्यूहा । वासुदेव पर ब्रह्मैव जगज्जन्मस्थितिलयस्पर्णार्थमात्मानं चतुर्था व्यूहानतिष्ठते इति पाञ्चरात्रसिद्धान्तः । यद्यपि सर्वेऽप्येते पाङ्गुण्यपरिपूर्णा सर्गशक्ता सर्गज्ञाश्च, तथापि तत्तत्कृत्यनिशेषानुमुष्येन काश्चिद् गुणान् विशदीकृत्यास्यनादेव विभागः शास्त्रेषु ।

तत्र प्रथमो व्यूहवासुदेव परवासुदेव इव पाङ्गुण्यपरिपूर्णं सर्गज्ञं सर्गशक्तिश्च । परतु परवासुदेवे पाङ्गुण्यं शान्तोदितावस्थम्, व्यूहवासुदेवे तु नित्योदितावस्थमितीयानेव भेदः । पररूपस्य शान्तावस्थत्वात् तत्र पाङ्गुण्यस्य सर्गाद्यर्थं समुन्मेषो नास्ति । व्यूहरूपस्य तु नित्योदितावस्थत्वात् पाङ्गुण्यस्य सर्गाद्यर्थं मनागिव समुन्मेषः सनातः । अतो व्यूहवासुदेवस्य परवासुदेवान्नातीव भेदो दृश्यत इति तस्य व्यूहेषु परिगणनमुपेक्ष्य त्रयो व्यूहा इत्यपि क्वचित् व्यवहारः । व्यूहवासुदेवस्य महिषी लक्ष्मी । वर्णवमनादिकं तु—

“तत्राद्यं भगवद्रूपं हिमकुन्देन्दुकान्तिमत् ।
चतुर्भुजं सौम्यवस्त्रं पुण्डरीकनिभेक्षणम् ॥
पीतकौशेयवसनं सुपर्णध्वजभूषितम् ।
मुख्यदक्षिणहस्तेन मीतानाममयप्रदम् ॥
तथाविधेन वामेन दधानं शङ्खमुत्तमम् ।
अपरेण दधानं च दक्षिणेन सुदर्शनम् ।
वामेन च गदां गुर्वीं निपण्णां वसुधातले ॥”

(ल त, अ १०, श्लो. २७-३०)

इत्युक्तम् ।

सकर्षणस्तु जगत्संहारकर्ता, शास्त्रप्रवर्तकः, तदानुगुष्येन ज्ञानमलाभ्यां निशेषेण भाम्बरः, जीवमिमानी च । तस्य महिषी कीर्ति । वर्णवमनादिकं तु—

“सिन्दूरशिखराकारं सौम्यवस्त्रं चतुर्भुजम् ।
अतसीपुष्पसनाशरसनं तालगञ्जितम् ॥

मुख्येन पाणियुग्मेन तुल्यमाद्यस्य वै विभोः ।
सीरं तच्चक्रहस्तेऽस्य मुसलं तु गदाकरे ॥”

(ल. त., अ. १०, श्लो. ३१-३३)

इत्युक्तम् ।

प्रद्युम्नस्तु जगत्सृष्टिकर्ता, धर्मप्रवर्तकः, तदानुगुण्येन ऐश्वर्यवीर्याभ्यां विदोषेण भास्वरः, मनोऽभि-
मानी च । तस्य महिषी जया । वर्णवसनादिकं तु—

“प्रावृण्णिशासमुदितखद्योतनिचयप्रभम् ।
रक्तकौशेयवसनं मकरध्वजशोभितम् ॥
सौम्यवक्त्रं चतुर्बाहुं तृतीयं परमेश्वरम् ।
मुख्यहस्तद्वयं चास्य प्राग्वत्तुल्यं महामते ।
वामेऽपरस्मिन् शार्ङ्गं च दक्षिणे बाणपञ्चकम् ॥”

(ल. त., अ. १०, श्लो. ३४-३६)

इत्युक्तम् ।

अनिरुद्धस्तु स्थितिकर्ता, धर्मफलप्रदः, तदानुगुण्येन शक्तितेजःप्रचुरः, अहंकाराभिमानी च ।
अस्य महिषी माया । वर्णवसनादिकं च—

“अञ्जनादिप्रतीकाशं सुपीताम्बरवेष्टितम् ।
चतुर्भुजं विशालाक्षं मृगलाञ्छनभूषितम् ॥
आदिवत् पाणियुगलमाद्यस्य विचिन्तयेत् ।
दक्षिणादिक्त्रमेणाथ द्वाभ्यां वै खड्गखेटकौ ॥”

(ल. त., अ. १०, श्लो. ३७, ३८)

इत्युक्तम् । सात्वतसहितायामप्येवमेव पञ्चमाध्याये पठितम् । अत्र च—

“क्रमशः प्रलयोत्पत्तिस्थितिभिः प्राण्यनुग्रहः ।
प्रयोजनमथान्यच्च शास्त्रशास्त्रार्थतत्कलैः ॥”

(ल. त., २-९७)

“संकर्षणादयो देवास्त्रय एते पुरातनाः ।
जीवो बुद्धिरहंकार इति नाम्ना प्रकीर्तिताः ॥”

(ल. त., ६-१२, १३)

“लक्ष्मी कीर्तिर्जया माया व्यूहशक्त्य ईरिता ।”

(ल. त., २० ३४)

इति वचननातमनुसधेयम् ।

एते च व्यूहावतारा उपासकानां ब्रह्मविद्यास्त्रिव तत्तद्गुणानुसधानार्थं तत्तद्गुणाविकारेण भगवता वासुदेवेनैव स्वीकृता इत्यनुसधेयम् । उक्तं च चतुर्व्यूहोपासनं तदुपासकानां तत्तद्गूह्यपदभासिपूर्वक-परममुक्तिश्च । यथा महाभारते—

“ये तु दग्धेन्धना लोके पुण्यपापविवर्जिता ।
तेषां वै क्षेममध्वानं गच्छता द्विजसत्तम ॥
परमाण्वात्ममूलाश्च त देव प्रविशन्त्युत ।
तस्मादपि विनिर्मुक्ता अनिरुद्धतनौ स्थिता ॥
मनोभूतास्ततो भूय प्रयुञ्ज प्रविशन्त्युत ।
प्रयुञ्जाच्च विनिर्मुक्ता जीव सकर्षण तथा ॥
विशन्ति विप्रप्रवरा साख्ययोगाश्च तै सह ।
ततस्त्रैगुण्यहीनास्ते परमात्मानमञ्जसा ॥
प्रविशन्ति द्विजश्रेष्ठा क्षेत्रज्ञ निगुणात्मकम् ।
सर्वावास वासुदेव क्षेत्रज्ञ विद्धि तत्त्वत ॥”

(शान्तिपर्व, अ ३५४, श्लो १३ २०)

इति । एवं पात्रसंहितायामपि—

“महत्तमसो बाह्ये लोका सुबहुयोजना ।
चत्वार क्रमशः सन्ति चतुर्भिः समविष्टिता ॥
व्यूहैः क्रमेण वक्ष्ये ताननिरुद्ध पर स्मृत ।
प्रयुञ्जोऽनन्तरं तेषां सकर्षणसमाह्वय ॥
वासुदेवस्ततः पश्चाद्व्यूहाख्य कमलासन ।
ततो नारायणस्यापि लोकस्तन्त्रिकटे स्थित ॥”

(ज्ञानपाद, अ १२, श्लो ४९ ५३)

इत्युक्तम् । एवमन्यत्रापि—

“श्वेतद्वीपमिदं प्राप्य विश्वरूपधरं हरिम् ।
ततोऽनिरुद्धमासाद्य श्रीमत्क्षीरोदधौ हरिम् ॥
ततः प्रयुञ्जमासाद्य देव सर्वेश्वरेश्वरम् ।
ततः सकर्षणं दिव्यं भगवन्तं सनातनम् ॥

अयमप्यपरो मार्गः सदा ब्रह्मसुखेधिणाम् ।
परमैकान्तिसिद्धाना पञ्चकालरतात्मनाम् ॥”

इति । इमानि च वचनानि जयत्संहितास्थानीत्युक्तमभियुक्तैः (रहस्यत्रयसारः, अधि. २१) । यथा मन्वादि-
ब्रह्मविद्यासु वस्वादिपदप्राप्तिपूर्वकपरमपदप्राप्तिः श्रुता, तथैव चतुर्व्यूहोपासनेऽपि अनिरुद्धादिपदप्राप्तिपूर्वक-
परमपदप्राप्तिः पाञ्चरात्रसमयसिद्धा वेदितव्या ।

एवं यथा ब्रह्मविद्या कामनाप्रयुक्ताधिकारितारतम्येन नियतविषया, तथा चतुर्व्यूहोपासन-
मप्यधिकारितारतम्यनियतम् । तथाहि—जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिपुर्याख्याश्चतस्रो दशा उपासकानां भवन्ति, याश्च
विश्वतैजसप्राज्ञतुर्याख्याभिरुपनिपत्सु श्रूयन्ते । तासां दशानामनिरुद्धप्रद्युम्नसंकर्षणवासुदेवाख्याश्चत्वारो व्यूहा
अधिष्ठातारस्तत्तद्दशास्थैरुपासकैरुपास्या भवन्ति । यदाहुः—

“जाग्रत्स्वप्नाख्यलसतुरीयप्रायध्यानाक्रमवदुपास्यः ।
स्वार्भिस्तत्तद्गुणपरिबर्हश्चातुर्व्यूहं वहसि चतुर्षां ॥”
(श्रीरङ्गाजस्तवः, २-४०)

इति ।
इदमत्र भाव्यम्—अस्ति श्रीवैकुण्ठेऽप्राकृतलोके विशाखयूपो नाम ध्वजस्तम्भाकारः कश्चन
तेजोरूपी भगवन्मयः स्तम्भविशेषः । स च ब्रह्मयूपनाम्नाप्याख्यायते । तत्राधःप्रदेशमारभ्योपर्युपरि चत्वारो भागा-
श्चतुरथा वर्तन्ते । प्रतिभागं चतुर्विंशति पार्श्वेषु भगवान् परवासुदेवः वासुदेवसंकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धरूपेण
क्रमेण प्रागादिदिक्षु अवतिष्ठते । तत्र प्रथमो भागः जाग्रत्पदाभिमान्यनिरुद्धप्रधानः । तत्र ते व्यूहदेवाः स्पष्टदृश्य-
रूपायुधवाहनमहिष्यादिपरिच्छदा भवन्ति । एते च जाग्रत्पदस्थोपासकानुग्रहाय तथा प्रकाशन्ते । तदुपरि द्वितीयो
भागः स्वप्नस्थानाभिमानिप्रद्युम्नप्रधानकः । तत्र ते व्यूहदेवा अस्पष्टदृश्यैर्मलिनप्रायैरायुधवाहनमहिष्यादिपरि-
च्छदैर्वर्तन्ते । एते च स्वप्नपदस्थोपासकानुग्रहाय तथा वर्तन्ते । तदुपरि तृतीयो भागः सुषुप्तिस्थानाभिमानि-
संकर्षणप्रधानो रेखामात्रदृश्यायुधादिपरिच्छदैर्देवैरध्यासितः । एते च सुषुप्तिपदस्थोपासकानुग्रहाय तथा
वर्तन्ते । तदुपरि तुरीयस्थानाभिमानिवासुदेवप्रधानोऽत्यन्तादृश्यायुधादिपरिच्छदैः शून्यकल्पैर्देवैरध्यासितश्चतुर्थो
भागः । एते च तुरीयपदस्थोपासकानुग्रहाय तथा वर्तन्ते । अतो जाग्रदादिपदस्थोपासकाधिकारानुगुण्येन
व्यूहदेवास्तथा तथा वर्तन्त इति । विशाखयूपस्य वर्णनं सात्वतसहितायां (परि. ४, श्लो. ७-२०)
द्रष्टव्यम् । एतादृशविशाखयूपारूपानिरुद्धादेव पञ्चनाभादयो विभवा अवतीर्णा इति लक्ष्मीतन्त्रे उक्तम् ।
(अ. ११, श्लो. ९-१८) ।

१८. पाङ्गुण्यम्

परब्रह्ममूतस्य भगवतो वासुदेवस्यानन्तेषु कल्याणगुणेषु ज्ञानशक्तिबलैर्धर्मवीर्यतेजांसि प्रधानतमाः

षट् गुणाः । एत एव पाङ्गुण्यमित्युच्यते । पाङ्गुण्यं चातुरास्यं चातुर्यहं त्रैगुण्यमित्यादयः स्वार्थिक्तद्वि-
तान्ता आगमिकानां व्यवहाराः । कालिदासोऽपि “त्रैगुण्योद्भवमत्र लोचनचरितं नानारस दृश्यते” (मालविका,
१-४) इति प्रायुङ्क्त । तत्र ज्ञानं नाम भगवत्सैकालिक्सर्ववस्तुसाक्षात्कारोपयोगी स्वयंप्रकाशो गुणविशेषः ।
स्वयंप्रकाशत्वात् ब्रह्मस्वरूपमपि ज्ञानमित्युच्यते । यथा—“सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म” (तैत्तिरीयोपनिषत्,
१-२-१) इत्यादि । एवंच ब्रह्मस्वरूपं तद्वतो गुणविशेषश्चेत्युभयमपि ज्ञानमिति व्यपदिश्यते । यथोक्तम् —

“अजडं स्वात्मसंघोषि नित्यं सर्वावगाहनम् ।

ज्ञानं नाम गुणं प्राहुः प्रथमं गुणचिन्तकाः ।

स्वरूपं ब्रह्मणस्तच्च गुणश्च परिगीयते ॥”

(अहिर्बुध्न्यसंहिता, २-५६, ५७)

इति । ज्ञानादीनां षणां गुणानां व्याख्यानं यथा—

“अहमित्यान्तरं रूपं ज्ञानरूपमुदीर्यते ।

प्रकाशकादिकं रूपं स्फटिकादिसलक्षणम् ॥

अतस्तु ज्ञानरूपत्वं मम नारायणस्य च ।

अव्याहृतिपदुद्यत्यास्तदैश्वर्यं परं मम ॥

जगत्प्रकृतिभावो मे यः सा शक्तिरितीर्यते ।

सृजन्या यच्छ्रमाभावो मम तद्वदमिष्यते ॥

विकारविरहो धीर्यं प्रकृतित्वेऽपि मे सदा ।

सहकार्यनपेक्षा मे सर्वकार्यविधौ हि या ॥

तेजः षष्ठं गुणं प्राहुस्तस्मिन् तत्त्ववेदिनः ।

इति षष्ठं गुणां द्वौते ज्ञानस्य स्तुतयोऽमलाः ।

ज्ञानाद्याः षड् गुणा एते पाङ्गुण्यं मम तद्वपुः ॥”

(ल. त., अ. २, श्लो. २६—३६)

इति । एषां गुणानामभिव्यक्तिनारत्नमेव चत्वारो व्यूहाः संभवन्ति । भगवत्स्वरूपस्य पाङ्गुण्यप्रचुरत्वात्
पाङ्गुण्यसारत्वाच्च “तद्गुणसारत्वात् तद्व्यपदेशः” (ब्रह्मसूत्रम्, २-३-२९) इति न्यायेन “पाङ्गुण्यं तत्परं
ब्रह्म” (अहिर्बुध्न्यसंहिता, २-६२) “पाङ्गुण्यं मम तद्वपुः” (ल. त., २-३६) इत्यादौ पाङ्गुण्यत्वेन
व्यपदेशः । चतुर्षु व्यूहेषु गुणविशेषाविर्भावश्चैव सगृहीतोऽभिव्युक्तिः—

“पाङ्गुण्यपादामुदेवः पर इति स मयान् मुक्तमोग्यो बलाढ्या-

द्वीधात् सकर्मणस्त्वयं हरसि विननुपे शास्त्रमेष्वप्ययीयात् ।

प्रद्युम्नः सर्गधर्मो नयसि च भगवन् शक्तितेजोऽनिरुद्धो

विघ्नाणः पासि सत्त्वं गमयसि च तथा व्यूह्य रत्नाधिराज ॥”

(श्रीरङ्गराजस्तवः, २-३९)

इति ।

एषां वासुदेवादिव्यूहदेवानां महिष्यस्तु क्रमेण लक्ष्मीः कीर्तिर्जया माया चेति पूर्वं चातुर्यह

प्रस्तावे उक्ता ज्ञातव्याः ।

एतेभ्यश्चतुर्भ्यो व्यूहेभ्योऽवतीर्णानां केशवादिव्यूहान्तराणां महिष्यो यथा—

“श्रीश्च वागीश्वरी कान्तिक्रियाशान्तिविभूतयः ।

इच्छा प्रीती रतिश्चैव माया धीर्महिमेति च ।

शक्तयः केशवादीनां ता एताः स्वरशक्तयः ॥”

(छ. त., २०-३५, ३६)

इति । तेषामायुधानि यथा—

“वामे पश्चिमगे चक्रं विद्धि शङ्खं तु दक्षिणे ।

दक्षिणे मुख्यहस्तेऽञ्जं गदा तदपरे तु वै ॥

एवं हि भगवान् धत्ते केशवः कमलादिकम् ।

सव्यापसव्यहस्ताभ्यां मुख्याभ्यां तु गदाम्बुजे ॥

वामादौ शङ्खचक्रे तु स धत्ते पश्चिमद्वये ।

नारायणाख्यो भगवान् माधवाख्यं निबोध तु ॥

मुख्ये सव्यापसव्ये तु शङ्खं धत्ते गदां प्रभुः ।

पश्चिमे पद्मचक्रे तु सर्वपूर्वं भुजद्वये ॥

मूर्तित्रयमिदं दिव्यं कुन्देन्दुस्फटिकप्रमम् ।

पद्मं मुख्यकरे वामे गदान्यस्मिन् हि दक्षिणे ॥

विभोगोविन्दसंज्ञस्य इत्येवं समुदाहृतम् ।

विन्यासं लान्छनानां च विष्णोरथ निबोध तु ॥

वामदक्षिणपाणिभ्यामग्रतः शङ्खपङ्कजे ।

एवं पश्चिमहस्ताभ्यां चक्रकौमोदकीद्वयम् ॥

मधुसूदनसंज्ञस्य सनिवेशमतः शृणु ।

पद्मं मुख्यकरे वामे पाञ्चजन्यं तु दक्षिणे ॥

गदा पश्चिमतः सव्ये चक्र दक्षिणतः परे ।

चातुरात्म्याद् द्वितीयं तु पद्मरागोज्ज्वलश्रुति ॥

अथ प्रसुन्नदेवानां त्रयाणां क्रम उच्यते ।
 अप्रतो वामपाणौ च चक्रमन्यकरे गदा ॥
 वामे तु पश्चिमे शङ्ख पद्म तदपरे स्मृतम् ।
 विमोक्षिविष्णुमाख्यस्य वामनस्यावधारय ॥
 गदाप्रवामहस्ते तु चक्र मुख्ये तु दक्षिणे ।
 वामे तु पश्चिमे पद्म शङ्ख तदक्षिणे करे ॥
 श्रीधरस्य गदा वामे मुख्यहस्ते प्रकीर्तिता ।
 चक्रमग्रेऽपसव्याख्ये शङ्ख वामे तु पश्चिमे ॥
 तदन्यस्मिन् परे पद्म चक्र काटिसमप्रभम् ।
 हेमवामप्रभं ज्ञेय चातुरात्म्यतया स्थितम् ॥
 अतोऽनिरुद्धमूर्तिना त्रितयं चावधारय ।
 पद्ममप्रकरे वामे तद्वितीये तु हेतिराद् ॥
 सव्यापसव्यहस्ताभ्यां पश्चिमाभ्यां क्रमेण तु ।
 पद्मकोशं गदां गुर्वीं पद्मनाभे निबोध तु ॥
 अग्रगे चक्राद् वामे पद्मं मुख्यकरे परे ।
 वामे गदा पश्चिमगे तदन्यस्मिंश्च शङ्खराद् ॥
 धत्ते दामोदरो वामे गदा चाग्रस्थिते शुभाम् ।
 अपसव्येऽग्रगे शङ्ख वामे चक्रं तु पश्चिमे ॥
 पश्चिमे त्वपसव्ये तु कमलं सूर्यवर्चसम् ।
 अतसीपुष्पसकाशमिदं मूर्तिगणं स्मृतम् ॥”

(पौंकरसंहिता, अ. ३६, श्लो. १४६-१६८)

इति ।

पद्मनामादयो ये विभवा, तेषां महिष्यो यथा—

“वीस्तारा वारुणी शक्तिः पद्मा विद्या तथैव च ।
 सख्या विश्वा खगा भूर्गौर्लक्ष्मीर्वागीश्वरी तथा ॥
 अमृता धरणी छाया नारसिंही सुधा तथा ।
 श्रीः कीर्तिर्विश्वकामा मा सत्या कान्तिः सरोरुहा ॥
 माया पद्मासना खवां विक्रान्तिर्नरसमवा ।
 नारायणी हरिप्रीतिर्गान्धारी काश्यपी तथा ।
 वेदेही वेदविद्या च पद्मिनी नागशायिनी ॥”

(छ. त., अ. २०, श्लो. ४६-४८)

इति । न्यूहादिदेवा इव तन्महिष्योऽपि पाङ्गुप्यपरिपूर्णा ।

१९. पाञ्चरात्रे सांख्यदर्शनम्

सत्कार्यवादः

पदार्थानां कार्यकारणभावविषये सन्ति विविधा मतभेदाः । असतः शून्यात् सत् जायत इति माध्यमिकाः । सतो विज्ञानात् संवृत्तिसत्यः प्रपञ्चो जायत इति सौत्रान्तिकाः । सतः कारणान्मृदादेः पूर्वमविद्यमानो घटादिः सन् जायत इति नैयायिका वैशेषिकाश्च । सतः कारणान्मृदादेः तत्र पूर्वं सत्त्वेव घटादिर्जायत इति सांख्याः । सतः कारणात् ब्रह्मणस्तद्विवर्तमूतो घटादिर्जायत इति निर्विशेषाद्वैतिनः । सतः कारणात् ब्रह्मणः सत्त्वेव घटादिर्जायत इति विशिष्टाद्वैतिनः । सतः कारणान्मृदादेः पूर्वमसन् घटादिर्जायते; ब्रह्म तु निमित्तमात्रमिति माध्वाः । पाञ्चरात्रग्रन्थाः प्रायेणात्र विषये सांख्यपक्षमाद्विन्यते; यथोक्तम् —

“ यथा न्यग्रोधघनानायां त्रैगुण्ये प्रकृतौ तथा ।

या स्थितिर्महदादेः सा भावसृष्टिर्निगद्यते ॥ ”

(छ. त., १२—३९, ४०)

इति । अयं भावः—यदि कारणे कार्यं पूर्वं न स्यात्, तदा कथं नियतात् कारणान्निय-
तस्य कार्यस्योत्पत्तिः ? कथं मृत्पिण्डात् घट एवोत्पद्यते, न पटः ? किं चासतः सत्ता नाम कथमपि न
संभवति । अन्यथा शशशृङ्गादिरपि कदाचिदुत्पद्येत । यदि नात्यन्तासतः सत्त्वमुच्यते, किन्तु अन्यत्र
प्रसिद्धस्यैवेति कथ्यते; तदापि सिकताभ्यस्तैलमुत्पद्येत । उक्तं च “ नासतो विद्यते भावः ” (गीता, २-१६)
इति । तस्मात् मृत्पिण्डे घट उत्पत्तेः पूर्वमपि विद्यत एव । कुतो न दृश्यत इति चेत्, सौक्ष्म्यादित्युच्यते ।
यथाहुः—“ सौक्ष्म्यात्तदनुपलब्धिर्नामान्वात् कार्यतस्तदुपलब्धेः ” (सांख्यकारिका, ८) इति । वेदान्तिनस्तु
सत्कार्यवादिनोऽपि सांख्योक्तां प्रक्रियां नाद्विन्यन्ते । तथाहि—यदि मृत्पिण्डे घटः पूर्वमपि स्यात्, कुतः
तर्हि कुलालव्यापारेण । पूर्वमनभिन्यक्तस्य घटस्याभिन्यक्त्यर्थं सोऽपेक्षित इति चेत्, तर्हि घटस्येव मृत्पिण्ड-
निष्ठस्य कर्कशरावादेरपि घटकरणोद्यतकुलालव्यापारेणामभिन्यक्तिः स्यात् । अभिन्यञ्जकानां ह्ययं स्वभावः—
यत् समानेन्द्रियप्राज्ञाणि समानदेशस्थितानि सकलान्यपि वस्तुन्यविशेषेण प्रकाशयन्तीति । घटामि-
व्यञ्जकालोकेन हि तत्संबद्धदेशवर्तिकटपटादिकमप्यभिन्यज्यते । “ न हि घटायोन्मीलितं चक्षुः पटं
न पश्यति ” इति च न्यायविदः । अभिन्यक्तिवादे स्थापिते हि अभिन्यञ्जकशक्तितारतम्यं कल्पयितुं शक्यते,
नान्यथा । अथैनद्गीत्या कुलालव्यापारस्य न घटामिव्यञ्जकत्वं, किन्तु मृत्पिण्डस्य घटे सूक्ष्मावस्थामपेक्ष्य
स्थूलावस्थाजनकत्वमित्यङ्गीक्रियते, तदा पूर्वमसत्याः स्थूलावस्थाया उत्पत्त्यङ्गीकारात् भ्रमत्कार्यवाद एव
पर्यवसानं स्यात् । तस्मात् सत्कार्यवाद एवमुपपादनीयः—एकमेव द्रव्यं कारणावस्यं कार्यमस्यमपि दृश्यत

इति । तस्मात् पिण्डात्मना पूर्वं सदेव मृद्द्रव्य घटात्मनानन्तर दृश्यत इति सत्कार्यवाद उपपन्न । असत्कार्यवादिभिस्तु घटस्य सर्वात्मना मृत्पिण्डेऽसत्त्वमेवाङ्गीकृतमिति ततोऽस्य मतस्य भेद । सर्ववस्तूनां प्रतिनियतशक्तिक्त्वात् मृत्पिण्डात् कुत पटो न जायत इति चोद्यस्य नावकाशः । यथोक्त पुराणरत्ने—
 “शक्तयः सर्वभावानामचिन्त्यज्ञानगोचराः” (विष्णुपुराणम्, १-३-२) इति । तथान्यत्रापि—

“शक्तयः सर्वभावानामचिन्त्या अपृथक्स्थिताः ।

स्वरूपे नैव दृश्यन्ते दृश्यन्ते कार्यतस्तु ताः ॥”

(अहिर्बुध्न्यसंहिता, ३-२)

इति ।

तत्त्वगणना

तथा तत्त्वगणने साख्यदर्शनरीतिराश्रीयते, यथा—

“पृथिव्यापस्तथा तेजो वायुराकाशमेव च ।

अहकारो महाद्यैव प्रकृतिः परमा तथा ।

एताः प्रकृतयस्त्वष्टौ तासां व्याख्यामिमां शृणु ॥”

(ल. त., १५—२६, २७)

इत्युपक्रम्य,

‘तामसादिपदादिस्तु तन्मात्रगण उज्ज्वलः ।

जातः सत्त्वसमुद्रिकाद् बुद्धीन्द्रियगणो महान् ॥

कर्मेन्द्रियगणापि राजसादुभयात्मकम् ।

उभयस्मात् समुद्भूतमितीय तत्त्वपद्धतिः ॥

अत्र प्रकृतिरिक्ते मूलभूता सनातनी ।

महदाद्यास्तु सत्तान्ये कार्यकारणरूपिणः ॥

तन्मात्रेभ्यः समुद्भूता विशेषा विद्यदादयः ।

बुद्धिकर्मेन्द्रियगणौ पञ्चकौ मन एव च ॥

विकारा एव विज्ञेया एते षोडश चिन्तकैः ।

चतुर्विंशतिरेतानि तत्त्वानि कथितानि ते ॥”

(ल. त., अ. १६, श्लो ९-१०)

इति निगमितम् । इदं च परिगणनम्,

“मूलप्रकृतिरिक्तीर्महदायाः प्रकृतिविकृतयः सप्त ।

षोडशकस्तु विकारो न प्रकृतिर्न विकृतिः पुरुषः ॥”

(सांख्यकारिका, ३)

इति सांख्यरीतिमनुसरति । अनन्तरं जीवतत्त्वमीश्वरतत्त्वं च परिगणय्य षड्विंशतितत्त्वसांख्यामुपपाद्य
 ऐश्वरसांख्ये परिसमापितम् । अत्रैव षष्ठे सप्तमे चाध्याये षड्विंशत् तत्त्वानि प्रकारान्तरेण परिगणितानि ।
 सांख्यशब्दनिर्वचनं चैवं कृतम्—

“संख्यास्तिस्रो हि मन्तव्याः सांख्यशास्त्रनिर्दिष्टाः ।

प्रथमा लौकिकी संख्या द्वितीया चर्चनात्मिका ॥

समीचीना तु या धीः सा तृतीया परिपठ्यते ।

संख्यात्रयसमूहो यः सांख्यं तत् परिपठ्यते ॥”

(ल. त., १९-२४, २९)

इति । एवंच तत्त्वगणनापरत्वात्, तत्त्वानां साधर्म्यवैधर्म्यविमर्शाख्यचर्चनापरत्वात्, तत्त्वविषयक्यार्थज्ञान-
 परत्वाच्चेति त्रिभिर्हेतुभिः समुद्भिदैः सांख्यशब्दनिर्वचनं फलितम् ।

पष्ठितन्त्रम्

पष्ठितन्त्राख्यं सांख्यदर्शनं ग्रन्थकारैर्बहुभिर्नामोल्लिखितमपि तत्रत्यविषयनिर्देशः प्रातिस्विकतया
 कुत्रापि न कृतः, ऋते पाञ्चरात्रीयाहिर्बुध्न्यसंहितायाः । अतो ज्ञायते पाञ्चरात्रसमयस्य सांख्यदर्शने महानादर
 इति । ते च विषयाः—

“पष्ठिमेदं स्मृतं तन्त्रं सांख्यं नाम महामुने ।

प्राकृतं वैकृतं चेति मण्डले द्वे समासतः ॥

प्राकृतं मण्डलं तत्र द्वाविंशद्भेदमिष्यते ।

तत्रार्थं ब्रह्मतन्त्रं तु द्वितीयं पुरुषाद्विषयम् ॥”

इत्युपक्रम्य,

“अष्टाविंशतिभेदं तद्विषयं विकृतिमण्डलम् ।

पष्ठितन्त्राण्यथैकैकमेयां नानाविधं मुने ॥

पष्ठितन्त्रमिदं सांख्यं सुदर्शनमयं हरेः ॥”

(अहिर्बुध्न्यसंहिता, अ. १२, श्लो. १९-३०)

इति पठिताः ।

अन्तःकरणस्य त्रैविध्यम्

“अन्तःकरणं त्रिविधं दशधा बाह्यं त्रयस्य विषयाख्यम् ।

सांप्रतकालं बाह्यं त्रिकालमाभ्यन्तरं कारणम् ॥”

(सांख्यकारिका, ३३)

इति साख्ये दर्शनेऽन्त करण त्रिधा विभक्तम् । तदनुरोधेन लक्ष्मीतन्त्रेऽपि—“चित्तमन्त करणमीरितम् । मनोबुद्धिरहकार इत्येतत् त्रितय च तत् ॥” (७-३०) इति पठितम् । वेदान्तिनस्तु नैतदङ्गीकुर्वन्ति । अन्त करणमेकमेवेति मन्यन्ते ।

आलोचनशानम्

साख्या —

“उभयात्मकमत्र मन सकल्परुमिन्द्रिय च साधर्म्यात् ।

शब्दादिषु पञ्चानामालोचनमात्रमिष्यते वृत्ति ॥”

(साख्यकारिका, २७, २८)

इत्यालोचन नाम मुख्यस्तुक्तं ज्ञानविशेषमङ्गीकुर्वन्ति । तदनुरूपं लक्ष्मीतन्त्रेऽपि—

“वृत्तयो विषयेष्वस्य श्रोत्रादे श्रवणादय ।

आलोचनानि कथ्यन्ते धर्मिभात्रप्रहृष्ट स ॥”

(१-१८, १९)

इत्युक्तम् । त्रिशिष्टाद्वैतवेदान्तिन सर्वं ज्ञान सविशेषविषयमित्याचक्षाणा एतन्नाङ्गीकुर्वन्ति ।

इन्द्रियाणि

पञ्च ज्ञानेन्द्रियाणि, पञ्च कर्मेन्द्रियाणि, मन एक चेत्येकादशापीन्द्रियाणि सात्त्विकाहकारा-
दुत्पद्यन्त इति साख्या वेदान्तिनश्च । लक्ष्मीतन्त्रे तु सात्त्विकाहकारात् पञ्च ज्ञानेन्द्रियाणि, तेजसाहकारात् पञ्च
कर्मेन्द्रियाणि, उभयसान्मन इत्युक्त्वा, मनसो ज्ञानेन्द्रियत्वं कर्मेन्द्रियत्वं चेति प्रतिपादितम् । तथान्यत्रापि—
“कर्मेन्द्रियाणि पञ्चैव कर्माग्भाणि तैत्तसात्” (परमसहिता, २-४८) इत्युक्तम् । कित्वा विभाग केषा
मनमनुसृत्येति न ज्ञायते । अहिर्बुध्न्यसहितायामेकादशानामपीन्द्रियाणां सात्त्विकाहकारादेवोत्पत्तिरभिहिता ।
अत्रो ज्ञायते लक्ष्मीतन्त्रोक्तं कर्मेन्द्रियाणां तैत्तसाहकारोत्पत्त्यत्वं मतान्तरावलम्बनेनेति । तथा चेत्त सर्वार्थसिद्धौ—
“न च कर्मेन्द्रियाणां तन्त्रान्तरसिद्ध राजसत्त्वमनुमन्तव्यम्” (१-३६) इति । तथान्यत्रापि—“कर्मेन्द्रिय
राजसं स्यादिति केचन तान्त्रिकाः” (मानमेयरहस्यस्येकवार्तिकम्, पृ ११८) इत्युक्तम् । मनस उभयात्मकत्वं
तु साम्यानामपि संमतम् । वेदान्तिनस्तु नैतदादिष्यते । मनसो ज्ञानद्वारा कर्मप्रवर्तकत्वात् यदि कर्मेन्द्रियत्वं
स्मरन्ति, तदा चतुरार्दानामपि ज्ञानद्वारा कर्मप्रवर्तकत्वात् कर्मेन्द्रियत्वमपीत्युभयात्मकत्वं स्यात् । अत्रो मनसो
ज्ञानेन्द्रियस्मरेयति वदन्ति ।

२०. विष्णुशक्तिः

पाञ्चरात्रागमेषु श्रीः विष्णुशक्तिरिति व्यपदिश्यते । तथा चेत्कम्—

“तस्य या परमा शक्तिर्व्योत्स्नेव हिमदीधितेः ।

सर्वावस्थागता देवी स्वात्मभूतानपायिनी ॥

अहं नारायणी शक्तिः सिसृञ्चालक्षणा तदा ।

अहं नागायणी शक्तिः सुपुष्पाञ्चलक्षणा हि सा ॥”

(ल. त., २-११, १२, २२, २३)

इति । तथा चान्यत्र श्रीनामानि प्रस्तुत्योक्तम्—

“विष्णोः सामर्थ्यरूपत्वाद्विष्णुशक्तिः प्रगीयते ।

पालयन्ती हरेर्भावं विष्णुपत्नी प्रकीर्तिता ॥”

(अहिर्बुध्न्यसहिता, ३-११)

इति ।

आपाततो लोकव्यवहारव्युत्पन्नाः शक्तिपदार्थमेवमवगच्छन्ति—शक्तिर्नाम कारणसमवेतः कार्योत्पत्त्यनुकूलो धर्मविशेषः; यथा बह्वेर्दाहानुकूलो धर्मविशेषः शक्तिरित्युच्यते । स च धर्मो नैयायिकरीत्या प्रतिबन्धकभावस्वरूपो वा, मीमांसकरीत्या भावरूपपदार्थान्तरं वा । सर्वथा शक्तिपदार्थो न द्रव्यं भवितुमर्हति, शब्दादिगुणेष्वपि तस्याः सत्त्वात् । कथमन्यथा शब्देनार्थप्रतिपत्तिः स्यात्? पाञ्चरात्रशास्त्रेष्वपि षट्सु गुणेषु अन्यतमा शक्तिर्निरुच्यते—“जगत्प्रकृतिभावो मे यः सा शक्तिरितिर्यते” (ल. त., २-२९) इति । एवं स्थिते श्रियो विष्णुशक्तित्वोक्तिः कथं संगच्छतामिति तेषां शङ्का जायेतैव । सा च शक्तिपदार्थविमर्शनेनेत्यं समाधेया—कारणस्य कार्योत्पादने यद्यदुपकरोति, तत् सर्वं शक्तिरित्युच्यते । तच्चाद्रव्यमिति वा द्रव्यमिति वा न नियन्तुं शक्यते । क्वचित् कारणसमवेतो धर्मविशेषः सा भवति; यथा बह्वेर्दाहानुकूलो धर्मविशेषः । ईश्वरस्यैश्वर्या वा जगत्प्रकृतिभावस्यो वैभवविशेषश्च तथा । क्वचित्तु कारणाप्यक्षसिद्धो द्रव्यविशेषोऽपि; यथा ईश्वरस्य श्रीः प्रकृतिपुरुषकालादयश्च । शब्दे तु अर्थबोधकत्वरूपं तत्त्वरूपमेव शक्तिः, नातिरिक्तो गुणो द्रव्यं वा । ईश्वरस्य च जगत्सर्गादौ तदविनामृता श्रीः प्रधानपुरुषादयश्च सहकारितामापन्नाः शक्तिशब्देनोच्यन्ते । तेषां सहकारिता च शास्त्रैरवगम्यते । वेदान्तेष्वपि तेजोऽवन्नजीवानुप्रवेशेन हि ब्रह्मणो बहुभवनं श्रूयते; न तद्रहितस्य । ईश्वरस्य जगद्व्यापारे सहकार्यपेक्षणेऽपि न स्वातन्त्र्यस्य कर्तृत्वस्य वा हानिः, यतः कर्तुः सहकार्यपेक्षा न दोषाय । न हि कुलालस्य घटकरणे मृच्चक्रादिसापेक्षत्वेन तत्र स्वातन्त्र्यं कर्तृत्वं वापैति । कर्तृत्वमस्तु, स्वातन्त्र्यं नास्तिविति तु न चोदनीयम्, स्वातन्त्र्यघटितत्वात् कर्तृत्वस्य । “स्वतन्त्रः कर्ता” (अष्टाध्यायी, १-४-५४) इति हि शब्दस्मृतिः । उक्तं च देव्यैव—“कर्तृश्च करणापेक्षा न

स्वातन्त्र्यविधातिनी" (ल. त., ३-३५) इति । तथामियुक्तवचनमपि—"हेतूनां साध्यसिद्धौ सहस्रद्वय-
विधिर्हेतुमात्रं न हन्ति" (तत्त्वसुक्ताकल्पः, ४-१०८) इति ।

२१. षडध्वानः

श्रीदेवी जगदात्मना बहुभवने षट् रूपाणि स्वीकरोति । तानि रूपाणि षडध्वान इत्युच्यन्ते । ते
यथा—

“वार्णः कलामयश्चैव तार्त्त्विको मान्त्रिकस्तथा ।

पादिको भौवनश्चैव षडध्वानः प्रकीर्तिताः ॥”

(ल. त., २२-१०, ११)

इति । अयं भावः—परापश्यन्तीमन्यमावैगरीरूपैश्चतुर्भिराकरैः भगवती प्रथमं समुदेति । एष वर्णाध्वा ।
एवं कल्पपदव्यपदेश्ययाङ्मुष्यात्मनोदेति । एष कलाध्वा । ततो वासुदेवादिव्यूहात्मना भवति । एष एव
तत्त्वाध्वेत्युच्यते । एव वर्णाध्वपुरस्कारेण मन्त्ररूपा भवति । एष एव मन्त्राध्वेत्युच्यते । एतद्रूपं प्रमाणीकृत्यैव
मन्त्राणां फलप्राप्तं जैमिनीयाः सगिरन्ते । एतद्रूपमभिप्रेत्यैवामियुक्तानां भगवत्स्तुतिः—

“अग्नौ समिद्धाचिपि सततन्तोरातस्थिवान् मन्त्रमयं शरीरम् ।

अखण्डसारेहंविषा प्रदानैराप्यायनं व्योमसदां विघत्से ॥”

(हयग्रीवस्तोत्रम्, १०)

इति । जाग्रदादिपदभ्योपासकव्यानार्थं तत्तत्पदाभिष्ठातृदेवात्मना स्वीकृतानि रूपाणि षडाध्वान इत्युच्यन्ते ।
चिदचिन्मिथमकल्पपञ्चान्वयमित्या मूला तत्तद्रूपसितिः सुवनाध्वेत्युच्यते । अस्य च प्रपञ्चनं लक्ष्मीतन्त्रे
(अ. २२, स्थ. १०-२८) कृतम् । एष चाध्वविभागः शैवमिद्वान्तेऽप्याहतः । तथा च विशेषार्थप्रकाशो—

“मन्त्राध्वा च पदाध्वा च वर्णाध्वा चेति शब्दितः ।

सुवनाध्वा च तत्पदाध्वा कलाध्वा चार्थतः स्मृताः ॥”

इति ।

२२ षट् कोदाः

पूर्वोक्तषडध्वान इव षट् कोदा अपि देव्या बहुभवने स्वीकृतानि षट् रूपाणि भवन्ति ।
कोदाशब्दः शरीरम् । तेषां प्रपञ्चनं यथा—

“शक्तिर्माया प्रमुनिध प्रवृत्तिगुणात्मिका ।

ब्रह्माण्डं जीरदेहध्वेन्येते षट्कोदासंदिताः ॥

शक्तिः सा प्रथमः कोशः शुद्धमार्गप्रवर्तनी ।
कोशः कुलायपर्यायः शरीरापरनामवान् ॥”

इत्यारम्भ्य,

“एषा कोशविधा षष्टौ क्रमशस्तनुतां गता ॥”

(छ. त., अ. ६, श्लो. ३-२५)

इति निगमितम् । तत्र शक्तिकोशसंबन्धिनी सृष्टिः शुद्धसृष्टिरित्युच्यमाना वासुदेवसंकर्यणाद्यवताररूपा दिव्येऽप्राकृतलोके विराजते । मायादिकोशसंबन्धिनी सृष्टिस्तु अशुद्धसृष्टिरित्युच्यमाना हिरण्यगर्भादिमा स्तम्बपर्यन्ता प्राकृतलोके भवति ।

२३. पञ्च कृत्यानि

श्रीदेव्या जगद्ध्यापाराः पञ्चमेदाः । ते यथा—सृष्टिः, स्थितिः, संहारः, तिरोभावः, अनुग्रह इति । यथोक्तम्—

“तस्या मे पञ्च कर्माणि नित्यानि त्रिदशेश्वर ।
तिरोभावस्तथा सृष्टिः स्थितिः संहतिरेव च ।
अनुग्रह इति प्रोक्तं मदीयं कर्मपञ्चकम् ॥”

(छ. त., १२-१३, १४)

इति । तत्र प्रथमे त्रयः सुप्रसिद्धाः । तिरोभावो नाम देव्या स्वात्मरूपस्यापरिच्छिन्नज्ञानानन्दमयस्याप्रकाशनम् ; येन त्रैगुण्यपरवशा जना तत्स्वरूपं यथावन्न जानन्ति । अनुग्रहो नाम संसारानल्लतप्तानां प्रजानां विषये जातया निरुपाधिककृपया व्याजमात्रमपेक्ष्य तासां संसारादुन्मोचनम् ; तदर्थं तासां जायमानदशायां कृपयावेक्षणं च ; यथोक्तम् महाभारते—

“जायमानं हि पुरुषं यं पश्येन्मधुसूदनः ।
सात्त्विकः स तु विज्ञेयः स वै मोक्षार्थचिन्तकः ॥”

(शान्तिपर्व, ३९८-७३)

इति । तथा—

“एवं संसृतिचक्रस्थे भ्राम्यमाणे स्वकर्मभिः ।
जीवे दुःखाकुले विष्णोः कृपा काप्युपजायते ॥”

(अहिर्बुध्न्यसंहिता, १४-२८, २९)

इति च । एषोऽनुग्रहविशेष एव शक्तिपातनाम्ना तन्त्रशास्त्रेषु व्यवहियते; यथा—

“मया जीवा समीक्ष्यन्ते श्रिया दुःखविवर्जिताः ।

सोऽनुग्रह इति प्रोक्त शक्तिपातापराह्वय ॥”

(ल. त, १३ ८)

इति,

“अनुग्रहात्मिका शक्ति सा कृपा वैष्णवी परा ।

शक्तिपात स वै विष्णोरागमस्थैर्निगद्यते ॥”

(अहिबुध्न्यसहिता, १४ ३०)

इति च ।

२४ पञ्चकालप्रक्रिया

अहोरात्रमेक पञ्चमा विभज्य तान् पञ्चापि कालविभागान् अच्छिद्रेण भगवत्पूजनेन यापयेदिति पाञ्चरात्रमिद्वान्त । ते च पञ्च कालमेवा यथा—

“आद्य कर्माभिगमनमुपादान तत परम् ।

इज्या च पश्चात् स्वाध्यायस्ततो योगस्तत परम् ।

पञ्चेत विधयस्तेषा काला पञ्चैव ते क्रमात् ॥”

(पाञ्चसहिता, चर्यापाद, १३-३)

इति । अभिगमनोपादानादिधर्माहकालत्वात् तेऽपि कालमेवा अभिगमनादिनामभिर्यग्रहियन्ते । अभिगमनादि स्वरूप यथा—

“ब्राह्मणमुदुर्गोदारम्य प्रागश विप्र वासरे ।

जपध्यानार्चनस्तोत्रे कर्मवान्निचत्सयुते ॥

अभिगच्छेज्जगदानि तच्चाभिगमन स्मृतम् ।

तत पुष्पफलादीनामुत्थायार्जनमाचरेत् ॥

भगवद्यागनिष्पत्तिकारण प्रहर परम् ।

सद्रुपादानमङ्ग वै कर्मकार्यपदाग्रितम् ॥

ततोऽग्नौ यगेन पूजयेत् परमश्वम् ।

सार्धं तु प्रहर विप्र इज्याकायस्तु स स्मृत ॥

अरण चिन्तन व्याख्या तत पाठसमन्विता ।

स्वाध्यायसङ्ग तद्विद्धि कालांश मुनिमतम् ॥

दिनाग्रमान सशसे पूजा कृत्वा सम्यसेत् ।

योगं निशायसाने च विग्रमैः शन्तरीकृतम् ।

पथमो योगसङ्गोऽसौ कालांशो ब्रह्मसिद्धिद ॥”

(जयान्वयसहिता, अ. २२, श्लो. ६८-७४)

इति । तथा छद्मीतन्त्रेऽपि—

“आरक्षणं समुत्तिष्ठेत् सर्वभूतमुखे दयम् ।

भवन्तु सर्वभूतानि सात्त्विके विमले पथि ।

भजन्तां श्रीपतिं शश्वद्विशन्तु परमं पदम् ॥”

(२८-१८, १९)

इत्यारभ्य पञ्चकालकृत्यानुपवर्णितानि । पाञ्चरात्रिकैः कर्तव्यानां पञ्चानां कर्मणां प्रत्येकं काल-परिमितिश्वेत्यम्—प्रभाते ब्राह्ममुहूर्तमारभ्य दिनस्य प्रथमप्रहरपर्यन्तोऽभिगमनस्य कालः । द्वितीयप्रहर उपादानस्य कालः । सार्धतृतीयप्रहर इज्यायाः कालः । किञ्चित्सावशेषस्तुरीयप्रहरः स्वाध्यायस्य कालः । तत उपरि रात्रेः प्रथमप्रहरपर्यन्तः संध्याजपहोमदेवपूजादिकालः । रात्रेः द्वितीयतृतीयप्रहरौ तुरीयप्रहरादिमभागश्च योगकालः । स एव यथावसरं नान्तरीयकनिद्राकालश्च । पुनरपि ब्राह्ममुहूर्तमारभ्य प्राग्वदिति । अनेन क्रमेण कर्मानुष्ठानमेवाच्छिद्रपञ्चकालविधानमित्युच्यते । विशेषविधिस्यले तु पूर्वोक्तकालविभागे यथावश्यकं संकोच-विस्तारौ कर्तव्यौ ।

२५. लक्ष्मीतन्त्रावगतः सृष्टिक्रमः

परस्य ब्रह्मणो मूर्तममूर्तं चेति द्वे रूपे । तत्रामूर्तं विग्रहरहितं ज्ञानशक्त्यादिगुणगणभरितं निवात-स्तिमितोदधिवदुन्मेषादिरहितं शान्तं तथाविधश्रीविशिष्टं सर्वव्यापि च । मूर्तं श्रीसहितवासुदेवाख्यं नामान्तरेण लक्ष्मीनारायणाख्यमप्राकृतदिव्यमङ्गलविग्रहविशिष्टं ज्ञानशक्त्यादिगुणपरिपूर्णं स्वानन्दानुभवनित्यतृप्तं नित्यमुक्त-मोक्षमनन्तपरिजनपरिच्छदपरिवृतं च । अस्य च वासस्थानमप्राकृतानन्दस्वरूपं श्रीवैकुण्ठनामकम् ।

सृष्टौ शुद्धाद्या

श्रियः सिद्धया चत्वारो भगवद्ब्रह्मा आविर्भूताः; ते यथा—वासुदेवः, संकर्षणः, प्रद्युम्नः, अनिरुद्धः । एते व्यूहा जगद्धापारकरणाथं चतुर्युहोपासननिरतानां योगिनां ध्यानालम्बनार्थं चाविर्भूय ध्यानसौकर्याय रूपचतुष्केण प्रकाशन्ते । यथा—

तुर्यस्थानम्	—	व्यूहचतुष्कं रेखारूपेणापि न दृश्यम् ।
सुषुप्तिस्थानम्	—	” रेखारूपेण दृश्यम् ।
स्वप्नस्थानम्	—	” अत्यन्तमलिनरूपम् ।
जाग्रत्स्थानम्	—	” स्पष्टरूपम् ।

इदं च ध्वजस्तम्भाकारं रूपं विशाखपूषनाम्ना प्रथितम् । पूजितस्तम्भाभिप्रायेण यूपशब्दप्रयोगः ।
एभ्यो व्यूहेभ्यो द्वादश देवा व्यूहान्तरनाम्ना आविर्भूताः । यथा—वासुदेवात् केशवनारायणमाधवाः ।

सकर्पणात् गोविन्दविष्णुमधुसूदना । प्रद्युम्नात् त्रिविक्रमधामनश्रीधरा । अनिरुद्धात् हृषीकेशपद्मनाभदामोदरा । शुद्धाध्वगता एते सर्वेऽपि देवा अप्राकृतलोके विराजन्ते, शुद्धसत्त्वमयाश्च ।

पूर्वोक्तात् विशाखयूपात् पद्मनाभादयोऽष्टत्रिंशत् निभवेदेवा आविर्भूता । एभ्यो विभवेभ्यो विभवान्तरनामान बहवोऽवतारा बादरायणादिरूपेणास्मिन् लोके भवन्ति । पूर्वोक्तात् विशाखयूपादेवार्चरूपा देवा आविर्भूय देवालयेषु सपूजिता विराजन्ते । एते विभवादयो देवा प्राकृतलोके कृतावतरणा, शुद्धसत्त्वमयाश्च । अत एवाय क्रम शुद्धाध्वेत्युच्यते ।

अशुद्धाध्वा

पूर्वनिर्दिष्टया देव्या सिसृक्षयैवाशुद्धाध्वाविर्भाव । यथा—पाङ्गुण्ये ज्ञान सत्त्वात्मना, ऐश्वर्यं रजोरूपेण, शक्ति तमोरूपेण च परिणम्य त्रैगुण्यरूपमवापु । ततो देव्या श्रिया एव रजोगुणप्रधाना महालक्ष्मी, तमोगुणप्रधाना महामाया, सत्त्वगुणप्रधाना महाविद्या चाविर्भवूवु । तत प्रद्युम्नाशात् महालक्ष्म्या मानस धाता श्रीश्च, सकर्पणाशात् महामायाया मानस रुद्र त्रयी च, अनिरुद्धाशात् महाविद्याया मानस केशव गौरी चेति सजाता । एतत् प्रथम पर्व ।

ततो धाता त्रय्या सह समूय अण्डमजीजनत् । रुद्र गौर्या सह समूय तत् अभिनत् । केशव श्रिया सह समूयाण्डमध्यस्थ प्रधानमरक्षत् । तत केशव प्रधान सलिलीकृत्य तत्र श्रिया सहाशयिष्ट । एतत् द्वितीय पर्व ।

सलिले शयानस्य केशवस्य नामे कालमय कमल समभवत् । तस्मिन् नाभिकमले त्रय्या सह धाता पुन प्रादुर्वैभूत् । नाभिकमल त्रयी धाता चेति त्रयमपि मिलित्वा तामसो महान् जात । महतोऽहकार सनात । स चाहकारस्त्रिविध —सात्त्विक राजस, तामसश्चेति । सात्त्विकात् पञ्च ज्ञानेन्द्रियाणि, राजसात् पञ्च कर्मेन्द्रियाणि, उभयस्मान्नश्च सजातानि । तामसात् शब्दतन्मात्रम्, तस्मात् शब्द स्पर्शतन्मात्र च, तत स्पर्श रूपतन्मात्र च, ततो रूप रसतन्मात्र च, ततो रस गन्धतन्मात्र च, ततो गन्ध इत्युत्पद्यन्ते । महान्तमारभ्य गन्धान्त समूयाण्डमभवत् । तस्मात् चतुर्मुख प्रजापतिर्जज्ञे । प्रजापतेर्मनस । मनुष्यो मानसादय चेतना अचेतनाश्च समजायन्त । एतत् तृतीय पर्व । एतानि त्रीण्यपि पर्वाणि त्रिगुणमयानि । अत एवाय क्रमोऽशुद्धाध्वेत्युच्यते ।

२६ लक्ष्मीतन्त्रम्

विष्णुपत्न्या लक्ष्मीदेव्या वैभवप्रतिपादनपरत्वात् लक्ष्मीतन्त्रमित्यन्वर्थं नाम । लक्ष्मीनाम्नो व्युत्पत्तिश्च या लक्ष्यमाणा सा लक्ष्मि रिति गीयते” (अहिर्बुध्न्यसंहिता, ३९) इति कथिता । तत्र चेद

पाञ्चरात्रागमेष्वन्यतमतया परिगणितं विष्णुतन्त्रे; बहुभिर्ग्रन्थकारैस्तथा व्यवहृतं च । अहिर्बुध्न्यसंहितेव प्रायशः सर्वेष्वपि विषयेषु तन्त्रमिदं सात्वतसंहितामनुसृत्य प्रवृत्तम् । क्वचित् क्वचित् सात्वतसंहितां नामतोऽपि निर्दिशति । श्रीवैष्णवसंप्रदायग्रन्थेषु विशिष्य च प्रपत्तिविषयेषु रहस्यत्रयसारनिक्षेपरक्षादिषु बहूनि वचनानीत उद्धृत्य व्याख्यातानि । अतो ज्ञायते पाञ्चरात्रसमये ग्रन्थस्यास्य सर्वथा प्रामाण्यं शिष्टपरिग्रहश्च जागर्तीति ।

अपिच न केवलं पाञ्चरात्रिकैरेव, किंतु अन्यसमयिभिरपि तन्त्रस्यास्य प्रामाण्यमभ्युपगतमित्यव-
गम्यते । तथाहि—चन्द्रकलास्तुतिव्याख्यायामप्यदीक्षितैः “पाञ्चरात्रलक्ष्मीतन्त्रवचनानि प्रदर्श्यन्ते । तन्त्रेमानि शक्रं प्रति श्रीमहालक्ष्मीवचनानि; यथा—

महालक्ष्मीरहं शक्र पुनः स्वायंमुवेऽन्तरे ।

हिताय सर्वलोकानां जाता महिषमर्दनी ॥”

इत्यारभ्य,

“सर्वो संपदमाप्नोति धुनोति सकलापदः ।

मम प्रभावात् सौभाग्यं कीर्तिं चैव समश्नुते ॥”

(ल. त., अ. ९, श्लो. ८-९४)

इत्यन्तं पठितम् । तथा ललितासहस्रनामस्तोत्रस्य १०१तमश्लोकभाष्ये भास्कररायदीक्षितैः—“तदुक्तं मार्कण्डेयपुराणे पाञ्चरात्रे लक्ष्मीतन्त्रे च भगवत्यैव—

तत्रैव च वधिष्यामि दुर्गमाख्यं महासुरम् ।

दृगादिवीति विख्यातं तन्मे नाम भविष्यति ॥”

(ल. त., ९-३७)

इत्युक्तम् । तथा १०३तमश्लोकभाष्ये तत्रैव—“तदुक्तं पाञ्चरात्रलक्ष्मीतन्त्रे इन्द्रं प्रति देव्यैव—

महालक्ष्मीरहं शक्र पुनः स्वायंमुवेऽन्तरे ।

हिताय सर्वलोकानां जाता महिषमर्दनी ॥”

(ल. त., ९-८, ९)

इत्युक्तम् । एवं १२६तमश्लोकभाष्ये तत्रैव—“पाञ्चरात्रलक्ष्मीतन्त्रेऽपि—

वैवस्वतेऽन्तरे तौ च पुनः सुम्भनिःसुम्भकौ ।

उत्पत्स्येते वरोन्मत्तौ देवोपद्रवकारिणौ ॥

नन्दगोपपुत्रे जाता यशोदागर्भसंभवा ।

तावह नाशयिष्यामि नन्दाख्या विन्ध्यवासिनी ॥”

(ल. त., ९-२८, २९)

इत्युक्तम् । एव तैरेव दुर्गासप्तशत्या. त्रयोदशाध्यायस्य २९तमश्लोकन्याख्यायामुक्तम् — “तत्र पाञ्च-
रात्रलक्ष्मीतन्त्रे सर्वान्ते वर्णितम् —

एतासा परमा प्रोक्ता कूटस्था सा महीपसी ।

महालक्ष्मीर्महामाया प्रकृति परमेश्वरी ॥

अमुष्या स्तुतये दृष्टं ब्रह्माये सकलै सुदै ।

नमोदैव्यादिक सूक्त सर्वकामफलप्रदम् ॥”

(ल. त., ९-४६, ४७)

इति । अत्र अप्यदीक्षितै भास्कररायदीक्षितैश्च ‘पाञ्चरात्रलक्ष्मीतन्त्रे’ इति पाञ्चरात्रविशेषणपुरस्कारेणास्य
ग्रन्थस्य निर्देशात् पाञ्चरात्रातिरिक्तमपि किञ्चन लक्ष्मीतन्त्रमस्ति ति प्रतीयते । उपलभ्यते च महालक्ष्मीतन्त्रमिति
कामाक्षीवैभवप्रतिपादनपरं, लक्ष्मीतन्त्रमिति शिवपूजाप्रतिपादनपरं च ग्रन्थद्वयम् । तद्व्यावृत्त्यर्थमेव पाञ्चरात्र-
विशेषितं तन्त्रमिदमुपात्तं स्यादित्यूह्यते ।

नारेशभट्टेनापि दुर्गासप्तशत्यास्तुरीयाध्यायस्य ३६तमश्लोकन्याख्यायामुक्तम् — “एनामुपक्रम्य
लक्ष्मीतन्त्रे लक्ष्मीवाक्यम् —

अभिष्टुता सुरै साह महिष जघ्नुषी क्षणात् ।

महिषान्तकरीसूक्त दृष्ट देवैर्महर्षिभि ॥

उत्पत्ति युद्धविक्रान्ति स्तोत्र चेति सुरेश्वर ।

कथयन्ति सुविस्तीर्णं ब्राह्मणा वेदपारगा ॥”

(ल. त., अ. ९, श्लो ११-१३)

इति । ललितोपाख्याने च सप्तविंशोऽध्याये—

“आनुकूल्यस्य संकल्प. प्रातिकूल्यस्य वर्जनम् ।

रक्षिष्यतीति विश्वासो गोप्सुत्ववरण तथा ।

आत्मनिक्षेपकार्पण्ये षड्विधा शरणागतिः ॥”

(ल. त., १७-६०, ६१)

इत्यत्रत्यं वचनमुपात्तम् । अयं च लक्ष्मीतन्त्रग्रन्थः शतकोटिप्रविस्तरात् मूलभूतात् लक्ष्मीतन्त्रात् सारतया संगृह्यादौ श्रीदेव्या शक्रायोपदिष्टमित्युच्यतेऽत्रैव (४४-५२) तन्त्रे । श्रीदेवीशक्रसंवादरूपेणादौ प्रवृत्तमिदं तन्त्रं पश्चात् नारदेन देवार्पणा मलयगिरिस्थेभ्यो महर्षिभ्यः प्रोक्तमित्युक्त्वा महर्षिणात्रिणा स्वपत्न्यै अनसूयायै उपदिष्टम् । यद्यप्यत्र तन्त्रान्तरेष्विव ज्ञानादिपादविभागो न दृश्यते, तथापि ज्ञानादिपादचतुष्टयप्रतिपाद्या विषयाः प्रतिपादिता भवन्ति । अत एव तन्त्रार्थसंग्रहरूपे अस्योपरितने भागे “क्रियापादं प्रवक्ष्यामि संक्षेपेण पुरंदर” (५३-१) इति क्रियापादनिर्देशः कृतः ।

एतद्ग्रन्थप्रकाशनाय संपादितेषूपदशेषु कोशेष्वेकं विहायान्येषु सर्वेष्वपि पञ्चाशतैवाध्यायैर्ग्रन्थः परिसमापितः । एकस्मिन् परमुपरि तन्त्रार्थसंग्रहनाम्ना कतिचिदध्याया उपलब्धाः । ते चैकपञ्चाशमारभ्य सप्तपञ्चाशपर्यन्तैरध्यायैः परिगणिताः । तेऽप्यध्याया अत्रान्ते प्रकाशिताः । मध्ये पञ्चपञ्चाशस्यान्तिमो भागः षट्पञ्चाशोऽध्यायश्च लुप्तः । इदमत्रावधेयम्—आदौ अनसूयात्रिसंवादरूपेणोपक्रान्तोऽयं ग्रन्थः तत्संवाद-परिसमाप्तिनिर्देशेनैव समापनीय इति न्याय्या ग्रन्थशैली । पञ्चाशोऽध्याये तु तथा परिसमाप्तिर्नोपलभ्यते । प्रत्युत “किं भूयः श्रोतुमिच्छसि” (५०-२३७) इति पूर्वतनेष्वध्यायेष्विव शक्रप्रश्नावकाशदानेनैव समाप्तिर्दृश्यते । अत उपरितनेनऽपि भागेनावश्यं भाव्यं, यत्रानसूयात्रिसंवादपरिसमाप्तिर्निर्दिष्टा स्यादिति ।

ग्रन्थेऽस्मिन्नध्यायक्रमेण प्रतिपादिता विषया विषयानुक्रमण्यां प्रदर्शिता ज्ञेयाः ।

विषयानुक्रमणी

अध्यायः

श्लोकाः

✓१. शास्त्रावतारः

मङ्गलाचरणम्	..	१, २
अत्रिसमीपे अनसूयया लक्ष्मीमाहात्म्यकथनाय प्रार्थना	..	३-१६
अत्रिणा नारदस्य ऋषीणां च संवादरूपस्य पुरावृत्तस्य कथनम्	..	१७-५४
शक्रेण श्रीदेव्याः सकाशे तन्महिमवर्णनप्रार्थनम्	..	५६-६०

✓२. शुद्धमार्गप्रकाशः

परमात्मनो वासुदेवस्य श्रियश्च स्वरूपवर्णनम्	..	१-२४
षाड्गुण्यस्वरूपकथनम्	..	२५-३६
शुद्धसूक्ष्मं चातुरात्म्यकथनम्	..	३७-६१

✓३. त्रैगुण्यप्रकाशः

ज्ञानैश्वर्यशक्तीनां सत्त्वरजस्तमोरूपेण परिवृत्तिः	..	१-९
शुद्धाशुद्धसृष्टेः प्रयोजनम्, विषमसूक्ष्मं जीवानां कर्मैव निमित्तम्	..	१०-३७

४. महालक्ष्मीसमुद्भूतिः

वासुदेवादिब्यूहरूपेषु प्रत्येकं द्वयोर्द्वयोर्गुणयोरुन्मेषः	..	१-१६
तेषां व्यापारविशेषाः	..	१७-२०
तेषां षाड्गुण्यमयत्वमप्राकृतविप्रहृत्य च	..	२१-२६
ब्यूहान्तरविमवार्चानां रूपाणि	..	२७-३१
त्रिगुणाया महालक्ष्म्याः स्वरूपनामादिकम्	..	३२-५६
महालक्ष्मीतो महामायाया महाविद्यायाश्चाविर्भावः	..	५७-६७

५. प्राकृतसृष्टिप्रकाशः

संकर्षणादिदेवांशतया स्त्रीपुंसरूपेण देवानां मिथुनत्रयस्याविर्भावः	..	१-१४
---	----	------

अध्याय

श्लोका

प्रधानकालहिरण्यार्गमहदहकारभूतमात्रेन्द्रियाणां सृष्टि
मनुमानवादीनां सृष्टि

१५-७८

७९-८५

६. षट्कोशप्रकाश

षण्णां कोशानां नामनिर्देश

१-४

शक्तिकोश

५-१७

मायाप्रसूतिप्रकृतिकोशा

१८-२२

ब्रह्माण्डजीवदेहकोशौ

२३-२५

षट्कोशस्थांना तत्त्वानां स्वरूपम्

२६-४०

तत्त्वसंख्यापरिगणनम्

४१-४५

७. प्रमातृकरणप्रकाश

तत्त्वानां सप्रहेण स्वरूपकथनम्

१-१७

प्रमातृदशायाश्चातूरूप्यत्रैरूप्यद्वैतरूप्यैकरूप्याणि

१८-२७

करणदशानिरूपणम्

—

२८-४२

प्रमेयकथनम्

४३-४८

८. लक्ष्म्यवतारप्रकाश

भगवतो नारायणस्य परब्यूडरूपाणि सर्वाण्यपि शक्यविनाशूतानि

१-१५

अनिरुद्धस्य विभवाद्यवतारेषु त्रियोऽपि तत्तन्नुगुणावतारप्रहणेन तदनुसरणम्

१६-५०

९. वैवलयतारप्रकाश

महालक्ष्म्या भविष्यमर्दन्यवतार

१-१४

” महाकाल्यवतार

१५-१९

” कौशिक्यवतार

२०-२७

” सुनन्दाख्यविन्ध्यवासिन्यवतार

२८, २९

” रक्तदन्तिनायतार

३०-३२

” शाकभर्यवतार

३३-३६

” दुर्गावतार

३७

” भीमावतार

३९-४०

” भ्रामर्यवतार

४१-४३

अवतारस्वरूपज्ञानकलशुक्ति

४४-५९

अध्यायः

श्लोकाः

१०. परव्यूहप्रकाशः

परस्वरूपनिरूपणम्	१-१७; २७-३०
सुषुप्तिस्थानस्वरूपनिरूपणम्	१८-२१; ३१-३३
स्वप्नस्थानस्वरूपनिरूपणम्	२२-२५; ३४-३६
जाग्रत्स्थानस्वरूपनिरूपणम्	.. २६, २७

११. विभवप्रकाशः

परव्यूहस्वरूपानुवादः	.. १-१०
विशाखयूपनिरूपणम्	११-१८
पद्मनाभादिविभवनामनिर्देशः	.. १९-२६
विभवानां स्थानादि	.. २७-२९
व्यूहान्तराणि	.. ३०-३९
व्यूहाद्यवतारप्रयोजनम्	.. ४०-५४

१२. तिरोभावादिशक्तिप्रकाशः

जीवानां क्लेशकर्मविपाकाशयैरभिव्यक्तः	.. १-८
क्लेशभेदनिरूपणम्	.. ९
देव्याः तिरोभावादिशक्तयः पञ्च	.. ११-१४
तिरोभावशक्तिनिरूपणम्	.. १५, १६
अविद्यायाः पञ्च पर्वाणि	.. २०-२७
कर्मनिरूपणम्	.. २८-३०
विपाकनिरूपणम्	.. ३१
आशयनिरूपणम्	.. ३२-३५
सृष्टिशक्तिनिरूपणम्	.. ३६-४७
स्थितिशक्तिनिरूपणम्	.. ४८-५२
संहारशक्तिनिरूपणम्	.. ५३-५७

१३. जीवस्वरूपप्रकाशः

अनुग्रहशक्तिनिरूपणम्	.. १-१५
जीवयाथात्म्यनिरूपणम्	.. १६-२६
जीवानामपि सृष्ट्यादीनि पञ्च वृत्त्यानि	.. २७-३९

अध्याय

श्लोका

१४. लक्ष्मीस्वरूपप्रकाश

लक्ष्म्या ज्ञानज्ञेयरूपसर्ववस्तुत्वात्मकत्वम्

१-५८

१५. उपायप्रकारप्रकाश

मोक्षोपायप्रश्न

१-७

मोक्षोपाया कर्मसाख्ययोगसर्वसंन्यासरूपम्

८-१७

कर्माख्योपायनिरूपणम्

१८-२३

साख्याख्योपायनिरूपणम्

२४-२६

तत्त्वपरिगणनाख्यसख्याया प्रकृतितत्त्वम्

२७-३६

१६. उपायप्रकारविवरणम्

महत्तत्त्वनिरूपणम्

१-४

अहंकारस्य तत्कार्याणां च निरूपणम्

५-२५

चर्चासम्यग्ज्ञानाख्यसख्ययोर्निरूपणम्

२६-२९

योगाख्योपायनिरूपणम्

३०-४१

सर्वसंन्यासाख्योपायोपक्षेप

४२-४४

१७. रहस्योपायप्रकाश

परमपदस्वरूपम्

१-३६

न्यासाख्योपायस्य भगवन्नारायणोपदिष्टत्वम्

३७-५६

न्यासस्वरूपम्

५९

न्यासस्य षडङ्गानि, महिमा च

६०-६३

षण्णामङ्गानां स्वरूपम्

६५-७४

न्यासस्य पर्यायनामानि

७५

षण्णामङ्गानामुपकारकत्वम्

७७-८९

न्यासस्वरूपशोधनम्

८३-१०७

१८. मन्त्रस्वरूपमथनम्

मन्त्रविषयक प्रश्न

१-१०

शब्दब्रह्मण शान्तावस्थत्वम्

११-१९

शब्दब्रह्मणो नादनिन्दुमध्यमावैवरीरूपपरिग्रह

२०-२७

नादादीनां वासुदेवादयो वाच्या

२८-३०

अध्यायः

श्लोकाः

शब्दब्रह्मतो मन्त्राणामविर्भावः	..	३१-३७
मन्त्राणां सकलशब्दप्रपञ्चकारणत्वम्	..	३८-४५
तारिकादीनां मन्त्राणां कथनम्	..	४६-५९

१९. वर्णोत्पत्तिनिरूपणम्

१/२०५

सृष्टिशक्तेः अनुत्तरादिपञ्चदशस्वराविर्भावः	..	१-१०
मादिकान्तव्यञ्जनेभ्यः पुरुषादिपृथिव्यन्ततत्त्वोद्गमः	..	११, १२
यादिवान्तेभ्यः धारणाचतुष्कोद्गमः	..	१३-१५
शादिकान्ता ब्रह्मपञ्चकाधिष्ठिताः	..	१६-१८
तेषामेव वर्णानां विशिष्य तत्त्वविशेषकारणत्वम्	..	१९-४६

२०. मातृकाप्रकाशः

वर्णानां चातुर्व्यूहपरिकल्पनेन वासुदेवादिब्यूहदेवताधिष्ठेयत्वनिरूपणम्	..	१-५२
---	----	------

२१. गुरुशिष्यलक्षणम्

षाड्गुण्यस्य चातुर्व्यूहरूपेण बीजपिण्डसंज्ञापदाख्यमन्त्ररूपेण चाविर्भावः	..	१-२८
आचार्यलक्षणम्	..	२९-३६
शिष्यलक्षणम्	..	३७-४१

२२. षडध्वमन्त्रस्वरूपकथनम्

वर्णकलातत्त्वमन्त्रपदभुवनाख्याः षडध्वानः	..	१-११
तत्राद्यानां त्रयाणामनुवादपूर्वकं मन्त्राध्ववर्णनम्	..	१२-२१
पदाध्ववर्णनम्	..	२२-२६
भुवनाध्ववर्णनम्	..	२७, २८
मन्त्रमहिम्नोत्तमपदप्राप्तिः	..	२९-३१
मन्त्राणामुत्तममध्यमाधमभेदाः	..	३२-३९

२३. मातृकाप्रकाशः

मातृकापीठपरिकल्पनम्	..	१-११
मातृकापीठेऽक्षरविन्यासः	..	१२-२०
मातृकातनौ अक्षरविन्यासः	..	२१-२७
मातृकापूजा	..	२८-३३

अध्यायः

श्लोकाः

मन्त्रोद्धारः	..	३४, ३५
सप्त बीजमन्त्राः	..	३६-३९

२४. तारप्रकाशः

तारमन्त्रोद्धारः	..	१-७
तारस्थवर्णाधिदेवताः	..	८-१२
तारस्वरूपम्	..	१३-२०
तारात् शब्दार्थप्रपञ्चोत्पत्तिः	..	२१, २२
तारस्य अङ्गन्यासः	..	२३
„ लययोगः	..	२४-३२
„ शिष्यायोपदेशः	..	३३, ३४
„ पुरश्चरणम्	..	३५-४४
„ महिमा	..	४५-५२
„ प्रासादमन्त्रः	..	५३, ५३
„ सज्ञामन्त्रः, अस्त्रमन्त्रश्च	..	५४-६५
„ परमात्ममन्त्रः	..	६६
„ षड्मन्त्राः, ध्यापकमन्त्राः	..	६७-७६

२५. तारानुताराप्रकाशः

वर्णसङ्गानिरूपणम्	..	१-३५
तारिकामन्त्रोद्धारः	..	३६-४४
तारिकाया नामान्तराणि	..	४५-४७
अनुतारिकामन्त्रोद्धारः	..	४८-५१

२६. सप्तविद्याप्रकाशः

तारादिसप्तबीजमन्त्रमहिमा	..	१-४३
--------------------------	----	------

२७. सदाचारप्रकाशः

दृष्टेयमन्त्रोद्धारः, मन्त्रमहिमा च	..	१-१६
तस्याः पञ्च रूपाणि	..	१७-२४
तस्य मन्त्रस्य शिष्यायोपदेशक्रमः	..	२५-२७
उपदेशप्रदणानन्तरं शिष्यकृत्यानि	..	२८-४९

अध्यायः

श्लोकाः

२८. सदाचारप्रकाशः

अभिगमननिरूपणम्	..	१-२३
उपादाननिरूपणम्	..	२४, २५
इज्यानिरूपणम्	..	२६-२८
स्वाध्यायनिरूपणम्	..	२९-३७
योगनिरूपणम्	..	३७-५०
पञ्चकालकृत्यमहिमा	..	५१-५९

२९. अग्नीषोमविभागप्रकाशः

क्रियाशक्तेः सूर्यात्मकत्वम्	..	१-३२
„ अग्न्यात्मकत्वम्	..	३३-३५
„ सोमात्मकत्वम्	..	३६-४१
„ सुदर्शनात्मकत्वम्	..	४२-५४
सुदर्शनबीजपिण्डमन्त्रोद्धारः	..	५५-७१

३०. क्रियाशक्तिप्रकाशः

सुदर्शनपदमन्त्रोद्धारः	..	१-६
सुदर्शनषडक्षरमन्त्रमहिमा	..	७-१०
सुदर्शनचक्रे अक्षरादिविन्यासक्रमः	..	११-६५

३१. सुदर्शनप्रकाशः

सुदर्शनसंज्ञामन्त्रमहिमा	..	१-३२
सुदर्शनगायत्रीमन्त्रः	..	३३-३६
सुदर्शनमुद्रा	..	३७-३९
सुदर्शनशक्तिप्रसनमन्त्रः	..	४०-४४
सुदर्शनषडक्षरमन्त्राध्यानम्	..	४५-८२

३२. स्थूलादिप्रकाशः

तारिकायाः स्थूलरूपम्	..	१-११
„ सूक्ष्मरूपम्	..	१२-१४
„ पररूपम्	..	१५-३७
„ सकलवर्णरूपत्वम्	..	३८-६६

अध्यायः

श्लोकाः

३३. अङ्गोपाङ्गादिमन्त्रप्रकाशः

तारिकाया अङ्गमन्त्राः	..	१-१०
„ उपाङ्गमन्त्राः	..	११-१३
„ अलंकारमन्त्राः	.	१४-२३
„ अस्त्रमन्त्राः	..	२४-२८
„ आधारमन्त्राः	..	२९-३९
„ आधारेणमन्त्राः	..	४०-४४
„ अव्यक्तपद्ममण्डलचिह्नमन्त्राः	..	४५-४८
क्षेत्रेशादिमन्त्राः		४९-६०
गणेशादिमन्त्राः	.	६१-११३
मन्त्रमहिमा		११४-१२२

✓ ३४. स्नानविधिप्रकाशः

मुद्राबन्धनकालः	.	१-३
महाश्रीमुद्रा	..	४-६
शक्तिमुद्रा		७-९
योनिमुद्रा		१०-१४
लक्ष्मीकीर्तिजयामायामुद्राः		१५-१७
हृदयमुद्रा		१७, १८
शिरोमुद्रा		१९
शिखामुद्रा		२०-२२
कनकमुद्रा		२३, २४
नेत्रमुद्रा		२५, २६
अस्त्रमुद्रा		२७, २८
उपाङ्गमुद्राः		२९, ३०
कौस्तुभमुद्रा		३१-३३
वनमालामुद्रा		३४, ३५
पद्ममुद्रा		३६
पादामुद्रा		३७-३९
अनन्तमुद्रा	..	४०-४३
पृथ्वीमुद्रा	..	४४, ४६

अध्यायः

श्लोकाः

क्षीरार्णवमुद्रा	..	४६-४८
धर्मादिमुद्राः	..	४९-५१
धामत्रयमुद्राः	..	५२, ५४
चिह्नासनमुद्रा	..	५४, ५५
क्षेत्रेशादिमुद्राः	..	५६-५८
श्रीबीजमुद्रा	..	५८-६०
जयमुद्रा	..	६०, ६१
विजयमुद्रा	..	६२
यामुनमुद्रा	..	६२, ६३
शङ्खनिधिमुद्रा	..	६३
पद्मनिधिमुद्रा	..	६४
गणेशमुद्रा	..	६५-६८
वागीश्वरीमुद्रा	..	६९-७२
गुरुमुद्रा	..	७३, ७४
पितृगणमुद्रा	..	७४-७६
सिद्धमुद्रा	..	७७, ७८
वराभयदमुद्रे	..	७८, ७९
विश्ववक्त्रेणमुद्रा	..	८३-८५
आवाहनमुद्रा	..	८५
विसर्जनमुद्रा	..	८६, ८७
कामधेनुमुद्रा	..	८७-८९
स्नानस्यावश्यकता	..	९३
त्रिविधस्नाननिरूपणम्	..	९४-११०
मृत्तिकास्नानविधिः	..	१११-१२१
मन्त्रस्नानम्	..	१२२
ध्यानस्नानम्	..	१२२-१४१

✓ ३५. भूतशुद्धिप्रकाशः

भूतसूक्ष्मादीनां स्वस्वकारणेषु लयचिन्तनम्	..	१-५१
ततः पिण्डोत्पत्तिचिन्तनम्	..	५२-५४
मन्त्राणामग्न्यासविधिः	..	५५-८१

अध्याय

✓ ३६. अन्तर्यामप्रकाश

मानसिकमाधारशक्त्यादिपरिकल्पनम्

१-३१

तत्र लक्ष्मीनारायणध्यानम्

३२-६७

नारायणात् पुरुषसूक्तस्य, लक्ष्म्या श्रीसूक्तस्य चाविर्भाव

६८-७४

पुरुषसूक्तविधि

७५-११४

✓ श्रीसूक्तविधि

१२१-१४०

मानसिकहोमविधि

१४१-१५०

✓ ३७. बाह्ययामप्रकाश

पूजामण्डपादिपरिकल्पनम्

१-२४

अव्यादिपरिकल्पनम्

२५-३२

पूजाद्रव्यसंस्कार

३३-४०

परिवारध्यानम्

४१-७५

✓ ३८. बहिर्यामप्रकाश

देवस्य सानिध्ययाचनम्

१-१३

लघुयाम

१४-२१

देवीयाम

२२-२६

पद्मे लक्ष्मीनारायणध्यानम्

२७-८४

✓ ३९. बहिर्यामप्रकाश

मन्त्रासनाचनम्

१-४

स्नानासनाचनम्

५-१७

अलंकारासनाचनम्

१८-२६

भाज्यासनाचनम्

२६-३०

मन्त्रासनाचनम्

३१

पर्यङ्गासनाचनम्

३२

मन्त्रजपनियमा

३३-३५

अक्षमालालक्षणम्

३६-४७

✓ ४०. नित्यविधिप्रकाश

अक्षमालाप्रतिष्ठाविधि

१-१७

अध्यायः	श्लोकाः
पूजाकाले घण्टानादस्यावश्यकता	.. १९-२९
प्रापणदानम्	.. २९-३०
वह्निर्पणम्	.. ३०-८३
विष्वक्सेनार्चनशेषस्य विनियोगः	.. ८४
लोकपालार्चनम्	.. ८५-८९
पितृर्पणम्	.. ९०-९३
अनुयागविधिः	.. ९४-९९
दिनशेषकृत्यम्	.. १००
इज्याया आवश्यकता, यथाशक्यनुष्ठानं च	.. १०४-११९

✓ ४१. दीक्षामियेकप्रकारः	
दीक्षाशब्दनिर्वचनम्, त्रिविधा दीक्षा	.. १-७
चतुर्विधा दीक्षयाः	.. ८
दीक्षाकरणविधिः	.. ९-६६

✓ ४२. तारामन्त्रोपासनक्रमः	
तारिकामन्त्रपुरश्चरणविधिः	.. १-४३
तारिकामन्त्रस्य विनियोगः, सत्फलं च	.. ४३-७७

✓ ४३. नानायोगप्रकाशः	
देहस्य मुख्याङ्गेषु भूतेषु च तारिका विन्यस्य ध्यानम्	.. १-१६
सर्वाण्यपि देहस्थभूतानि स्वस्वकारणेषु विलाप्य शून्यभावावस्थायां ध्यानम्	.. १७-१९
ज्ञानं ज्ञेयानि चैकीकृत्यावस्थितौ ध्यानम्	.. २०-२६
देहस्थेषु द्वात्रिंशत्पद्मेषु तारिकाया ध्यानम्	.. २७-४८
सर्वमपि लक्ष्मीनारायणात्मना संकल्प्य ध्यानम्	.. ४९-५९
योगिनियमाः	.. ६०-९४
मनोनिग्रहोपायाः	.. ९५-११८

✓ ४४. रहस्यप्रकाशः	
तारिकासंज्ञामन्त्रोद्धारः	.. १-१३
तारिकापदमन्त्रपाठः	.. १४, १५
पदमन्त्राणामङ्गन्यासादिकम्	.. १८-२५

अध्याय

श्लोका

पदमन्त्रपरिवाग
तारिकामन्त्रमहिमा

२६-५१

५२-६३

८५. मूर्तिप्रकाश

लक्ष्म्यादिमूर्तिमहिमा

१-१४

लक्ष्मीस्वरूपमन्त्रादि

१५-२९

लक्ष्मीसखीस्वरूपमन्त्रादि

३०-३४

लक्ष्म्यनुचरस्वरूपमन्त्रादि

३५-३९

कीर्तिस्वरूपमन्त्रादि

४०-४६

कार्तिसखीस्वरूपमन्त्रादि

४७-४९

कीर्त्यनुचरस्वरूपमन्त्रादि

५०-५६

जयास्वरूपमन्त्रादि

५७-६४

जयासखीस्वरूपमन्त्रादि

६५-६९

जयानुचरस्वरूपमन्त्रादि

७०-७४

मायास्वरूपमन्त्रादि

७५-८३

मायासखीस्वरूपमन्त्रादि

८३-८७

मायानुचरस्वरूपमन्त्रादि

८८-९३

लक्ष्म्यादिमूर्तिमहिमा

९४-१०१

तत्सख्यादीनामुद्रा

१०२-१२३

✓ ४६. लक्ष्मीमन्त्रसिद्धिप्रकाश

लक्ष्मीमन्त्रसाधनविधि

१-४०

✓ ४७. कीर्तिमन्त्रसिद्धिप्रकाश

कीर्तिमन्त्रसाधनविधि

१-३५

✓ ४८. जयामन्त्रसिद्धिप्रकाश

जयामन्त्रसाधनविधि

१-३७

४९. प्रतिष्ठाविधानम्

मायामन्त्रसाधनविधि

१-५८

लक्ष्मीनारायणमूर्तिप्रतिष्ठाविधि

६३-१४९

अध्यायः

श्लोकाः

✓ ५०. श्रीसूक्तप्रभाषप्रकाशः		
लक्ष्मीनारायणार्चने श्रीसूक्तविधानम्	..	१-३५
श्रियः हिरण्यवर्णेत्यादित्रिपञ्चाशन्नाम्ना निर्वचनम्	..	३६-२०४
श्रीसूक्तमहिमा	..	२०५-२११
श्रीप्रपत्तिनिरूपणम्	..	२१२-२२२
श्रीसूक्तलक्ष्मीतन्त्रयोः फलश्रुतिः	..	२२३-२३७
५१. एकपञ्चाशोऽध्यायः		
लक्ष्मीतन्त्रार्थसंग्रहकथनप्रार्थना	..	१-७
शुद्धभावाः	..	१०-१६
अशुद्धभावाः	..	१७
प्रकारान्तरेण शुद्धाशुद्धभावाः	..	१८-३१
५२. द्विपञ्चाशोऽध्यायः		
सर्वस्य शब्दप्रपञ्चस्य मन्त्रात्मकत्वम्	..	१-८
बीजमन्त्राः	..	९-२३
५३. त्रिपञ्चाशोऽध्यायः		
क्रियापाठार्थसंग्रहः	..	१-१५
५४. चतुष्पञ्चाशोऽध्यायः		
भूतशुद्धिः	..	१-९
देहे भूतादिस्थानानि	..	१०-२७
५५. पञ्चपञ्चाशोऽध्यायः		
आधारविन्यासः	..	१-१०
५७. *सप्तपञ्चाशोऽध्यायः		
परापश्यन्त्यादिस्वरूपम्	..	१-२५
ग्रन्थोपसंहारः	..	२६-५५

श्रीः

लक्ष्मीतन्त्रम्

प्रथमोऽध्यायः

नमो नित्यानवधाय जगतः सर्वहेतवे ।
ज्ञानाय निस्तरङ्गाय लक्ष्मीनारायणात्मने^१ ॥ १ ॥
रत्नासनं^२ वृणाधारमीदृशं सोमभूपितम् ।
अमलद्वेन्दुसूर्याग्निं लक्ष्मीरूपमुपास्महे ॥ २ ॥

वेदवेदान्त^३तत्त्वज्ञं सर्वशास्त्रविशारदम् ।
सर्वसिद्धान्ततत्त्वज्ञं धर्माणामागतागमम् ॥ ३ ॥
जितेन्द्रियं जिताधारं रागद्वेषावशीकृतम् ।
चतुर्वेदाङ्गयोगार्थं प्रसंख्यानपरायणम् ॥ ४ ॥

टिप्पणी

नमस्यामः श्रियं देवीं देवो दीव्यति यत्सरः ।
त्रैगुण्यफलके चित्रे क्षिप्तेर्ब्रह्मादिपाशकैः ॥
लक्ष्मीतन्त्रमहाम्बोधौ तत्त्वरत्नानि चिन्वताम् ।
तत्त्वप्रसादनी टीका साहाय्यं कर्तुमीहते ॥

१. नम इति विशिष्टोपायस्य, लक्ष्मीनारायणात्मन इति विशिष्टोपेयस्य च निर्देशः ।
नित्यानवधयेति नारायणस्य जगदुपादानत्वशङ्कितमविनाशरत्ननिरासः बद्धमुक्तजीवैवैव्याप्य
चोक्तम् । जगतः सर्वहेतवे इत्यौपनिषदमभिज्ञानमितोपादानत्वं नित्यजीवैवैव्याप्यं चोक्तम् ।
ज्ञानायेति जगत्कारणत्वौपधिकगुणगणपूर्तिः स्वरूपनिरूपणधर्मश्चेक्तः । निम्नरङ्गायेति पङ्क्ति-
राहित्यं मननपरिणाम्यविद्वद्भाष्यं चोक्तम् । २. ईदृशमित्यादि । ईकाररूपमित्यर्थः ।
अमलद्वेन्दुसूर्यादि । स्वरूपधर्मोपापराशरूपमिति देव्या वामस्वरूपव्यमुक्तं नक्षति । यथोक्तं
प्रपञ्चनारे—“म्वराम्याः षोडश प्रेक्ताः स्वर्गाम्याः पञ्चविंशतिः । व्यापकाश्च दर्शयते स्युः

^१ B and C add the following verses in the beginning

दुर्गाद्रिगमन्यधाय दुर्गकंदाम्भुजान् ।
दुर्गाम्भुजं बन्धे दुर्गगम्यप्रदम् ॥

^२ All Mss. read wrongly कृतापरं.

ज्ञानान्दम्यं देवं निम्नरङ्गादिशङ्कितम् ।

आधारं गतिरिचाना इत्यमीनदुर्गाम्भरे ॥

^३ वैशङ्ग D E. I.

विद्धे स्वर्भानुना भानौ पुरा तपनता गतम् ।
निदानं तपसामाग्य तेजोराशिमनामयम् ॥ ५ ॥

अत्रिमत्रिगुणोपेतमत्रिर्गम्यमव्ययम् ।
प्रातः सध्यामुपासीनमृषिं हुतहुताशनम् ॥ ६ ॥

पतित्रताना परमा धर्मपत्नी यशस्विनी ।
ब्रह्मत्रिण्युमद्देशाना जननी कारणान्तरे ॥ ७ ॥

देवैरभिप्राता अश्वच्छान्तिनित्या तपस्विनी ।
त्रिदुषी सर्वधर्मज्ञा नित्य पतिमनुव्रता ॥ ८ ॥

पत्युः श्रुतपती तात्ता त्रिपिधा धर्मसहिता ।
प्रणिपातपुरस्कारमनसूया वचोऽव्रता ॥ ९ ॥

अनसूया—

भगवन् सर्वधर्मज्ञ मम नाथ जगत्पते ।
तत्त एव श्रुता धर्मास्ते ते ऋषिधात्मना ॥ १० ॥

ज्ञानानि च विचित्राणि फलरूपादिभेदतः ।
एतेभ्यो भगवद्वर्गो विशिष्टो विधृतो मया ॥ ११ ॥

तस्या कथयता तात्ता ^१भगवद्वर्मसहिता ।
सूचितं तत्र तत्रैव लक्ष्मीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १२ ॥

रहस्यत्वादप्रप्रवृत्तान् त्वया प्रकटीकृतम् ।
तदहं श्रोतुमिच्छामि लक्ष्मीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १३ ॥

यत्स्वभावा हि सा त्वेवी यत्स्वरूपा यदुद्धवा ।
यत्प्रमाणा यदावारा यदुपायाय^२ यत्फला ॥ १४ ॥

तदहं श्रोतुमिच्छामि त्वत्तो ब्रह्मविदा वर ।
भवेयं कृतकृत्याहं यम्य त्रिज्ञानयोगतः ॥ १५ ॥

^३त मे दर्शय पन्थानमुपमन्त्रात्म्यधीहि^४ भो ।
^५इति तस्या वचः श्रुत्वा भगवानत्रिब्रवीत् ॥ १६ ॥

अत्रि—

^६साधु सवोधितोऽस्म्यन्य धर्मज्ञे धर्मचारिणि ।
मया प्रष्टेन वक्तव्यमिति नोद्वादित पुरा ॥ १७ ॥

अर्हा त्वमसि कल्याणि लक्ष्मीमाहात्म्यमुत्तमम् ।
श्रोतुं श्रुतिशिर श्रेणिन्दयस्य सनातनम् ॥ १८ ॥

पुरा मलयशैलस्था मुनयो धर्मतत्परा ।
श्रुतसात्त्वतविज्ञाना नारदादेवदर्शनात् ॥ १९ ॥

अप्रच्छन्नेतमेवार्थं भगवन्त सनातनम् ।
नारद ब्रह्मसकाश भगवद्वर्मवेदिनम् ॥ २० ॥

ऋषय—

^७भगवत्स्वच्छ्रुतोऽस्माभि सात्त्वत सत्त्वसश्रय ।
शुद्धो ^८भागवतो धर्मो मोक्षैकफलश्चक्षण ॥ २१ ॥

सोमेनाभ्यात्मना ब्रमात् ॥ ” इति । ४ चतुर्दशेति । भक्तिन्यासयोगेत्यथ । ५ विद्धे इति । अत्र महाभारतानुशासनिने २६० अयायोक्तमनुसरेयम् । ६ अत्रिगुणेत्यादिना महर्षेः त्रिनाम्नोऽप्यवत्य व्यज्यते । ७ ब्रह्मेत्यादि । पुरा त्रिमूर्तयोऽनमूयाया पतित्रत्य परीक्षितुमयतन्त । तेन तुद्धया तया ते द्विहायना शिशवोऽक्रियन्त । ततस्तान्निहिपीमि प्रमादिता सा तान् यन्नापुरमङ्गरोदिति पौराणिनी कथात्तानुसंधेया । ११ भगवद्वर्म । भगवत्प्राप्तिफल्ये निगृत्तिधर्म । १३ अष्टत्यादिति । “नाष्टं नस्याचिद् ब्रूयात्” इति निधिरत्ताभिप्रेत । १६ उपमन्त्रेति । “तस्मै स विद्वानुपमन्त्राय सम्यक् प्रेषाच ता तत्त्वतो ब्रह्मविद्याम्” इति श्रुत्यर्थोऽभिप्रेत । पन्थानमिति । सदुपायमित्यथ । “महान्तो येन गत स पन्था ” इति । २१. सात्त्वत सत्त्वसश्रय । सत्त्वगुणैक्यग्रान्तो धर्म इत्यर्थः ।

^१ भगवन् B C

^२ B C E. omit this line

^३ च C E

^४ सम्यक् C D E G

^५ तमे B G

^६ भगवत् A B C

^७ स्याह निम्ने C E

^८ भगवतो A B C G

तत्र तत्त्वार्थकथने लक्ष्मीमाहात्म्यमुत्तमम् ।
सूचितं तत्र तत्रैव नाष्टृत्वात्प्रकाशितम् ॥ २२ ॥

इच्छामस्तदिदं श्रोतुं भवसागरतारकम् ।
पद्मिनीवैभवं सर्वं प्रज्ञापयतु नो भवान् ॥ २३ ॥

नताः स्म शिरसा पादौ तव संसारतारकौ ।
अधीहि भो मुने दिव्यं प्रपन्नास्त्वां चिरं वयम् ॥

नारदः—

साधु संवोधितोऽस्म्यद्य मुनयः संशितव्रताः ।
प्रसन्नः कथयाम्यस्य लक्ष्मीतन्त्रं सनातनम् ॥२५॥

यत्र सा दृश्यते देवी स्वरूपगुणवैभवं ।
पद्मिनी पद्मनाभस्य महिषी पद्मसंभवा ॥ २६ ॥

पुरा दुर्वाससः शापादभिभूते पुरंदरे ।
निःस्वाध्यायवपट्कारे भ्रष्टश्रीके जगत्त्रये ॥ २७ ॥

दरिद्रे देववर्गे च कृशे धर्मे निस्तते ।
पितामहे सुरैः सार्धं क्षीरोदार्णवमेयुषि^१ ॥ २८ ॥

^२बहून् वर्षगणान् दिव्यान्लप्त्वा तीव्रं महत्तपः ।
संवोधिते जगन्नाथे देवदेवे जनार्दने ॥ २९ ॥

पितामहेन देवाय कार्यं च विनिवेदिते ।
क्षीरोदे मथिते देवैस्तदादिष्टेन वर्त्मना ॥ ३० ॥

पारिजाते ह्यश्रेष्ठे गजेन्द्रेऽप्सरसां गणे ।
कालकूटे समुद्रभूते वारुण्याममृते तथा ॥ ३१ ॥

सह चन्द्रमसा देव्यामुत्थितायां ^३महार्णवात् ।
पद्मिन्यां पद्मनाभस्य वक्षःस्थायामनन्तरम् ॥ ३२ ॥

तथावलोकिते देववर्गे श्रियमुपेयुषि ।
तयानवेक्षिते दैत्यवर्गे चैव ^४पराजिते ॥ ३३ ॥

स्वाराज्यमखिलं प्राप्य मोदमाने पुरंदरे ।
बृहस्पतिरुपागम्य रहसीदं वचोऽब्रवीन् ॥ ३४ ॥

बृहस्पतिः—

काले संवोधयाम्येतच्छृणु वाक्यं पुरंदर ।
अन्वयव्यतिरेकाभ्यां लक्ष्म्यात्ते ^५कथिता पुरा ॥

महत्ता महतां नाथ तस्यामायतते^६ स्थितिः ।
^७न भ्रदयेत यदैवैषा तव राज्यस्थितिः परा ॥ ३६ ॥

^८तथा यतस्व देवेश शरणं गच्छ पद्मिनीम् ।
एषा हि श्रेयसो मूलमेषा हि परमा गतिः ॥ ३७ ॥

अनेन सात्त्वतशब्दनिर्गचनमपि सूचितम् । यथा—सत्त्वं सत्त्वगुणः अस्यास्तीति सत्त्वनः ।
पद्मतादिवत् मत्वर्थे तत्प्रत्ययः । सत्त्वन एव सात्त्वन इति । तस्मैव विवरणं शुद्धो भागवतो
धर्म इति । २४. चिरमिति । “नायंस्मरवासिने ब्रूयात्” इति विधिरभिप्रेतः । २५.
लक्ष्मीतन्त्रमिति ग्रन्थनाम । इदं च तन्त्रं शतकोटिग्रन्थपरिमितम् मूलभूतलक्ष्मीतन्त्रात् सार-
मुद्रित्य कथितमिति वक्ष्यतेऽत्र (44-52) । २७. पुरेत्यादि । इयमान्यायिका विष्णु-
पुराणे प्रथमांशे द्रष्टव्या । निःस्वाध्यायवपट्कारत्वं अप्रार्थक्यत्वे हेतुः । २८. निमंते ।
विच्छिन्न इत्यर्थः । ३३. अनेनान्वयव्यतिरेकाभ्यां लक्ष्मीकृष्णपद्मनाभस्य मयैवसंपन्नदानव्यं
निगृह्यते । यन्मत्त्वे यन्मत्त्वमित्यव्यये यथा देवेषु इति दृष्टान्तः । यद्भावे यद्मान इति
व्यतिरेके यथा दैन्येषु इति दृष्टान्तः । इमेन विषयमनन्तरमेव ३५ तमश्लोके वक्ष्यति ।

^१ मेषुपि G; धोगान्मुपेयुषि I.

^२ बहून् E. I.

^३ गुप्ता D E. F. I.

^४ पुग G.

^५ निदिग D. E. I; गदिग G.

^६ म्पत्तानि ते A. B. C.

^७ A. B. C. G. omit this line.

^८ एतं वक्ष्य A. B. C. G.

श्रुतीनामभिसधिश्च सेव देवी सनातनी ।
एषैव जगता प्राणा एषैव जगता त्रिया^१ ॥ ३८ ॥

^२एषैव जगतामिच्छा ज्ञानमेवा परावरा ।
एषैव सृजते काले सैवा पाति जगत्त्रयम् ॥ ३९ ॥

जगत्सहरते चान्ते तत्तत्कारणसंस्थिता ।
मातर जगतामेनामनाराध्य महत् कृत ॥ ४० ॥

^३एतत्तु वैष्णव धाम यतो नावर्तते यति^४ ।
एषा सा परमा निष्ठा सारयाना विदितात्मनाम् ॥

एषा सा योगिना निष्ठा यत्र गत्वा न शोचति ।
एषा पाशुपती निष्ठा सैवा वेदविदा गति ॥ ४२ ॥

^५पञ्चरात्रस्य कृत्तनस्य सैवा निष्ठा सनातनी ।
सैवा नारायणी देवी स्थिता नारायणात्मना ॥ ४३ ॥

पृथग्भूतापृथग्भूता ज्योत्स्नेव हिमदीधिते ।
तैस्तैज्ञानै पृथग्भूतैरागमैश्च पृथग्विधै ॥ ४४ ॥

एकैवैषा परा देवी बहुधा^६ समुपास्यते ।
तामुपेहि महाभागा शरण पद्मसंभवाम् ॥ ४५ ॥

तपोत्रिशेषे^७ विविधैस्तैश्च नियमै शुभै ।
आराध्य महिषीं निष्णो स्थिरीषुरु निजश्रियम् ॥

एषा प्रसादसुमुखी रत्र पठ प्रापयिष्यति ।
अभीप्सितार्थदा देवी कामिनामपि कामदा ॥ ४७ ॥

नारद —

इति सचोक्ति शम्भो गुरुणा गुरुणा स्वयम् ।
आराधयितुमस्ता क्षीरोदस्योत्तर ययौ ॥ ४८ ॥

तत्र दिव्य तपस्तेपे विलम्बमूलनिर्गतम् ।
^८एकपादस्थितो^९ मौं गी काष्ठभूतोऽनिलाशन ॥ ४९ ॥

ऊर्ध्वदृग्ग्राहुरग्नश्च नियतो नियतात्मवान् ।
दिव्य वर्षसहस्र वे तपस्तेपे सुदुश्चरम् ॥ ५० ॥

तपसोऽवभृथे तस्य सा देवी पद्मसंभवा ।
प्रसन्नवदना निष्णोर्महिषी दर्शन ययौ ॥ ५१ ॥

अप्रत संस्थिता देवीं जगता मातर पराम् ।
ता शनश्चक्षुषा वीक्ष्य विस्मय परम ययौ ॥ ५२ ॥

विह्वल प्रणिपत्याथ प्राञ्जलिर्विलसूदन ।
^{१०}श्रिय सूक्तेन तुणव पद्मिनी पाकशासन ॥ ५३ ॥

३८. श्रुतीनामिति । “ वेदेश्च सर्वैरहमेव वेद्य ” इत्युक्तीत्या सर्ववेदतात्पर्यपर्यवसानभूमि-
रित्यथ । उभयोरपृथग्भावान्न वचनविरोध । ३९. जगत्कारणत्वस्य ब्रह्मासाधारणत्वसिद्धा-
न्तेऽपि तच्छक्तिरूपत्वेन तदपृथक्सिद्धत्वात् शक्तिरूपस्यापि शक्तिमत्कृत्यत्वकल्पदेशो युज्यत
एव । वक्ष्यते चेतत् सुस्पष्टं देव्यैव (116 7) ४४. नारायण्या नारायणात्मनावस्थान
पूर्वश्चेकोक्तमेवोपादयति—पृथग्भूतेति अपृथग्भूतेति च । धर्मवर्णिगोरपृथक्त्वसिद्धयो निष्कर्ष-
विवक्षाया धर्मस्य पृथग्व्यपदेश । अनिष्कर्षे तु धर्मितया । यथा ‘ शुक्ल रूपम्, शुक्ल
पट ’ इति । ४७. देवीप्रसादे परमपदरूपमोक्षप्राप्ति, आनुपङ्गिकत्रिवर्गफलप्राप्तिश्चानेनोच्यते ।

इति प्रथमोऽध्यायः

^१ त्रिया C

^४ पुन E

^७ नियमैस्तैश्च त्रिविधै E F I

^{१०} श्रिय I

^२ एषा हि A B C G

^५ पाद E G

^८ E omits 8 lines from here

^३ एतत्तु E I

^६ तदु D F

^९ मौं F

एकान्तभावमापन्नमव्याजां भक्तिमास्थितम् ।
तं वीक्ष्य जगतां माता चाक्यमेतदुवाच ह ॥५४॥

श्रीः—

वत्स शक्र प्रसन्नास्मि तपसा तव सुव्रत ।
वरं वृणु महाभाग किमिष्टं करवाणि ते ॥ ५५ ॥

शक्रः—

अद्य मे तपसो देवि यमस्य नियमस्य च ।
सद्यः फलमवाप्तं यद् दृष्टा भगवती मया ॥ ५६ ॥

यदि वापि चरो देयस्त्वया मे परमेश्वरि ।
तत्त्वं कथय देवेशि^१ यासि त्वं यत्प्रकारिका ॥५७॥

यत्प्रमाणा यदाधारा यदुपाया सनातनी ।
यस्य त्वं तेन^२ वा देवि संयन्वस्तव यद्विधः ॥५८॥

यद्यान्यद्वेदितव्यं ते नानाशास्त्रोपबृंहितम् ।
कथयेत्श्वरि तत्सर्वमुपसन्नोऽस्म्यधीहि भो ॥ ५९ ॥

इति ^३प्रसादिता तेन वत्सेनेव पयस्विनी ।
स्निह्यता मनसा पद्मा पाक्ष्मासनमव्रवीत् ॥ ६० ॥

श्रीः—

शृणु शक्र महाभाग वा ^४ह्रदं यत्प्रकारिका ।
यस्याहं तेन वा यादृक् संयन्धो मम वृत्रहन् ॥ ६१ ॥

इति ^५श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^६शाल्मायतारो नाम
प्रथमोऽध्यायः

^१ मे देवि E. I.

^२ केन E. I.

^३ संदेहिता E.

^४ ह्रदं D. F. G. I.

^५ श्रीपाञ्चरात्रे तन्त्रे E. श्रीपाञ्चरात्रे B. श्रीपाञ्चरात्रे F.

^६ A. B. C. D. F. read शाल्मायतनसारे; A. I. omit the title.

द्वितीयोऽध्यायः

श्रीमन्नाथ—

अस्ति निर्दु खनि सीममुत्पानुभवलक्षण ।

परमात्मा पर यस्य पद पश्यन्ति सूरय ॥ १ ॥

कश्चित्तेषाचिदात्मा स्यात्तस्यान्येषा च कश्चन ।

तस्याप्यन्य^१ इतीत्य तु यत्रैषा^२ व्यतिष्ठते ॥ २ ॥

अध्वनामध्वन पार परमात्मानमूचिरे ।

अह नाम स्मृतो योऽर्थ स आत्मा समुदीर्यते ॥ ३ ॥

अनन्यच्छिन्नरूपोऽह परमात्मेति शन्यते^३ ।

ब्रोडीदृष्टमिद सर्वं चेतनाचेतनात्मकम् ॥ ४ ॥

येन सोऽहस्मृतो भाव परमात्मा सनातन ।

स वासुदेवो भगवान् क्षेत्रज्ञ परमो मत ॥ ५ ॥

निष्पुनरायणो विश्वो विश्वरूप इतीर्यते ।

अहतया समाप्ता तस्य^४ विश्वमिद जगन् ॥ ६ ॥

प्रस्तुतस्तु च तत्रास्ति यन्नात्रान्तमहतया ।

इदतया यत्कालीदमाप्ता तदहतया ॥ ७ ॥

संस्तं शान्त एवासौ निर्विकार सनातन ।

अनतो देशकालादिपरिच्छेदविवर्जित ॥ ८ ॥

महाभिभूतिरित्युक्तो व्याप्ति सा महती यत ।

तद् ब्रह्म परम धाम निरालम्बनभावनम्^५ ॥ ९ ॥

निस्तरङ्गामृताम्भोविमल्य पाङ्गुण्यमुज्ज्वलम् ।

एक त्विद्वन शान्तमुदयास्तमयोद्भिन्नम् ॥ १० ॥

अप्रथमभूतदात्तित्वाद् नष्टाद्वैत तदुच्यते ।

तस्य या परमा शक्तिर्व्योत्तिनेव हिमदीधिते ॥ ११ ॥

१. निर्दु सेत्यादिना निखिलहेयप्रत्यनीकत्वानन्तरत्वाणुणाः परत्वरूपोभयलिङ्गत्व परमात्मन उक्तं भवति । २. आत्मा । नियन्तेत्यर्थः । एषेति । व्यवस्थेति शेषः । व्यतिष्ठते समामोति, स परमात्मेति पूर्वेणान्वयः । ३. अध्वनामिति । त्रेत्रर्गिकाध्यापेक्षया परमो योऽध्वा मोक्षाध्वा अर्चिरादि, तस्य पार प्राप्यमित्यर्थः, “सोऽध्वन पारमात्मेति तद्विष्णो परम पदम्” इति वचनात् । “अध्वनामध्वनपते” इति श्रुत्युद्धरणमतः । अहमिति । य अहप्रत्ययगोचरः स आत्मेत्यर्थः । ४. अनन्यच्छिन्नमिति । वस्त्वाद्यपरिच्छेदेन योऽहश्चाब्दापर्यवसानवृत्त्या प्रतीयते स परमात्मेत्यर्थः । ५. आह च शक्नोऽन्यतः—“त्वयैतद्विष्णुना चाम्ब जगद्वाप्तं चराचरम्” इति । ७. इदतयेति । इदश्चाब्दार्थतया प्रतीतं सर्वं जगदित्यर्थः । १०. निम्नरञ्जित्यदिना भगवतः शान्तोदितान्मर्थे च्यते । तदेवाह—शान्तमिति । ११. ब्रह्मद्वैतमिति । म्वापृथक्सिद्धशक्त्यहताप्रतिष्ठितत्वात् तद्विशिष्टं ब्रह्मेकमेव तत्त्वमित्यर्थः ।

^१ एवम् A

^२ शन्यन्त B C

^३ A B C D omit this line

^४ एव E I

^५ सर्वं B E

^६ सः शान्तः स B

^७ अध्वानम् A B C

^८ वस्तुतस्तु A B C

^९ निरालम्बनभावनम् I

सर्वावस्थागता देवी स्वात्मभूतानपायिनी ।
अहंता ब्रह्मणस्तस्य साहमस्मि सनातनी ॥ १२ ॥
आत्मा स सर्वभूतानामहंभूतो हरिः स्मृतः ।
अहंता सर्वभूतानामहमस्मि सनातनी ॥ १३ ॥
येन भावेन भवति चासुदेवः सनातनः ।
भवतस्तस्य देवस्य ^१स भावोऽहमितीरिता ॥ १४ ॥
भवद्भावात्मकं ब्रह्म ततस्तच्छाश्वतं पदम् ।
भवन्नारायणो देवो भावो लक्ष्मीरहं परा ॥ १५ ॥
लक्ष्मीनारायणाख्यातमतो ^२ब्रह्म सनातनम् ।
अहंतया समाक्रान्तो ह्यहमर्थः प्रसिध्यति ॥ १६ ॥
अहमर्थसमुत्था च साहंता परिकीर्तिता ।
अन्योन्येनायिनाभावादन्योन्येन समन्वयान् ॥ १७ ॥
तादात्म्यं चिद्धि संवन्धं मम नाथस्य चोभयोः ।
अहंतया विनाहं हि निरुपाख्यो न सिध्यति ॥ १८ ॥
अहमर्थं विनाहंता निराधारा न सिध्यति ।
भवद्भावात्मकं रूपं समस्तव्यसगोचरम् ॥ १९ ॥

परोक्षमपरोक्षं च जगति प्रविचिन्त्यते ^३ ।
निरुन्नेपे निरुन्नेपा साहंता परमेश्वरी ॥ २० ॥
श्रोत्रीडृष्ट्याखिलं ^४सर्वं ब्रह्मणि व्यवतिष्ठते ।
उन्नेपस्तस्य यो नाम यथा चन्द्रोदयेऽम्बुधेः ॥ २१ ॥
अहं नारायणी शक्तिः सिसृक्षालक्षणा तदा ।
निम्नेपस्तस्य यो नाम संहतौ परमात्मनः ॥ २२ ॥
अहं नारायणी शक्तिः सुपुष्पालक्षणा हि सा ।
^५सिसृक्षया ममोद्यन्त्या देवाह्लक्ष्मीपतेः स्वयम् ॥
अव्याहृतमसंकोचमैश्वर्यं प्रविजृम्भते ।
ज्ञानं तत्परमं ब्रह्म ^६सर्वदर्शि निरामयम् ॥ २४ ॥
ज्ञानात्मिका तथाहंता सर्वज्ञा सर्वदर्शिनी ।
ज्ञानात्मकं परं रूपं ब्रह्मणो मम चोभयोः ॥ २५ ॥
शेषमैश्वर्यवीर्यादि ज्ञानधर्मः सनातनः ।
अहमित्यान्तरं रूपं ज्ञानरूपमुदीर्यते ^७ ॥ २६ ॥
प्रज्ञाग्राहादिकं रूपं स्फटिकादिसलक्षणम् ।
^८अतस्तु ज्ञानरूपत्वं मम नारायणस्य च ॥ २७ ॥

म्वस्वरूपस्य तदपृथक्सिद्धत्वमेव दृष्टान्तमुखेनाह—ज्योतेति । १२. सर्वावस्थानानपा-
यिनीत्यनेन “राघवत्वेऽभवत्साता रविमणी कृष्णजन्मनि । अन्येषु चायनारेषु विष्णोरेषानपा-
यिनी ” इति महर्षिवचनं स्मार्यते । १६. श्रीविशिष्टमेव परं ब्रह्म । न तु निःश्रीकमित्यर्थः ।
लक्ष्मीनारायणयोस्त्वयोरात्महविःशेषिचेऽपि आग्रावैष्णवादिष्विव विशिष्टस्यैवेद्देश्यत्वात् तस्य
चैकत्वात् न शेषिद्वित्वप्रमत्तिरिति भावः । १८. निरुपाख्यो निर्विशेषः । लोके सर्वमपि
वस्तु इदमित्यमिनि प्रसारविशेषपुरस्कारेणैव सिध्यति ; न तु निर्विशेषमिति भावः ।
२२. देव्याः शक्तिरूपत्वं पूर्वमुक्तम् । अधुना तद्वद् उच्यते—सिसृक्षाशक्तिः सुपुष्पा-
शक्तिश्चेति । प्रथमया सृष्टिः, द्वितीयया संहारश्च जायते । तव नित्यविभूतिविषये
प्रथमाया एव प्रवृत्तिः । द्वितीयायाम्पु लीलाविभूतावेपेपयोः । २४. ज्ञानादिषु पद-
गुणेषु ज्ञानं तन्मयरूपनिरूप्यधर्मः । अन्ये गुणाम्पु निरूपितमन्वरूपविशेषणभूता इति विवेकः ।
तदेव वक्ष्यत्युत्तरव ‘शेषमैश्वर्यवीर्यादि ज्ञानधर्मः’ इति । ज्ञानाम्यस्य स्वरूपस्य धर्म इत्यर्थः ।

^१ एतादृशो B. C.

^२ ज्ञानं तत् E. I.

^३ निरुच्यते E; निरुच्यते I.

^४ विश्वं B.

^५ विष्णुशया ममोद्यन्त्या E.

^६ एतादृशो B.

^७ निर्विशेषं E

^८ अतस्तत् I.

अव्याहतिर्यदुच्यतास्तदैश्वर्यं परं मम ।
 इच्छेति सौमन्ये तत्तत्तत्त्वशास्त्रेषु पण्डितैः ॥ २८ ॥
 जगत्प्रकृतिभावो मे यः सा शक्तिरित्येते ।
 सृजन्त्या यन्त्रमाभावो मम तद्वलमिष्यते ॥ २९ ॥
 भरणं यच्च कार्यस्य बलं तच्च प्रचक्षते ।
 शक्त्यशनेन तत्प्राहुर्भरणं तत्त्वकोविदाः ॥ ३० ॥
 विभारिप्रहो वीर्यं प्रवृत्तित्वेऽपि मे सदा ।
 स्वभावो हि जहात्याशु पयो वधिसमुद्भवे ॥ ३१ ॥
 जगद्भावेऽपि सा नास्ति विवृतिर्मम नित्यता ।
 विभारिप्रहो वीर्यमतस्तत्त्रयिणा मतम् ॥ ३२ ॥
 प्रक्रमं कप्रितो वीर्यमैश्वर्यांशं स तु स्मृत ।
 सहस्रार्थनपेक्षा मे सर्वसार्थप्रिधौ हि या ॥ ३३ ॥
 तेजः पट्टं गुणं प्राहुस्तमिमं तत्त्रयेऽपि ।
 परमिभयसामर्थ्यं तेजः केचित्प्रचक्षते ॥ ३४ ॥

मैश्वर्यं योजयन्त्येके तत्तेजस्तत्त्वकोविदाः ।
 इति पञ्च गुणा एते ज्ञानस्य सुतयोऽमलाः ॥ ३५ ॥
 ज्ञानाद्याः पञ्चगुणा एते पादगुण्यं मम तद्वपुः ।
 उच्यतीत्यसि सदाया ममायुततमी बलाः ॥ ३६ ॥
 शुद्धाशुद्धात्मको वर्गस्तया क्रोडीकृतोऽस्मिन् ।
 तत्र शुद्धमयं मार्गं व्याख्यास्यामि सुरेश्वर ॥ ३७ ॥
 अभिव्यक्तानिभिव्यक्तपादगुण्यक्रममुज्ज्वलम् ।
 आलम्बितचतुरूपं रूपं तत्पारमेश्वरम् ॥ ३८ ॥
 गुणकल्पनयाध्यस्तो गुणो मेपकृतक्रमः ।
 मूर्तीकृतगुणश्चेति त्रिधा मार्गोऽयमद्भुतः ॥ ३९ ॥
 युगानि त्रीणि पण्णा यान्याहुर्ज्ञानादिकानि वै^५ ।
 समासश्चासत्तत्तेषां चातुरात्म्यं विविच्यते^६ ॥ ४० ॥
 समस्तव्यस्तभेदेन गुणानां तन्तुगत्रयम् ।
 विवक्ष्यते यदा सा मे शान्तायाश्चातुरात्म्यता^७ ॥ ४१ ॥

२८. इच्छेति । सिसृक्षारत्तैरैश्वर्यरूपत्वं पूर्वं चतुर्विंशे श्लोके वर्णितमत्र स्मर्तव्यम् ।
 सिसृक्षा हि सप्तमुच्छिन्ना । २९. देव्या जगत्प्रकृतिभावो न स्वरूपतः, तथात्वे प्रिकारित्व-
 प्रमज्ञात् । किंतु स्वप्रकारभूतचिदात्मनेति द्रष्टव्यम् । एषेन हि ब्रह्मणो जगत्प्रकृतित्वे
 गतिः । ३१. विभारिप्रहो, पूर्वोक्तरीत्या प्रमाराशे परिणामः न तु प्रकाशश्च इति
 स्वीकारात् । प्रमारिभूते स्वरूप एव परिणाममङ्ग इत्यवष्टितवट्टनासामर्थ्यात् विभाराभाव-
 निर्वाहस्तु न युक्तिमह । अत एव “माया तु प्रवृत्तिं विचत्” इत्येवमेव पाणिभूतमायाया
 प्रवृत्तित्वमथ इति कृपाचिन्त्युपगमः । ३६. उच्यतीति । उच्यते प्रत्येकतः । ३७. शुद्ध-
 सृष्टिः, अशुद्धसृष्टिश्चेति द्विविधा सृष्टिः । तत्र शुद्धा लेगुण्यरहिता शुद्धसत्त्वमयी । तस्या
 स्वयंप्रकाशान्दादजटलमिति चेत् । जटलमेवेति परे । अस्या एव नित्यविभूतिरिति व्यव-
 हारः । अशुद्धसृष्टिस्तु तैगुण्यमयी जटरूपा लीलाविभूतिरिति व्यवहृता । ३८. न केवलं
 नित्यविभूतिरिव शुद्धसृष्टिः । किंतु तत्र विद्यमाना वायुदेवसमर्पणप्रद्युम्नानिरुद्धास्या व्यूहा
 अपि तथेति मन्यम् । तत्र प्रभवे वायुदेवे पादगुण्यक्रमस्य न स्फुटवभासः ।
 तत्तन्तरयूरेषु तु किंचित्किंचित् क्रमेणैति ज्ञेयम् । ३९. तेषु क्वचित् व्यूहे गुणानां

^१ तत्रयं शनेन च A C G

^२ प्रवृत्तिः I

^३ सृष्टयः E I

^४ गुणानां कल्पनावस्थो I

^५ वदिन E

^६ अमूल्यम् A B C D

^७ A B C D omit verses 41 and 42

^८ चतुराग्रता I

आकृतीरनवेक्ष्यापि ^१गुणानां कल्पनाकृतम् ।
चातुरात्म्यमिदं प्राहुः शान्तायास्तत्त्वचिन्तकाः ॥
^२शान्तातिशान्तादुन्मेषो मम रूपाशुगत्रये ।
क्रमव्यक्तं तदाद्यं मे चातुरात्म्यममूर्तिमत् ॥ ४३ ॥
अतरङ्गमनिर्देश्यं निःसत्त्वं सत्त्वमव्ययम् ।
सच्चिन्मात्राख्य उन्मेषः साद्या मे शान्तताच्युतिः ॥
व्यक्तज्ञानबलाख्यायां पूर्वं संकर्षणात्मनि ।
^३तिलकालकवत्सर्वो विकारो मयि तिष्ठति ॥ ४५ ॥
तन्मां संकर्षणात्मानं विदुर्ज्ञानबले बुधाः ।
स्वयं गृह्णामि कर्तृत्वमुमिपन्ती ततः परम् ^४ ॥ ४६ ॥
प्रद्युम्न इति मामाहुः सर्वार्थद्योतनीं तदा ।
युगं प्रस्फुरितं रूपं ^५ तस्मिन्नैश्वर्यवीर्ययोः ॥ ४७ ॥
ततस्तया क्रियाशक्त्या ^६लब्धावेशा चिकीर्षया ।
युज्यमानानिरुद्धाख्यां लम्बिता तत्त्वकोविदैः ॥

अवस्थाः क्रमशो मे ताः सुषुप्तिस्वप्नप्रजागराः ।
तिस्रो मम स्वभावाख्या विज्ञानैश्वर्यशक्तयः ॥ ४४ ॥
उन्मिपन्त्यः पृथक्तत्त्वत्रयेण परिकीर्तिताः ।
बलं वीर्यं तथा तेज ^७इयेतत्तु गुणत्रयम् ॥ ४५ ॥
^८श्रमाद्यवद्याभावाख्यं ज्ञानादेरुपसर्जनम् ।
इत्थं शान्तोदितावस्थाद्वयभेदजुपो मम ॥ ५१ ॥
स्वधर्मोर्मिसमुद्भासो न भेदायाम्बुधेरिव ।
प्रायो यद्गुणकर्तव्ये वर्तं कृत्या यया ह्यहम् ॥ ५२ ॥
तत्र तद्गुणयुग्मं तु मम रूपतयोन्यते ।
अतो ज्ञानबले देवः संकर्षण ^९उदीर्यते ॥ ५३ ॥
ऐश्वर्यवीर्यं प्रद्युम्नोऽनिरुद्धः शक्तितेजसी ।
^{१०}आद्यस्त्वभिन्नपाङ्गुण्यो ब्रह्मतत्त्वापृथक्स्थितौ ॥
एकोऽप्यनुनयौदार्यत्रैर्यैश्वर्यादिभिर्गुणैः ।
नटः प्रवर्तते यद्वद्वेषेष्टादिभेदवान् ॥ ५५ ॥

सम्यगनुन्मेषात् न गुणात्मतया ज्ञानम् । कचित्तु क्रमेणोन्मेषात् क्रमादिभ्रज्यक्तिः । कचित्तु
गुणानामतिप्रकाशात् गुणात्मना परिज्ञानमिति क्रमः । ४५. तिलकालकवदिति ।
यथा प्राणिनां देहे तिलवत् सूक्ष्मः कालवर्णश्च बिन्दुविशेषोऽत्यल्पपरिमिते कचित्कोणे
दृश्यते, तद्वत् सर्वोऽपि प्रपञ्चः ममैकदेशे तिष्ठतीत्यर्थः । संकर्षतीति संकर्षण इत्यन्वर्थ
नाम । अत्र ज्ञानबल्योः समुन्मेषः । ४७. प्रकृष्टं बुद्धं बलं तेजो वा यस्येत्यन्वर्थं नाम ।
सृष्टिकर्तृत्वात् अत्र वीर्यैश्वर्ययोः समुन्मेषः । ४८. अनिरुद्धेति । पालनकर्तृपः । अत्र
शक्तितेजसोः समुन्मेषः । तथा च संजगृहुः—“पाङ्गुण्याद्वासुदेवः पर इति स भवान्मुक्त-
भोग्यो बलाढ्याद्बोधात्संकर्षणस्त्वं हरसि वितनुषे शास्त्रमैश्वर्यवीर्यात् । प्रद्युम्नः सर्गधर्मो नयसि
च भगवन् शक्तितेजोऽनिरुद्धो विभ्राणः पासि सत्त्वं गमयसि च तथा व्यूह्य रक्षाधिराज ॥”
इति । ४९. सुषुप्तीत्यादि । संकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धानां सुषुप्त्याद्यधिष्ठातृत्वम् । वासुदेवस्तु तुरी-
याधिष्ठातेति विवेकः । अयमेव विभागः माण्डूक्योपनिषदि विश्वतैजसप्राज्ञतुर्यनामभिर्निर्दिष्टः ।
५१. शान्तोदितेति । शान्तावस्था परवासुदेवावस्था । उदितावस्था व्यूहावस्था । तत्रापि

^१ गुणवत्त्वनया I.

^२ A. B. C. D. F. omit this verse.

^३ तिलकालिक E. I.

^४ परा A. B. C. G. I.

^५ रूपे B. C. D. I.

^६ लब्धावस्था A. B. C. D.

^७ इति तनु E. I.

^८ श्रमाद्यविद्या A. B. C. G.

^९ इतीर्यते B.

^{१०} आद्यं D.

तद्वदेकापि सैवाह ^१ज्ञानशक्त्यादिभिर्गुणै ।
सकर्मणादिसद्भाव भजे लोमहितेप्सया ॥ ५६ ॥

^२क्रमशः प्रलयोत्पत्तिस्थितिभिः प्राप्यनुग्रह ।
प्रयोजनमथान्यच्च शास्त्रशास्त्रार्थतत्फलैः ॥ ५७ ॥

दशास्तुर्यसुपुल्याद्याश्चतुर्व्यूहेऽपि लक्ष्येन् ।
विभवोऽनन्तरूपस्तु पद्मनाभमुखो विभो ॥ ५८ ॥

अनिरुद्धस्य निस्तारो दर्शितस्तस्य सात्त्वते ।
अर्चापि लौकिकी या सा भगवद्भावितान्मनाम् ॥

मन्त्रमन्त्रेश्वरन्यासात्सापि पादगुण्यविग्रहा ।
^३परायर्चाविसानेऽस्मिन्मम रूपचतुष्टये ॥ ६० ॥

तुर्याग्रवस्था विज्ञेया इतीय शुद्धपद्धतिः ।
ईपद्मेदेन विज्ञेय तद्व्यूहविभवान्तरम् ॥
शुद्धेतर त्वथो मार्गं मम शक्र निशामय ॥ ६१ ॥

इति ^४श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^५शुद्धमार्गप्रकाशो नाम
द्वितीयोऽध्यायः

शान्तोदितावस्थ प्रथमयूह । नित्येदितावस्था अन्ये त्रय इति विशेषः । ५७. सकर्मणः
प्रत्ययकर्ता शास्त्रोपदेष्टा च । प्रद्युम्न सृष्टिकर्ता शास्त्रार्थप्रवर्तयिता च । अनिरुद्ध पालनकर्ता
शास्त्रार्थफलनिर्वाहकश्चेति प्रत्येक व्यापारविभागः । ५८. परव्यूहावुपवर्ण्य विभवः कथ्य-
तेऽज्ञ । विभवावतारा पद्मनाभादयो बहवः । मत्स्यकूर्मादयोऽप्यत्र परिगणिता अवतारा ।
५९. अर्चा नाम देवालयेषु प्रतिष्ठिता विम्बविशेषाः ।

इति द्वितीयोऽध्यायः

^१ शनैश्चर्या E. I

^४ पाञ्चरात्रे I.

^२ क्रमेण I

^५ A B C D F omit the title, शुद्धगृष्टि G

^३ परावर्चान्तारे A B C D

तृतीयोऽध्यायः

श्रीरुवाच—

नित्यनिर्दोषनिःसीमकल्याणगुणशालिनी ।
अहं नारायणी नाम सा सत्ता वैष्णवी परा ॥ १ ॥

देशात्कालात्तथा रूपात्परिच्छेदो न मे स्मृतः ।
संवित्तिरेव मे रूपं ^१सर्वैश्वर्यादिको गुणः ॥ २ ॥

स्वस्वातन्त्र्यवशेनैव विभागस्तत्र वर्तते ।
विज्ञानैश्वर्यशक्त्यात्मा ^२विभागो यः स ईरितः ॥ ३ ॥

विज्ञानैश्वर्यशक्तीनामुन्मेषस्त्वपरोऽधुना ।
अतर्क्याया ममोद्यत्या ^३नियोगानर्हया सदा ॥ ४ ॥

इच्छयान्यत्कृतं रूपमासीद्भानादिके त्रिके ।
यथैवैश्वरसः स्वच्छो गुडत्वं प्रतिपद्यते ॥ ५ ॥

तद्वत्त्वच्छमयं ज्ञानं सत्त्वतां प्रतिपद्यते ।
रजस्त्वं च ममैश्वर्यं तमस्त्वं शक्तिरप्युत ॥ ६ ॥

एते त्रयो गुणाः शक्र त्रैगुण्यमिति शब्द्यते ।
रजःप्रधानं तत्सृष्टौ त्रैगुण्यं परिवर्तते ॥ ७ ॥

स्थितौ सत्त्वप्रधानं तत् संहतौ तु तमोमुखम् ।
अहं संविन्मयी पूर्वा व्यापिन्मपि पुरंदर ॥ ८ ॥

अधिष्ठाय गुणान् सृष्टिस्थितिसंहृतिकारिणी ।
निर्गुणापि गुणानेतानधिष्ठायाल्मवाञ्छया ॥ ९ ॥

चक्रं प्रवर्तयाम्येका सृष्टिस्थित्यन्तरूपकम् ।

शक्रः—

विधाद्वयं समाख्याय ज्ञानाद्ये तु ^४युगत्रये ॥ १० ॥

शुद्धेतरविभागेन किमर्थं त्वं प्रवर्तसे ।
विधयोरनयोः पद्मे संबन्धः कः परस्परम् ॥ ११ ॥

एतत्पृष्ठा भया ब्रूहि नमस्ते पद्मसंभवे ।

श्रीः—

अनियोज्यं ममैश्वर्यमिच्छैव मम कारणम् ॥ १२ ॥

२. स्वरूपनिरूपको धर्मः ज्ञानम् । अन्ये पञ्चापि गुणाः निरूपितस्वरूपगुणभूता इत्यर्थः । ३. इत्थं विभागोऽपि मादिच्छाकृत एवेत्याह—स्वस्वातन्त्र्येति । ४. अपर इति । पूर्वं शुद्धसृष्टौ एक उन्मेष उक्तः । अधुना अशुद्धात्मकतैगुण्यसृष्टावन्य उन्मेष इत्यर्थः । ५. ज्ञानादिलिखितरूपं सत्त्वादिलिखितालम्बा अन्यथा कृतमासीदित्यर्थः । ६. तदेवाह—तद्वदिति । ज्ञान सत्त्वतया, ऐश्वर्यं रजस्तया, शक्तिश्च तमस्तया जातमिति भावः । ७. तैगुण्यमिति चातुर्वर्ण्यमिति वत् स्वार्थे व्यञ्ज । ८. निर्गुणापीति । पूर्वं पाङ्गुण्यस्योक्तत्वात् अतः निर्गुणपदस्य सत्त्वरजस्तमो रूपमिश्रगुणरहितेत्यर्थः । आत्मवाञ्छयेत्यनेन जगत्सृष्ट्यादौ लीलैव प्रयोजनमित्युक्तं भवति । यथाह भगवान् बादरायणः—“लोकवत्तु लीलैकैवल्यम्” इति ।

मुख्यत्र महान्तोऽपि तत्र शृणु तथापि मे ।
ईशेशितव्यभागेन परिवत^१ सदा हृहम् ॥ १३ ॥

ईशो नारायणो ज्ञेय ईशता तस्य चाप्यहम् ।
ईशितव्य तु विज्ञेय चिदचिच्च पुरदर ॥ १४ ॥

चिच्छक्तिस्तु परा तत्र भोमृता प्रतिपद्यते ।
भोग्योपकरणस्थानरूप तस्या अचित्पदम् ॥ १५ ॥

अनाद्या समाविद्धा सा चिच्छक्तिरविद्यया ।
मत्प्रवर्तितया नित्य चिच्छक्तिर्भोमृता गता ॥

अहममत्प्रसङ्गाद्व्यचित्तेनाभिमन्यते ।
अत्रिया सा तिरोभाव विद्यया याति वै यदा ॥

चिच्छक्तिर्निर्भीमाना तदा मद्भावमेष्यति ।
ता त्रिया शुद्धमार्गात्वा परव्यूहादिरुपिणी ॥ १८ ॥

प्रवर्तयामि कार्ण्याज्ञानसद्भावनदर्शिनी ।
रक्ष्यरक्षन्भावोऽय सङ्गो विवयोर्द्वयो ॥ १९ ॥

विवा रक्षति शुद्धाया रक्ष्यते च^२ विधापरा ।
एतत्ते कथितं शनं किं भूय श्रोतुमिच्छसि ॥ २० ॥

शन —

ईशेशितव्यभागेन किमर्थं त्व^३ प्रवर्तसे ।
ईशितव्य नियद्वेदं निरूप तत्र मे वद ॥ २१ ॥

श्री —

स्वभावो^४ नानुयोज्योऽय मम नारायणस्य च ।
ईशोऽहमीशितव्यो न स च देव सनातन ॥

ईशितव्य द्विधा प्रोक्तं चिदचिद्व्यतिरेकतः ।
चिच्छक्तिर्भोमृतरूपा सा च^५ चिद्रूपधारिणी ॥

भोग्योपकरणस्थानैरचिच्छक्तिस्त्रिधा स्थिता^७ ।
प्रसरन्त्यास्तृतीय मे सा च पर्व स्मृत बुधे ॥ २४ ॥

विभक्ते अपि ते एते शक्ती चिदचिदात्मिके ।
मत्स्वाच्छन्द्यवशेनैव मम रूपे सनातने ॥ २५ ॥

चिच्छक्तिर्विमला शुद्धा चिन्मय्यानन्दरूपिणी ।
अनाद्यनित्यानिन्देयमित्य ससरति ध्रुवम् ॥ २६ ॥

अचिच्छक्तिर्जडाप्येवमशुद्धा परिणामिनी ।
त्रिगुणापि ममैवेदं स्वाच्छन्द्यात् प्रविजृम्भितम् ॥

धूमकेतुर्यथा धूम^८ दीप्यमानो भजेत् स्वयम् ।
शुद्धसत्त्वित्तरूपापि भजे साहमचिद्व्रतिम् ॥ २८ ॥

अनामान्ता त्रिकल्पेन^९ शब्दैरप्यनर्दयिता ।
आध्यानोपाधिनाप्येव वतेऽहमचिदात्मना ॥ २९ ॥

बहिरन्त पदाथ हि चित्तरूपमरण्डितम् ।
निशिनष्टि तथाप्येतच्चित्रयोपाधिसपदा ॥ ३० ॥

स्नातन्त्यमेव मे हेतुर्नानुयोज्यास्मि किञ्चन ।
^{१०} इत्यप्रभावाभेय मा विदन् बुद्धो भविष्यति ॥ ३१ ॥

१३. शुद्धतरसृष्टयो सन्ध उच्यते—ईशेशितव्येति । रक्ष्यरक्षकभावा इत्यर्थः । २८.
ज्येष्ठान्त्वभावोऽपि धूमकेतुर्यथा मलिनधूमरूपता प्रतिपद्यते, तथा ज्ञानम्बररूपाप्यहमचिद्भावमापद्य
इत्यर्थः । २९. आध्यानोपाधिनेति । मदच्छास्त्रोपाधिनेत्यर्थः । ध्यानालम्बनार्थमिति वार्थः ।

^१ सदाप्यहम् A B C I

^४ अनु A B C

^७ मत्ता D स्मृता I

^{११} इदं प्रमाणम् A B C G

^२ तथा F

^५ ईशो हि ई A B C G

^८ धूमत् A B C D G

^३ च F

^६ मद्रूप E

^९ शब्दैनाप्य E I

शक्रः—

कथं सृजसि वै लोकान् सुखदुःखसमन्वितान् ।
असृष्टिर्हि वरं यद्वा सृष्टिरस्तु सुखात्मिका ॥ ३२ ॥

श्रीः—

अनाद्यविद्याविद्वानां जीवानां सदसन्मयम् ।
संचितं कर्म संप्रेक्ष्य मिश्रां सृष्टिं करोम्यहम् ॥ ३३ ॥

शक्रः—

क्षीरोदसंभवे देवि स्वाच्छान्त्यं ते कथं भवेत् ।
कर्म चेत्समवेक्ष्य त्वं विदधासि सुखासुखे ॥ ३४ ॥

श्रीः—

कुर्वत्या मम कार्याणि कर्म तत्करणं स्मृतम् ।
कर्तुंश्च करणापेक्षा न स्वातन्त्र्यविधातिनी ॥ ३५ ॥

निरवद्या स्वतन्त्राहं नानुयोगपदे स्थिता ।
विभजे बहुधात्मानं कर्तृकर्मक्रियादिना ॥ ३६ ॥

लीलायै कारणं नात्र मृग्यमेवं स्थिरो भव ।

शक्रः—

यद्वा तद्वास्तु तद्देवि स्वातन्त्र्यं ते यदीदृशम् ।
सृष्टिप्रकारमाख्याहि नमस्ते पद्मसंभवे ॥ ३७ ॥

इति ^१श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^२त्रैगुण्यप्रकाशो नाम
तृतीयोऽध्यायः

यथा वक्ष्यति—‘ध्यानविश्रामभूमयः’ (4-24) इति । ३२. असृष्टिरिति । अत्र “सृजेच्च
सुखमेवैकमनुकम्पाप्रचोदितः” इति श्लोकवार्तिकवचनं स्मर्तव्यम् ।

इति तृतीयोऽध्यायः

^१ श्रीपाञ्चरात्रसारे A; श्रीपाञ्चरात्रे I.

^२ मिश्रसृष्टि G; A. B. C. D. F. omit the title.

चतुर्थोऽध्यायः

श्री 1—

निर्मलाशान्त्याह नि समानन्दचिन्मयी ।
अहं नारायणी नाम भावोऽहं तादृशो² हरे ॥ १ ॥

न शान्ता नोदिता नापि मध्यमाह चिदात्मिना ।
ता यस्य हरेर्विष्णो स्वरूपमखिलात्मन ॥ २ ॥

तस्याचित्रैरूपस्य त्रिरूपपद्मीजुष ।
अचित्राह तदाकारा सर्वत समता गता ॥ ३ ॥

तयोर्नो सन्निदात्मैर कचिदुन्मेष उत्थित ।
कोटिभोटिसहस्रौघकोटिकोटितमी कला ॥ ४ ॥

सिन्धुना नाम तद्रूपा सृष्टिमिष्टा करोम्यहम् ।
एमाशेन निशुद्धाश्चरूपा वर्तेऽहमञ्जसा ॥ ५ ॥

यस्मिन्प्रभा यद्वत्परिस्फुरति सर्वत ।
एन शुद्धमयो मार्गो मम स्फुरति सर्वत⁴ ॥ ६ ॥

अमेघाशान्तसमाशान्तिपन्दोदधिरूपत ।
मम ज्ञानघनाद्रूपाच्छुद्धा⁶ सृष्टि प्रवर्तते ॥ ७ ॥

नित्यापार सानन्द शुद्ध सर्वात्मन परम् ।
व्यज्यते प्रथम ज्ञान स सत्पुण्य उच्यते ॥ ८ ॥

हेतुन्तरानपेक्ष यन् स्वातन्त्र्य विश्वनिर्मितौ ।
तदैश्वर्यं तदासी मे प्रमुन्न पुरपोत्तम⁹ ॥ ९ ॥

निलीनचित्ररूपा या सर्वत्र समवस्थिता ।
अव्याहतासीच्छक्तिम सोऽनिरुद्ध प्रकीर्तित ॥

सृष्टिस्थित्यन्तर्गतो विज्ञानैश्वर्यशक्त्य ।
मम रूपममी देवा पुरुरा पुष्करेक्षणा ॥ ११ ॥

अतरङ्गार्णवाभासमस्तान्भोदाम्बरोपमम्⁸ ।
रूप सिसृक्षमाणाया वासुदेवो ममादिमम्⁹ ॥

ज्ञानशक्तिः प्रलेश्वर्यवीर्यतेजास्यशेषत ।
उन्मिषन्ति यदा तुल्य वासुदेवस्तदोच्यते ॥ १३ ॥

तेषा ज्ञानप्रलोम्भे¹⁰ सत्कर्पण उदीर्यते ।
निर्भर्ति सत्तल विश्व तिलालकप्रत्नत ॥ १४ ॥

वलमित्येन तन्नाम ततो वेदान्तशतितम् ।
वीर्यश्वर्यसमुन्मेषे¹¹ प्रमुन्न परिकीर्तित ॥ १५ ॥

विनागरिहो वीर्यमविकारी ततश्च स ।
शक्तितेज समुन्मेषे ह्यनिरुद्ध स ईरित¹² ॥ १६ ॥

तेजस्तन्व्यानपेक्षत्वननिरुद्धत्वमप्युत¹³ ।
शास्त्र¹⁴ सत्पुण्यदेव भाति निर्घातशब्दधत् ॥ १७ ॥

तत्त्विया सकला देवात्प्रमुन्नात् सभवेद्यत¹⁵ ।
त्रियाफलमशेष तदनिरुद्धात्प्रचक्षते ॥ १८ ॥

1 श्रीधराच B

4 रूप A B C G I

7 निगमन E I

10 सत्पुण्य E

13 अत C I

2 तादृशो B

5 जमया A B

8 अनन्माशान्त्योपमम् E I

11 सत्पुण्य E I

14 संस्पर्शाद्देवात् E I

3 तस्य चित्रे E I

6 शुद्ध A G

9 ममादिम A G

12 सम रित E I

15 संभवत्युत E I

सृजते ह्यनिरुद्धोऽत्र प्रद्युम्नः पाति तत्कृतम् ।
सृष्टं तद्रक्षितं चात्ति स च संकर्षणः प्रभुः ॥ १९ ॥

सृष्टिस्थित्यन्तकार्येण शास्त्रधर्मफलान् च ।
अनुग्रहमिमे देवाः सदा विदधते स्वयम् ॥ २० ॥

यद्यप्येकगुणोन्मेषस्तथाप्येते^१ हि षड्गुणाः ।
अन्यूनानाधिकाः सर्वे वासुदेवात्सनातनात्^२ ॥ २१ ॥

अङ्गप्रत्यङ्गबुद्ध्यादिर्नेपां भूतमयः स्मृतः ।
षाड्गुण्यमय एवैषां दिव्यो देहः सनातनः ॥ २२ ॥

नेवैषां वास्तवो भेदश्चिन्तनीयो दिवस्पते^३ ।
तत्तत्कार्यप्रसिद्धयर्थं कृतोऽसौ कल्पनावशात् ॥

ज्ञानान्नान्यत्तथैश्वर्यं तस्मान्नान्या च शक्तिका ।
मयैताः कल्पिताः शक्तः ध्याननिश्रामभूमयः ॥ २४ ॥

वस्तु पूर्वं ततो भावः पश्चादर्थस्ततः क्रिया ।
चातुरूप्यमिदं क्षेत्रं सर्वभावेषु सर्वदा ॥ २५ ॥

वासुदेवादिरूपेण चतुर्धात्मानमात्मना ।
संविभज्यावतिष्ठेऽहं सर्वमावृत्य संनिद्रा ॥ २६ ॥

वासुदेवादयो देवाः प्रत्येकं तु त्रिधा त्रिधा ।
वेदावादिस्वरूपेण विभजन्ति रचनं वपुः ॥ २७ ॥

एतद्वृक्षान्तरं नाम पद्मरात्राभिज्ञाद्विदितम् ।
वैश्वदेवस्य नयने देवा द्वादशैते व्यवस्थिताः ॥ २८ ॥

विभोरप्यनिरुद्धस्य हिताय जगतां हरेः ।
प्रसरो विभक्तो नाम पद्मनाभादयः स्मृताः ॥

आविश्याविश्य कुरुते यत्र देवनरादिकम् ।
जगद्धितं जगन्नाथस्तज्ज्ञेयं विभवान्तरम् ॥ ३० ॥

देवार्पितृसिद्धाद्यैः स्वयं वा जगतां हिते ।
निर्मितं भगवद्रूपमर्चा सा शुद्धचिन्मयी ॥ ३१ ॥

इत्येष लेशतो मार्गः शुद्धस्ते संप्रदर्शितः ।
त्रैगुण्यमपरं मार्गं गदन्त्या मे निशामय ॥ ३२ ॥

यत्ते ज्ञानं पुरा प्रोक्तं तत्सत्त्वेन विवर्तते ।
रजस्तया तदैश्वर्यं शक्तिश्चापि तमस्तया ॥ ३३ ॥

प्राधान्येन रजस्तत्र सृष्टौ संपरिवर्तते ।
अमितः सत्त्वतमसी गुणौ द्वौ तस्य तिष्ठतः ॥ ३४ ॥

या सा पूर्वं मया प्रोक्ता कोटिकोटितमो कला ।
तस्याः कोटितमेनाहमंशेन विस्ृजे जगत् ॥ ३५ ॥

सर्वस्याद्या महालक्ष्मीस्त्रिगुणाहं महेश्वरी ।
रजोरूपमधिष्ठाय सृष्टिमिष्टां करोम्यहम् ॥ ३६ ॥

अग्नीषोममयी भावौ दिव्यौ स्त्रीपुंसलक्षणौ ।
विभ्रती चारुसर्वाङ्गी लोकानां हितशान्त्यया ॥

चतुर्भुजा विशालाक्षी तप्तनाश्रनसंनिभा ।
मातुलङ्गं गदां रेतं सुधापात्रं च विभ्रती ॥ ३८ ॥

१९. अनिरुद्धस्य सृष्टिकर्तृत्वं प्रद्युम्नस्य पालनकर्तृत्वं चेत्त्यजे । एवं तु द्वितीयाध्याये
अनिरुद्धस्य पालनकर्तृत्वं प्रद्युम्नस्य सृष्टिकर्तृत्वं चेत्तम् । तत्तु कल्पान्तरेणेति ध्येयम् ।
२०. बुद्धिरत्नान्तरकरणम् । 'नेपां भूतमयः' इति वचनेन "न भूतमद्भुतस्सानो देहोऽस्य
परमात्मनः" इति शान्तिपर्ववचनं स्मारितम् । २४. ध्यानेति । उपामासानां यथाश्चाल्मयन-
दानाय तत्र भेदपरिकल्पनेत्यर्थः । २७. एव च केनवादिदामेदरान्ता द्वादशापि व्युत्पन्नरमृता
ध्येयाः । ३०. 'देवनरादिकम्' इत्यनेन दद्यात्रेयनादरायणादीनामपि वि. वान्तरत्वं ध्येयम् ।
३१. स्वयमित्यनेन स्वयं यत्तत्क्षेत्रन्यार्चा गृह्यन्ते । ३६. अनेन त्रिगुणत्रयसृष्टिकर्तृत्वं-

^१ तदर्थेने E.

^४ ज्ञेयाः A. B. C. D.

^२ स्नातानाः A. B. D.

^५ एवं च A. C. D.; गदंता कथं B.

^३ त्रिभिन्ना E. I.

^६ काश्च E.

महालक्ष्मी समाख्याता साह सर्वाङ्गसुन्दरी ।
महाश्री सा महालक्ष्मीश्चण्डा चण्डी च चण्डिका ॥

भद्रकाली तथा भद्रा काली दुर्गा महेश्वरी ।
त्रिगुणा भगवत्पत्नी तथा भगवती परा ॥ ४० ॥

एता सज्ञास्तथा चान्यास्तत्र मे बहुधा स्मृता ।
विकारयोगादन्याश्च तास्ता वक्ष्याम्यशेषत ॥ ४१ ॥

लक्ष्यामि जगत्सर्वं पुण्यापुण्ये कृताकृते ।
महनीया च सर्वत्र महालक्ष्मी प्रकीर्तिता ॥ ४२ ॥

महद्भि श्रयणीयत्वान्महाश्रीरिति श्रयते ।
चण्डह्य दयिता चण्डी चण्डतन्त्राचण्डिका मता ॥

कल्याणरूपा भद्रास्मि काली च कल्याणस्तताम् ।
द्विपता कालरूपत्वादपि काली प्रकीर्तिता ॥ ४४ ॥

सुन्दरा द्विपता चैव युगपत्सदसद्विधे ।
भद्रकाली समाख्याता मायाश्रयगुणात्मिका ॥ ४५ ॥

महत्त्वाच्च महामाया मोहना मोहिनी मता ।
दुर्गा च दुर्गमत्वेन भक्तश्राविधेरपि ॥ ४६ ॥

योजनाच्चैव योगाह योगमाया च कीर्तिता ।
मायायोगेति विज्ञेया ज्ञानयोजनतो नृणाम् ॥ ४७ ॥

पूर्णपाङ्गुण्यरूपत्वात्साह भगवती स्मृता ।
भगवद्वत्तसयोगात्मन्नी भगवतोऽस्म्यहम् ॥ ४८ ॥

विशालत्वात्स्मृता व्योम पूरणाच्च पुरी स्मृता^१ ।
परावरम्वरूपत्वात् स्मृता चाह परावरा ॥ ४९ ॥

शरणाच्छक्तिरुक्ताह रात्र्यह रञ्जनात् सदा ।
सदा शान्तविकारत्वाच्छान्ताह परिकीर्तिता ॥ ५० ॥

भक्त प्रव्रियते विश्व प्रकृति सारिम् कीर्तिता ।
श्रयन्ती श्रयणीयारिम् शृणामि दुरित सताम् ॥

शृणोमि करुणा वाच शृणामि च गुणैर्जगत् ।
श्रयेऽन्त सर्वभूताना रमेऽह पुण्यकर्मणाम् ॥

ईडिता च सदा देवै शरीर चास्मि वैष्णवम् ।
एतान्मयि गुणान् दृष्ट्वा वेदवेदान्तपारगा ॥ ५३ ॥

गुणयोगविधानज्ञा श्रिय मा सप्रचक्षते ।
साहमेवविधा नित्या सर्वाङ्गारा सनातनी ॥ ५४ ॥

दशाया महालक्ष्मीसमाख्येति जायते । ४५. मायाश्रयेति । अनेनाश्रयान्वहत्वात् मायाशब्दार्थ इत्युक्तं भवति । अनेन मायाशब्दस्य मिथ्याधकत्वकल्पनं वार्यते । ४७. ज्ञानयोजनत इति । अनेन “माया व्युन ज्ञानम्” इति यास्कवचनात् मायाशब्दस्य ज्ञानार्थकत्वमुक्तं भवति । “समनाम्नात्ममायया” इत्यत्र आत्मसकरूपेनत्यर्थवर्णनमप्येतन्मूलकमेव । ४८. यज्ञस-योगादिति । “पत्युर्नो यज्ञसयेगे” इत्यनुशासनसिद्धं रूपम् । भगवद्वत्तस्य आश्रितचरक्षणरूपो ज्ञेय । तत्रास्या सयोग पुरुषास्त्वादिना । ५१. “श्रि श्रयणे” “शृ हिंसायाम्” इति च धातु । ५२. “श्रु श्रयणे” “शृ प्रीणने” “शी स्वप्ने” “स्म क्रीडायाम्” इति धातवो विभक्तिना । श्रीनामि अकारविरणम्—श्रयेऽन्तरिति । रेफविरणम्—रमेऽन्तरिति । ५३. ईकारविरणम्—ईडितेति । “ईट स्तुतौ” इति धातु । विष्णो शरीर रूपमित्यर्थः ।

इति चतुर्थोऽध्यायः

^१ महती या B

^२ गीवने E

^३ पुर स्थिता A B C G

^४ यज्ज्ञात् B

^५ All the Mss and the printed book read wrongly भयते

गुणत्रयमधिष्ठात्री त्रिगुणा परिस्तीर्तिता ।

^१गुणवैषम्यसर्गाय प्रवृत्ताह सिम्श्रया ॥ ५५ ॥

तप्तसाञ्जनवर्णाभा तप्तसाञ्जनभूषणा ।

निरालोममि लोक पूरयामि रत्नेजसा ॥ ५६ ॥

शून्य तदखिल लोक रत्नेन पूरयितुं पुरा ।

भरामि त्वपर रूप तमसा केचलेन तु ॥ ५७ ॥

सा मित्राञ्जनसकाशा 'दप्रश्चित्तवरानना ।

विशाललोचना नारी बभूव तनुमध्यमा ॥ ५८ ॥

रङ्गपात्रशिर रेणैरलङ्कितमहाभुजा ।

कण्ठहारा शिरसि विभ्राणाहिशिर म्रजम् ॥

सा मा प्रोवाच सभूता ताममी प्रमदोत्तमा ।

^३ नाम कर्म च मे मातर्देहि तुभ्य नमो नम ॥ ६० ॥

श्री ५—

तामत्रय चरारोहा तामसीं प्रमदोत्तमाम् ।

ददामि तव नामानि यानि कर्माणि तानि ते ॥ ६१ ॥

महाकाली महामाया महामारी क्षुधा कृपा^५ ।

निद्रा कृष्णा^६ चैक ग्रीरा कालरात्रिर्दुरत्यया ॥ ६२ ॥

एतानि तव नामानि प्रतिपाद्यानि नाममि ।

एभि कर्माणि ते द्वात्ता योऽर्चते सोऽश्नुते सुखम् ॥

अपर्याप्तमिम सर्गं मन्यमानाहमादिमम् ।

सत्त्वोन्मेषमय रूप भरामि स्मेन्दुसन्निभम् ॥ ६४ ॥

अक्षमालाह्नुकुदाधरा वीणापुस्तकधारिणी ।

सा 'भूव चरा नारी नाम कर्म तदा ह्यदाम् ॥ ६५ ॥

महाविद्या महाजाणी भारती धाम् सरस्वती ।

आर्या ब्राह्मी महाधेनुवदगर्भा च धीश्च गी^७ ॥

नामानुरूप^८ कर्म स्यात्^९ सात्त्विक्या कार्यमद्भुतम् ।

यय तिस्रो जगद्धात्रो मातरश्च प्रसीर्तिता ॥ ६७ ॥

इति ^{१०}श्रीषाञ्जरावसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^{११}महालक्ष्मीसमुद्भूतिर्नाम चतुर्थोऽध्याय

^१ सुदेवता A B C D

^२ ददामि A B C D

^३ गर्भा added before नाम I

^४ A B C F omit ध

^५ क्षिपा A B C F

^६ कृष्णा A B C F

^७ 'A B C. read wrongly वेदमन्त्राणां ध, 'ध' ध I

^८ कर्मणा E G

^९ लक्ष्मी A B C D

^{१०} श्रीमाते I ध'मयात्र A

^{११} A B C D F omit the title, सुदेवता G

पञ्चमोऽध्यायः

श्री १—

या साहता हरेराद्या सर्वाकारा सनातनी ।
 शुद्धानन्दचिदाकारा सर्वत समता गता ॥ १ ॥
 साह सिन्धुक्षया युक्ता स्वल्पाल्पेनात्मविदुना ।
 सृष्टिं कृतवती शुद्धा^२ पूर्णपाङ्गुण्यविग्रहा^३ ॥ २ ॥
 अनुज्ञितस्वरूपाह^४ मदीयेनाल्पविदुना ।
 महालक्ष्मी समाख्याता त्रैगुण्यपरिवर्तिनी ॥ ३ ॥
 रज प्रधाना तत्र ह महाश्री परमेश्वरी ।
 मदीय^५ तत्त्वमोरूप महामायेति सा स्मृता ॥ ४ ॥
 मदीय सत्त्वरूप यन्महाप्रियोति सा स्मृता ।
 अह च ते च कामियौ ता वय तिस्र उर्जिता ॥
 सृष्टवत्यस्तु मिथुनान्यनुरूपाणि च त्रिधा ।
 मदीय मिथुन यत्तन्मानस रुचिरारुति ॥ ६ ॥
 हिरण्यगर्भं पद्माक्ष सुन्दर कमलासनम् ।
 प्रशुभ्राशादिद विद्धि सभूत मयि मानसम् ॥ ७ ॥
 घाता निषिद्धिरिच्छिश्च ब्रह्मा च पुरुष स्मृत ।
 श्री पद्मा कमला लक्ष्मीस्तत्र नारी प्रकीर्तिता ॥ ८ ॥

सकपर्णाशतो द्वन्द्व महामायासमुद्भवम् ।
 त्रिनेत्र चारुसर्वाङ्ग मानस तत्र य पुमान् ॥ ९ ॥
 स रुद्र शम्भु स्थाणु कपर्दी च त्रिलोचन ।
 तत्र त्रयीश्वरा भाषा विद्या चैवाक्षरा तथा ॥ १० ॥
 कामधेनुश्च विज्ञेया सा स्त्री गौश्च^६ सरस्वती ।
 अनिरुद्धाशसभूत महाविद्यासमुद्भवम् ॥ ११ ॥
 मिथुन मानस यत्तत्पुरुषस्तत्र वेशव ।
 विष्णु कृष्णो हृषीकेशो वासुदेवो जनार्दन ॥ १२ ॥
 उमा^७ गौरी सती चण्डा तत्र स्त्री सुभगा सती ।
 ब्रह्माणस्तु त्रयी पत्नी सा बभूव ममाज्ञया ॥ १३ ॥
 रुद्रस्य दयिता गौरी वासुदेवस्य चाम्बुजा ।
 रजसस्तमसश्चैव सत्त्वस्य च विवर्तनम् ॥ १४ ॥
 आद्य पर्व तदेतत्ते कथित मिथुनत्रयम् ।
 मध्यम पर्वं वक्ष्यामि गुण ना तदिद शृणु ॥ १५ ॥
 भाषया सह सभूय विरिञ्चोऽण्डमजीजनत् ।
 मदाज्ञया^८ विरोदैतत्स गौर्या सह शम्भु ॥ १६ ॥

१. अत्र शान्तावस्था । द्वितीयश्चोके उदितावस्था । तृतीयश्चोके त्रैगुण्यावस्था
 महालक्ष्मीसमाख्या । चतुर्थे रज प्रधानावस्था महाश्री महालक्ष्म्यपरपर्याया । तम प्रधानतया
 पूर्वाध्याये क्ता महामाया । पञ्चमे पूर्वाध्याये तत्त्वप्रधाना महाविद्या । १५. आद्य पर्वेति ।
 शान्त्या लक्ष्म्या प्रद्युम्नाशात् मानसी सृष्टि — विरिञ्चि, श्रश्च । तामस्या महामाय या

^१ श्रीधराच B

^४ मदीयनाम A B D

^७ मदा A B C, D

^२ शुद्धा I

^५ तत्त्वमो A E

^८ ममाज्ञया B C G

^३ विग्रहा I

^६ गौरी E I

अण्डमध्ये प्रधान यत्सार्यमासीत्तु वेधस ।
 तदेतत्पालयामास पद्मया सह केशव ॥ १७ ॥
 तदेतन्मध्यम पर्ण गुणाना परिकीर्तितम् ।
 तृतीयं पर्वं वक्ष्यामि तदिदं वक्ष्यता शृणु ॥ १८ ॥
 अण्डमध्ये प्रधान हि यत्तत्सदसदात्मकम् ।
 त्रैगुण्यं प्रकृतिर्व्योम रज्ज्मात्रो योनिरक्षरम् ॥ १९ ॥
 तदेतत्सलिलीकृत्य तत्त्वमव्यक्तसङ्गकम् ।
 हृषीकेश स भगवान् पद्मया सह विद्यया ॥ २० ॥
 अप्सु^१ सशयन चक्रे निद्रायोगमुपागत ।
 या सा प्रोक्ता महाकाली सा निद्रा तामसी ह्यभूत् ॥
 शयानस्य तदा पद्ममभ्रमाभ्या पुरदर ।
 तत्कालमयमारयात पङ्कज यदपङ्कजम् ॥ २२ ॥
^२जलाधिकरण पद्ममाधार पुष्कर तथा ॥
 चक्र च पुण्डरीक चेत्येव नामानि तस्य तु ॥ २३ ॥

शक्र —

चिदचित्तत्त्वमारयात चेतनश्चित्प्रकीर्तित ।
 अचित् त्रैगुण्यमित्युक्त कीदृक् कालोऽपर स्मृत ॥

श्री —

अचिदशोऽपर कालश्चैगुण्यमपर स्मृतम् ।
 बलादिक तु यत्पूर्वं पाद्गुण्ये त्रिकमीरितम् ॥ २५ ॥
 तदेतत्कालरूपेण सृष्टौ सपरिवर्तते ।
 स्वतश्चापरिणामीद^३ त्रैगुण्यं परिणामि तत् ॥ २६ ॥
 कालकाल्यात्मक^४ द्वन्द्वमचिदेतत्प्रकीर्तितम् ।
 सृजन्त्या विप्रधान् भावान्मम देव्या महाश्रिय ॥
 कालोऽयं करणत्वेन वर्तते ममय सदा ।
 तस्मात्कालमयात्पद्माद्विष्णुनाभिसमुद्भवात् ॥ २८ ॥
 ब्रह्मा वेदमयो जज्ञे^५ स त्रय्या सह वीर्यवान् ।
 हिरण्यगर्भं जत्तो य^६ पूर्वं लक्ष्मीसमुद्भव ॥ २९ ॥
 महाकालीसमुद्भवा या सा नारी त्रयी स्मृता ।
 तदेतन्मिथुन जज्ञे^७ विष्णोर्नाभिसरोरुहात्^८ ॥ ३० ॥
 पद्म^९ पद्मोद्भवद्वन्द्वं तदेतत् त्रितय सह ।
 महात्मास आत्मातो विकार^{१०} पूर्ववैर्बुधै ॥ ३१ ॥
 प्राणो हिरण्यगर्भश्च बुद्धिश्चेति त्रिधा भिदा ।
 पद्मपुष्पोसमालम्बान्महत्त्व तस्य शयते ॥ ३२ ॥

सकर्षणाशात् मानसी सृष्टि — रुद्र, त्रयी च । सात्त्विक्या महाविद्याया अनिरुद्धाशात्
 मानसी सृष्टि — विष्णु, गौरी च । तत राजसस्य विरिञ्चे तामस्या त्रय्या, तामसस्य
 रुद्रस्य सात्त्विक्या गोर्था, मात्त्विकस्य विष्णो रानस्या श्रिया चेति दापत्यपरिरूपनरूप-
 मित्यर्थ । मध्यमं पर्वति । धाता अण्डसृष्टि । रद्रेण तद्वेदनम् । तत् पुनश्च धाता
 अण्डमध्ये प्रधानसृष्टि । विष्णुना तत्परिपालनरूपमित्यर्थ । १८. तृतीयं पर्वति ।
 विष्णोर्नाभिसरोरुहात् हिरण्यगर्भस्य त्रय्या सह प्रादुर्भाव । नामिपत्र तदुद्भूत द्वन्द्व
 चेति त्रय समुदित महदिति कथ्यते । तस्मादहकारादिक्रमेण प्रपञ्चसृष्टिरूप-
 मित्यर्थ । २८. त्रिकमिति । बलेश्वर्यवीर्यरूपमित्यर्थ । २७. काल क्षणादि ।
 काल्य त्रिगुण तद्विकारनात च । ३१. पद्मोद्भवद्वन्द्वं हिरण्यगर्भस्त्रयी च । ३२. प्राण

^१ अग्नि C

^२ वाग E I

^३ अपरिणामोऽय E I

^४ कल्याण A B

^५ त्रय्या सह स C

^६ अर्थ A

^७ चक्र E I

^८ नाभौरोरुहात् A B

^९ पद्मादिक चैव F G

^{१०} पूर्वजो I

गुण प्राणस्य तु स्पन्दो बुद्धेरध्ययसायता ।
धर्मादिकमधर्माय द्वय पुंसो गुणो मत ॥ ३३ ॥

धर्मो ज्ञान च वैराग्यमैश्वर्यं चेति वर्णितः^२ ।
धर्मादिको गुणो यस्मादधर्मायाः प्रकीर्तिता ॥ ३४ ॥

महान्तमात्रिणस्त्येन प्रेरयामि स्वसृष्टये^३ ।
प्रेर्यमाणान्ततस्तस्मादहंकारश्च जज्ञिवान् ॥ ३५ ॥

पूर्वं य शम्भु प्रोक्तो महामायासमुद्भव ।
या पत्नी तस्य गौरी सा जज्ञेऽभिमतितर तु ॥ ३६ ॥

आनिश्यामुमहंकार सृष्टये प्रेरयाम्यहम् ।
स बभूव त्रिधा पूर्वं गुणव्यतिकरात्तदा ॥ ३७ ॥

तामसस्तत्र भूतादिस्तस्य सर्गमिदं ऋणु ।
भूतादे शब्दतन्मात्र तन्मात्राच्छब्दसम्भव ॥ ३८ ॥

मत्प्रेरिताच्छब्दमात्रात्स्पर्शमात्र बभूव ह ।
स्पर्शस्तु स्पर्शतन्मात्रात्तन्मात्रात्प्रेरितान्मया ॥ ३९ ॥

तदासीद्वृत्ततन्मात्र तस्माच्च प्रेरितान्मया ।
रूपमात्रिर्वर्णभूवाय रसमात्र तत परम् ॥ ४० ॥

रसमात्रान्मया^४ क्षिप्तात्तस्माज्ज्ञे रसस्तत ।
गन्धतन्मात्रमप्यासीत्तस्माच्च प्रेरितान्मया ॥ ४१ ॥

शुद्धो गन्ध समुद्भूत इतीय भौतिकी भिदा ।
मात्राणि सूक्ष्मभूतानि स्थूलभूतानि चापरे ॥ ४२ ॥

अब्जादयः समारब्धा गुणा शब्दादयस्तु ये ।
स्थूलभूतविसर्गास्ते नान्ये शब्दादयो गुणा ॥ ४३ ॥

शान्तत्वं चैव घोरत्वं मूढत्वं चेति तत् त्रिधा ।
सत्त्वागुणमपेक्षया तानि सूक्ष्मेषु सन्ति न ॥

तेन तन्मात्रता तेषां सूक्ष्माणां परिकीर्तिता ।
सुरादुःखादिदायित्वात् स्थूलतन्मितर तु ॥ ४५ ॥

स्थूलानामेव भूतानां त्रिधावस्था^५ प्रकीर्तिता^६ ।
सूक्ष्माश्च पितृजाश्चैव प्रभूता इति भेदतः ॥ ४६ ॥

घटायाः^७ निमिषा बाह्या प्रभूता इति अद्यते ।
शुद्धशोणितसभूता विशेषा पितृजा स्मृता ॥ ४७ ॥

सूक्ष्मास्तु पञ्चभूताः स्युः सूक्ष्मदेहव्यपाश्रया ।
सर्गो भूतादिजो ह्येव क्रमशः परिकीर्तितः ॥ ४८ ॥

अहंकारस्य यावदौ रज सत्त्वसमाश्रयौ ।
वैकारिक इति प्रोक्तः सात्त्विकोऽशक्तयो पर^८ ॥

तैजसः कथितः सद्भिस्तयोः सृष्टिमिमा ऋणु ।
वैकारिकादहंकारादासीच्छ्रोत्रादिधीन्द्रियम् ॥ ४९ ॥

हिरण्यगर्भं बुद्धिरिति महतो भेदा । ३३. पुंस इति । हिरण्यगर्भस्येत्यर्थः ।

३४. यस्मादिति । धर्मादीनां विपर्यासा अधर्मः, अज्ञानम्, अवैराग्यम्, अवैश्वर्यं चेति

ज्ञेया इत्यर्थः । ३६. अहंकारस्येनाभिमतितरिति गुण आख्यान्तरं च । ३८. तामसाहंकारस्य

भूतादिरिति, सात्त्विकाहंकारस्य वैकारिक इति, राजसाहंकारस्य तैजस इति च नामान्तरं

बोध्यम् । ४८. शब्दतन्मात्रात् शब्दः स्पर्शतन्मात्रं च जातम् । स्पर्शतन्मात्रात् स्पर्शः

रूपतन्मात्रं च जातम् । रूपतन्मात्रात् रूपः रसतन्मात्रं च जातम् । रसतन्मात्रात् रसः

गन्धतन्मात्रं च जातम् । गन्धतन्मात्रात् गन्धो जात इत्यत्रत्या प्रक्रिया । साख्यास्तु—भूतादेरेव

सर्गेषां तन्मात्राणामुत्पत्तिं वदन्ति । औपनिषदप्रक्रिया तु—भूतादेः शब्दतन्मात्रम्, तस्मादा-

^१ गुणोत्तम A B C

^४ य पूर्वं E

^७ प्रकीर्तिता A F

^२ वर्णितम् E F

^५ धुन्यात् E I

^८ निर्या E I

^३ सिमृत्तया G

^६ अवस्था F

^९ अशक्तु योऽनर E

कर्मैन्द्रियं च वागादि तैजसात्संप्रवर्तते ।
 १ उभयस्मात्तत्तश्चासीद् बुद्धिर्मेन्द्रियं मनः ॥ ५१ ॥
 श्रोत्रं त्वक् चैव चक्षुश्च जिह्वा घ्राणं च पञ्चमम् ।
 बुद्धीन्द्रियाणि पञ्चाहुः शक्तिरेषा मदात्मिका ॥ ५२ ॥
 घ्राक् च हस्तौ च पादौ च तथोपरथं च पायु च ।
 कर्मैन्द्रियाणि पञ्चाहुः शक्तिरेषा मदात्मिका ॥ ५३ ॥
 या सा विज्ञानशक्तिर्मे पारंपर्यक्रमागता ।
 बुद्धीन्द्रियाण्यधिष्ठाय विषयेषु प्रवर्तते ॥ ५४ ॥
 क्रियाशक्तिश्च या सा मे पारंपर्यक्रमागता ।
 कर्मैन्द्रियाण्यधिष्ठाय कर्तव्येषु प्रवर्तते ॥ ५५ ॥
 श्रोत्रस्य विषयः शब्दः श्रवणं च क्रिया मता ।
 त्वचस्य विषयः स्पर्शः स्पर्शनं च क्रिया मता ॥ ५६ ॥
 चक्षुषो विषयो रूपं दर्शनं च क्रिया मता ।
 जिह्वाया विषयो रसो रसनं च क्रिया मता ॥ ५७ ॥
 घ्राणस्य विषयो गन्ध आघ्राणं च क्रिया मता ।
 शृत्तयो विषयेष्वस्य श्रोत्रादेः श्रवणादयः ॥ ५८ ॥
 २ आलोचनानि कथ्यन्ते धर्मिमात्रग्रहश्च सः ।
 दिक् च विशुत्तया सूर्यः सोमो वसुमती तथा ॥
 अधिदेवमिति प्रोक्तं क्रमाच्छ्रोत्रादिपञ्चके ।
 ३ अधिभूतमिति प्रोक्तः शब्दाद्यो विषयः क्रमान् ॥

श्रोत्रादिपञ्चकं त्वेतदध्यात्मं परिकीर्तितम् ।
 ४ श्रोत्रादेः सात्त्विकान्तामृष्टिविषयादिव्यपेक्षया ॥
 तेन भौतिकमित्युक्तं क्रमाच्छ्रोत्रादिपञ्चकम् ।
 वाचस्तु विषयः शब्दो वचनं च क्रिया मता ॥ ६२ ॥
 ५ हस्तेन्द्रियस्य चादेयमादानं च क्रिया मता ।
 पादेन्द्रियस्य गन्तव्यं गमनं च क्रिया मता ॥ ६३ ॥
 उपरथस्य तदानन्यामानन्दश्च क्रिया मता ।
 विमृश्यं विषयः पायोर्विसर्गश्च क्रिया मता ॥ ६४ ॥
 हस्तादिकं चतुष्कं यत्तत्पञ्चविषयात्मकम् ।
 अग्निरिन्द्रश्च विष्णुश्च ६ तथैवाद्यः प्रजापतिः ॥ ६५ ॥
 मित्रश्चेति क्रमाज्ज्ञेया अधिदेवा विचक्षणैः ।
 शब्दः पञ्चात्मकं चैव वागादेर्विषयो हि यः ॥ ६६ ॥
 सोऽधिभूत इति प्रोक्तो वागाद्यध्यात्ममुच्यते ।
 मनस्तु सहकार्यमिन्द्रभयत्राणि पञ्चके ॥ ६७ ॥
 ७ ज्ञानेन्द्रियगणेश्चैतद्विकल्पं तनुते मनः ।
 विकल्पो विविधा क्लृप्तिस्तत्र प्रोक्तं विशेषणम् ॥
 धर्मेण सह संवन्धो धर्मिणश्च स उच्यते ।
 विकल्पः पञ्चधा ज्ञेयो द्रव्यकर्मगुणादिभिः ॥ ६९ ॥
 दण्डीति द्रव्यसंयोगाच्छुद्धो गुणसमन्वयवान् ।
 गच्छतीति क्रियायोगात्पुमान् सामान्यसंस्थितेः ८ ॥

काजः, तस्मात् स्पर्शतन्मात्रम्, तस्माद्वायुः; तस्मात् रूपतन्मात्रम्, तस्मादग्निः, तस्मात् रस-
 तन्मात्रम्, तस्मात् जलम्, तस्मात् गन्धतन्मात्रम्, तस्मात् पृथिवी जातेति । ५१. वैकारि-
 कात् ज्ञानेन्द्रियाणां, तैजसात् कर्मैन्द्रियाणां चोत्पत्तिरिति भेदपरिकल्पनमत्र । औपनिषद्वाक्य-
 सर्वगमर्पान्द्रियाणां वैकारिकादुत्पत्तिमाचक्षते । तथा मनस उभयेन्द्रियत्वं मांस्यमनरीत्या ।
 औपनिषदमते तु ज्ञानेन्द्रियत्वमेव । ५९. आलेचनं नाम शब्दादिपरिमाणं स्फुटप्रवृत्तमन्तरा
 यस्तुमात्रप्रवृत्तम् । तदप्यस्तुमेव । आहुश्च—“अग्निं ह्यालेचनं ज्ञानं प्रथमं निर्विकल्पकम् ।

१ A. B. D. F. G omit 9 lines from here.

२ C. omits this and the next line.

३ तथैव टी. A. G.

४ भौतादिगन्धिविरी G.

५ इन्द्रेन्द्रियगणे चेत्तन् A. B.

६ आलोचनादि A. B. C. G.

७ F. G. omit this line.

८ समन्वय E.

गुण प्राणस्य तु स्पन्दो बुद्धेरध्यवसायता ।
धर्मादिकमधर्माद्य द्वय पुसो ^१गुणो मत ॥ ३३ ॥

धर्मो ज्ञान च वैराग्यमैश्वर्यं चेति वर्णित ^२ ।
धर्मादिको गुणो यस्मादधर्माद्या प्रकीर्तिता ॥ ३४ ॥

महान्तमाविशन्त्येन प्रेरयामि स्वसृष्टये ^३ ।
प्रेर्यमाणान्ततस्तस्मादहकारश्च जज्ञिवान् ॥ ३५ ॥

‘पूर्वं य शरर प्रोक्तो महामायासमुद्भव ।
या पत्नी तस्य गौरी सा जज्ञेऽभिमतितर तु ॥ ३६ ॥

आग्निद्वयामुहकार सृष्टये प्रेरयाम्यहम् ।
स बभूव त्रिधा पूर्वं गुणव्यतिकरात्तदा ॥ ३७ ॥

तामसस्तत्र भूतादिस्तस्य सर्वमिदं शृणु ।
भूतादे शब्दतन्मात्र तन्मात्राच्छब्दसम्भव ॥ ३८ ॥

मत्प्रेरिताच्छब्दमात्रात्स्पर्शमात्र बभूव ह ।
स्पर्शस्तु स्पर्शतन्मात्रात्तन्मात्रात्प्रेरितान्मया ॥ ३९ ॥

तदासीद्वृत्तमात्र तस्माच्च प्रेरितान्मया ।
रूपमात्रिवर्धभावाद्य रसमात्र तत् परम् ॥ ४० ॥

रसमात्रान्मया ^४क्षिप्तात्तस्माज्ज्ञे रसस्तत् ।
गन्धतन्मात्रमप्यासीत्तस्माच्च प्रेरितान्मया ॥ ४१ ॥

शुद्धो गन्ध समुद्भूत इतीय भौतिकी मिदा ।
मात्राणि सूक्ष्मभूतानि स्थूलभूतानि चापरे ॥ ४२ ॥

शब्दादय समाख्याता गुणा शब्दादयस्तु ये ।
स्थूलभूतविसर्गास्ते नान्ये शब्दादयो गुणा ॥ ४३ ॥

शान्तत्वं चैव घोरत्वं मूढत्वं चेति तत् त्रिधा ।
सत्त्वाद्युन्मेषरूपाणि तानि सूक्ष्मेषु सन्ति न ॥

तेन तन्मात्रता तेषां सूक्ष्माणां परिकीर्तिता ।
सुरसदुःखादिदायित्वात् स्थूलत्रमितर तु ॥ ४४ ॥

स्थूलानामेव भूतानां त्रिधावस्था ^५ प्रकीर्तिता ^६ ।
सूक्ष्माश्च पितृजाश्चैत्र प्रभूता इति भेदतः ॥ ४५ ॥

घटाद्या ^७विविधा बाह्या प्रभूता इति शक्यते ।
शुद्ध्योणितसम्भूता विशेषा पितृजा स्मृता ॥ ४६ ॥

सूक्ष्मास्तु पञ्चभूता स्युः सूक्ष्मदेहव्यपाश्रया ।
सर्गो भूतादिजो ह्येव ब्रह्म परिकीर्तितः ॥ ४७ ॥

अहकारस्य यावद्यौ रजःसत्त्वसमाश्रयौ ।
वैकारिक इति प्रोक्तः सात्त्विकोऽशस्तयो पर ^८ ॥

तैजस कथित सद्भिस्तयो सृष्टिमिमा शृणु ।
वैकारिकादहकारादासीच्छ्रोत्रादिधीन्द्रियम् ॥ ४८ ॥

हिरण्यगर्भं बुद्धिरिति महतो भेदा । ३३. पुस इति । हिरण्यगर्भस्येत्यर्थः ।

३४. यस्मादिति । धर्मादीनां विपर्यासा अधर्मः, अज्ञानम्, अवैराग्यम्, अनैश्वर्यं चेति

ज्ञेया इत्यर्थः । ३६. अहकारस्यैवामिति रिति गुण आख्यान्तरं च । ३८. तामसाहकारस्य

भूतादिरिति, सात्त्विकाहकारस्य वैकारिक इति, राजसाहकारस्य तैजस इति च नामान्तरं

बोध्यम् । ४८. शब्दतन्मात्रं शब्द स्पर्शतन्मात्रं च जातम् । स्पर्शतन्मात्रात् स्पर्श

रूपतन्मात्रं च जातम् । रूपतन्मात्रात् रूप रसतन्मात्रं च जातम् । रसतन्मात्रात् रस

गन्धतन्मात्रं च जातम् । गन्धतन्मात्रात् गन्धो जात इत्यत्रत्या प्रक्रिया । साख्यास्तु—भूतादेरेव

संस्थां तन्मात्राणामुत्पात्तिं वदन्ति । औपनिषद्प्रक्रिया तु—भूतादे शब्दतन्मात्रम्, तस्मादा-

^१ गुणात्मनः A B C

^४ य पूर्वे E

^७ प्रकीर्तिता A F

^२ वर्णितम् E F

^५ ध्रुव्यात् E I

^८ त्रियया E I

^३ सिद्धयया G

^६ अवस्था F

^९ अशस्तु योऽनर E

कर्मैन्द्रिय च वागादि तेजसात्सप्रवर्तते ।
 १ उभयस्मात्तत्तत्वासीद् बुद्धिर्कर्मैन्द्रिय मन ॥ ५१ ॥
 श्रोत्र त्वक् चैव चक्षुश्च जिह्वा घ्राण च पञ्चमम् ।
 बुद्धीन्द्रियाणि पञ्चाहु शक्तिरेषा मदात्मिका ॥ ५२ ॥
 वाक् च हस्तौ च पादौ च तथोपरथ च पायु च ।
 कर्मैन्द्रियाणि पञ्चाहु शक्तिरेषा मदात्मिका ॥ ५३ ॥
 या सा विज्ञानशक्तिर्मे पारपर्यन्तमागता ।
 बुद्धीन्द्रियाण्यधिष्टाय निषयेषु प्रवर्तते ॥ ५४ ॥
 प्रियाशक्तिश्च या सा मे पारपर्यन्तमागता ।
 कर्मैन्द्रियाण्यधिष्टाय कर्तव्येषु प्रवर्तते ॥ ५५ ॥
 श्रोत्रस्य विषयः शब्द श्रवण च प्रिया मता ।
 त्वचश्च निषयः स्पर्श स्पर्शन च प्रिया मता ॥ ५६ ॥
 चक्षुषो विषयो रूप दर्शन च प्रिया मता ।
 जिह्वाया विषयो रस्यो रसन च प्रिया मता ॥ ५७ ॥
 घ्राणस्य विषयो गन्ध आघ्राण च प्रिया मता ।
 वृत्तयो विषयेष्वस्य श्रोत्रादे श्रवणादय ॥ ५८ ॥
 "आलोचनानि कथ्यन्ते धर्मिमात्रग्रहण स ।
 दिक् च विशुक्तया सूर्य सोमो वसुमती तथा ॥
 अधिदेवमिति प्रोक्त क्रमान् श्रोत्रादिपञ्चके ।
 २ अधिभूतमिति प्रोक्त शब्दाग्नौ विषयः क्रमात् ॥

श्रोत्रादिपञ्चक त्वेतदध्यात्म परिकीर्तितम् ।
 ३ श्रोत्रादे सात्त्विकाल्मष्टिर्वियदादिव्यपेक्षया ॥
 तेन भौतिकमित्युक्त क्रमान् श्रोत्रादिपञ्चकम् ।
 याचस्तु विषयः शब्दो वचन च क्रिया मता ॥ ६४ ॥
 ४ हस्तेन्द्रियस्य चादेयमादान च प्रिया मता ।
 पादेन्द्रियस्य गन्तव्य गमन च प्रिया मता ॥ ६३ ॥
 उपरथस्य तदानन्त्यमानन्दश्च क्रिया मता ।
 निमृज्य निषयः पायोर्निसर्गश्च क्रिया मता ॥ ६४ ॥
 हस्तादिक चतुष्क यत्तत्पञ्चनिषयात्मकम् ।
 अग्निरिन्द्रिय विष्णुश्च "तथेवाय" प्रजापति ॥ ६५ ॥
 मित्रश्चेति क्रमाद्धेया अधिदेवा विचक्षणै ।
 शब्द पञ्चात्मक चैव वागादेर्विषयो हि य ॥ ६६ ॥
 सोऽधिभूत इति प्रोक्तो वागाद्यध्यात्ममुच्यते ।
 मनस्तु सहकार्यस्मिन् उभयत्रापि पञ्चके ॥ ६७ ॥
 "ज्ञानेन्द्रियगणैश्चेतद्विकल्प तनुते मनः ।
 विकल्पो त्रिविधा क्लृप्तस्तत्र प्रोक्त विशेषणम् ॥
 धर्मेण सह सवधो धर्मिणश्च स उच्यते ।
 विकल्पः पञ्चधा द्वेयो द्रव्यकर्मगुणादिभि ॥ ६९ ॥
 दण्डीति द्रव्यसयोगाच्छुद्धो गुणसमन्वयान् ।
 गच्छतीति त्रियायोगात्पुमान् सामान्यसंस्थिते ॥

काग, तस्मात् स्पर्शनन्मात्रम्, तस्माद्वायु, तस्मात् रूपनन्मात्रम्, तस्मादग्नि, तस्मात् रस-
 तन्मात्रम्, तस्मात् जलम्, तस्मात् गन्धनन्मात्रम्, तस्मात् पृथिवी जातेति । ५१. वैकारि-
 कात् ज्ञानेन्द्रियाणां, तस्मात् कर्मैन्द्रियाणां चोत्पत्तिरिति भेदपरिकल्पनमत्र । औपनिषदास्तु—
 सर्वेषामपीन्द्रियाणां वैकारिकादुत्पत्तिमाचक्षते । तथा मनस्य उभयेन्द्रियत्व सास्यमनरीत्या ।
 औपनिषदमते तु ज्ञानेन्द्रियमेव । ५२. आलोचनं नाम शब्दादिपरिमाणं स्फुटप्रहणमन्तरा
 यन्मातृप्रहणम् । तदप्यस्फुटमेव । आहुः—“अग्निं बालेन ज्ञानं प्रथमं निर्रिकल्पकम् ।

१ A B D F G omit 9 lines from here

२ C. omits this and the next line

३ तथेव चो A G

४ भाष्यदिग्दर्शिका G

५ ज्ञानेन्द्रियगण चैवत् A B

६ आलोचनादि A B C G

७ F G omit this line

८ संस्पृष्ट E.

^१टि.थ शब्दसमायोगादितीय पञ्चधा स्थिति ।
कमन्द्रियगणैश्चैतत्सम्पत्तुते मन ॥ ७१ ॥

औदासीन्यच्युतिर्या सा सक्त्वोयोगनामिना ।
अहम्कारेण चैतस्मिन्मयत्र गणे स्थिति ॥ ७२ ॥

ज्ञानेन्द्रियगणे सोऽयमभिमानेन वर्तते ।
देग्नलान्वयो ज्ञातुरभिमान प्रकीर्तित ॥ ७३ ॥

ममात्र पुरतो भातीत्येव नस्तु प्रतीयत ।
कमन्द्रियगणे त्वेप सरम्भेण प्रवर्तते ॥ ७४ ॥

सम्पत्पूर्वरूपस्तु^२ सरम्भ^३ परिकीर्तित ।
बुद्धिरध्यवसायेन ज्ञानेन्द्रियगणे स्थिता ॥ ७५ ॥

बुद्धिरध्यवसायार्थान्वारणमुदीर्यते ।
अववारणमर्थाना निश्चय परिकीर्तित ॥ ७६ ॥

कमन्द्रियगणे बुद्धि प्रयत्नेन प्रवर्तते ।
त्रयोदशविध ज्ञेय^४ तदेतत्करण बुधै ॥ ७७ ॥

बाह्य दशविध ज्ञेय त्रिधा तत्करण स्मृतम् ।
त्रयोविंशतिरेत तु^५ विकारा परिकीर्तित ॥ ७८ ॥

करणानि दश त्रीणि सूक्ष्मांशा रथूलसभवा ।
एतत्सूक्ष्मशरीर तु विराज परिकीर्तितम् ॥ ७९ ॥

^६व्यष्टय सूक्ष्मदेहाश्च^७ प्रतिजीव व्यवस्थिता ॥
अपत्रग निप्रतन्ते जीवेभ्यस्त रयोनिरा ॥ ८० ॥

अन्योन्यानुग्रहेणैते त्रयोविंशतिरुत्थिता^८ ।
महदाद्या विशेषान्ता ह्यण्डमुत्पादयन्ति ते ॥ ८१ ॥

तदण्डमभवद्वैम सहस्रांशुसमप्रभम्^९ ।
तस्मिन् प्रजापतिर्जज्ञे विराड् देवश्चतुर्मुप ॥ ८२ ॥

विराजश्च मनुर्जज्ञे मनोस्त मानवा स्मृता ।
मरीचिप्रमुखास्तेभ्यो जगदेतच्चराचरम् ॥ ८३ ॥

प्रनारोऽय ममोत्पत्त्या लेशतस्ते प्रदर्शित ।
^{१०}स्वत शुद्धापि चिच्छक्ति सविद्वानाद्यविश्या ॥

दुःख जन्मजराद्युत्थ तत्रस्था प्रतिपद्यते ।
शुद्धनिश्चानसन् वाच्छुद्धकर्मसमन्वयात् ।
यदा धुनोत्यविद्या ता तदा^{११} सानन्दमश्नुत ॥ ८४ ॥

इति ^{१२}श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^{१३}प्राकृतसष्टिप्रकाशो नाम पञ्चमोऽध्याय

बाल्लूकादिभिर्ज्ञानमदृश मुग्धवस्तुम् ॥” इति । ८०. अत्र पूर्वोक्त एव सष्टिक्रमो
मन्वादिसष्ट्या सह सकल्योच्यते ।

इति पञ्चमोऽध्यायः

1 A B D F G omit four lines from here

2 मप्रभ I

3 मृग्य E I

4 सक्षमम् G

5 श्रीपञ्चरात्रे I

6 तत्र E I

7 मप्रभ A B

8 स्वच्छा F

9 A omits the title, ब्रह्मादिभ्यामुक्ति E G I

10 रूप तु E

11 विराज B

12 ऊजिता A B D

13 सानन्त्य E

पष्ठोऽध्यायः

श्रीः^१—

पूर्णस्तिमितपाङ्गुण्यचिदानन्दमहोदधेः ।
अहंताहं हरेराद्या निस्तरङ्गार्णवावृत्तेः ॥ १ ॥
साहमेवविधा शुद्धा कचिदुच्छ्रानतां गता ।
सिसृक्षालक्षणा देवी स्वतन्त्रा सच्चिदात्मिका ॥
पदकोशतां समापद्ये सत्ताहं वैष्णवी परा ।
शक्तिर्माया प्रसूतिश्च प्रकृतिस्त्रिगुणात्मिका ॥ २ ॥
ब्रह्माण्डं^२ जीवदेहश्चेत्येते पदकोशसंज्ञिताः ।
सिसृक्षा या परा विष्णोरहंतायाः समुद्रता ॥ ४ ॥
शक्तिः सा प्रथमः कोशः शुद्धमार्गप्रवर्तनी ।
कोशः कुलायपर्यायः शरीरापरनामवान् ॥ ५ ॥
शुद्धेऽस्मिन् प्रथमे कोशे प्रथमोन्मेषलक्षणे ।
अहंमानी परो ह्यासीद्देवः संकर्षणः प्रभुः ॥ ६ ॥
तिलकालङ्कवत्तत्र विकारो मग्णः स्थितः ।
तस्याहंता तु^३ या देवी साहं^४ सांकर्पणी परा ॥
श्रीरित्येव^५ समारयाता विज्ञानबलशालिनी ।
यस्तस्या मे समुन्मेषः प्रद्युम्नः स तु कीर्त्यते ॥
संकर्षणस्य देवस्य शक्तिकोशमिमानिनः ।
‘बुद्धित्वे वर्तते देवः प्रद्युम्नः पुरुषोत्तमः ॥ ९ ॥

भोक्तृभोग्यसमष्टिस्तु निलीना^७ तत्र तिष्ठति ।
मनोभूतस्य देवस्य तस्याहंता तु या स्मृता ॥१०॥
साहं सरस्वती नाम^८ वीर्यैश्वर्यविवर्तिनी ।
यो मे तस्याः समुन्मेषः सोऽनिरुद्धः प्रकीर्तितः ॥
तस्य संकर्षणस्याहमहंकारविधौ स्थिता ।
संकर्षणादयो देवास्त्रय एते पुरातनाः ॥ १२ ॥
जीवो बुद्धिरहंकार इति नाम्ना प्रकीर्तिताः ।
नैवैते प्राकृता देवाः किंतु शुद्धचिदात्मकाः ॥१३॥
आदिव्यूहस्य^९ देवस्य वासुदेवस्य दीव्यतः ।
तत्तत्कार्यकरत्वेन तत्तन्नाम्ना निरूपिताः ॥ १४ ॥
सर्वे ते पङ्गुणाः प्रोक्ताः सर्वे ते पुरुषोत्तमाः ।
पूर्णस्तिमितपाङ्गुण्यसदानन्दमहोदधेः ॥ १५ ॥
पण्णां युगपदुन्मेषो गुणानां^{१०} कार्यवत्तया ।
योऽभूत्स वासुदेवस्तु व्यूहः प्रथमरूपितः ॥
तस्य शान्तिरहंता तु साहं शक्तिः प्रकीर्तिता ।
शक्तिकोशस्थिता देवाः^{११}सूयन्ते यत्र चिन्तिताः ॥
अनिरुद्धस्य याहंता रतिरित्येव संज्ञिता ।
सैव देवी महालक्ष्मीर्मायाकोशः स उच्यते ॥

३. शक्तिमायाप्रसूतिप्रकृतिब्रह्माण्डजैवदेहास्त्येषु पदसु कोशेषु शक्तिकोशः शुद्धमार्ग-
प्रवर्तकः । तत्रैव संकर्षणादीनां त्रयाणामविर्भावः । ८. संकर्षणस्य महिषी श्रीः । प्रद्युम्नस्य
सरस्वती । अनिरुद्धस्य रतिः । वासुदेवस्य शान्तिः । १८. मायाकोशंगारभ्याशुद्धसृष्टिः ।

^१ श्रीश्वाच B.

^२ जीवदेहाश्च B.

^३ देवी या E. I.

^४ संकर्षणी B.

^५ एवं B.

^६ बुद्धिबत् A. B.

^७ निलीनं B.

^८ वीर्यशैवी A. I.

^९ व्यूहस्य F.

^{१०} उन्मेषात् पाङ्गुण्यं B.

^{११} त्रयस्ते E. I.

महालक्ष्म्या य उन्मेषो मायाया गुणसङ्गित ।
महानालीमहाविद्याद्वय सपरिकीर्त्यते ॥ १९ ॥

महालक्ष्मीमहामायामहाविद्यामयो महान् ।
प्रसूतिर्नाम कोशो मे तृतीय परिपठ्यते ॥ २० ॥

त्रीण्यत्र मिथुनान्यासन् यानि पूर्वोदितानि ते ।
प्रधान सलिलीकृत्य यन्त्रेण पुरूपोत्तम ॥ २१ ॥

सा प्रोक्ता प्रकृतियैर्निर्गुणसाम्यस्वरूपिणी ।
प्रिरिञ्चोऽजनययद्दे पूर्वमण्ड स्वमात्मनि ॥ २२ ॥

तदेके प्रकृतिं प्राहुस्तत्त्वशास्त्रप्रसारदा ।
महदाद्यै प्रथिव्यन्तैरण्ड यन्निर्मित सह ॥ २३ ॥

तद्ब्रह्माण्डमिति^१ प्रोक्त यत्र ब्रह्मा विराडभूत् ।
अद्भ्यप्रत्यङ्गयुक्त यन्त्रोत्तर^२ जीविनामिह ॥ २४ ॥

एषा कोशविधा पष्टौ क्रमशस्तनुता गता ।
अचरोद्वा पडेत मे पूर्णाया परिकीर्तिता ॥ २५ ॥

आद्ये कोशे स्वय देवस्त्रिवैवाहतया स्थित ।
पञ्चस्ययेषु कोशेषु जीवा नानाविधा स्थिता ॥

शुभाशुभविभागोत्था भजन्ते विविधा दशाम् ।
दिव्यास्तिस्त्रयस्त्रयासा^३ मिथुनानि च यानि तु ॥

अण्डमध्येऽवताराश्च तासा तेषा च ये स्मृता ।
स्वातन्त्र्यनिर्मितास्त्वते^४ नैव कर्मवशानुगा ॥ २८ ॥

अप्राकृताश्च ते देहा उभयेषा प्रकीर्तिता ।
अन्ये पञ्चसु कोशेषु देवाद्या स्थावरान्तिमा ॥

नानास्थानजुषो जीवा कर्मभि ससरन्ति ये ।
अधिकारक्षय नीत्वा शुभपाकवशादिमे ॥ ३० ॥

सप्राप्य ज्ञानभूयस्त्व योगाभ्यपितकल्मषा ।
आरोहन्ति शनै कोशानारूढा न पतन्ति ते ॥ ३१ ॥

सत्यलोकाभ्युत्थेये या भूमिमधिरोहिता ।
पुनस्ते न निवर्तन्त सिद्ध्यन्त्यूर्ध्वं प्रजन्ति वा ॥ ३२ ॥

शक्र^५—

क्षीरोदसभवे देवि पद्मनाभकुटुम्बिनि ।
जीव को नाम^६ तद् ब्रूहि नमस्ते पद्मसभवे ॥ ३३ ॥

श्री—

पूर्णाहिता हरेराद्या साह सवश्वरी परा ।
तस्या स्मृताश्चतस्रो मे दशास्त्रिदशगुणव ॥ ३४ ॥

प्रमातेति त्रिधा त्वेका तदन्तःकरण परा ।
बहिःकरणमन्या च चतुर्थी भावभूमिका ॥ ३५ ॥

प्रमाता चेतन प्रोक्तो मत्सक्रोच स उच्यते ।
अह हि देशकालाद्यैरपरिच्छेदमीयुषी ॥ ३६ ॥

महालक्ष्म्या राजसत्त्व प्रपञ्चसृष्टिनिदानत्वं च पूर्वमुक्तम् । २०. प्रकृतिकोश राजस्या
महालक्ष्म्या, तामस्या महामायाया, सात्त्विक्या महाविद्यायाश्च समवायरूप । २१ त्रीणि
मिथुनानि पञ्चमाध्याये सप्तमादिभि सप्तभि श्लोकैर्निर्णेतानि । प्रगानमेव प्रकृतिकोश
इत्युच्यते । एतासा मायाप्रकृतिप्रकृतिना तमोऽव्यक्तप्रकृतिनामभिरूपानिपत्य व्यग्रहार ।
३०. अधिकारोति । “यावदधिकारमयस्तिराधिकारिकाणाम्” इति बादरायणसूत्रम् ।
३८. प्रमाता जीव । अन्तःकरण मनोबुद्ध्यहंकाररूपेण त्रिनिधम् । बहिःकरण ज्ञानेन्द्रिय-

^१ ब्रह्माण्मिद् E

^४ निर्मितास्ते ते E I

^७ त E

^२ जीवतामिह E

^५ अधिकार E

^६ सत्या E

^३ त्रयस्त्रयासा E I

^६ शक्र उवाच F

स्यातन्त्यादेव संकोचं भजाम्यजहती स्वताम् ।
प्रथमस्तत्र संकोचः प्रमातेति प्रकीर्त्यते ॥ ३७ ॥

एतत्पृष्टा मया वृद्धि नमस्ते 'सिन्धुसंभवे ।

श्रीः—

चिदात्मनि यथा विश्वं मयि लीनमवस्थितम् ।
प्रमातरि तथैवैतद्वर्णोदरदौलवत् ॥ ३८ ॥

^१रथूलसूक्ष्मविभेदेन भूतानि दश खानि च ॥ ४२ ॥

एकरूप्यं द्विरूपत्वं त्रिरूपत्वं चतुर्भिदाम् ।
^१सप्तपञ्चकरूपत्वं प्रमाता यत्प्रपद्यते ॥ ३९ ॥

ज्ञानकर्मविभेदेन शीघ्रान्त करणानि च ।
प्रकृतिश्च प्रसूतिश्च माया सत्त्वं रजस्तमः ॥ ४३ ॥

प्रकाशेनात्मनो^२ हेको ग्राह्यग्राहकतावशात् ।
द्वैरूप्यं तत्त्रिरूपत्वं ज्ञानाकारक्रियात्मना ॥ ४० ॥

कालश्च नियतिः शक्तिः पुरुषः परमं नमः ।
भगवानिति तत्त्वानि सात्त्वताः समवीक्ष्ये ॥ ४४ ॥

सप्तपञ्चकरूपत्वं तत्तत्तत्त्वस्थितौ स्थितम् ।

शक्रः—

शक्रः—

^३कानि तत्त्वानि पद्माक्षि कति कीदृग्विधानि च ॥

मया श्रुतानि तत्त्वानि त्वद्वक्त्रमरसीकृतम् ।
व्याचक्ष्वैतानि मे देवि नमस्ते सरसीकृते ॥ ४५ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^४पद्मोदप्रपद्यते नमः
षष्ठोऽध्यायः

कर्मेन्द्रियरूपेण दशविधम् । भावभूमिका प्रमेयप्रपञ्चजातम् । ३९. चन्द्रः ३९. ३९
दायवस्याः ।

इति षष्ठोऽध्यायः

^१ पदसप्तपञ्च A. B. C.

^२ पद्म B

^३ भीरव्यय A. E.; भीरव्यय I.

^४ आत्मना E.

^५ श्रीरव्याच B

^६ I. omits the line

सप्तमोऽध्यायः

श्री 1—

व्याचक्षेऽह १ तत शत्र क्रमशस्तत्त्वपद्धतिम् ।
शुद्धाशुद्धनिमिश्रेय तत्त्वपद्धतिरुच्यते ॥ १ ॥

३ निरम्भोदाम्बराभासो निष्पन्दोदधिसनिभ ।
स्वच्छस्वच्छन्दचैतन्यसदानन्दमहोदधि ॥ २ ॥

आनारदेशकालादिपरिच्छेदविजर्जित ४ ।
भगवानिति निज्ञेय परमात्मा सनातन ॥ ३ ॥

तस्याहता परा तादृग्भगवत्ता सनातनी ।
नारायणी परा सूक्ष्मा निर्विकल्पा निरञ्जना ॥ ४ ॥

ज्ञानशक्तिबलैर्धर्यवीर्यतेजोमहोदधि ।
पण्णा युगपदुन्मेषो गुणाना प्रथमो हि य ॥ ५ ॥

भवज्ञानात्मकत्वेन द्विधा स व्यपदिश्यते ।
भवस्तु वासुदेवोऽत्र भावोऽस्मिन् वासुदेवता ॥

शान्तिर्नाम्ना समाख्याता साह देवी सनातनी ।
सर्वर्पणादयो व्यूहा साहता प्राङ् निरूपिता ॥

त्रयश्च चातुरात्म्य तच्चत्वारोऽमी सुरेश्वर ।
एतावद्भगवद्वाच्य ५ नित्यत्वं तत्त्वमुत्तमम् ॥ ८ ॥

नभस्तु परम व्योम परमाकाशशब्दितम् ।
यत्र ६ देवो मया सार्धं विभज्यात्मानमात्मना ॥ ९ ॥

नीडते रमया विष्णु परमात्मा सनातन ।
पाङ्गुण्यस्य समुन्मेष स देश परमाम्बरम् ॥

पुरुषो भोक्तृकृदस्थ सर्वज्ञ सर्वतोमुख ।
अशत प्रसरन्त्यस्मात्सर्वे जीवा सनातना ॥

७ प्रलये त्वपियन्त्येन कर्मात्मानो नर परम् ।
इय मातृदशा सा मे ८ या ते पूर्वं मयोदिता ॥

महालक्ष्मी समाख्याता शक्तितत्त्व मनीषिणि ।
नियतित्तु महाविद्या काल काली प्रकीर्तिता ॥

सत्त्वं रजस्तमश्चेति गुणत्रयमुदाहृतम् ।
सुरूपं स्मृतं सत्त्वं स्वच्छ ज्ञानकर ९ लघु ॥ १४ ॥

दु खरूप रजो ज्ञेय चल रक्त प्रवर्तकम् ।
१० मोहरूप तमो ज्ञेय गुरु कृष्ण नियामकम् ॥ १५ ॥

माया चैन प्रसूतिश्च प्रकृतिश्चेति ११ वासव ।
पुरस्ताद्व्याप्तं तुभ्य तदेतत्प्रकृतिप्रकम् ॥ १६ ॥

२. पूर्वोध्यायोक्तानि पञ्चविंशत् तत्त्वानि व्युत्क्रमेण निरूप्यन्ते । तत्रादावत्र भगवत्तत्त्व-
निरूपणम् । भगवत्तत्त्व च शान्तावस्थ परवासुदेव, उदितावस्था व्यूहा, तेषामपृथक्सिद्धा देवी
चेति । ८ नित्यत्वं, तत्त्वान्तरेभ्यो निष्क्रान्तम्, अतिशयितमित्यर्थ । तदेवाह—तत्त्वमुत्तम-
मिति । १०. परव्योम्न पाङ्गुण्यसमुन्मेषरूपत्वकथनेनाजडत्वमभिप्रेतम् जडत्वपक्षोऽप्यस्ति

१ श्रीध्याच B

४ विभागविरचित A B C F

७ प्रत्य त्वमि यान्येन A प्रत्येऽपि निगन्त्येन E F I

९ मुर B

२ तु ते E. I

५ तत्त्वत E. I

१० E omits three lines from here

३ निर्निरया E. I

६ देशे B F

८ पूर्वमेव B F

११ प्रकृतिश्चेति B

^१भूतानि दशसंख्यानि तथा खानि त्रयोदश ।
त्रयोविंशतिरप्येते सुस्पष्टं व्याकृता पुरा^२ ॥ १७ ॥

तदयं मम संकोचः प्रमाता शुद्धचिन्मयः ।
स्थान्तःस्फुरिततत्त्वौघः स्थितो दर्पणवत्सदा ॥१८॥

चातूरूप्यं तु यत्तस्य तदिहैकमनाः शृणु ।
आद्यं शून्यमयो माता मूर्छादीं परिकीर्तितः ॥

^३ततः प्राणमयो माता सुपुत्रौ परिकीर्तितः ।
प्राणा एव प्रतापन्ते सुपुत्रौ पुरुषस्य तु ॥ २० ॥

मूर्छात्रिप्रोपचातादौ प्राणोऽपि चिनिवर्तते ।
केवलं स्वात्मसत्तैव^४ ततः शून्यस्तदा पुमान् ॥२१॥

तृतीयोऽष्टपुरीमात्रः स्वप्ने माता प्रकीर्तितः ।
प्राणा भूतानि कर्माणि करणानि त्रयो गुणाः ॥

प्राग्भासना अविद्या च लिङ्गं पुर्यष्टकं स्मृतम् ।
स्वप्नेऽन्तःकरणेनैव स्वैरं हि परिवर्तते ॥ २२ ॥

चेष्टमानः स्वदेहेन देही जाग्रदशां गतः ।
चातूरूप्यमिदं^५ शृणुसर्वरूप्यमपि मे शृणु ॥ २४ ॥

ज्ञानक्रियास्वरूपाणां संकोचस्त्रिविधस्तु यः^६ ।
तस्य तद्वि त्रिरूपत्वं तस्य व्याख्यामिमां शृणु ॥

मायया ज्ञानसंकोचः^७ आनैश्वर्याक्रियाव्ययः ।
अशक्तेरगुता रूपे त्रिधैव व्यपदिश्यते ॥ २६ ॥

अणुः किंचित्करश्चैव किंचित्ज्ञायायमित्युत^८ ।
द्वैरूप्यमैकरूप्यं च पूर्वमेव निरूपितम् ॥ २७ ॥

एवं^९ भातृदशा मेऽयं सविशेषा प्रकीर्तिता ।
आन्तःकरणिकीं चैव दशां शक्ताय मे शृणु ॥

स्वच्छन्दा संविदेवाहं स्वतश्चेतनतां गता ।
हित्वा चेतनतां तां चाप्यवरूढा ततः^{१०} क्रमात् ॥

चैत्यसंज्ञेचनी चित्तमन्तःकरणमीरितम् ।
मनोबुद्धिरहंकार इत्येतत् त्रितयं च^{११} तत् ॥ ३० ॥

^{१२}निरूप्योऽध्यवसायश्चाप्यभिमानश्च धृतयः ।
मनो निरूप्यत्यर्थमहंकारोऽभिमान्यते ॥ ३१ ॥

अध्यवस्यति बुद्धिश्च चेतनाधिष्ठिता सदा ।
बुद्धिरध्यात्ममित्युक्ता निर्णयोऽप्यधिभूतकम्^{१३} ॥

परेषाम् । ११. भोक्तृकृत्यो जीवममष्टिरूपः पुरो हिरण्यगर्भः । १८. एवं षष्ठाध्याये ४२,
४३, ४४ तमैः श्लोकैः प्रस्तुतानि पञ्चविंशतं तत्त्वानि निरूप्य, तत्रैव ३५ तमे श्लोके प्रस्तुता
आत्मनश्चतस्रो दशा निरूपयति—तदयमित्यारभ्य यागद्रव्यायपरिममाप्ति । २२. अष्टपुरी-
मात्रः । मात्राब्जः प्रमाणार्थकः; केवलार्थको वा । बाह्यचेष्टारहित इत्यर्थः । अष्टपुर्यश्चानन्तर-
श्लोके वक्ष्यन्ते । २३. लिङ्गं सूक्ष्मगरीरम् । २६. क्रियाव्ययः अर्माप्तिनक्रियाकरणासामर्थ्यम् ।
आनैश्वर्यामित्यत्र अनीश्वरस्य भार इत्यर्थे प्यजि उभयपदबुद्धिः । म्यरूपसत्त्वोच्चेनानुरूप
इत्युक्त्या जीवस्य स्वानादिकं निरूप्यत्वमिति न मन्त्रयम्, तस्याणुम्वरूपत्वमनैरुपमाण-
मिद्वत् । तस्मादत्र त्रिजगत्याणुरूपत्वरणनममवर्गशक्तत्वात्मनैरुपमादिपरं वेदितव्यम् । तदे-
वाशक्तेरित्यनेन त्रितयते । २८. पूर्वोऽध्याये अन्तःकरणदशा द्वितीया निर्दिष्टा । मात्र त्रिज-

^१ A. B. C. 1. omit this line

^४ कश्चि G

^७ नै I

^{१०} दशा L. I.

^{१३} अस्मिन्निमित्तम् A. B.

^२ व्याकृतं दशा B

^३ पुत्रा B

^८ उच्यते B. D.

^{११} तु B. I.

^३ B. omits this line.

^६ त्रिषः स्मृता. B

^९ भातृदशमेव शक्तिरित्यः प्रकीर्तिता; A. B.

^{१२} निरूप्योऽध्यवसायः A. I.

बुद्धिदर्पणसलीन क्षेत्रज्ञाधिदैवतम् ।
अहङ्कृतिस्तथाध्यात्ममभिमानोऽधिभूतकम् ॥ ३३ ॥

अधिदैवमथो रुद्रो मनोऽध्यात्म प्रकीर्तितम् ।
विकल्पोऽप्याधिभूतस्तु चन्द्रमा अधिदैवतम् ॥ ३४ ॥

प्राणसरम्भसत्त्वा गुणा एषा क्रियाविधौ ।
१ प्राण प्रयत्न इत्युक्त सरम्भो गर्ग उच्यते ॥ ३५ ॥

२ फलस्याम्यस्वरूपश्च गर्ग सरम्भ उच्यते ।
औदासीन्यच्युति श्रेष्ठ सकल्पो मानसो बुधै ॥

व्याख्यातेय द्वितीया मे ह्यन्त करणिनी दशा ।
प्रच्यवन्ती ततो रूपादान्त करणिकादहम् ॥ ३७ ॥

स्यान्ता क्रमशः प्राप्ता वहिष्करणसंज्ञिता^३ ।
करणानि तु बाह्यानि व्याख्यातानि मया पुरा ॥

ज्ञानेन्द्रियप्रवृत्तौ तु मनआदि प्रवर्तते ।
चक्षुरालोक्यत्यर्थं विस्मयति^४ तन्मन ॥ ३९ ॥

५ आलोचनविकल्पसमहकारोऽभिमान्यते ।
अध्यस्य ततो बुद्धि क्षेत्रज्ञाय प्रयच्छति ॥ ४० ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे^६ प्रमातृकरणप्रकाशो नाम
सप्तमोऽध्यायः

यते । ३०. चेत्यम्, चितो भाव, चेतन्यमित्यर्थः । ३१. विकल्प, विविध कल्प,
अनिर्णयात्मक ज्ञानम् । अभिमान्यते, स्वीकृत्यत्वेन बुध्यते । ३२. अयस्यति, निश्चिनोति ।
४०. अयस्य, अयसमाय, अध्यससाय इत्येत्यर्थः । ४१. पराचीना, पश्चाद्भावा ।
४३. मेयेति । इदमेव भावमूकति पूर्वं निदिष्टम् । ४६. चेत्यम्, मेयम् ।

इति सप्तमोऽध्यायः

१ F omits this line

३ हरिणा E

६ तद् E

७ A B C D F I omit the title, बुद्धिमिश्रतत्पनिष्पन्न G

२ E I omit this line, फलस्यत्वस्वरूपश्च सरम्भो गर्ग उच्यते B

४ कर्मण E I

५ मयेयास्मि A B D I

६ आलोचन I

७ पञ्चरात्र A पाञ्चरात्रे I, पञ्चरात्रे सारे B E F

अष्टमोऽध्यायः

शक्र —

नमस्ते सिन्धुसभृते नमस्ते पद्मसभवे ।
नम सरोरुहवासि नारायणकुटुम्बिनि ॥ १ ॥
अवतारास्तु ये प्रोक्तास्त्वदीया कोशपञ्चके ।
‘तान्मे विस्तरत पद्मे प्रच्छते वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥
किमर्था किंप्रकारास्ते क्रियन्तस्त्विस्वरूपका ।
तत्त्व कथय मे देवि सर्वज्ञा ह्यसि शाश्वती ॥ ३ ॥

श्री —

अतरङ्गमनिर्देश्यमप्रवक्ष्यमनूपमम्^१ ।
‘अप्रभारमसंगेयमविप्रल्पमनाकुलम्^२ ॥ ४ ॥
एक नारायण ब्रह्म शून्य शुद्ध निरामयम् ।
‘यदिदं दृश्यते किञ्चिच्छ्रूयते वानुमीयते ॥ ५ ॥
प्रमाणत्रयसंगोध्य^३ भावाभावस्वलक्षणम् ।
चराचरमणु स्थूल चेतनाचेतन जगत् ॥ ६ ॥
तदिदं सकल ब्रह्म नारायणमनुत्तरम्^४ ।
‘अविद्याविधुरानन्दस्वच्छन्दस्वच्छन्दचिद्ब्रह्म ॥ ७ ॥

भगद्भावात्मक दिव्यमध्वन पारमुत्तमम् ।
शक्तिमच्छक्तिभावेन तद् द्विधा व्यनतिष्ठते ॥ ८ ॥
शक्तिमत्तत् पर ब्रह्म नारायणमह भवत् ।
शक्तिर्नारायणी साहसहता भावरूपिणी ॥ ९ ॥
स प्रदेशो न तस्यास्ति येन भूत मया विना ।
स प्रदेशो न मे कश्चिद्विना तत्रैनं भूयते ॥ १० ॥
एकधा ‘च द्विधा चैव तैस्तैस्तत्त्वान्विपारगं ।
व्यपदिश्यावहे शास्त्रैस्तावावा सर्वकारणम् ॥ ११ ॥
भावोत्तरा कचित्पृष्टि कचित्सा भगदुत्तरा ।
भवद्भाषोत्तरा कापि विद्वास्तत्र न मुह्यति ॥ १२ ॥
एक एवात्रतीर्णो हि देवानां कार्यत्रयतया ।
नारायणो यदा साह तत्र तद्भावाभाविनी ॥ १३ ॥
एकैव चात्रतीर्णहं यदा देवहितेप्सया ।
अहताया मयि व्यक्तं स देवोऽहंपदार्थवान् ॥
अवतीर्णो यदा तुल्य देवकार्यचिकीर्षया ।
अन्योन्ययो स्थितावावा भवद्भावात्मनौ^५ द्वयोः ॥

७. प्रथम शक्तिमोक्षो भगवत पररूपस्य चतुर्युहानां च समद्वय इति सुनिर्दिष्टमिति
कृत्वा तमुपेक्ष्य मायादिपञ्चमोक्षविषय प्रश्नं क्रियतेऽत्र—कोशपञ्चक इति । ४. प्रमाणाद्भ-
गवत पररूपस्य शक्तिकोशावस्थितिमाह—अतरङ्गमित्यादि । अत्र पष्ठाध्यायसप्तदशस्तोत्रोक्त-
मनुसंधेयम् । ५. नारायण इत्याख्यात नारायणम् । ६. प्रमाणत्रय प्रत्यक्षानुमानशब्दा ।
७. अहम्, अहंप्रतीतिविषय । १०. विना तत्, तत् ब्रह्म निमित्तार्थं । १३. माया-

^१ तन्मे A

^४ अनिवारमनाकुलम् B

^७ अहं मयत् A F, अनुत्तमम् E I

^{१०} द्वयो A B C D

^२ अप्रभारम् E I

^५ B omits 8 lines from here

^८ F omits 4 lines from here

^३ अप्रभारम् C

^६ वमेत् A C I

^९ तत् B

इत्थ व्यग्रस्थिते तत्त्वे ह्यवतारगतिं शृणु ।
अनिरुद्धो ^१विभुद्वयो देवदेव सनातन ॥ १६ ॥

महाविद्यासमुद्भूतस्तदाहमपि वासव ।
मत्त एव महालक्ष्म्या अभूव कमलारयया ॥ १७ ॥

तामिमौ दम्पती दिव्यौ पितरौ जगता मतौ ।
पद्मनाभावतारे तु तावेतौ द्वावयोनिजौ ॥ १८ ॥

नारायणावतारो य शक्तीशो नाम नामत ।
प्रकारा बहवस्तस्य सर्वत्राहमनुव्रता ॥ १९ ॥

एकधा ^२द्विचतुर्धा च षोढा चैव तथाष्टधा ।
पुनर्द्वादशधा ^३चैव तत्र नामानि मे शृणु ॥

श्रीनाम ^४द्विभुजस्याहमङ्कस्था वरवर्णिनी ।
तस्यैवोभयतोरूपे श्रीश्च पुष्टिश्च वासव ॥ २१ ॥

चतुर्दिश तु तस्यैव श्री कीर्तिश्च जया तथा ।
मायेति कृत्वा रूपाणि ^५भुज्येऽह तेन विष्णुना ॥

तस्येन कोणपट्टस्था षोढाह शृणु नाम च ।
शुद्धिर्निरञ्जना नित्या ज्ञानशक्तिश्च वासव ॥ २३ ॥

तथापराजिता चैन पृथी तु प्रकृति परा ।
तस्यैव चाष्टधा दिक्षु साह रूपैर्यत्रस्थिता ॥ २४ ॥

लक्ष्मी सरस्वती सर्वनामना प्रीतिवर्धनी ।
यशस्वरी शान्तिदा च तुष्टिदा पुष्टिरष्टमी ॥ २५ ॥

^६कोणद्विपट्टे तस्यैव स्थिता द्वादशधास्यहम् ^७ ।
श्रीश्च कामेश्वरी ^८कान्ति त्रियाशक्तिप्रभृतय ॥

इच्छा प्रीती रतिश्चैव माया धीर्महिमेति च ।
एव चतुर्भुजस्यापि षोढाह व्रमश स्थिता ^९ ॥ २७ ॥

तस्यैव ^{१०}पट्टभुजस्याहमष्टबाहोश्च वासव ।
द्विपट्टबाहोस्तथा साह द्विसप्तभुजस्य च ॥ २८ ॥

तथा षोढाहस्तस्य भुजद्विनवकस्य च ।
त्रिभुज्य बहुधात्मानमियद्वेदा व्यवस्थिता ॥ २९ ॥

अवतारो हि यो विष्णो सिन्धुशायीति सज्जित ।
स्थिताह परितस्तस्य चतुर्धा रूपमेयुषी ॥ ३० ॥

लक्ष्मीर्निद्रा तथा प्रीतिर्विद्या चेति विभेदिनी ।
अवतारो हि यो विष्णो ^{११}श्रीपतिर्नाम नामत ॥

श्रीरित्येवारयया तत्र तस्याह वामत स्थिता ।
अवतारो हि यो विष्णोर्नामत पारिजातजित् ॥

^{१२}तदसस्थस्त्रय तस्य वामोत्सङ्गे हरे स्थिता ।
अवतारो हि यो विष्णोर्नामना मीनधर शुभ ॥

^{१३}अनुभ्रमामि त तत्र साह नौरूपधारिणी ।
त्रैवित्रमोदयो विष्णोरवतार पर स्मृत ॥ ३४ ॥

आह्लादजननी राज्ञा तत्पादात्प्रभवाम्यहम् ।
अनन्तशयनो नाम योऽवतारो हरेरहम् ॥ ३५ ॥

कोशावतारमाह—मत्त एव महालक्ष्म्या इति । अत्र पष्ठाध्यायाष्टादशश्लोकोक्तमनुसंधेयम् ।

१८. प्रवृत्तिकोशावतारमाह—पद्मनाभावतार इत्यादिना । महालक्ष्मीमहाविद्यामहामायानामव-
तारोऽत्र पष्ठाध्याये त्रिंशदश्लोके पूर्वमुक्त ३०. प्रवृत्तिकोशावतारमाह—सिन्धुशायीति । अत्र

^१ अमरदेव A B G

^४ दिभुज साह A, दिभुजस्याह D

^६ कोणपट्ट तु B कोणपट्ट तु तस्येन पट्टभुजस्याहमष्टबाह F

^८ कान्ति A, कीर्ति F

^{११} शक्तीश A

^२ च चतुर्धा B E I

^५ भुज्येऽह E

^९ तथा E

^{१२} तदोनन्दस्त्रय A G

^३ चेति E

^७ ह्यहम् B

^{१०} पट्टभुजस्यैव B E

^{१३} अनुभ्रमकमाचन A B D

स्थिता चतुर्दिश तस्य चातुरात्म्यमुपेयुषी ।
 लक्ष्मीश्चिन्ता तथा निद्रा पुष्टिश्चेत्याख्यया युता ॥
 इत्येपु सह सिद्धाहमवतीर्णाण्डमध्यत ।
 १अवतारा पृथग्भूता यदा ब्रह्माण्डमध्यत ॥
 अनुत्ता तथैवाहमवतीर्णा प्रथक् पृथक् ।
 अवतारो हि यो नाम वराहो वेदविश्रुत ॥ ३८ ॥
 तदाहमपि भूर्नाम पृथग्भूता भजाम्यहम् ।
 अवतारो हि यो नाम धर्मो विष्णु पुरातन ॥
 तदाह भार्गवी नाम ख्यातिज्ञा श्री प्रकीर्तिता ।
 अवतारो हि यो नाम दत्तात्रेयोऽग्निनन्दन ॥ ४० ॥
 तदा हि तस्य भोगाय २सरसोऽह समुत्थिता ३ ।
 अवतारो हि यो नाम वामनो वैष्णव शुभ ॥
 पद्मादह समुत्पन्ना तदा पद्मेति विश्रुता ।
 अवतारो यदा विष्णोर्भार्गवो रामसंज्ञित ॥ ४२ ॥
 तदाह धरणी नाम शक्तिरासमयोनिज्ञा ।
 अवतारो हि यो नाम रामो दाशरथि शुभ ॥

जाता जनकयज्ञेऽह क्षेत्राद्वल्लभुरक्षतात् ।
 नाम्ना सीतेति विख्याता दशाननविनाशनी ॥ ४१ ॥
 अवतारो हि यो विष्णोश्चतुर्धा सभविष्यति ।
 मधुरायामह व्यक्ति चतुर्धैष्यामि वै तथा ॥ ४५ ॥
 रेवती रुक्मिणी चैव रतिर्नाम्ना तथा ह्युषा ।
 अनतारान्तर यत्तु मोहन बुद्धसंज्ञकम् ॥ ४६ ॥
 ताराह तत्र नाम्ना वै ४धारा चैव प्रकीर्तिता ।
 ध्रुवादयोऽवतारा ये केचला वैष्णवा स्मृता ॥
 तत्तन्ऽरीरभूताह तेषा भोग्या व्यवस्थिता ।
 यत्तु ५मे मोहन रूप श्रूयतेऽमृतधारकम् ॥ ४८ ॥
 भवद्भावौ तदा तत्र रूपे तुल्योपलक्षितौ ।
 देवै पुरुषरूपेण स्त्रीरूपेण तथेतरे ॥ ४९ ॥
 सह सिद्ध ६पृथक्सिद्धमित्येतज्जन्म मेऽद्भुतम् ।
 कीर्तित तव देवेश केचल जन्म मे शृणु ॥ ५० ॥

इति १श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे २लक्ष्म्यवतारप्रकाशो
 नामाष्टमोऽध्याय

पञ्चमाध्यायैकविंशश्लोकोक्तमनुसंधेयम् । ३३ ब्रह्माण्डकोशावतारमाह—नाम्ना मीनधर
 इत्यादि । ४७ जीनदेहकोशान्तरमाह—ध्रुवादय इति ।

इत्यष्टमोऽध्यायः

१ A B C D F omit six lines from here

२ सर सिन्हा B

३ मयीत्येवजन्म मे मरदद्भुतम् A G

४ धरा B E, दाया G

७ श्रीपञ्चरात्र A श्रीपञ्चरात्रे E I

२ सरसाह F

५ तन्माहन D E, त मोहिनी F

६ E I omit the title

नवमोऽध्यायः

श्री १—

अहं नारायणी देवी नारायणमनुजता ।
ज्ञानानन्दत्रियात्मानं ज्ञानानन्दत्रियामयी ॥ १ ॥

^२तस्या मे न विनाभास्तेन वा तस्य वा मया ।
^३प्रस्तुं शक्यते काले कस्मिंश्चिद्देश एव वा ॥

तत्तत्कार्येनशास्त्रैरान्यभूताद्भुतरूपम् ।
आत्मयोगवलात्तौ स्वं सदैव च विनैव च ॥

ब्रह्मादिर्दत्तान् यादृक्पोयोगजलात्कृत ।
देवादिभ्यो ^६जगद्ध्वसकरेभ्यो वरमुत्तमम् ॥

तादृश तादृश रूपमास्थायात्र सनातनौ ।
तत्तत्प्रीतिचिकीर्षायै चरावो देवकार्यत ॥ ५ ॥

मायया भावमाच्छाद्य परमार्थं स्वतेजसा ।
अहमेवात्रतीर्णा हि तत्तद्भुसिजिवासया ॥ ६ ॥

आदौ देवी महालक्ष्मी स्मृताह परमेश्वरी ।
अभूय च पुनर्द्वेधा कृष्णा ब्राह्मीति रूपत ॥ ७ ॥

गुणत्रयविभागेन रूपमेतत्परमम ।
महालक्ष्मीरहं शत्रु पुनः स्वायम्भुवेऽन्तरे ॥ ८ ॥

हिताय सर्वलोभानां^६ जाता महिषमर्दनी ।
मदीया शक्तिलेशा ये तत्तद्देवशरीरगा ॥ ९ ॥

सभूय ते ममाभूवन् रूप परमशोभनम् ।
आयुधानि च देवानां यानि यानि सुरेश्वर ॥

तच्छक्त्यस्तादाकारा आयुधानि ममाभवन् ।
अभिप्लुता सुरैः साह महिष जघ्नुषी क्षणात् ॥

महिषान्तकरीसूक्तं सर्वसिद्धिप्रदं तदा^७ ।
'देव्या यया'दिकं नष्टं सेनैर्दवै ^८सहर्षिभिः ॥

^९उत्पत्तिं युद्धविभ्रान्तिं^{१०} स्तोत्रं चेति सुरेश्वर ।
कथयन्ति सुविस्तीर्णं ब्राह्मणा वेदपारगा ॥ १३ ॥

^{११}एवप्रभावा देवीं तां स्तुवन् ध्यायन्नमन्नपि ।
लभते च फलं शश्वदाविपत्यमनश्चरम् ॥ १४ ॥

योगनिद्रा हरेरुक्ता या सा देवी दुरत्यया ।
^{१२}महाकालीतनुं विद्धि तां मां देवीं सनातनीम् ॥

मधुकैटभनाशे हि मोहितौ तौ^{१३} तथा तदा ।
जघ्नाते वरलाभेन देवदेवेन विष्णुना ॥ १६ ॥

विश्वेश्वर्यादिकं सूक्तं दृष्टं तद् ब्रह्मणा सदा^{१४} ।
स्तुतये योगनिद्राया मम देव्या पुरंदर ॥ १७ ॥

एषा सा वैष्णवी माया महाकाली दुरत्यया ।
स्तुत्या वशीकृता कुर्याद्विशोः स्तोतुश्चराचरम् ॥ १८ ॥

१२. इदं च सूक्तं मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्ये चतुर्थाध्याये पठितं
दृष्टव्यम् । १७. इदं चोपाख्यानं मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्ये प्रथमाध्याये पठितम् ।

^१ श्रीयाच B

^४ तु I

^७ तथा A B I

^{१०} विभ्रान्ति E I

^{१३} च A B D

^२ तस्य A B D

^५ यगानां जगद्ध्वसिनिपासया A F

^८ महर्षिभिः B

^{११} A B C D omit this line

^{१४} पुनः G

^३ कर्तुं हि E F

^६ देवानां A B D F G

^९ उत्पत्ति E I

^{१२} महाकाल्यास्तनु B C E I

अस्या देव्या समुत्पत्तिश्चरित स्तोत्रमित्यपि ।
 हिवाय सर्वभूताना ^१धार्यन्ते ब्रह्मवादिभि ॥१९॥
^२तामसे त्यन्तरे शक महाविद्या ^३हि या परा ।
 गौरीदेहात्समुद्भूता कौशिकीति ^४तदा ह्यहम् ॥२०॥
 वधाय दुष्टदैत्याना तथा ^५सुम्भनिमुम्भयो ।
 रक्षणाय च लोकाना देवानामुपकारिणी ॥ २१ ॥
 मदीया शक्तयो यास्ता देवश्रेष्ठशरीरगा ।
 तालास्तद्रूपधारिण्य ^६साहाय्य विदधुर्हि मे ॥२२॥
 तामिनिहृत्य दैत्येन्द्रान् हन्तव्या ये तथा तथा ।
 संहृत्यात्मनि ता सर्वा मदीया त्रिभुवोऽखिला ॥
 अह निजगुणी पश्चात्तयो सुम्भनिमुम्भयो ।
^७'देवि प्रपत्तातिहरे प्रसीदे'त्यादिक तथा ॥ २४ ॥
 नारायणीस्तुतिर्नाम सूत्र परमशोभनम् ।
 स्तुतयो मे ^८'तदा दृष्टा देवैर्वह्निपुरोगमे ॥ २५ ॥
 एषा संपूजिता भक्त्या सर्वज्ञत्वं प्रयच्छति ।
 कौशिकी सर्वदेवेश ^९वहुनामप्रदा ह्यहम् ॥ २६ ॥
 उत्पत्तिर्युद्धविक्रान्ति स्तुतिश्चेति पुरातनै ।
^{१०}पठ्यते त्रितय विप्रैर्वन्देदाङ्गपारगे ॥ २७ ॥
 वैवस्वतेऽन्तरे चैतौ ^{११}पुन सुम्भनिमुम्भकौ ।
 उत्पत्येते वरो मत्तौ देवोपद्रवकारिणौ ॥ २८ ॥
 नन्दगोपकुले जाता यशोदागर्भसम्भवा ।
 तावह नाशयिष्यामि सुनन्दा ^{१२}चिन्ध्यासिनी ॥

पुनश्चाप्यतिरौद्रेण रूपेण पृथिवीतले ।
 अतीर्य हनिष्यामि वैप्रचित्तान् महासुरान् ॥३०॥
^{१३}भक्षयन्त्याऽत्र तानुग्रान् वैप्रचित्तान् महासुरान् ।
 रक्ता दन्ता भविष्यन्ति दाडिमीकुसुमोपमा ॥३१॥
 ततो मा देवता सर्वे मर्त्यलोके च मानवा ।
 स्तुवन्तो व्याहरिष्यन्ति सतत ^{१४}रक्तवन्तिकाम् ॥
 तस्मिन्नेजान्तरे शत्रु चत्वारिंशत्तमे युगे ।
 सर्वत शतवर्षिण्यामनागृष्टयामनम्भसि ॥ ३३ ॥
 मुनिमि सस्मृता भूमौ सभविष्याम्ययोजिजा ।
 तत शतेन नेत्राणा निरोक्षिष्याम्यह मुनीन् ^{१५}॥३४॥
 कीर्तयिष्यन्ति मा शत्रु शताक्षीमिति मानवा ।
 तदाहमखिल लोकमात्मदेहसमुद्भव ॥ ३५ ॥
 भरिष्यामि शुभे शकैराविष्टै प्राणधारकै ^{१६}।
 शकभरीति मा देवास्तदा स्तोष्यन्ति वासव ॥३६॥
 तत्रैव च हनिष्यामि दुर्गमारय महासुरम् ।
 दुर्गादेवीति विख्याति ततो यास्याम्यह भुवि ॥३७॥
 शकभरी स्तुयन् ध्यायन् ^{१७}शक्र सपूजयन्मन ।
^{१८}अश्रय्यामश्नुते शीघ्रमन्नपानोद्भवा रतिम् ॥३८॥
 चतुर्युगे च पञ्चाशत्तमे मुनिमिरर्थिता ।
 सुन्दर चातिभीम च रूप कृत्वा हिमाचले ॥३९॥
 रम्यासि भक्षयिष्यामि मुनीना प्राणहारणान् ।
 ततो मा मुनयः सव स्तोष्यन्त्यानन्नमूर्तय ॥४०॥

२८. नारायणीस्तुति मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्ये एकादशाध्याये पठिता । २८-४३.

सुनन्दा-रक्तवन्तिका-शतानी-शक्रा-री-दुर्गा-भीमा-अमरीणामुपाख्यानानि मार्कण्डेयपुराणे देवी-
 माहात्म्ये एकादशाध्याये द्रष्टव्यानि ।

^१ ध्यायन्ते D E

^४ तदाह्यहम् C.

^७ सदा E

^{१०} वेद्यन्तारगे E.

^{१३} B omits this line, भक्षयन्त्याऽत्रानुग्रान् F

^{१६} पारसे D

^२ तापसे A B C

^५ तदा A B C

^८ देवेश A B G

^{११} शक्र B

^{१४} रज A C

^{१७} तु सध्याया B

^३ भिषा B I

^६ सगय A D

^९ पाठ्यते F

^{१२} मुन्या E.

^{१५} निरोक्षिष्यामि दन्तुर्नृन् E.

^{१८} अनाता A B C

‘भीमे देवि प्रसीदे’ति भीमामभयदायिनीम् ।
 युगे पष्ठितमे कश्चिदरुणो नाम दानव ॥ ४१ ॥
 मनुजाना मुनीना च महानाथा करिष्यति ।
 तत्राह ^१भ्रामर रूप कृत्वासरयेयपत्पदा ॥ ४२ ॥
 त्रैलोक्यस्य हितार्थाय वधिष्यामि महामुरम् ।
 भ्रामरीति च मा लोकास्तदा स्तोष्यन्ति ^२सर्वदा ॥
 इत्थं यदा यदा नाथा दानवोत्था भविष्यति ।
 तदा तदावतीर्याहं हनिष्यामि महामुरान् ॥ ४४ ॥
 अमी ते लेशत शक्र दक्षिणा परमाद्भुता ।
 अवतारा निरातङ्गा मदीया केचलाङ्गया ॥ ४५ ॥
 एतेषा परमा प्रोक्ता कृतस्था सा महीयसी ।
 महालक्ष्मीर्महाभागा प्रकृति परमेश्वरी ॥ ४६ ॥
 अमुष्या स्तुतये ऋषि ब्रह्माद्यै सकलै सुरै ।
 ‘नमो देव्या’दिक सूक्त सर्वकामप्रद ^३वरम् ॥ ४७ ॥
 इमा देवी स्तुवन्निज्य स्तोत्रेणानेन मामिह ।
 ‘हेशानतीत्य सकलानैश्वर्यं महदश्नुते ॥ ४८ ॥
 अमुष्या सानताराया महालक्ष्म्या ममानघ ।
 जन्मानि चरितै साधै स्तोत्रैर्वैभचवादिभि ^४ ॥
 कथितानि पुरा शक्र वसिष्ठेन महात्मना ।
 स्वारोचिपेऽन्तरे राक्षे सुरथाय महात्मने ॥ ५० ॥

इति ^{१४}श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^{१५}केचलावतारप्रकाशो नाम
 नवमोऽध्यायः ।

४७. इदं च मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्ये पञ्चमाध्याये पठितम् । ५०. इदं चोपाख्यानं
 मार्कण्डेयपुराणे देवमाहात्म्ये प्रथमाध्याये दृश्यते ।

इति नवमोऽध्यायः

समाधये च ^६वैश्याय प्रणतायावसीदते ।
 भक्तिश्रद्धावता नित्य वसिष्ठेन वृतेति मे ॥ ५१ ॥
 हृदि स्थिता सदा सेय जन्मकर्मबलिस्तुति ।
 एता द्विजमुत्पान्छुत्वा ह्यपीयानो नर सदा ॥
^७विधूय निखिला माया सम्यग्ज्ञान समश्नुते ।
^८सर्वा सपदमाप्नोति धुनोति सकलापद ॥ ५३ ॥
 मम प्रभावात् सौभाग्य कीर्तिं चैव समश्नुते ।
^९केचला अपि यद्येते मदीया विष्णुना विना ॥
 न मेऽस्ति सभव सोऽयमहभूत स्थितोऽत्र तु ।
 अन्योन्येनाविनाभावादन्योन्येन समन्वयात् ॥
^{१०}मध्यय देवदेवेशस्तत्राह च सनातनी ।
 इत्येते लेशत शक्र दक्षिणा सप्रकारका ॥ ५६ ॥
 अवतारा मदीयास्ते सभूता कोशपञ्चके ।
 शुद्धे कोशे समुद्भूता भवद्वावात्मका परे ^{११} ॥
 तत्राप्येषा स्थितिज्ञाया विष्णोर्मम सह स्थिति ।
 एवप्रकारा ^{१२} मा ज्ञात्वा प्रयक्षा सर्वसमताम् ॥
 उपायैर्विधिवै शश्वदुपास्य ^{१३}बहुधात्मिकाम् ।
 हेशकर्मशियातीतो मद्भावं प्रतिपद्यते ॥ ५९ ॥

^१ भ्रमर E. F

^२ कारिणि E.

^३ पञ्चम कथयन्त्येत A B C

^४ प्रकार E F

^५ भगवद्विनाभावकथनं नाम A G, I om ts the title

^६ संयता A

^७ वैयाय B

^८ मध्येन वर्तते देव E

^९ निश्चि B

^{१०} वरम् B

^{११} C om ts this line

^{१२} सप्त E I

^{१३} भगवद्विनाभावकथनं नाम A B C

^{१४} श्रीपाञ्चरात्र A, पाञ्चरात्र B श्रीपाञ्चरात्रे I

दशमोऽध्यायः

शक्र —

क्षीरोदमथनायासफलरूपे मधुद्विप ।
नमश्चन्द्रसहोदर्यै नमस्तेऽमृतयोनये ॥ १ ॥
भायोत्तरा प्रकारास्ते श्रुतास्त्वद्वक्त्रपङ्कजात् ।
इदानीं श्रोतुमिच्छामि प्रफारान् भवदुत्तरान् ॥ २ ॥
वैष्णवा अवतारास्ते किंरूपा १ कति चाम्युजे ।
एतत्पृष्ट्वा मया ब्रूहि नमस्ते पङ्कजासने ॥ ३ ॥

श्री —

१ हन्त ते शक्र वक्ष्यामि प्रकारान् भवदुत्तरान् ।
वैष्णवा अवतारास्ते यावन्तो यद्विधाश्च ते ॥ ४ ॥
पाङ्गुण्यममल ब्रह्म निर्दोषमजर ध्रुवम् ।
सर्वशक्ति निरातङ्क निरालम्बनभावनम् ॥ ५ ॥
तदुन्मिपति वै पूर्वं शक्तिमच्छक्तिभावत ।
नारायण परो देव सस्थित शक्तिमत्तया ॥ ६ ॥
स्थिरा शक्तिरह तस्य सर्वकार्यकरी विभो ।
तावावा जगतोऽर्थाय धनुषा प्रक्रियायदे ॥ ७ ॥
यथाहमारिथता भेदैस्तथा ते कथित पुरा ।
विकारानविनासस्य विष्णो ऋणु मयोदितान् ॥
अप्रामृताननौपम्यानचिन्त्यमहिमोज्ज्वलान् ।
स्या शक्तिं मानधिष्टाय प्रवृत्तिं परमाद्भुताम् ॥ ९ ॥
त्रैरूप्येण जगन्नाथ समुदेति जगद्धिते ।
आग्नेन पररूपेण व्यूहरूपेण चाप्यथ ॥ १० ॥

तथा विभवरूपेण नानाभावमुपेयुषा ।
व्यापको भगवान् देवो भक्तानुमहकाम्यया ॥ ११ ॥
अनौपम्यमनिर्द्वय ३ वपु स भजते परम् ।
विधाप्यायनक ४ कान्त्या पूर्णेन्द्रयुततुल्यया ॥ १२ ॥
वरदाभयहस्त च द्विभुज पद्मलोचनम् ।
रेखामयेन चक्रेण शङ्खेन च करद्वये ॥ १३ ॥
अङ्कित निर्जिकाराद्भिस्थित परमशोभनम् ।
अन्यूनानतिरिक्तैः स्वैर्गुणैः पङ्क्तिमिरलकृतम् ॥ १४ ॥
सम समविभक्ताङ्ग सर्वावयवसुन्दरम् ।
पूर्णमाभरणैः शुभ्रैः सुधाकण्डोलसकुलैः ॥ १५ ॥
रश्मिभूतैरमूर्तैः खैरन्युताद्यैरदिच्युतम् ।
एका मूर्तिरिय दिव्या परारत्या वैष्णवी परा ॥
योगसिद्धा भजन्त्येना इति तुर्यपदाश्रिताम् ५ ।
अथ व्यूहरूपं ते द्वितीय वर्णयाम्यहम् ॥ १७ ॥
व्यूह्यात्मानं चतुर्धा स्व देव प्रागादिभेदत ६ ।
वासुदेवादिभेदेन ७ सौपुमाध्वनि तिष्ठति ॥ १८ ॥
८ सत्स्थानमादिभूतैः सर्वेषां तु सम स्मृतम् ।
पङ्गुणं प्रथमं रूपं द्वन्द्वैर्ज्ञानादिसम्भवे ॥ १९ ॥
इतराणि स्वरूपाणि कथितानि मया पुरा ९ ।
बह्वक्त्रमुहस्राममानन्दास्पन्दलक्षणम् १० ॥ २० ॥
बीज सर्वप्रियाणा तद्विकल्पाना तदास्पदम् ।
सौपुमं चातुरात्म्यं तत्प्रथमं विद्धि वासव ॥ २१ ॥

१ कथिता वपुः E

२ अहं ते B C.

३ पुन A B G I

४ कर E. I

५ अयम् E F

६ भेदिन A

७ मुपुण्यनि B, मुपुण्यनि E.

८ मृत्पादिकस्या मूर्तिर्देव A B C

९ पुन E.

१० आनन्दस्पन्दलक्षणम् E F

अथ स्वाप्ने पदेऽप्येव विभज्यात्मानमात्मना ।
 देव प्रागादिभेदेन वासुदेवादिरूपत ॥ २२ ॥
 समासव्यासशेदेन गुणाना पुरुषोत्तम ।
 सितरक्तसुवर्णाभ्रसदृशै परमाद्भुतै ॥ २३ ॥
 आदिभूतिसमै^१ रूपैश्चतुर्धा^२ व्यवतिष्ठते ।
 वैबल्यभोगफलद भगवीजक्षयकरम् ॥ २४ ॥
 चातुरात्म्य द्वितीय तत् सुधासदोहसु दरम् ।
 अथ जाग्रत्पदे देव सितरक्तादिभेदतः^३ ॥ २५ ॥
 चतुर्भुजैरुदाराङ्गै शङ्खचक्रादिचिह्नितै ।
 नानाध्वजविचित्राङ्गै वासुदेवादिसञ्चितै ॥ २६ ॥
 व्यूहै^४ स्व प्रविभज्यास्ते विभुर्नाम खलीलया ।
 तत्राय भगवद्रूप हिमकु देन्दुकातिमत् ॥ २७ ॥
 चतुर्भुज सौम्यवक्त्र पुण्डरीकनिभेक्षणम् ।
 पीतकौशेयवसन सुपर्णध्वजभूषितम् ॥ २८ ॥
 मुरयदक्षिणहस्तेन भीतानामभयप्रदम् ।
 तथाविधेन वामेन दधान शङ्खमुत्तमम् ॥ २९ ॥
 अपरेण दधान च दक्षिणेन सुदर्शनम् ।
 वामेन च गदा गुर्वी^५ निषण्णा वसुधातले ॥ ३० ॥
 सचित्तयेत् पुरो भागे वासुदेवमितीदृशम् ।
 सि दूरशिखराकार सौम्यवक्त्रं चतुर्भुजम् ॥ ३१ ॥
 अतसीपुष्पसकाशमसन ताललाञ्छितम्^६ ।
 मुरयेन पाणियुग्मेन तुल्यमाद्यस्य वै विभो ॥ ३२ ॥
 सीर तच्चरहस्तेऽस्य मुसल तु^७ श्वादाकरे ।
 दक्षिणे चिन्तयेद्भागे सवर्षणमितीदृशम् ॥ ३३ ॥

इति^{१२} श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे परव्यूहप्रकाशो नाम
 दशमोऽध्यायः

प्रावृत्तिशासमुदितरद्योतनिचयप्रभम् ।
 रक्तकौशेयवसन मकरध्वजशोभितम् ॥ ३४ ॥
 सौम्यवक्त्र चतुर्गुह्य तृतीय परमेश्वरम् ।
 मुरयहस्तद्वय चास्य प्राग्वतुल्यं महामते ॥ ३५ ॥
 वामेऽपरस्मिन् शङ्खं च दक्षिणे वाणपञ्चकम् ।
 अपरे चित्तयेद्भागे प्रद्यम्नमिति कीर्तितम् ॥ ३६ ॥
 अञ्जनाद्रिप्रतीकाश^८ सुपीताम्बरवेष्टितम् ।
 चतुर्भुज विशालाक्षं मृगलाञ्छनभूषितम् ॥ ३७ ॥
 आदिवत् पाणियुगलमाद्यमस्य^९ विचिन्तयेत् ।
 दक्षिणादित्रमेणाथ द्वाभ्या वै खड्गखेटकौ ॥ ३८ ॥
 दधानमनिरुद्ध तु सौम्यभागे विचिन्तयेत् ।
 वनमालाधरा सव श्रीवत्सकृतलक्षणा^{१०} ॥ ३९ ॥
 शोभिता कौस्तुभेनैव रत्नराजेन वक्षसि ।
 जाग्रत्पदे स्थित देव चातुरात्म्यमनुत्तमम् ॥ ४० ॥
 स्थित्युत्पत्तिप्रलयकृत्सर्वोपकरणान्वितम् ।
 दिव्य तश्चिन्तयेद्यस्य^{११} विश्व तिष्ठति शासने ॥ ४१ ॥
 त्रिविध चातुरात्म्य तु सुपुण्यादिपदत्रिके ।
 सुव्यक्त तत्पदे तुर्ये गुणलक्ष्य पर स्थितम् ॥ ४२ ॥
 ज्ञानक्रियादिभिर्निष्णोल्लेखाननुसिसृक्षत ।
 व्यूहसङ्गमिद रूप द्वितीय कथित मया ॥ ४३ ॥
 तृतीय विभवाराय तु^{१२} विश्वमन्दिरमध्यगम् ।
 नानाकारक्रियाकर्तृ रूप विष्णोर्निशामय ॥ ४४ ॥

^१ समा B

^४ स्वयं निमग्न E I

^७ गुर्गाभ्यं B E I

^{१०} चिन्तयत्तस्य A B

^२ ह्यव A B C F

^५ लाञ्छनम् F

^८ आद्य तस्य F

^{११} त F

^३ भेदिते G

^६ गदा E

^९ लाञ्छना E

^{१२} श्रीपाञ्चरात्र A श्रीपाञ्चरात्रे B E

एकादशोऽध्यायः

श्रीः^१—

निर्दोषो^२ निरघिष्टेयो निरवयः सनातनः ।
विष्णुर्नारायणः^३ श्रीमान् परमात्मा सनातनः ॥
पाङ्गुण्यविग्रहो^४ नित्यं परं ब्रह्माक्षरं परम् ।
तस्य मां परमां शक्तिं नित्यं तद्धर्मधर्मिणीम् ॥ २ ॥
सर्वभावानुगां विद्धि निर्दोषामनपायिनीम् ।
सर्वकार्यकरी साहं विष्णोरव्ययरूपिणः ॥ ३ ॥
शुद्धाशुद्धमयैर्भावैर्वितत्यात्मानमात्मना ।
परव्यूहादिसंभेदं व्यूहयन्ती हरेः सदा ॥ ४ ॥
शुद्धपाङ्गुण्यमादाय कल्पयन्ती तथा तथा ।
तेन नानाविधं रूपं व्यूहाद्युचितमञ्जसा ॥ ५ ॥
उन्मेपयामि देवस्य प्रभारं भवदुत्तरम् ।
व्यापारस्तस्य देवस्य माहमस्मि न संशयः ॥ ६ ॥
मया कृतं हि यन् कर्म तेन तन् कृतमुच्यते ।
अहं हि तस्य देवस्य स्मृता^७ व्याप्रियमाणता ॥ ७ ॥

इति^८ शक्र परं रूपं व्यूहरूपं च दर्शितम् ।
तृतीयं विभवाख्यं तु रूपमद्य निशामय ॥ ८ ॥
तुर्यादिजाग्रदन्तं यत् प्रोक्तं पदचतुष्टयम् ।
वासुदेवादिना व्याप्तमनिरुद्धान्तिमेन तु ॥ ९ ॥
तत्र तत्र पदे चैव चातुरात्म्यं तथा तथा ।
अव्यक्तव्यक्तरूपैः स्वरुदितं ते यथोदितम् ॥ १० ॥
व्यूहाद् व्यूहसमुत्पत्तौ पदाद्यावत्पदान्तरम् ।
अन्तरं सकलं देशं संपूरयति तेजसा ॥ ११ ॥
पूजितस्तेजसां राशिरव्यक्तो मूर्तिवर्जितः ।
विश्राप्तयूप इत्युक्तस्तत्तज्ज्ञानादिवृंहितः ॥ १२ ॥
तस्मिन्तस्मिन् पदे तस्मान्मूर्तिशाखाचतुष्टयम् ।
वासुदेवादिकं शक्र प्रादुर्भवति वै क्रमात् ॥ १३ ॥
एवं रघुप्रपदाज्ञाप्रत्यदव्यूहविभावेन ।
स्वप्रपदाज्ञाप्रदन्ते तैजसः पूज्यते महान् ॥ १४ ॥

२. ब्रह्माक्षरशब्दयोः प्रकृतिर्जयैरपि प्रयोगत् तद्व्युत्पत्त्याय परमिति विशेषणम् ।

१२. विश्राप्तयूपो नामाप्राकृते दियल्लेके आज्ञाज्ञानो ज्येतिर्मयः स्वप्नाकारो भगवद्रूपविशेषः ।
तत्राधेभागमारभ्य ऊर्ध्वभागपर्यन्तं चत्वारि पर्वाणि क्रमेण निरुद्धप्रद्युम्नसंकर्पणवासुदेवाधिष्ठितानि
स्पष्टरस्पर्शकिंचिन्मृष्टास्पष्टशङ्कचकादिलक्ष्मणि । प्रतिपदे प्रागादिक्रमेण चतुर्व्यसि पार्श्वेषु
क्रमेण वासुदेवादयो व्यूहा आजन्ते । एवं विभागश्च योगिनां ध्यानालम्बनार्थं भगवतेन

^१ श्रीमान् B.

^२ निरघिष्टो दो E. I.

^३ श्रीराः E. I.

^४ नित्यः E.

^५ तेनानि वि. चं E.

^६ व्यूहाद्ययि E.

^७ स्मृतिः A. I.

^८ इत्यु A. I.

^९ भगवन् G.

^{१०} पुरीः G.

विशाखयूपो भगवान् स देवस्तेजसा निधि ।
तुर्यये रत्नप्रपत्ये ते ^१चातुरात्म्यात्रिवे हि यत् ॥

तत्तदर्थैर्यसपन्ने पाङ्गुण्य सुव्यवस्थितम् ।
तदादायागिल निव्य ^२शुद्धसवितुर सरम् ॥

विभज्जात्मनात्मन वासुदेवादिरूपतः ^३ ।
^४पुनर्विभवोलाया विना मूर्तिचतुष्टयम् ॥ १७ ॥

विशाखयूप एवैष विभवान् भावयत्युत ।
ते देवा विभवात्मान पद्मनाभादयो मता ॥

पद्मनाभो ध्रुवोऽनन्त शक्तीशो मधुसूदन ।
विद्याधिदेव कपिलो निश्चरूपो निहगम् ॥ १९ ॥

^५ब्रह्मात्मा बडवावक १ यमौ व गौश्वरस्तथा ।
एगर्णवान्तःशायी च तथैव कमठाकृति ॥ २० ॥

नराहो नगसिंहश्चाप्यमृतहरणस्तथा ।
श्रीपतिदिव्यदेहोऽथ कान्तात्मा मृतधारक ॥ २१ ॥

राहुजित् मालनेमित्र पारिजातहरस्तथा ।
लोभनाथस्तु शान्तात्मा दत्तात्रेयो महाप्रभु ॥ २२ ॥

न्यग्रोधशायी भगवानेकशृङ्गवनुस्तथा ।
देवो वामनदेहस्तु सर्वव्यापी त्रिविक्रम ॥ २३ ॥

नरो नारायणश्चैव हरि वृष्णस्तथैव च ।
जलत्परशुभ्रद्रामो ^६रामश्चान्यो धनुर्धर ॥ २४ ॥

वेङ्कविद्रगगान् कल्पी पातालशयन प्रभु ।
^७त्रिशङ्गाप्रविभे दवा पद्मनाभ दयो मता ॥

विभोर्निशाखयूपस्य तत्तत्कार्यनशादिभे ।
^८स्मृत्यो विभवा ख्याता कार्यं चैषामसम्भरम् ^९ ॥

शुद्धाशुद्धाभ्यनोर्मध्ये पद्मनाभो व्यवस्थित ।
ध्रुवादयोऽपरे ^{१०}देवा विवृता विश्वमन्दिरे ॥ २५ ॥

रूपाण्यस्त्राणि चैतेषा शक्त्यश्चापरा विधा ।
सर्वं तन् सात्त्वते सिद्ध सज्ञामात्र प्रदर्शितम् ॥

शाखास्तु वासुदेवाद्या विभोदेवस्य कीर्तिता ।
विशाखयूपो भगवान् वितताभि करोति तत् ॥

चतुर्भ्योऽथ शाखाभ्य वेश्वाय त्रय त्रयम् ।
दामोदरान्तमुद्धृत तद् व्यूहान्तरमुच्यते ॥ ३० ॥

ताभ्य ^{११}एव हि शाखाभ्य श्रियादीना त्रय त्रयम् ।
पूर्वत्रयानुरूपेण शक्तीना च ^{१२}समुद्भूतम् ॥ ३१ ॥

परादिविभवान्ताना सवपा देवतात्मनाम् ।
शुद्धपाङ्गुण्यरूपाणि वपूषि त्रिदशेश्वर ॥ ३२ ॥

यावन्त्यस्त्राणि देवाना चक्रशङ्खादिकानि वै ।
भूषणानि विचित्राणि वासांसि विविधानि च ॥

ध्वजाश्च विविधाकारा कान्त्यश्च सितादिका ।
वाहनानि विचित्राणि सत्याद्यानि सुरेश्वर ॥ ३४ ॥

शक्तयो भोगदाश्चैव विविधानारसस्थिता ।
आन्त करणिको वर्गस्तदीया वृत्तयोऽखिला ॥ ३५ ॥

यच्च यच्चोपस्मरण सामान्य पुरुषान्तरै ।
पाङ्गुण्यनिर्मित विद्धि तत्सर्वं बलसूदन ॥ ३६ ॥

कस्मिन् । अयं च निम्नर सात्त्वतसहिताया द्रष्टव्य । १९. एत एव देवा व्यञ्जनाधिष्ठातृ
तथा तत्तन्महिषीभि सहैत्रिंशं निशाध्याये वदन्ते ।

^१ चातुरात्म्यात्रिवे A B C D F

^४ पुनर्वशात् E

^७ त्रिशङ्गाप्रविभे A B C D

^{१०} देवा प्रवृत्ता E

^२ शुद्ध B

^५ क्रोशमा A C D F I

^८ मूर्त्या A B C D

^{११} एकाय B E

^३ रूपम् A B C

^६ ध्रुवामो A B C D

^९ असम्भर B

^{१२} समुद्भूतम् A B E

शुद्धसविन्मयी साह पाङ्गुण्यपरिपूरिता ।
तथा तथा भवाम्बेपामिष्ट यद्धि यथा यथा ॥३७॥

न विना देवदेवेन स्थितिर्मम हि विद्यते ।
मया विना न देवस्य स्थितिर्निष्णोर्हि^१ विद्यते ॥

तानामेकता प्राप्तौ द्विधा भूतौ च सस्थितौ ।
विधा भजावहे ता ता यद्यत्र^२ ह्यपेक्षितम् ॥

शत्रु —

सिन्धुकन्ये नमस्तुभ्य नमस्ते सरसीरुहे ।
परव्यूहादिभेदेन किं प्रयोजनमीदृशम् ॥ ४० ॥

श्री —

अनुग्रहाय^३ जीवानां भक्तानामनुकम्पया ।
परव्यूहादिभेदेन देवदेवप्रवृत्तयः ॥ ४१ ॥

शत्रु —

देवदेवप्रिये देवि नमस्ते कमलोद्भवे ।
अनुग्रहाय भक्तानामेकैरास्तु विधा हरे ॥ ४२ ॥

श्री —

जीवानां विविधा शत्रु सचिता पुण्यसचया ।
सचिन्वन्ति न ते जीवास्तुल्यमाल कथयन् ॥४३॥

पक्षिद्वि सुकृतोन्मेषान् कदाचिन् पुरो नृपु ।
श्रीमता कमलक्षेण जायमानो निरीक्ष्यते ॥ ४४ ॥

अन्यथा पुरोऽन्यश्चेत्येव भिन्ना शुभाशया ।
भेदोऽधिकारिणा पुण्यतारतम्येन जायते ॥ ४५ ॥

विवेक कस्यचिन्मन्दो भगवत्तत्त्ववेदने ।
मध्यमस्तु परस्याथ दिव्योऽन्यस्य तु जायते ॥ ४६ ॥

ईशानुग्रहवैषम्यादेव भेदे व्यवस्थिते ।
तत्तत्कार्यानुरोवेन परव्यूहादिभावना ॥ ४७ ॥

प्रियते देवदेवेन शक्तिं मामधितिष्ठता ।
ससिद्धयोगतत्त्वान मधिभार परात्मनि ॥ ४८ ॥

व्यामिश्रयोगयुक्तानां मध्याना व्यूहभाषणे ।
वैभवीयादिरूपेषु विवेकविधुरात्मनाम् ॥ ४९ ॥

अहताममतातना^४ भक्तानां परमेश्वरे ।
अधिकारस्य वैषम्य भक्तानामनुन्त्य^५ स ॥ ५० ॥

भजते विविध भाग परव्यूहादिशब्दितम् ।
इति ते लेखत शत्रु दर्शिता उभयात्मका ॥ ५१ ॥

भवद्भाषोत्तरा व्यूहा मम नारायणस्य च ।
शुद्धे शुद्धेतरस्मिन् च कोशरग मनुद्भवे ॥ ५२ ॥

स्थितिर्नो दर्शिता तेऽन्य प्रथक् सह च वेष्टिता ।
अप्रमत्ता^६ मा ज्ञात्वा प्रत्यक्षा सर्वसमताम् ॥ ५३ ॥

उपायैर्विविधे शत्रुदुपास्य विविधात्मिनाम् ।
छेदशस्त्रं ज्ञायातीतो मद्भाष प्रतिपद्यते ॥ ५४ ॥

इति श्रीभागवतसारे लक्ष्मीतन्त्रे^७ विभवप्रकाशो नाम
एकादशोऽध्यायः

८ / ईशानुग्रहाय अनन्तराध्याये वन्त्यते ।

इत्येकादशोऽध्यायः

^१ C omits this line

^२ B omits verses 41 and 42

^३ अनुग्रहाय A C D E G

^४ प्रमत्ता B D E I

^५ निष्णोर्हि E I

^६ देवता D

^७ भक्तानां B

^८ श्रीमत्पाद A I

^९ व्यपेक्षितम् E I

^{१०} शक्तिं B

^{११} अविनाशम् I

^{१२} देवता A I

द्वादशोऽध्यायः

श्रम —

चिच्छक्तिरेव ते शुद्धा यदि जीव सनातन ।
छेदकर्मशयस्पर्श कथमस्य सरोरुहे ॥ १ ॥

छेदा के कति ते प्रोक्ता कर्म शीन्क च किंविधम् ।
आशयो^१ नाम को^२ देनि^३ तदेतत् फिफल स्मृतम् ॥

सिन्धुकन्ये तदेतन्मे ब्रूहि तुभ्य नमो नम ।
सर्पज्ञे न त्वदन्येन वचुमेतद्धि अकथ्यते ॥ ३ ॥

श्री —

अह नारायणी^४ देवी स्पर्च्छस्पर्च्छन्दचिन्मयी ।
स्वतन्त्रा निरवद्याह विष्णो श्रीरनपाविनी ॥ ४ ॥

ईशेशितव्यभेदेन द्विधा रूप मया कृतम् ।
ईशितव्य च तद्विन्न^५ स्वाच्छन्द्यादेव मे द्विधा^६ ॥

चिच्छक्तिरेका भोन्त्राया परा भोग्यादिरूपिणी ।
कालकाल्यविभेदेन सा द्विधा वेदिता मया ॥ ६ ॥

तत्र काल्यात्मिका शक्तिर्मोहिनी वन्दनी तथा ।
प्रकृति सचिकरिणा चिच्छक्तिर्विध्यतेऽनया ॥ ७ ॥

छिद्रयते येन रूपेण चिच्छक्तिर्मोचृता गता ।
स छेद पञ्चधा होयो नामान्यस्य च मे शृणु ॥ ८ ॥

तमो मोहो महामोहस्तामिस्रो हान्यसङ्गत ।
अविद्या पञ्चपर्याया तमसो गतिरुत्तमा ॥ ९ ॥

असङ्गिन्यपि चिच्छक्ति^७ शुद्धाप्यपरिणामिनी ।
आविद्धमात्मनो रूप नैर्मल्येन^८ निभर्ति सा ॥ १० ॥

^१ आशया E I

^४ स्पर्च्छा A B G

^७ गुहाम A B G

^{१०} विश्वविद्याना A B C D I, विश्वविद्याना G

श्रम —

व्याहतामिव पश्यामि चिच्छक्ते^९ छेदसङ्गिताम् ।
मुह्यतीव मनो मेऽद्य त मोह छिन्धि पद्मजे ॥ ११ ॥

श्री —

स्वतन्त्रा^{१०} सर्वसिद्धीना हेतुध्वारा^{११} महाद्भुता ।

शक्तिर्नारायणस्याह नित्या देवी सद्बोदिता ॥ १२ ॥

तस्या मे पञ्च कर्माणि नित्यानि त्रिदशेश्वर ।
तिरोभावस्तथा सृष्टि स्थिति संहतिरेव च ॥

अनुग्रह इति प्रोक्त मदीय कर्मपञ्चमम् ।
एतेषा क्रमशो व्याख्या कर्मणा शक मे शृणु ॥

तत्र नाम तिरोभावोऽन्यद्भाव परिकीर्त्यते ।
स्वच्छापि सा मदीया हि चिच्छक्तिर्मोचृत्सङ्गिता ॥

मदीयया यया शक्त्या वर्तते प्रकृतेर्वशे ।
तिरोभावामिधाना मे साविद्या शक्तिरुच्यते ॥ १६ ॥

मदीय भेदित रूप सत्यसकल्पया मया ।
योऽवरोहो मदीयस्ते वर्णित प्रथम पुरा ॥ १७ ॥

चिच्छक्तिर्जीव इत्येव विबुधैः परिकीर्त्यते ।
मत्स्वाच्छन्द्यवशादेव तस्य भेद प्रकीर्तित ॥ १८ ॥

मदीय चैत्यरूप यत् सत्यसकल्पया कृतम् ।
मया तदेकीकरणं चिच्छक्ते क्रियते हि यत् ॥

अविद्या सा परा शक्तिस्तिरोभाव इति स्मृत ।
पञ्च पर्याणि तस्यास्तु^{१२} सन्ति तानि निबोध मे ॥

^२ के E I

^५ स्वच्छन्द्या A B C

^८ संज्ञेन C D

^{११} चिन्ता E I

^३ तदेव F

^६ स्थिता I

^९ निच्छक्ति D

^{१२} संतानि A B, C F

तमस्तु प्रथमं परं नामाविद्येति तस्य तु ।
 अनात्मन्यस्वभूते च चेत्ये जीयस्य या मतिः ॥
 स्वतयाहंतया चैव तमोऽविद्या च सा स्मृता ।
 स्त्रीकृतेऽहंतया चेत्ये मानो यस्तत्र जायते ॥ २२ ॥
 अस्मिताऽप्यो महामोहो द्वितीयं हेराक्षं तत् ।
 चैत्यचेतनयोरेकभावापत्तिरविद्या ॥ २३ ॥
 १मोहोऽस्मिता महामोह इति त्रयैर्निगद्यते ।
 सुखानुरतिहेतुर्या वासनस्मितयाहिता ॥ २४ ॥
 स रागो रब्ज्यविषयस्त्वृतीयं हेराक्षं तत् ।
 दुःखानुरतिहेतुर्या वासनस्मितयाहिता ॥ २५ ॥
 स द्वेषो द्वेष्यविषयश्चतुर्थं हेराक्षं तत् ।
 २दुःखं जिहासतो योगीः प्रेम्तश्च सुखं तथा ॥
 तदन्तर्यायिर्विप्रासो मध्ये यो नाम जायते ।
 अन्ध्याऽप्योऽमिनिवेशः स पञ्चमं हेराक्षं तत् ॥
 ३देहमात्मतया बुद्ध्या ततस्तादात्म्यमागतः ।
 रञ्जनीयममिप्रेम्सुजिह्वामुश्च तथेतत् ॥ २८ ॥
 तदन्तर्यायिप्रस्तस्तत्पतीकारमचरन् ।
 इष्टस्य प्राप्तयेऽनिष्टविधाताय च चेतनः ॥ २९ ॥
 यदयं पुरुते कर्म त्रिभिर्धं त्रिविधात्मकम् ।
 तत्कर्म गदितं सद्भिः सांख्ययोगविचक्षणैः ॥ ३० ॥
 तत्प्रसूतं सुखं दुःखं तथा दुःखमुपलम्बकम् ।
 विपारितविधेः प्रोक्तस्तत्तद्विपारितरुदः ॥ ३१ ॥
 यामना आशयाः प्रोक्ताः हेराक्षमविपाकजाः ।
 अन्तःकरणवर्तिन्यः समन्ताच्छेदते हि ताः ॥
 जन्यन्ते यामना नित्यं पञ्चभिः हेराक्षैर्मिः ।
 सत्कारणभेदेतुश्च यामना षडंगानां १ तथा ॥ ३३ ॥

सुखादिवासना चैव विपाकैर्जन्यते त्रिधा ।
 चतुर्भिर्लक्षणैरित्यंभूता हेरादिनामकैः ॥ ३४ ॥
 बन्धनी जीवकोशस्य तिरोभावामिधा विधा १ ।
 शक्त्यानयैव बध्नानां जीवानां मम नित्यदा ॥ ३५ ॥
 २सांतत्येन प्रवर्तन्ते मम सृष्ट्यादिशक्तयः ।
 सृष्टिशक्तिर्द्विधा सा मे शुद्धयशुद्धिवशान्मया ॥ ३६ ॥
 विविच्य दर्शिता सा ते सा पुनः सप्तधा स्थिता ।
 ३अनिशं क्रियते त्वेका प्राजापत्येन कर्मणा ॥ ३७ ॥
 पट्टकोशसंभवास्त्वन्यास्तत्तत्कालसमुद्भवाः ।
 सर्गक्रमे प्रवृत्त्युत्प्रे सृष्टिर्हेतुः त्रिधा पुनः ॥ ३८ ॥
 भाविकी लैङ्गिकी चैव भौतिकी चेति भेदतः ।
 यथा न्यप्रोद्यमानायां त्रैगुण्ये प्रवृत्तौ तथा ॥ ३९ ॥
 या स्थितिर्महदादेः सा भावसृष्टिर्निगद्यते ।
 समष्टिव्यष्टिभेदेन लिङ्गं यत्तद्व्यते मया ॥ ४० ॥
 विराजश्च तथान्येषां भूतानां लिङ्गजा तु सा ।
 महदाद्या विशेषान्ता विरातिश्च त्रयश्च ये ॥ ४१ ॥
 पदार्था लिङ्गदेहस्था १० विराजः परिकीर्तिताः ।
 रानां समष्टिभूतानां तथान्तःकरणस्य च ॥ ४२ ॥
 त्रिधा स्थितस्य ये येंऽशाः प्रतिजीवं व्यवस्थिताः ।
 स्थूलानां चैव भूतानां ये सूक्ष्माः कीर्तिताः पुरा ॥
 व्यष्टयोऽष्टादशोमाश्च हेराः कर्मणि वासनाः ।
 प्रणाश्चेति तदुष्टिं लिङ्गं जीवगणाश्रयम् ॥ ४४ ॥
 चिच्छतयो हि लिङ्गरथाः संमरन्ति यथा तथा ।
 शुद्धे हि भगवत्ज्ञाने जते सत्कर्मजीविनान् ॥
 जीवनां विनिवर्तने लिङ्गान्येतानि नान्यदा ११ ।
 विराजः स्थूयंदंष्टो यो प्रदाग्न्यारनमनान् ॥

१ गगो A. E. I.

२ रन् A. B. C. D. I.

३ F. omits 3 lines from here.

४ देह चाम A. B. C.

५ हेराः E.

६ कर्मः E.

७ अस्मिता A. B. C. D. F.

८ कर्मणः E. I.

९ अर्जुन D. F.

१० देहो E.

११ नान्यदा B.

चतुर्विधानि चान्यानि शरीराणि शरीरिणाम् ।
एषा मे भौतिकी सृष्टिरितीद सृष्टिचिन्तनम् ॥

स्थितिर्नाम तृतीया मे ^१शक्तिर्या ते पुरोदिता ।
तस्या स्वरूपं वक्ष्यामि तन्मे शक्र निशामय ॥

आद्यसृष्टिक्षणो यस्तु सजिह्वापाक्ष्णश्च य ।
यत्तैर्यकरणं नाम तयोन्तरवर्तिनाम् ^२ ॥ ४९ ॥

नानारूपैर्मदीयै सा स्थितिशक्तिः परा मम ।
विष्णुना देवदेवेन मया चैव तथा तथा ॥ ५० ॥

या स्थितिः कथिता ^३सा तु प्रथमा तत्त्वचिन्तकैः ।
मन्वन्तराधिपैर्द्वैव द्वितीया परिकीर्तिता ॥ ५१ ॥

मनुष्यैस्तृतीयान्या क्षुद्रैरिति चतुर्विधः ।
चतुर्थी सहस्रशक्तिस्तस्या भेदमिमं शृणु ॥

नाशो जरायुजादीना भूताना नित्यदा तु या ।
सा नित्या सहस्रतिस्त्वन्या शक्र नैमित्तिकी स्मृता ॥

त्रैलोक्यविषया सा तु ब्रह्मप्रस्वापहेतुका ।
तृतीया ^४प्रादृती प्रोक्ता महदादिव्यपाश्रया ॥ ५४ ॥

प्रासूती तु चतुर्थी स्यादव्यक्तविषया तु सा ।
मायी या पञ्चमी प्रोक्ता असूतिविषया तु या ॥

^५शाक्ती षष्ठी तु विज्ञेया मायासविषया तु सा ।
सप्तम्यात्यन्तिकी प्रोक्ता विलयो योगिना मयि ॥

सूक्ष्माणि विनिवर्तन्ते शरीराणि तदा सताम् ।
एषा सप्तविधा शक्र सहस्रतिस्त मयोदिता ।
पञ्चम्यनुग्रहाख्या ^६मे ^७शक्तिर्व्याख्यामिमा शृणु ॥

इति ^८श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे तिरोभावादिशक्तिप्रकाशो नाम
द्वादशोऽध्यायः

^१ सा शक्तिर्या D E I

^४ प्रादृते A B C G

^७ शक्तिः व्याख्या A C G

^२ वर्तिना B

^५ E. omits this line

^८ श्रीपाञ्चरात्र A, श्रीपाञ्चरात्रे I

^३ साधु E I

^६ महाख्या A C D G F

त्रयोदशोऽध्यायः

श्रीः—

अनुप्रहात्मिका शक्र शक्तिर्मे पञ्चमी स्मृता ।
तामिमां तत्त्वतो वत्स यदामि तव सांप्रतम् ॥
अविद्याया समाविद्धा अस्मितादिवशीकृताः ।
मच्छक्त्यैव तिरोभूतास्तिरोधानाभिधानया ॥
उच्चात्रोचे पतन्तस्ते नीचादुत्पतयालवः ।
निबद्धास्त्रिविधैर्वन्धैः स्थानत्रयविवर्तिनः ॥ ३ ॥
संसारद्वारमध्यस्थाः पच्यमानाः स्वकर्मणा ।
सुखामिमानिनो दुःखे नित्यमज्ञानवर्षिताः ॥ ४ ॥
१ता योनीरनुधायन्तश्चराचरविभेदिनीः^२ ।
अपूर्वपूर्वभूतामिश्रित्रितामिः स्वहेतुभिः ॥ ५ ॥
देहेन्द्रियमनोबुद्धिवेदनाभिरहर्निशम् ।
जननानि प्रवध्नन्तो मरणानि तथा तथा ॥ ६ ॥
क्लिश्यमाना इति हेतुस्तेस्तेर्योगवियोगजैः ।
उद्यत्वारुण्यसंताननिर्वापिततदागसा ॥ ७ ॥
मया जीवाः समोक्ष्यन्ते श्रिया दुःखविवर्जिताः ।
सोऽनुग्रह इति प्रोक्तः शक्तिपातपराह्वयः^३ ॥ ८ ॥
कर्मसान्धं भजन्त्येते प्रेक्ष्यमाणा मया तदा ।
अपश्चिमा तनुः सा स्याज्जीवानां प्रेक्षिता मया ॥ ९ ॥
अहमेव हि जानामि^४ शक्तिपातक्षणं च तम्^५ ।
नासौ पुरुषकारेण न चाप्यन्येन हेतुना ॥ १० ॥

केवलं स्वेच्छयैवाहं^६ प्रेक्षे कंचित् कदाप्यहम् ।
ततः प्रभृति स स्वच्छस्वच्छान्तःकरणः पुमान् ॥
कर्मसान्धं समासाद्य शुद्धकर्मव्यपाश्रयः ।
वेदान्तज्ञानसंपन्नः सांख्ययोगपरायणः ॥ १२ ॥
सम्यक्सात्त्वतविज्ञानाद्विष्णौ सद्गच्छिमुद्भूतः ।
कालेन महता योगी निर्धूतहेतुसंचयः ॥ १३ ॥
विधूय विविधं बन्धं शोतमानस्ततस्तदा ।
प्राप्नोति परमं ब्रह्म लक्ष्मीनारायणान्महम् ॥ १४ ॥
एषा तु पञ्चमी शक्तिर्मदीयातुप्रहात्मिका ।
स्वाच्छन्द्यमेव मे हेतुस्तिरोभारादिर्भवेत् ॥ १५ ॥
इत्थं शक्र विजानीहि नानुयोज्यमतः^७ कदाः
शक्रः—
नमः सरोरुहावासे नमो नारायणाश्रये ॥ १६ ॥
नमो नित्यानवद्ययै कल्याणगुणस्फिन्ने^८ ।
त्वद्भागमृतसंदोहक्षालितं मे महन्मः ॥ १७ ॥
८भूयोऽहं श्रोतुमिच्छामि चिच्छं^९ कदाचन
श्रीः—
एको नारायणो देवः परमात्मा मया ॥ १८ ॥
सदा ज्ञानवलेभ्यर्वीर्यशक्त्योऽर्च्यः^{१०} ।
अनादिरपरिच्छेदो देशकालावच्छिन्नः^{११}

^१ तयोर्निरनु A. B. C.

^४ जानामि E.

^७ इतः E.; योज्यास्मृतः I

^२ भेदिनः A. B. C. F. G.

^५ क्षयाधितम् E.

^६ B. omits verses 18 and 19.

^३ कल्याण
गुणस्फिन्ने
८ कदाचन
९ कदाचन

तस्याह परमा देवी पाद्गुण्यमहिमोज्ज्वला ।
सर्वकार्यकरी शक्तिरहता न म शान्धती ॥ २० ॥

सविदेका स्वरूप मे रचच्छरन्तुन्दनिर्भरा^१ ।
सिद्धयो विश्वजीवानामायतन्तेऽरित्वा मयि ॥ २१ ॥

आत्मभित्तौ जगत्सर्वं स्वेच्छयोन्मीलयाम्यहम् ।
मयि लोका स्फुरन्त्येते जले शकुनयो यथा ॥

रचच्छन्द्यादवरोहामि पञ्चदृत्यविधायिनी ।
साह यदवरोहामि^२ सा हि चिच्छक्तिरच्यते ॥

सकोचो मामक सोऽय रचच्छरन्तुन्दचिद्भूत ।
अस्मिन्नापि जगद्भाति दर्पणोदरशैलरत्न ॥ २४ ॥

वमरन्नवदेवैष^३ स्वच्छ स्फुरति सर्वदा ।
चैतन्यमस्य वर्मो य प्रभा भानोरिवामला ॥

‘तथा स्फुरति जीवोऽसौ स्वत एनारूपया^४ ।
विधत्ते पञ्च कृत्यानि जीवोऽयमपि नित्यदा ॥

या ‘श्रुतिर्नौलपीतादौ सृष्टि सा कथिता बुधै ।
‘सक्तिर्या निपये तत्र^५ सा स्थिति परिकीर्त्यते ॥

गृहीताद्विषयाद्योऽस्य विरामोऽन्यजिघृक्षया ।
सा सङ्गति समारयाता तत्प्रज्ञास्त्रविशारदै ॥

तद्भासना तिरोभाजोऽनुप्रहस्तद्विलापनम् ।
‘प्राह्यप्रसनशीलोऽय बह्निन्द्रसन^६ सदा ॥ २९ ॥

पुण्यत्येष सदा जीवो मात्रया मे समिन्धनम् ।
आविद्य मत्तरूप तु व्याख्यात त पुरा मया ॥

इति^{१४} श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे^{१५} जीवरूपप्रकाशो नाम
त्रयोदशोऽध्याय

शुद्धत्रिंशत्समायोगात् सरोचं यज्जहात्यसौ ।
तदा प्रथोतमानोऽय सर्वतो मुक्तगन्धन ॥ ३१ ॥

ज्ञानक्रियासमायोगात् सर्वदित्सर्वदृत्सदा^{११} ।
अननुश्चाप्यसंकोचान्मन्त्रायाप्यपश्यते ॥ ३२ ॥

यावन्निरिक्ष्यते नाय मया कारुण्यवत्तया ।
तावत्सकुचितज्ञान कर्णैर्ध्वंश्मनीक्षते ॥ ३३ ॥

चक्षुषालोक्य वस्तुनि विकल्प्य मनसा तथा ।
अभिमत्याप्यहकाराद् बुद्धयैव ह्यध्यवस्यति ॥

‘ज गरायामथ रत्ने करणैरान्तैश्चरन् ।
विहाय तत् सुषुप्तौ तु स्वरूपेणावतिष्ठते ॥ ३५ ॥

अनस्थास्ता इमास्तिष्ठ^{१३} प्राकृत्यो नैव जीवगा ।
तुयर्पि या दशा जीवे समाधिस्थे प्रजायते ॥ ३६ ॥

सापि नैरास्य किं त्वेषा शुद्धसत्त्वव्यवस्थिति^१ ।
अनरस्यमनाघ्रातमसिले प्राकृतैर्गुणै ॥ ३७ ॥

अनौपाधिकमच्छेद्य जीवरूप तु चिन्मयम् ।
एवरूपमपि त्वेतच्छाद्यतज्ज्ञानविद्यया ॥ ३८ ॥

सुदृशयामात्मभूता मा नैव पश्यत्यसौ तत ।
शत्रु —

सुदृशयासि कथं देवि त्व प्रमाणातिगा सती ॥

वेदान्ता अपि नैव त्वा विदुरित्यतयाम्बुजे ।

श्री —

मा तु शक विज नीहि प्रत्यक्षा सर्वदेहिनाम् ।

समाहितमना भूत्वा शृणुष्वेद मत मम ॥ ४० ॥

१ निर्देश B D F

४ तथा E

७ रुति D

१० छन्द B C

१३ मृत्वा A. B C. D

२ जन A B F

५ रूपगन् E

६ यत्र B F, योऽत्र E

११ तथा B

१४ श्रीपञ्चपथ A, श्रीपञ्चपथे I

३ सदा स्फुरति छन्द C I

६ भित्तौ नोन्पीतादि E. I

७ ग्राह्याशनीय A B C.

१२ ज गरान्तं यथा A G

१५ जगत्प्रकाशो B I

चतुर्दशोऽध्यायः

¹श्री —

ज्ञानरूपो भगवान् देशकालाद्यभेदित ² ।

वासुदेव पर ब्रह्म गुणशून्य निरञ्जनम् ॥ १ ॥

सुख सदैकरूप तु पाद्गुण्यमजरामरम् ³ ।

तस्याह परमा शक्तिरहता शाश्वती ध्रुवा ॥ २ ॥

व्यापारशक्तिरेषा मे सिसृक्षालक्षणा भवेत् ⁴ ।

⁵अयुतायुतकोट्योयकोटिकोट्ययुताशत ⁶ ॥ ३ ॥

साह सृजामि स्याच्छन्द्याद् द्विधा भेदमुपेयुषी ।

चेत्यचेतनभावेन चिच्छक्तिश्चेतनोऽनयो ॥ ४ ॥

चेत्यचेतनता प्राप्ता सविदेव मदात्मिना ।

सविदेव हि मे रूप ⁷ स्वनन्दस्वनन्दनिर्भरा ॥ ५ ॥

सा त्विसुरसन्योगान् स्थानता प्रतिपद्यते ।

अतो ⁸निरूप्यमाण तथैव ⁹चित्तरमुपेक्ष्यति ॥ ६ ॥

यथा हि वह्निना लीढमिन्धन तन्मय भवेत् ।

एव ¹⁰चिता समालीढ चेत्य चिन्मयता नृजेत् ॥

नीले पीते सुते दुग्धे चित्स्वरूपमपरिण्डितम् ।

विशिनीष्ट ¹¹विकल्पस्तद्विषयोपाधिसपदा ॥ ८ ॥

¹²विकल्पोऽपि हि भद्रं स्याच्छन्द्यादेव निर्मितम् ।

येत्य ¹³विकल्प्यते येन वहिरन्तर्व्यवस्थया ॥ ९ ॥

न वहिर्नेत्र चान्तस्तच्चिद्रूप मम तत् परम् ¹⁴ ।

वेद्यवेदकरूपेण भेद्यते मे स्वयतया ॥ १० ॥

यद्विकल्पैरनाक्रान्त ¹⁵ यच्छन्दैरवदर्थितम् ।

यदुपाधिमिरन्तान ¹⁶ रूप तच्चेत्यता गतम् ॥ ११ ॥

दूरापास्तविकल्पेन चेतसा ¹⁷यत्र भूयते ।

मध्यमा वृत्तिमात्रथाय चेत्य सचित्तया तदा ॥

यथा चक्षु स्थित रूप बाह्ये स्व रूपमीक्ष्यते ¹⁸ ।

¹⁹तथा ज्ञानस्थित रूप ज्ञेये स्व रूपमीक्ष्यते ॥ १३ ॥

²⁰यथा वह्निसमाविष्ट काष्ठ तद्रूपमीक्ष्यते ।

तथा सवित्समाविष्ट चेत्य सचित्तयेक्ष्यते ॥ १४ ॥

वेद्य वेदनता नीत्वा ²¹यदा वेत्ता निरूप्यते ।

तदा चित्तमयी सह प्रत्यक्षा स्फुटभासिनी ॥

अहंतेज हि चित्तव्य वेगाद्भिन्न स्वरक्षणम् ।

सा चाहमेव तेनाह ²²सर्वत शुद्धचिन्मयी ॥ १६ ॥

सल्लुतेदपदद्वीपे प्राप्तेरन्ध्रे चिदम्बुधी ।

मज्जता चैव चेतानामस्मि हस्तावलम्बनम् ॥ १७ ॥

महद्वानाकृतनिष्कन्दप्रतिरताशेषकासना ¹ ।

मानेवात्मनि पश्यन्ति चेत्यौघप्रसन्नी चितम् ॥

¹ भीत्याच B E

⁴ भक्त F. G I

⁷ रूप मे E I

¹⁰ चे य समलीढमेव A, च ताम्ना E

¹³ निरूप्यमेवेत E.

¹⁶ अन्तर्गत A E. I

¹⁹ B C. D E. omit this line

²² धारणाय चिन्मयी C.

² भेदत E F I

⁵ अयुतायुतकोट्याश्च A B

⁸ निवेद्यमान A B C D

¹¹ विकल्पव्यक्षिपया E I

¹⁴ अन्तर्गत परम् A B C D

¹⁷ क्षेप A D E. F G

²⁰ E. omits this line

³ पाद्गुण्यं त्वयचरम् C

⁶ अर्शुशरण E. I

⁹ चित्तं न मुञ्चति C

¹² अन्तर्गत मद्रूप A B C.

¹⁵ अनामत E.

¹⁸ ईक्षते B

²¹ यत्र A B D

मम ^१चित्तैकरूपाया वेद्यवेदकता जना ।
अविद्ययैव मन्यन्ते मत्सकल्पितया ^२पुरा ॥१९॥

न शान्ता नोदिता नापि मध्यमाह स्वरूपत ।
मद्विवेकजुषामेव प्रकारो जागरास्वपि ॥ २० ॥

परित्यक्तविभागेन निस्तरङ्गेण चेतसा ।
^३ज्ञाये विकल्प्यमाना तु प्रत्यक्षाप्यस्मि विस्मृता ॥

पुर स्थितो यथा भावश्चेतसोऽन्याभिलाषिण ।
न भासते तथैवाह न भासे वासनाजुषाम् ॥२१॥

युमुत्सावान् यथा ^४वृत्तीनिरुध्यान्यत्र चेतसा ।
प्रत्यक्षमीक्षते वस्तु तथा मा शुद्धसविदम् ॥२२॥

सदैवाप्रतिवद्धाया भात्या एव ^५वपुर्मम ।
प्रत्यक्षं चेत्यसचारकालेऽपि विमलालम्नाम् ^६ ॥

यथा जात्या सित ^७वस्त्र रक्त रागेण केनचित् ।
पुन स्ववर्णमप्राप्य नैव रागान्तर श्रयेत् ॥ २५ ॥

नीलाद्येष विदन् पीत मध्ये शुद्धचिदात्मनि ।
मयि चेन्नैव विश्रान्त पीत विद्यात्कथं न्वयम् ॥

तथैयोच्चारयन् वाक्यं वर्णाद्वर्णं कथं ब्रजेत् ।
यदि मध्ये न विश्रातो मयि शुद्धचिदात्मनि ॥

एव शुद्धा स्वतन्त्रापि यदाकारोपरागिणी ।
तत्त्यागापरसंचारा मध्ये शुद्धैव भाम्यहम् ॥२८॥

दक्षिणेतरसंचारनिरोधान्मध्यमाश्रित ।
अग्नीषोमे-धनो भाव प्रकाशयति मे पदम् ॥२९॥

धिया ध्येयमनालम्ब्य विषयं चास्पृशन् बहि ।
यदन्तरा वेदयते तन्मे रूपमनाकुलम् ॥ ३० ॥

अनुरुत्ता तु या सम्यक् तेनस्यपि तमस्यपि ।
भाति भावेऽप्यभावेऽपि सा मे तनुरकुर्वता ॥

निवृत्तविषयेच्छस्य मद्भक्त्युल्लसितात्मन ।
आन्तर यदनालम्बमहत्त्व तद्वपुर्मम ॥ ३२ ॥

तदेवाभ्यस्यमानानां देहप्राणाद्यगोचरम् ।
विवेकिनामहरूप मद्भावेनावतिष्ठते ॥ ३३ ॥

ततस्तेजो यथैवार्कं व्यज्यते न तु जन्यते ।
भावैश्चिद्रूपमप्येव व्यक्तं नैत्र च जन्यते ॥ ३४ ॥

भावैर्विना यथा भानु समुदेति नभ स्थले ।
वेद्यैर्विनेष मे रूपमेव प्रद्योतते स्वयम् ॥ ३५ ॥

अत्यन्ताच्छस्वभावत्वात् स्फटिकादिर्यथा मणि ।
उपरक्तो जपाद्यैस्तु स्वेन रूपेण नेक्ष्यते ॥ ३६ ॥

मत्संकल्पसमुद्रिकैश्चेत्यै ^८स्वच्छाहमप्यथ ^९ ।
पृथग्जनैर्न लक्ष्यास्मि नैवाह नास्मि तावता ॥३७॥

कुण्डलादेर्यथा भिन्ना न लक्ष्या कनकस्थिति ।
^{१०}न च शक्या विनिदृष्टु तथाप्यस्त्येव सा ध्रुवम् ॥

एव नित्या विशुद्धा च सुखदुःखाद्यभेदिता ।
स्वसवेदनसवेद्या मम सविन्मयी स्थिति ॥ ३९ ॥

विज्ञातरि तथा ज्ञाने ज्ञेये जानातिनामय ।
योऽयं मदन्यथ सोऽयं प्रत्ययार्थाविशेषित ॥४०॥

देशकालक्रियाकारा प्रसिद्धा भेदहेतव ।
तान् भेदयति या सवित्तस्या भेदं कुतो भवेत् ॥

चेत्यभेदो हि यः कालो भूतादित्रितयात्मक ।
सविन्महोदधौ सोऽपि विलीनस्तन्मयो भवेत् ॥

यदा हि वर्तमानाया मयि भूतभविष्यती ।
प्रतिक्षिप्ते तदा चेय नैव स्याद्वर्तमानता ॥ ४३ ॥

आधारोऽहमशेषाणां नैवाद्येयास्मि केनचित् ।
देशोऽप्याधारतः ह्यस्ततो मे नैव विद्यते ॥४४॥

^१ चित्तैक A D E G

^४ वृत्ति E

^७ वस्तु E

^२ तथा A B D F

^५ पुन E G

^८ वपुर्दत्तेष्वे E

^३ B omits 4 lines from here

^६ निदितामनाम् A B C D G

^९ इत I

^{१०} F omits 3 lines from here, न च शक्यैव निदृष्टु I

काप्यवस्था ^१न मे सास्ति यस्यां संविन्न वर्तते ।
तेन मां चिद्वनामेकां सर्वाकारामुपासते ॥ ४५ ॥

कालो देशस्तथाकारः क्रिया कर्ता च कर्म च ।
करणं संप्रदानं च भवेद्यच्च ततः फलम् ॥ ४६ ॥

भोगो भोक्ता च तत्सर्वं विलीनं ^२संविदात्मनि ।
देवा दैत्यास्तथा नागा गन्धर्वा रक्षसां गणाः ॥

विद्याधराः पिशाचाश्च भूताश्चेति गणाष्टकम् ।
मनुजा बहुधात्मानो वर्णकर्मादिभेदिताः ॥ ४८ ॥

पशवोऽथ मृगाश्चैव पक्षिणश्च सरीसृपाः ^३ ।
स्थावराश्च तथैवान्ये कपूयचरणात्मकाः ॥ ४९ ॥

स्वर्गस्था नरकस्थाश्च लोकाश्चैव चतुर्दश ।
सरिद्द्वीपसमुद्राश्च विविधा ह्यण्डपद्धतिः ॥ ५० ॥

उच्चावचानि तत्त्वानि विविधाः शब्दराशयः ।
भोग्यं भोगोपकरणं भोगस्थानं च यत् स्मृतम् ॥

कोशाः पट् कोशजाश्चैव ^४चेतनाचेतनात्मकाः ।
शुद्धाशुद्धमयी भावौ पुरुषार्थश्चतुर्विधः ॥ ५२ ॥

सर्वं प्रकृतिभिर्नद्धं कालेन कलितं तथा ।
इत्येतत्सकलं वस्तु भावाभावस्वरूपकम् ॥ ५३ ॥

अमन्मयं मन्मयं च मयि लीनमवस्थितम् ।
सर्वात्मना सदैवाहं स्वच्छस्वच्छन्दचिन्मयी ॥

लक्ष्या सुखमयी ज्ञान्ता भावे भावे विपश्चिता ।
एवं व्यवस्थिताया मे तिरोभावाभिधानया ॥

बद्धा शक्त्या तु चिच्छक्तिः स्वतो मां नैव विन्दति ।
यदा निर्विद्यते ^५सासौ मदनुग्रहबिन्दुना ॥ ५६ ॥

उपायैर्मां तदाराध्य ^६जीवश्चिच्छक्तिसंज्ञकः ।
संक्षिण्वन् ^७निखिलान्हेतान्विधून्वन्वासनारजः ॥

संप्राप्य ज्ञानसद्भावं योगक्षपितबन्धनः ^८ ।
मामेव परमानन्दमयीं लक्ष्मीं स विन्दति ॥ ५८ ॥

इति ^९श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^{१०}लक्ष्मीस्वरूपप्रकाशो नाम
चतुर्दशोऽध्यायः

^१ तु मे नास्ति A. B. C. .

^४ एते A. B. C. F.

^७ सकलान् कोशान् E.; निखिलान् कोशान् G. I.

^{१०} A. G. I. omit लक्ष्मी.

^२ सर्वदा A. G.

^५ सासौ B.

^८ कल्पः E. I.

^३ ससरीसृपाः E. I. .

^६ मान्ताराध्य B.

^९ श्रीपाञ्चरात्रे F.; श्रीपाञ्चरात्रे सारे I.

पञ्चदशोऽध्यायः

शङ्क —

नमस्ते पद्मसभूते नमः कमलमालिनि ।
 नमः कमलनासिन्यै^१ गोविन्दगृहमेधिनि ॥ १ ॥
 नमस्ते कजत्रिज्जलकल्पितालकविभ्रमे ।
 सर्वज्ञे सर्वभूतानामन्तस्थे सर्वसाक्षिणि ॥ २ ॥
 त्वद्वक्त्रमलोद्भूतं सर्वं तदवधारितम् ।
 तत्त्वत्कृष्टं त्वया प्रातः त्वय्येव लयमेप्यति ॥ ३ ॥
 माता मानं मितिमेव विधा एतास्त्वदात्मिना ।
 त्वामेवाराध्य जीवास्ते तरन्ति भवसागरम् ॥ ४ ॥
 एवमादि मया देवि तत्त्वतस्त्ववधारितम् ।
 कौतूहलमिदं मेऽद्य वर्तते पद्मसभवे ॥ ५ ॥
 तोपणीयासि केन त्वमुपायेनाम्बुजासने ।
 परमं पुरुषार्थं यस्त्वत्प्रीतिस्तस्य साधनम् ॥ ६ ॥
 त्वत्प्रीतौ क उपायः स्यात्कीदृशः किंविधः स्मृतः^२ ।
 एतन्मे सफलं ब्रूहि नमस्ते पद्मसभवे ॥ ७ ॥

श्री —

चातुरात्म्यं परं ब्रह्म^३ सच्चिदानन्दलक्षणम् ।
 सर्वं सर्वोत्तरं सर्वभूतान्तं स्थमनामयम् ॥ ८ ॥
 वासुदेव परं ब्रह्म^४ नारायणमयं महत् ।
 तस्याहं परमा शक्तिरहं तानन्दचिन्मयी ॥ ९ ॥
 मित्राऽमित्रा च वतऽहं ज्योत्स्नेय हिमदीधिते ।
 तावाया तत्त्वमेकं तु द्विधा भूतौ^५ व्यवस्थितौ ॥
 ब्रह्म नारायण मा^६ व्यञ्जानेनैवापृयाद्यति ।
 पन्था नान्योऽस्ति विज्ञानादयनाय विपश्चिताम् ॥
 ज्ञानं तच्च विवेकोत्थं सर्वतः शुद्धमग्रणम् ।
 वासुदेवैकविषयमपुनर्भयकारणम् ॥ १२ ॥
 ज्ञाने तस्मिन् समुत्पन्ने निशते मामनन्तरम् ।
 तैस्तैरुपाये प्रीताहं जीवानाममलात्मनाम् ॥ १३ ॥
 उद्भाषयामि तज्ज्ञानमात्मज्योतिः प्रदर्शकम् ।
 उपायास्ते च चत्वारो मम प्रीतिविवर्धना ॥

६. परमं पुरुषार्थं मेक्ष । तस्य त्वर्त्येति साधनम् । यथा चाहु — “श्रेयो न
 क्षरिन्द्रलेचनमनं कान्ताप्रमादादृते ससृज्यन्तरवैष्णवाध्वसु नृणां सभायते कर्हिचित्” इति ।
 ८. “सत्यं ज्ञानम्” इत्यदिश्रुतिप्रतिपद्य स्वरूपलक्षणमुच्यते—सदित्यादिना । सर्वोपादानं
 त्वत् सर्वोत्तमाद्यं सर्वमिलय्यते । तथापि स्वेतरसमस्तस्त्वन्निर्लक्षणत्वमाह—सर्वोत्तरमिति ।
 ९. नारायणमयमिति मयद् न्वर्थे । १०. प्रपद्य इव ब्रह्मण एवावश्यं भेदं श्रंतिरिति
 केपाचिन्मनमनमिमत्याह—निन्नेति । ११. यति नियतात्मवान् । नात्र चतुर्थार्थमी वि-
 क्षिप्तः । १२. विवेकं ब्रह्मण सर्वविलक्षणत्वज्ञानम् । १४. कर्मज्ञानभक्तिन्यासाख्या

^१ मन्त्रिये P

^४ नरायणमयं E I

^२ तथा B D I

^५ भूत्वा G

^३ संदिता E I

^६ वा शनेन E I

१श्रम —

भगवत्परविन्दस्थे पङ्कजेक्षणरामिनि ।

२उपाया के च चत्वारस्तान्मे दर्शय पङ्कजे ॥

श्री —

उपायाश्चतुर शक्र शृणु मत्प्रीतिवर्धनान् ।

यैरह परमा प्रीतिं यास्याम्यनपगामिनीम् ॥ १६ ॥

स्वजातिविहितं कर्म सारय योगलथैव च ।

सर्वत्यागश्च विद्वद्विरूपाया कथिता इमे ॥ १७ ॥

चतुर्भिर्लक्ष्मणैर्युक्तं त्रिविधं कर्म वैदिकम् ।

स्ववर्णाश्रमसंबन्धि नित्यनैमित्तिकात्मकम् ॥ १८ ॥

अकामहतसंसिद्धं कर्म तत् पूर्वसाधनम् ।

चतुर्विधस्तु सन्यासस्तत्र कार्यो विपश्चिता ॥ १९ ॥

मन्त्रोक्तदेवताया वा प्रकृताविनिर्द्वयेषु वा ।

परस्मिन् देवदेवे वा वासुदेवे जनार्दने ॥ २० ॥

३पूर्वं कर्तव्यसन्त्यास फलसन्त्यास एव च ।

कर्मणामपि सन्त्यासो देवदेवे जनार्दने ॥ २१ ॥

शास्त्रीयमाचरणेव नित्यनैमित्तिकात्मकम् ।

मदाराधनकामं सर्वशत्रुं श्रीणाति मा नर ॥

इति ते लेखत प्रोक्तं श्रुतिस्मृतिनिर्दिशतम् १ ।

द्वितीयं सांख्यविज्ञानमुपायं शृणु सांप्रतम् ॥ २३ ॥

संख्यास्तिस्रो हि मन्तव्या सांख्यशास्त्रनिर्दिशिता ।

प्रथमा लौकिकी सत्या द्वितीया ५ चर्चनात्मिका ॥

समीचीना तु या धी सा तृतीया परिपठ्यते ।

संख्यात्रयसमूहो य सारय तत्परिपठ्यते ॥ २५ ॥

पृथिव्यापस्तथा तेजो वायुराकाशमेव च ।

अहंकारो महाश्चैव प्रकृतिः परमा तथा ॥ २६ ॥

एता प्रकृतयस्त्वष्टौ तासां व्याख्यामिमां शृणु ।

प्रकृतिस्त्रिविधा प्रोक्ता माया स्तिर्गुणात्मिका ॥

चत्वारो योगा अत्र विवक्षिता । १८. लक्षणचतुष्कं विंदो श्लोके वक्ष्यते । नित्यनैमित्तिक-

काम्यमेदेन त्रेवेद्यम् । १९. काम्यकर्मसु विशेषमाह—अकामेति । फलविशेषकामनया कृतानि

कर्मणि काम्यानि ज्येतिष्ठोमादय । तानि च कामहतानीत्युच्यन्ते । कामना विना केवल

भगवत्सत्यं कृतानि तान्यकामहतानि । अनेन काम्यानामपि कर्मणा कामना विनानुष्ठानमु-

च्यते । पर त्वेनदुपायान्तरनिष्ठविययम् । न्यासयोगनिष्ठं तु काम्यकर्मणा सर्वथा स्वरूप-

तोऽपि त्याग एव, न तु कामना विनाप्यनुष्ठानमिति सिद्धान्तोऽनगन्तव्य । २०. भगवति

वासुदेवे कर्मणा सन्यसनमेव मुमुक्षुभिः कर्तव्यम् । मन्त्रदेवतद्वौ विन्यसन तु वुमुक्षुनिपयमिति

ध्येयम् । २१. 'भगवानेव स्वशेषोपकरणेन मया स्वकीयैश्चोपकरणैः स्वाराधनैकप्रयोजनाय

स्वशेषभूतमिदं कर्म स्वमेव कारयति' इत्यनुष्ठानप्रकारो विवक्षित । २४. त्रयाणा-

मयेषां ज्ञानानां विवरणमत्रैव करिष्यते । २५. सत्या ज्ञानानि पूर्वोक्तानि । तेषां समूह

सांख्यमित्युच्यते । एतदेव ज्ञानयोग इत्युच्यते । २६. लौकिकी लोकविषया सांख्योच्यते-

ऽनेन श्लोकेन । उपरितने श्लोकैरस्या विवरणं क्रियते । २७. माया प्रकृतिः त्रैगुण्यमिति

प्रकृतिमेदा । यद्यपि प्रकृतिः सूक्ष्मेव, तथापि तत्रैव सूक्ष्मसूक्ष्मतरसूक्ष्मतररूपेण त्रैविच्या-

१ B omits six lines from here

४ निर्दर्शनम् A B C

२ के तेऽप्युपाया E I

३ सर्व E I

५ चर्चका E I

नि सक्तासक्तमद्वैतमतरङ्गमनन्धरम् ।
अचेतनाना परम सौक्ष्म्य मायेति गीयते ॥ २८ ॥

ईषदुच्छ्रूतता तस्या प्रसूतिरिति गीयते ।
गुणत्रयसमुन्मेष साम्येन प्रकृति परा ॥ २९ ॥

अव्यक्तमक्षर योनिरविद्या त्रिगुणा स्थिति ।
माया स्वभाव इत्याद्या शब्दा पर्यायवाचका ॥

सत्त्व रजस्तमश्चेति गुणा एते त्रयो मता ।
तत्र सत्त्व लघु ज्ञेय सुखरूपमचञ्चलम् ॥ ३१ ॥

प्रकाशो नाम तद्वृत्तिश्चैतन्योद्ब्रह्णात्मक ।
रजोऽपि च लघु ज्ञेय दुःखरूप च चञ्चलम् ॥

प्रवृत्तिर्नाम तद्वृत्ति स्पन्दहेतुरनन्धर ।
तमो नाम गुरु ज्ञेय मोहरूपमचञ्चलम् ॥ ३३ ॥

नियमो नाम तद्वृत्ति क्वचित् स्वापनलक्षणम् ।
न तदस्ति पृथिव्या वा दिवि व्योम्नि च वासव ॥

भूत प्रकृतिजैर्मुक्त यदेभि स्यात् त्रिभिर्गुणै ।
एते चित्तमधिष्ठाय गुणा इन्द्रियगास्तथा ॥ ३५ ॥

सुख दुःख तथा मोह विषयस्थाश्च कुर्वते ।
^१शरीरेन्द्रियता याता^२ गुणा कर्माणि कुर्वते ।
इति यस्य मतिर्नित्या स गुणात्ययमश्नुते ॥ ३६ ॥

इति ^३श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^४उपायप्रकारप्रकाशो नाम
पञ्चदशोऽध्याय

देव व्यवहार । ३०. अवान्तरमेदै सह सकलव्य प्रकृतिपर्यायनामानि अव्यक्तादीनि ।
उपनिषदि “अव्यक्तमक्षरे लीयते । अक्षर तमसि लीयते । तम परमात्मन्येकीभवति ” इति
त्रयाणामेषा व्यवहार क्रियते । ३२. चैतन्यस्य ज्ञानस्य उद्ग्रहणम् उन्मेष इत्यर्थ ,
वस्तुयाथात्म्यग्रहणशीलतेति यावत् । ३४. नियमो बन्ध ।

इति पञ्चदशोऽध्यायः

^१ F omits this line

^२ श्रीपाञ्चरात्र A

^३ इन्द्रियताया च E

^४ उपायप्रकाशो B F G I

✓ षोडशोऽध्यायः

श्रीः—

व्याख्यानं महतः शक्र शृणुष्यावहितो मम ।
वैपम्यस्य समुन्मेषो गुणानां प्रथमो हि यः ॥ १ ॥

स महाभ्राम तस्यापि विधास्तिस्रः प्रकीर्तिताः ।
सात्त्विको बुद्धिरित्युक्तो राजसः प्राण एव हि^१ ॥ २ ॥

तामसः काल इत्युक्तस्तेषां व्याख्यामिमां शृणु ।
बुद्धिरध्यवसायस्य प्राणः प्रयतनस्य च ॥ ३ ॥

कालः कलनरूपस्य परिणामस्य कारणम् ।
महतोऽपि विक्रुर्वाणादहंकारो व्यजायत^२ ॥ ४ ॥

स चापि त्रिविधो ज्ञेयो गुणवैपम्यसमभवात् ।
तामसाद्विषदादिस्तु तन्मात्रगण उज्ज्वलः ॥ ५ ॥

जातः सत्त्वसमुद्रिकाद्बुद्धीन्द्रियगणो महान् ।
कर्मेन्द्रियगणश्चापि राजसादुभयात्मकम् ॥ ६ ॥

उभयस्मात् समुद्भूतमितीयं तत्त्वपद्धतिः ।
अत्र प्रकृतिरेकैव मूलभूता सनातनी ॥ ७ ॥

महदाद्यास्तु सप्तान्ये कार्यकारणरूपिणः ।
तन्मात्रेभ्यः समुद्भूता विशेषा वियदादयः ॥ ८ ॥

बुद्धिकर्मेन्द्रियगणौ पञ्चकौ मन एव च ।
विकारा एव विज्ञेया एते षोडश चिन्तकैः ॥ ९ ॥

चतुर्विंशतिरेतानि तत्त्वानि कथितानि ते ।
यावान्यश्चात्र वक्तव्यो विशेषो यादृशस्त्वहं ॥ १० ॥

स सर्वः कथितः पूर्वं तव वृत्तिनिपूतन ।
विंशत्या च त्रिभिश्चैव विकारैः स्वेः समन्विता ॥

१. अनेन गुणत्रयस्य साम्यावस्थायां प्रकृतिरिति, वैपम्यावस्थायां महानिति च व्यवहार इत्युक्तं भवति । २. कालस्य तामसत्वमत्रोच्यते । औपनिषदप्रक्रिया कालस्या-
प्राकृतत्वमेवेति वदन्ति । ४. कलनं विपरिणतिः । आम्नादिशलाढ्येः तत्कालात्मना, युवदेहस्य
वलिभृद्वददेहात्मना च या परिणतिः सेत्यर्थः । ६. कर्मेन्द्रियाणां राजसत्त्वं, मनसः सात्त्विक-
राजसत्त्वमिति विभागस्तान्त्रिकैकदेशिनां मतेन । वस्तुतस्तु एकादशार्पीन्द्रियाणि सात्त्विका-
नीत्येव बहूनां पाञ्चरात्रिकाणां मतम् । “ देवा वैकारिका दश । एकादशं मनश्च ” इति विष्णु-
पुराणे चोक्तम् । ७. तत्त्वपद्धतिः । अचिच्चित्तपद्धतिरित्यर्थः । इत्यमत्र विभागः—तत्त्वं
द्विविधम्, अचिच्चित्तं चित्तत्वं चेति । तत्राचिच्चित्तं चतुर्विंशतिधा—प्रकृतिमहदहंकाराख्यः,
तन्मात्राणि पञ्च, महाभूतानि पञ्च, एकादशेन्द्रियाणीति । चित्तत्वं द्वेधा—जीव ईश्वरश्चेति ।

^१ उच्यते E.

^२ अस्य जायते A. B. C. D.

^२ कालन D.

^४ राजसात्तम्या० A. B.

इय प्रवृत्तिरव्यक्ता कथिता ते सुराधिप ।
व्यक्ताव्यक्तमयी संपा नित्य प्रसवधर्मिणी ॥१२॥

विलक्षणा सा विज्ञेया चिच्छक्तिरग्निश्वरा^१ ।
स जीव कथित सद्भिस्तत्त्वशास्त्रविशारदै ॥१३॥

अथ स्वरसत शुद्ध परिणामविजित ।
कूटस्थश्चिद्धनो^२ नित्यो ह्यनन्तोऽप्रतिसङ्गम् ॥१४॥

इमौ स्वरसतोऽसक्तौ सत्तात्मानावित्र रित्यौ^३ ।
प्रकृति पुरपदचैव महद्भ्यश्च महत्तरो ॥ १५ ॥

लिङ्गब्राह्माणुभौ नित्याबलिङ्गौ चाप्युभावपि ।
साधर्म्यमेवमाशेषमनयोरनयेदुध ॥ १६ ॥

वैधर्म्यमनयो शत्रु कथ्यमान निबोध मे ।
प्रवृत्तिस्त्रिगुणा नित्य सतत परिणामिनी ॥ १७ ॥

अग्निवेकाप्यशुद्धा च सर्वजीवसमा सदा ।
विषयोऽचेतना^४ चैव सुखदुःखविमोहिनी ॥१८॥

मध्यस्थ पुरुषो नित्य क्रियावानप्यविह्वल ।
साक्षी दृशिस्तथा द्रष्टा शुद्धोऽनन्तो गुणात्मक ॥

वैधर्म्यमनयोरेतत् प्रवृत्तिं चानयो शृणु ।
या सा सदसदाख्यादिविकल्पविकला^५ ध्रुवा ॥२०॥

नित्योदिता सदानन्दा पूर्णपाङ्गुण्यविग्रहा ।
अहं नारायणो शक्तिरिष्णो श्रीरनपायिनी ॥२१॥

मत्त प्रभवतो ह्येतौ मध्येव लयमेष्यत ।
साहमेतावती^६ भावैर्निर्निधैर्विस्तृतिं गता ॥ २२ ॥

नारायणे प्रतिष्ठाप्य पुनस्तस्मादुदेम्यहम् ।
एनो नारायणो त्रिण्युनासुदेव सनातन ॥२३॥

अप्रयग्भूतशक्तित्वाद्वैत ब्रह्म निष्कल्म ।
ज्ञानशक्तिरलेश्वर्यवीर्यतेजोमहोदधि ॥ २४ ॥

निस्तरङ्ग सदैवासौ जगदेतच्चराचरम् ।
इति ते सारयविज्ञान लेशत शक्र दर्शितम् ॥२५॥

या तत्त्वगणना सख्या ता पुरा शीलयेद्बुध ।
तत साधर्म्यैधर्म्यस्वरूपप्रभवादिकाम् ॥ २६ ॥

कुर्याच्चर्चात्मिना सख्या शास्त्रतत्त्वोपदेशजाम् ।
चर्चायामिह सख्याया^७ सिद्धायाममलात्मनि ॥

उदेति या समीचीना सख्या सत्तत्त्वगोचरा ।
एषा सा परमा सख्या मत्प्रसादसमुद्भवा ॥ २८ ॥

सारयदर्शनमेतत्ते परिसख्यानमीरितम् ।
एव हि परिसख्याय सारया^८ मद्भावमागता ॥२९॥

आहत्य पर्जन्यदत्तित्त्वानि । १२. प्रकृत्यन्त्यायामन्यक्ता, परिणत्यवस्थाया व्यक्ता । कार्य-
कारणयो रमेदादेवमुक्ति । १४. स्वरसत स्वभावत । अनन्त , सख्यया ज्ञान दिगुणैश्चाप-
रिच्छित इत्यर्थ । २०. विकल्पविकलेति । विविचपरिणत्यमागिन त्यर्थ । २१. शक्तिशक्ति-
मने रपृथक्सिद्धसमन्वत् एकत्वम् । अतो न द्वितीयत्वनिरोध इति भाव । २५. असौ नारायण
एव चराचरालम्बजगद्रूपनयाद्वतिष्ठत इति यावत् । २७. चर्चा नाम पुन पुन परिशीलनम् ।

^१ अग्निधरी B

^४ अवेदना G

^२ नित्यमन्त रथो A D F

^३ त्रिगुण C D

^६ सत्ता मानी व्यवस्थितौ B

^७ भावै कथ्ये A B C D

^८ मद्भाव A B C

^५ F omits all portions from here up to एव हि परिसख्याय in the 29th verse

उपायो ^१यस्तृतीयस्ते वक्ष्यते योगसंज्ञकः ।
योगस्तु द्विविधो द्वेयः समाधिः संयमस्तथा ॥३०॥

यमाद्यङ्गसमुद्भूता समाधिः संस्थितिः परे ।
ब्रह्मणि श्रीमिवासाख्ये ह्युत्थानपरिवर्जिता^२ ॥

साक्षात्कारमयी सा हि स्थितिः सद्ब्रह्मवेदिनाम् ।
ध्यातृध्येयाविभागश्चा मत्प्रसादसमुद्भवा ॥ ३२ ॥

संयमो नाम सत्कर्म परमात्मैकगोचरम् ।
तत्पुनर्द्विविधं प्रोक्तं शरीरं मानसं तथा ॥ ३३ ॥

विस्तरेणाभिधास्येते समाधिः संयमस्तथा ।
प्रथमो य उपायस्ते कर्मात्मा कथितः पुरा ॥ ३४ ॥

संज्ञानं जनयेच्छुद्धमन्तःकरणशोधनात् ।
तेन हि श्रेणिता साहं सदाचारनिपेवणात् ॥

ददामि बुद्धियोगं तमन्तःकरणशोधनम् ।
सांख्यं नाम द्वितीयो य उपायः कथितस्तव ॥

परोक्षः शास्त्रजन्योऽसौ निर्णयो दृढतां गतः ॥
प्रत्यक्षतामिवापन्नो मत्प्रीतिं जनयेत्पराम् ॥ ३७ ॥

अहं संख्यायमाना हि स्वरूपगुणवैभवैः ॥
उद्भावयामि तज्ज्ञानं प्रत्यक्षं यद्विवेकजम् ॥ ३८ ॥

तृतीयस्तु समाध्यात्मा ^३प्रत्यक्षोऽविप्लवो दृढः ।
प्रकृष्टसत्त्वसंभूतः प्रसादातिशयो हि सः ॥ ३९ ॥

तृतीयस्य विधा योऽसौ संयमो नाम वर्णितः ।
भोगैः शुद्धैस्त्रिविधोऽतैरत्यन्तप्रीतये मम ॥ ४० ॥

अहं हि तत्र विश्वात्मा विष्णुशक्तिः परावरा ।
साक्षादेव समाराध्या देवो वा पुरुषोत्तमः ॥४१॥

इति ते कथिताः सम्यगुपायास्तत्र ऊर्जिताः ।
शृणूपायं चतुर्थं मे सर्वत्यागसमाह्वयम् ॥ ४२ ॥

^४तत्र धर्मान् परित्यज्य सर्वानुच्चावचाङ्गकान् ।
संसारानलसंतप्तो मामेकं शरणं ब्रजेत् ॥ ४३ ॥

अहं हि शरणं प्राप्ता नरेणानन्यचेतसा ॥
प्रापयाम्यात्मनात्मानं निर्धूताखिलकल्मषम् ॥

इति ^५श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^६उपायप्रकारविवरणं नाम
पोडशोऽध्यायः

३०. अविभागस्येति । “आत्मेति तूष्णच्छन्ति ग्राहयन्ति च” इत्युक्तीत्या परस्य
ब्रह्मणेऽविभागेनोपासनमत्राभिप्रेतम् ।

इति पोडशोऽध्यायः

^१ अर्थ A. B.

^२ कर्षितः A. B. C. D.

^४ कर्षं C.

^५ श्रीमद्यप्य A.; भीमद्यप्ये क्षारे J.

^३ प्रत्यक्षादिप्रयो A.

^६ वेदान्तार्थब्रह्मसो E.; F. omits the title.

✓ सप्तदशोऽध्यायः

शक्र —

नमस्ते कमलावासे जनन्यै सर्वदेहिनाम् ।
गृहिण्यै पद्मनाभस्य नमस्ते सरसीरुहे ॥ १ ॥
उपायास्ते त्रय पूव कथिता अवधारिता ।
व्याचक्ष्वाभ्य चतुर्थं तमुपाय परमभ्युजे ॥ २ ॥

श्री —

एको नारायणो देवो वासुदेव सनातन ।
चालुरात्म्य पर ब्रह्म सच्चिदानन्दमन्त्रणम् ॥ ३ ॥

एकाह परमा शक्तिस्तस्य देवी सनातनी ।
करोमि सकल कृत्य सर्वभावानुगामिनी ॥ ४ ॥

^१शान्तानन्तचिदानन्द यद् ब्रह्म परम ध्रुवम् ।
महाविभूतिसंस्थान सर्वत समता गतम् ॥ ५ ॥

तस्य शक्तिरह ब्राह्मी शान्तानन्दचिदात्मिका ।
महाविभूतिरनघा सर्वत समता गता ॥ ६ ॥

आश्वासनाय जीवाना यत्तन्मूर्ताकृत मह ।
नारायण पर ब्रह्म दिव्य नयननन्दनम् ॥ ७ ॥

तदा मूर्तिमती साह शक्तिर्नारायणी परा ।
समा समविभक्ताङ्गा सर्वव्यवसुन्दरी ॥ ८ ॥

तयोर्नौ परम व्योम निर्दुःख ^२पदमुत्तमम् ।
पाङ्गुण्यप्रसरो दिव्य स्वाच्छन्दादेशता गत ॥

स्वकर्मनिरतै सिद्धैर्वेदवेदान्तपारगै ।
अनेकजन्मसत्ताननि शेषितकपायकै ॥ १० ॥

क्लेशेन महता सिद्धैरन्तरायातिगै क्रमात् ।
सख्याविधिविधानज्ञै साख्यै सख्यानपारगै ॥

प्रत्याहतेन्द्रियग्रामैर्धारणाध्यानशालिभि ।
योगै ^४ समाहितै शश्वत्क्लेशेन यदवाप्यते ॥ १२ ॥

अच्छिद्रा पञ्चकालज्ञा पञ्चयज्ञविचक्षणा ।
पूर्ण वर्षशते धीरा प्राप्नुवन्ति यद्वज्रसा ॥ १३ ॥

यत्तत्पुराणमाकाश सर्वस्मात् परम ध्रुवम् ।
यत्पद प्राप्य तत्त्वज्ञा मुच्यन्ते सर्वबन्धनै ॥ १४ ॥

सूर्यकोटिप्रतीकाशा पूरा द्रव्युत्तमनिभा ।
यस्मिन् पदे विराजन्ते मुक्ता ससारबन्धनै ॥ १५ ॥

इन्द्रियच्छिद्रविधुरा द्योतमानाश्च सर्वत ।
अनिष्यन्दा अनाहारा पाङ्गुण्यतनवोऽमला ^५ ॥

५. महाविभूति नित्यविभूति । “त्रिपादस्यामृत दिवि” इत्युक्तरीत्या लीलाविभूत्य-
पेक्षया तस्या महत्त्वं महाविभूतित्वम् । ९. मदीयेच्छया पाङ्गुण्यप्रसर एवाप्राकृतदिव्यदेशता
प्राप्त इत्यर्थः । १३. अच्छिद्रा, भगवदननुभवरूपच्छिद्ररहिता । यथे कम्—“यन्मुहूर्तं
क्षणं वापि वासुदेवो न चिन्त्यते । सा हानिस्तन्महच्छिद्र सा आन्ति सा च विक्रिया ॥” इति ।

^१ त्वम् E I

^४ योगे A B I

^२ शान्तानन्द A B G

^५ सद्विदामला A B C

^३ युक्त I

एकान्तिनो महाभागा यत्र पश्यन्ति नौ सदा ।
क्षपयित्वाधिकारान् स्यान् शश्वत्कालेन भूयसा ॥
वेधसो यत्र मोदन्ते शंकराः सपुरंदराः ।
सूर्यो नित्यसंसिद्धाः^१ सर्वदा^२ सर्वदर्शिनः ॥१८॥
वैष्णवं परमं रूपं साक्षात्कुर्वन्ति यत्र ते ।
अष्टाक्षरैकसक्तानां द्विपट्कार्णरतात्मनाम् ॥ १९ ॥
पङ्क्षरप्रसक्तानां प्रणवासक्तचेतसाम् ।
जितंतासक्तचित्तानां तारिकानिरतात्मनाम् ॥२०॥
अनुताराप्रसक्तानां यत् पदं विमलात्मनाम् ।
अनन्तविहगेशानविष्वक्सेनादयोऽमलाः ॥ २१ ॥
मदाज्ञाकारिणो यत्र मोदन्ते सकलेश्वराः ।
तत्र दिव्यवपुः श्रीमान् देवदेवो जनार्दनः ॥२२॥
अनन्तभोगपर्यङ्के निषण्णः^३ सुसुखोज्ज्वले ।
विज्ञानैश्वर्यवीर्यैः शक्तितेजोबलोत्पणैः ॥ २३ ॥
आयुधैर्भूषणैर्दिव्यैरद्भुतैः समलंकृतः ।
पञ्चात्मना सुपर्णेन पक्षिराजेन सेवितः ॥ २४ ॥

सारूप्यमेयुषा^४ साक्षाच्छ्रीवत्सकृतलक्ष्मणा ।
सेनान्या सेवितः सम्यविष्वक्सेनेन दीप्यता^५ ॥
क्षेमाय सर्वलोकानामाध्यानाय मनीषिणाम् ।
मुक्तयेऽखिलबन्धानां रूपदानाय योगिनाम् ॥२६॥
आस्ते नारायणः श्रीमान् वासुदेवः सनातनः ।
सुकुमारो युवा देवः श्रीवत्सकृतलक्षणः ॥ २७ ॥
चतुर्भुजो विशालाक्षः किरीटी कौस्तुभं वहन् ।
हारनूपुरकेयूरकाञ्चीपीतम्बरोज्ज्वलः ॥ २८ ॥
वनमालां दधद्दिव्यां पञ्चशक्तिमयीं पराम् ।
सर्वावयवसंपन्नः^७ सर्वावयवसुन्दरः ॥ २९ ॥
राजराजोऽखिलस्यास्य विश्वस्य परमेश्वरः ।
कान्तस्य तस्य देवस्य विष्णोः सद्गुणशालिनः ॥
दयिताहं सदा देवी ज्ञानानन्दमयी परा ।
अनवधानवयाङ्गी नित्यं तद्धर्मधर्मिणी ॥ ३१ ॥
ईश्वरी सर्वभूतानां पद्माक्षी पद्ममालिनी ।
शक्तिभिः सेविता नित्यं सृष्टिस्थित्यादिभिः परा ॥

अभिगमनोपादानेज्यास्वाध्याययोगाख्याः पञ्च कालाः । १७. क्षपयित्वेति । अत्र “यावदधि-
कारमवस्थितिराधिकारिकाणाम्” इति शारीरकसूत्रं तदुपबृंहणानि वचनानि चानुसंधेयानि ।
१९. अष्टाक्षरः नारायणाष्टाक्षरमन्त्रः । द्विपट्कार्णः वासुदेवद्वादशाक्षरमन्त्रः । २०. पङ्क्षरः
श्रीविष्णुपङ्क्षरमन्त्रः । जितंता “जितते पुण्डरीकाक्ष” इत्यादिश्लोकरूपमन्त्रः । अस्य महि-
मादिकमहिर्बुज्यसंहितायामुक्तं वेदितव्यम् । तारिका हीमन्त्रः । २१. अनुतारा श्रीमन्त्रः ।
२४. पञ्चात्मना पञ्चे.पनिपन्मन्त्रस्वरूपेण । २५. सारूप्यं शङ्खचक्रदिना भगवत्सारूप्यम् ।
तदेवाह—श्रीवत्सेति । इदं च विशेषणद्वयं सेनान्येत्यनेनान्वेति । २९. सृष्टिस्थितिसंहार-
निग्रहानुग्रहाः पञ्च शक्तयः । ३२. ईश्वरीति । ईष्टे इत्यर्थे कर्तरी औणादिको वरद प्रत्ययः ।

^१ वसवो A. B. F.

^४ समुखो B.

^७ संपूर्णः E.

^२ संन्याः D.

^५ ईयुषा A. C. D. F.

^८ रामो राज्ञा B. G.

^३ सर्वशः A. B. C. F.

^६ दीप्यता E. F.

द्वात्रिंशता सहस्रेण सृष्टिशक्तिभिरावृता ।
 १वृता तद्विगुणाभिश्च दिव्याभि स्थितिशक्तिभि ॥

ततश्च द्विगुणाभिश्च पूर्णा सप्ततिशक्तिभि ।
 नायिका सर्वशक्तीना सर्वलोकमहेश्वरी ॥ ३४ ॥

महिषी देवदेवस्य सर्वकामदुघा विभो ।
 तुल्या गुणवयोरुपैर्मन प्रमथनी^२ हरे ॥ ३५ ॥

तैस्तैरनुगुणैर्भावैरह देवस्य शार्ङ्गिण
 करोमि सकल कृत्य नित्य तद्धर्मधर्मिणी ॥ ३६ ॥

साहमङ्गे स्थिता^३ विष्णोर्देवदेवस्य शार्ङ्गिण ।
 लालिता तेन चात्यन्त सामरस्यमुपेयुषी ॥ ३७ ॥

कदाचिन् सर्वदर्शिन्या कृपा मे स्वयमुद्रता ।
 छिद्यत प्राणिनो दृष्ट्वा ससारज्जलनोदरे ॥ ३८ ॥

कथं न्विमे^४ भविष्यन्ति^५ दुःखोत्तीर्णा सुखोत्तरा ।
 ६ससारपरसीमानमप्युर्मा कथं न्विति^७ ॥ ३९ ॥

साहमन्त कृपाविष्टा^८ दवदेवमचूचुदम ।
 भगवन् देवदेवेश लोकनाथ मम प्रिय ॥ ४० ॥

सर्वदे सर्वमध्यान्त सर्वं सर्वोत्तराच्युत ।
 गोविन्द पुण्डरीकाक्ष पुराण पुरुषोत्तम^९ ॥ ४१ ॥

दुसारापारससारसागरोत्तारकारण ।
 व्यक्ताव्यक्तज्ञकालाख्यक्लृप्तभावचतुष्टय ॥ ४२ ॥

वासुदेव जगन्नाथ सत्सर्व जगत्प्रभो ।
 प्रगुप्त^{१०} सुभग श्रीमन्निरुद्धापराजित ॥ ४३ ॥

नानाविभज्यस्थान नानाविभज्यभाजन^{११} ।
 दिव्यज्ञान्तोदितानन्दपाङ्गुण्योदयविग्रह ॥ ४४ ॥

स्फुरत्किरीटकेयूरहारनूपुरकौस्तुभ ।
 पीताम्बर महोदार पुण्डरीकनिर्भक्षण ॥ ४५ ॥

चतुर्मूर्ते चतुर्व्यूह शरदिन्दीवरद्युते ।
 अभिरामशरीरेण नारायण जगन्मय ॥ ४६ ॥

अमी हि प्राणिन सर्व निमग्ना ज्ञेयसागरे ।
 उत्तार प्राणिनामस्मात्पथ चिन्तयसि प्रभो ॥ ४७ ॥

इत्युक्तो देवदेवेश समयमानोऽब्रवीदिदम् ।
 अरविन्दासने देवि पद्मगम सरोरुहे ॥ ४८ ॥

उत्तारहेतवोऽमीपामुपाया विहिता मया ।
 कर्म साख्य तथा योग इति शास्त्रव्यपाश्रया ॥ ४९ ॥

प्रत्यवोचमह देवमित्युक्ता पुरुषोत्तमम् ।
 देवदेव न ते शक्या कर्तुं कालेन गच्छता ॥ ५० ॥

कालो हि कल्यन्नेव^{१२} स्तन्त्रो भवदात्मक ।
 ज्ञान सत्त्व बल चैपामायुश्च विनिर्कृताति^{१३} ॥ ५१ ॥

अन्तःकरणसंस्था हि वासना विविधात्मिका ।
 तत्तत्कालजं प्राप्य यातयन्ति शरीरिण^{१४} ॥ ५२ ॥

उदासीनो भगवानेव प्राणिना कर्म कुर्वताम् ।
 १५तत्तत्कालानुबूलानि तत्कालानि प्रयच्छति ॥ ५३ ॥

येन त्व वत सरब्ध प्राणिन पालयिष्यसि ।
 प्रवृद्धि तमुपाय मे प्रणतयै जनादेन ॥ ५४ ॥

इत्युक्त प्रत्युवाचेद भगवानुत्सयस्त्रिव ।
 सरोरुहे विजानीये सर्वमेवात्मनो गतम् ॥ ५५ ॥

^१ B omits this line

^४ लिमे A B C F

^७ त्विति A

^{१०} सर्ग E I

^{१३} परिहन्ति B, आयुधानि निहन्ति E

^{१५} तत्तद्वा E.

^२ प्रमथने A B F

^५ दुःखात् E

^८ बुध E I

^{११} भावन A B F G

^३ अङ्कस्थिता A C D F G

^६ B omits 4 lines from here

^९ पुरुषेश्वर E I

^{१२} एव D

^{१४} शरीरिणम् B

मा तु जिज्ञाससे देवि तथापि शृणु भामिनि ।
^१उपायाध्याप्यपायाश्च शास्त्रीया निर्मिता मया ॥ ५६ ॥

विहिता य उपायास्ते निषिद्धाश्चेतरे मता ।
 अधो नयन्त्युपायास्त य ^२एनाननुवर्तते ॥ ५७ ॥

ऊर्ध्वं नयन्त्युपायास्त य ^३एनाननुवर्तते ।
 उपायापायसत्यागी ^४मध्यमा वृत्तिमाश्रित ॥ ५८ ॥

मामेक शरण प्राप्य मामेवान्ते समश्नुते ।
 पटङ्ग तमुपाय च शृणु मे पद्मसभवे ॥ ५९ ॥

आनुकूल्यस्य सकल्प प्रातिकूल्यस्य वर्जनम् ।
 रक्षिष्यतीति विश्वासो गोप्यत्ववरण तथा ॥ ६० ॥

आत्मनिक्षेपकापण्ये पड्विधा शरणागति ।
 एव मा शरण प्राप्य वीतदोषकभयङ्कम ॥ ६१ ॥

निरारम्भो निराशीश्च ^५निर्ममो निरहकृति ।
 मामेव शरण प्राप्य तरेत् ससारसागरम् ॥ ६२ ॥

^६सत्कर्मनिरता शुद्धा सात्त्विकयोगविदस्तथा ।
 नार्हन्ति शरणस्थस्य कला कोटितमीमपि ॥ ६३ ॥

इति तस्य वच श्रुत्वा देवदेवस्य शार्ङ्गिण ।
 प्रीताहमभव शक्र तदिदं वर्णितं तव ॥ ६४ ॥

शक्र —

^७देवप्रिये महादेवि नमस्ते पङ्कजासने ।
 आनुकूल्यादिकं भाव मम व्याचक्ष्व विस्तरात् ॥

श्री —

आनुकूल्यमिति प्रोक्त सर्वभूतानुकूलता ।
 अन्त स्थिताह सर्वेषा भावानामिति निश्चयात् ॥

मयीव सर्वभूतेषु ह्यानुकूल्य समाचरेत् ।
 तथैव प्रातिकूल्य च भूतेषु परिवर्जयेत् ॥ ६७ ॥

त्यागो गर्वस्य कार्पण्य श्रुतशीलादिजमन ।
 अङ्गसामग्र्यसपत्नोरशक्तेरपि कर्मणाम् ॥ ६८ ॥

अधिकारस्य चासिद्धेर्देशकाल्युपक्षयात् ।
 उपाया नैव सिध्यन्ति ह्युपाया बहुलास्तथा ॥ ६९ ॥

इति या गर्वहानिस्तदैन्य कार्पण्यमुच्यते ।
 शक्ते सूपसदृशाच्च कृपायोगाच्च शाश्वतात् ॥ ७० ॥

५६. उपाया पुण्यसपादका ज्योतिष्टोमादय । अपाया पापसपादका परहिंसादय ।
 ५७. सत्यामीति । पुण्यपापसपादकानि काम्यनिषिद्धानि परित्यज्य नित्यनेमिचिक्रियापर
 इत्यर्थ । ५९. मामेकम्, मामेवेत्यर्थ । एकशब्दोऽनारणार्थं सन् अन्ययोगस्य च्छेदे वर्तते ।
 अत्रेदं बोध्यम् — शरणरणात् पूर्वं मध्यमवृत्त्याश्रयणं भवतु वा, मा वा । अस्ति चेत्, शरण-
 वरणे त्वरामुपनयति । न चेत्, त्रिलम्ब । शरणरणानन्तरं तु यावज्जीव मध्यमवृत्त्याश्रयण-
 मवश्यं कर्तव्यम् । न चेत् त्रिलम्बेन फलं स्यात् । पूर्ववृत्तानि तु कर्माणि न्यासत्रादेव
 नश्यन्ति । पश्चात् कृतानि तु प्रामादिनां निश्चिप्यन्ति । बुद्धिपूर्वकृतान्यपि प्रायश्चित्तापनो
 दानि भवन्ति । अन चान्द्रायणादिप्रायश्चित्तपरिहरणाय मयमवृत्त्याश्रयणमावश्यकं निरीयत इति ।
 ६३. सत्कर्मनिरता, कर्मयोगनिष्ठा । सात्त्विकिन्द्रिय, ज्ञानयोगिन । योगविद्, भक्तियोगिन ।
 ६६. आनुकूल्यसकम्प्यो न केनन्मार्गयोर्विषये । किन्तु अम्मच्छेपभूतेषु सर्वेष्वपि भूतेष्वि-

^१ अग्रायाध्याप्यपायाश्च E

^४ तन्यागन् D

^७ निरम्भ ५ E

^२ एतान् A. B F

^५ निराशी ७ A D E

^६ देवदेवप्रिये देवि E

^३ एतात् A C

^८ स्वप्न C. पदकम् G

इदं शेषितव्यसवन्वादनदिप्रथमादपि ।
 रक्षिष्यत्यनुकूलान् इति या मुहुरा मति ॥ ७१ ॥
 स विश्वासो भवेच्छन्न सर्वदुष्कृतनाशन ।
 करुणावानपि व्यक्त शक्त स्वान्यपि देहिनाम् ॥
 अप्रार्थितो न गोपायेदिति तत्प्रार्थनामति ।
 गोपायिता भवेत्येव गोपृत्ववरण स्मृतम् ॥ ७३ ॥
 तेन सरक्ष्यमाणस्य फले स्वाम्यवियुक्तता ।
 केशवार्पणपर्यन्ता ह्यात्मनिक्षेप उच्यते ॥ ७४ ॥
 निक्षेपापरपर्यायो न्यास पञ्चाङ्गसंयुत ।
 सन्यासस्याग इत्युक्त शरणागतिरित्यपि ॥ ७५ ॥
 उपायोऽयं चतुर्थस्ते प्रोक्त शीघ्रफलप्रद ।
 अस्मिन् हि वर्तमानानां विधौ विप्रनिषेविते ॥
 पूर्वं त्रय उपायास्ते भवेयुरमनोहरा ।
 धानुकूट्येतराभ्यां च विनिवृत्तिरुपायत ॥ ७७ ॥
 कर्पण्येनाप्युपायानां विनिवृत्तिरिहोदिता^१ ।
 रक्षिष्यतीति विश्वासात्प्रोपायकल्पनम्^२ ॥
 गोपृत्ववरण नाम स्वामिप्रायनिवेदनम् ।
 सर्वज्ञोऽपि हि विश्वेश सदा कारुणिकोऽपि सन् ॥

ससारतन्त्रवाहित्वाद्रक्षापेक्षा प्रतीकते ।
 आत्मात्मीयभरन्यासो ह्यात्मनिक्षेप उच्यते ॥ ८० ॥
 हिंसास्तेयादय आन्तरपायत्वेन दर्शिता ।
 कर्मसारयादय शास्त्ररपायत्वेन दर्शिता ॥ ८१ ॥
 अपायोपायसत्याग्नी^३मध्यमा स्थितिमास्थित ।
 रक्षिष्यतीति निश्चित्य निक्षिप्तस्वस्वगोचर ॥ ८२ ॥
 बुध्येत देवदेवेश^४ गोप्ता पुरुषोत्तमम् ।
 शक्र —
 उपायापाययोर्मध्ये कीदृशी स्थितिरन्विके ॥ ८३ ॥
 अपायोपायतामेव प्रिया सर्वावलम्बते ।
 स्वीकारे^५ व्यतिरेके^६ च निषेधविधिशास्त्रयो ॥
 दृश्यते कर्मणो व्यक्तमपायोपायरूपता ।
 श्री —
 त्रिविधा पश्य देवेश कर्मणो गहना गतिम् ॥ ८४ ॥
 निषेधविधिशास्त्रेभ्यस्ता विधा च निषेध मे ।
 अनर्थसाधनं किंचित्किंचिच्चाप्यर्थसाधनम् ॥ ८६ ॥
 अनर्थपरिहार^७ च^८ किंचित् कर्मोपदिश्यते ।
 त्रैराश्य कर्मणामेव विज्ञेय शास्त्रचक्षुषा ॥ ८७ ॥

त्याह—सर्वेति । ७९. शरण्यस्य सर्वज्ञत्वात् करुणाकरत्वाच्च स्वयमेवातान् रक्षिष्यतीत्याशङ्क्याह—सर्वज्ञोऽपीति । ससारतन्त्रवाहित्व नाम लीलामिभूतिनिर्गणम् । व्यानानपेक्षरक्षणे मुहुरुपृत्तागारण्येन सर्वरक्षणप्रसक्तौ धर्माधर्मद्वयादृत्यन्यायान्यायसकरप्रमङ्ग । स्वेच्छया काश्चिदेव रक्षन् अन्यान् न रक्षति चेत् “समोऽह सर्वभूतेषु” इत्युद्धोष्यतस्तस्य वैषम्यनैर्घृण्य प्रमङ्ग इति मान । ८४. निषिद्धस्वीकारे विहिताम्बीकारे चापाय । विहितस्वीकारे निषिद्धास्वीकारे चोपाय । ८६. हिंसादि अनर्थसाधनम् । ज्योतिष्टोमादि स्वर्गाद्यधसाध-

^१ हरेति E I

^४ दन्दव त E I

^७ परित्याप E I

^२ रक्षणोपायकल्पनम् A G

^५ स्वीकार E

^८ किंचिद्धर्मोऽपि E

^३ माध्यमा A C F G

^६ व्यतिरेक E

अपायोपायसङ्गो तु पूर्णराशी परित्यजेत् ।
१ तृतीयो द्विविधो राशिरनर्थपरिहारक ॥ ८८ ॥

प्रायश्चित्तात्मक कश्चिदुत्पन्नानर्थनाशनम् ।
तमज्ञ नैनं कुर्यात् मनीषी पूर्णराशिवत् ॥ ८९ ॥

प्रियमाण न कर्मैचिदर्थाय प्रकल्पते ।
अत्रियाचदनर्थाय २ तत्तु कर्म समाचरेत् ॥ ९० ॥

एषा ३ सा वैदिनी निष्ठा ह्युपायापायमध्यमा ।
अस्या स्थितो जगन्नाथ प्रपद्येत जनार्दनम् ॥

सकृदेव हि शास्त्रार्थं वृत्तोऽयं तारयेन्नरम् ।
उपायापायसंयोगे निष्ठया हीयतेऽनया ॥ ९२ ॥

अपायसङ्घवे सद्यः प्रायश्चित्तं समाचरेत् ।
प्रायश्चित्तिरियं सात्रं यत्सुनं शरणं श्रयेत् ॥

उपायानामुपायत्वस्वीकारेऽप्येतदेव हि ।
अभिप्लवाय धर्माणां पालनाय कुलस्य च ॥ ९४ ॥

सप्रहाय च लोकस्य मर्यादास्थापनाय च ।
प्रियाय मम विष्णोश्च देवदेवस्य शार्ङ्गिण ॥ ९५ ॥

मनीषी वैदिकाचारं मनसापि न लब्धयेत् ।
यथा हि वह्मो राज्ञो नदी राज्ञा प्रवर्तिताम् ॥

लोकोपयोगिनीं रम्यां बहुसत्यनिवर्धिनीम् ।
लङ्घयन्शूलमारोहेदन्नेक्षोऽपि तां प्रति ॥ ९७ ॥

नम् । प्रायश्चित्तादि अनर्थपरिहारकम् । ८८. अनर्थपरिहारकं तृतीयं द्विविधम्—चान्द्रा-
यणादि प्रायश्चित्तम् उत्पन्नानर्थनाशकम् । नित्यनैमित्तिकादि भान्यनर्थपरिहारकमिति । ८९.
तृतीये प्रथमा विधा माह—प्रायश्चित्तेति । ९०. तृतीये द्वितीया विधा माह—क्रियमाणेत्यादि ।
नित्यनैमित्तिकरूपमित्यर्थः । ९१. “सकृत्कृतं शास्त्रार्थं” इति न्यायानुसारेणाह—सकृदेव
हीति । अनयेति । प्रपत्तिरूपेत्यर्थः । ९३. अपायसङ्घः इति । बुद्धिपूर्वपराधसमम् इत्यर्थः ।
९४. ज्योतिष्टोमादीनां मेक्षोपायत्वस्वीकारेऽपि निष्ठाप्रच्युतिर्भूतयेन । तस्मात् तानि न
कुर्यात् । अयमत्र निर्गलितार्थः—भक्तियोगनिष्ठानां तद्योगमहिम्नेन प्रपत्तियोगनिष्ठानामपि
प्रपत्तिमहिम्नेन पूजितानां सर्वाण्यपि बुद्धिपूर्वकाण्युद्धिपूर्वकाणि च मोक्षसिरोधिकर्माणि सन्तु-
नाशं नश्यन्ति । प्रपन्नानां प्रायश्चित्तं प्रपत्तेरनन्तरं तादृशानि कर्माणि न समन्त्येयः । कदाचि-
ज्जातान्यप्युद्धिपूर्वकाणि अश्लिष्टानि भवन्ति । बुद्धिपूर्वकाणि तु पुनः प्रपत्तेन नश्यन्ति ।
अहन्पुनः प्रपन्नानां तु स्वल्पदण्डेन तद्ग्राहनाशः । प्रारब्धकर्माण्यपि प्रपन्नव्यातिनारतम्येन
संयोगे वा तद्देहात्मने वा नश्यन्ति । भक्तियोगात् न्यासयोगस्यायं महिमातिशयः—
भक्तियोगः प्रारब्धकर्माणि नापेक्षयितुमशक्यम् । न्यासयोगस्तु प्रारब्धकर्माण्यप्यपेक्षयितुमशक्यम् ।
यद्यार्थनिशयात् प्रपत्तिकाले मद्यन्नाशोऽपि प्रार्थितः, तदा सद्य एव तानि नश्यन्ति । यदि
तद्देहात्मने प्रार्थितः, तदा तद्देहात्मने नश्यन्ति । न तु भक्तियोगनिष्ठानामपि
तद्देहात्मने प्रार्थितानां नश्यन्ति । तथा चट्ट—“साध्यमस्मिन् नाहन्ती प्रारब्धमपि
भूयसी” इति । किंच वैदिकानि कान्यकर्माणि निरामनया भक्तियोगेन नश्यन्ति ।

१ In F the chapter ends with this verse

२ दि A B C G

३ कम् एत्तु E I

४ प्रपत्ते B C G

एव विलङ्घयन् मर्त्यो मर्यादा वेदनिर्मिताम् ।
प्रियोऽपि न प्रियोऽसौ मे मदाज्ञाव्यतिवर्तनात् ॥

उपायत्वग्रह तत्र ^१वर्जयन् मनसा सुधी ।
चतुर्थमाश्रयन्नेवमुपाय शरणाश्रयम् ॥ ९९ ॥

अतीत्य सकल ह्येश सविशत्यमल पदम् ।
अपायोपायनिर्मुक्ता मध्यमा ^२स्थितिमास्थिता ॥

शरणागतिरय्यैषा ससारार्णवतारिणी ।
इदं शरणमज्ञानामिदमेव विज्ञानताम् ॥ १०१ ॥

इदं तितीर्षता पारमिदमानन्यमिच्छताम् ।
^३प्रायश्चित्तप्रसङ्गे तु सर्वपापसमुद्भवे ॥ १०२ ॥

मामेका देवदेवस्य महिषीं शरणं ^४श्रयेत् ।
^५उपायाद्विरत शश्वन्मा चैव^६ शरणं व्रजेत् ॥

तनूकृत्याखिल पाप मा चाप्नोति नर शनैः ।
अथोपायप्रसक्तश्च भुक्त्वा भोगान्ननाभयान्^७ ॥

अन्ते विरक्तिमासाद्य विज्ञाते परम पदम् ।
उपाय सुकर सोऽयं दुष्करश्च मतो मम ॥

शिष्टैर्निषेव्यते सोऽयमकामहतचेतनैः ।
अकामैश्च सकामैश्च तस्मात्सिद्धयर्थमात्मन ॥

अर्चनीया नरैः शश्वन्मम मन्त्रमयी तनु ।
प्रविश्य विधिवद्दीक्षा गुरोर्लब्ध्वार्थसपद^८ ।
मन्मथैरर्चयेन्मन्त्रैर्मानिका मान्त्रिकी^९ तनुम् ॥

इति ^{१०}श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे रहस्योपायप्रकाशो^{११} नाम
सप्तदशोऽध्यायः

ज्ञायन्ते । प्रपन्नानां तु निष्कामनयापि तेषामनुष्ठानं स्वरूपविरुद्धमिति । ९८. अयं भावः —
नित्यनेमित्तिककर्माणि न सर्वथा फलरहितानि । किंतु प्रत्यवायोत्पत्तिनिरोधफलानि । आनुषङ्गिक-
मपि हि प्राजापत्यादिलोकप्राप्तिरूपफलं स्मर्यते । तत्र विनियोगपृथक्त्वात् प्रत्यवायोत्पत्तिनिरोध-
फलकानि तान्याद्रियन्ते । प्रत्यवायश्च भगवन्निग्रह एव । एवञ्च भगवन्निग्रहोत्पत्तिनिरोधाय
तानि क्रियन्ते इति न सर्वात्मना निरर्थकानीति । अतः “प्रयोजनमनुद्दिश्य न मन्दोऽपि
प्रवर्तते” इति चोद्यस्य नावकाशः । १०५. ननु चिरकालसाध्यस्य भक्तियोगस्य क्षणकाल-
साध्यस्य न्यासयोगस्य च मोक्षाख्यतुल्यफलत्वं न घटते, गुरुलघूपाययोर्विकल्पायोगात् । तथा सति
प्रेक्षावन्तं सर्वेऽपि लघूपाय एव प्रवर्तन्ते, न गुरुपाय इति तद्विधेरननुष्ठानलक्षणमप्रामाण्यं स्या-
दित्यत्राह—उपाय सुकर इति । यद्यप्ययं न्यासयोगः क्षणकालकर्तव्यत्वात् कर्माद्यनङ्गमन्त्राच्च
सुकर एव, तथाप्यत्यन्तदुर्लभमहाविश्वासाद्यङ्गापेक्षत्वात् दुरुहमध्यमवृत्त्याश्रयत्वाच्च दुष्कर
एवेति भावः । अत्र यद्यपि ज्ञानशक्त्यादिपौष्कल्यतद्वाहिल्याभ्यामधिकारिभेदात् व्यवस्था सुवचा,
तथापि “इदमेव विज्ञानताम्” इत्यादिना ज्ञानादिमतामपि न्यासयोगविधानात् सा रीतिर्नाहता ।

इति सप्तदशोऽध्यायः

^१ वर्जयेत् A B C G

^५ असायात् B E

^९ मम मन्त्रमयी E I

^२ वृत्तिम् E

^६ चाति A C

^{१०} A omits श्रीपाञ्चरात्रसारे

^३ प्रायश्चित्ति E

^७ अमानवान् A B C

^{११} प्रसङ्गो A B G

^४ व्रजेत् B E G

^८ संपदम् E I

अष्टादशोऽध्यायः

शक्रः—

१ नमस्ते पद्मनिलये नमस्ते पद्मसंभवे ।
विदितं वेदितव्यं मे वेदान्तेष्वपि दुर्लभम् ॥
ब्रूहि मन्त्रमयं मार्गमिदानीं विष्णुनहभे ।
यं विज्ञायाचयेयं ते दिव्यां मन्त्रमयीं तनुम् ॥ २ ॥
धृतो मन्त्रसमुत्पत्तिः क्व च मन्त्रः २ प्रलीयते ।
मन्त्रस्य किं फलं पद्मे केन मध्ये प्रपूर्यते ॥ ३ ॥
क्रियत्यश्च ३ विधा अस्य परिमाणं क्रियन् किल ।
क्षेत्रक्षेत्रज्ञभावश्च कीदृशः परमोऽम्बुजे ॥ ४ ॥
मन्त्रश्च केन संप्राह्य उपदेष्टा च कीदृशः ।
उपासनप्रकारश्च कथमस्याब्जसंभवे ॥ ५ ॥
उपासनोपयोगी च यावानर्थोऽम्बुजासने ।
सिद्धिसाधनयोगश्च प्रत्ययाश्च तथा तथा ॥ ६ ॥
योगः स्वाध्याययोगश्च रक्षायोगस्तथैव च ।
४ प्रायश्चित्तविधिश्चैव ५ श्राद्धकर्मस्तथैव च ॥ ७ ॥
दीक्षाप्रतिष्ठयोः कर्मो यन्त्रकर्मस्तथैव च ।
एतद्य निरसिलं यथाप्यदृष्टमुपयुज्यते ॥ ८ ॥

ब्रूहि तदशेषेण नमस्ते पद्मसंभवे ।
तत्रैष शिरसा पादौ नतौऽस्मि कमलारुणौ ॥ ९ ॥
शरणं च प्रपन्नोऽस्मि पङ्कजे त्वमधीहि भो ।
श्रीः ७—
प्रभभारोऽयमतुलस्त्वयोद्दिष्टः पुरंदर ॥ १० ॥
वाच्यस्ते प्रीतिसंयोगाच्छृणु वक्ष्याम्यशेषतः ।
अहमित्येव यः ८ पूर्णः पुरुषः पुष्करेक्षणः ॥ ११ ॥
स्वभावः सर्वभावानामभावानां च वासव ।
इदंतयावलीढं यन् सदसज्जगति स्थितम् ॥ १२ ॥
तत्तद्वक्षण्यन्तो ये तदहंत्वे मिलीयते ।
मिलीनेदंपदद्वीपः प्राप्तेऽध्यक्षिदम्बुधिः ॥ १३ ॥
नितरङ्गोदयोऽनन्तो वासुदेवः प्रकाशते ।
पूर्णाहंतास्मि तस्यैवा शक्तिरीश्वरतामयी ॥ १४ ॥
नित्योदिता सदानन्दा सर्वतः समतां गता ।
सर्वभारममुद्भूतिः सर्वप्रत्यक्षसमता ॥ १५ ॥
या ह्येषा प्रतिभा तत्तत्पदार्थक्रमरूपिता ९ ।
उद्भूतेषु पदार्थेषु साहमक्रमशालिनी ॥ १६ ॥

१२. इदंतयेति । इदमिति प्रतीतिविषयनयेत्यर्थः । पराकचनेनेति यावत् । युष्मत्सत्-
प्रत्ययगोचरत्वं हि क्रमेण पराकत्प्रत्ययसन्त्ययोल्लेखणमाननन्ति । १३. विलीनेत्यादि ; इदंपदार्थमृताः
सर्वेऽपि अचिन्त्यार्थाः ; त एव द्वीपाः चिदम्बुधौ वासुदेवे विलीय तेन महत्कृत्वं प्राप्ता इत्यर्थः ।
१५. नित्योदितेति । उदयो द्विरिति—शान्तोदयः नित्योदयश्चेति । अन्ताराज्यात्मायः ।

१ F. omits this verse.

४ मन्त्रमिति A. F. G.

७ इत्येव I.

२ मिलीने B

५ अहमित्येव A.

८ पूर्णं B G I.

३ क्रियाम्बु B. G I.

६ इत्येव B.

९ इति G.

अवधोधात्मिकाया मे या प्रत्यगवमर्शिता^१ ।
 सा स्फुरत्ता महानन्दा शब्दब्रह्मेति गीयते ॥ १७ ॥
 प्रकाशानन्दसाराह सर्वमन्त्रप्रसू परा ।
 शब्दाना जननी शक्तिरुदयास्तमयोज्जिता ॥ १८ ॥
 व्यापक यत्पर ब्रह्म नारायणमनामयम् ।
 शान्तता नाम यावस्था साह शान्ताखिलप्रसू ॥
 तस्या मे य उदेति स्म सिस्क्षारयोऽल्प^२ उद्यम ।
 स शब्दार्थविभेदेन शान्त उन्मेष उच्यते ॥ २० ॥
 शब्दोदयपुरस्कार सर्वत्रार्थोदय स्मृत ।
 अर्थशब्दप्रवृत्त्यात्मा शब्दस्य स्थूलता हि सा ॥
 बोधोन्मेष स्मृत शब्द शब्दोन्मेषोऽर्थ उच्यते ।
 उद्यच्छब्दोदय शक्ते प्रथम शान्ततात्मन ॥ २२ ॥
 स नाद इति विख्यातो वाच्यतामसृणस्तदा ।
 नादेन सह शक्ति सा सूक्ष्मेति परिगीयते ॥ २३ ॥
 नादान् परो य उन्मेषो द्वितीय शक्तिसम्भव ।
 बिन्दुरित्युच्यते सोऽत्र वाच्योऽपि मसृण स्थित ॥
 पश्यन्ती नाम सावस्था मम दिव्या महोदया ।
 तत परो य उन्मेषस्तृतीय शक्तिसम्भव ॥ २५ ॥

मध्यमा सा दशा तत्र सस्कारयति सगतिम् ।
 वाच्यवाचकभेदस्तु तदा सस्कारतामय ॥ २६ ॥
 चतुर्थस्तु य उन्मेष शक्तेर्माध्यमिकात् पर ।
 वैखरी नाम सात्रस्था वर्णवाच्यस्तुष्टोदया ॥ २७ ॥
 अस्ति शक्ति त्रियात्मा मे बोधरूपानुयायिनी^३ ।
 सा प्राणयति नादादि शक्त्युन्मेषपरपराम् ॥ २८ ॥
 शान्तरूपाथ पश्यन्ती मध्यमा वैखरी तथा ।
 चतूरूपा चतूरूप वच्मि वाच्य स्वनिर्मितम् ॥ २९ ॥
 वासुदेवादय सूक्ष्मा वाच्या शान्तादय क्रमात् ।
 अहमेकपदी ज्ञेया प्रकाशानन्दरूपिणी ॥ ३० ॥
 वाच्यवाचकभेदेन^४ पुन सा द्विपदी स्मृता ।
 ऊष्मान्त स्थस्वरस्पर्शभेदाच्चाह चतुष्पदी ॥ ३१ ॥
 अष्टवर्गविभेदाच्च साहमष्टपदी स्मृता ।
 अधोपररूपेणान्येन युक्ता नवपदी स्मृता ॥ ३२ ॥
 अहमेकपदी दिव्या शब्दब्रह्ममयी परा ।
 घोषवर्णस्वरूपेण वर्तेऽह द्विपदी पुन ॥ ३३ ॥
 तक्षती सलिल सर्वं द्रव्यजातिगुणक्रिया ।
 चतुर्धाभिदधानाह चतुष्पदुदिता बुधै ॥ ३४ ॥

परावस्थाया द्वितीय । १७. प्रत्यगवमर्शिता, अहप्रत्ययगम्यता । २१. शब्दस्योदय
 प्रथमम्, अनन्तरमर्थस्येति तान्त्रिकसिद्धान्त । श्रुतावपि “नामरूपे व्याकरवाणि” इति
 नामत्र्याकरण पूर्व, ततो रूपत्र्याकरणमुक्त वेदितव्यम् । २३. एव च शब्दब्रह्म, परा
 वाक्, नाद इति पर्याया २४. नादानन्तर य शक्त्युन्मेष स बिन्दुरिति पश्यन्तीति
 चोच्यते । २५. बिन्दोरनन्तर शक्त्युन्मेषस्य मध्यमेति नाम । ३१. शपसहा उष्माण ।
 यरल्या अन्त स्था । अच स्वरा । कादयो मावसाना स्पर्शा । ३२. अष्ट वर्गा —
 स्वरवर्ग, कादिपान्तवर्गा पञ्च, उष्मवर्ग, अन्त स्थवर्गश्चेति । अधोपाश्च — यमा,
 जिह्वागुलीयोपमानौ विमर्गश्चेति । ३३. प्रकारान्तरेणैकध्यादिमुच्यते । शब्दब्रह्मरूपेणै-
 करूपा । ध्वनिगणात्मना द्विरूपा । ३४. तक्षती, तक्षन्ती तनुर्कुर्वती । सर्वं सलिल
 ससरणहेतु प्राकृतनुष्टिम् । सलिलाख्यस्तुष्टिविशेष साख्यसमयप्रसिद्ध । अत्र “गौरीमिमाय

^१ अमर्शिता C.^२ अल्प B^४ मयेन B^५ B and F omit nine lines from here^३ अनयायिनी F

नामभावद्वयोपेता साहमष्टपदी स्मृता ।
 अविकल्पविकल्पस्था साह नवपदी स्मृता ॥३५॥
 व्योम्रूय परमे दिव्या ह्यनन्ताक्षरमालिनी ।
 इयद्वितितिविस्तीर्णा पूर्णाहताहमादिमा ॥ ३६ ॥
 मन्त्राणा जननी ज्ञेया भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ।
 उद्यन्ति मन्त्रकल्लोला मत्त एव चिदस्त्रुघे ॥ ३७ ॥
 'मामाश्रित्य विवर्तन्ते यान्ति चास्त मुहुर्मयि ।
 सविदानन्दसदोहसुन्दरा शब्ददेहका ॥ ३८ ॥
 सामर्थ्यपूर्णा फलदा मन्त्रात्मानो हि मन्मया ।
 वर्णा पदानि वाग्यानि सहप्रकरणह्रिकै ॥ ३९ ॥
 अध्यायाश्च परिच्छेदा सर्गा उद्धृतास्तथा ।
 पटलाया ^१अवच्छेदा ^२प्रभवाकानुनाकका ॥
 मण्डलानि च काण्डानि संहिता विविधात्मिका ।
 ऋचो यजूपि सामानि सूक्तानि च रित्रलै समम् ॥
 शास्त्रतन्त्रात्मका शब्दा बाह्याबाह्यागमास्तथा ।
 भाषाश्च विविधास्तास्ता व्युत्पन्नव्यक्तिगिर स्मृता ॥
 मन्त्ररूपमिदं शक्यं विद्धि मद्रूपवेदिनाम् ।
 भावनातारतम्येन मन्त्रमन्त्रिव्यवस्थिति ॥ ४३ ॥

भा त्रायतेऽयमित्येव योगेन स्वीकृतो ध्वनिः ।
 गुप्ताशयः सदा यश्च मन्त्रज्ञ त्रायते भयात् ॥
 स मन्त्रः सस्मृतोऽहतात्रिकास^३ शब्दजै क्रमैः ।
 पूर्णाहतासमुद्भूतैः शुद्धबोधान्वयो यतः ॥ ४५ ॥
 सर्वे मन्त्रा मदीयाः स्युः प्रभवाप्ययवेदिनाम् ।
 मदीयाश्चान्यदीयाश्च भावनातारतम्यतः ॥ ४६ ॥
 प्रकृत्यन्वयिनो मन्त्रा मदीयाः स्युः प्रधानतः ।
 भवद्भावात्मकं ब्रह्म स्वारस्येन विनान्ति ये ॥ ४७ ॥
 प्रकृत्यन्वयिनो मन्त्रास्तारिकोत्तारिकादयः ।
 भ्रन्त्रा स्वरसतो यान्ति ये भावः भवदुत्तरम् ॥
 तैः उपवर्गप्रदा ज्ञेयास्तारप्रासादकादयः ।
 भावोत्तरा समा वापि ये भजन्ति भवस्थितिम् ॥
 भोगापवर्गदा मन्त्रा ज्ञेयास्ते तारिकादयः ।
 विनान्ति भावमेवैके यान्त्येके भवदेव च ॥ ५० ॥
 भुक्तिदा मुक्तिदाश्चैव द्वितये ते व्यवस्थया ।
 प्रकृत्यन्वयिनामेव स्वभावः परिकीर्तितः ।
 अभिसंधिरलात् सर्वं द्वितये ते वितन्वते ॥ ५१ ॥

इति ^४श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^५मन्त्रस्वरूपकथनं नाम
 अष्टादशोऽध्यायः

सलिलानि तद्वत्केवपदी द्विपदी सा चतुष्पदी । अष्टापदी नवपदी बभ्रुवुषी सहस्राक्षरा
 परमे व्योमन् ॥" (ऋ १-१६४-४१) इति श्रुतिरनुक्रियते । चतुष्पदी, द्रव्यजातिगुण-
 क्रियाशब्दात्मना चतुरूपा । ३५. तेषामेव शब्दार्थात्मना प्रत्येकं द्वेविधे सकलव्याप्तरूपा ।
 ३६. एषा च व्यग्रस्या प्राकृत्यन्वये एव । अप्राकृत्यन्वये तु अनन्ताक्षररूपा । ३८. निवर्तन्ते,
 परिणमन्ति । नात्रान्यपरिभाषितो विवर्तो विवक्षितः, 'त्रेगुण्य परिणामि तत्' इत्युक्तत्वेन
 त्रिगुणपरिणामत्वात् शब्दस्य ।

इत्यष्टादशोऽध्यायः

^१ मानेवाश्रित्य यतन्ते F

^४ श्रीपाञ्चरात्र A

^२ अवच्छेदा D

^५ I omits the title.

^३ प्रभा C

✓एकोनविंशोऽध्यायः

11/2/24

श्री 1—

सिसृक्षालक्षणा पूर्वा पूर्णाहता हरेरहम् ।
सृष्टिरूपा परा शक्तिरूपेत्येवोदितास्म्यहम् ॥ १ ॥

दश पञ्च च तुल्या मे दशास्त्रिदशनन्दन ।
अनुत्तर स्वसवेद्य चिद्रूप मम शाश्वतम् ॥ २ ॥

वास्तव तदकारात्मा सर्वबाह्यमयसम्भव ।
तदेवानन्दरूपेण द्वितीय स्वर इष्यते ॥ ३ ॥

इच्छात्मना तृतीय स्यादीशानात्मा तुरीयक ।
उन्मेप पञ्चम पष्ठ ऊर्जितारूप उच्यते ॥ ४ ॥

चतुष्क मध्यम यत्तदिच्छादेरेव चित्रिया ।
अनुत्तरेच्छासयोगादेकारो नाम जायते ॥ ५ ॥

तत्सैवानन्दसयोगाज्जगद्योनिरुदाहता ।
अनुत्तरोन्मेपयोगादेकारो नाम जायते ॥ ६ ॥

तत्सैवानुत्तररूपेणात् सचोजातसमुद्भव ।
अनुत्तराद्भवन्त्येते विकासा वेद्यसञ्चया ॥ ७ ॥

तान्काटक्समुन्मेपा आनन्दाद्यास्त्रयोदश ।
त्रयोदशतयोन्मेपा श्रिता वेदनशेषिताम् ॥ ८ ॥

अनुत्तरी सूक्ष्मदशा स तु ^२पञ्चदश स्वर ।
एता पञ्चदशावस्था विसृष्टे स्फुरणोद्यमा ॥ ९ ॥

दशभि पञ्चभिश्चैवमद्वै ^३पूर्णा सिसृक्षया ।
^४दैवी सृष्टिमयी शक्ति कृत्ये कृत्ये कृतोद्यमा ॥

विसृजत्यास्तु तस्या मे तत्त्वाना पञ्चविंशतिम् ^५ ।
पुरुषाद्या पृथिव्यन्ता कादिमान्ता समुद्भवा ॥

तत्तदक्षरसत्पूर्वेस्तत्तत्तत्त्व समुद्भवा ।
चतुष्क धारणारूप यादिवान्तमुदीर्यते ॥ १२ ॥

धारयन्ति यतो मध्ये पुरुष धारणा स्मृता ।
कला किंचित्त्रियारूपा यकारो वातसञ्ज्ञित ^६ ॥

किंचिज्ज्ञानात्मिका विद्या रेफ पावकसञ्ज्ञित ।
स्तम्भमोहात्मिका माया लकार पृथिवी मत ॥ ✓

१. सिसृक्षावस्थायाम् अहतेति नाम्ना प्रथिता । सृष्ट्यवस्थाया परा शक्तिरिति नाम्ना प्रथिता । २. दशेत्यादि, अकारादिबिन्दुन्ता पञ्चदश दशा ज्ञेया । विसर्गस्य दशामष्टतित्वात् दशाषु न परिगणनमिति ज्ञेयम् । ५. चतुष्कमिति । ऋऌल्ळृकाररूप-मित्यर्थ । तस्मात् तेषां न पृथक् ग्रहणं कृतम् । ६. जगद्योनि ऐकार । ७. सचोजात औकार । ८. वेदनशेषिताम्, सविद्रूपेण परिशेषिताम् । अस्य सूक्ष्मदशमित्युत्तरेणान्वयः । ९. सूक्ष्मदशा बिन्दु । स च पञ्चदश अकारमारभ्य गणने भवति । १०. सिसृक्षयेति हेतौ तृतीया । ११. मे इति पञ्चम्यर्थे विभक्तिप्रतिरूपकमव्ययम्, मदित्यर्थः । समुद्भवा इत्यनेनान्वेति । कादिमान्ता इति व्युत्क्रमेणान्वयः । १२. धारणेति । परदशाया अपर-

^१ श्रीधराच B I

^४ दैवी B

^२ पञ्चदश स्वरा B

^६ विद्यति G

^३ पूर्ण B D F

^६ संज्ञक B

रञ्जनात्मा रागशक्तिर्वकारो वरुणात्मकः ।
 परापरदशामध्ये धारयन्त्यो नरं सदा ॥ १५ ॥
 चतस्रो धारणा ज्ञेयास्ता एतास्तत्त्वकोविदैः ।
 शादिक्षान्तं तु विज्ञेयं विशुद्धं ब्रह्मपञ्चकम् ॥ १६ ॥
 शपसहोऽनिरुद्धाद्या विज्ञेयास्त्रिदशेश्वर ।
 सृजन्त्याः क्षुभितं रूपं सृष्ट्यादौ यन्ममाद्भुतम् ॥ १७ ॥
 क्षोभिका सा महाशक्तिः क्षात्मा सत्यापराह्वया ।
 पृथिव्याद्या वियत्यान्ता या दिव्याः पञ्च शक्तयः ॥
 बलादिपञ्चकाल्मानो दिव्या मत्सत्त्वनामिकाः ।
 ज्ञानात्मानो ममोद्यत्यास्ता एताः शादिशक्तयः ॥
 विसर्गो नाम यः प्रोक्तः पुरा पञ्चदशाङ्गवान् ।
 साहं सोममयी शक्तिः किरणायुतसंछुल्ला ॥ २० ॥
^१संकोचश्च विकासश्च तावेव परिकीर्तितौ ।
 अङ्गानामन्तिमो यस्तु प्रोक्तः पञ्चदशो मया ॥ २१ ॥
 आदानशीलं तं विद्धि सूर्य भोक्तारमञ्जसा ।
 सूर्याचन्द्रमसावेतौ विन्दुसर्गौ पुरंदर ॥ २२ ॥

^२किरणाः सप्त सप्त स्युर्देवयोरनयोर्द्वयोः ।
 चतुर्दश स्वराः शिष्टाः सप्त युग्मानि कल्पयेत् ॥
 तेषु सप्तसु युग्मेषु पूर्वं सप्त पुरंदर ।
 शोपकाः सूर्यरूपाया भोग्याख्याया ममांशवः ॥
 उत्तरे सप्त युग्मेषु शीतलाह्लादकारिणः ।
 पोपकाः सोमरूपाया भोग्याख्याया ममांशवः ॥
 आलोकस्तीक्ष्णता व्याप्तिर्ग्रहणं क्षेपणेरणे ।
 पाक इत्युदिताः पूर्वं किरणाः सूर्यसंभवाः ॥ २६ ॥
^३द्रवता शीतभावश्च शान्तिः ^४कान्तिः प्रसन्नता ।
 रसतानन्द इत्येते सप्त चान्द्रमसाः कराः ॥ २७ ॥
 अग्नीपोमात्मकैरेभिः ^५किरणैः कान्तिशालिनी ।
 पुमांसं विन्दुरूपं तमद्भीकृत्य विशेषणी ॥ २८ ॥
 सोमरूपोत्तरा शक्तिकोदिमण्डलमण्डिता ।
 महासृष्टिर्महानन्दा प्रवर्तेऽन्युस्वरात्मना ॥ २९ ॥
^६तस्याः प्रवर्तमानाया उद्गतं ब्रह्मपञ्चकम् ।
 क्षादि शान्तं सुरेशान शक्त्युन्मेषविशेषितम् ॥

दशामवतरतः पुरुषस्य धारणात् धारणेति समाख्या । १७. अनिरुद्धाद्या इति क्रमेणान्वयः ।
 शकारः अनिरुद्धात्मकः । १८. क्षकारस्य सत्यात्मकत्वमाह—क्षोभिकेति । १९. बलादीति ।
 बलैश्वर्यधीर्यशक्तिजैर्जातीयार्थः । २१. विन्दुः संकोचः । विसर्गः विकासः । अन्तिम इति ।
 विन्दुरित्यर्थः । २२. भोक्तारम् ; संहारकमित्यर्थः । विन्दुः सूर्यः । विसर्गश्चन्द्रमा इत्यर्थः ।
 २४. पूर्वं सप्तेति । अ, इ, उ, ऋ, ए, ओ इति सप्तेत्यर्थः । २५. उत्तरे सप्तेति ।
 आ, ई, ऊ, ऋ, ए, औ इति सप्तेत्यर्थः । २६. अकाराद्योकारान्तानां सप्तानां युग्मस्य-
 पूर्ववर्णानां सूर्यविरण्णात्मकत्वं गुणांश्चाह—आलोक इत्यादि । तथा च जयाख्ये—“आलोक-
 स्तीक्ष्णता व्याप्तिर्ग्रहणं क्षेपणेरणे । पाकः प्राप्तिरिति ह्यष्टौ सूर्यभागे व्यवस्थिताः । अकारादिषु

^१ C. omits 4 lines from here.

^२ B. omits 3 lines from here.

^३ भावना F.

^४ शक्तिः A. B. C.

^५ एतैः D.

^६ तस्या प्रवर्तमानाया B.

क्ष इत्येव महाक्षोभ उदित सत्यसङ्गया ।
वासुदेवारयया होऽभूत् सारय्य सन्पर्णोदय ॥

प्रद्युम्न पारयया ज्ञेयो ह्यनिरद्वस्तु शारयया ।
ता एता शक्त्य पञ्च पञ्चनह्नात्मिना परा ॥३१॥

स्मृतयो मदमितास्ता जगदुत्पत्तिहेतव ।
ज्वाला इय महावह्नेर्ब्रह्मणो मम शक्त्य ॥ ३३ ॥

चतस्रो धारणा जाता वाद्या यान्ता पुरदर ।
युर्याद्या जाप्रदन्तास्ता अवस्था परिकीर्तिता ॥

पुमास धारयन्त्येता मय्यतो दशयोर्द्वयो ।
यैषा ब्रह्मदशा प्रोक्ता प्राट्टती भादिका^१ च या ॥

मध्ये तयोर्मन्त्रारयो धारणाना चतुष्कृत^२ ।
अथियते स पुमान् प्रोक्तो जाप्रदादिविभेदवान् ॥

यदि न ध्रियते तामिर्दशामन्यतरा त्रजेन् ।
ब्राह्मी वा प्राट्टती वापि नैव स्यात् ससृतिस्तव^३ ॥

इत्यर्थं धारणा मत्त प्रादुर्भूता ममाज्ञया ।
ततो दशाचतुष्कृत्य पुरयो भोक्तृसङ्गात् ॥३८॥

मत्तो जज्ञे म इत्येव योग्यो भोगापनर्गयो ।
भोगाना प्रसवार्थाय पुरपत्यास्य वासव ॥ ३९ ॥

अचैतन्य पर सूक्ष्म गुणसाम्यमनुत्वनम् ।
योनिस्वभावसङ्गात् मत्तोऽभूद्भ इति स्वयम् ॥

ह्रस्वेपु वर्णेष्वेतेष्वनुक्रमात् ” ॥ (६-१३) इति । अत्रानुस्वारमपि सयोज्याष्टत्वमुक्तम् ।
२७. एवमुत्तरवर्णानां सोमनिरणात्मकत्वं गुणाश्चाह—द्रवतेत्यादिना । जयाख्ये च—“द्रवता
शैत्यभावश्च तृप्ति कान्ति प्रमन्नता । रसतास्वाद आनन्दो ह्यष्टौ चान्द्रा इमे मता ॥ ” (६-१५)
इति । अत्र विमर्गं सयोज्याष्टत्व भाव्यम् । ३१. क्षादिशान्ताधिष्ठायित्रह्यपञ्चकानामान्याह—
सत्येत्यादिना । ३२. ब्रह्मात्मिका , ब्रह्ममय्य इत्यर्थः । ३३. ब्रह्मणो ममेति । ब्रह्माभिन्नाया
ममेत्यर्थः । ३४. मय्यत इति । परापरदशयोर्मध्ये इत्यर्थः । भादिकेति । भक्तारादिकार-
पर्यन्तानिष्ठावृभूता प्रकृत्यादिपृथिव्यन्ता ज्ञेया । ३८. धारणा अन्त स्या । ब्रह्मप्राकृत
दशामध्यस्थत्वात् अन्त स्या इत्युक्ता । अहिर्वुध्न्ये तु—“अन्त स्या इति च प्रोक्ता अन्त स्थ-
पुरपेशया ” इति व्युत्पत्त्यन्तरमुक्तम् । ३९. मत्तो जज्ञे म इत्येवमित्यनेन मशब्दस्य
जीर्नाचक्रम्य व्युत्पत्तिरभिप्रेता । मनप्रातोर्नियत्तिरप्यन्यत्रोक्ता । ४०. अचैतन्यमिति
बहुर्नाहि । अचेतनमित्यर्थः । “अचेतना परार्था च नित्या सततविक्रिया ” इत्यन्यत्रोक्तम् ।
अनुत्वनम्, अयत्तमित्यर्थः । योनि स्वभाव इति च तन्नाम । भ इति , भकारवाच्यत्वेनत्यर्थः ।

^१भोग्यभोगादिसिद्धयर्थं भुञ्जानस्य विपश्चितः^२ ।
वाद्यात् ककारपर्यन्ताद्वर्णप्राप्तात् पुरंदर ॥ ४१ ॥

व्यक्तानि जह्निरे मत्तो विंशतिस्त्रीणि च क्रमात् ।
बुद्धयहंकारमनसां सृष्टिर्वादित्रयात्तथा ॥ ४२ ॥

श्रोत्रादेर्नादितान्तेषु पञ्चकस्य समुद्भवः ।
वागादेर्णादितान्तेषु पञ्चकस्य समुद्भवः ॥ ४३ ॥

^३शब्दाद्याः पञ्चतन्मात्रा वादिचान्तेषु जह्निरे ।
वियदादीनि भूतानि ङादिकान्तेषु जह्निरे ॥ ४४ ॥

बोधः शब्दात्मनोदेति शब्दस्त्वर्थार्थमना ततः ।
विद्धि बोधं तु महूपं सर्वेयं मत्ततिस्ततः ॥ ४५ ॥

घर्णाध्वनस्त्वयं रीतिर्मध्यमा कथिता तव ।
आद्यामन्तां च देवेश गदन्त्या मे निशामय ॥

इति ^४श्रीषाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^५वर्णोत्पत्तिनिरूपणं नाम
एकोनविंशोऽध्यायः

४१. तत्त्वाविर्भावक्रममनुरुध्य वाद्यादित्यादिना वर्णानां व्युत्क्रमेण निर्देशः कृतः ।

इत्येकोनविंशोऽध्यायः

—

^१ भोग्यदत्त्वादि B

^४ धीयश्चरन् A. D.

^२ अविपश्चितः F.

^५ A. omits the title.

^३ व्योमाद्या I.

विशोऽध्यायः

शक्र —

नमो निखिलनिर्माणत्राणसहस्रशक्तये ।
हरे स्वरूपभूतायै नमस्ते ज्ञानरूपिणि ॥ १ ॥

त्वत्प्रसादान्मया पदो रहस्य परम श्रुतम् ।
वर्णाध्यान यथावन्मे^१ भूयस्त्व वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥

श्री २—

शृणु वर्णाध्नो रीतिमाद्या त्रिदशपुगव ।
प्राप्नोति यत्परिज्ञानात्सा वक्तो^२ मत्सरूपताम् ॥ ३ ॥

वेद्यवेदकनिर्मुक्तमच्युत ब्रह्म यत् परम् ।
अनस्तमितभारूप सर्वाभिन्नमहपदम् ॥ ४ ॥

अहता नाम सा शक्तिस्तदमिता सदोदिता ।
अनस्तमितभारूपा वेद्यवेदकवर्जिता ॥ ५ ॥

प्रकाशानन्दसाराह सर्वत समता गता ।
कोटिरोज्ययुतैकाशकोटयशो क्षुभिता सती ॥ ६ ॥

शब्दब्रह्मस्वरूपेण स्वशक्त्या स्वयमेव हि ।
मुक्तयेऽखिलजीवानामुदेमि परमेश्वरात् ॥ ७ ॥

तदव्यक्ताक्षर विद्धि तन्त्रीशब्दो यथा कल ।
पृथग्वर्णात्मना याति स्थितये नैकधा^४ स तु ॥ ८ ॥

सूक्ष्मवर्णस्वरूपोऽसौ धारासतानरूपधृत् ।
पञ्चाध्वकोशमुत्तस्य मन्निष्ठस्य विवेकिन^५ स तु ॥ ९ ॥

^६अनुभूतिपद याति प्रसादात् परमात्मन ।
मच्चतुरात्म्यनिचयो विज्ञेयो हि तदात्मना^७ ॥ १० ॥

प्रभवाप्यययोगेन भारूपध्वनिलक्षण ।
सकारान्तस्त्वकाराच्च हकारादान्त एव च ॥ ११ ॥

प्रभवे द्वादशान्तस्तु हकारश्चतुरात्मनाम् ।
अकारस्त्वप्यये चैतौ द्वादशान्तावुभौ समौ ॥ १२ ॥

घाणं व्यूहसमूहेऽस्मिन् ज्ञेय ज्ञानसमाधिना ।
विश्राम उदयो व्याप्तिर्व्यक्तिरा वासुदेवत ॥ १३ ॥

९. सुनाप्यपदाध्वमन्त्राध्वतत्त्वाध्वकलाध्वान पञ्चाध्वान । मायाप्रमृतिप्रकृति-
ब्रह्माण्डीरेदेहास्या पञ्च कोशा । १०. चतुरात्म्य वासुदेवसकर्पणादिकम् । तदात्मना,
वर्णात्मना । तद्यानन्तरमेव वक्ष्यते । ११. उत्पत्तिक्रमे ध्वनिलक्षण । अप्ययत्रमे परारूपेण
चिद्वक्षण । अकारमारम्य सकारपर्यन्त गणने अष्टचत्वारिंशत् वर्णा भवन्ति । यथा—स्वरा
फोडग, स्पर्शा पञ्चविंशति, अन्त स्याश्चत्वार, हकार विहायोष्माणस्त्रय इति । एव हकार-
मारम्य दीर्घाकारपर्यन्तगणनेऽपि । १२. चतुरात्मना वासुदेवादीना प्रभवे हकारो द्वादशान्तो
भवति । अप्यये तु अकारस्ताथा । अय भाव — पूर्वोक्ताष्टचत्वारिंशद्वर्णानां द्वादशधा विभागे
प्रतिविभाग चत्वारो वर्णा सपद्यन्ते । एते च व्रमेण वासुदेवादिभिश्चतुर्भिरधिष्ठिता भवन्ति ।
द्वादशभागान्ते प्रभवे हकार लये अकारश्च भवत इति । १३. प्रतिविभागमाश्रित्या वासुदेवादय

^१ वक्ते A B

^२ निवक्तु B

^३ श्रीराम C

^४ षोऽनुमृति A. B C D

^५ मत्सरूपताम् C

^६ तदात्मना C

^७ अनेकधा F

अत्रैकैकोपरि ज्ञेया मूर्तिर्वै त्वेवमेव हि ।
युक्ता विश्रामपूर्वेण चतुष्पेण समासत ॥ १४ ॥

विश्राम चिन्तयेद्देव वासुदेव सनातनम् ।
अकार पुण्डरीकाक्ष पूर्वदेव सनातनम् ॥ १५ ॥

सकर्पणादितत्त्वानि विश्राम्यन्ति लयेऽत्र हि ।
ततः सकर्पण देवमाकारमुदय स्मरेत् ॥ १६ ॥

उदितो हि स सर्वात्मा प्रथम सर्वकृत् स्वयम् ।
व्याप्त प्रद्युम्नदेव तमिकार परिचिन्तयेत् ॥ १७ ॥

विविध प्राप्यते तेन त्रीयकर्मालम्ना जगत् ।
अनिरुद्ध व्यक्तिरूपमीकार तमुत्स्मरेत् ॥ १८ ॥

व्यज्यन्ते शक्तयो ह्यत्र जगत्सृष्ट्यादयोऽखिला ।
दण्डवत्सन्निवेशेन सरिथता ह्येवमेव हि ॥ १९ ॥

आ सकाराच्चतुरूपयुक्ता मे चतुरात्मता ।
स्मरेत् प्रभवचिन्ताया हकार द्वादशान्तकम् ॥ २० ॥

हकार वासुदेव तु विश्राम परिचिन्तयेत् ।
सकर्पण सप्तार तमुदय त्वप्यये स्मरेत् ॥ २१ ॥

एवमाकारतो दिव्या चिन्तयेच्चतुरात्मताम् ।
द्विपत्क धारणानां च द्वादशाध्यात्मलक्षणम्^१ ॥

सोपानभूत यत्क्रान्त्वा द्वादशान्ताद्विशेत् परम्^२ ।
एषा सा प्रथमा रीतिर्वर्णमार्गस्य दर्शिता ॥ २३ ॥

सूक्ष्मा तच्चतुरात्मीया भारूपा मन्मयी परा ।
मध्यमा पूर्वमेशोक्ता विशेषेण तत्र मे शृणु ॥ २४ ॥

धारणा पूर्वमुक्ता याश्चतस्रो मत्स्वरूपिका ।
वकारारयानिरुद्धस्य शक्तिः सा रागसङ्गिता^३ ॥

क्रमेण विश्रामोदययास्त्रियक्तिरूपा ज्ञेया । १५. तदेव निशदयति—विश्राममित्यादिना ।

२०. आ सकारादिति । सकारपर्यन्तमित्यर्थ । २१. लयक्रमे चतुरात्म्यनिर्देशमाह—

हकारमिति । २२. आकारत इति । आकारपर्यन्तमित्यर्थ । ३७. पद्मनाभादयो विभवेन्द्रा

माया नाम महालक्ष्मीलंकारापरनामिका ।
निद्या या रेफसङ्गता महावाणी तु सा स्मृता ॥

वातसङ्गा महाकाली क्रियाशक्तिर्यकारिणी ।
ब्रह्माद्या मूर्त्यस्तिस्रः पत्न्यस्त्रय्यादयश्च या ॥ २५ ॥

तज्ज्ञेय सञ्जल सूक्ष्ममकारस्यादिमऽशके ।
मध्यमे भोक्तृकृतस्य पुरुषोऽंशे प्रतिष्ठित ॥ २८ ॥

सप्तारी पुरुष सर्वश्चरमांशेऽवतिष्ठते ।
एषा ते मध्यमा रीतिर्वर्णमार्गस्य दर्शिता ॥ २९ ॥

चरमामय वक्ष्यामि रीतिं बलनिपूतन ।
वेखरी चरमा रीतिः प्रयत्नस्थानभेदिनी ॥ ३० ॥

व्यक्तवाचा समुच्चारे सा स्फुटीभनति ध्रुवम् ।
जीवानां देहवद्भाना तत्तत्सन्मार्गदर्शिका ॥ ३१ ॥

मातृका जायते सेय विष्णुशक्त्युपबृंहिता ।
विष्णुवत्तत्र पञ्चाशच्छक्त्यः परिकीर्तिता ॥ ३२ ॥

अधितिष्ठति ये या च मातृका वर्णमालिनीम् ।
वासुदेवादयो व्यूहा दश द्वौ केशवादय ॥ ३३ ॥

स्वराधिप्रायिनो देवा शक्तीस्तपामिमा शृणु ।
लक्ष्मी कीर्तिजपा माया व्यूहशक्त्य ईरिता ॥ ३४ ॥

श्रीश्च वागीश्वरी कान्तित्रियाशान्तिविभूतयः ।
इच्छा प्रीति रतिश्चैव माया धीर्महिनेति च ॥ ३५ ॥

शक्त्यः केशवादीनां ता एताः स्वरशक्तयः ।
काशधिप्रायिनो देवाश्च गदस्या मे निराग्रयः ॥

पद्मनाभादिनामानो विष्णवः कादिदेवता ।
पद्मनाभो ध्रुवोऽनन्तः शक्तीशो मधुसूदन ॥

^१ C. omits four lines from here

^२ चिन्तनम् B

^३ पुरम् B D

^४ ऐश्वर्य C.

^५ C. omits 4 lines from here

विद्याधिदेव कपिलो विश्वरूपो विहगम ।
 १ क्रोडात्मा बडवाक्त्रो धर्मो वागीश्वरस्तथा ॥३८॥

एकार्णवशयो देव कूर्म पातालधारक ।
 बराहो नारसिंहश्चाप्यमृताहरणस्तथा ॥ ३९ ॥

श्रीपतिर्दिव्यदेहोऽथ कान्तात्मा मृतधारक ।
 राहुजित् कालनेमिश्च पारिजातहरो महान् ॥४०॥

लोमनाथस्तु ज्ञान्तात्मा दत्तात्रेयो महाप्रभु ।
 न्यप्रोद्यशायी भगवानेकशृङ्गतनुस्तत ॥ ४१ ॥

देवो यामनदेहस्तु सर्वव्यापी त्रिविक्रम ।
 नरो नारायणश्चैव हरि कृष्णस्तथैव च ॥ ४२ ॥

ज्वलत्परशुवृद्धाभो रामश्चान्यो धनुर्धर ।
 वेत्विद्भगवान् कल्की पातालदायन प्रभु ॥ ४३ ॥

पुनःपुन्येषु चत्वारो देवा रामादयो हि ये ।
 ते रङ्गयमयोर्निहामूलोपध्मानयोरपि ॥ ४४ ॥

धीस्तारा चारुणी शक्ति पद्मा विद्या तथैव च ।
 सख्या त्रिधा रम्या भूर्गोलक्ष्मीर्वागीश्वरी तथा ॥

अमृता धरणी छाया नारसिंही सुधा तथा^२ ।
 श्री कीर्तिर्निश्चयामा मा सत्या कान्ति सरोरुहा ॥

माया पद्मासना खर्वा चिन्तान्तिर्नरसम्भवा ।
 नारायणी हरिप्रीतिर्गान्धारी काश्यपी तथा ॥४५॥

वैदेही^३ वेदविद्या च पद्मिनी नागशायिनी^४ ।
 मदशक्ता इमा देव्यो विज्ञेया कादिशक्तय ॥४८॥

भवोपकरणैश्चैव मातृकाधिष्ठिता सुरैः ।
 श्रौक्ठानन्दसूक्ष्माद्यैर्लम्बोदर्यादिशक्तिभिः ॥४९॥

चिनायकैश्च दुर्गाभि क्षेत्रेशैर्मतृभिस्तथा ।
 समयस्थैस्तथा बौद्धैरार्हतैरपि चापरैः ॥ ५० ॥

यथा हि क्षुधिता बाला मातरं पर्युपासते ।
 एव सर्वे सुरा देवी मातृका पर्युपासते ॥ ५१ ॥

इय योनिर्हि मन्त्राणां विद्यानां जमभूरियम् ।
 तत्त्वानां तात्त्विकानां च ज्ञानानां प्रसवस्थली ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे मातृकाप्रकाशो नाम
 त्रिंशोऽध्यायः

पूर्वमेवैसादशाख्याये पठिता ज्ञातव्या । ४८. रङ्ग अनुनासिक । यमा प्रातिशाख्ये
 प्रसिद्धा वर्णत्रयोदश ।

इति त्रिंशोऽध्यायः

^१ धर्मांश I.

^२ एतत्तन्त्रम् C.

^३ तथा गुण B C

^४ श्रीरायगण A , श्रीरायगण I

^३ देव B

एकविंशोऽध्यायः

शक्र —

शब्दार्थव्यक्तिरूपायै षडध्वपरिवर्तिनि ।
अध्यातीतावबोधारये नमस्ते हरिवह्मणे ॥ १ ॥
वर्णा प्रकाशिता देवि यथावत् सर्वहेतव ।
मन्त्रमार्गमिदानीं मे यथावद्वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥

श्री —

एक एव परो देव श्रीमान् पुरुषसत्तम ।
षाड्गुण्याम्भोनिधिर्दिव्य सर्वात्मा सर्वतोमुख ॥
तस्याह परमा शक्तिरहता श्रीरभेदिनी ।
सर्वाधारा सर्वशक्ति सर्वज्ञा सर्वतोमुखी ॥ ४ ॥
मयि प्रकाशते विश्व दर्पणोदरशैलवत् ।
बोध एव स्वरूप मे निर्मलानन्दलक्षण ॥ ५ ॥
इच्छापरवती साह बोधकाशविवर्तिनी ।
शब्दब्रह्ममयी भूत्वा विवर्तऽह कलाध्वना ॥ ६ ॥
कला ज्ञानादय प्रोक्ता षड् गुणा पारमेश्वरा ।
तासां त्रिकद्वियोगेन विवर्तं तत्त्ववर्त्मना ॥ ७ ॥

सकर्मणादयो देवास्तत्त्वानि सुरसत्तम ।
वर्णव्यतिकरैर्भूयो विवर्त मन्त्रवर्त्मना ॥ ८ ॥

तस्य मन्त्राध्वनो व्यक्ति गदन्त्या मे निशामय ।
शब्दब्रह्मविवर्तऽय किरणायुतसकुल ॥ ९ ॥

चिह्नक्षण षड्गुणात्मा तस्य भेदश्चतुर्निध ।
कचिद्वीज कचित्पिण्ड कचित्सज्ञा कचित्पदम् ॥

तुर्यं सुपुत्रि स्वप्नश्च जाग्रद्वीजादय क्रमात् ।
एकस्वर द्विस्वर वा स्वरव्यञ्जनयोर्द्वयम् ॥ ११ ॥

वीज बहुस्वर वापि विज्ञेयं विबुधेश्वर ।
१ अन्तरा हरय पिण्ड कचित्स्वरसमायुतम् ॥ १२ ॥

तत्तद्वाच्याभिधा सज्ञा नमःप्रणवसयुता ।
क्रियाकारकसयोगस्तुतिसबोधलक्षण ॥ १३ ॥

नानाभिज्ञासमायुक्त पदात्मा मन्त्र उच्यते ।
एतच्चतुष्टय मन्त्र सपूर्णं देवतात्मनि ॥ १४ ॥

१. षडध्वेति । वर्णकलातत्त्वमन्त्रपदभुवनाख्या षडध्वान । २. सर्वेति ।
शब्दानामर्थानां चेत्यर्थः । ६ इच्छापरवतीति । च्चलन्देत्यर्थः । विवर्तं परिणाम ।
कलाध्वनेति । ज्ञानादिगुणात्मनेत्यर्थः । ७. त्रिकद्वियोगेन, युगलत्रययोगेनेत्यर्थः ।
११ वीजपिण्डसजापदमन्त्रा क्रमेण तुर्यादिजाग्रदन्तपदचतुष्टयसंगता ज्ञेया इत्यर्थः ।
१२. अन्तरा मध्ये स्थिता हरय व्यञ्जनानि पिण्डमन्त्र इत्यर्थः । तस्यापवादमाह—
कचिदिति । १३. पदमन्त्रस्वरूपमाह—क्रियेत्यादि । स बोध स बोधनम् । १४. अभिज्ञा

सा चतुष्टयसंबद्धा सिद्धिमिष्टां प्रयच्छति ।
क्षेत्रक्षेत्रज्ञभावं च मन्त्राणां त्रिदशेश्वर ॥ १५ ॥

विज्ञाय तत्त्वतो मन्त्रान् प्रयुज्जीत विचक्षणः ।
शक्रः—

क्षेत्रक्षेत्रज्ञसद्भावं मन्त्राणां वद मेऽभ्युजे ॥ १६ ॥

^१यद्विज्ञाय न मुह्यन्ति सिद्धिमेप्यन्ति चाचिरान् ।
श्रीः—

बीजं बीजवतां जीनः शिष्टं क्षेत्रं प्रकीर्तितम् ॥

निर्वीजानामादि जीवः क्षेत्रं तु परिशेषितम् ।
बीजानां चैव पिण्डानामस्तु क्षेत्रज्ञ उच्यते ॥

शिष्टं तु क्षेत्रमुद्दिष्टमकाररहिते पुनः ।
क्षेत्रज्ञः स्वर उद्दिष्टः केवले च स्वरे पुनः ॥ १९ ॥

जीवः स्यात् प्रथमा मात्रा द्वितीयादि ^२तनुर्भवेत् ।
एकमात्रे तु जीवः स्यात् संस्कारोऽद्भुतलक्षणः ^३ ॥

उच्चार्यमाणं क्षेत्रं स्यान्निःस्वरे पिण्डके पुनः ।
प्रथमो जीव उद्दिष्टः शिष्टं क्षेत्रं प्रचक्षते ^४ ॥ २१ ॥

क्षेत्रक्षेत्रज्ञसद्भाव एव ते संप्रदर्शितः ।
आदौ मध्ये तयान्ते च त्रिषु धान्यतरत्र वा ॥

एषां पिण्डोऽथवा बीजं ते मन्त्राः सार्वकालिकाः ।
बीजाभावे तु मन्त्राणां बीजं कृत्वादिमाक्षरम् ॥

अनुस्वारयुतं पश्चात् सकलं मन्त्र उच्यते ।
प्रकीडयन्ति पुरुषं मन्त्रा रागेण रञ्जितम् ॥ २४ ॥

चतुर्दशविभागस्थे प्राकृते भुवनाध्वनि ।
तुर्यवर्जं सुषुप्त्याद्ये प्राकृते च पदाध्वनि ॥ २५ ॥

आचार्यदृष्टिपातरथं पुरुषं संयतेन्द्रियम् ।
प्रसादसुमुखा मन्त्रा उत्तार्य भुवनाध्वनः ॥ २६ ॥

^५पदाध्वनश्च वैराग्यं जनयन्तः पदे पदे ।
क्रमात्तत्त्वकलावर्णपदबीषु नयन्ति तम् ॥ २७ ॥

मान्त्रं प्रासादमासाद्य निर्धूताशेषवन्धनः ।
लक्ष्मीनारायणाख्यं तद्विशतिं ब्रह्म ज्ञाध्वतम् ॥ २८ ॥

शक्रः—

आचार्यः कीदृशो देवि शिष्यस्तस्य च कीदृशः ।
मन्त्रेषु कतमो मन्त्रः प्रभवेत् परमाप्तये ॥ २९ ॥

कथं स चोपदेष्टव्य एतद् ब्रूहि नमोऽस्तु ते ।

श्रीः—

सर्वलक्षणसंयुक्तो ^६ ब्राह्मणो वेदपारगः ॥ ३० ॥

सज्ञा । १५. सा ; देवता । १७. बीजवतां मन्त्राणां बीजाक्षरं जीव इत्यर्थः । १८. आदीति ।
आयक्षरमित्यर्थः । अस्तु ; अकाररहिते पुनरिति उत्तरत्रान्वेति । स्वरः ;
यः कश्चित् स्वर इत्यर्थः । केवले च स्वरे इत्युत्तरत्रान्वेति । २०. संस्कार इति । मध्यमा
वागित्यर्थः । अत्राष्टादशाध्यायस्यः षड्विंशः श्लोकोऽवश्येयः २१. उच्चार्यमाणमिति । वेग्वरीत्यर्थः ।
२३. यत्र मन्त्रे बीजं नास्ति तत्र प्रथमाक्षरमनुस्वारयुतं बीजमित्यर्थः । यथा गणपतये नमः

^१ Γ. omits four lines from here.

^४ क्षेत्रज्ञ उच्यते I.

^२ मनुर्भवेत् B.

^३ I. omits three lines from here.

^५ संस्कारोद्देश्यः I.

^६ संपन्नो C.

पदकर्मनिरतः शान्तः पञ्चकालरतः शुचिः ।
 पञ्चरात्रार्थचिन्मौनी मन्त्राक्षरकृतश्रमः ॥ ३१ ॥
 न स्थूलो न कृशो ह्रस्वो न काणो नैव रोगवान् ।
 नान्धो न बधिरो मूढो न खल्वाटो न पङ्गुकः ॥
 न हीनान्नोऽतिरिक्ताङ्गो न ध्वित्री न च ङाम्भिकः ।
 न क्रोधनो न दुश्चर्मा न लोभहतचेतनः ॥ ३३ ॥
 अकुलीनं दुराचारं शठं जिह्वं च वर्जयेत् ।
 दयादान्तिशमोपेतं^१ दृढभक्तिं क्रियापरम् ॥ ३४ ॥
 सत्यवाक्कुलीलसंपन्नं रेखाकर्मसु कौशलम् ।
 जितेन्द्रियं सुसंतुष्टं करुणापूर्णमानसम् ॥ ३५ ॥
^२आर्यलक्षणसंपन्नमार्जवं चारुहासिनम् ।
^३एवंगुणगणाकीर्णं गुरुं विद्यात्तु वैष्णवम्^४ ॥ ३६ ॥

शिष्यश्च तादृशो ज्ञेयः सर्वलक्षणलक्षितः ।
 क्षान्तिशीलं सुधीमन्तं^५ क्रोधलोभविवर्जितम् ॥
 स्नानार्चनरतं^६ नित्यं गुरुशुश्रूषणोद्यतम् ।
 विप्राग्निदेवपितृषु भक्तं तर्पणशीलिनम् ॥ ३८ ॥
 कुलीनं च तथा प्राज्ञं शास्त्रार्थनिरतं सदा ।-
 ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं शूद्रं वा भगवत्परम् ॥ ३९ ॥
 ईदृग्लक्षणसंयुक्तं शिष्यमार्जवसंयुतम् ।
 वर्णधर्मक्रियोपेतां नारीं वा सद्धिवेकिनीम् ॥ ४० ॥
^७विद्यादनुमते पत्युरनन्यां पतिमानिनीम् ।
 एवंलक्षणकं शिष्यमाचार्यो भगवन्मयः ।
^८ज्ञापयेद्विधिवन्मन्त्रान् गुरुदृष्ट्या समीक्ष्य तु ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे गुरुशिष्यलक्षणं नाम
 एकविंशोऽध्यायः

इत्यत्र गं इति वीजमन्त्रः । ४१. अनेन स्त्रीशूद्रयोरपि तान्त्रिकमन्त्रग्रहणे अधिकारो विधीयते ।
 परं तु तारविषये विशेषो ग्रन्थान्तरेष्ववगन्तव्यः ।

इत्येकविंशोऽध्यायः

^१ दान्तिदमोपेतं B.; शमदमोपेतं D. I.

^४ वैमलम् F.

^७ दयात् I.

^२ आर्यं F.; दुर्गात् I.

^५ मुदीलं तं B.

^८ आपवेदिनिषान् C.

^३ एवंगुणगणा C. B.

^६ परं C.

^९ श्रीपञ्चरात्र A.; श्रीपञ्चरात्रे B. D.

द्वाविंशोऽध्यायः

शक्र —

अनादिनिधने देनि सर्वज्ञे हरिवह्निभे ।
कथं वै ज्ञापयेन्मन्त्रास्तेषां रूपं च क्रीदशम् ॥१॥

समप्रधानता वैपामुत ज्येष्ठकनिष्ठता ।
एतत् पृष्ट्वा मया ब्रूहि नमस्ते सरसीरुहे ॥ २ ॥

श्री —

शृणु सर्वमशेषेण मत्तस्त्व पाकशासन ।
यथास्मि मन्त्ररूपं यथा च ज्ञापयामि तान् ॥

परं ब्रह्म परं धाम पाङ्गुण्यममलोज्ज्वलम् ।
देशशालानयच्छिन्नमनाकारमनूपमम् ॥ ४ ॥

अहमित्येव तद्ब्रह्म स्वात्मसंयोजि निर्गुणम् ।
अनादिनिधनं दिव्यं लक्ष्मीनारायणं महत् ॥ ५ ॥

चिदानन्दरसं दिव्यमखण्डमजरामरम् ।
अनुन्मिषद्भवद्वायं ग्राह्यमाहन्वर्जितम्^१ ॥ ६ ॥

स्तिमितं तन् परं ब्रह्म तस्य स्तिमितताम्यहम् ।
तन् कदाचित्परं ब्रह्म भवद्भानव्यनश्यता ॥ ७ ॥

उन्मिषत्यजहद्रूपं स्वेच्छयैव कदाचन ।

^२साहं भागात्मिकाहता ^३संपूज्या परमात्मनः ॥

उदेमि भवतो देवादिच्छयैव त्रिरस्त^४ ।
संभृत्याखिलसंभारमिच्छयैव स्वनिर्मितम् ॥ ९ ॥

स्वभित्तौ लिखितं नीत्वा^५ प्रभवामि पण्डध्वना ।
वार्णं कलामयश्चैव तात्त्विको भान्निवस्तथा ॥

पादिको भौवनश्चैव पण्डध्वानं प्रकीर्तिता ।
परमं यदहताख्यं^६ सविद्रूपमनामयम् ॥ ११ ॥

उन्मेप प्रथमस्तस्य वर्णाध्वा परिकीर्तिता ।
व्याकृतिर्देशिता तस्य पूर्णं ते पाकशासन ॥ १२ ॥

तदेव परमं रूपं मम सविन्मयं महत् ।
विवर्ततेऽध्वभावेन ज्ञानाद्येन कलात्मना ॥ १३ ॥

ज्ञानादीनां कलाणां तु गुणाणां परमात्मनः ।
पूर्णं ते कथिता सूक्तियान्तो यादृशाश्च ते ॥ १४ ॥

अध्वद्वयमुपादाय तद्रूपं मम चिन्मयम् ।
वासुदेवादिरूपेण वर्तते तत्त्ववर्त्मना ॥ १५ ॥

३. ज्ञापयामीति । आचार्यरूपेण बोधयामीत्यर्थः । ४. अनुपममिति । अनुप-
ममित्यर्थः । ५. निर्गुणम्, सत्त्वादिप्राकृतगुणहीनम् । ६. अनुन्मिषदित्यादि ।
ज्ञानतपरात्म्याया भवद्भानुरूपेणोन्मेषादित्यर्थः । तथा ग्राह्येत्यादिरुपमि भाष्यम् । ८.
उन्मिषति, प्रसङ्गत इत्यर्थः । अतदित्यादि । स्वामानिकं निर्भिन्नकारत्वमजहदित्यर्थः ।
९. त्रिरस्त, तेजोमयाद्भगवन् इत्यर्थः । १५. अजद्वयम्, वर्णाध्वानं कलाध्वानं चेत्यर्थः ।

^१ अहमित्येव तद्ब्रह्म ।

^२ अहं भागात्मिका ।

^३ अहं D

^४ नीति A निर्भिन्नतादि ।

^५ संपूज्यां B पूजिता F

^६ सविद्रूपम् B

व्यूहाश्च विभवाश्चैव यच्चान्यद्भगवन्मयम् ।
तत्त्वाध्वनो विद्युत्तिः सा कीर्तिता परमात्मनः ॥

पूर्वाध्वद्वयमादाय तदेव मम चिन्मयम् ।
रूपं विवर्तते शश्वन्मान्त्रेण परमाध्वना ॥ १७ ॥

उत्तारणाय जीवानां भग्नानां भवसागरे ।
भोगाय भवसंस्थानां वैराग्यजननाय च ॥ १८ ॥

^१आराधनस्य सिद्धयर्थं मानसालम्बनाय च ।
मन्त्राध्वा परमोदारो मम चिद्रूपलक्षणः ॥ १९ ॥

वासुदेवादिदेवानां मूर्तिभावं व्रजत्यसौ ।
मन्त्राः सर्वे चिदात्मानः सर्वगाः सर्वसाधकाः ॥

त्रायमाणाश्च मन्तारं गुप्तरूपाश्च शास्त्रतः ।
भोगापवर्गदा ह्येते देवदेवस्य शार्ङ्गिणः ॥ २१ ॥

रूपं मे ^२भगवन्मन्त्रा विज्ञेया मूर्तयोऽमलः ।
जाग्रत्स्वप्नो^३ सुषुप्तिश्च तुर्यं चेति चतुष्टयम् ॥

ज्ञेयं पदाध्वनो रूपं जाग्रद्वालोन्मिद्यक्रमः^४ ।
वाह्येन्द्रियाणां तमसामिभूते विभवे सति ॥

अन्तःकरणवृत्तिर्या संस्कारपरिदोषिणी ।
सा स्वप्न इति विज्ञेया तदभावे सुषुप्तिरा ॥ २४ ॥

तमसानभिभूतस्य सत्त्वस्थस्य विपश्चितः ।
वाह्यान्तःकरणस्थाया वृत्तेरुपरमे सति ॥ २५ ॥

शुद्धसत्त्वप्रसदास्य संततिस्तुर्यसंज्ञिता ।
एवं चतुर्विधे भागं निर्दिष्टेऽस्मिन् पदाभिधे ॥

तुर्यवर्जं सुषुप्त्यादिरशुद्धं भजते गतिम् ।
मायादिक्षितिपर्यन्ता योक्ता भुवनपद्धतिः ॥ २७ ॥

भुवनाध्वा स विज्ञेयो ह्यशुद्धो मलपङ्किलः ।
प्रकीडयन्ति मन्त्रास्ते शश्वद्भगपरं नरम् ॥ २८ ॥

तत्तद्भोगेन्द्रजालानि दर्शयन्तो विमोहितम् ।
गुरुणा सदयं सम्यग्वीक्षितं करुणादृशा ॥ २९ ॥

उत्तारयन्ति वैराग्यं जनयन्तः पदे पदे ।
ततः शुद्धमयान् मार्गान् प्रापयन्तः शनैः शनैः ॥

शब्दब्रह्मणि निष्णातं प्रापयेयुः परां श्रियम् ।
एवंविधा महात्मानो मन्त्राः परमपावनाः ॥ ३१ ॥

त्रिविधस्ते तु विज्ञेया अधमा मध्यमाः परे ।
भयोपकरणानां ये देवानां मूर्तितां गताः ॥ ३२ ॥

अन्तवत्फलदा मन्त्रास्ते ज्ञेया अधमा बुधैः ।
मन्त्रा विभवदेवानां सशक्तीनां तु मूर्तयः ॥ ३३ ॥

१६. अन्यत्; व्यूहान्तराणि विभवान्तराणि चेत्यर्थः । १८. मन्त्राव्यप्रयोजनमाह—
उत्तारणायेत्यादिना । १९. मानमालम्बनायेति । शुभाश्रयरूपप्रदर्शनेन योगिनां मानसस्य
ध्यानालम्बनप्रदानायेत्यर्थः । एतच्च श्रीविष्णुपुराणे प्रपञ्चितम् । २०. अथ प्रवृत्तं
मन्त्रमहिमानमाह—मन्त्रा इत्यादिना । २१. महिमवर्णनमुत्तेन मन्त्रशब्दयौगिकार्थमाह—
त्रायमाणाश्चेति । मन्त्रानोः धैधानोश्च व्युत्पन्न इति भावः । व्युत्पत्त्यन्तरमाह—गुह्येति ।
“मत्रि गुह्यमापणे” इति धातुः । २३. स्वभावत्वां निरूपयति—वाह्येत्यादिना । २४.
तदभावे; संस्कारभावे । २७. भुवनात्रानं निरूपयति—मायादेति । ३०. पदे पदे;
जाग्रदादिक इत्यर्थः । ३१. शब्दब्रह्मणि; मन्त्रेऽप्यित्यर्थः । ३२. परे इति । उतमा इत्यर्थः ।

ते ज्ञेया मध्यमा मन्त्रा उत्तमा व्यूहमूर्तयः ।
ये तु ब्रह्मावगाहन्ते लक्ष्मीनारायणात्मकम् ॥ ३४ ॥

भवद्भावव्यवस्थानास्ते मन्त्रा उत्तमोत्तमाः ।
एवं च ज्यैष्ठ्यकानिष्ठं विज्ञेयं मन्त्रकोविदैः ॥

उत्तमाः पञ्चरात्रस्था मध्यमास्तु त्रयीमयाः ।
तन्त्रान्तरस्था विज्ञेया अधमाः शास्त्रचक्षुषा ॥

कलाङ्गा उत्तमा ज्ञेया अन्याङ्गा मध्यमाः स्मृताः ।
अनङ्गा अधमा मन्त्रा भूयः शृणु सुरेश्वर ॥ ३५ ॥

बीजपिण्डादिसंयुक्ता उत्तमाः परिकीर्तिताः ।
बीजाद्यन्यतमान्तःस्था मन्त्रा मध्यमसंज्ञिताः ॥ ३६ ॥

अबीजादियुता ज्ञेया मन्त्रा अधमसंज्ञिताः ।
एवं मन्त्रविधा ज्ञात्वा ह्याचार्यः शास्त्रलोचनः ।
यथास्वरूपतः शिष्यान् ज्ञापयेदर्थितो मनून् ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे षडध्यमन्त्रस्वरूपकथनं नाम
द्वाविंशोऽध्यायः

मवोपकरणानि; सर्गोपकरणभूतानि । ३६. पञ्चरात्रस्था इति । अनन्यपरसात्त्विकतम-
भागवतोद्देशप्रवृत्तत्वात् तेषामुत्तमत्वम् । त्रयीमया इति । त्रैगुण्यवियत्यात्तेषां मध्यमत्वम् ।
३७. कलाः; ज्ञानादयः ।

इति द्वाविंशोऽध्यायः

त्रयोविंशोऽध्यायः

श्रीः—

व्यापकं यत् परं ब्रह्म लक्ष्मीनारायणं महत् ।

^१अहंता परमा तस्य शक्तिर्नारायणी ह्यहम् ॥ १ ॥

अनुग्रहाय लोकानामहमाचार्यतां गता ।

संरूपणस्वरूपेण शास्त्रं प्रद्योतयाम्यहम् ॥ २ ॥

पुनश्च गुरुमूर्तिर्या सन्ध्याविज्ञानशालिनी ।

शक्तिमय्या स्वया दृष्ट्या करुणामन्त्रपूर्णया^२ ॥ ३ ॥

^३पालयामि गुरुर्भूत्वा शिष्यानात्मोपसर्पिणः ।

तस्माज्ज्ञेयः सदा शिष्यैराचार्योऽसौ^४ मदात्मकः ॥

शिष्यं संज्ञापयेन्मन्त्रान्^५ यथा तदवधारय ।

आदौ शुद्धे समे स्निग्धे देशे भूदोषवर्जिते ॥ ४ ॥

वर्णानुरूपवर्णाद्वये गोमयेनोपलेपिते ।

धूपिते शल्यनिर्मुक्ते गन्धपुष्पाद्यलङ्घिते ॥ ५ ॥

पद्मगन्धेन संसिक्ते चन्दनाद्यनुलेपिते^६ ।

सुसृन्मयी च घटिकरं केवलैः पुष्पैः शुभैः ॥

प्रणवादिनमोऽन्तेन स्वेन मन्त्रेण पूजयेत् ।

व्याहृत्या परिजप्याथ^७ पूर्वया प्रणवाद्यया ॥ ८ ॥

मृदं भूसौ प्रसार्याथ गन्धधूपाधिवासितम्^८ ।

चतुरश्रं सुवृत्तं वा द्विहस्तं हस्तमेव वा ॥ ९ ॥

सुसमं मातृकापीठं कृत्वा प्रस्तारयेत्तु ताम् ।

एकैव भिन्नवर्गा या^९ देवी पञ्चदशाक्षरा ॥ १० ॥

मन्त्राणां जननी साश्नात्मम शब्दमयी ततुः ।

पद्माकारेण वा मन्त्री चक्राकारेण वा स्तरेन् ॥

पौरुषे चक्ररूपं तु पादौ लक्ष्मीमनुक्रमेत् ।

अग्नीषोममयी^{१०} शक्तिर्विसृष्टास्या द्विरष्टवा ॥ ११ ॥

^{११}स्वरस्यां तां लिखेत्स्वप्नमरं वा पूर्वदिग्गतम् ।

पृथिव्यादिपुमन्ता ये पञ्च वर्गास्तु कादयः ॥ १२ ॥

अन्यादिवायुपर्यन्ते तां लिखेदरपत्रवत् ।

अन्तःस्थधारणारूपं यादिवान्तचतुष्टयम् ॥ १४ ॥

७. भूदोषाः केशनस्त्रास्त्रिसंमर्गजाः, उपरत्वादयश्च । ६. वर्णानुरूपेत्यादि । ब्राह्मणाद्विष्णोर्ननुगुणसिनादिर्गुणुक्ते इत्यर्थः । तथा चोक्तं परमसहितायाम्—“ब्राह्मणस्य सिना भूमिः क्षत्रियस्याख्या भवेत् । पीतवर्णा च वैश्यस्य कृष्णा शुद्रस्य कीर्तिना ॥” (७-५) इति । शल्यानि कण्टकवर्दिनि । ७. केवलैः ; विमलैः, अमयितैरित्यर्थः । ८. पूर्वयेति । व्याहृत्येत्यर्थः । १०. भिन्नवर्गा ; कवर्गाद्यान्मना भिन्नैत्यर्थः । ११. पृथिवी कफः ।

^१ B omits this line.

^२ पूया C.

^३ परगमि B.

^४ अचार्यः S; D.

^५ दधपन् B. D. F. G.

^६ चन्दनपुष्पेति B. C. F. I.

^७ B. omits this and the next *adda*.

^८ धूपादिसंज्ञाम् A.; पुष्पादिस्त्रिभु F. ।

^९ वर्गस्य C.; वर्गा या D. F. ^{१०} सिना शृङ्गास्तन्ना द्विरष्टवा I.

^{११} स्वरगन्ता I.

उदगात् लिखेत् पत्रम वा पूर्ववद्बुध ।
शाय क्षान्त तुरीयान्त यदुक्त ब्रह्मपञ्चकम् ॥ १५ ॥

तल्लिखेदैशदिकसस्थम पत्रमथापि वा ।
शब्दाख्यं यत्पर ब्रह्म ज्योतिर्मयमनामयम् ॥ १६ ॥

ध्यायेदालोक्यरूपेण पर्यन्ते चक्रपद्मयो ।
प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तैस्तैश्चरैस्तत्त्वसङ्घैः ॥ १७ ॥

^१प्रकृतिं त्वर्चयेत्तत्र तत्त्वरूपा तु मा बुध ।
ततस्तत्त्वर्णिकामध्ये चिन्तयेन्मन्त्रमावृकाम् ॥ १८ ॥

अनादिनिधना देवीमहता पुरुषोत्तमीम्^२ ।
पाशाङ्कुशधरा देवीं पद्मिनीं पद्ममालिनीम् ॥ १९ ॥

प्रसन्ना पद्मगर्भाभा सर्वलोकमहेश्वरीम् ।
वर्णप्रवल्लभावयवा वर्णाङ्गलारभूषिताम् ॥ २० ॥

शब्दब्रह्म तनु विद्यात् प्रणवं तु शिरः स्मरेत् ।
अ आ इति ध्रुवौ विद्यादि ईं विद्यात्तु चक्षुषी ॥ २१ ॥

उ ऊ कर्णौ ऋ ॠ नासापुटावन्यौ कण्ठलक्षौ ।
ए ऐ ओष्टौ^३ च विज्ञेयौ ओ औ दशनपङ्क्तिके ॥

अ जिह्वा समुच्चार कचवर्णौ कर्तौ स्मरेत् ।
टतर्गौ पदौ विद्यात् पफी पार्थे स्मरेद्बुध ॥ २३ ॥

बभौ पश्चात्पुरोभागौ म नाभिं परिचिन्तयेत् ।
प्राणोष्माणौ यरौ विद्याद् हारं परिचिन्तयेत् ॥

वकार कटिसूत्र तु कुण्डले तु शयौ स्मरेत् ।
सकार हृदय विद्याद्बृहस्पत्य तु ह स्मरेत् ॥ २५ ॥

प्रसरन्तीं प्रभा विद्यात् क्षकार विद्युदुज्ज्वलम् ।
^४रङ्गं नासाग्रं विद्याद्यमाख्य हृदये स्मरेत् ॥ २६ ॥

जिह्वामूलीयकं जिह्वामूले विद्यादनन्तरम् ।
उपध्मानीयक विद्यादोष्ठयो क्रमशस्तथा ॥ २७ ॥

शुभैर्वर्णमयै पद्मैरग्रीपोममयै कृताम् ।
विभ्रतीं वनमाला च कण्ठात्पादावलम्बिनीम् ॥ २८ ॥

अग्रीपोमार्ककोश्याभ स्फुरद्गङ्गाविभूषिताम् ।
मकुटं चिन्तयेद्विद्वान्^५हकार पारमेश्वरम् ॥ २९ ॥

एव सस्मृत्य ता देवीं मातृका मन्त्रमातरम् ।
पूजयेद्वर्च्यपुष्पाद्यैरौ नमो मन्त्रमातृके ॥ ३० ॥

इदमर्घ्यं गृहाणेति भोगैरेवमनुकृताम् ।
ततः कृताञ्जलिं प्रह्वं प्रणम्याष्टाङ्गचक्षुषि ॥ ३१ ॥

पद्मस्थे पद्मनिलये पद्मे पद्माक्षवल्लभे ।
सर्वतत्त्वकृताधारे मन्त्राणां जननीश्वरि^६ ॥ ३२ ॥

व्याकुरु त्वं पर दिव्य रूपं लक्ष्मीमयं मम ।
प्रार्थ्यैव प्रयतो मन्त्री स्वयं लक्ष्मीमयो भवेत् ॥ ३३ ॥

मातृकाकृतविन्यासं स्वयं सन्मातृकामय ।
उद्धरेदीप्सितं मन्त्रं शिष्यस्योपदिशेत्ततः ॥ ३४ ॥

वीजपिण्डात्मका मन्त्रा मन्त्रेषु श्रेष्ठता गता ।
तत्र श्रेष्ठानि वीजानि पिण्डेभ्योऽपि सुरेश्वर ॥ ३५ ॥

पुमान् मकार । १९. पुरोत्तमस्य स्त्री पुरुषोत्तमी । २२. अन्यौ, लल्लवर्णावित्यर्थः ।
अन्योन्यपुसम्भवात् नाम्ना निर्देशः । २६. रङ्गम्, अनुनासिकम् । ३४. मातृकेत्यादि ।

^१ प्रतिम्वमर्चयेत्तत्र ।

^४ B D I omit 3 lines from here

^२ पुरुषोत्तमाम् A B C D

^५ मकारं A B

^३ तु B C. I

^६ ईश्वरे I

बीजेषु रत्नभूतानि ^१सप्त बीजानि वासव ।

तारकः प्रथमं बीजं द्वितीयं तारिका स्मृता ॥३६॥

तयोस्तु तेजसा तुल्यं तृतीयमतुतारिका ।

चतुर्थं तु जगद्योनिः परमं बीजमुच्यते ॥ ३७ ॥

^२प्रातुन्नं पञ्चमं बीजं षष्ठं सारस्वतं मतम् ।

महालक्ष्मीमयं बीजं सप्तमं परिकीर्तितम् ॥ ३८ ॥

स्थूलसूक्ष्मपरत्वं तु प्रतिस्त्वं परिकीर्तितम् ।

त्वं शक्रावहितो भूत्वा शृणु बीजान्यनुक्त्मान् ॥

इति ^३श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^४मातृकाप्रकाशो नाम

त्रयोविंशोऽध्यायः

अकारादिक्षकारान्तैर्यणैः कृतः विन्यासः पञ्चचक्रयोः निक्षेपः येन सः । ३६, तारादि-
मन्त्रोद्धारक्रमोऽनन्तराध्याये वक्ष्यते ।

इति त्रयोविंशोऽध्यायः

—

चतुर्विंशोऽध्यायः

श्रीः^१—

परं ब्रह्म परं धाम परं ज्योतिरनूपमम् ।
लक्ष्मीनारायणं ब्रह्म दोषशून्यं निरञ्जनम् ॥ १ ॥

एकं सर्वमिदं व्याप्य स्थितं सर्वोत्तरं महः^२ ।
अहंताहं परा तस्य ब्रह्मणः परमात्मनः ॥ २ ॥

हिताय सर्वजीवानामुन्मिषन्ती स्वावाञ्छया ।
शब्दब्रह्ममयी भूत्वा मातृकामन्त्रविग्रहा ॥ ३ ॥

भवामि मन्त्ररूपाहं^४ तत्तद्वाच्यानुकारिणी ।
प्रथमं ताररूपेण यथास्म्येवं समुद्धरेत् ॥ ४ ॥

प्रथमं ध्रुवमादाय ततः कर्णं समुद्धरेत् ।
नाभिं समुद्धरेत्पश्चात् त्रयमेकत्र योजयेत् ॥ ५ ॥

ओमित्येतत् समुत्पन्नं प्रथमं ब्रह्मतारकम् ।
विन्दुना भूपयेत् पश्चान्नादेन तदनन्तरम् ॥ ६ ॥

ध्यायेत् संवततनादेन तैलधाराभिवातताम् ।
एतत्तद्वैष्णवं रूपं त्र्यक्षरं ब्रह्म शाश्वतम् ॥ ७ ॥

अनिरुद्धत्वकारोऽत्र प्रयुञ्जः पञ्चमः स्वरः ।
संकर्षणो मकारस्तु वासुदेवस्तु विन्दुकः ॥ ८ ॥

चतुर्णामविभागस्तु नादस्तत्र सुरेश्वर ।
नादस्य या परा काष्ठा साहंता परमेश्वरी ॥ ९ ॥

शक्तिः सा परमा सूक्ष्मा नादान्तगगनाह्वया ।
शब्दब्रह्ममयी सूक्ष्मा साहं सर्वावगाहिनी ॥ १० ॥

विरामे सति नादस्य यः स्फुटीभवति स्वयम् ।
ज्योतिस्तत्परमं ब्रह्म लक्ष्मीनारायणाह्वयम् ॥ ११ ॥

एतत्ते वैष्णवं धाम कथितं पौरुषं परम् ।
शान्तमस्यैव यद्रूपं तस्य तत्त्वं निशामय ॥ १२ ॥

विसृष्टिं पूर्वमादाय सूर्यमन्ते नियोजयेत् ।
संनिकर्षे परे जाते तदोमित्युदितं महः ॥ १३ ॥

एतत् तत् परमं धाम शक्तिसंहारलक्षणम् ।
स्मर्यमाणं परं तत्त्वं प्रकाशयति यद् ध्रुवम् ॥ १४ ॥

१०. नादान्तेत्यादि । पूर्वोक्तस्य नादस्यान्ते यत् गगनं दहराकाशः, तद्रूपेत्यर्थः ।
देव्या दहराकाशरूपत्वात् परब्रह्मणस्तन्त्रियतवसतित्वं श्रूयते—“तत्रापि दहं गगनं विशोक-
स्तस्मिन् यदन्तस्तादुपासितव्यम्” इति । श्रीसात्त्वते च—“नादावसानगगने देवोऽनन्तः
समन्वितः” (२-६९) इति । १३. विसृष्टिः विसर्गः । सूर्यः अंकारः । अ. + अं इति
स्थिते “अतो रोः” इत्युत्त्वे गुणे पूर्वरूपे च ओमिति भवति । १४. विसर्गविन्दुसयोगरूपत्वात्

^१ श्रीरूपाय I.

^२ मूलाहं D.

^३ या D.

^४ महत् A B. C. D. G

^५ यथास्योऽयं B. C.

^६ ध्रुवम् B. C. D.

^७ सर्वभूताना D

^८ नादान्ता A. I.

^९ विष्णुं B D.

सद्वत् सर्वसभार शुद्धाशुद्धाध्वसभम् ।
सृष्टी समुद्यता शक्ति सूर्ये पुसि सनातने ॥ १५ ॥

परमे भोक्तृरूपे सा निधाय प्रतिसचरम् ।
अग्नीपोममयाद्भानात् स्थूलात्सा प्रतिनिर्गता ॥ १६ ॥

दापत्यं मध्यम शब्दद्विन्दुनादमय श्रिता ।
शक्ति शान्तात्मक दिव्य ^१सूक्ष्मदापत्यमाश्रिता ॥

प्रतितिष्ठति सा दिव्ये व्यापके परमात्मनि ।
अस्य मात्रा विधानज्ञै साधार्तिस्त्र उदाहृता ॥

त्रयोऽग्रयस्त्रयो ^२लोकास्त्रयो वेदास्त्रयो गुणा ।
त्रयो देवास्त्रयो व्यूहास्त्रयो वर्णास्त्रय स्वरा ॥ १९ ॥

त्रितय त्रितय शक्र यन् किञ्चिज्जगतीगतम् ।
तदादि त्रितय ज्ञेयमर्धमात्रा निरञ्जना ॥ २० ॥

सर्वे शब्दा अकारोत्था उकारात्तेजसा त्रयम् ।
पृथिव्यादि प्रकृत्यन्त मकारोत्थ पुरंदर ॥ २१ ॥

ज्योतिर्मध्यमर्धमात्रा सा चिन्मयी परमा कला ।
युग्मि स्वरे सविन्द्वन्तैराद्यन्तस्वरपट्कयो ॥

ज्ञानादिगुणपट्कान्तैरङ्गकलमिरमुष्य तु ।
नाभौ पृष्ठे तथा बाह्योरुजानुपदेषु च ॥ २३ ॥

तारपूर्णान् गुणान् भूयो विन्यसेत् पाकशासन ।
एव विन्यस्य तन्मन्त्रमङ्गोपाङ्गसमन्वितम् ॥ २४ ॥

स्वदेहे गुरुतामस्थ चिन्तयेत् पुरुषोत्तमम् ।
विधादिलयपूर्वं तु यथावत् तन्निबोध मे ॥ २५ ॥

विश्व जाग्रत्प्रदेशान् सर्वेन्द्रियसमीरकम् ।
भोक्तार शब्दपूर्णाणा पञ्चाना विषयात्मनाम् ॥ २६ ॥

^३अनिरुद्धात्मक ^४त च चिन्तयेत् प्रथमाक्षरम् ^५ ।
त सोपकरण देवमकारे प्रविलाप्य तु ॥ २७ ॥

अकार तैजसे देवे प्रद्युम्ने स्वप्नतर्मणे ^६ ।
अन्त करणवृत्तीना प्रेरके प्रविलापयेत् ॥ २८ ॥

त सोपकरण देवमुकारे प्रविलापयेत् ।
उभार चेश्वरे प्राज्ञे सकर्षणतनुस्थिते ॥ २९ ॥

सुषुप्तिपदगे शश्वत् प्राणादिप्रेरके विभौ ।
विलाप्य त च देवेशं तुर्यसंस्थेऽर्धमात्रके ॥ ३० ॥

ज्ञानानन्दमये देवे वासुदेवे विलापयेत् ।
तुर्यातीते च तत्तुर्य लक्ष्मीनारायणात्मनि ॥ ३१ ॥

प्रविलाप्य स्वय दिव्यामहंता वैष्णवी श्रयेत् ।
तन्मयस्तादृश प्राप्य लयस्थान तत क्रमात् ॥ ३२ ॥

सृष्टिसंहारलक्षणमित्यर्थ । १५. सूर्ये पुसि, विन्दुरूपे । २० आदि त्रितयमिति ।
अकारादि त्रयमित्यर्थ । अर्धमात्रा त्रिन्दु । २१ तेजसा त्रयम्, सूर्यसोमाग्निरूपम् ।
२२ परमा कला, नाद । आदिस्वरपट्कम् अकारावृकारान्तम् । अन्तस्वरपट्कम्
लकाराद्योकारान्तम् । तेषु युक्स्वरा आ, ई, ऊ, ए, औ इति । तै सन्दिन्दुभि-
रङ्गन्यास । उपाङ्गन्यासस्तु सतारे ज्ञानादिपदे । २६ विश्वेति जाग्रत्प्रदस्थात्मनाम् ।
२७. अनिरुद्धप्रद्युम्नसकर्मणवासुदेवलक्ष्मीनारायणा विश्वतै नमप्राशुतुर्यतुर्यातीतसज्जकाग्रदा-

^१ सूक्ष्म D

^२ वेदा स्त्रयो लोका B F

^३ अनिरुद्धाभिधानं च I

^४ तत्त्वं A B G

^५ प्रथमाक्षरे I

^६ स्वप्ननि I

जागरामन्तीर्याय ^१दीक्षित शिष्यमग्रत ।
सद्गुरुर्मन्मयो भूत्वा तारमध्यापयेत्तन्मयम् ॥ ३३ ॥

साङ्गोपाङ्गन्तम शश्वत् ससमाधिं सविस्तरम् ।
स च दद्यात् स्वमात्मान दक्षिणा गुरवे धनै ॥

^२लघानुल्लसत्त कुर्यन् पौरश्चरणिक विधिम् ।
महानदीतट गत्वा सिद्धान्यायतन तु वा ॥ ३४ ॥

पालाश ^३वा वन सम्यस्पर्शन्तादृष्टभूतलम् ।
स्नान त्रिपत्रण कुर्यन् ब्रह्मचारी नितेन्द्रिय ॥

पयोपात्रभक्षणाणामन्नजन्यतम सट्टम् ।
कुशोच्चये निषण्ण सन् काशचीरकुशेशय ॥ ३५ ॥

पालाश ^४धारयेद्दण्ड सतीत कृष्णचर्मणा ।
मन्त्रितो मन्मथो भूत्वा गुणादिष्टेन वर्त्मना ॥ ३८ ॥

^५नित्य योगपरो भूत्वा सम्यग्ज्ञानसमाधिमान् ।
दशलक्ष जपे मौनी तार ससारतारकम् ॥ ३९ ॥

दशलक्ष जुहुयान् पर्ण समिद्धि सर्वापि यः ।
प्रीता तस्य प्रकाशेऽहमहता वैष्णवी परा ॥ ४० ॥

सायकस्य तत सम्यक् सद्भिर्वेम्नि चेतसि ।
लक्ष्मीनारायणस्य तन् सामरस्य प्रकाशते ॥ ४१ ॥

जीयत्रेव भवेन्मुक्त पुनीते चक्षुषा जगत् ।
सिद्धा स्युस्तस्य मन्त्रास्ते लौकिका वैदिनाश्च ये ॥

स्नात सर्वेषु वेदेषु विद्यासु सकलासु च ।
सिद्धान्तेषु च सर्वेषु तीर्थेषु च भवेदसौ ॥ ४३ ॥

प्रयोगा सर्वमन्त्राणा यान्तो यान्शाश्च ये ।
तामन्तस्तान्शास्तेऽस्य प्रयोगा इति निर्णय ॥ ४४ ॥

अस्य व्यान्तयस्तिष्ठो वर्णत्रयसमुद्रता ।
पद्म समुद्रता ह्यस्या सावित्री सर्वपावनी ॥

अस्या पद्मयस्त्रयो वेदा ऋग्यजुःसामलक्षणा ।
इत्येतन्मयमेवेद लौकिक वैदिक यच ॥ ४६ ॥

यथा न्यग्रोधधानायामन्तर्भूतो महाद्रुम ।
तथेद वाङ्मय विश्वमस्मिन्नन् स्थित सदा ॥ ४७ ॥

एतदाय महाबीजं शब्दाना प्रकृति परा ।
शब्दब्रह्म पर धाम पवित्र परम महत् ॥ ४८ ॥

ओंकार प्रणवस्तारो हसो नारायणो ध्रुव ।
वेदा मा सर्ववेदादिरादित्य सर्वपावन ^६ ॥ ४९ ॥

मोक्षदो मुक्तिमार्गश्च सर्वसधारणश्चम ^७ ।
एवमादीनि नामानि शास्त्रे शास्त्रे विचक्षणै ॥ ✓

यधिष्ठानारो देवा । ३२ तन्मय , अहतामय । ३३ ल्यस्यानात् सृष्टिस्थानान्तरण-
चिन्तामाह—जागरामिति । ३४ पुरश्चरण नाम गुरोर्लब्धस्य मन्त्रस्य वीर्यन्तरत्वसंपाद-
नायानुष्ठेयो जपहोमादि । तच्च पञ्चाङ्गम् । तत्र चोक्तम्—“जपहे मौ तर्पण चाभिषेको विप्र
भोजनम् । पञ्चाङ्गेषामन लोके पुरश्चरणमुच्यते ॥” इति । ४० दशशमिति । लक्षकृत्व
इत्ययम् । ४७ तारस्य समन्तानामयस्पर्शने दृष्टान्त उच्यते—यथेति । धाना सूक्ष्म बीजम् ।
महाद्रुमस्य बीजे सूक्ष्मतयास्थानरुथन चात्र साख्यसत्कार्यपादमनुरूपम् । औपनिषदमते तु
धानाया महाद्रुमस्य चोपादानैस्यात् सत्कार्यपाद इति अस्माभेदात् कार्यकारणभावव्यवहार

^१ उक्ति A C

^४ धारयन् B F

^७ सधारण पर I

^२ लघ्यानुवा F

^५ नित्ययाग B नित्ययाग I

^३ पावन A I

^६ पाल्य B C

१अधीतानि महापुण्यान्योकारस्य महात्मन ।
इदं शरणमज्ञानामिदमेव विजानताम् ॥ ५१ ॥

अयमन्विच्छता स्वर्गं पोत पार तृतीयताम् ।
हकारोकारसयोगादय प्रासादसङ्गक ॥ ५२ ॥

पिण्डोऽयं सर्वतत्त्वानां पिण्डभूत सनातन ।
साधनं प्रतिपत्तिश्च विनियोगोऽथ धारणा ॥ ५३ ॥

वीजत्येव सुरेशानं प्रासादस्यास्य विद्धि तन् ।
अस्यैव सङ्गामन्त्रोऽयं हसो नाम महामनु ॥ ५४ ॥

भोक्तारं प्रथमं वर्णं विद्धि भोग्यं द्वितीयम् ।
नारायणमयं पूर्वमन्त्रं श्रीमयं परम् ॥ ५५ ॥

अग्नीपोमाल्मकावेतौ वर्णौ विद्धि सनातनौ ।
अनयोरन्तरां शकं विन्दुधर्मौ व्यवस्थितौ ॥ ५६ ॥

आधारान्मूर्धपर्यन्तं भोक्तारं वर्णमुत्तयेत् ।
त्रिज्जेजमुत्तयेत् वर्णं द्वितीयं भोग्यसङ्गकम् ॥ ५७ ॥

सर्वां सृष्टिं कृता तेन हसोच्चारप्रयोगतः ।
अजपेयं समाख्याता विद्या सर्वाङ्गशोभना ॥ ५८ ॥

चतुःपृथग्धियाशीतिकोटिसंख्यासु योनिषु ।
तद्भेदेषु च मन्त्रोऽयं स्वयमुच्चरते सदा ॥ ५९ ॥

निश्वासेन समं विद्या समुदेत्यन्तरङ्गज्जला ।
उदयास्तमयात्रस्यां श्वासनिश्वासतुल्यकौ ॥ ६० ॥

पष्टिं श्वासा भवेत्प्राणा पट् प्राणा नाडिका मता ।
नाडयः पष्टिरहोरात्रमेव कालक्रियागतिः ॥ ६१ ॥

एवं हसोदयाद्विद्धि सहस्राण्येकविंशतिम् ।
शतानि पट् च देवेश तावन्तं स्युर्जपा कृता ॥

किंतु सकल्पनं कुर्यादहरादौ मनीषया ।
एवंसंख्यान्^२ जपानस्य करिष्यामीति बुद्धिमान् ॥

विन्यसेत् पञ्च चाङ्गानि तेषां रूपं निबोध मे ।
सूर्यसोमौ चतुर्थ्यन्तौ नमः स्वाहासमन्वितौ ॥

निरञ्जनौ निराभासौ चौपडहुफडन्तकौ ।
फडन्तं मूलमेवास्त्रमित्यङ्गान्यस्य पञ्च तु ॥ ६५ ॥

अयमेव त्रिपर्यस्तं परमात्ममनु स्मृतः ।
३स्मृत्वा शक्तिं ४ससभारां सूर्यं भोक्तारं सनयेत् ॥

शिष्टं प्रणवचिन्त्यमिति सङ्गामनोर्विधिः ।
पदमन्त्रास्त्रयोऽस्य स्युर्विधानि पाञ्चरात्रिके ॥ ६७ ॥

विष्णवे नमः इत्येव नमो नारायणाय च ।
नमो भगवते पूर्वं धासुदेवाय चैत्यपि ॥ ६८ ॥

इति च मित्रा । ५५. प्रथमं वर्णमिति । हकारमित्यर्थः । द्वितीयरूपमिति । सकारमित्यर्थः ।
५६. विन्दुधर्मौ सृष्टिसंहारौ । ५७. आधारस्थानमारभ्य मूर्धपर्यन्तगाभिना परनेन हकार-
मुच्चरेत् । सप्तर मुक्तो विद्यतेत् । ५८. हसमन्त्रस्यान्यामन्त्र इति नाम । ६२. हस-
मन्त्रे सट्जज्ञे सति २१६०० सत्याका जपा कृता मनन्तीति भार । ६३. एवमन्यामिति ।
इत्यन्त्याकानित्यर्थः । ६४. सूर्यसोमौ हकारमकारौ । ६६. विपर्यस्त इति । सोऽह-
मिति मन्त्र इत्यर्थः । सप्तराण्यं शक्तिमादाय हकारे परमामनि योजयेदित्यर्थः । ६७. त्रय
इति । यद्यपि चत्वारो मन्त्रा वक्ष्यन्ते । तथापि तेषु कचिद्भेदमादाय त्रयाणां पृथक् निर्देश
नियते । ६८. मन्त्रमन्त्ररूपाण्याह—विष्णवे इत्यादि । आदौ नमो भगवते इति । अन्ते

जित ते पुण्डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभानन ।
नमस्तेऽस्तु हृषीकेश महापुरुष पूर्वज ॥ ६९ ॥

पदमन्त्रश्चतुर्थोऽयं प्रणवस्य पुरंदर^१ ।
ओंकारसहितानितान् मन्त्रान् पूर्वजिदो ऋदु ॥ ७० ॥

ज्ञानादिगुणसयुक्तैरक्षरैः प्रणवादिभिः^२ ।
नमोऽन्तरङ्गकलत्रि स्यात्तथैवोपाङ्गकल्पना ॥

न्यूनाक्षरस्य मन्त्रस्य वर्णेन चरमेण तु ।
उपाङ्गकल्पना कार्या^३ तत्तद्गुणपदैर्युता ॥ ७२ ॥

‘तथैव स्फीतवर्णस्य शिष्टेस्तु द्वादशाधिकैः ।
समस्तैश्चरमोपाङ्ग कल्पयेत्तेजसा सह ॥ ७३ ॥

केवलस्तारकश्चैव चत्वारश्च तदादिका ।
पञ्चैते व्यापका मन्त्रा पाञ्चरात्रे प्रकीर्तिता ॥

^५नास्ताध्य किञ्चिदस्तीह मन्त्रैरेभिर्महात्मभिः ।
निश्रेणी पञ्चपर्वणा परब्रह्माधिरोहणे ॥ ७५ ॥

एषा दिव्या महासत्ता पञ्चमन्त्री तु मन्मयी ।
अर्चनाज्जपतो ध्यानादिमा^६ सम्यक् समाश्रित ।
स्या सत्ता वैष्णवी प्राप्य पर ब्रह्माधिगच्छति ॥ ✓

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे तारप्रकाशो नाम
चतुर्विंशोऽध्यायः

वासुदेवायेति । नमो भगवते वासुदेवायेति मन्त्र इत्यर्थः । ७२. न्यूनाक्षरस्येति । षडक्षराष्टाक्षर
मन्त्रयो न्यूनाक्षरत्वम् । तत्र चरमाक्षरेण पूरणं कर्तव्यमित्यर्थः । ७३. स्फीतवर्णस्येति ।
अधिकवर्णस्येत्यर्थः, यथा जित ते इति मन्त्रे ।

इति चतुर्विंशोऽध्यायः

^१ प्रकीर्तितः ।

^२ तथैवादिभिः ।

^३ श्रीपद्मपत्र A. श्रीपाद्मपत्रे B

^४ प्रणवादिभिः ।

^५ नानायाद्य किञ्चिदस्ति ।

^६ तारकः ।

^७ तत्तत्पदगुणैः B F

^८ अमुः D F

पञ्चविंशोऽध्यायः

श्रीः^१—

इत्थं ते कथितः शक्र तारकस्यैव वित्तरः ।
संसारतारिकाया मे तारिकायाः शृणु क्रमम् ॥
वर्णानां^२ विधिसिद्धयर्थं संज्ञाः पूर्वं निशामय ।
श्रुतासु निधिवद्यासु विधिर्मान्त्रः^३ प्रवर्तते ॥ २ ॥
अकारश्चाप्रमेयश्च प्रथमो व्यापकः स्मृतः ।
आदिदेवस्तथाकार आनन्दो गोपनः स्मृतः ॥ ३ ॥
रामसंज्ञ इकारश्च इद्द इष्टः प्रकीर्तितः ।
ईकारः पञ्चविन्दुर्वै विष्णुर्माया पुरंदर ॥ ४ ॥
उकारो भुवनारण्यश्च उदाम उदयस्तथा ।
उकार ऊर्जो लोकेशः प्रज्ञाधारण्य एव च ॥ ५ ॥
सत्यश्च ऋतधामा च ऋकारः स तु चाह्वुदाः ।
ऋधरो विष्टारण्यश्च ज्वाला चैव प्रसारणम् ॥ ६ ॥
लिङ्गात्मा भगवान् प्रोक्तो लृकारस्तारकः स्मृतः ।
लृकारो दीर्घघोणश्च^४ देवदत्तस्तथा^५ विराट् ॥ ७ ॥
व्यध एकारसंज्ञश्च जगद्योगिरविप्रहः ।
वैधयं योगधाता^६ च वै स वैरावणः स्मृतः ॥ ८ ॥
ओकार ओतदेहश्च^७ ओदनश्चैव विरामी ।
और्जोऽथ भूषण्यश्च औ स्मृतो हौषधामरः ॥
प्रैलोयैभयंदो व्यासी व्योमेशोऽकार एव च ।
विसर्गः घट्टित्यक्तो ह्यकारः परमेधरः ॥ ९ ॥

वैमलश्च करालश्च ककारः प्रकृतिः परा ।
रत्नकारः रत्नदेहश्च वेदात्मा विश्वभावनः ॥ ११ ॥
श्वदध्वंसी गकारस्तु गोविन्दश्च गदाधरः ।
घकारस्त्वय घर्मांशुस्तेजस्वी दीप्तिमांस्तथा ॥ १२ ॥
ङकार एकदंष्ट्राण्यो भूतारमा भूतभावनः ।
चकारश्चञ्चलश्चत्री^{१०} चन्द्रांशुः स तु कथ्यते ॥ १३ ॥
छन्दःपतिश्छलध्वंसी^{११} छकारश्छन्द एव च ।
जन्महन्ताजितश्चैव जकारश्चैव शाश्वतः ॥ १४ ॥
झकारो झपसंज्ञश्च सामगः सामपाठकः ।
झकारश्चोत्तमाख्यश्च चकारस्तत्त्वधारकः ॥ १५ ॥
चन्द्री टकार आह्लादो निष्ठाप्यायकरस्तथा ।
धाराधरदृशश्च नेमिः कौस्तुभ उच्यते ॥ १६ ॥
दण्डधारो ढकारश्च मौसलोऽजरण्डनिग्रमः ।
ढकारो विधिरूपश्च वृषभर्मा प्रतर्दनः ॥ १७ ॥
णकारोऽभयदः शांता वैकुण्ठ इनि^{१२} कीर्तितः ।
भकारस्तान्त्रिकश्च^{१३} च वैराजः स्वधरः स्मृतः ॥
धन्वी भुवनपालश्च धकारः सर्वरोषकः ।
दत्तायस्मदो दमनो द्वारः शान्तिदः स्मृतः ॥ १९ ॥
धकारः शार्ङ्गशृङ्गतां माधयश्च प्रसीर्तितः ।
नरो नाणयणः पन्था नरगः मनुदाहकः ॥ २० ॥

^१ भीमश्च ।

^२ वीर्यम् ।

^३ देवश्च C. D. G.

^४ वरः A. D.

^५ D. omits 4 lines from here.

^६ निद्रि B. E.

^७ विप्रे ।

^८ वृत्तिम् B ; शम्भुश्च D.

^९ वन्द्यः B.

^{१०} B. and C. omit 4 lines from here.

^{११} मन्त्रः A. B. C. I.

^{१२} दण्ड्य A. B. C.

^{१३} गत A. B. E.

^{१४} वैकुण्ठः श्री B. C. F. I.

पकार पद्मनाभश्च पवित्र पश्चिमानन ।
फकार फुल्लनयनो लाङ्गली श्वेतसङ्घित ^१ ॥ २१ ॥

वकारो वामनो ह्रस्व पूर्णाङ्ग स च कथ्यते ।
^२भङ्गातको भकारश्च ज्ञेय सिद्धिप्रदो ध्रुव ॥

मकारो मर्दन काल प्रधान परिपठ्यते ।
चतुर्गतिर्यकारश्च सुसूक्ष्म शङ्ख उच्यते ॥ २३ ॥

अशेषमुवनाधारो रोजनल कालपात्रक ।
लकारो विबुधाख्यश्च धरेण पुरपेश्वर ॥ २४ ॥

वराहश्चामृताधारो वकारो वरुण स्मृत ।
शकार शक्र शान्त पुण्डरीक प्रकीर्तित ॥ २५ ॥

^३नृसिंहश्चामिरूपश्च पकारो भास्करस्तथा ।
सकारस्त्वमृतत्वाग्नि सोमश्च परिकीर्तित ॥ २६ ॥

^४सूर्यो हकार प्राणस्तु परमा मा प्रकीर्तित ।
अनन्तेश क्षकारस्तु वर्गान्तो गरुडस्तथा ^५ ॥

अशेषसङ्गा वर्णानामिग्येता कीर्तिता मया ।
अनुलोमविलोमेन वर्णार्थं वर्णस्य वै पुन ॥ २८ ॥

सङ्गा सत्या ^६ च या शन सामान्या सा महामते ।
चिदङ्गा सर्व एवैते वर्णा भास्वरविग्रहा ॥ २९ ॥

कारण सर्वमत्राणा लक्ष्मीशक्त्युपगृहिता ।
स्तुता संपूजिता ध्याता ^७वर्णा सङ्गामिरादरात् ॥

प्रयच्छन्ति परामृद्धिं विज्ञान भावयन्त्यपि ।
परस्परान्नभाव च मन्त्रोत्पत्तौ त्रजन्त्यमी ॥ ३१ ॥

चराचरेऽस्मिन्तत्रास्ति यदमीभिर्न भावितम् ।
नित्या यद्यपि ता दिव्या मन्त्राणा मूर्तय परा ॥

तथाप्येवंविधैर्वर्णभाविता इति चिन्तना ^८ ।
भवन्ति पूर्णसामर्थ्या मन्त्रा शास्त्रनिदर्शनात् ॥

आलम्बन धिया चैव भवन्त्येव महामते ।
अभागेऽपि यथा व्योम्नि धिया भाग प्रकल्प्यते ॥

सौर्याय तथा मन्त्रे वर्णभागोऽनुचित्यते ।
कृत्यैव भाग्या व्याप्तिं वर्णाना पूनन त्रिधा ॥

भूमौ पद्मे तथा ^९ देव्यास्तनौ ^{१०} मन्त्रान् समुद्धरेत्
परमात्मानमादाय योजयेत् कालयङ्किना ॥ ३६ ॥

^{११}त्रैलोक्यैर्धर्म्यदोषेतमायामस्मिन्नियोजयेत् ।
इय सा परमा शक्तिवर्णवी सर्वकामदा ॥ ३७ ॥

सत्ता पूर्णा ^{११} चिदान्द्रा मम मूर्तिर्निरन्तरा ।
इय सा परमा निष्ठा या सा ब्रह्मविदा ध्रुवा ^{१२} ॥

अस्या निष्ठाय तत्त्वज्ञा निशति ब्रह्म भवयम् ।
सैषा तत्त्वविदा मुख्यै शास्त्रे शास्त्रे विचिन्त्यते ॥

ओत श्रोतममुष्या वै जगच्छब्दार्थतामयम् ।
अनयैव सदा सारयै सरयायेऽह सनातनी ॥

२८ सत्तायामनुलोमेन सत्याया विलोमेन चेत्यर्थ । “अङ्गाना वामतो गति ”

इति प्रसिद्धम् । ३६. तारिकामन्त्रमुद्धरति—परमात्मानमिति । परमात्मा हकार । काल-
बहि रेफ । माया ईकार । त्रैलोक्यैर्धर्म्यद अनुस्वार । एषा योगे ह्य इति तारिकामन्त्र ।

३१

^१ संज्ञा B C F I

^४ सूर्यो A F G

^७ वर्णसंज्ञाभि. A

^{१०} ततो I

^२ मन्त्रान् B C E

^५ स्मृत A I

^८ चिन्तना C चिन्तनात् I

^{११} पून F I

^३ F om ts 2 lines from here

^६ संख्या संज्ञा A

^९ अथवा D F

^{१२} विदस्तु वा F

अनयैव समाधिरथैः समाधीये समाधिना ।
 अभिधीयेऽनयैवाहं शैवैः पट्विंशदन्तिमा ॥ ४१ ॥
 महाराज्ञी तथैवाहमनयैव त्रयी परा ।
 ऋग्यजुःसामसंघाते^१ चिन्त्ये^२ सौरि च मण्डले ॥
 तरुणीं रूपसंपन्नां सर्वावययसुन्दरीम्^३ ।
 अनयैव व्यवस्यन्ति लोकायतविचक्षणाः ॥ ४३ ॥
 क्षणमद्भविधानज्ञैश्चिन्त्ये निर्विपया च धीः ।
 आर्हतेऽननयैवाहं यक्षीनाम्ना सदोदिता^४ ॥ ४४ ॥
 परमा तारिका शक्तिस्तारिणी तारिकाकृतिः ।
 लक्ष्मीः पद्मा महालक्ष्मीस्तारा गौरी निरञ्जना ॥
 हृष्टेष्वा परमात्मस्था या शक्तिर्भुवनेश्वरी ।
 चिच्छक्तिः^५ शान्तिरूपा च घोषणी^६ घोषसंभवा ॥

कामधेनुर्महाधेनुर्जगद्योनिर्विभावरी ।
 एवमादीनि नामानि शास्त्रे शास्त्रे विचक्षणैः ॥
 तारिकाया निरुक्तानि वेदे वेदे च पण्डितैः ।
 अस्या एवापरा मूर्तिर्विज्ञेया त्वनुतारिका ॥ ४८ ॥
 शान्तं नियोजयेत् स्थाने पूर्वस्य परमात्मनः ।
 शेषमन्यत्समं^७ होषा तनुर्मैऽन्यानुतारिका ॥ ४९ ॥
 तारिकायामिवास्यां च विज्ञेयं वैभवं महत् ।
 इमे शक्ती परे दिव्ये मम तन्वौ पुरंदर ॥ ५० ॥
 यत्किञ्चिदेतया साध्यं साधनीयं तदन्यथा ।
 इमे पूर्वापरीभावं व्रजतोऽन्योन्यवाञ्छया ॥
 सम्यक्साधयतश्चैव साधकानामभीप्सितम् ॥ ५१ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे तारानुताराप्रकाशो नाम
 पञ्चविंशोऽध्यायः

४९. ज्ञान्तः शकारः । अन्यत् सममिति । तारिक्या समम् । रीं इति योजनीयमित्यर्थः ।
 श्री इत्यनुतारिकामन्त्रः ।

इति पञ्चविंशोऽध्यायः

^१ संख्याते C. F.

^२ चिन्त्या A.

^३ शोभिनीम् I.

^४ उदिता सदा D. I.

^५ शान्त B. D.

^६ घोषिणी D.

^७ एतत्समम् D.

^८ श्रीपञ्चपन A.; श्रीपञ्चपने B.

^९ तारानुताराप्रकाशः G.; I. omits the title.

✓ पडविशोऽध्यायः

शत्रु —

पर ब्रह्म पर धाम पद्मस्थे पद्ममालिनि ।
नमस्ते पद्मजे पद्मे गोविन्दगृहमेधिनि ॥ १ ॥
द्वे एते कथिते देवि तव तन्वौ सनातने^१ ।
^२विशेषस्त्वस्ति वा कश्चिदनयो सूक्ष्मरूपत ॥

श्री —

एकमादौ पर तत्त्व लक्ष्मीनारायणात्मकम् ।
पूर्णस्तिमितपाङ्गुण्य स्वच्छरजच्छन्दचिद्भनम् ॥
तस्याह परमा शक्ति सर्वावस्थानुसारिणी ।
^३देवी सा परमा दिव्या स्थूलसूक्ष्मपराह्वया ॥ ४ ॥
मम तन्वाधिमे शक्ती तारिका चानुतारिका ।
दुहाते सकलान् कामानुभे एते^४ पुरंदर ॥ ५ ॥
उभे एते मते दिव्ये उभे निष्ठे परे स्मृते ।
उभे सत्या मते^५ सर्वा उभे ते विष्णुगृहभे ॥ ६ ॥
उभे एते विचिन्त्याथ गच्छन्ति परमा गतिम् ।
तत्त्व तु परम सूक्ष्म गदन्त्या मे निशामय ॥ ७ ॥
पर ब्रह्म तत शान्त ततो नाद इति क्रमः ।
सर्वत्रावस्थिता^६ साह निमेषोन्मेषरूपिणी ॥ ८ ॥

आद्य यत् परम ब्रह्म सूक्ष्मं स्तिमितशक्तिकम् ।
तारस्तत्र प्रतिष्ठाय तनोति वितता गतिम् ॥ ९ ॥
भवतो ब्रह्मणो योऽयमुन्मेष परमात्मन ।
भवद्भावात्मके तस्मिन्तारिका प्रतिष्ठिति ॥ १० ॥
ब्रह्मणस्त्ववरोहो य शान्तरूप सिसृक्षया ।
शान्ताख्ये भावभूयिष्ठे तस्मिन्नास्तेऽनुतारिका ॥
द्वितीयस्त्ववरोहो य शक्त्यारव्यो भाव उर्जित ।
वाग्भवादीनि बीजानि तत्र तिष्ठन्ति वासव ॥ ११ ॥
एतान्नानयोभेद प्रोक्तस्ते सूक्ष्मधीमय ।
वाग्भवादीनि बीजानि गदन्त्या मे निशामय ॥
त्रैलोक्यैश्वर्यदोषेतमैश्वर्यं वर्णमुद्धरेत् ।
जगद्योनिरिद बीज वाग्भवाख्यमुदाहृतम् ॥ १४ ॥
सैषा कुण्डलिनी शक्तिर्यस्या कुण्डलित जगत् ।
शब्दशक्तिस्वरूपेण यथा^७ तद्वधारय ॥ १५ ॥
ई माया परमा शक्तिर्जगद्योनिर्निर्खन्ना ।
अप्रमेयस्य सा हि श्रीगृहिणी गृहमेधिनि ॥ १६ ॥
अस्या पूर्वमिमार तु योजयेत् सूक्ष्मचक्षुषा ।
^८हृत्थं यदिष्ट यद् द्रव्य यत्तत्तत्र प्रतिष्ठितम्^९ ॥

१४. वाम्भरीजमाह—त्रैलोक्येत्यादिना । ऐश्वर्यम् ऐकार । तेन सहानुस्वारयोगे
ऐं इति बीजमन्त्र । अयम् जगद्योनिस्त्वमनन्तर वक्ष्यते । १५. यस्या कुण्डलित जगदिति
कुण्डलिनीशब्दस्य योगव्युत्पत्तिरभिप्रेता । १६-१८. ऐकारस्य वर्णचतुष्टयसमाहाररूपत्व-

^१ सनातनि B C

^४ कामानुभावते I

^७ शनं A.

^२ विशेषोऽयस्ति D I

^५ उभे A B C.

^८ F omits 2 lines from here

^३ अहता I

^६ मान्ती A

^९ तत्तत्र प्रतिष्ठिति I.

आनन्दमस्य पूर्वं तु चिन्तयेत् सूक्ष्मचक्षुषा ।
अप्रमेयं तत् पूर्वं योजयेत् सूक्ष्मचक्षुषा^१ ॥ १८ ॥

^२शक्तिरेषा जगद्योनिस्त्रिलोकैश्वर्यदेवज्जला ।
अप्रमेयादनाद्यन्ताद्वयापमानात् परमात्मनः ॥ १९ ॥

गोपनी सर्वभूतानां शक्तिरानन्दनिर्भरा ।
इच्छाज्ञानक्रियास्वरूपैरिकारोत्थैः समन्विता ॥ २० ॥

^३त्रैलोक्यैश्वर्यदा देवी विष्णुपत्नी जगत्प्रसू ।
इति वाच्या जगद्योनिरीजस्याजा विचिन्तयेत् ॥

^४रतिं ब्रीडाभिधा लोके ब्रीडा च स्यात् क्रिया मम ।
इन्धन दीपन ज्ञानमिच्छा चेन्मरुद्वर्तिता^५ ॥ २२ ॥

^६त्रैलोक्यं तु त्रयो लोकास्ते च जीनास्त्रिधा स्थिता^७ ।
तेषामैश्वर्यदानेन त्रैलोक्यैश्वर्यदाहिना^८ ॥ २३ ॥

अप्रमेयादिना लोमान् वितत्य भुजनाध्वना ।
तस्मिन्नेव परे भूयो व्योमेशे परमात्मनि ॥ २४ ॥

सतिष्ठते परेत्येवमुदयास्तमयौ मम ।
ईदृशीय महाविद्या जगद्योनिर्गिरा प्रसू ॥ २५ ॥

पञ्चमी कामसूर्विद्या कामरीजापराह्वया ।
^९प्रादुम्नी परमा शक्तिस्तस्या रूप निबोध मे ॥ २६ ॥

मध्यम गुणतत्त्वानां यत् प्रोक्त पश्चिमाननम् ।
रञ्जन^{१०} सत्त्वतमसोभागोनाल्पेन रञ्जितम् ॥ २७ ॥

सा परा प्रकृतिं काख्या कल्पयन्ती जगद्विधिम्^{११}
पुरुषेश्वरयोगेन सा सृष्टयैः सप्रकल्पते ॥ २८ ॥

अव्यक्तपुरुषेशाख्यरूपत्रयविभाविनी ।
माया श्री सा पुनर्देवी व्योमेशे प्रतितिष्ठति ॥ २९ ॥

^{१२}इति रूपप्रमाणां तौ कामवीजस्य वर्धितौ ।
पृष्टी सारस्वती विद्या गन्त्या मे निशामय ॥ ३० ॥

प्रज्ञाधारो ह्यहं शक् प्रकृष्टज्ञानान्मभू ।
साह प्रज्ञाप्रसूर्विष्णोरुदयेन समन्विता ॥ ३१ ॥

आनन्दं योजयेत् तस्या पुरस्तान् सूक्ष्मया दृशा ।
अप्रमेयमतः पूर्वं भावयेत् सूक्ष्मया दृशा ॥ ३२ ॥

अप्रमेयोन्मिता साह महानन्दमयी शुभा ।
आधारभूता प्रज्ञाया व्योमेशे सन्विता पुनः ॥ ३३ ॥

माह—ई मायेति । अस्मात् पूर्वमिष्टात्यमिक्कार, तत् पूर्वमानन्दात्यमाकार, तत् पूर्वमप्रमेया-
त्यमकार च योनयित्वा सद्यै कृते ऐ इति रूपमिति भावः । २७-२४. वीणाक्षरघट-
कस्य दीर्घेकारस्यार्थमाह—रतिरिति । रतिरीकार । इन्धनाद्यस्तदर्थः । त्रैलोक्यैश्वर्यदानाम
निर्यक्ति—त्रैलोक्यमिति । जीवास्त्रिप्रेति । बद्धमुत्तनित्या इत्यर्थः । व्योमेशे, निन्दो ।
२८, २९. प्रकृतिं ककारसमादाय तेन पुरुषेश्वर एकार, मायामीकार, व्योमेश निन्दु च योजयेत् ।
ततश्च ई इति कामरीजम् । ३०-३४. सारस्वतीर्वाचमाह—पृष्टीमित्यादिना । प्रज्ञाधार
उकार । तत् पूर्वमुदय उकार । तत् पूर्वमानन्द आकार । तत् पूर्वमप्रमेय अकार ।
अन्ते व्योमेशो निन्दु । पुनर्देवर्ग । एषा योगे ओ इति भवति । अत्यनार्थमाह—अप्रमेयोदि-

^१ सूक्ष्मया दृशा ।

^४ दर्शिता B D I

^७ प्रमुम्नी I

^{१०} A B C. omit this line

^२ वृद्धिरेषा । A C omit th s line

^५ मता B D I

^८ सत्त्वमुमयो A

^३ रति A B I

^६ ऐश्वर्यदाहिना A C I

^९ जगद्विधिम् G जगत्पुत्र I

पुनर्विस्तृष्टियोगाय परमेश्वरमागता ।
 पष्ठी समुद्धृता विद्या शब्दतत्त्वार्थतश्च ते ॥ ३४ ॥
 इय वीजत्रयी विद्या कथिता त्रिपुराह्वया ।
 व्युत्क्रमानुक्रमाभ्या सा ^१ह्यात्मसाम्यप्रदापि च ॥
 विनोय कामधुक प्रोक्ता जपहोमादिसाधिता ।
^२व्यञ्जनस्वरसंयोगात् तस्या भेदान् ^३बहून्विदुः ॥
 चतुर्णां पुरुषार्थानां हेतून् व्यस्य समस्य च ।
 सप्तमी तु महालक्ष्मीर्विद्या सा सर्वसाधनी ॥ ३५ ॥
 परा प्रकृतिमादाय भास्कर तत्र योजयेत् ।
 मर्दनेन समायोज्य योजयेत् कालबहिना ॥ ३८ ॥

भूपयेन्मायया पिण्डमन्ते व्यापिनमानयेत् ।
 कथित ते महालक्ष्मीबीजमेतत् पुरंदर ॥ ३९ ॥
 कर्पन्ती व्याकृतावस्थामह हि स्तेन तेजसा ।
 प्रधानभूमिका गत्वा मूर्तित्रयविभाविनी ॥ ४० ॥
 निर्माय सकल भाव व्योमेशे सप्रतिष्ठिता ।
 इति भाव्यमिदं बीजं जपता साधवेन तु ॥ ४१ ॥
 इत्येते रश्मयो ज्ञेया विद्यायास्तारिकाकृते ।
 अनुतारादयो विद्या इतीदं तारिकामयम् ॥ ४२ ॥
 तामिमां तारिकां विद्यां भजमानो यथाविधि ।
 ऐहिकामुष्मिकान् ^४भोगानक्षयान् प्रतिपद्यते ॥ ✓

इति ^५श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे सप्तविद्याप्रकाशो नाम
 पट्विंशोऽध्यायः

तेत्यादिना । ३८, ३९. महालक्ष्मीबीजेद्वारमाह—परामित्यादिना । प्रकृतिं ककारमादाय
 तेन भास्कर पकार, मर्दन मकार, कालबहि रेफ, मायामीकार, व्यापिन बिन्दु च योजयेत् ।
 क्ष्मी इति मन्त्र । तथा च तन्त्रराजे—“ग्रासो नमो दाहवह्निस्वैर्युक्त कौलिनीमनु ” इति ।
 तत्र ग्रास क्षकार, नमो मकार, दाहवह्नि रेफ, स्वमीकारो बिन्दुश्च । ४३. सप्त विद्या
 —तार, तारिका, अनुतारिका, वाम्मव, कामनीज, सारस्वतबीज, महालक्ष्मीबीज चेति ।

इति पट्विंशोऽध्यायः

^१ आत्मसाम्यसतोऽपि च A , आत्मसाम्यसमेऽपि च B C , समासव्यासतोऽपि च D F , हान्या सा व्यासतोऽपि च I
^२ हल स्वरादि A D
^३ अस्या भागान् C
^४ भोगान् A , धीमाश्रयने B F
^५ लोमान् F

सप्तविंशोऽध्यायः

शक्र —

नमस्तुभ्य जगन्नाथे पुण्डरीकाश्रवहरे ।
अक्षेपजगदीशाने सर्वज्ञे सर्वभाविनि ॥ १ ॥

श्रुतमेतन्मया सम्यग्विज्ञाना^१ तत्त्वमुत्तमम् ।
भूयश्च तारिकाया मे रिधिं व्याख्यातुमर्हसि ॥ २ ॥

श्री २—

आगमेक पर ब्रह्म सर्वज्ञ सच्चिदात्मकम् ।
स्वराक्षिचरित दिव्य लक्ष्मीनारायण मह ॥ ३ ॥

अहं सा परमा शक्तिरहताख्या सनातनी ।
तद्धर्मधर्मिणी नित्या प्रभा भानोरिवामला ॥ ४ ॥

तदीयानि विधीयन्ते पञ्च कृत्यानि सर्वदा ।
तदुन्मेषस्वरूपिण्या मयैवादितिन दन ॥ ५ ॥

मम दिव्या परा शक्तिर्नित्य^६ मद्धर्मधर्मिणी ।
हृदयेऽप्य परमा विद्या मत्स्वरूपा पुरंदर ॥ ६ ॥

अस्या व्याख्यामिमा शब्दन् सावधानेन चेतसा ।
श्रद्धाधान प्रपन्नस्त्वमुपसन्नो गृहाण मे ॥ ७ ॥

आमनन्ति यमात्मान जगतस्तत्पुत्र परम् ।
प्रसवस्थितिसहस्रवारण सूर्यसंक्षितम्^८ ॥ ८ ॥

नित्य^९ प्रेरयितार च प्राणसह सनातनम् ।
त विद्धि प्रथम वर्णं हकार पुरुषोत्तमम् ॥ ९ ॥

यस्तस्य प्रथमोन्मेष क्रोडीकृतजगत्त्रय^{१०} ।
अक्षेपभुवनाधारो जलद्रूपोऽमितोऽन्यत ॥ १० ॥

रेफ तत्परम विद्धि तेजोरूप सनातनम् ।
उन्मेष एव सम्यक् स^{११} व्याप्नुवन् सकला गतिम् ॥

व्यापारान् पञ्च विभ्रञ्च विन्दून् सृष्ट्यादिलक्षणान् ।
आश्चर्यज्ञानरूपश्च निमेषोन्मेषसतते ॥ १२ ॥

इच्छाज्ञानत्रयारूप विभ्रञ्च^{१२} विततिक्रमम् ।
इहैरूपस्य युग्मस्य स्थितिरेषा सनातनी ॥ १३ ॥

तदेव^{१३} परमोन्मेषरूपाह विततोदया ।
इच्छाज्ञानत्रयारूपा पञ्चकृत्यकरी विभो ॥ १४ ॥

नानाविधाश्चर्यमयी चिद्वना सुररूपिणी ।
विज्ञेया परमात्मस्था व्यापिनी विष्णुबहमा ॥

विधाय कृत्यमखिल त्रैलोक्यैश्वर्यदायिनी ।
तस्मिन्नेव पुनर्देवे व्योमेशे परमात्मानि ॥ १६ ॥

६. हृदयेऽप्य पञ्चविंशाध्याये निर्दिष्टतारिकापरनामा हीमन्त्र । अत्राप्यनुपदमेव

^१ निज्ञान B F

^४ साहता I

^७ प्रभव F

^{१०} जगत्त्रय G

^{१३} तदेव C

^२ श्रीरूपाच I

^५ नित्या B F I

^८ सवकम् B C F

^{११} सं B D

^३ स्वराक्षता द्युति I

^६ मत्स्वरूपम् A D I

^९ नित्य B D

^{१२} विदितक्रम B वितति क्रमात् I

आदाय सर्वसभार प्रतितिष्ठामि निष्कला ।
 अस्या रूपाणि पञ्चेह तत्त्वज्ञा सप्रचक्षते ॥१७॥
 तानि रूपाणि देवेश गदन्त्या मे निशामय ।
 व्योमेशान्तमिदं रूपमेकं यत्तत्प्रकीर्तितम् ॥ १८ ॥
 व्योमेशात् परतः केचिद्वाञ्छन्ति परमेश्वरम् ।
 व्योमेशमपहायान्ये प्रधानं विनियोज्य तु ॥ १९ ॥
 विन्दुनादौ च वाञ्छन्ति तदन्ते प्रणवोपमम् ।
 अन्ते प्रधानमेवेकं केचिद्धीरा प्रचक्षते ॥ २० ॥
 सृष्टिकर्तारमन्तेऽन्ये वैदिका समधीयते ।
 एव पञ्च स्वरूपाणि तारिकाया विदुर्बुधा ॥ २१ ॥
 शान्तस्थाया सुरेशान् रूपाण्येव विधान्यपि ।
 प्रधानान्ते विसृष्टवन्ते व्योमेशान्ते तथैव च ॥ २२ ॥
 व्योमेशोर्ध्वविसृष्टवन्त इति रूपचतुष्टये ।
 ऐहिकी परमा सिद्धिस्तत्तत्तामुत्तरी^१ परा ॥ २३ ॥
 प्रधानविन्दुनादान्ते मोक्षश्रीरेव केवला ।
 इत्येवमनुसंधाय तारिकाया परा स्थितिम् ॥ २४ ॥
 शिष्याय साधुशीलाय गुरुराह्वयितैपिणे ।
 आचार्य आदिशेद्विद्या परब्रह्मस्वरूपिणीम् ॥ २५ ॥
 हस्तदेहाङ्गविन्यास विधायाम्बुनि वै पुरा ।
 विन्यस्य शिष्यदेहे च ततश्चोपदिशेन्मनुम् ॥ २६ ॥
 स्थापयेद्बुद्धि शिष्यस्य भावपूर्णं मनु परम् ।
 पुनश्च स्थापयेत् स्वस्य^२ हृदये मन्त्रमुत्तमम् ॥ २७ ॥

दीक्षाभिपेक्षपूर्वं च सर्वमेतत् समाचरेत् ।
 आचार्यादथ संप्राप्य विद्या शिष्यो विचक्षणः ॥
 आत्मानमात्मनश्चैव वित्तं दत्त्वा तु दक्षिणाम् ।
 सकल त्वर्धमज्ञा वा येन वा तोष्यते गुरुः ॥ २८ ॥
 वैदिके च समाचारे^३ लौकिके च व्यवस्थिते ।
 अग्रमाद्यन् सदाचार्य^४ गुरुषु ब्राह्मणेषु च ॥ २९ ॥
 अद्रोह शीलान् शत्रुद्वेषप्रतिपक्षे चतुर्विधे ।
 नित्यमात्मगुणोपेतो धर्मलक्षणसेवकः ॥ ३० ॥
 सत्कारैः सस्कृतं शुभ्रैर्देनपिप्रतिथिक्रिय ।
 दिव्यशास्त्राण्यधीयानो निगमाश्चैव वैदिकान् ॥ ३१ ॥
 अलोलुपेन चित्तेन सिद्धान्ताननुसचरन् ।
 यावदर्थं तु विज्ञानमाददानस्ततस्ततः ॥ ३२ ॥
 अदृपयश्च शास्त्राणि प्रमाणैरनुसचरन् ।
 आह्निकं विधिवत् कुर्वन् शास्त्रार्थं कर्मणा क्रमैः ॥
 अहरादि त्वहोरात्रं पुना रात्रयसानकम् ।
 अवन्ध्य^५ सततं कुर्वन्प्रोदितैः कर्मणा क्रमैः ॥
 पञ्चकालरतो^६ नित्यं पञ्चयज्ञपरायणः ।
 भूपितो दमदानाभ्यां सत्येनाहिसनेन च ॥ ३६ ॥
 चोदितेन क्रमेणैवा विद्यां ससाध्य यत्नतः ।
 प्रसन्नया धिया युक्तो नित्यं स्वार्थपराधर्यो ॥
 भूतिमेव परामिच्छन्^७ विभूतिं परिवर्जयेत् ।
 पावनं सर्वभूतानां मनसा चक्षुषा गिरा ॥ ३८ ॥

मन्त्रम्वरूपं निर्देक्ष्यते । १८. व्योमेशान्तमिति । निन्दन्तमित्यर्थः । १९. परमेश्वर
 निर्गमः । प्रधानो मकारः । २१. सृष्टिकर्ता विमर्गः । २२. मन्त्राणामेवा फलस्तरतम्यमाह—

^१ तत्र चासुप्तिरी D, तत्र चासुप्तिरी I

^२ सदाचार्य D

^३ प्रसन्नया B

^४ स्वस्मिन् B F I

^५ अवन्ध्य B F

^६ अभूति I

^७ समयाचारे B F I

^८ परो D E

चित्तप्रसादनीर्देवीश्चतस्रः परिशीलयन् ।
 मैत्र्याद्याः शान्तिमन्विच्छन् जपयज्ञपरायणः ॥
 अप्रमाद्यन् स्वकर्मस्थः प्रमादे सति दैवतः ।
 प्रायश्चित्तं चरन् सम्यग्यस्मिन्यस्मिन्^१ यादृशम् ॥
 कर्मणा मनसा वाचा देवदेवं जनार्दनम् ।
 प्रपन्नः शरणं शश्वन्मां च तद्धर्मधर्मिणीम् ॥ ४१ ॥
 उत्तमं पुरुषं स्त्रीं च संदृष्ट्वा मामनुस्मरन् ।
 दंपती^२ पूजयन्नित्यं दांपत्यं चाप्यलोपयन् ॥ ४२ ॥
 शब्दस्थमर्थगं वापि पुंभावं विविधात्मकम् ।
 स्त्रीभावं विद्धि तद्रूपं लक्ष्मीनारायणं स्मरन्^३ ॥ ४३ ॥
 उत्तमां गुणसंपन्नां रूपयौवनशालिनीम् ।
 अलोलुपेन चित्तेन दृष्ट्वा मामेव चिन्तयन् ॥ ४४ ॥

स्त्रीषु क्षान्तमना नित्यमवदन्नप्रियं सदा ।
^४अतिक्रमं परिहरन् संजातं चाप्यतर्कयन्^५ ॥ ४५ ॥
 क्षालयन् पावनैः स्त्रीणां जायमानं व्यतिक्रमम् ।
 कुञ्जां वा विकलां वापि सर्वावस्थां गतां स्त्रियम् ॥
 अविनिन्द्यश्चरं स्त्रीणां प्रियं शास्त्रानुकूलतः ।
 एवंतुतः सदाचारो नरो विगतकल्मषः ॥ ४७ ॥
 भद्रकृतो मत्प्रियकरो मद्याजी मत्परायणः ।
 प्राप्नोति परमं धाम तद्विष्णोः परमं पदम् ॥ ४८ ॥
 इति ते कथिता शक्र तारिकायाः परा स्थितिः ।
 विद्यानामपि चान्यासां किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे सदाचारप्रकाशो नाम
 सप्तविंशोऽध्यायः

प्रधानान्ते इत्यादिना । ४४. अलोलुपेनेति । अत्यासक्तिरहितेनेत्यर्थः । ४५. अतिक्रमः
 प्रमादः । ४६. पावनैरिति । शुद्धिकर्मभिरित्यर्थः । व्यतिक्रमः प्रमादः । ४७. तारिकाया
 इति । हृद्धेत्वापरान्ताभ्या इत्यर्थः ।

इति सप्तविंशोऽध्यायः

^१ यस्मिन् B.

^२ पूजयेत् A. B. C. I.

^३ स्मरेत् B.

^४ अतिक्रम A. B. D.

^५ अतीत्यन् A. B.

^६ F. omits three lines from here.

^७ श्रीपाञ्चरात्र A.; श्रीपाञ्चरात्रे B. D.

अष्टाविंशोऽध्यायः

शक्र —

नमस्ते कमलावासे नमस्त्रय्यन्तवासिनि ।
त्वत्प्रसादेन विधिवच्छ्रुतो मन्त्र समाधिना ॥१॥

प्रतिपत्तिश्च सकला स्वरूप च यथास्थितम् ।
आहोरात्रिकमाचारमिदानीं वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥

श्री —

एते नारायण श्रीमाननादि पुष्करेक्षण ।
ज्ञानैश्वर्यमहाशक्तिवीर्यतेजोमहोदधि ॥ ३ ॥

आत्मा स सर्वभूतानां हसो नारायणो^१ वशी ।
तस्य सामर्थ्यरूपाहमेका तद्धर्मधमिणी ॥ ४ ॥

साह सृष्ट्यादिकान् भगान् विदधाना पुन पुन ।
आराधिता सती सर्वास्तारयामि भवार्णवात् ॥

ददामि विविधान् भोगान् धमण परितोषिता ।
सद्धर्मपरसंस्थाना^२ सम सत्त्वादिना तनु ॥ ६ ॥

आचाररूपो धर्मोऽसावाचारस्तस्य^३ लक्षणम् ।
तमाचारं प्रवक्ष्यामि य सद्भिरनुपाल्यते ॥ ७ ॥

हित्वा योगमयीं निद्रामुत्थायापररात्रत ।
प्रपद्येत हृषीकेश शरण्य श्रीपतिं हरिम् ॥ ८ ॥

प्रपत्तेश्च स्वरूप ते पूर्वमुक्त सुरेश्वर ।
भूयश्च शृणु वक्ष्यामि सा यथा स्वात् स्थिरा^४ त्वयि ॥

आचम्य प्रयतो भूत्वा स्मृत्वास्त्र ज्वलनाकृति ।
तत् प्रविश्य विनिष्क्रान्त पूतो भूत्वास्त्रतजसा ॥

प्रपत्तिं ता प्रयुञ्जीत स्वाङ्गे पञ्चभिरग्निताम् ।
प्रातिकूल्य परित्यक्तमानुकूल्य च सश्रितम् ॥

मया संवेपु भूतेषु यथाशक्ति यथामति ।
अलसस्याल्पज्ञेश्च यथावच्चाविजानत ॥ १२ ॥

उपाया क्रियमाणान्ते नैनं स्युस्तारका मम ।
अतोऽहं कृपणो दीनो निर्लेपश्चाप्यकिंचन ॥ १३ ॥

लक्ष्म्या सह हृषीकेशो देव्या कारुण्यरूपया ।
रक्षक^५ सर्वसिद्धान्ते वेदान्तेऽपि च गीयते ॥

यन्मेऽस्ति दुस्त्यज किंचित् पुत्रदारत्रियादिकम् ।
^६समस्तमात्मना न्यस्त श्रीपते तत्र पादयो ॥ १५ ॥

६. विविधानिति । अपरर्गप्रदाप्यानुपन्निकानेहिकानामुत्क्रिशाश्च भोगान् ददामी-
त्यर्थ । सद्धर्मपरेषु संस्थान यस्या इति बहुव्रीहि । ८ योगमयीमिति । अभिगमनादिषु
धर्मेषु योगाख्य पञ्चमो धर्म पूर्वदिनरात्रिमारभ्य परदिनब्राह्मसुहृतावधिकाकालानुष्ठेय ।
१४ महाविश्वासोऽत्र विरक्षित । सर्वसिद्धान्ते, सर्वेषु दिव्यशास्त्रेषु । वेदान्ते, उपनिषदु ।
१५. आत्मार्थं यनिज्ञेयमाह—यन्मेऽस्तीत्यादिना । आत्मना, आत्मना सहेत्यर्थ ।

^१ हरि. C

^४ भुवि B

^२ परमस्तस्या D, परमस्थाना I

^३ सज्भूताना B G

^५ रक्षणम् C

^६ समस्तात् A B C G

शरणं भव देवेन नाथ लक्ष्मीपते मम ।
सकृदेव प्रपन्नस्य कृत्यं नैनायदिष्यते ॥ १६ ॥

उपायापायमुक्तस्य वर्तमानस्य मध्यतः ।
नरस्य बुद्धिदौर्बल्यादुपायान्तरमिष्यते ॥ १७ ॥

अतः परं सदाचारं प्रोच्यमानं निबोध मे ।
आशमानं समुत्तिष्ठेत् सर्वभूतसुरोदयम् ॥ १८ ॥

भवतु सर्वभूतानि सात्त्विके विमले पथि ।
भजन्ता श्रीपतिं शङ्खद्विशान्तु परमं पदम् ॥ १९ ॥

इत्याशास्य प्रियं सम्यग्भूतेभ्यो मनसा गिरा ।
शरीरशोधनं कृत्वा धर्मशास्त्रविधानतः^१ ॥ २० ॥

शौचं च विधिवत् कृत्वा भक्षयेद्दन्तधावनम् ।
अथाचम्य विधानेन पवित्रं शास्त्रचोदितं^२ ॥

प्रायश्चित्ताभ्युपासीत सध्या त्रैलोक्यपावनीम् ।
ममयीं त्रिविधां शक्तिं सूर्यसोमामिन्द्रपिणीं ॥

शुद्धये सर्वभूतानां सध्या देवीं प्रवर्तते ।
उपरथाय विवरन्तमन्तं स्थं पुरुषोत्तमम्^३ ॥ २३ ॥

कुर्यादग्निविधिं सम्यगुपादानमथाचरेत्^४ ।
सति वित्ते न कुर्यात्तोपादानं तु विचक्षणः ॥ २४ ॥

सप्त वित्तागमा धर्म्या दायो लाभं क्रयो जयः ।
प्रयोगः कर्मयोगश्च सत्प्रतिग्रह एव च ॥ २५ ॥

स्नानं कृत्वा विधानेन त्रिविधं शास्त्रचोदितम् ।
भूतशुद्धिं विधायाथ यागमान्तरमाचरेत् ॥ २६ ॥

स्वयमुत्पादिते^५ स्फोर्तैर्लघैः^६ शिष्यादितस्तथा ।
भोगैर्व्यजेत मां विष्णुमुभौ वा शास्त्रपूर्वकम् ॥

अष्टाङ्गेन विधानेन ह्यनुयागावसानकैः ।
स्वाध्यायमाचरेत् सम्यगपराह्णे विचक्षणः ॥ २८ ॥

दिव्यशास्त्राण्यधीयीत निगमाश्चैव वेदिकान् ।
सर्वाननुचरेत् सम्यक् सिद्धान्तानात्मसिद्धये ॥

१६. गोप्तृत्वररणमाह—शरणमित्यादिना । १७. मध्यतो वर्तमानस्य नेत्रान्यत् कृत्यमिति पूर्वणान्ययः । बुद्धिदोर्बल्यादिति । स्वाधिकारमनालोच्य दुष्करे कर्मणि प्रवृत्तिर्हि बुद्धिदौर्बल्य-प्रयुक्तेति भावः । उपायान्तरमत्र भक्तियोगः । अनेन भक्तियोगस्य निन्दा त्रियत इति वा मुमुक्षोर्भक्तियोगः स्वरूपविरुद्ध इति वा न मन्तव्यम् । “नरस्य बुद्धिदौर्बल्यादिन्दुनिम्बग्रहे स्पृष्टा” इत्युक्ते वचनमिदमिन्दुनिम्बं निन्दतीति न कश्चिदपि प्रेत्यारान् ब्रूयात् । किंच “भक्त्या परमया वापि प्रपत्त्या वा महामते” इति भक्तेर्वैकल्पिकमाधनव्योक्तिर्विगम्येन । अशक्तस्य मुमुक्षोः स्वरूपविग्रह इति चेत्, नात्र कस्यापि विप्रतिपत्तिः । २३. त्रिसम्बन्तं त्रिशिष्टदी-सिम्बन्तमिति, पुरयोत्तमविरोधग्रहः । अन्तःस्थम् ; सूर्यमादृशान्तर्गतमित्यम् । “अस्मिन्मन्त्रे यत्स्य सूर्यकोटिमममम्” इत्यादिध्यानमन्त्राभिप्रेतम् । २४. उपादानं नाम भगवद्वाराधनोपपुक्त-द्रव्यान्तरम् । तद्य नि स्वस्य पञ्चयज्ञपञ्चशान्प्ररायणमागवतोत्तमादयाचितोपनतपटुत्यदिस्वी-काररूपम् । आत्मस्य तु तदुपपुक्तपण्युत्पत्त्युत्पत्त्यादिसप्रदृश्यम् । २८. अष्टाङ्गयजनं यथा जपाग्नौ—अन्तर्यामि, भोग्याग, मन्त्रादियाग, अजयाग, सप्तदानम्, वदितवर्गम्, त्रिप्रायग, अनुयागश्चेति (२२ अ ७५-८०) । २९. सिद्धान्तानिति । मन्त्रागमदि-

^१ निन्दितम् ।

^२ दायां मन्त्रचरेत् B D

^३ स्फोर्तैः B D

^४ स्फोर्तैः A, अन्ये B C

^५ अन्तःस्थं B I

^६ दिव्यादितस्तथा B F.

अलोलुपेन चित्तेन रागद्वेषविवर्जित ।
न निन्देन्मनसा वाचा शास्त्राण्युच्चावचान्यपि ॥

तावन्मात्रार्थमादद्याद् यावता ह्यर्थ आत्मन ।
भूतानां श्रेयसे सव सर्वशास्त्राणि तन्वते ॥ ३१ ॥

ता तामवस्था संप्राप्य तानि श्रेयो वितन्वते ।
आदौ मध्ये च सत्रेणा शास्त्राणामन्तिमे तथा ॥

^१श्रीमात्रारायण प्रोक्तो विधयेव तथा तथा ।
अहं नारायणस्यापि सर्वज्ञा सर्वदशिनी ॥ ३३ ॥

निदानज्ञा भिषक्स्वा तत्तद्वर्वादिरूपिणी ।
प्रवर्तयामि शास्त्राणि तानि तानि तथा तथा ॥

अधिकारानुरूपेण प्रमाणानि तथा तथा ।
अत्यन्तद्वेयं न कापि शास्त्र किंचन विद्यते ॥ ३५ ॥

सर्वत्र सुलभ श्रेय स्वल्प वा यदि वा बहु ।
तत कार्यो न विद्वेषो यावदर्थमुपाश्रयेत् ॥ ३६ ॥

समय न विशेषेत्तत्र नैत्र दीक्षा कदाचन ।
तत सध्यामुपासीत पश्चिमा सार्धभास्कराम् ॥ ३७ ॥

विधायाम्बुधर्मकार्यं तु योग युञ्जीत वै तत ।
सुविविक्ते शुचौ देशे नि शङ्कये मनोरमे ॥ ३८ ॥

मृद्वस्तरणसक्तीर्णं चेलाजितकुशोत्तरे ।
अन्तर्हिम्ब सशुद्धे यमादिपरिशोधित ॥ ३९ ॥

आत्मन चक्रमास्थाय पद्म स्वस्तिकमेव वा ।
यत्र वा रमते बुद्धिर्नाडीमार्गान् निपीडयन्^२ ॥ ४० ॥

विजित्य पवनप्रागं प्रत्याहारजितेन्द्रिय ।
धारणासु श्रम कृत्वा मा ध्यायेत् सुसमाहित ॥ ४१ ॥

अनौपम्यामनिदश्यामविकल्पा निरञ्जनाम् ।
सर्वत्र सुलभा लक्ष्मीं सर्वप्रत्ययता^३ गताम् ॥ ४२ ॥

साकारामयवा योगी वराभयकरा पराम् ।
पद्मगर्भोपमा पद्मा पद्महस्ता सुलक्षणा ॥ ४३ ॥

यद्वा नारायणाङ्गस्था सामरस्यमुपागताम् ।
चिदानन्दमयीं देवीं तादृश च श्रिय पतिम् ॥ ४४ ॥

बहुधा योगमार्गस्ते वेदितव्या सुरेश्वर ।
तेज्वेक धर्ममास्थाय भक्ति श्रद्धा च यत्र ते ॥ ४५ ॥

सम्यङ् निध्यानमुत्पाद्य समाधि समुपाश्रयेत् ।
ध्याता ध्यान तथा ध्येय त्रय यत्र विलीयते ॥ ४६ ॥

एकैवाहं तदा भासे पूर्णहता सनातनी ।
एकध्वमनुसन्नाप्ते मयि सविन्महोदधौ ॥ ४७ ॥

नान्यत् प्रकाशते किंचिद्दहमेव तदा परा ।
योगच्छ्रातो जप कुर्यात्तच्छ्रान्तो योगमाचरेत् ॥ ४८ ॥

तस्य क्षिप्र प्रसीदामि जपयोगाभियोगिन ।
नीत्वेव प्रथम याम जपयोगादिना सुधी ॥ ४९ ॥

योगस्य एव तद्धीरस्ततो यामद्वय स्वप्ने ।
उत्थायापररात्रे तु पूर्वोत्तमनुसचरेत् ॥ ५० ॥

इति व्यामिश्रकृत्य तत् प्रोक्त ते यत्सूदन ।
अच्छिद्रान् पञ्चकालास्तु भगवत्कर्मणा नयेत् ॥

सिद्धान्तभेदानित्यर्थ । ३३ सर्वशास्त्राणां भूतहितत्वं परतत्त्वप्रकाशनेन तद्वाराधन-
प्रतिपादनेन चेत्यभिधीयते—श्रीमानिति । ४६ योगस्य परा काष्ठे च्यते—ध्यानेत्यादिना ।
यत्रेति । यस्या समविदशायामित्यर्थ । ४७ ऐक्यमेकमात्रं योगिनि सन्नाप्ते सति नान्यत्
किंचित् प्रकाशते । किंतु अहमेव भास इत्युत्तरेणान्यत् । ४९ योगनिद्रा निद्रेति—नीले-
मिति । ५०, योगो नाम परमात्मन्यात्मनि त्रेपपुर सर परमात्मगुणगणानुसन्धानम् । तत्कुर्याण
एव स्वापमनुभवेदित्यर्थ । ५१ व्यामिश्रेति । बहुविधधर्मकलापमहित भगवद्वाराधनमि-

दीक्षित पञ्चकालज्ञो लक्ष्मीमन्त्रपरायण ।
 अन्तर नानयो किञ्चिन्निष्ठाया बलसूदन ॥ ५२ ॥
 उभावेतौ मतौ भर्तौ विशतो मा तनुक्षये ।
 चन्द्रपद्मधरो नित्य भवेत्क्ष्मीपरायण ॥ ५३ ॥
 स्वदारनिरतश्च स्याद् ब्रह्मचारी सदा भवेत् ।
 मन्मन्त्रमभ्यसेन्नित्य भवितो मत्परायण ॥ ५४ ॥
 सर्वानुष्ठानचाञ्छन्नासक्तत्वादेन विभावयेत् ।
 अग्नीषोमविभागश्च क्रियाभूतिविभागवित् ॥ ५५ ॥

स्थूलसूक्ष्मपरत्वाना वेदिता च यथार्थत ।
 अङ्गोपाङ्गादितन्त्रज्ञो मुद्राभेदविधानवित् ॥ ५६ ॥
 अन्तर्यामिर्गजपहोमविचक्षण ।
 पुरश्चरणभेदज्ञ ^१सिद्धिसाधनतत्त्ववित् ॥ ५७ ॥
^२संज्ञामूर्तिविधानज्ञस्तत्साधनविधानवित् ।
 शरीराधारतत्त्वज्ञो योगतत्त्वविचक्षण ॥ ५८ ॥
 एवप्रकारं शास्त्रार्थवेदी धीरो विचक्षण ।
 अर्हिस्रो दमदानस्थो मा भजेत श्रिय नर ॥ ५९ ॥

इति ^३श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे सदाचारप्रकाशो
 नामाष्टाविंशोऽध्याय

त्यर्थ । अच्छिद्रानिति । “यन्मुहूर्तं क्षणं वापि वासुदेवो न चिन्त्यते । सा हानिस्तन्म-
 हच्छिद्रं सा भ्रान्ति सा च विन्या ॥” (ग पु पृ २२२-२२) इत्युक्तच्छिद्ररहितानित्यर्थ ।

इत्यष्टाविंशोऽध्यायः

^१ छिद्र B C. D

^२ सन्मूर्ति A, B omits this line

^३ श्रीपात्र A श्रीपात्रे B

एकोनत्रिंशोऽध्यायः

शक्र —

शुद्धाशुद्धपङ्क्चारयचित्रनिर्माणभित्तये ।
नमः श्रीवत्सभामिन्यै भवसतापशान्तये ॥ १ ॥
अग्नीषोमविभाग मे क्रियाभूतिविधामपि ।
ब्रूहि मे तत्त्वतः पद्मे विद्यायास्तारिकाकृते ॥ २ ॥

श्री —

व्यापकं यत् परं ब्रह्म शक्तिर्नारायणी हि या ।
सा ह्यहं परिणामेन भवामि प्रणनाकृति ॥ ३ ॥
अग्नीषोमविभाग मे तारिकाया निशामय ।
क्रियाभूतिविधानं च यथावत् सुरनन्दन ॥ ४ ॥
उन्मेष परमो विष्णोराद्य पाङ्गुण्यचिन्मय ।
साह सभृतसभारा शक्तिस्ते कथिता पुरा ॥ ५ ॥
सृष्टवत्या जगत् कृत्स्न तस्या मे रक्षणोद्यमे ।
द्विधा प्रवर्तते रूपं मुखेनैश्वर्यतेजसो ॥ ६ ॥
२पाङ्गुण्यमेव मे रूपं किञ्चित्तेजोमुखं मतम् ।
पाङ्गुण्यमेव मे रूपं परमैश्वर्यसमुत्तमम् ॥ ७ ॥
तेजोमुखं तु यद्रूपं सा क्रियाशक्तिरुच्यते ।
सैनाग्रिरुच्यते शक्तिः सर्वोपप्लवदाहनात् ॥ ८ ॥

ऐश्वर्यसमुत्तमं रूपं भूतिलक्ष्मीरितीरिता ।
शक्तिरैश्वर्यभूयिष्ठा सा मे सोममयी तनु ॥ ९ ॥
४शोपणात् सर्वदोषाणामग्निशक्तिः क्रियामयी ।
जगदाप्याययन्त्यन्या भूतिः सोम इहोच्यते ॥ १० ॥
इच्छाज्ञानक्रियामय्यास्ते इमे व्यूहजे मम ।
पाङ्गुण्यविग्रहा साह व्यूहिनी परमेश्वरी ॥ ११ ॥
या सा शक्तिः ५क्रियाख्या मे पाङ्गुण्यं तेजसोऽञ्जलम् ।
तस्या आसन्नयो व्यूहा सूर्यसोमाग्निशक्त्य ॥
६तासामाद्या परा दिव्या सूर्याख्या शक्तिरुञ्जला ।
निर्वहन्ती जगत्कृत्यमनिश ७परिवर्तते ॥ १३ ॥
अध्यात्ममधिदैव च तथा चैवाधिभौतिकम् ।
तस्या रूपत्रयं विद्धि सूर्याख्याया सुरेश्वर ॥ १४ ॥
अध्यात्मस्था तु सूर्यारया पिङ्गलामारंगामिनी ।
आलोकेनाधिभूतस्या सूर्यशक्तिः प्रवर्तते ॥ १५ ॥
सूर्यमण्डलसरथानां शक्तिः सान्याधिदैविकी ।
सूर्यमण्डलसरथानां अधिभो या प्रकीर्तिता ॥ १६ ॥
ऋचस्ता विद्धि देवेश तपन्तीस्तपनात्मिका ।
दीप्तयो यास्तदन्तःस्थास्तानि सामानि विद्धि मे ॥

६. सुरेनेति । प्राधान्येनेत्यर्थः । १६ सूर्यमण्डलान्तर्धर्तिनो देवस्य त्रयरूपत्वं
वक्तुं प्रथमतस्तस्य ऋद्रूपत्वमुच्यते उत्तरार्धे—सूर्येत्यादिना । १७ तस्य यजु स्वरूपत्वमाह—
अन्तर्धर्ति । अनेन “आदित्यो वा एष एतन्मण्डलं तपति तत्र ता ऋचस्तदृचा मण्डलम्”

१ किञ्चित्तेजोमुखं मतम् A G B omits four quarters from here

२ A omits this line

३ दहत C.

४ क्रियान्या A C. G, क्रियाख्याख्या I

५ तासां म परमा B C F

६ शोपणात् C I

७ ईदृश A B F

अन्त स्था या परा शक्ति पौरुषी तनुमास्थिता ।
 १ता चिद्वि पुरुष दिव्य रमणीय यजुर्मयम् ॥१८॥
 शङ्खचक्रधर श्रीशं पीनोदारचतुर्भुजम् ।
 प्रसन्नवदन पद्मविष्टर पुष्करेभ्यणम् ॥ १९ ॥
 मूर्धान्त पुरुषस्यास्य दशहोता निगद्यते ।
 पादपाणि चतुर्होता देवस्यास्य सुरेश्वर ॥ २० ॥
 लोममासारिथमज्जामृक् पञ्चहोता सुरेश्वर ।
 स्तनावण्डौ च पुत्स्य च षड्होतापान एव च ॥
 शीर्षण्या सप्त ये प्राणा सप्तहोता निगद्यते ।
 शोभास्तु दक्षिणास्तस्य सभारा सधय स्मृता ॥
 २नाड्यो देवपत्न्योऽस्य होतृणा इदय मन ।
 चेतन पौरुष सूक्तं शक्ति श्रीसूक्तमुच्यते ॥२३॥

ओंकारं प्रणवस्तारो गुह्य नाम सनातनम् ।
 यजूपि रुद्रशुभाणि स्थूलनामानि तस्य तु ॥२४॥
 यजुर्मयमनु दिव्यमभ्यस्थन् पुरुष नर ।
 अनुव्याहृतमीचारपापेभ्योऽपि प्रमुच्यते ॥ २५ ॥
 तत्पथेव परा शक्तिल्लयी सूर्यारययाम्बरे ।
 त्रिविधैषा परा शक्ति प्रख्याता सूर्यसङ्गाया ॥२६॥
 सावित्री नाम वेदाना जननी परिवर्तते ।
 ४त्रिर्णप्रणवाधारा भूर्भुव स्वस्तिनाडिना ॥ २७ ॥
 तदादिवर्णपत्रना शिरःकल्पितशेखरा ।
 क्षित्वादिपुरपातार्णा प्रकाशानन्दविग्रहा ॥ २८ ॥
 उदिता ब्रह्मणो भूयो ब्रह्मणि प्रतितिष्ठति ।
 वेदाना जननी सैषा वर्णाना जननी परा ॥ २९ ॥

इति तेचिरीयश्रुतिरूपरहिता भवति । विष्णुपुराणे चोक्तम् (२-११-११) । २० अन्त म्यस्यास्य पुरस्य दशहोता मूर्धा भवति । दशहोतादिष्वैस्तत्त्वज्ञानानो मन्त्रा विरक्षिता । “चिचि सुक्” इत्यारभ्य तेचिरीयारण्यके तृतीयप्रपाठके प्रथमानुवाकमन्त्रो दशहोता । तत्रैव “पृथिवी होता” इत्यारभ्य द्वितीयानुवाकपठितश्चतुर्होता । पादपाणीत्येकवद्भान । २१ “अग्निर्होता” इत्यारभ्य तृतीयानुवाकपठित पञ्चहोता । “सूर्यं ते चतु” इत्यारभ्य तुरीयानुवाकपठित षड्होता । २२ “महाहविर्होता” इत्यारभ्य षष्ठमानुवाकपठित सप्तहोता । “देवस्य त्वा” इत्यारभ्य दशमानुवाकपठिता दक्षिणा । “अग्निर्यजुर्मे” इत्यारभ्याष्टमानुवाकपठिता सभारा । २३. “सेनेन्द्रम्य” इत्यारभ्य नवमानुवाकपठिता देवपत्न्य । “सुरणं धर्मम्” इत्यारभ्यैकादशानुवाकपठितो होतृहृदयम् । पुरस्यमृक्तश्रीमृक्तमन्त्रा प्रविद्धा । २४. “नमस्ते रत्न मन्यरे” इत्यारभ्य पठिता रद्रिया । एव शुक्रिया अपि मन्त्रनिशेषा । अत्र अहिर्वृज्यसहिताया ५८, ५९ अयायानुसर्गेया । २० यनुर्गेयेति सावित्री । अनुव्याहृति, व्याहृतिम्य पश्चात् । अम्य ‘अम्यम्यन्’ इति पूर्वोक्तव्यय । २६ त्रय्यति । “वेदैरात्म्यस्तिभिरेति सूर्य” इति श्रुतिरनुसर्गेया । २८ तदादीति । तन् इत्यादयो

१ त B. C.

२ तप एन्मि A.

२ C omits three lines from here

४ तिस्रं A

अनुलोमविलोमाभ्या सौम्याग्नेयी निगद्यते ।
सैषा सूर्यवपुर्दिव्या सावित्री मन्मयी बला ॥३०॥

गायत्री नाम गायन्त त्रायते महतो भवात् ।
आदाय जीवनं गोभिर्भूसरित्प्राणिसम्भवम् ॥

पुनर्मुञ्चति मेघेषु ^१नवमासधृतं करैः ।
उक्ता सूर्यमयी शक्तिः शृणु वह्निमयी पराम् ॥

एषापि त्रिविधा शक्तः शक्तिर्वह्निमयी मम ।
दिव्येकाविन्धना ह्यन्या क्षितौ क्षितिमयेन्धना ॥

तथा भुक्तेन्धना कोष्ठे शक्तिर्वह्निमयी त्रिधा ।
सर्वदेवमयी सैषा देवानां मुखमुच्यते ॥ ३४ ॥

त्रिवर्गस्थैः स्तुता सैषा त्रिष्टुवित्युच्यते बुधैः ।
दुर्गाणि तारयन्त्यात्मपारायणपरं नरम् ॥ ३५ ॥

शक्तिः सोममयी त्वन्या सापि त्रेधा निगद्यते ।
दिवि विन्वात्मना त्वेका तथान्यौपधिरूपिणी ॥

चरति प्राणिनामन्तरिड्यैकामृतात्मिका ।
अनुप्रांभः स्तूयमाना सैषानुष्टुबुदीरिता ॥ ३७ ॥

मृत्युजय इति प्रोक्ता सा विद्या मृत्युनाशिनी ।
सूर्यसोमाग्निरूपाणां तासामासा पुरंदर ॥ ३८ ॥

हविर्गुदुदिता सूर्यात् सोमरूपा हविर्मयी ।
हविरस्ति तथान्यारया वह्निविप्रमुग्धात्मना ॥३९॥

तिसृभिर्वर्तते कृत्स्नं लोकतन्त्रमहर्निशम् ।
इति व्यूहत्रयोपेता व्यूहिनी सा त्रियात्मिका ॥

शक्तिः परमगम्भीरा मम तेजोमुत्प्लोद्भूता ।
सूर्येन्दुवह्निबोध्यो धनियुतार्बुदभास्वरा ^२ ॥ ४१ ॥

चक्रं सुदर्शनं नाम ^३सा भवत्यरिदारणम् ।
अस्त्रं परमतेजिष्ठमाग्नेयं नाम वैष्णवम् ॥ ४२ ॥

परोक्षमस्वरूपं तत् ^४प्राणादिप्राणनं परम् ।
उच्यन्ति सर्वाण्यस्त्राणि तस्मात् सर्वाश्च शक्तयः ॥

करणं साधकतमं पञ्चकृत्यविधौ हरे ।
न तत् कृत्यं विना तेन यत् स्याद् विष्णोर्महात्मनः ॥

सकल्पादिस्वरूपेयं सृष्टौ विष्णोः प्रवर्तते ।
रक्षणे सहतौ चैव धत्ते चक्रमयीं तनुम् ॥ ४५ ॥

ममाशजा पराग्नेयी ^५त्रियाशक्तिर्हि वैष्णवी ।
आप्रद्वस्तम्बपर्यन्तं षोढा विष्टभ्यः तिष्ठति ॥ ४६ ॥

तत्र वर्णमयं चक्रं प्रथमं शृणु वासवं ।
तारिकातारकद्वन्द्वमक्षग ^६पारमेश्वरम् ॥ ४७ ॥

नाभौ सूर्येन्दुभारूपं श्रितं स्वारं द्विरष्टकम् ।
वादिभातं त्रिरष्टर ^७मादिहान्तं तु नेमिगम् ॥

प्रधि पर्यन्तवद्धवात्सा ^८वर्गान्तं पिण्डसन्निभं ।
वर्णचक्रमिदं दिव्यं वर्तते वर्णवर्त्मना ॥ ४९ ॥

वर्णा इत्यर्थः । शिरः गायत्रीशिरोमन्त्रः । क्षित्यादीति । कादिमान्तवर्णाः । ३१ आदायेति ।
अत्र “यामिरादित्यस्तपति तामि पर्जन्यो वपति” इति श्रुतिरनुसंगेया । ३३ अविन्धना
नियुतं दिव्या । काष्ठादीन्धना भोमी । जठरस्या कौष्ठंति ज्ञेयम् । ३६ सोममय्यापि त्रिधा
—आनादौ निन्वात्मना, भूमावोपन्यात्मना, प्राणिशरारे इडात्मनेति । ४६ षोढेति । कल्य-
तत्त्वरूपपदमन्त्रमुनारयचक्रैरित्यर्थः । ४७ तारिका ह्रीमन्त्रः । तारकं प्रणवः । ४८ स्वारम्,

^१ नवमासधृतं A B C omits eight quarters from here

^२ मधुरा I

^३ त्रियाशक्तिरि A B C G

^४ शया A D

^५ अक्षस्त I

^६ द्विरष्टर A B C D I

^७ स्वरूपत्वात् I

^८ त्रियास्तारं A B C श्रितद्वार I

^९ पणान्तं पिण्डसन्निभम् C

कलाचक्रमिदं शक्रं ज्ञानाक्षं शक्तिनाभिकम् ।
 ऐश्वर्यारं कलाद्येन नेम्याद्यं त्रिगुणेन तु ॥ ५० ॥
 तत्त्वं तु वासुदेवाक्षं नाभिं सकर्पणोज्ज्वलं ।
 प्रद्युम्नारं तथा शक्रं प्रधिरूपानिरुद्धकम् ॥ ५१ ॥
 अक्षनाभ्यरनेमिस्थैस्तुर्याद्यैः पदचक्रम् ।
 मन्त्रमक्षादिकैर्त्रीजपिण्डसज्ञापनात्मभिः ॥ ५२ ॥
 कालाक्षं नाभिगाव्यक्तं महदाद्यरपञ्जरम् ।
 मनःश्रोत्रतद्वर्थादिविकारपरिमण्डलम् ॥ ५३ ॥
 लोकलौकिकपर्यन्तं भुवनचक्रमन्तिमम् ।
 पदचक्रं दधती हस्तैः पौरुषीं तनुमास्थिता ॥ ५४ ॥
 सुदर्शनं त्रियाशक्तिर्वर्णवाचं चक्रमध्यगा ।
 बीजपिण्डपदसज्ञा अस्यां शृणु चतुष्टयम् ॥ ५५ ॥
 सोमप्रथममादाय प्राणमन्ते नियोजयेत् ।
 ततोऽमृतमुपादाय योजयेत् कालपात्रकम् ॥ ५६ ॥
 तत्संस्थमनलं कुर्यान्माया व्यापिनमन्ततः ।
 एतत् सौदर्शनं बीजमस्त्रियाशक्तिजृम्भितम् ॥ ५७ ॥
 सप्तवर्णात्मकं दिव्यमिदं बीजं^१ महर्द्धिमम् ।
 एतदेव महन् पिण्डमायाव्यापिसमुद्भूतम्^२ ॥

कालाग्न्यर्कायुताकारमेतद्वज्राम्बुदध्वनिः ।
 पञ्चवर्णं महापिण्डं दुर्धरं देवदानवैः ॥ ५९ ॥
 शुचिना तु सङ्गतं स्मर्यमजितेन्द्रियदुःस्मरम् ।
 स्मृत्वा तु शान्तये स्मर्यं बीजे मे तारिकादिके ॥
 योऽसौ पिण्डोर्ध्वभागस्थो वर्णं कालानलाभिधः ।
 दहन्ते तेन दैत्येन्द्रा लोकाश्चैव युगक्षये ॥ ६१ ॥
 द्वितीयशक्तिसंस्थेन त्वग्निनाग्निं समिधयेत् ।
 शक्तिं प्राणयति प्राणं पूरितोऽमृततेजसा ॥ ६२ ॥
 इति पिण्डस्वरूपं ते कथितं सुरपुंगव ।
 व्यापकं पञ्चभिः पिण्डैः कल्पितं तन्मरान्तरा ॥
 उर्मास्त्रान्तं धृत्वाद्यं च सज्ञामन्त्रत्वमृच्छति ।
 व्यापकौ योजयेदन्ते पिण्डाद्यो सोमसूर्ययोः ॥
 अन्ते सोमाग्निमृदस्य ह्येकं व्यापकमानयेत् ।
 आद्यन्तयोस्तथान्यस्य वर्णस्य व्यापकौ स्मृतौ ॥
 वर्मं प्राणोर्जयोर्व्योमं दुष्टोपद्रवमर्दनम् ।
 यं सकर्पणस्तु सहारं कल्पान्तेऽस्मिन्लोचर ॥
 स फट्कारस्तदन्ते चाप्याह्लादशान्तिकारकः ।
 इति पिण्डविकर्पात्मा सौम्याग्नेयो मनुः स्मृतः ॥

स्वरसमूहः । द्विरष्टकम्, षोडशकम् । त्रिरष्टारम्, चतुर्विंशत्यक्षररूपम् । ५६, ५७ सोमसंस्कारः । प्राणो हकारः । अमृतसंस्कारः । कालपात्रकः राकारः । अनलसंस्कारः । मायाव्यापकः च ईकारः । सहस्रार ईति कौन्तेयः । ५८ सप्तवर्णात्मिका इति । सोमप्राणाभृतकालपात्रकानलमायायापिरूपसप्तवर्णघटितमित्यर्थः । मायायापिसमुद्भूतम्, ईकाररहितम् । सहस्रार इति पिण्डमन्त्रः । ६०. स्मर्यं, स्मरणाय इत्यर्थः । ६४. पूर्वोक्तमेव विग्रहयति—व्यापकाविति । ६६. वर्मं कवचम् । प्राणोर्जयोर्व्योमं, हुमन्त्रः । ६७. विकर्पः अनुस्मृतिः ।

^१ महर्द्धिमम् A महर्द्धिमम् ।

^२ समन्वितम् ।

^३ कल्पितम् A

^४ A C D F add here lines 2 to 14 (तस्या व्याप्तिं तो वासर) from ch 30 and omit them there

स्ववर्णैरङ्गवानेष बली सौदर्शनो मनुः ।
दिव्यान्तरिक्षभौमानां भोगानामाप्तिसाधनम् ॥

कल्पद्रुमो मनुः सोऽयमाश्रितानां पुरंदर ।
नारायणात् समुद्यत्या मम नित्यं जगद्धिते ॥६९॥

अग्नीषोमविभागस्ते कथितो वृत्रसूदन ।
क्रियाभूतिविभेदश्च क्रियाशक्तिभिदापि च ॥७०॥

क्रियाशक्तिप्रभावश्च वीजपिण्डादिभेदतः ।
भूयः शक्र क्रियाशक्ते ऋद्धिमेतावती शृणु ॥७१॥

इति ^१श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे अग्नीषोमविभागप्रकाशो^२
नामैकोनत्रिंशोऽध्यायः

६८. स्ववर्णैरिति । पूर्वोक्तस्य षडक्षरमन्त्रस्य ये षट् वर्णाः, तैः हृदयादिषडङ्गकल्पनं कार्य-
मित्यर्थः । मन्त्रमहिमानमाह—दिव्येत्यादिना । ६९. जगद्धिते इति निमित्ते सप्तमी ।
जगद्धितनिमित्तमित्यर्थः ।

इत्येकोनत्रिंशोऽध्यायः

त्रिशोऽध्यायः

श्री —

एषा ते कथिता शक्र मया शक्ति क्रियात्मिका ।
 १ तस्या व्याप्तिमवोच ते सूर्यसोमाम्निरोदिताम् ॥ १ ॥
 व्यूहिनीमप्यवोच ते बीजपिण्डाभिवानत ।
 पदमन्त्रस्वरूप च तस्या शक्र निबोध मे ॥ २ ॥
 अजितानलसर्गाणा सयोग पिण्ड आदिम ।
 कमलानलसर्गाणा योग पिण्डो द्वितीयक ॥ ३ ॥
 श्वेताद्याह्लादिसयोगस्तृतीय पिण्ड उच्यते ।
 सूर्योर्जिव्यापिना पिण्डश्चतुर्थस्तेन मध्यत ॥ ४ ॥
 त्रीण्यस्त्रापि तत कालचक्राय हुतमुक्तिप्रया ।
 तारकेणान्वितश्चादौ चक्रोऽय पदमन्त्रराट् ॥ ५ ॥
 नैव किंचिदसाध्य हि मन्त्रेणानेन वासव ।
 २ अभियुक्तमना अस्मिन् गच्छति पराभवम् ॥ ६ ॥
 यस्तु ते कथित पूर्वं त्रियुगार्णो मनूतम ।
 प्रभावमखिल तस्य भूयो व्याख्यामि वासव ॥

अनामरूपचक्र पाङ्गुण्यमहिमोज्ज्वलम् ।
 ध्यायन् सर्वाजमावर्त्य मन्त्र बन्धात् प्रमुच्यते ॥
 क्रियाशक्तेर्मदीयायास्तनु साक्षान्महामनु ।
 पङ्क्त्योऽथर्ववेदान्तसंस्थितश्चमृद्ब्रूहि ॥ ९ ॥
 पङ्क्त्यमयमोजस्वि चक्र सौदर्शन परम् ।
 भावयेदक्षनाभ्यादिविभक्तावयवोज्ज्वलम् ॥ १० ॥
 अमृतादीन् मनोरर्णानक्षायद्ग्रेषु चिन्तयेत् ।
 अक्षे नाभौ तथारेषु नेमौ प्रथितदन्तयो ॥ ११ ॥
 प्रकृत्यादिविशेषान्तैस्तत्त्वैः सप्रथित ३ प्रथि ।
 माया प्रसूतिस्त्रैगुण्यमपि नेमि सुदर्शने ॥ १२ ॥
 पदाध्वरचितारान्ता मन्त्रा अरसहस्रकम् ।
 अरान्तो व्यूहमार्गस्थो नाभिस्तत्र कलामयी ॥ १३ ॥
 वर्णाध्या ह्यक्षपर्यन्तो मध्ये शक्तिरह परा ।
 मदन्त परम ब्रह्म प्राह्यप्राहकतोऽस्मिन् ॥ १४ ॥

३. अजितो जकार । अनलो रेफ । सर्गो विसर्ग । ज्र । कमल ककार ।
 क । ४. श्वेत पकार । आह्लादी टकार । फट् । सूर्यो हकार । ऊर्ज उकार । व्यापी
 बिन्दु । हु । ५. मध्ये त्रय पदमन्त्रा । तत स्वाहा । ओं ज्र क फट् हु फट् ३ काल-
 चक्राय स्वाहा । ७. त्रियुगार्ण पङ्क्षरमन्त्र । सहस्रार हु फट् इति । ९. अर्थयैति ।
 अत्राहिर्वृज्यसहिताया विंशध्याये २१-२४ वचनान्यनुसंधेयानि । ११. अमृत सकार ।
 प्रकृत्यादीत्यादिना शुननाद्या निर्दिश्यते । १३. मन्त्राधानमाह—मन्त्रा इति ।

१ In A C D F 13 lines from here are omitted but given in ch 29 Vide note on p 101

२ अभियुक्ता मनास्मिन् ।

३ संस्कृत C

मध्ये तु चिन्तयेन् तार तारिका तद्वहि स्मरेत् ।
तद्वहिश्च त्रियावीज तद्वहिश्चादिमाश्वरम् ॥ १५ ॥

इत्यक्षबुद्धेरे श्रेय क्रमाद्वीजचतुष्टयम् ।
नाभ्यरात्रौ तु सूर्यादीनि पूर्वोक्त्या दिशः ॥ १६ ॥

हस्तानारस्वरूपो य स सहस्रविधान्वयी ।
सूर्यसालानलद्वन्द्वैरप्रमेयान्भिभेदितै ॥ १७ ॥

अमृतानलयुग्मैश्च ताराद्विस्ताद्व्यैरापि ।
सहस्र भेदयेन् कान्तिनम्रोपोममयै^१ स्वरै ॥ १८ ॥

सूर्यसोमानिलान् हित्वा त्रिंशत् चैकमेव च ।
अष्टन्यूनसहस्र तद्वक्षराणि स्युरञ्जसा ॥ १९ ॥

वीजाष्टक तु तारादि हस्तयुक्त भवेदथ ।
ईगान्यनुप्रदेशस्य^२ चहेर्वाद्युपगच्छति^३ ॥ २० ॥

दत्त्वा^४ सूर्ययुगं चारीं चतुर्वा विभजेद्भुवम् ।
पञ्च पञ्चाशत् कुर्यादराणा प्रतिभूमिम् ॥ २१ ॥

सहस्र तान्यराणि स्युस्तेषु वर्णसहस्रम् ।
न्यसेन् प्रागादि सोमान्त कोणसूत्रेषु वै तत् ॥ २२ ॥

न्यसेन्मन्त्राध्यर्तिन्यश्चतस्रोऽग्निगुणा क्रमान् ।
जया च विजया चैन अतिता चापरानिता ॥ २३ ॥

अग्न्यादीशानपर्यन्तसूर्या मन्त्रदेवता ।
अराणि पूरयन्ती सा नेमि मौन्दर्शनी स्थिता ॥

अरनेम्यन्तरस्थानि सर्वास्त्राणि च वासव ।
प्रवर्तकानि पुरत सर्वास्त्राणि पुरदर ॥ २५ ॥

निवर्तकानि पुरत शिरोभि शस्त्रचिह्नितै ।
कृताञ्जलीनि दृप्तानि ध्यायेदुभयत समम् ॥

नेमिक्षेत्रे महालक्ष्मी पूर्वस्या दिशि सन्धिता ।
दक्षिणस्या महामाया पश्चिमाया सरस्वती ॥ २७ ॥

सौम्याया दिशि विज्ञेया महिषासुरनाशनी ।
तद्वहि परितो देवा ब्रह्माद्यास्तु त्रिमूर्त्य ॥ २८ ॥

तुर्यादिशक्तिसयुक्ता अवतारास्तत् परम् ।
प्रकृत्यादिविशेषान्त चतुर्विंशतिसमितम् ॥ २९ ॥

प्रधिपूर्वे स्थित भागे तत्त्वजातमनुक्रमान् ।
भवोपहरणा देवा मध्यमे परिनिष्ठिता ॥ ३० ॥

पृथक् चरममागत्या भौनना भुवनै सह ।
ब्रह्माण्डोदरसरूढा^५ भूर्भुव सुनरादिका^६ ॥ ३१ ॥

मेरुद्वयोऽखिला शैला गङ्गाद्या सरितस्तथा ।
क्षीराब्ध्याद्या समुद्राश्च द्वीपा जम्बवादिसञ्ज्ञिता ॥

वैमानिकगणा सर्व ब्रह्मा सूर्यादयस्तथा ।
नक्षत्रतारकाताराभूतप्रेतादयस्तथा ॥ ३३ ॥

तिस्रस्त्रिंशच्च या कोन्मस्त्रिदशाना पुरदर ।
समाश्रिता प्रधिं तास्तु सरथा इव सारधम् ॥

१७. सूर्यन्यादि । ह हा इत्यादिभिरित्यर्थ । १८. अमृतेत्यादि । स सा इत्यादिभिरित्यर्थ ।

१९. सूर्यन्यादि । हफार सफार यकार च वर्णयित्वेत्यर्थ । अष्टन्यूनैति । ३१×१६×२=

९९२ अराणि ज्ञेयानि । २०. पूर्वोक्त ९९२ अक्षरै सह वीजाष्टक्योगे सहस्र-

मन्त्राणि । अहिर्मुन्ये तु प्रसारान्तरेण सहस्रान्तत्त्वमुक्तम् (२३ अ ८२, ८३)

२१. चारी तिर्यङ्गति । पञ्चभिर्गुणिता पञ्चाशत् २५० । २३ वर्तिन्य , वर्तिनीरित्यर्थ ।

मन्त्रदेवता इत्युत्तरेणान्वय । २०. तुर्यादीति । जाम्बवन्मनुषुप्तिनुर्याम्येत्यर्थ । अनारा

ज्या । ३४. तिर्य इत्यादि । त्र्यम्बिकादित्यर्थ । सरथा मधुमक्षिका । सारध मधु ।

^१ बहिना ष्मन्तिरज्यो A C D

^२ In A C D verses 43 to 49 and then 34b to 42 follow on here

^३ अमृतयुग्म चारी च A

^४ दंष्ट्र A

^५ आदिकम् A

अयुते द्वे सुरेशान ह्युभयोः प्रधिपार्श्वयोः ।
 १अग्रयः परिवर्तन्ते प्रवर्तकनिवर्तकाः ॥ ३५ ॥
 कालानलसहस्राभाः स्फूर्जज्ज्वालाकुलाकुलाः ।
 प्रवर्तकानलास्तत्र दैत्यदानवदाहिनः ॥ ३६ ॥
 घोराः प्रशान्तगम्भीराः प्रसन्नास्तिग्मतेजसः ।
 निवर्तका ममेच्छातः शमयन्ति प्रवर्तकान् ॥ ३७ ॥
 सुदर्शनमनोरन्ते यत्तत् संकर्षणोद्भवम् ।
 लाङ्गलास्त्रं महाघोरं सर्वसंहारकारकम् ॥ ३८ ॥
 तिर्यक् स्थितस्य नेम्यन्ते तस्य पूर्वार्धसंभवाः ।
 प्रवर्तकास्तदूर्ध्वार्धसंभवास्तु निवर्तकाः ॥ ३९ ॥
 अग्नीपोममया एते प्रवर्तकनिवर्तकाः ।
 अग्नीपोममयास्त्रोत्था तदुत्था चास्त्रसंततिः ॥ ४० ॥
 द्वेऽयुते शृणु मूर्तीस्त्वं बह्वीनां विविधात्मनाम् ।
 याः स्मृत्वा पुरुषो घोरमापदं वमुत्तरेत् ॥ ४१ ॥
 अशेषभुवनाधारश्चतुर्गत्यूर्जविन्दुमान् ।
 पिण्डोऽयं तारकः पूर्वबह्वीनां वपुरुच्यते ॥ ४२ ॥
 अमृताधारबह्वूर्जविन्दुमांस्तारपूर्वकः ।
 पिण्डो निवर्तकादीनां दिव्या तनुरुदीर्यते ॥ ४३ ॥
 प्रधि कालपुमव्यक्तव्यक्तसप्तकरूपतः ।
 विभज्य दशधा तत्तद्रूपवर्णपुरोगमैः ॥ ४४ ॥

प्राग्भागादिक्रमेणैव स्वरपूर्वैः स्वरान्तिमैः ।
 सूर्यानलयुगैः काद्यैरष्टाभिर्विजनायकैः ॥ ४५ ॥
 युक्तास्तारनमोऽन्तास्ताः प्रवर्तकतनूर्लिखेत् ।
 अमृताग्नियुगैरेव निवर्तकतनूस्तथा ॥ ४६ ॥
 एकैकानेः शिखाः सप्त घोराः शान्ताश्च संस्मरेत् ।
 आदितः सप्त युग्माद्याः स्वरसंभेदिताः क्रमात् ॥
 सूर्याग्नियुगसंभूता अमृताग्नियुगोत्थिताः ।
 वर्गान्तश्च प्रधानश्च सिद्धिदो वामनस्तथा ॥ ४८ ॥
 श्वेतश्च तत्त्वधारश्च झपः शाश्वत एव च ।
 छान्दःपतिस्तथा चक्री कालाद्यर्णाः सविन्दुकाः ॥
 नाभ्यरान्तस्थसूत्रस्वरूपाश्चत्वार ऐश्वराः ।
 अरेषु परितो देवाः केशवाद्या व्यवस्थिताः ॥ ५० ॥
 स्रैः स्रैश्चिह्नैः सरोजाद्यैर्यथा दामोदरान्तिमाः ।
 अरनेम्यन्तसूत्रस्थाः पद्मनाभादयोऽखिलाः ॥ ५१ ॥
 सर्वे समन्विता देवाः स्वामिः स्वामिश्च शक्तिमिः ।
 प्राग्भागे क्रमला देवी दक्षिणे कीर्तिरुज्ज्वला ॥ ५२ ॥
 जया तु पश्चिमे भागे माया भागे तथोत्तरे ।
 प्रत्येकं कोटिसंख्याभिः शक्तिभिः परिवारिताः ॥
 अधितिष्ठन्ति तेऽभीक्ष्णं सहस्रारं सुदर्शनम् ।
 कालचक्रमनाद्यन्तमस्य तेजः प्रकीर्तितम् ॥ ५४ ॥

३८. लाङ्गलास्त्रम् ; फट् मन्त्रः । ४१. द्वे अयुते इति छेदः । सन्धिरार्पः । ४२.
 अशेषभुवनाधारः रेफः । चतुर्गतिः यकारः । ऊर्जः उकारः । ४३. अमृताधारः वकारः ।
 ४८. सूर्यामियुगं द्वे इति । अमृतामियुगं स इति । वर्गान्तः हकारः । प्रधानः मकारः ।
 सिद्धिदः भकारः । वामनः वकारः । ४९. श्वेतः फकारः । तत्त्वधारः जकारः । झपः झकारः ।
 शाश्वतः जकारः । छान्दःपतिः छकारः । चक्री चकारः । कालः मकारः । ५२. शक्तयो

१ In A. C. D. verses 35b to 49 are in a different order. Vide note on page 104.

२ बह्वैर्वायुपदावधि A.

सवत्सरर्तुमासार्धमासाहोरात्रसंज्ञितै ।
अक्षनाभ्यरनेम्यन्तै क्लृप्तपञ्चविभक्तिकम् ॥५५॥

^१ध्रियन्ते कालचक्रेण पुमाद्याः पञ्च पञ्च च ।
सहस्रारेण चक्रेण नेम्यरप्रधिशोभिना ॥ ५६ ॥

^२ध्रियन्ते च पञ्चध्वानो वर्णतत्त्वकलादयः ।
सर्वतत्त्वमय देह वैष्णव पुरुषोत्तमम् ॥ ५७ ॥

धार्यते भ्राम्यते चैव यन्त्रारूढमिदं परम् ।
नाभिकन्दस्थितेनैव सहस्रारेण नेमिना ॥ ५८ ॥

चक्रेणानेन हन्यन्ते रक्षोदैतेयदानवा ।
नानामन्त्रात्मना तेन तदन्तः सुस्थितेन च ॥ ५९ ॥

विध्वंसयति शत्रूश्च स्मृतमात्रमनन्तरम् ।
अभ्यस्यमानमनिश सहस्रारमिदं नरैः ॥ ६० ॥

क्लेशकर्माशयान् दोषानशेषान् क्षपयेत् क्षणात् ।
बीजं पिण्डं च सङ्गां च मूर्तिं चेति चतुष्टयम् ॥

पुण्यत्येतत् सहस्रारं चक्रमाद्यन्तवर्जितम् ।
^३सूर्येन्दुवह्निभिर्व्याप्य विश्वमेतच्चराचरम् ॥ ६१ ॥

आग्नेयीं प्रथमां मूर्तिं शक्तिर्दिव्या क्रियाह्वया ।
सहस्रारस्वरूपेण सृजत्यवति हन्ति च ॥ ६२ ॥

सूर्येन्दुवह्निभिर्व्यूहैर्व्यूहोयं हि क्रियाभिधा ।
उदिता ते सुरेशान् भूयश्चैना निबोध मे ॥ ६३ ॥

इत्येवं कथितो व्यूहः सूर्यसोमग्निरूपकः ।
व्यूहिनीं तामिमामद्य क्रियाशक्तिं निबोध मे ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे क्रियाशक्तिप्रकाशो नाम
त्रिंशोऽध्यायः

लक्ष्मीकीर्त्यादयः अत्रैव विंशाध्याये उक्ताः । ५५. विभक्तिर्विभागः । ५६. पञ्च पञ्च,
पञ्चत्रिंशतिः । पुमासमारभ्य पृथिवीपर्यन्ता मादिकान्तवर्णदेवताः ।

इति त्रिंशोऽध्यायः

^१ भद्रः A

^२ D omits three lines from here

^३ त्रिचने A

^४ श्रीगङ्गायन A, श्रीगङ्गायने B

एकत्रिंशोऽध्यायः

श्रीः—

या सा पाङ्गुण्यतेजःस्था क्रियाशक्तिः प्रकाशिता ।
आग्नेयं रूपमाश्रित्य सा धत्ते पौरुषं वपुः ॥ १ ॥

सर्वास्त्रशस्त्रसंस्तृत^१ सूर्यसोमाग्निमूलकम् ।
महत् सुदर्शनं नाम ^२नानारूपोपशोभितम् ॥ २ ॥

तस्य मध्ये ^३स्थिता शक्तिः पौरुषी तनुमास्थिता^४ ।
^५सौम्याग्नेयस्वरूपेण तत्तत्कालव्यवस्थया ॥ ३ ॥

पुरस्ताद्वर्शितस्तस्या^६ वाचकस्ते चतुर्विधः ।
तत्र संज्ञामयो मन्त्रो भूयसा बलवत्तरः ॥ ४ ॥

तस्य व्याख्यामिमां शक्र गदन्त्या मे निशामय ।
या सा सोमात्मिका शक्तिरुन्मेषः प्रथमो हरेः ॥

मूलशक्तिरहं श्रीः सा प्रथमाक्षरसंस्थिता ।
अमृता तृप्तिरूपा च सोमात्मा चाखिलेश्वरी ॥६॥

अमृतीकरणं कुर्यात् सर्गस्थेन्दुकलास्थिता^७ ।
शिरःपद्मादयो मन्त्राः परमेश्वरयुक्तया ॥ ७ ॥

अनया ^८सृतया कुर्यात्तृप्तिं संसिद्धिमेव च ।
सृष्टिकृत्संयुता सेयं जीवशक्तिः सनातनी ॥ ८ ॥

त्रैलोक्यैश्वर्यदोषेता वायुवेदमाक्षरस्थिता ।
ताराकारा रिपोर्मूर्ध्नि ^९चिन्त्योच्छेदनसिद्धये ॥९॥

अप्रमेयोपगृहाया अग्नीपोममयीजुपः ।
अस्याः शक्तेः समुद्भूतं सूक्तं पौरुषमुज्ज्वलम् ॥१०॥

एतदादिनि सूक्तानि सहस्रमृषयो विदुः ।
नित्यमाप्यायते मन्त्रः सोऽयमग्निजुषा मया ॥

तत्तत्कार्यजुषा तत्तद्वर्णशक्तित्रयीजुषा ।
अनया यत्र साध्येत न तदस्ति जगत्त्रये ॥ १२ ॥

१. पाङ्गुण्ये तत्रापि तेजसि प्रगाननयावस्थितेत्यर्थः । २. सुदर्शनस्य सर्वशस्त्रा-
स्त्रनिविडत्वमहिर्बुध्यसहितायां विंशाभ्याये उक्तम् । सहस्रारेत्यक्षरस्वरूपमभिप्रेत्य सूर्यसो-
माग्निमूलकत्वोक्तिः । ३. भक्तपरिपालनदुष्टशिक्षणरूपकार्यमनुरूप सौम्याग्नेयस्वरूपत्वोक्तिः ।
४. यौगपिष्टसंज्ञास्वरूपेण चतुर्विध्यम् । ५. प्रथमाक्षरः सकारः । तत्सामृतादित्येवमाह—
अमृतेत्यादिना । तृप्तिमोमावपि सकारपरौ । १०. अस्या इति । प्रथमाक्षररूपाया
इत्यर्थः । मकारान् पौरुषं सूक्तमुद्भूतमित्यर्थः । तथा चाहिर्बुध्यसहिता—“अक्षराद्विमाद-
स्याः सूक्तं पौरुषमुद्भूतम् । द्वितीयाक्षरसंभूतं श्रीसूक्तं नाम यन्मुने ॥” (१८. ३३) इति ।

^१ हरेः तं A. B. C. G

^४ अभिगा B.

^७ पुरस्ताथा A. B. C.

^२ नानाव्यूहो A. B. C.

^५ स्वयौम्याग्नेयस्वरूपेण A. B. C. G.

^८ सृतया B.

^३ क्रिया B.

^६ तस्य B. C.

^९ चिन्त्ये A. B.

सूते सा सकला शक्तीरनुजानाति ता पुन ।
सहरन्ती पुनश्चैता^१ इति च स्मर्यते तत ॥ १३ ॥

स्वमुन्मेषमधिष्ठाय परमात्मा स शक्तिराद् ।
उदितो जगतोऽर्थाय हेतिदेव सनातन ॥ १४ ॥

सूर्यश्च भोक्तृता प्राप्य प्राणयन् प्राण इष्यते ।
२आत्मान दर्शयत्येष त्रैलोक्यैश्वर्यदान्वित ॥ १५ ॥

हृत्पुण्डरीकमध्यस्थं य विचिन्वन्ति योगिन ।
यथारद् ध्यायतो वेध्य मुक्तेषोवगवत्तया ॥ १६ ॥

प्रकर्षेणोन्नयन् प्राणान् प्राण इत्येष^३ शब्धते ।
इन्दुमण्डलसवीतो व्यापिमानप्रमेयवान् ॥ १७ ॥

जिह्वामूलस्थितो ध्यातो याक्प्रवृत्तिं नियच्छति ।
अमण्डले स्थितो ध्यात स एव हि सुधा^४ स्ववन् ॥

५निर्विषीकरण ध्यात करोति जगतामपि ।
रामोपगृहादस्माद्धि^६ श्रिय सूक्तं समुद्रतम् ॥ १९ ॥

एतदादीनि सूक्तानि सहस्रमृषयो विदु ।
तत्तत्कालजुषा तत्तद्वर्णशक्तित्रयीजुषा ॥ २० ॥

अनेन यत्र साध्येत न तदस्ति जगत्त्रये ।
हन्यते सकल लोक गमयत्यमल पदम् ॥ २१ ॥

त्याजयत्यखिल द्वेष्ट गम्यते योगचिन्तकै ।
हेत्येव कथ्यते सद्भिरेव निर्वचनस्थितै ॥ २२ ॥

अशेषभुवनाधारा सकल्पप्रवलीकृता ।
प्रत्यभिज्ञायते सैव शक्तिर्या परमात्मन ॥ २३ ॥

सरत्यस्याश्चल सर्वं स्त्रियते सकलै सदा ।
पृथिवी सरिथता सेय स्तम्भे सृत्या नियुज्यते ॥

सहो नाम बल तत्र रमते तत् सहस्रधा ।
सहस्रति सहस्रा स्यादग्नीपोमाल्नो मम ॥ २५ ॥

अग्नीपोममयी सा मे शक्ति सर्वक्रियावरी ।
सुसकल्पसमिद्धा सा तेजसा राशिरुर्जिता ॥ २६ ॥

सप्राप्यैवानल भाव कालपावकता गता ।
रेत्येव केवली भूत्वा ज्वलत्यविरतोदया ॥ २७ ॥

परमेश्वरभूता सा परमाश्चर्यकारिणी ।
र इत्येव महाशक्तिर्मदीयाद्या क्रियाह्वया ॥ २८ ॥

१३. शक्तित्रयी सूर्यसोमामिश्रकृत्य । १४. हेतिदेव सुदर्शन । १५. सूर्यो हकर ।
प्राणोऽपि स एव । १६. मुक्तस्येत्यादि । अतिवेगेनेत्यर्थ । १७. व्यापी अनुस्वार । १८.
जिह्वामूलेति कण्ठम्यानम् । अमण्डलमनुस्वार । १९. रामोपगृहादिनि । इकारसहितद्वित्यर्थ ।
२१. हन्यत इत्यादिना हकारनिर्वचन क्रियते । “हन हिसागल्यो ” इति धात्वधमभिप्रेत्याह—
गमयतीति । २३. अशेषभुवनाधारो रेफ । २४. सा इत्यस्य निर्वचनमाह—सरतीति ।
सरति, गच्छतीत्यर्थ । स्त्रियते, गम्यते प्राप्यत इत्यर्थ । सृत्या गमनात् सगमे सम्भने
निश्चिन्त्य इति यावत् । गमनात् निस्सर्वं मन्त्रनया नियम्यत इत्यर्थ । २५. सहस्रा इति
समुदायस्य प्रकारान्तरेण निर्वचनमर्थं चाह—सह इत्यादि । सहस्रशब्दात् वगधकादुपरि
रमगनेर्नियतस्य र इत्यस्य सयोनने सदस्येति रूपम् । २६. र इत्यस्य निर्वचनमाह—

^१ एन B D

^४ सुधा C

^२ B omits four lines from here

^६ D breaks abruptly here

^३ एव A C.

^६ तस्मादि B

संख्यानन्त्यं सहस्रं स्यादरानन्त्यं तदुच्यते ।
वर्मास्त्रयोः स्वरूपं च दर्शितं ते पुरंदर ॥ २९ ॥
ध्रुवश्च प्रणवोऽस्याविः पूर्वमेव निरूपितः ।
एवमेव महामन्त्रः शब्दब्रह्मोद्गतो रसः ॥ ३० ॥
आथर्वणी महाशक्तिः क्रियाशक्तिः प्रिया तनुः ।
त्रयीसारो ह्यथर्वाख्या पञ्चपर्वा महाश्रुतिः ॥ ३१ ॥
मन्त्रेण सूयतेऽनेन सारेणैव वनस्पतिः ।
अस्य त्वङ्गविधानघ्नाः पडङ्गानि प्रचक्षते ॥ ३२ ॥
गायत्रीमपि चक्राख्यां प्राकारं चाग्निसंज्ञितम्^१ ।
गोपनाद्वरुणोत्सेधात् सोदयादमृतात्तथा ॥ ३३ ॥
ऊर्ध्वं चक्राय च स्वाहा हृदादिस्तु शिखावधि ।
सूर्यज्वालापदाश्चोर्ध्वं महायुक्तात् सुदर्शनात् ॥ ३४ ॥
ऊर्ध्वं चक्राय च स्वाहा वर्मास्योऽध्वान्तको विधिः ।
नमश्चक्राय तस्यान्ते विश्वेहोऽसौ चतुर्युगः ॥ ३५ ॥
ज्वालाय च सहस्रान्ते धीमहीति नवार्णकः ।
तन्नः प्रचोदयान्मध्ये चक्र इत्यष्टवर्णकः ॥ ३६ ॥

मुष्टि वितर्जनीं कृत्वा तर्जनीं तर्जसंस्थिताम् ।
परितो भ्रामयेद्वह्निं ध्यायन् प्राकारसंस्थितम् ॥
अन्योन्यसंमुखे पाणितले वै दक्षिणोत्तरे ।
कनिष्ठाङ्गुष्ठयोरेषे श्लिष्टे दीर्घास्तथापराः ॥ ३८ ॥
परितो भ्रामयेदेवं चक्रमुद्वेयमीरिता ।
अङ्गमुद्रास्तु वक्ष्यन्ते शक्तिप्राप्तमनुं शृणु ॥ ३९ ॥
पवित्रमनलारूढं सव्यापि प्रणवात् परम् ।
महासुदर्शनेत्येवं चक्रराजं महाध्वगम् ॥ ४० ॥
ततोऽस्तगततेत्यस्मात् सर्वदुष्टभयंकर ।
छिन्धि छिन्धीत्यतः पश्चाद्विन्धि मिन्धि प्रकीर्तयेत् ॥
विदारयद्वयं पश्चात् परमन्त्रान् प्रस प्रस ।
द्विर्भक्षयेति भूतानि त्रासयेति द्विरुच्चेत् ॥ ४२ ॥
वर्मास्त्रवह्निजायाः स्युः शक्तिप्रसन्नकृन्मनुः ।
स्वयं सुदर्शनो भूत्वा मन्त्रमुच्चारयन्निमम् ॥ ४३ ॥
शक्तिं मुखहृदादिभ्यः परस्याचूपयेद्विया ।
पडक्षरस्य मन्त्रस्य शृणु ध्यानं पुरंदर ॥ ४४ ॥

अग्नीत्यादिना । कालपावकतां रेफरूपताम् । केवलीति शक्तिविशेषणम् । २९. निर्वचना-
न्तरमाह—सहस्रेत्यादिना । सहस्राण्यनन्तानि अराणि यस्येति समासः । ३०. ध्रुवः प्रणवः ।
३१. पञ्चपर्वेति । नक्षत्रविधानविधिविधानसंहिताशान्तिरूपपञ्चकल्पेत्यर्थः । ३२. भूसारेण
वृक्ष इवाभिवृद्धेत्यर्थः । पडङ्गानि हृदयादिपडङ्गानि । ३३. गोपन आकारः । वरुणो वकारः ।
उदय उकारः । अमृतः सकारः । वां सुं इति मन्त्रः । ३४. हृदादिः हृदयशिरःशिखारूपः ।
महायुक्तेति । महासुदर्शनायेति विवक्षितम् । ३५. वर्माद्य इति । कवचनेत्रास्त्राणि । चतुर्युगः ;
अष्टाक्षरः । 'नमश्चक्राय विमहे' इति । ३६. 'सहस्रज्वालाय धीमहि । तन्नश्चक्रः प्रचोदयात्'
इति मन्त्रः । ४०—४३. पवित्रमित्यादि । 'ओं प्रं महासुदर्शनं चक्रराजं महाध्वगं अस्तगतं
सर्वदुष्टभयंकरं छिन्धि छिन्धि मिन्धि मिन्धि विदारय विदारय, परमन्त्रान् प्रस
प्रस भक्षय भक्षय भूतानि त्रासय त्रासय' इत्यस्यानन्तरं कवचमन्त्रमलमन्त्रं च संयोज्यान्ते

एव ध्यात्वा पुनर्ध्यायेच्चतुर्बाहु सुदर्शनम् ।
 अन्यथा नैव शान्ति स्यादस्ति तेजस्तथा हरे ॥
 १घोरशान्तविभेदेन पौरुष ध्यानमीरितम् ।
 इति ते सुरशार्दूल ध्यानमन्यच्च मे शृणु ॥ ६२ ॥
 प्रकारा पौरुषा ये ये ध्यानेऽस्मिन् परिवर्णिता ।
 २तान् सर्वान् मन्मयानेव सम्मरेच्छीघ्रसिद्धये ॥
 अत्यद्भुतमिदं शक्यं रहस्यं ते प्रकीर्तितम् ।
 भूयो रहस्यमन्यच्च शृणु मे सुरपुंगव ॥ ६४ ॥
 आग्नेयी या मदीया ते पुरा शक्ति प्रकीर्तिता ।
 सूर्यकोन्वर्बुदाभासा वह्निकोन्वर्बुदोपमा ॥ ६५ ॥
 इन्दुकोन्वर्बुदाभासा मम स्पन्दमयी तनु ।
 अमृत परमात्मानमशेषभुवनाधृतिम् ॥ ६६ ॥
 आस्थाय पञ्चविन्द्रात्मा स्रगन्ती व्यापिन परम् ।
 हिताय सर्वभूतानामुदेति परमेश्वरात् ॥ ६७ ॥
 तामक्ष कल्पयेच्छक्तिं तत्प्रभा नाभिमण्डलम् ।
 ३अराणि पण्मनोरणान् सूर्योद्दामौ सविन्दुकौ ॥
 सुरिधितौ नेमिगौ ध्यायेच्छेष तु प्रथिमण्डलम् ।
 आत्मान मथ्यतो ध्यायेन् स मायापरमात्मनो ॥

सूर्यानलान्तरस्थं च निरस्यन् समरेज्जनम् ।
 ध्यायन्ननिशमेव हि योगी ध्यानपरायण ॥ ७० ॥
 विधूय निखिलं दोषं सासारिकमशेषतः ।
 मयि भक्तिं परा प्राप्य मामेवान्ते समश्नुते ॥ ७१ ॥
 अन्तरा परमात्मानममृतं च स्थितो जपन् ।
 मनीषी मनसा नित्यं पीयूषाप्यायनं स्मरेत् ॥ ७२ ॥
 सुधयाप्राप्यमानो हि ४स्रतया शक्तिकोटरात् ।
 प्राणेन प्राप्यमानश्च दग्धदोषोऽनलत्विषा ॥ ७३ ॥
 पञ्चविन्दुत्रियालामादैर्धैर्यं परमास्थितः ।
 सतताभ्यासयोगेन वशी युक्तो जितेन्द्रिय ॥ ७४ ॥
 विहाय सकलं क्लेशं वेपमास्थाय मामकम् ।
 दृष्टो जातप्रलो योगी क्रियया सर्वतो वशी ॥ ७५ ॥
 ईश्वरं परमो भूत्वा सर्वव्याप्तिमयं स्थितः ।
 मामेव मामकं धाम मत्प्रसादादुपाश्नुते ॥ ७६ ॥
 या क्रिया सा चिदाख्याता या चिति सा परा क्रिया ।
 एते सपरमानन्दास्त्रयस्ते परिकीर्तिता ॥ ७७ ॥
 अरुण्डेना परा शक्तिश्चिद्विज्ञानानन्दरूपिणी ।
 वैष्णवी सा पराहता साह सर्वार्थपूरणी ॥ ७८ ॥

स्वरूपकथनमेतत् । अत एवास्या भूतमालेत्यपि व्यवहारः । अन्वपट्क वर्णाध्यादि । ६१.
 एतस्य ध्यानेन सर्गारिष्टशान्तिरहिर्बुध्यसाहिताया सप्तचत्वारिंशाध्याये वर्णिता द्रष्टव्या ।
 ६६. स्पन्दमयी क्रियामयी । अमृतं सकारः । परमात्मा हकारः । अशेषभुवनाधृति
 रेफः । ६७ पञ्चविन्दु ईकारः । व्यापी अनुस्वारः । ६८. अराणि पण्डिति
 पठरचक निवक्षितम् । सूर्योद्दामौ ह इति । ६९. शेषमिति । पण्डित्येनदित्यर्थः ।
 ७३. प्राणेन हकारेण । अनले रेफः । ७७. स्वम्वरूपस्य क्रियाचिदानन्दरूपतामाह—

१ घोरशान्तादि B

३ B omits two lines from here

२ तन्मात्रम् A G

४ मुपना B C.

स्वाच्छन्द्यान्मम ^१संकल्पो द्विधैवं प्रविजृम्भते ।
एका शक्तिः क्रियाहाना महाभूतिरथापरा ॥ ७९ ॥

मामान्यतोऽनयोः शक्र स्थिताहं परमेश्वरी ।
एषा ते सफला शक्तिः क्रियारूपा प्रदर्शिता ॥ ८० ॥

स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन तारिकाया निशामय ।
निमीलितक्रियाकारा स्पष्टैश्वर्यस्वरूपिणी ॥ ८१ ॥

तनुः पाङ्गुण्यरूपा मे भूतिः सा तारिकाह्वया ।
तस्याः स्थूलादिरूपाणि यथावन्मे निशामय ॥
उच्यमानानि देवेश सावधानेन चेतसा ॥ ८२ ॥

इति ^२श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे सुदर्शनप्रकाशो
नामैकत्रिंशोऽध्यायः

येति । ७९. द्विधेति । क्रियाविभूतिभेदेनेत्यर्थः । ८१. अनन्तराध्यायविषयभूतभूति-
शक्तिवर्णनमवतारयति—निमीलितेति । भूतिशक्तिरूपे क्रियाशक्तिः निमीलितास्त इत्यर्थः ।
स्पष्टेति । ऐश्वर्यं विस्पष्टं भवतीत्यर्थः ।

इत्येकत्रिंशोऽध्यायः

द्वात्रिंशोऽध्यायः

श्री —

या ह्येषा परमा विद्या तारिका भवतारिणी ।
स्थूल सूक्ष्म पर चेति तस्या रूपत्रयं शृणु ॥ १ ॥
पञ्चवर्णं चतुर्वर्णमिति स्थूलात्मकं वपुः ।
त्रिवर्णां सूक्ष्मसंज्ञा मे परा विष्णुमयी स्थिता ॥ २ ॥
इमास्तिस्रो ह्यवस्था मे प्रत्येकं तु त्रिधा त्रिधा ।
स्थूले तु या परावस्था परमात्माश्रया तु सा ॥ ३ ॥
अक्षोपमुवनाधारविष्णुव्यापिसमाश्रया ।
भोक्तृभोग्यात्मिका चैव तस्या रूपं निबोध मे ॥ ४ ॥
अक्षोपमुवनाधारनित्यव्यापिजन्मना ।
परमात्मादिवैनैव ललाटतटमेयुषा ॥ ५ ॥
आक्रम्य वैष्णवं रूपं स्वे पुनः प्रतितिष्ठति ।
तारकारणनादेन शोभमाना हरिप्रिया ॥ ६ ॥

भोक्तृभोग्यादिकं सर्वं भुवनं विभ्रती धिया ।
व्यापिनं सर्वतो देवीं परमात्मानमाश्रिता ॥ ७ ॥
तावत्तया स्थिता विष्णुरूपा स्थूला गतिः परा ।
पञ्चकृत्यरूरी शक्तिस्त्रिविधैश्वर्यवृद्धिता ॥ ८ ॥
प्राणयन्ती श्रिया देव जृम्भमाणोदधिप्रभम् ।
आश्रित्य ह्यानलं भावमियं सूक्ष्मा गतिर्मता^१ ॥ ९ ॥
सृष्ट्यादिकं विधायाथ ज्योमस्थं परमास्थिता ।
सर्वाश्वर्यकरी देवी सृष्टिस्थित्यन्तकारणम् ॥ १० ॥
सूर्यं समाश्रिता विष्णु कलयन्ती^२ जगत्स्थितिम् ।
कालपावकतेजोमि स्थूला स्थूलमयाद्भुता ॥ ११ ॥
कथिता गतयस्तिष्ठ स्थूलाया मम वासव ।
सूक्ष्मायास्तु गतीस्तिष्ठ शृणु वृत्रनिपूदन ॥ १२ ॥

१ विद्या चिद्रूपेत्यर्थः । भवतारिणीत्यनेन तारिकाया अन्वर्थत्वमाह । २. हां इति निन्दोत्परि घण्टानादवत् श्रूयमाणं नादं सयोज्य पञ्चवर्णत्वं, तं विहाय चतुर्वर्णत्वमुपपादनीयम् । त्रिवर्णेति । ईरूपेत्यर्थः । पररूपमाह—विष्णुमयीति । केवलेकाररूपेत्यर्थः । ३. प्रत्येकं त्रिवेति । स्थूलरूपे स्थूलसूक्ष्मपररूपेण, सूक्ष्मरूपे स्थूलसूक्ष्मपररूपेण, पररूपेऽपि स्थूलसूक्ष्मपररूपेणेति त्रैविध्यमिति भावः । स्थूले पररूपमाह—स्थूले स्थितिः । परमात्मा हकारः । ४. अक्षोपमुवनाधारो रेफः । विष्णु ईकारः । व्यापी अनुस्वारः । आहत्य हीं भवति । ५. ललाटतटमेयुषेत्यस्य रूपेणेति शेषः । ६. आक्रम्येति वैष्णवरूपम्यानभियत्किरच्यते । ८. तावत्तयेति । भोक्तृभोग्यरूपेणेत्यर्थः । अथ स्थूले सूक्ष्ममाह—पञ्चकृत्येत्यादि । सर्गादीनि पञ्च कृत्यानि । १०. स्थूले स्थूलरूपमाह—सृष्ट्यादिकमिति । सर्वाश्वर्येत्यादि । पूर्वं सूक्ष्मे जगत् सृष्टिसकलम् उक्तं । अत्र तु तस्य सृष्टिरच्यते इति ध्येयम् ।

अकालकला सेयं सूक्ष्मा तु परमेश्वरी^१ ।
व्यापिनं परमात्मानं श्रयन्ती वर्तते ध्रुवा ॥ १३ ॥

शुद्धो वर्गस्तथाशुद्धो द्विविधं सृज्यमुच्यते ।
शुद्धेतरे स्थिता स्थूला शुद्धे सूक्ष्मा प्रतिष्ठिता ॥ १४ ॥

तिस्रोऽप्यासां गतीः सम्यक् स्थूलाया इव लक्षयेत् ।
परा या मे तनु' शक्र तस्या रूपं निशामय ॥ १५ ॥

सर्वव्याप्तिमती दिव्या निष्कला सा निरञ्जना ।
सा परा मन्मयी शक्तिः कथिता विष्णुसंज्ञया ॥ १६ ॥

एषा सा वैष्णवी सत्ता सैषाहंता हरेर्मता ।
एषा सा योगिनां निष्ठा सैषा सांख्यात्मनां गतिः ॥

इयं सा परमा मूर्तिरियं सा परमा गतिः ।
शक्तिं कुण्डलिनीं चाद्या भ्रमरी योगदायिका ॥

अनाहता ह्यधोपा च निर्मयादा नदोद्भवा ।
शब्दब्रह्म तथा शक्तिर्मातृकायोनिरुत्तमा ॥ १९ ॥

गायत्री च कला गौरी शची देवी सरस्वती ।
वृषाभपायी सत्या च प्राणपत्नी यशस्विनी ॥ २० ॥

इन्द्रपत्नी महाघेनुरदितिर्देवतान्दिनी ।
रुद्राणां जननी देवी वसूतां तु हिता तथा ॥ २१ ॥

आदित्यानां स्वसा नाभिरमृतस्य धृतिः परा ।
इडा रतिः प्रियाकारा गुरुधात्री महीयसी ॥ २२ ॥

मही च विश्रुतिश्चैव त्रयी गौः प्राणवत्सला ।
शक्तिश्च प्रकृतिश्चैव महाराज्ञी पयस्विनी ॥ २३ ॥

तारा 'सीता तथा श्रीश्च कामवत्सा प्रियव्रता ।
तरुणी च वरारोहा नीरूपा रूपशालिनी ॥ २४ ॥

अम्बिका सुन्दरी ज्येष्ठा वामा घोरा मनोमयी ।
सिद्धा सिद्धान्तिका योगा योगिनी योगभाविनी ॥

एवमादीनि नामानि शास्त्रे शास्त्रे मनीषिभिः ।
कथितानि रहस्यानि शक्ते' सिद्धान्तपारमै' ॥ २६ ॥

सैषा शक्तिः परा दिव्या त्रिधा रूपैरवस्थिता ।
स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन त्रैधमेतत् प्रदर्श्यते^२ ॥ २७ ॥

'अस्या' स्वरूपमी प्रोक्ता सा च त्रेधावतिष्ठते ।
अप्रमेयादिरूपेण तस्या व्याख्यामिमां शृणु ॥ २८ ॥

षाड्गुण्यं यत् परं ब्रह्म वासुदेवाख्यमव्ययम् ।
सहताखिलभेद तदेकमेव यदा तदा ॥ २९ ॥

अप्रमेयाख्यया देवस्तदा योगिभिरीर्यते ।
व्याप्यव्यापकभेदो वा मृज्यसृष्टिविधापि वा ॥ ३० ॥

१३. सूक्ष्मरूपस्य साधारण स्वभावमाह—अकालेति । अनेन पूर्वोक्तस्थूलरूपस्य कालकाल्यत्वमभिमन्यते । १४. विशेषान्तरमाह—शुद्ध इति । १५. प्रस्तुते त्रिविधे सूक्ष्मरूपे पूर्वोक्तस्थूलातीतरतिदिशति—तिस्र इति । परमियान् भेद —पूर्वोक्तस्थूलातिरशुद्ध-विषया ; इयं तु शुद्धविषयेति । १६. अथ पराया साधारण रूपमाह—सर्वव्याप्तिमतीत्यादि । १७. सास्यात्मनाम् ; प्रकृतिपुरुषनिवेकादिज्ञानभूतामित्यर्थ । १८. तस्या नामभेदानाह—शक्तिरित्यादिना । १९. नदः ; नाद । २०. ई, ईकार इत्यर्थ । २१. पराया पररूपमाह—षाड्गुण्यमिति । सहतेति । भेद ; भिन्न प्रपञ्च । प्रतिसचरे मन्त्रस्यापि प्रपञ्चस्य ब्रह्मणि ल्यात् तथेति । एकमेवेति । सूक्ष्मावस्थचिद्विशिष्ट ब्रह्मैकमेव तत्त्वमभवदित्यर्थ ।

न तदान्यप्रमेयत्व न किञ्चित्स्थ विद्यते ।
तदा शून्यमिवाकारै प्रसुप्तमिव सर्वत ॥ ३१ ॥

पाङ्गुण्य ब्रह्म तत्रेयं सन्निधत्ता विष्णुसङ्ख्या ।
अतरङ्गार्णवाकारा शक्तिशक्तिमतोर्गति ॥ ३२ ॥

तदा यदा पुनर्ब्रह्म वासुदेवारयमत्रणम् ।
जन्मिपत्यात्मसकल्पात्तदा प्रथम उच्यते ॥ ३३ ॥

प्रयते हि यदा ब्रह्म शुद्धाशुद्धाख्यवर्त्मना ।
माया नाम तदा त्वेषा ब्रह्मसकल्परूपिणी ॥ ३४ ॥

सकर्षणादिक्षित्यन्तस्तस्या गर्भमवस्थित ।
यदा पुन पर ब्रह्म स्वेच्छासपादित पृथक् ॥ ३५ ॥

व्याप्यव्यापकभेदेन सद्धितीयमवस्थितम् ।
पञ्चविन्दुस्तदा देवी पञ्चकृत्यविधायिनी ॥ ३६ ॥

पराया इति ते प्रोक्ता मम तन्वा गतिस्त्रयी ।
रूप रूप विभज्यैषा तत्तत्तत्त्वार्णभेदिनी ॥ ३७ ॥

तत्तद्वाचकता नीता स्वकामाज्जगतीतनु ।
तेषु तेषु हि तत्त्वेषु स्वात्मभूतावतिष्ठते ॥ ३८ ॥

मवश सूक्ष्मरूपो यो गढोऽग्निरिव दारुण ।
तत्तद्रूपमनुप्राप्ता^१ सेवनी नाम शाश्वती ॥ ३९ ॥

तत्तद्दर्पोपरागेण तत्तद्भवक्तिवपु स्वयम् ।
अधिदैवतभावेन तत्र योऽज्ञ परात्मक ॥ ४० ॥

वैष्णव शक्तिरूपो मे नियच्छन्नवतिष्ठते ।
तत्तद्वाचकता याति देवी सेयमनश्चरी ॥ ४१ ॥

अशेषभुवनाधारा योगिनी परमेश्वरी ।
केवलस्तत्त्ववर्णस्तु त्रैलोक्यैश्वर्यदा गत ॥ ४२ ॥

तत्तत् स्थूलभय तत्त्व मदीय^२ शक्ति शाश्वतम् ।
तत्तद्वाग्नाभिधानेन तन्निवन्तुत्वदर्शने ॥ ४३ ॥

इयमेवेश्वरा देवी द्विधा सक्तावतिष्ठते ।
क्षादि शान्त पुरा यत्ते दर्शित ब्रह्मपञ्चकम् ॥ ४४ ॥

क्ष इत्यादिस्वरूपण त्रैलोक्यैश्वर्यदा गता ।
स्वरूपे नियमे चैव द्वेधा सेयमवस्थिता ॥ ४५ ॥

धारणाना चतुष्क यद्वादि यान्तमुदीरितम् ।
तत्र सूक्ष्मपरे भावे स्थितेय पूर्ववद् द्विधा ॥ ४६ ॥

३१. प्रमेयत्व प्रमाविषयत्वम् । शून्यमिवेति । सर्वव्यापारोपरमात् असत्कल्पमित्यर्थ । बाह्याभि-
मतशून्याख्यतत्त्वनिरामायेवशब्द । ३२. अथ पराया सूक्ष्मरूपमाह—शक्तीति । यदेत्युत्तर-
वाक्यस्थमत्रादौ ज्ञेयम् । यदा शक्ते शक्तिमतश्च व्यक्ता गतिरवगति, तदेत्युत्तरान्वय ।
३३. प्रथम इति । सकल्प इति शेष । ३४. एषा, परा शक्तिरित्यर्थ । ३५. पराया
स्थूलरूपमाह—सकर्षणेति । ३६. पञ्चविन्दु, ईकार । ३७. त्रयी, स्थूलसूक्ष्मपररूपेण
त्रिभिरेत्यर्थ । ३९. सेवनीति जिह्वादिस्थानेषु वर्णोच्चारणायुपयोग्यवयवसघटनाविशेष
उच्यते । ४०. योऽज्ञ इति । अस्य सेयमित्यनन्तरश्लोकस्थेनान्वय । ४३. सर्वमपि स्थूल-
तत्त्व मदीयशक्त्या शाश्वत भवति । अनेन क्षणमङ्गवादनिरासोऽभिप्रेत । ४४. सक्तेति ।
आसन्नयुक्तेत्यर्थ । तदेवाह—क्षादीति । ४५. द्वेधेति । सर्वेषा स्वरूप नियमन च
प्रदर्शयन्ती द्वेधावतिष्ठत इत्यर्थ । ४६. वादियान्तचतुष्क धारणाचतुष्कमित्युक्तमित्यर्थ ।

^१ B omits four lines from here

^२ गम इव C, G

^३ नीत्या A

^४ प्राप्य C

^५ शक्ति B

^६ शिचलादि A इरीत्यादि F

त्रैयत्रस्थो मकारोऽयं^१ प्रोक्तश्चैतन्यवाचक ।
तत्रापि सूक्ष्मपरयोर्द्वेधेय दशयोर्द्वयो ॥ ४७ ॥

मायाप्रसूतिर्गैरुप्यरूपो यो भार्गव उच्यते ।
ई नाम पूर्ववदेवी तत्रापि दशयोर्द्वयो ॥ ४८ ॥

बुद्धयहकारमनसा यद्रूप वादिक त्रयम् ।
तत्रापि पूर्ववद् द्वेधा देवीय दशयोर्द्वयो ॥ ४९ ॥

नादिके णादिके चैव तथेन्द्रियगणद्वये ।
दशयो सूक्ष्मपरयोरियं द्वेधावतिष्ठते ॥ ५० ॥

बादिके ङादिके चैव स्थूलसूक्ष्मस्वरूपके ।
विभूतिपञ्चके देवो दशयो पूर्ववत् स्थिता ॥ ५१ ॥

सप्तत्या वितता भेदैः शुद्धाशुद्धमयाध्वनि ।
नदीव स्वयमी शक्तिरिभर्ति बहुधा वपु ॥ ५२ ॥

इयद्विस्तृतिमापन्नामीमिमा परमेश्वरीम् ।
विचिन्त्य परम याति पदं विष्णोः सनातनम् ॥ ५३ ॥

यत्र यत्र गता सेयं शुद्धाशुद्धे तथाध्वनि ।
तत्र तत्र त्वजहती विष्णोः सवन्धमी स्थिता ॥ ५४ ॥

एकद्वित्र्यादियोगेन स्वरव्यञ्जनरूपिता ।
शुद्धाशुद्धाध्ववर्गस्था नानाभेदोपपादिता ॥ ५५ ॥

जटोपरागहीनाया अस्या एत्र पुनस्त्रिधा ।
ज्ञेय स्थूलादिरूपेण विभेदस्तत्त्वचिन्तकैः ॥ ५६ ॥

सृष्टिकृत्सयुता स्थूला सूक्ष्मा व्योमेशसयुता ।
निरञ्जना परा सेयमी इत्येवानुरागिणी ॥ ५७ ॥

निष्कम्पा दीपलेखेव पत्नी विष्णोरिय परा ।
सर्वेष्वधाधारपद्मेषु निश्चलैवावतिष्ठते ॥ ५८ ॥

आवस्तिदेशादामूर्ध्वब्रह्मयानमनुजता ।
एकेयमुज्ज्वला दीप्ता पावना च यदास्त्रिणी ॥ ५९ ॥

ब्रह्मरन्ध्राद्विनिष्क्रान्ता महापद्ममुपेयुषी ।
ओतप्रोतास्मिका सेयं परमानन्दवर्त्मनि ॥ ६० ॥

विलाप्य मार्त्येव रूपममृतं प्रावयेन्नरम् ।
मन्त्राणां मन्मयानां हि मन्त्रैर्विष्णुमयै सह ॥ ६१ ॥

सा मे नूतमनूतश्रीरिति सख्या परा हि या ।
ते च साख्याद्वया मन्त्रा जपाम्नोणापवर्गदा ॥ ६२ ॥

४७. त्रयस्थ एव त्रैयवस्थ । ४९. वादिक वफमा । ५०. नादिक तवर्ग । णादिक तवर्ग । ५१. चवर्गपञ्चक कवर्गपञ्चक च तन्मात्रस्थूलभूतरूपतयोक्तमित्यर्थ । ५२. सप्तत्येति । शुद्धाशुद्धाध्वनो प्रत्येक पञ्चत्रिंशदिति आहत्य सप्ततिर्भेदा । ई शक्ति, ईकाररूपा शक्तिरित्यर्थ । ५६. जटेति । जकारटकारादीत्यर्थ । उपलक्षणमेतत् वर्णान्तरोपरागस्यापि । ५७. ईरूपस्य स्थूलादिभेदमाह—सृष्टीत्यादि । सृष्टिकृत् विसर्ग । व्योमेश अनुस्वार । ५९. वस्ति नामेरधोभाग । ६०. ओतप्रोतेति । सर्वानुस्यूतेत्यर्थ । ६१. मृत्योरिदं मार्त्येवम्, मरणधर्मेत्यर्थ । ६२. अनूतश्री, ५०० । साख्याद्वया ,

अस्या एव परायास्तु^१ चिद्रूपः परिकीर्तिताः ।

यथा हि किरणघ्रातं तेजस्त्वं व्याप्य तिष्ठति ॥ ६३ ॥

यथा हि पार्थिवान् भावान् व्याप्य स्थैर्यं^२ व्यवस्थितम् ।

नानाविभवसंस्थानं नानारचनसरथितम् ॥ ६४ ॥

बाह्यमाभ्यन्तरं चैव भावं शब्दमयं समम् ।

व्याप्यैवमी स्थिता^३ देवी विष्णुपत्नी यशस्विनी ॥

स्थूलसूक्ष्मादिभेदोऽयं यथावच्छक्र दर्शितः ।

तारिकाया इदानीं त्वमङ्गादीनि शृणुष्व मे ॥६६॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे स्थूलादिप्रकाशो नाम

द्वात्रिंशोऽध्यायः

चिद्रूपिण इत्यर्थः । ६३. तेजस्त्वं मास्वरत्वम् । ६५. ईरूपिणी देवी स्थितेत्यन्वयः ।

इति द्वात्रिंशोऽध्यायः

^१ घनायास्तु B.

^३ ईक्षिता B. F.

^२ अथ B.

^४ श्रीपाञ्चरात्र A. ; श्रीपाञ्चरात्रे B.

त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः

श्री १—

शृणु वत्स सुरेशान विद्यायास्तारिकाकृते ।
अङ्गोपाङ्गानि मन्त्राणि नानामन्त्रमयानि मे ॥ १ ॥

गोपन पञ्चविंशु च ह्यूर्जमैरावण तथा ।
और्वं च पञ्चक चैते प्रत्येक व्यापिनान्वितम् ॥

प्राणानलोपरिस्थ तु कृतवैतत् पिण्डपञ्चकम् ।
नृदादिनेत्रपर्यं तमङ्गबीजमिदं स्मरेत् ॥ ३ ॥

हृद्बीजात् परतो योज्यं ज्ञानायेति पदं तत् ।
नृदाय नमश्चैव मन्त्रोऽयं धारणप्रदः ॥ ४ ॥

प्रणवादिनमोऽन्तोऽयं मन्त्र एकादशाक्षरः ।
परं प्रणवबीजाभ्यामैश्वर्याय पदं न्यसेत् ॥ ५ ॥

शिरसे च तृथा स्वाहा ह्येव एकादशाक्षरः ।
परं प्रणवबीजाभ्यां शक्तये च पदं न्यसेत् ॥ ६ ॥

शिखायै वौषडित्येव शैपोऽयं तु दशाक्षरः ।
परं प्रणवबीजाभ्यां बलायेति पदं न्यसेत् ॥ ७ ॥

कवचाय हुमित्येव मन्त्रोऽयं च दशाक्षरः ।
परं प्रणवबीजाभ्यां तेजसे च पदं न्यसेत् ॥ ८ ॥

नेत्राभ्यां वौषडित्येव नेत्रमन्त्रो दशाक्षरः ॥
प्राणानलोपरिस्थ तु विन्यसेत् परमेश्वरम् ॥ ९ ॥

तस्मात् प्रणवपूर्वात्तु पदं वीर्याय विन्यसेत् ।
अस्त्राय च फडित्येव मन्त्रोऽयं च दशाक्षरः ॥

अङ्गपदकमिदं श्रोत्रमुपाङ्गत्रियुगं शृणु ।
तारिका ते क्रमाद्दद्यात् पूर्ववत् पङ्क्त्युगं पदम् ॥ ११ ॥

ज्ञानादितेज पर्यन्तं तदन्ते च क्रमान्यसेत् ।
उदराय च पृष्ठाय बाहुभ्यामिति वै पदम् ॥ १२ ॥

२. गोपन आकार । पञ्चविन्दु ईकार । ऊर्ज उकार । ऐरावण ऐकार ।
और्वं औकार । व्यापी अनुस्वार । ३. प्राण हकार । अनल रेफ । पिण्डपञ्चकम्,
हा, हा, हू, हूँ, हौ इति मन्त्रपञ्चकम् । हृदादीति । हृदयशिर शिखामवचनेत्राणीत्यर्थः ।
४. मन्त्र निर्दिशति—हृदित्यादि । ओं हा ज्ञानाय हृदयाय नमः । ५-१०. ओं
हां ऐश्वर्याय शिरसे स्वाहा । आ हू शक्तये शिरसायै वौषट् । ओं हूँ बलाय कवचाय हु ।
ओं हौ तेजसे नेत्राभ्यां वौषट् । ओं ह वीर्याय अस्त्राय च फट् । ११, १२ ओं हा
ज्ञानाय उदराय नमः । ओं हा शक्तये पृष्ठाय नमः । ओं हा बलाय बाहुभ्यां नमः ।

^१ श्रीवाच C

^२ In the place of this and the next two lines B reads the following
परं प्रणवबीजाभ्यां शानाय च पदं न्यसेत् ।
हृदयाय नमश्चैव मन्त्रेकादशाक्षरः ॥

^३ तत A B

^४ शैव B

ऊरुभ्यामय^१ जानुभ्यां चरणाभ्यामिति क्रमात् ।
नमश्च परतो योज्यमुपाङ्गानामयं विधिः ॥ १३ ॥

इत्येवमङ्गोपाङ्गानां मन्त्रा द्वादश कीर्तिताः ।
अलङ्कारात्मनोस्तु ध्रुवत्या मे निशामय ॥१४॥

कौस्तुभो व्योमसंभिन्नः परमात्मा ततः परम् ।
ऊर्ध्वाघोऽनलसंभिन्न ऊर्जनापि समन्वितः ॥ १५ ॥

मृष्टिहृतसंयुतो मूर्ध्नि कौस्तुभो व्यापिसंयुतः ।
नमस्कृतिसतः पश्चात्ततः पश्चात् प्रभात्मने ॥१६॥

कौस्तुभाय ततः स्वाहा प्रणवाद्यस्तु कौस्तुभः ।
मन्त्रः षोडशार्णोऽयं सर्वकर्मप्रसाधकः ॥ १७ ॥

उद्धरेत् प्रथमं तारं धरेत् ततः उद्धरेत् ।
तदधस्तुनिसंज्ञं^२ च यराहं तदयो न्यसेत् ॥ १८ ॥

मायया भूपयेन् पश्चादप्यापिना चाङ्गयेत्ततः ।
पश्चात्मा यर्णपिण्डोऽयं नमस्कारं ततः परम् ॥

ततः स्थलजलोद्भूतभूपितेपदमुद्धरेत् ।
यनमाले ततः श्योदा मन्त्रः सर्वायंसाधकः ॥२०॥

पद्मेनविशत्यर्णोऽयं यनमालायमयो महान् ।
तारपस्यायमाने तु यामनाणं समुद्धरेत् ॥ २१ ॥

तदपरवृत्तिमायोज्य भूपयेदुदयेन तु ।
व्यापिना चाङ्कितः सिग्दशतुरर्णो महाद्भूतः ॥२२॥

नमस्कारस्ततः पश्चाच्छ्रीनिवासपदं ततः ।
पञ्चाय बद्धिजाया च पाङ्गोऽयं त्रिदशाक्षरः ॥२३॥

आदायादौ तु वैकुण्ठं रेफं तदुपरि न्यसेत् ।
आनन्देनान्वितं पश्चादप्यापिना चाङ्गयेत्ततः ॥

कथ्यकथ्यपदं दद्यान्नेमिद्वन्द्वमतः^३ परम् ।
चरपाशाय वै स्वाहा प्रणवाद्यस्तु पाशराट् ॥ २५ ॥

मन्त्रः पञ्चदशार्णोऽयं कामिनां क्षिप्रसिद्धिद्वज्ज ।
प्रणवान्ते विराट्संज्ञं व्यापिना मूर्ध्नि संयुतम् ॥

द्वयं पिण्डतया योज्यं रेफं कमलमङ्गुलाम् ।
व्यापिना संयुतं मूर्ध्नि तृतीयमिदमक्षरम् ॥ २७ ॥

पदं निशितघोणाय चाङ्गुशाय शिखिम्रिया ।
इति पञ्चदशार्णोऽयमाङ्गुशः शीघ्रसिद्धिद्वजः ॥ २८ ॥

अलङ्कारात्मन्याणामेतन् पञ्चस्मीरितम् ।
आधारामनमन्त्राणां शृणु रूपं पुरंदर ॥ २९ ॥

यद्विना तारिकायास्तु पूर्णं नैव जायते ।
अनलद्वयमध्यस्थः प्राणो मायी न विन्दुमान् ॥

ततः आधारस्त्यै च प्रणवादिर्नमोऽन्तिमः ।
आधारशक्तिमन्योऽयं विज्ञेयस्तु नराक्षरः ॥३१॥

अनलद्वयमध्यस्थो विन्दन्तोऽप्यूर्जसंयुतः ।
ततः पञ्चमिदं मायं नमोऽन्तः प्रणवादिकः ॥३२॥

१३. ओं ही ऐःभ्यां ऊर्भ्यां नमः । ओं ही वीर्भ्यां जानुभ्यां नमः । ओं ही तेजने चरणाभ्यां नमः । १५-१७. ओं टं हूं टं नमः प्रभात्मने कौस्तुभाय स्वाहा । १८-२०. ओं व्यीं नमः स्थलजलोद्भूतभूपिते यनमाले स्वाहा । २१-२३. ओं व्युं नमः यं निशामयमाय स्वाहा । २४. २५. ओं पां कम् कम् टट चरणाभ्यां स्वाहा । २६-२८. ओं तूं हूं निमित्तघोणाय अङ्गुशाय स्वाहा । २९-३१. ओं ही आधारस्त्यै नमः । ३२. अनलद्वयमध्यस्थ इति । प्रण इत्यनुवचने । ओं

^१ इति B.

^२ इत्येवम A. B. C.

^३ तरेष्टं F.

^४ कथ्यकथ्य B. C.

^५ इति B.

^६ इत्यनुवचने B. C.

मन्त्र कालाग्निर्कूर्मस्य विज्ञेयोऽय दशाक्षर ।
गोपनेनाङ्कित प्राण मूर्ध्नि च व्यापिना युतम् ॥३३॥

प्रणवान्ते समुद्धृत्य ह्यनन्ताय नमस्तत ।
अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्रो नागराजस्य कीर्तित ॥३४॥

कमल चाग्निरूपं च प्रधान पुरुषेश्वरम् ।
पिण्डीकृत्य चतुष्क तु गोपनव्यापिसयुतम् ॥

वसुधायै नम पश्चात् प्रणवादिर्मनुस्त्वयम् ।
विश्वभराया विज्ञेय आधार परिकल्प्यते ॥३६॥

अमृत वरण चार्णद्वय पिण्डीकृत सह ।
गोपनव्यापिसयुक्त प्रणवाते समुद्धरेत् ॥ ३७ ॥

क्षीरार्णवाय च नम सोऽय मन्त्रो नवाक्षर ।
पवित्र सोदयव्यापिसयुत प्रणवान्तगम् ॥ ३८ ॥

आधारपद्माय नम पद्मस्याय दशाक्षर ।
इत्थमाधारपटकस्य मन्त्रपट्कं प्रकीर्तितम् ॥ ३९ ॥

आधारेशाख्यमन्त्राणां त्रिधिं शृणु पुरंदर ।
धर्ताजितोऽमृताधारो विबुधाख्यश्च वासव ॥

एताश्चतुर उद्धृत्य वर्णानिपामथोपरि ।
विन्यसेच्चतुरो वर्णान् सत्यादीन् साधकोत्तम ॥

त्रैलोक्यैश्वर्यदं दशाक्षत्वार्यंतानि वासव ।
बीजानि प्रणवादीनि धर्मादे पोडशात्मन ॥४०॥

धर्मादिकमधर्माद्यमृगाय च धृतादिकम् ।
चतुष्टयानि चत्वारि यानि सिद्धानि लोकेत ॥

चतुश्चतुर्विभागेन सज्ञा पोडश विन्यसेत् ।
बीजोपरि नमश्चान्ते मन्त्रा पोडश ते स्मृता ॥

सोदय सामृतं ह्रस्व प्रणवोपरि विन्यसेत् ।
अव्यक्तपद्माय नम स मन्त्रोऽव्यक्तपद्मक ॥४५॥

सूर्येन्दुमिनिपदेभ्यस्तु प्रत्येक मण्डलाय च ।
नमोऽन्ते प्रणवश्चादौ ते मन्त्रा मण्डलत्रये ॥४६॥

हूँ कालामिर्माय नम । ३३, ३४ ओं हा अनन्ताय नम । ३५, ३६. ओं क्ष्मला
वसुधायै नम । ३७ ओं स्वा क्षीरार्णवाय नम । ३८. ओं पु आधारपद्माय नम ।
४०-४३. धर्ता धकार । अजितो जकार । अमृताधारो वकार । विबुधो लकार । सत्य
ऋकार । ओ धृ, ओं धृ, ओं ध्ल, ओं ध्लृ इति क्रमेण धर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्याख्याधारेऽक्षीज-
मन्त्रा । ओं जृ, ओं जृ, ओ ज्ल, ओं ज्लृ इति क्रमेण अधर्माज्ञानवैराग्यानैश्वर्याख्याधारेऽक्ष-
वीजमन्त्रा । ओं वृ, ओं वृ, ओ व्ल, ओं व्लृ इति ऋम्यजु सामाथर्माख्याधारेऽक्षवीजमन्त्रा ।
ओं रृ, ओं रृ, ओं र्ल, ओं र्लृ इति कृतत्रेताद्वापरकत्याख्याधारेऽक्षवीजमन्त्रा ।
४४. अथ धर्मादीनां पोडशानां सज्ञामन्त्रा उच्यन्ते—चतुरित्यादिना । ओं धृ धर्माय नम । ओं
धृ ज्ञानाय नम । इत्यादिक्रमेण ज्ञेया । ४५. ह्रस्व वकार । ओं व्सु अव्यक्तपद्माय नम ।
४६ ओं सूर्यमण्डलाय नम । ओं इन्दुमण्डलाय नम । ओं अग्निमण्डलाय नम । इति

गरुड तारकस्यान्ते तदन्ते तारिका स्मरेत् ।

रेफद्वादिदेवाह्य 'सोम व्यापिसयुतम् ॥

चतुर्थं सस्मरेद्वीजं तदिदं बलसूदन ।

वैराजानलशङ्खाह्य गोपन व्यापिसयुतम् ॥ ६६ ॥

सोमपणं स्मरेच्छत्रं पञ्चम परमाहुतम् ।

अप्रमेयादिदेवादि यावद्गरुडवर्णकम् ॥ ६७ ॥

यथापठ समुच्चार्य वागीश्वर्यं ततो नम ।

^१एकपट्टवर्णको मन्त्रो वागीश्वर्या अयं स्मृत ॥ ६८ ॥

कुर्याच्चतुर्थवीनेन गोपनादिविशोदिना ।

अन्तर्गतायुता सम्यगङ्गकलङ्गि विचक्षण ॥ ६९ ॥

गोपनादिविभ्रितस्य बीजस्याद्यन्तयोर्न्यसेत् ।

प्रणय च नमश्चैव ततो जातिं प्रकल्पयेत् ॥ ७० ॥

प्रणवप्रितय व्यापिसयुत सोदयश्च ग ।

गुरुवेऽथ नमः सोऽयं प्रथितो गुरुपूजने ॥ ७१ ॥

प्रणवप्रितयस्याते पवित्रो व्यापिसयुत ।

परमगुरुवे नमः प्रथितस्तु गुरोर्गुरु ॥ ७२ ॥

प्रणवप्रितयस्यान्ते व्याप्यानन्दयुतस्तु प ।

परमेष्ठिनेऽथ च नमो मन्त्रो गुरुगुरोर्गुरु ॥ ७३ ॥

तारपञ्चक्रमाह्लाद व्योम प्राणोपरि न्यसेत् ।

कालान्तो तु तदधः सर्वलोवेश्वरोपरि ॥ ७४ ॥

यथाक्रमोदितैर्वर्णं पिण्डं कृत्वा ततः स्वधा ।

पितृभ्योऽथ नमः सोऽयं पितृसद्यस्य मन्त्रराज्ञः ॥ ७५ ॥

पद् तारा आदिदेवोऽथ व्योमवान् केवलोऽथ स ।

रामवान् दमनश्चाथ सिद्धेभ्योऽथ ततो नमः ॥

मन्त्रोऽयमादिसिद्धानां भगवद्भावितान्मानम् ।

क्षेत्रेद्याद्यादिसिद्धान्तान् विघ्ननिर्मथनक्षमान् ॥ ७६ ॥

^२प्रागेव पूजयेन्मन्त्री^३ समाराधनकालतः ।

अथ लोकेशमन्त्राणां लक्षणं शृणु धासव ॥ ७८ ॥

प्राण धरेऽमानन्दं पिण्डीकृत्य क्रमस्थितान् ।

मूर्ध्नि व्योमयुतं कृत्वा ततः इन्द्राय नमः ॥ ७९ ॥

ऐन्द्रोऽयमीरितो मन्त्रः पापकादीन्निबोध मे ।

कुर्यात्प्राणानलानन्दैर्व्यापिनापि च पिण्डकम् ॥ ८० ॥

प्राणमालादिदेवैश्च व्यापिनापि च पिण्डकम् ।

अग्नये नमः इत्येव यमाय नमः इत्यपि ॥ ८१ ॥

नरः स भगवान् व्यापी पिण्डो निर्ऋतये नमः ।

यातुधानेशमन्त्रोऽयं जलेऽश्लावधारय ॥ ८२ ॥

प्राण वरुणमानन्दं व्यापिना पिण्डयेद् बुधः ।

वरुणाय नमः पश्चाद्धारणोऽयं मनुत्तमः ॥ ८३ ॥

प्रणः सूक्ष्मं तथानन्दं व्यापिना पिण्डयेद् बुधः ।

वायवे नमः इत्येव वायवीयो मनुत्तमः ॥ ८४ ॥

६९. ओ म्या हृदयाय नमः इत्यादयोऽङ्गमन्त्राः । जातिरित्यङ्गमुच्यते । ७१-७३. ओ ओं ओं गुं गुरुवे नमः । ओं ओं ओं प परमगुरुवे नमः । ओं ओं ओं पा परमेष्ठिने नमः । ७४, ७५. ओं ओं ओं ओं ओं दृष्ट्वा म्या पितृभ्यो नमः । ७६, ७७. ओं ओं ओं ओं ओं ओं आ आतिसिद्धेभ्यो नमः । ७९. ओं हा इन्द्राय नमः । ८०, ८१. ओं हा अग्नये नमः । ओं हा यमाय नमः । ८२. ओं नृदं निर्ऋतये नमः । ८३. ओं हा वरुणाय नमः । ८४. आ हा

^१ श्लोक B C.

^२ F omits three lines from here.

^३ पट्टवर्णको महामन्त्र A

^४ मन्त्र B

धर्माशुवरूपानन्दान् व्यापिना सह पिण्डयेत् ।
 सोमाय नम इत्येवं सौम्यो मनुरुदाहृतः ॥ ८५ ॥
 सूर्यमूर्जं तथा व्योम चक्रिणं पिण्डयेत् क्रमात् ।
 ईशानाय नमः पश्चादीशानस्य मनुत्तमः ॥ ८६ ॥
 प्राणं वैकुण्ठमानन्दं व्यापिना पिण्डयेत् क्रमात् ।
 अनन्ताय नमः पश्चात्प्रागराजमनुस्त्वयम् ॥ ८७ ॥
 प्राणं खर्वं तथानन्दं व्यापिना पिण्डयेत् क्रमात् ।
 ब्रह्मणे नम इत्येवं ब्रह्मणो मनुरुत्तमः ॥ ८८ ॥
 सर्वेषां प्रणवः पूर्यमायुधानामथो शृणु ।
 अनलं जन्महन्तारं प्रधानमनलोर्जकौ ॥ ८९ ॥
 संगेण पिण्डयेत् संज्ञां नमः कुलिशमन्त्रराट् ।
 ऊर्जं विहाय तत्स्थाने मायया परिभूषितम् ॥ ९० ॥
 तदेव पिण्डं संज्ञा च नमः शक्तिमनुस्त्वयम् ।
 अखण्डविक्रमं कालं लोकेशं परमेश्वरम् ॥ ९१ ॥
 पिण्डीकृत्य ^१ततः संज्ञा नमो दण्डमनुस्त्वयम् ।
 विश्वाप्यायकरं कालं लोकेशं परमेश्वरम् ॥ ९२ ॥
 पिण्डीकृत्य ^२ततः संज्ञा नमः खड्गमनुस्त्वयम् ।
 चन्द्रीशान्तादिदेवौ च सृष्टिकृत् पिण्डिता इमे ॥ ९३ ॥

पाशाय नम इत्येवं पाशमन्त्रोऽयमद्भुतः ।
 अजितो वरुणानन्दौ सृष्टिकृत् पिण्डिता इमे ॥ ९४ ॥
 ध्वजाय नम इत्येवं ध्वजमन्त्र उदीरितः ।
 परमात्मानलोलोहमान् पिण्डयेत् सृष्टिकृद्युतान् ॥ ९५ ॥
 मुसलाय नमः पश्चान्मौसलोऽयं मनुत्तमः ।
 अनलं जन्महन्तारमुदयं सृष्टिकृद्युतम् ॥ ९६ ॥
 पिण्डीकृत्य ततः संज्ञा नमः शूलमनुस्त्वयम् ।
 करालमनलारुढमोदनं सृष्टिकृद्युतम् ॥ ९७ ॥
 पिण्डीकृत्य ततः संज्ञा नमः सीरमनुस्त्वयम् ।
^३वरुणं च नरं चैव गोपनं सृष्टिकृद्युतम् ॥ ९८ ॥
^४पिण्डीकृत्य ततः संज्ञा नमः पद्ममनुस्त्वयम् ।
 सर्वेषां प्रणवः पूर्वो विष्वक्सेनमनुं शृणु ॥ ९९ ॥
 अनलप्राणलोकेशान् व्यापिना पिण्डयेत् क्रमात् ।
 वरुणं भूधरं चैव व्यापिना पिण्डयेत् क्रमात् ॥ १०० ॥
 पिण्डोऽयं ज्ञानदः पश्चाद्विष्वक्सेनस्य मन्त्रराट् ।
 प्रणवादिस्त्वयं मन्त्रः सर्वार्थकृदुदीरितः ॥ १०१ ॥
 ऊर्जहीनं तु यत् पूर्वं तेनानन्दादियोगिना ।
 अङ्गकलत्रिमुष्य स्याज्जातिमुद्रासमन्विता ॥ १०२ ॥

वायवे नमः । ८५. ओं ध्वां सोमाय नमः । ८६. ओं हूँ ईशानाय नमः । ८७.
 ओं ह्रां अनन्ताय नमः । ८८. ओं ह्रवां ब्रह्मणे नमः । ८९. ओं ऊर्जः कुलिशाय नमः ।
 ९०. ओं उज्रीः शक्तये नमः । ९१. ओं इम्ः दण्डाय नमः । ९२. ओं दूम्ः
 खड्गाय नमः । ९३. ओं दृशाः पाशाय नमः । ९४. ओं ज्वाः ध्वजाय नमः ।
 ९५. ओं हूः मुसलाय नमः । ९६. ओं जुः शूलाय नमः । ९७. ओं क्रोः सीराय
 नमः । ९८. ओं वाः पद्माय नमः । १००. ओं हूँ वाँ ज्ञानदाय नमः । १०२. ओं ह्राँ

^१ मनुं B. C. F.

^३ F. omits two lines from here.

^२ मनुः F.

^४ C. omits five lines from here.

सोग वरणमीकार व्यापिना पिण्डयेत् क्रमात् ।
सुरभ्यै नम इत्येव तारपूर्वो मनुस्त्वयम् ॥ १०३ ॥

सुरभ्या कथित सर्गभोगसंपूरणार्थक ।
प्रणवद्वितयस्यान्ते तारिकाद्वयमुद्धरेत् ॥ १०४ ॥

तत परमयामा चाग्रस्थिते मदनुग्रहा ।
अभियोगोद्यते चेह तथैवावतरेति च ॥ १०५ ॥

इहाभिमतशब्द च सिद्धिदे इति च त्रयम् ।
ततो मन्त्रशरीरे च तारस्तारा नमो नमः ॥ १०६ ॥

पञ्चचत्वारिंशदणो मन्त्र आनाह्ननार्थक ।
प्रणवस्तारिका प्राणास्त्रय सव्यापिनस्तत ॥ १०७ ॥

तिस्रश्च तारिका पञ्चादिद शब्द त्रिरचरेत् ।
गृहाण वद्धिजाया च भोगदानमनुस्त्वयम् ॥ १०८ ॥

ओंकारमुद्धरेत् पूर्य विष्णु व्योमान्वित तत ।
तारिकामुद्धरेत् पञ्चाङ्गुयो विष्णु तथाग्रिधम् ॥

ततो व्योमान्वित प्राण सोमनामसमन्वितम् ।
परे च परमेशे च प्रसीद प्रणव तत ॥ ११० ॥

तारिका च नमश्चान्ते प्रसादनमनुस्त्वयम् ।
प्रणवस्तारिका चैव ततो भगवतीति च ॥ १११ ॥

मन्त्रमूर्तेऽथ स्वपद समासादय तद्द्वयम् ।
क्षमस्वेति द्विरुच्चार्य तारस्तारा नमो नमः ॥ ११२ ॥

वैसर्जनमनु सोऽयमित्येते मन्त्रनायका ।
कथिता सुरशार्दूल सर्वपापमलपहा ॥ ११३ ॥

अभक्ताना च ये नैव प्रदेया क्रूरकर्मणाम् ।
नास्तिकानामसाधूना धूर्ताना वञ्चनाजुषाम् ॥

भक्तानामास्तिकाना च श्रद्धासयमसेविनाम् ।
मदीयक्रमसत्त्वाना सत्कृताना विशेषत ॥ ११५ ॥

तत्त्वतश्चोपसत्त्वाना दृढश्रद्धावलम्बिनाम् ।
वैष्णवानामिद वाच्यमवाच्यमितरेषु तु^२ ॥ ११६ ॥

अन्यथा वक्ति यो मोहाव्येभान् कामादथापि वा ।
अज्ञानाद्वालभानाद्वा^३ स याति नरकान् बहून्^४ ॥

तस्मादालक्ष्य यै सर्व गुणजात यथोदितम् ।
प्रदूयादुपसन्नाय धर्मेण न्यायतस्तथा ॥ ११८ ॥

हृदयाय नम इत्यादि । १०३. ओ म्वा सुरभ्यै नम । १०४-१०६. ओं ओं
हीं हीं परमयामास्थिते मदनुग्रहाभियोगोद्यते इहावनरेहाभिमनसिद्धिदे मन्त्रशरीरे ओ हीं नमो
नम । इत्यानाहनमन्त्र । १०७, १०८. ओ हीं ह ह हीं हीं हीं इदमित्तिदमर्थं गृहाण स्वाहा
इत्यादि । १००, ११०. ओ ईं हीं ईं हसपरे परमेशे प्रसीद ओं हीं नम । इति प्रसादनमन्त्र ।
१११, ११२. ओ हीं भगवति मन्त्रमूर्ते स्वपद समासादय समासादय क्षमस्व क्षमस्व

^१ मदीयम् ।

^२ मन्त्र C.

^३ तत् C.

^४ कृमात् A.

प्रद्वयाद्यो ह्यधर्मेण यो वाधर्मेण पृच्छति ।
तावुभौ नरकं घोरमृच्छतः कालमक्षयम् ॥ ११९ ॥

पृथिवीं रत्नसंपूर्णां दद्याद्यद्यपि वासव ।
नैव देयं ह्यभक्ताय नापरीक्षितशीलिने ॥ १२० ॥

इति ते भवतो भक्तिर्मयि शक्र महीयसी ।
तत्त्वतश्चोपसन्नस्य मयेह प्रीयमाणया ॥ १२१ ॥

अङ्गोपाङ्गादिमन्त्राणां मन्त्रकोशः प्रकाशितः ।
मुद्राकोशमिदानीं त्वं गदन्त्या मे निशामय ॥

इति ^१श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे अङ्गोपाङ्गादिमन्त्रप्रकाशो नाम
त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः

ओं ह्रीं नमो नमः । इति विसर्जनमन्त्रः । ११९. अत्र “अधर्मेण च यः प्राह यश्चाधर्मेण
पृच्छति । तयोरन्यतरः प्रैति विद्वेषं वाधिगच्छति ॥” (२. १११) इति मनुवचनमवधेयम् ।

इति त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः

✓ चतुस्त्रिंशोऽध्यायः

श्री —

मुद्रामोक्षं प्रवक्ष्यामि मन्त्रकोशस्य वासव ।
येन विज्ञातमात्रेण मन्त्रसिद्धिर्महीयसी ॥ १ ॥
मुद्रा वै बधयेन्मन्त्री स्नानकाले जलान्तरे ।
आत्मनो न्यासकाले च पूजान्ते मण्डलाग्रिधौ^१ ॥
अर्चाया मन्त्रविन्यासे ह्यर्घ्यपात्रेषु भोजने ।
पूर्णाहुत्यवसाने च मन्त्रे^२ ह्यभ्यन्तरस्थिते ॥ ३ ॥
हिंस्रानां विधाताय सर्वविघ्नोपशान्तये ।
समुत्तौ तु करौ कृत्वा सुभ्रिष्टौ सुप्रसारितौ ॥ ४ ॥
समुत्तं मध्यमायुग्मनिक्षिप्त्वाङ्गुलयः परा ।
अन्योन्याभिमुखाश्चैव भुजवृन्दनं कल्पिता ॥ ५ ॥
महाश्रीरिति विख्याता सर्वसौभाग्यदायिका ।
मोचनी सर्वदोषाणां शीघ्रसिद्धिप्रदायिनी ॥ ६ ॥
जडभूतस्य वै^३ जन्तोर्बोधनाभ्युदयात्मिना ।
प्रसाये^४ वाममुत्तानमङ्गुल्यो^५ विरला स्थिता ॥
कार्यात्वारुद्धितप्रान्ता अङ्गुष्ठं सेतुवद्भवेत् ।
समुत्तं तामु सलपं करशालासु मध्यमा^६ ॥ ८ ॥
^७ हस्तसमुत्तं तु वज्रीयाच्छक्तिमुद्रा सुप्तप्रदाम् ।
इमे मुद्रे महाभागे योगिवृन्दोपरार्जिते ॥ ९ ॥
परमूत्सपदस्थे तु मम प्रीतिप्रदायिके ।
मम^८ मूत्सपदस्थाया योनिमुद्रा निशामय ॥ १० ॥

समुत्तौ तु करौ कृत्वा^९ सुभ्रिष्टौ सुप्रसारितौ ।
मध्यतो मूलतः पृष्ठे विपर्यस्ते ह्यनामिके ॥ ११ ॥
तर्जनीमूलयोर्न्यस्य ताभ्यामग्रे निगूहयेत् ।
मध्ययो शेषयोरग्रे कनिष्ठायुगलं पुर ॥ १२ ॥
अन्योन्यं पृष्ठतो लग्नं तलमध्योन्नतं भवेत् ।
अङ्गुष्ठमध्यं कुर्यान्मध्ययोरग्रपर्वगम् ॥ १३ ॥
महायोनिरिति ख्याता मुद्रा सर्वशङ्करी ।
त्रिविधा त्रिविधाया मे मुद्रैषा सप्रदर्शिता ॥ १४ ॥
सूक्ष्माख्या^{१०} शक्तिमुद्रा या विकारस्तत्र^{११} वर्ण्यते ।
प्रदेशिन्यादितोऽङ्गुष्ठमैकैकदयेन सेतुवत् ॥ १५ ॥
^{१२} विन्यस्याङ्गुलिषु ज्ञेयाश्चतस्रो मुद्रिका इमा ।
शक्तीनां तु मदीयानां लक्ष्म्यादीनां पुरंदर ॥ १६ ॥
लक्ष्मी कीर्तिर्जया माया देव्यो मच्छक्तयो हि ता ।
दक्षिणेन तु हस्तेन मुष्टिवन्धं प्रकल्पयेत् ॥ १७ ॥
अन्तःस्थमुत्तं कृत्वा वामाङ्गुष्ठं सुरोत्तमं ।
समुत्तं हृदि हार्दपां मुद्रा बुद्धिविवर्धनी ॥ १८ ॥
^{१३} प्रस्ता अङ्गुली सर्वा अङ्गुष्ठेन तु सङ्गृह्येत् ।
शैरस्येया भवन्मुद्रा मन्त्रसन्निधिवारिणी ॥ १९ ॥
मुष्टिं बितर्जनीं कृत्वा तर्जनीं ह्यर्धसंस्थिता ।
शिखामुद्रेति विख्याता सर्वदुष्टभयङ्करी ॥ २० ॥

^१ मन्त्राग्रिधौ A B

^४ वाममुत्ताना B

^७ शक्तिद्वौ C

^{१०} शिखी ल B

^२ वा B

^६ विख्याता B G

^८ मूत्सपदा B C

^{११} प्रमृत्तं इत्युच्यते B

^३ जन्तोर्बोधना B

^६ अग्रमुत्तौ B C F

^९ तस्य B

दोषविघ्नविनाशाय सदा ह्येतां प्रदर्शयेत् ।
आदां तस्मात् प्रयत्नेन यागवेशमनि दर्शयेत् ॥११॥

उत्सादं सर्वविघ्नानां कुरुते मन्त्रसंयुता^१ ।
उभयोरमृतः शाखाः^२ संस्थास्तु करयोर्द्वयोः ॥

ताभ्यां मध्यमसंलग्नं करवधादितो भवेत् ।
वार्मण्येपा भवेन्मुद्रा द्वावसावनया स्पृशेत् ॥२३॥

अभेद्या दुष्टसंचेन भूतवेतालयोगिभिः ।
कर्मकाले निवर्त्येपा मन्त्रिणा च प्रयत्नतः ॥२४॥

करयोर्मथिताङ्गुल्यः संयुताः पाणिपृष्ठगाः ।
तर्जन्यां प्रान्तसंलग्ने सुपिरे चोच्छ्रिते तयोः ॥

अङ्गुष्ठौ मूलसंलग्नौ विपर्यस्तौ परस्परम् ।
चाक्षुष्येपा भवेन्मुद्रा निवर्त्या चक्षुरन्तिके ॥२६॥

तर्जनीं स्फोटयेद्विषु दशसङ्गुष्ठकेन तु ।
द्रतं करद्वयेनैव चक्षुर्भ्यां संनिरीक्षयेत् ॥ २७ ॥

अक्षमुद्रेति विख्याता त्रासनी देवविद्विषाम् ।
अङ्गानामियमुद्दिष्टा पण्मुद्री सर्वसाधनी ॥ २८ ॥

उपाङ्गत्रियुगस्याथ मुद्रा एता निशामय ।
अङ्गुलीः श्रेपयेत् सर्वाश्चतस्रो दक्षिणस्थिताः ॥

तासां मूले तथाङ्गुष्ठं तिर्यञ्चं विनिवेशयेत् ।
उपाङ्गानामियं मुद्रा तथा तत्तत् स्पृशेत् षट् ॥३०॥

अलंकारास्त्रमन्त्राणां^३ मुद्रा अथ निशामय ।
कनिष्ठानामिकामध्या मुष्टिवत् पाणिमध्यगाः ॥३१॥

उभयोर्हस्तयोः पञ्चात्तौ मुष्टी श्रेपयेन्मिथः^४ ।
प्रसार्य तर्जनीद्वन्द्वं श्रेपयेदमृतस्ततः^५ ॥ ३२ ॥

अङ्गुष्ठप्रे विपर्यस्त तर्जन्योर्मध्यतो न्यसेत् ।
मुद्रैपा कौस्तुभी नाम मालामुद्रामिमां शृणु ॥३३॥

कण्ठादापादतः स्वांसौ^६ तर्जनीभ्यां परिभ्रमन् ।
^७कुर्याद्युगपदेवैपा वनमालामयी शुभा ॥ ३४ ॥

व्यङ्गुष्या अङ्गुलीरष्टौ प्रथयेदमृतो मिथः ।
लग्नं बाहुद्वयं कुर्यादेपा वा वनमालिका ॥ ३५ ॥

अङ्गुष्ठौ पार्श्वतो लग्नावङ्गुल्यो विरलाः स्थिताः^८ ।
एषा पाङ्केरुहौ मुद्रा पुष्टिसौभाग्यवर्धिनी^९ ॥ ३६ ॥

उत्ताने दक्षिणे पाणावप्रेऽङ्गुष्ठकनिष्ठयोः ।
मेलयेत् सेतुवच्छिष्टं सुसंश्लिष्टं लतात्रयम् ॥ ३७ ॥

आकुञ्चितफणाकारा मुद्रा पाशा भवेदियम् ।
मुष्टिं पृष्ठस्थिताङ्गुष्ठं पाण्योर्मुष्टिद्वयं पुरा ॥ ३८ ॥

कुर्यादधोमुखं वामं तत्पृष्ठे दक्षिणं तथा ।
अथाधारादिशक्तेः स्थानुद्रोक्ता कूर्मवह्निजा ॥

अधोमुखस्य वामस्य ह्यनामातर्जनीद्वयम् ।
^{१०}आकुञ्च्य मध्यमापृष्ठे विन्यसेत् सुसंश्लिष्टम् ॥

ऋजूमधोमुखीं कुर्यान्मध्यमामङ्गुलीं तथा ।
ततः कनिष्ठिकाङ्गुष्ठौ बलवत्तु प्रसारयेत् ॥४१॥

अनन्तासनमुद्रेयमनन्तोऽयं यथोक्तितः ।
इयमासनमुद्राणां प्रधाना परिकीर्तिता ॥ ४२ ॥

अविभागा परा शक्तिराधाराधारसंज्ञिता ।
कूर्ममुद्रा तदुन्मेषा^{११} नादात्मानन्तमुद्रिका ॥४३॥

भावनीयमिदं शश्वदित्यमासनकर्मणि ।
करद्वयेन वक्ष्णीयाह्नसमुष्टिद्वयं पुरः ॥ ४४ ॥

^१ संयुतम् F.

^४ युष्पः A. G.

^७ कुर्यान्त्युतपदे सैपा B.

^{१०} आमृत्य A. G.

^२ संस्था तु B.

^५ तथा B.

^८ इताः B.

^{११} नामिकानन्त C.

^३ मुद्राम् B. C.

^६ स्वासात् B. F.

^९ वर्धनी B.

अङ्गुलीप्रितयेनैव अङ्गुष्ठौ तर्जनीद्वयम् ।
ग्रान्तलम् तु तत् कुर्यात्तद्युग मेलयेत् पुन ॥४५॥

एषा सा पार्थिवी मुद्रा सर्वभूतविधारिणी ।
मणिवधौ तु सलनौ नरप्राणि करद्वये ॥४६॥

कार्याणि साङ्गुलीकानि परस्परमुखानि तु ।
अङ्गुष्ठमे निराधारे तमध्ये चालयेद् द्रुतम् ॥

मध्ये कुर्याच्च करयोरगाध^१ सुपिरोपमम् ।
क्षीरार्णवस्य मुद्रेषा पादौ पूर्वं प्रदर्शिता ॥ ४८ ॥

करद्वयमसलग्नं कृत्वा तदनु योजयेत् ।
मुखे मुखं तु तर्जन्योरेव मध्यमयो ब्रूमात् ॥४९॥

अनामयोस्ततः पञ्चाद्वक्त्रे वक्त्रं कनिष्ठयो ।
अङ्गुष्ठयुगलं तत्तदङ्गुलीमुखयोन्येवेत् ॥ ५० ॥

एतमुद्राचतुष्कं तु धर्माद्ये तु चतुष्टये ।
अधर्मादिचतुष्काणां तद्वन्मुद्राचतुष्टयम् ॥ ५१ ॥

तत्पूर्वस्थस्य पद्मस्य मुद्रा^२ पादौ पुरोदिता ।
दक्षिणस्य तु हस्तस्य तर्जन्यङ्गुष्ठमेलनम् ॥ ५२ ॥

कृत्वा तदनु तद्वन्धं विनास्य च शनैः शनैः ।
समुत्तानं पुनः कुर्याच्छास्त्रास्य प्रथक् पृथक् ॥

धामत्रयस्य मुद्रेषा चिन्नासनगता शृणु ।
रुद्रौ प्रसारितौ हस्तौ कुर्यादङ्गुलिरूपम् ॥ ५४ ॥

चिन्नासनस्य मुद्रेषा शुद्धसत्त्वमयी परा ।
हार्द्रादिदिशि मुद्राणां सर्वणोपविनाशिनी ॥ ५५ ॥

भूषणाग्रासनार्त्तानां तत्र गत्रं प्रदर्शिता ।
क्षेत्रेधरादिमुद्राणामिदानीं दशकं शृणु ॥ ५६ ॥

प्रलम्बङ्गुलिमपातं कृत्वा पाणिद्वयेन तु ।
यगमपीदयेत् शुभं नङ्गुष्ठद्वयमुद्भूतम् ॥ ५७ ॥

मुद्रेयं क्षेत्रपालस्य सर्वदुष्टनिवर्हणी ।
उत्तानौ तु करौ कृत्वा निकटस्थौ पुरदर ॥ ५८ ॥

अङ्गुलीनां गणं सर्वं कुञ्चितं मध्यस्थितम् ।
अङ्गुष्ठौ पतितौ कृत्वा क्रमशः^३ स्फुटता नयेत् ॥

श्रीवीजस्य तु मुद्रैषा प्रथमं कथिता तव ।
समुत्थाप्य कराद्वामात्तर्जनीं चण्डवीजजाम् ॥

तामेव दक्षिणाद्वस्तात् प्रचण्डस्य निदर्शयेत् ।
मध्यमां वामहस्ताद्वै समुत्थाप्य जयस्य सा ॥६१॥

दक्षिणाद् विजयारयस्य वीजस्य परिकीर्तिता ।
वामाचानामिका प्राग्वत्कृत्वा गात्रस्य विद्धि ताम् ॥

दक्षिणाद्यामुनस्योक्ता मुद्रा वीजस्य वासव ।
मुद्रा शङ्खनिचे प्रोक्ता वामहस्तात् कनिष्ठिका ॥६३॥

तथा पद्मनिघेर्हस्ताद् दक्षिणात् सा कनिष्ठिका ।
दक्षिणेन तु हस्तेन साङ्गुष्ठेन तु मुष्टिना ॥ ६४ ॥

प्रदेशिनीमनामा च वामहस्तस्य पीडयेत् ।
प्रयत्नीकृतशस्त्राणां पृष्ठे योज्याथ मध्यमा ॥ ६५ ॥

लम्बमानकराकारा यथा सदृश्यते च सा ।
मुष्टेर्नातिसमीपस्था वामहस्तात् कनिष्ठिकाम् ॥६६॥

दक्षिणाङ्गुष्ठपार्श्वेन^४ दद्यात् परिभाषयेत् ।
ईपत्तिर्यग्गतिस्रष्टौ वामोऽङ्गुष्ठस्तथा पर^५ ॥६७॥

यथा तौ परिदृश्येते गन्धर्वोपमौ शुभौ ।
गणेश्वरस्य मुद्रैषा सर्वविघ्नक्षयकरी ॥ ६८ ॥

सङ्ग्रही मणिवधौ तु कृत्वा पाणिद्वये पुरा ।
सत्प्रभमप्रदेशात् प्रोततं मध्यमायुगम् ॥ ६९ ॥

प्रदेशिनीयुगं तद्वत्तथैवानामिराद्वयम् ।
अङ्गुष्ठं द्विगुणीकृत्य नमयेत्तदधोमुखम् ॥ ७० ॥ ✓

^१ अग्राध A B C

^२ रुद्रा A. B C.

^३ क्रमशः F

^४ भावे A

शनैः शनैः स्प्रशोद्यावत् स्व स्व^१पाणिद्वयीतलम् ।
स्फुटं सुविरलं कुर्यादङ्गुष्ठद्वितयं तथा ॥ ७१ ॥

कनिष्ठिकाद्वयं चैनं समेन धरणेन तु ।
इयं वागीश्वरी मुद्रा वाणीविभवदायिनी ॥ ७२ ॥

समुच्चौ सपट्टीकृत्य द्वौ हस्तौ सप्रसारितौ ।
विनियोज्यौ ललाटाम्रे शिरसावनतेन तु ॥ ७३ ॥

गुर्वादित्रितयस्यैषा मुद्रा चेत् प्रसादिनी ।
प्रोक्तान् दक्षिणं पाणिं कृत्वाङ्गुलिगणं ततः ॥

सलग्नं कुञ्चयेत् किञ्चिदङ्गुष्ठं सप्रसार्य च ।
तियक् शनैः शनैः किञ्चित् कुर्याच्चाधोमुखं ततः ॥

मुद्रा पितृगणस्यैषा नित्यवृत्तिकरी स्मृता ।
इयं श्राद्धसहस्रेभ्यः पितृप्रीतिकरी सदा ॥ ७६ ॥

दर्शनीया प्रयत्नेन पितृणां पूजने सदा ।
वरद्वयं समुत्तानं नामिदं देशे नियोजयेत् ॥

वामस्य दक्षिणं षष्ठे मुद्रैषा सिद्धसप्तदं ।
सुष्ठु दक्षिणं हस्तमात्मनस्तु पराङ्मुखम् ॥ ७८ ॥

पराङ्मुखं लम्बमनं वामपाणिं प्रकल्पयेत् ।
वराभयदमुद्रे द्वे लोकेऽनानामिमे स्मृते ॥ ७९ ॥

एकैरेन तु मन्त्रेण वज्राद्येव क्रमागुतम् ।
अस्त्राख्यां शक्तिसयुक्तां प्रागुक्तां सप्रदर्शयेत् ॥

लोकपालयुधानां तु पूजितानां क्रमादिह ।
वामहस्तकनिष्ठाद्यास्तिस्रं स्वतलमध्यगा ॥ ८१ ॥

तासामङ्गुष्ठतः षष्ठे तर्जनीं प्रोन्नता भवेत् ।
न सार्वशःप्रदेशस्था ततो दक्षिणपाणिना ॥ ८२ ॥

अङ्गुलीत्रितयैर्नैव मुष्टिं बद्धा तु पूर्यवत् ।
तर्जनीं द्विगुणीकृत्य त्वङ्गुष्ठाम्रे नियोजयेत् ॥ ८३ ॥

प्रोद्यते दक्षिणो बाहुश्चक्रक्षेपे यथोद्यतः ।
विष्वक्सेनस्य मुद्रैर्न विश्ववन्धनकृन्तनी^३ ॥ ८४ ॥

किञ्चिदाकुञ्चयेद्वस्तं दक्षिणं हृदयोपगम् ।
अङ्गुष्ठौ विरलौ स्पष्टौ मुद्रा ह्यावाहने स्मृता ॥

खड्गधारासमाकारौ विरलाङ्गुलिकावुभौ ।
अङ्गुष्ठौ दण्डवत् कृत्वा मुष्टिवन्धं शनैः शनैः ॥

कुर्यात् कनिष्ठिकादिभ्यो मुद्रैषा स्याद्विसर्जने ।
प्रसृतौ द्वौ करौ कृत्वा सुश्लिष्टौ चाप्यधोमुखौ ॥

कनीयस्यौ तथाङ्गुष्ठौ सुश्लिष्टौ च नियोज्य च ।
मध्यमाङ्गुलियुग्मं चाप्ययोन्यकरपृष्ठगम् ॥

प्रक्षिप्यानामिकायुग्मं तर्जनीयुगलं तथा ।
मुद्रैषा कामधेन्वाख्यां संवेच्छापरिपूरणी ॥ ८९ ॥

द्विप्रकारं तु मुद्राणां प्रयोगं विद्धि वासव ।
अध्यात्मं सविदाकारं बाह्यं वाकर्मचित्तजम् ॥ ९० ॥

अनेन विधिना मुद्रा यो वज्राति विधानवित् ।
तेनेदं मुद्रितं सर्वमपुनर्भवसिद्धये ॥ ९१ ॥

इति मुद्रागणं सर्वस्तवोद्दिष्टं पुरन्दर ।
आराधनाधिकारार्थं शृणु स्नानविधिं परम् ॥ ९२ ॥

अन्तर्बहिर्मलोपेतमलक्ष्मीं प्रतिपद्यते ।
तस्या निवारणार्थाय स्नानं सर्वत्र सिध्यते^४ ॥ ९३ ॥

तत् पुनस्त्रिविधं स्नानं जलमन्त्रास्मृतिक्रमात् ।
त्रिविधं पुरुहूतैस्तत् स्मृतं शतगुणोत्तरम् ॥ ९४ ॥

पुष्करादिषु तीर्थेषु यत् स्नानं जलजं^५ स्मृतम् ।
तत् शतगुणं स्नानं भगवच्छास्त्रोदितम् ॥ ९५ ॥

तस्माच्छतगुणं मान्त्रं मन्त्राङ्गन्याससम्भवं ।
तस्माच्छतगुणं ध्यानं शुद्धसविर्भयं परम् ॥ ९६ ॥ ✓

^१ पाण्डोर्द्वयोस्तथा B. C., पाणिद्वयोस्तलम् F

^२ चेष्यते A C.

^३ स्वाभिमुख C

^५ मन्त्र B

^३ कर्तनी B C.

आदौ सामान्यविधिना जलन समाचरेत् ।
विशेषविधिना पश्चाद्विशेषस्य विधिरूपम् ॥९७॥

पूर्णं स्नात्वा मृदाग्नौ पश्चाद्गन्धादिलेपनम् ।
स्नानं स्यात्तन्मलमक्षैः प्राणायामैः समाचरेत् ॥९८॥

द्वादशावृत्त्या कुर्यात् पूरणं तारया पुरा ।
धारयेत् पौडशावृत्त्या द्विपट्केन पुनस्त्यजेत् ॥९९॥

सव्यदक्षिणपर्यायै रेचनान्तमरुक्कम् ।
मलान् क्षपयति प्राणन डोस्थान् पूर्वसंचितान् ॥

ततस्तत्तनमयो भूत्वा मलिनं भूतपिण्डकम् ।
पाट्कोशिकमसारं च शोधयेद्धारणाशतम्^१ ॥

प्रथिव्यादीनि^२ सारणि तत्तानि स्वस्वकारणे ।
धारणमिर्नयेदस्तमव्यक्तान्तानि वै क्रमात् ॥१०१॥

क्षीरे क्षीरमिवात्मानं मयि समिश्रयेत्ततः ।
भूत्वा लक्ष्मीमयं पश्चाद्भवेन्नारायणात्मकं ॥१०३॥

धारणावधमासाद्य शुद्धसत्त्वेन चेतसा ।
परमात्मात्मकत्वं यत् सा शक्तिः परमा मता ॥१०४॥

तत्स एनं स्वकं पिण्डं सदहेद्धारणाग्निना ।
चिदायुशुक्लेस्तेजःपुञ्जमचिक्वाणालयम् ॥ १०५ ॥

पततः सस्मरेन्मूर्ध्नि पिण्डं प्रज्वलितं ततः ।
शान्तमन्तःस्थसत्सत्त्वं भस्मीभूतरजस्तमम् ॥१०६॥

रजस्तमेमयं भस्म तपोहोदोधवायुना ।
चिदानन्दमहामोवेरतरङ्गगुणाकरात् ॥ १०७ ॥

प्रसूतं सृष्टिमगणं सस्मरेदमृतोदकम् ।
तेनाप्यायितमन्तःस्थं तत्सत्त्वं देहता नयेत् ॥१०८॥

शुद्धं तत्सृष्टिमगणं सत्त्रयेऽद्वैतिकं वपुः ।
धन्तं शुद्धिरियं प्रोक्ता वक्ष्यशुद्धिमयोऽष्टुण् ॥ १०९ ॥

वक्ष्यमाणमैरङ्गैर्मन्त्रग्यास समाचरेत् ।
^३बहिः शुद्धिर्भवेदेव तदा स्नानं समाचरेत् ॥

पवित्रपाणिनादयः मृत्कला मन्त्रमन्त्रिताम् ।
ता त्रिधा वामहस्तं त्रे मूलमध्याग्रतो न्यसेत् ॥१११॥

बोधशक्त्यात्मना पूर्वं तीर्थशुद्धिं समाचरेत् ।
तीर्थं तत् त्रिविधं प्रोक्तं स्थूलसूक्ष्मपरमात्मना ॥११२॥

तर्पयत्यखिलं स्थूलं स्थूलरूपेण तज्जगत् ।
सत्तत्तत्तमना तु सूक्ष्मेण ससुरास्तर्पयेत्पितृन् ॥११३॥

परेणानन्दरूपेण नयेन्मत्कर्मयोग्यताम् ।
तस्माच्छुद्धिं पुरा कार्या तीर्थे शास्त्रदशां स्वयम् ॥

ज्ञानधारणयाकृष्य तीर्थसत्तां तु वैष्णवीम्^४ ।
^५मयि शक्तौ लयं नीत्वा चिदानन्दमहास्पदं ॥

स्थूलं ज्ञानं गिना दग्ध्वा ब्रह्मानन्देन पूरयेत् ।
ज्ञानशक्त्यावरोप्य तथ तीर्थं सत्त्वं तु वैष्णवम् ॥

प्रथमे मध्यमेऽथान्ते मृद्भागे क्रमशः सुधीः ।
अस्त्रं च मूलमन्त्रं चाप्यङ्गमन्त्रं च सस्मरेत् ॥११५॥

दश दिक्षु क्षिपेदस्त्रं सर्वविघ्नोपशान्तये ।
मूलमन्त्रान्वितं भगवतीर्थमध्ये विनिक्षिपेत् ॥

^६सनिधानं भवेत्तेन मन्त्रमूर्तेर्मम क्षणात् ।
मृद्भागाङ्गमन्त्रं यत्तेनङ्गानि विलेपयेत् ॥ ११९ ॥

जलमध्यं समाविश्य निमज्ज्योन्मज्ज्यं वै पुनः ।
कराभ्यामस्त्रजप्तं स्मर्य पूर्वं मूर्ध्नि विनिक्षिपेत् ॥

द्वितीयं मूलमन्त्रेण तृतीयं च द्विमन्त्रकैः ।
ततस्तीर्थं समासन्नं सम्यगचम्य वै ततः ॥१२१॥

स्नानं समाचरेन्मन्त्रैर्यथावन्त्यासकर्मणा ।
ध्यानं न ततः कुर्यात् सावधानेन चेतसा ॥१२३॥ ✓

^१ द्वात् C

^४ व व तु र्पणम् B C

^६ B omits four lines from here

^२ तत्त्वं नि कारणानि स्वकारणे B F

^५ F omits three lines from here

^३ B F omits this line

खस्थितं पुण्डरीकाक्षं स्मृत्वा लक्ष्मीधरं परम् ।
 तत्पद्मदकजां धारां संस्मरेच्छिरसि च्युताम् ॥
 तथा संप्रावयेदन्तर्बहिश्च स्रजं वपुः ।
 एकैव शो द्विशो वापि त्रिशो वापि समाहितः ॥
 यथाज्ञाति यथाकालं त्रिविधं स्नानमाचरेत् ।
 प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तेश्च नामभिर्मन्मयान् सुरान् ॥
 ऋषींश्च तर्पयित्वाथ स्वधान्ते तर्पयेत् पितॄन् ।
 एवं स्नानं विधायैव तीर्थस्थं मन्त्रनायकम् ॥१२६॥
 आकृष्य पूरकेणाथ संस्मरेद्बुद्धयान्तरे ।
 आकृष्य मनसास्त्रं च दिग्विदिकस्थापितं पुरा ॥
 यागाङ्गानि समादाय प्रयायाद्यागमन्दिरम् ।
 रुर्यं सिद्धमथाप्य वा सिद्धैर्यं परिकल्पितम् ॥१२८॥
 मनुष्यैः कल्पितं वाथ मन्मथैर्भावितान्तरैः ।
 सर्वलक्षणसंपूर्णं विमानं पञ्चरात्रिकम् ॥१२९॥
 शुभं कमलिनीतीरं विजयं वा मनेहरम् ।
 यद्वा विविक्तमुद्रां पुण्यवृक्षोपशोभितम् ॥१३०॥
 पुलिनं रमणीयं वा सिक्थोपरि विस्तृतम् ।
 अवतमजनस्पर्शमसमीपस्थदोषघत् ॥१३१॥
 यत्र वा रोचते चित्तं तत्र यायान्मनोवशात् ।
 हृन्मध्यस्थे परे मन्त्रे प्रबुद्धानन्दविग्रहे ॥१३२॥ ✓

दिगन्तरमपश्यन् वै मौनी संरोधितानिलः ।
 प्राप्य स्थानं शुभं तत्र नासाग्नेण विरेचयेत् ॥१३३॥
 मन्मन्त्रं परमात्मानं प्रदीप्तानलविग्रहम् ।
 बहिरस्त्रं च दिव्यस्य चरणेनाहनेत् क्षितिम् ॥१३४॥
 स्मरन् मन्त्रमयीं लक्ष्मीं मामेकां परमेश्वरीम् ।
 एकान्तदेशमसाद्य बध्नीयाद्गुचिरासनम् ॥१३५॥
 दमे चर्मणि वस्त्रे वा फलके यद्वाकाष्ठजे ।
 अभिवन्द्य हरिं मां च भक्त्यैव^१ गुरुस्ततः ॥
 गृहीत्वा मानसीमाङ्गां तेभ्यस्तु शिरसा नतः ।
 मानसीं निर्वपेत्^२ सर्वा क्रियां ज्ञानसमाधिना ॥
 ज्ञानेन क्रियते यद्यत् कर्म ब्रह्मसमाधिना ।
 शुद्धसत्त्वमयं तत्तदक्षयं भवति ध्रुवम् ॥१३८॥
 बाह्यद्रव्याश्रिता यस्माद् दोषा राजसतामसाः ।
 ततस्तच्छोधनमपि कर्मणा मनसा गिरा ॥१३९॥
 तस्मादेकान्तनिर्दोषं भावनावासितं^३ तथा ।
 तस्माज्ज्ञानं समास्थाय शुद्धं संवित्समुद्भवम् ॥१४०॥
 ज्ञानभावनया कर्म कुर्याद्वै पारमार्थिकम् ।
 इति स्नानविधिः सम्यक् कीर्तितस्ते सुरेश्वर ।
 अङ्गन्यासादिकं स्थानं तत्र वक्ष्यन्मृतः परम् ॥१४१॥ ✓

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे स्नानविधिप्रकाशो नाम

चतुर्विंशोऽध्यायः

^१ एवं B.

^२ भवति B. G.

^३ सर्वाः क्रियाः B. F.

^४ भीमश्च उप A.; भीमश्च उपे B.

✓ पञ्चत्रिंशोऽध्यायः

श्री —

अन्तर्यागादिसिद्धयर्थं भूतशुद्धिं निशामय ।
कथ्यमान मया शक्र सावधानेन चेतसा ॥ १ ॥

^१प्रकृत्यन्तस्य प्रध्व्यादेः ^२कादिभान्ततयैव च ।
मन्मयीकरण बुद्ध्या भूतशुद्धिरिहोच्यते ॥ २ ॥

पृथिव्यादि प्रकृत्यन्त यत् प्रकृत्यप्रकं स्थितम् ।
स्थूलसूक्ष्मविभेदेन तत्र रूपद्वय विदुः ॥ ३ ॥

चक्षुर्गोचरसंस्थान स्थूलरूप तु धर्ष्यते ।
कारणाकारता यत्र तत्तु तन्मात्रमुच्यते ॥ ४ ॥

स्थूलसूक्ष्मविभेदेन तत्त्वमेतद् द्विरष्टकम् ।
विषयेन्द्रियवृत्तीश्च तत्र तत्र निवेशयेत् ॥ ५ ॥

प्राणादि पायूपर्यादि गन्धादीति त्रय त्रयम् ।
तन्मात्रवगः प्रध्व्यादौ प्रातिलोभ्याच्छम नयेत् ॥

तरङ्गा जलधौ यद्वदस्त यान्ति समीरणात् ।
विषयेन्द्रियकहोला महाभूतमहोदधौ ॥ ७ ॥

सुसमीचीनया बुद्ध्या तद्वदस्तं नयेद् बुधः ।
^३मनोऽभिमान इत्येतावहकारे शम नयेत् ॥ ८ ॥

प्राणमध्यवसायं च बुद्धितत्त्वे ^४निवर्हयेत् ।
सत्त्व रजस्तमश्चैत्रैरगुण्य प्रकृतौ नयेत् ॥ ९ ॥

यत्तत् त्रैगुण्यमव्यक्त कारण महदादिके ।
त्रैगुण्यं च प्रसूतिश्च मायेत्येतत् त्रिधा तु तत् ॥

एव ^५तत्त्रविदा होया एता प्रकृतयो दश ।
स्थूलसूक्ष्मविभेदेन ता पुनरिंशति स्मृता ॥ ११ ॥

स्थूलानां प्रकृतीनां तु दश मन्त्रा इमे स्मृताः ।
तत्तत्संज्ञा हुफडन्तास्तारिकाद्या ध्रुवादिका ॥ १२ ॥

१. भूतशुद्धिर्नाम साधकस्य प्राकृतदेहस्थाना मासमेदेऽस्थिभूयिष्ठानां भूतानां शुद्धीकरणम् । तच्च भगवदाराधनयैव्यतासपत्त्यै । तत्प्रकारश्च प्रकृतानां तेषां स्वस्वकारणेषु लब्धचिन्तनपूर्वकं भगवति समर्पणं कृत्वा पुनस्तत्संज्ञाशात् भगवन्मया प्रकृतभूताविर्भावपूर्वकं तदारब्धदेहावस्थितिमाननम् । एषा च भूतशुद्धिः सर्वैरपि तात्त्विकैः स्वस्वसमयानुसारेण स्वमन्त्रेषु प्रतिपदिता दृश्यते । २. कादि भान्तमिति । ककारेण पृथिवी भूकारेण प्रकृतिश्च गृह्यते । ३. पूर्वैश्च लब्ध निदर्शनपुरेणाह—तरङ्गा इति । १०. त्रैगुण्यमिति । एषा क्रमेण प्रगणमयत्तं तम इत्यौपनिषदो व्यवहारः । १२. तत्तत्संज्ञा इति । आदौ भगवत्, तन्मात्रिका, तनो भूतसंज्ञा, तनो हु फड । आहत्य ओं ह्रीं पृथिव्यै हु फड इति

^१ F omits verses 2 to 23

^४ निवर्हयेत् A

^२ कादिभान्त A

^५ तत्र त्रिधा B

^३ G omits this line

मास मेदस्तथा स्मृत्वा रसो व्योमाक्षरत्रयम्^१ ।
परान् परद्वयं चैव विन्दुनादविभूषितम् ॥ १३ ॥

दशाना सुक्ष्मरूपाणां शक्त्याद्यास्ता नव स्मृता ।
देहेषु जीवभूता या शक्त्य परसङ्गिता ॥ १४ ॥

मायाव्योमयुतानेतान् शक्त्यादींस्तदनु स्मरेत् ।
निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च ॥ १५ ॥

शान्त्यतीताभिमाना च प्राणा गुणवती तथा ।
गुणसूक्ष्मा निर्गुणा च एत संज्ञा क्रमात् स्मृता ॥

वीजानां दशके तस्मिन् बह्विविष्णुवर्धचन्द्रकान्^२ ।
सयोज्य मन्त्रान् जानीयदधिष्ठात्रीगतानिमान् ॥

गन्धश्रीश्च रसश्रीश्च रूपश्री स्पर्शपूर्विना ।
शब्दश्रीरभिमानश्री प्राणश्रीर्गुणपूर्विना ॥ १८ ॥

तथैव गुणसूक्ष्मश्रीर्मायाश्रीरिति सङ्ख्या ।
अधिष्ठान्योऽपि^३ वर्तन्ते शक्तयो दशके मम ॥ १९ ॥

एव परिकर बुद्ध्वा भूतशुद्धिं समाचरेत् ।
स्थानशुद्धिं पुरा कुर्याद्यथा तदवधारय ॥ २० ॥

कालान्यर्कसहस्राभा निर्धूमाङ्गारसनिभाम् ।
मा स्मृत्वा मन्मुरोत्थेन बह्विना निर्देहेद्बुधम् ॥

सोमायुताभमद्वक्त्रजेनासिञ्चेदयाम्बुना ।
स्थानशुद्धिर्भवेदेव भूतशुद्धिमयो भृशु ॥ २२ ॥

चतुरश्रा समा पीता वज्रचिह्ना यमुधराम् ।
मन्त्रेण हृष्ट्य देहान्त स्वस्थानरथा लयं नयेत् ॥

गन्धमन्त्रे ततस्तच्च स्ववीजेनास्तमानयेत् ।
मन्यधिष्ठानभूताया मा च बाह्याभसि क्षिपेत् ॥

मन्त्रेणार्धेन्दुसकाश पद्माङ्क तच्च दैवतम् ।
स्वस्थाने विलयं नीत्वा रसमन्त्रे स्वमन्त्रत ॥ २५ ॥

मन्त्रेण त प्रतिष्ठाप्य तच्च मन्यानयेत्ययम् ।
मा च बह्वे क्षिपेद्बह्वावामाय तत्क्रमस्तयम् ॥

सर्वत्र नैक बुध्येत मच्छक्तेरित्यथ बुध ।
यथा हि सर्पिरासिञ्चेत् क्षीरे तन्मथनोद्भवम् ॥ २७ ॥

सर्पिरन्यत्र च क्षीरे तत्सर्पिष्यपि^४ चान्यकम् ।
एवमा प्रवृत्ते शक्तीरधिष्ठात्री स्मरेद् बुध ॥

एव^५ मा परमा शक्तिं नवशक्तिसमान्विताम् ।
निर्गुणान्तविधा ध्याता मायाधिष्ठानपरिणीम् ॥

दशमी तत्पर नीत्वा शक्तिमेकादशीं स्थिताम् ।
महाक्षोभमयीं लक्ष्मीं व्यूहाभ्युदयरूपिणीम् ॥ ३० ॥ ✓

मन्त्र । जयास्ये तु (१०-१५) तारिकास्थाने मन्त्रन्तराण्युक्तानि । १५. जीमशक्तीना
नामान्याह—निवृत्तिरित्यादि । १७. बह्वित्यादि । री इत्येतत् सयोज्येत्यर्थः ।
१८. गन्धश्चरित्यादीनि शक्तिनामनि । २०. पुरेति । भूतशुद्धे पूर्वमित्यर्थः । २२.
एव निर्देगस्य स्थानस्य पुनरुज्जीवनमाह—सोमेत्यादि । २३. मन्त्रेणेति । अत्र मन्त्र
श्चा इति जयास्ये उक्त (१०-१७) २६. मन्त्रेणेति । प्या इति जयास्ये मन्त्र
उक्त । आमयमिति । मायापर्यन्तमित्यर्थः । २७. नेकमिति । लयं सर्वत्रैकत्रिध न बुध्येते-
त्यन्यथ । तदेव निदर्शनमुखेनाह—यथा हीति । तन्मथनेद्भवमिति सर्पिर्विशेषणम् ।

^१ व्योमाक्षर पुन C

^२ द्वि B C

^३ निर्गुणा तु स्थानेता A B

^४ दस शक्तेऽस्मिन् A B

^५ सर्पिरिति B G

^६ चन्द्रमा A B C

^७ ता B C

एषादशी च ता नीत्वा द्वादशी परमात्मिकाम् ।
अनिर्देश्यामनौपम्या द्वादशी ता मयि क्षिपेत् ॥

एष ता परमा शक्तिं द्वादशीमखिल स्मिकाम् ।
द्वादशान्तान्तमुन्नीय वर्णमप्या मयि स्मरेत्^१ ॥३२॥

अग्नीपोमार्कवोद्याभा^२ सर्वतोऽक्षिशिरोमुखी ।
धारसतानरूपा मे सूक्ष्मा वर्णमयी तनु ॥ ३३ ॥

सर्वजीवोपकाराय सर्वसभारसभृता ।
उदिता सा^३पुरा विष्णोर्मेषाद्विशुदिवोज्ज्वला ॥

शक्र —

कानि स्थान नि देहेऽस्मिन् यत्र कार्यो लय ब्रमात् ।
कीदृश नि च विम्बानि भूम्यादीना वदाम्बुजे ॥

श्री —

आ जानुतो भुव स्थानमा वट्या पयस स्मृतम् ।
आनाभेस्तेजस स्थान वायो स्थान तदा हृद ॥३६॥

आ वर्णान्नभस स्थानमा विलाचाप्यहकृते ।
आ भुवोमहत स्थानमाकाशे तु^४ पर स्मृतम् ॥३७॥

तत प्रादेशमात्राग्रे मूर्धतश्चतुरङ्गुले ।
स्थाने प्रकृत्या शेष तदङ्गुलीना द्विरष्टकम् ॥३८॥

एषादश्या द्विपटकाया स्थान तत्त्वक्षरश्रिय ।
चतुरश्र भवेद्विम्ब वज्राङ्क पार्थिव महत् ॥ ३९ ॥

अर्धेदुसदृश शुक्ल पद्माङ्क पयस स्मृतम् ।
त्रिकोण रूस्तिवाङ्क च रक्त तैजसमुच्यते ॥ ४० ॥

^५भूध्र पङ्क्तिविन्दुसयुक्त^६ वृत्त वायव्यमुच्यते ।
अञ्जन भ तथाव श विम्बमात्र स्मृत परम् ॥४१॥

एष तत्त्वोपसहारे कृते हस्तुहरोद्भूतम् ।
ज्ञानरज्ज्वलम्ब च सुषुम्नामध्यमानुगम् ॥ ४२ ॥

ऊर्ध्वमाजानुमुन्नीय शक्तिसोपानपङ्क्तिभि ।
द्वादशान्तान्तराजीव मध्यस्थाया मयि क्षिपेत् ॥४३॥

तदन्ते च^७ महापद्म सहस्रदलसयुतम् ।
सूर्यकोटिसहस्राभमिन्दुकोन्मययुतप्रभम् ॥ ४४ ॥

अग्नीपोममयान्त स्था महानन्दमयी तनु ।
अनिर्देश्योपमा सविन्मयी सा म मित्रा परा ॥४५॥ ✓

३२. द्वादशान्तेति । मूर्ध्न उपरि मायातो द्वादशाङ्गुलादूर्ध्व स्थान द्वादशान्तमिति साम्प्रदायिको व्यवहार । ३३. वर्णमयी तनु निशिनिष्टि—अर्धत्यादि । धारसानेति । अमृतधारसतानरूपेत्यर्थ । ३४. प्रकृत्या स्थानमाकाशे आह—तत इति । मूर्धश्चतुरङ्गुलेर्ध्वमग्रे प्रकृत्या अरस्थानम् । तत षोडशाङ्गुलेपरि भागे अत्र्यक्तस्य वस्थानम् । ३५. तन एकादशाङ्गुलेपरि भागे मायस्थानम् । ततो द्वादशाङ्गुलेपरि भागे शब्दब्रह्मस्थानमिति निवेष्ट । इदमेव द्वादशान्तमित्युच्यते । ४१. निव्यमत्रमिति । प्रगानदीना निव्यमत्रमेव । न वर्णादिकमित्यर्थ । ४३ मयि विप्रेदिति । देहस्य दहनचिन्तने तदन्तमर्थमपि दहनचिन्तनप्रसक्तौ तत्तिवरणाय जीवस्य देव्या निशेष उच्यते । ४४. तदन्ते

^१ अङ्गुमरत् C

^२ C omits this line

^३ बोध्याध B

^४ विन्दुयुक्त T

^५ परा B

^६ तु A C

^७ आकाशेभ्य A

अनामायां जयां मायां कनिष्ठायां ततो न्यसेत् ।
सतरत्नारिकासंज्ञानत्यन्तस्तन्मुक्रमः ॥ ६२ ॥

कनिष्ठिकायामु ततो हृदयादीन्यनुक्रमात् ।
अङ्गानि पञ्च विन्यस्य नेत्रमङ्गेषु संस्मरेत् ॥ ६३ ॥

कौस्तुभं दक्षिणतले वनमालां तथापरे ।
दक्षिणे मध्यतः पद्मं न्यसेद्दामतलेऽपि च ॥ ६४ ॥

अङ्कुरं दक्षिणे न्यस्येत् पार्श्वं वामतले तथा ।
अनेन विधिना पूर्वं हस्तन्यासं समाचरेत् ॥ ६५ ॥

ततस्तु विप्रहन्त्यासं यथा कुर्यात्तथा शृणु ।
आ मूर्ध्निश्चरणान्तं च चरणाच्च शिरोऽवधि ॥ ६६ ॥

तारकं तारिकां चैव तौ च चन्द्रातपोपमौ ।
वामस्कन्धे ततो लक्ष्मीं न्यसेत् कीर्तिं च दक्षिणे ॥ ६७ ॥

जयां दक्षिणपाणिस्थां मायां वामकरस्थिताम् ।
नासान्तरे च हृन्मन्त्रं शिरोमन्त्रं च मूर्धनि ॥ ६८ ॥

शिखां चैव शिखास्थाने स्कन्धयोः कवचं ततः ।
विन्यस्य नेत्रयोर्नेत्रमखं पणितलद्वये ॥ ६९ ॥

नाभौ षष्ठे करद्वन्द्व ऊरुजानुपदेषु च ।
न्यसेत् सन्यगुपाङ्गानि त्रियुगं मन्त्रवित्तमः ॥ ७० ॥

यश्चःस्थं कौस्तुभं मध्ये कण्ठे च वनमालिकाम् ।
पङ्कजे करयोन्यस्य मन्त्रमवर्तयन् द्विधा ॥ ७१ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे भूतशुद्धिप्रकाशो नाम
पञ्चविंशोऽध्यायः

६०. सगरेत्यदि । ओ ह्रीं लक्ष्म्यै तर्जनीभ्यां नमः इत्यदि प्रकारेणेत्यर्थः । ६४.
अथ करन्यासः—कौस्तुभमित्यदिना । मध्यतः; तल इत्यर्थः । ६६. मूर्धनमारभ्य
चरणपर्यन्तं चरणमारभ्य मूर्धपर्यन्तं च देहन्यासमाह—आ मूर्ध्नि इति ।

इति पञ्चविंशोऽध्यायः

वामहस्ते ततः पाशमङ्कुरं दक्षिणे करे ।
पादयोस्तारिकां स्थूलां सूक्ष्मां चैवोपसंधिके ॥ ७२ ॥

चरमां ब्रह्मरन्ध्रे तु मन्त्राणां नायिका हि सा ।
चन्द्रिकातपसंकाशं न्यासे न्यासे मनुं स्मरेत् ॥ ७३ ॥

मनसा भावयेन्मुद्रास्तत्र तत्र च साधकः ।
तारिका या परा देवी तथा व्याप्ताननुस्मरेत् ॥ ७४ ॥

विन्यस्तान् सकलान् मन्त्रान् सर्वतः संप्लुतोदयत् ।
एवं कृतेऽनुसंधाने मन्त्राणां भिन्नवर्त्मनाम् ॥ ७५ ॥

अपामिषोदधिस्थानामेकीकारः^२ प्रजायते ।
एवं न्यासे कृते मन्त्री साक्षादक्ष्मीमयो भवेत् ॥ ७६ ॥

सर्वाधिकारभागी स्यादाश्रित्य ध्यानजं बलम् ।
ध्यायिनः सर्वसिद्धीनामाविर्भावश्च जायते ॥ ७७ ॥

न्यस्ताङ्गो निर्भयस्तिष्ठेद्देशे दुष्टसमाकुले ।
विजयेतापमृत्यूंश्च सर्वाश्चैवोपसर्गिकान् ॥ ७८ ॥

न्यस्ताङ्गो विधिवन्मन्त्री यथाशास्त्रेण चेतसा ।
तनुं मन्त्रमयीं तां तु मां ध्यायेत् परमेश्वरीम् ॥ ७९ ॥

अहं स भगवान् विष्णुरहं लक्ष्मीः सनातनी ।
इत्येवंभाववान् योगी भूयो नैव प्रजयते ॥ ८० ॥

इतीयं भूतशुद्धिस्ते यथावच्छक्र वर्णिता ।
अन्तर्यामिणो बह्वे तत्तत्तत्तन्निशामय ॥ ८१ ॥ ✓

^१ B. omits five lines from here. C. omits four lines from here
^२ एकाकारः B.

^३ श्रीपाञ्चरात्रे A.; श्रीपाञ्चरात्रे B

✓ पटत्रिंशोऽध्यायः

श्रीः—

ब्रह्मानन्दमयी शक्र भोगैर्यत् पारमार्थिकैः ।
इज्येयं हृदयान्तःस्था सोऽन्तर्याग इति स्मृतः ॥ १ ॥

पद्मं वा स्वस्तिकं वापि बद्धा योन्यासनं तु वा ।
नाभिमेढ्रान्तरे ध्यायेच्छक्तिमाधाररूपिणीम् ॥ २ ॥

देवीं केनाप्यनाघेयां नीरूपां ज्योतिरात्मिकाम् ।
तदूर्ध्वं कालकूर्मं तु विमलं दीप्तविग्रहम् ॥ ३ ॥

कूर्माकारं परं देवं शङ्खचक्रगदाधरम् ।
तस्य चोपरि नागेन्द्रं पूर्णचन्द्रनिभाननम् ॥ ४ ॥

फणासहस्रसंपूर्णं मदाधूर्णितलोचनम् ।
चक्रलाङ्गलहस्तं च प्रणमेत्तं परात् परम् ॥ ५ ॥

तदूर्ध्वं 'यसुधा' देवीं कुङ्कुमक्षोदसंनिभाम् ।
हेमरत्नविचित्राङ्गीं प्रसन्नवदनेक्षणाम् ॥ ६ ॥

बद्धाञ्जलिं शिरोदेशे संस्मरन्तीं विभुं स्मरेत् ।
चतुर्धा भाजिते क्षेत्रे नाभिमेढ्रान्तरस्थिते ॥ ७ ॥

एवमाधारशक्त्यादिदेवताः संस्मरेदिमाः^२ ।
नाभौ क्षीराणं बंध्यायेत् कुन्देन्दुपयलकृतिम् ॥ ८ ॥

क्षीतोरश्मिमिराकीर्णं पूर्णचन्द्रनिभाननम् ।
गम्भीरविग्रहं ध्यायेद्भूषवन्तमरूपिणम् ॥ ९ ॥

ततः समुत्थितं पद्मं ध्यायेत् क्षीराणवोदरान् ।
प्रशान्तपावकाकारमुदयादित्यवर्चसम् ॥ १० ॥

लम्बोदरं हसनन्तं च सितदन्तं शुभाननम् ।
द्विभुजं वेष्टितं शश्वच्छुभैर्विविधपद्पदैः ॥ ११ ॥

सहस्रदलसंपन्नं^३ सहस्रकिरणावृतम् ।
सहस्ररश्मिसंकाशं तत्पृष्ठे च त्सनं न्यसेत् ॥ १२ ॥

धर्मं ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं च क्रमादिमान् ।
आसनस्य स्मरेत् पादानां प्रेयादिविदिग्गतम्^४ ॥ १३ ॥

^५पुरुषावृतयः सर्वे सिताः सिंहानना इमे ।
महोत्सहा महावीर्या मद्भारणवृत्तोद्यमाः ॥ १४ ॥

पूर्वादिदिग्गता ज्ञेया धर्मादीनां विपर्ययाः ।
अधर्मं च तथ ज्ञानमवैराग्यमनैश्वरम् ॥ १५ ॥

पुरुषावृतयश्चेमे धन्धूवकुसुमोपमाः ।
प्रागीशानदिशोर्मध्ये प्रागाग्नेयदिगन्तरे ॥ १६ ॥

२. आधारशक्तिस्थानमुच्यते—नाभीत्यादिना । ३. तदूर्ध्वे इति । आधारशक्ते-
रूर्ध्वभाग इत्यर्थः । ४. तस्येति । कूर्मस्योपर्यत्यर्थः । ५. तदूर्ध्वमिति । नागेन्द्रासनादूर्ध्वमित्यर्थः । ७. संस्मरन्तीमिति । ध्यायन्तीमित्यर्थः । १२. तत्पृष्ठ इति । पद्मपृष्ठ
इत्यर्थः । न्यसेत् ; न्यस्त ध्यायेदित्यर्थः । १३. आसनस्य पादाः धर्मज्ञाना-
दयः आग्नेयादिविदिक्षु ज्ञेयाः । १५. विपर्ययाः अधर्माज्ञानादयः प्रागादिदिक्षु ।

^१ तसुधा C.

^२ शक्त्यादीः संस्मरेद्देवता इमाः A. G.

^३ पर्यन्ते A. B. G.

^४ दिग्धः क्रमात् C.

^५ B. C. omit five lines from here.

यातवीवारुणीमध्ये पाशिव युदिगन्तरे ।
 १ ऋग्वेदाय चतुष्क च पीत हयनराकृति ॥ १७ ॥

ईशानसोमदिङ्मध्ये वह्नयन्तकदिगन्तरे ।
 राक्षसन्तकदिङ्मध्ये वायुसोमदिगन्तरे ॥ १८ ॥

कृताय युगद्वन्द तु कृष्ण वृषनराकृति ।
 सर्वे चतुर्भुजा एते द्वाभ्या पीठधृतस्तथा ॥ १९ ॥

द्वाभ्यामञ्जलिवद्वाभ्या प्रणमन्यासनस्थिताम् ।
 तेषामुपरि सचिन्त्य पीठ बुद्धिमयं परम् ॥ २० ॥

अव्यक्तमम्बुज श्वेत तदूर्ध्वऽष्टदल स्मरेत् ।
 तदूर्ध्वं सूर्यविन्ध्व तु २ सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ २१ ॥

तदूर्ध्वं चन्द्रविम्ब तु चन्द्रकोटिसमप्रभम् ।
 तदूर्ध्व वह्निविम्ब तु वह्निकोट्ययुतप्रभम् ॥ २२ ॥

तमो रजश्च सत्त्व च गुणानेतान् क्रमात् स्मरेत् ।
 प्रणवस्य नतेऽथैव तत्तत्सद्भास्तु मध्यगा ॥ २३ ॥

बुद्धवादिसत्त्वपर्यन्ततत्त्वमन्त्रगणा स्मृता ।
 ततश्चिदासन दद्यात् पराहतास्वरूपकम् ॥ २४ ॥

आ नागेर्हृदयान्तं तु पञ्चधा भाजिते पदे ।
 समुद्राद्यासनान्तं तु चतुर्भि ३ कल्पयेत् पदै ॥ २५ ॥

एकेन पञ्चमेनैव पद्माद्यासनकल्पनम् ।
 भूतान्याधारशक्तौ तु कूर्मं तन्मात्रक गणम् ॥ २६ ॥

वागादिकं तथानन्ते भुवि श्रोत्रादिपञ्चकम् ।
 मन क्षीरार्णवे ध्यायेद्दहकारं ततोऽम्बुजे ॥ २७ ॥

द्विरष्टकं च धर्माद्यमासनं च पि धी स्मृता ।
 अव्यक्तं च तदूर्ध्वस्थमनदातं सरोरुहम् ॥ २८ ॥

तम प्रभृतयश्चोक्ता गुणा ह्यञ्जत्रयात्मका ।
 एके कालं वदन्त्येतद् भूतदिप्रितयात्मकम् ॥ २९ ॥

चिदासनमनन्ताख्य ४ पुमासमपरे जगु ५ ।
 एके चिदासनादूर्ध्वं गरुडं परिचक्षते ॥ ३० ॥

खर्वव्योमावित पञ्चात् ६ खगाननमोयुतम् ।
 मन्त्रमाहु सुरेशान तन्मन्त्रं नवमं बुधा ॥ ३१ ॥

इत्थं बहुविधैर्मन्त्रैरासने विहिते क्रमात् ।
 विष्णु विद्यात्मकं देव नारायणमनामयम् ॥ ३२ ॥

भावयेत् परमात्मानं शङ्खचक्रगदाधरम् ।
 चतुर्भुजं पीतवस्त्रं पुण्डरीकनिभेक्षणम् ॥ ३३ ॥

उदितं सस्मरेद्देवं स्वशक्ते स्पन्दनात्मन ।
 सम्यग् ध्येयं यथैतत्ते तथा भूयो निबोध मे ॥ ३४ ॥

१७ यातवी निर्ऋतिदिक् । पाशी वरुण । २०. द्वाभ्यामिति । भुजाभ्यामिति शेष ।
 अञ्जलिपद्माभ्यामिति । वद्वाञ्जलिभ्यामित्यर्थः । २३. सूर्येन्दुवह्निविन्ध्वनि क्रमत् तमेरज-
 सत्त्वमयनि जानीयात् । ओं सूर्यविन्धवाय नम इत्यादयो मन्त्राः । २५. नमिमारभ्य
 हृदयपर्यन्तं भागं पञ्चधा विभज्य तत्रादौ चतुर्षु भागेषु क्षीरार्णवाद्यासनान्तं भावयेत् ।
 २६ पद्मे तु भागे अयत्तपद्मं भावयेत् । उक्तेषु स्थानेषु पदार्थानामवस्थितिमाह—
 भूतानीति । स्थूलानि पञ्च भूतानीत्यर्थः । २८ अवदातं सरोरुहम्, अयत्तपद्ममित्यर्थः ।
 २०. एतत्, अयत्तपद्ममित्यर्थः । पारमेधरे (५-१४) कालचक्रमित्यस्य व्यवहारः ।
 ३१. स्व रम्याननाय नमः । ३३. “तस्य यथा कप्यास पुण्डरीकमेवमक्षिणी” इति

१ F omits three lines from here

४ अहतास्यं A F

५ सूर्येन्दोऽयुतं G

६ विद् B F

३ कल्पिते B C

४ रम्याननाय A

सुसम्यद् न्यस्तमन्त्राङ्ग^१ सुसक्लृप्तान्तरासन ।
वर्तिताशेषमुद्रश्च सस्मरेन्मन्त्रवैभवम् ॥ ३५ ॥

पर ब्रह्म पर धाम यत् पारे तमस स्थितम् ।
शक्तिमच्छक्तिभावेन लक्ष्मीनारायण मह ॥ ३६ ॥

सर्वं सर्वातिग सर्वसंस्थित सर्वयन्त^२ च ।
चिदानन्दघन पूर्णपाङ्गुण्यामृतनिग्रहम् ॥ ३७ ॥

भावानां चिदचिद्रूपभावाभावादिभेदिनाम् ।
अन्तरात्मतया तत्तदहकारपदत्पदम् ॥ ३८ ॥

अचिन्त्याननुयोज्येन हेतुना येन केनचित् ।
शक्तिमच्छक्तिभावेन तद् द्विधा व्यवतिष्ठते ॥ ३९ ॥

अहमित्येव य प्रोक्त पदप्रत्यययोर्द्वयो ।
नारायण स भविता तस्याहता तु या परा ॥ ४० ॥

तद्धर्मधर्मिणी लक्ष्मी शक्ति सा भावरूपिणी ।
सर्वकार्यकरी सैव शक्तिर्वितनुते जगत् ॥ ४१ ॥

शक्तिमन्तमधिष्टाय ज्योत्स्नेव हिमदीधितिम् ।
सा नितिस्तीर्षमणा हि शब्दब्रह्मात्मना पुरा ॥ ४२ ॥

वितत्यात्मानमथ सा वितनोत्यर्थवर्त्मना ।
शब्दब्रह्मस्य पूर्वो यो नाम प्रथमोदय ॥ ४३ ॥

अक्लृप्तं क्लृप्तात्मा योगधैर्यनुभूयते ।
धारासतानवर्णात्मा वर्णमार्गं स शब्ध्यते ॥ ४४ ॥

क्लृप्तात्मानमधिष्टाय स पुनर्मन्त्रवर्त्मना ।
उदेति सकल शक्तिचक्रमादाय वैष्णवम् ॥ ४५ ॥

परात्मना पर ज्योतिर्मयमानन्दलक्षणम् ।
त्रिविधेनैव रूपेण यथा ते वर्णितं पुरा ॥ ४६ ॥

रूपं पर तदेवाय वर्तते सूक्ष्मवर्त्मना ।
मन्त्रप्रसररूपेण तच्च ते दर्शयिष्यते ॥ ४७ ॥

सूक्ष्मं तत् त्रिविधं भूयो वर्तते स्थूलवर्त्मना ।
स्थूला चादितनुयैवमङ्गोपाङ्गविभेदिनी ॥ ४८ ॥

लक्ष्मीनारायणस्यैषा मूर्ति पाङ्गुण्यवृहिता ।
चेतनाचेतन विश्वमनुसवेयमत्र तु ॥ ४९ ॥

तत्तदैश्वर्यदत्त तदधिष्ठेत्तत्त्वमेव च ।
मन्त्रस्य वैष्णव रूपं तद्विज्ञेय विपश्चिता ॥ ५० ॥

तत्तत्कार्यकरी तस्य या शक्तिः सहस्रम्बुजा ।
मन्त्रस्य यद्वि चैतन्यं पुमांस तं प्रचक्षते ॥ ५१ ॥

फलप्रसवसामर्थ्यं प्राकृतं रूपमुच्यते ।
यद् दृढव्यवसायित्वं महतो यो गुणस्तु स ॥

श्रुत्यर्थोपबृंहणमत्र । ३७. सर्गान्तरात्मत्वात् सर्वनियन्तृत्वाच्च सर्गरूपिणमित्यर्थः । ३८. तदेवेत्यन्ते—अन्तरात्मतयेत्यादिना । ४२. देव्या जगद्गद्यापारकवृत्तं भगवन्तमाश्रित्यैव, न स्वातन्त्र्येणेत्यनेन जगज्जन्मादिकारणत्वस्य भगवदसाधारणलक्षणस्य नानुपपत्तिरित्युक्तं भवति । प्रयोजककर्ता सर्वेश्वर, प्रयोज्यकर्त्री देवीत्युक्तं भवति । अनेनास्य पाञ्चरात्रसिद्धान्तस्य शास्त्रमतप्रवेशशङ्काया नावकाशः । ४४ क्लृप्तात्मा, ज्ञानशक्त्यदिगुणात्मा । धारसगानेति वर्णाध्वनिर्देशः । ४५ शक्तिचक्रं लक्ष्म्यादिकम् । ४९. अत्र तु, मन्त्रात्मकस्थूलमूर्त्तावित्यर्थः । ५०. मन्त्रमूर्त्तिं सर्गान्तरावस्थितिमाह—तत्तदित्यादिना । ५२. महत्, महत्त्वम् ।

^३ सवाङ्ग A

^२ धृ F

^३ B omits four lines from here

^४ क्लृप्तात्मा A, क्लृप्तामयी B

^५ तत्तदैश्वर्यं तत्त्वम् F

^६ B omits six lines from here

^७ मन्त्रतो A C G

मन्त्राणां यदहंयुत्वमहंकारगुणस्तु सः ।
 मन्त्राणां मानसं रूपमैन्द्रियज्ञानहेतुता ॥ ५३ ॥
 यच्छब्दरूपता मन्त्रे सा ह्येया नभसि स्थिता ।
 कम्पो मन्त्रसमावेशे वायव्यं रूपमुच्यते ॥ ५४ ॥
^१प्रकाशकरता ध्याने मान्त्री या तैजसात्मिका ।
 या वृत्तिर्मन्त्रसद्भावे^२ परिज्ञेयाम्भसी तु सा ॥
 यो हि मन्त्रस्थितो भावः स भौमो गुण उच्यते ।
 इत्येवं सर्वगां व्याप्तिं मन्त्री मान्त्रीं सुसंस्मरेत् ॥
 अचिरान्मन्त्रसामर्थ्यात्तेन भावेन जायते ।
 इत्थं संवित्तिसामर्थ्यात्तारिकाशक्तिमातताम् ॥
 स्पन्दमानां पुरा पश्येद्वयोमि सौदामिनीमिव ।
 हृदम्बुजगुह्यमध्ये पूर्वोक्ते चित्रभासने ॥ ५८ ॥
 स्फुरन्त्यां तारिकामूर्तौ शब्दब्रह्मणि संस्मरेत् ।
 मिथुनं शश्वतं दिव्यं ^३थथावदवधारय ॥ ५९ ॥
 सूर्यनलांशसंस्थानं नारायणमनामयम् ।
 स्मरेद्भिक्षासनासीनं पुण्डरीकायतेक्षणम् ॥ ६० ॥
 पीताम्बरमुदाराङ्गं काञ्चीनूपुरशोभितम् ।
 हारकुण्डलकैयूरकिरीटकटकोज्ज्वलम् ॥ ६१ ॥
^४युगानुसारिकान्तिं या नीलाम्बरनिभं तु या ।
 शङ्खचक्रधरं देवं वरदाभयदायिनम् ॥ ६२ ॥

प्रभयेव मणिं पूर्णं गाम्भीर्येणैव सागरम् ।
 प्रभयेव विवस्वन्तं ज्योत्स्नयेव निशाकरम् ॥ ६३ ॥

पुरा ध्यात्वा हृषीकेशं प्रसन्नमुखपङ्कजम् ।
 पुराष्टादशभिर्भोगैरर्चयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ ६४ ॥

सूक्तेन पौरुषेणाथ प्रणवेन च वासव ।
 द्विषद्चतुस्त्रिंशच्च तथैव च जितंतया ॥ ६५ ॥

अर्चयित्वाथ देवेशं लक्ष्मीं सर्वाङ्गानां स्मरेत् ।
 लयात्मनार्चयित्वाथ लक्ष्मीमावहयेत्ततः ॥ ६६ ॥

यामोत्सङ्गे निपण्णां तामथ देवस्य शार्ङ्गिणः ।
 अर्चयेद्विधैर्भोगैर्यथावच्छास्त्रचोदितैः ॥ ६७ ॥

शक्रः—

देवप्रिये देवदेवि नमस्ते पङ्कजेक्षणे ।
 विधिं पुरुषसूक्तस्य तारादीनां च मे वद ॥ ६८ ॥

श्रीः—

एको नारायणो देवः श्रीमान् कमललोचनः ।
 एकाहं परमा शक्तिः सर्वकार्यकरी हरेः ॥ ६९ ॥

तावावां परमे ज्योन्नि क्षेमाय सकलरामनाम् ।
 आसीनौ सकलेशानौ सूरिभिः सेवितौ सदा ॥

तयोनीं हृदि संकल्पः कश्चिदाविर्बभूव ह ।
 उत्तारणाय जीवानामुपायोऽन्विष्यतामिति ॥ ७१ ॥

५७. तेन भावेनेति । तत्तद्धर्मेणेत्यर्थः । ५८. पूर्वोक्त इति । आधारशक्त्यादिनिरूपणावमरोक्त इत्यर्थः । ५९. अनेन तारिकायाः शब्दब्रह्मरूपत्वमुक्तं भवति । ६०. नारायणाख्यपुरुषोत्तमस्य मानसीं पूजां यत्तु तद्रूपमाह—सूर्यत्यादिना । ६५. द्विषडित्यादि । षडक्षराष्टाक्षर-द्वादशाक्षरमन्त्रैरित्यर्थः । जितंतया ; “जित ते पुण्डरीकाक्ष” इत्यादिस्त्रेकन्धमन्त्रेणेत्यर्थः ।

^१ C. omits three lines from here.

^२ यथा तत् A. B C

^३ तद्व्याने F.

^४ युगानुसार A. G.

आवाभ्यामुत्थितं^१ तेजः शब्दब्रह्महोदधिः ।
मध्यमानात्तत्तस्मादभूत् सूक्तद्वयामृतम् ॥ ७२ ॥
पुरुषस्य हरेः सूक्तं मम सूक्तं तथैव च ।
अन्योन्यदातृसंपृक्तमन्योन्यार्णपरिष्कृतम् ॥ ७३ ॥
नारायणार्पमव्यक्तं पौरुषं सूक्तमिष्यते ।
अन्यन्मदार्पकं सूक्तं श्रीसूक्तं यत् प्रचक्षते ॥ ७४ ॥
प्रणवाद्याः पुरा मन्त्राः पञ्च सम्यक् प्रदर्शिताः ।
इदानीं शृणु संक्षेपात्तेषामाराधनक्रमम् ॥ ७५ ॥
अष्टादश ऋचः प्रोक्ताः पौरुषे सूक्तसत्तमे ।
तामिस्तु प्रणवाद्याभिर्भोगानष्टादशोत्तमान् ॥ ७६ ॥
कुर्यादावाहनाद्यांश्च त एतेऽष्टादश स्मृताः ।
आवाहनासने सार्व्यं पाद्यमाचमनं तथा ॥ ७७ ॥
स्नानं च परिधानं च सोत्तरीयोपवीतकम् ।
गन्धः सुमनसो दीपो धूपश्च मधुपर्ककः ॥ ७८ ॥
प्रापणं^२ सेन्दु ताम्बूलं पादयोः कुमुमाञ्जलिः ।
आत्मााराधनदानं च यथेष्टस्थानचिन्तनम् ॥ ७९ ॥

सर्वलक्षणसंपन्ना सर्वाधारमयी परा ।
नित्या संपूर्णपाङ्गुण्या या विष्णोर्मूर्तिरुज्ज्वला ॥
सैवेयं कथ्यते मूर्तिर्मान्त्री मन्त्रैश्चिदात्मकैः ।
स्वीकारयति तां मन्त्री^३ देवं यत् स्वेन तेजसा ॥ ८१ ॥
तदावाहनमित्युक्तं मन्त्रविज्ञानपारगैः ।
स्वस्तिकृत्यै स्वभावेन चेतनाचेतनं हरिः ॥ ८२ ॥
अधितिष्ठति यद्विधमासनं तदनु क्रिया ।
ममानन्दमयी शक्तिर्देवस्त्वाप्यायते यया ॥ ८३ ॥
सैवाध्याचमनीयादिरूपेत्यध्यादिचिन्तनम् ।
अम्भयाः सकला लोका जीवाश्चैव तदाश्रयाः ॥
तच्छेषा उभयेऽपीति द्योत्यते पाद्यदानतः ।
पोढा विभज्य रूपं स्वं तर्पयामि सनातनम् ॥ ८५ ॥
शब्दाद्यैः पञ्चभिर्भावैरन्तश्चाप्यभिमानतः ।
समावेक्षितसद्भाविर्भोगैः सांष्टिकादिकैः ॥ ८६ ॥
आराधयेज्जगन्नाथं सावधानेन चेतसा ।
दृष्टयैव जन्यते प्रीतियै^४ सांष्टिका मताः ॥

७३. मम सूक्तमिति । श्रीसूक्तमित्यर्थः । ७४. नारायणः पुरुषसूक्तस्य ऋषिरित्यर्थः ।
मदार्पकमिति । श्रीरहस्युषिरित्यर्थः । ७५. पञ्चेति । तारानुतारापडक्षराष्टाक्षरद्वादशाक्षरा
इत्यर्थः । ७६. प्रापणम् ; अन्नादिकं नैवेद्यम् । इन्दुः ; घनसारः । ७७. आवाहयति
स्वीकारयति मन्त्रतन्त्रमिति यौगिकार्थः । ७८. सैवेति । आनन्दमयी शक्तिरेवेत्यर्थः ।
अम्भयाः ; अपां पारिणामभूताः ; “अप एव समर्जद्भिः” इति सर्वलोकानां तदुपा-
दानकत्वोक्तेः । तदाश्रयाः ; अद्विर्जीवनधारिणः । जीवानामप्परिणामत्वाभावात् तदाश्रयत्वोक्तिः ।
८५. शब्दादिरूपेणाहमेव भगवन्तमाराधयामीत्यर्थः । ८६. भोगान् सांष्टिकाम्यवहारिक-

^१ मथितं B.

^२ स्वाङ्गु F.

^३ तन्मन्त्री B F.

^४ The printed edition and all MSS. except F. and I. add wrongly चिदानन्दमयी शक्तिः before this line.

^५ समाश्रयाः A. B. F.

^६ उभयोः प्रीतिः A.

^७ दैवते C.

शुभा रूपोत्पन्नास्ते च दीपप्रयहणादयः ।
भोगाः शुभकराः शश्वत्तर्पयन्ति रसैर्हि ये ॥ ८८ ॥

प्रापणचमनीयाद्यास्ते स्युराभ्यवहारिकाः ।
मुखा रम्या मृदुस्पर्शाः स्पर्शैर्धै तर्पयन्त्यजम् ॥ ८९ ॥

भोगाः सांस्पर्शिकास्ते स्युः पाद्याध्यासनपूर्वकाः ।
गन्धाः सांस्पर्शिके केचित् केचिदाभ्यवहारिके ॥

निविष्टा अनिलाद्याः स्युरन्त्याः पाकजगन्धिनः^३ ।
स्तुतिवादित्रगीताद्या भोगाः शब्दमया हि ये ॥

दैव्याञ्जलिपुटाद्याश्च ते स्मृता आमिमानिकाः ।
इत्थं चतुर्धैर्भोगैः शास्त्रद्वयेन वर्त्मना ॥ ९२ ॥

श्रुग्भिः सप्रणवाद्यामिस्तोपयेत् पुरोत्तमम् ।
मन्त्रान्ते भोगनिर्देशः प्रीतिश्च तदनन्तरम् ॥ ९३ ॥

ओंष्ट्यर्चमथोच्चार्य प्रणवादीनि पञ्च च ।
आवाहयामि लक्ष्मीं परमात्मानमव्ययम् ॥ ९४ ॥

आतिष्ठनामिमां मूर्तिं मदनुग्रहकाम्यया ।
श्रिया साधं जगन्नाथो दिव्यो नारायणः पुमान् ॥

इत्यञ्जलिप्रसूनस्थं म्यमूर्तानुवर्तय च ।
प्रणम्य स्वागतं शृणु क्षामयेदनया धिया ॥ ९६ ॥

प्रणम्य^१ भगवन् पश्चादासनेनार्चयामि च ।
उत्त्वा मन्त्रानयोगार्थं त्रिनिर्दिश्येदमित्यतः ॥ ९७ ॥

पश्चात् सनाम निर्दिश्य प्रीतिं पश्चात् समाचरेत् ।
प्रीयतां भगवान् पश्चाद्वासुदेवस्ततः परम् ॥ ९८ ॥

अर्घ्यं निःस्त्रात्रयेद्देव्यामयं भोगविधिक्रमः ।
आसनाध्यादि भोगेषु यथालिङ्गं विनिर्दिशेत् ॥

आगयावाहनं कुर्यादासनं च द्वितीयया ।
अर्घ्यं तृतीयया देयं मूर्धन्यापः कुमुमोद्धृताः ॥ १०० ॥

पादं देयं चतुर्थ्या तु पञ्चम्याचमनीयकम् ।
पठ्या स्नानविधिः कार्यः सप्तम्या परिधानम् ॥

अष्टम्योत्तरवासश्च नवम्या गन्धलेपनम् ।
दशम्या स्रगलंकारा^५ एकादश्या तु दीपकः ॥ १०२ ॥

द्वादश्या सुरभिर्धूपः परया मधुपर्ककः ।
प्रापणं तु चतुर्दश्या पञ्चदश्यानुवासनम् ॥ १०३ ॥

षोडश्या तु नमस्कारः परया कुसुमाञ्जलिः ।
अष्टादश्या प्रदानं च समाराधनकर्मणः ॥ १०४ ॥

स्नानवासः प्रदीपेषु दद्यादाचमनक्रियाम् ।
पुरस्तादर्हणं कार्यं मधुपर्कान्नदानतः ॥ १०५ ॥

तर्पणाचमने पश्चात् प्रणयद्वितयेन तु ।
इत्थं स्नानादिभोगेषु देशकालाशेषक्षया ॥ १०६ ॥

कुर्याद्राजवदाचारं तत्तन्मन्त्रेण साधकः ।
संस्तप्यश्च प्रदानं च प्रीतिश्चेति त्रयं त्रयम् ॥ १०७ ॥

मांस्पर्शिकामिमानिकमेवेन चतुर्धा विमज्ज्य वर्णयति—दृष्टव्येत्यादिना । ९४. प्रणवा-
दीनि पठेति । तारातुनारिणापटशराष्टाक्षरद्वयश्राक्षरमन्त्रानित्यर्थः । ९६. स्वमूर्तीं ;
स्वरिकल्पितायां मूर्ती । ९८. सनामेति । इदमिदमिदं पाद्यमित्यादिरीत्या भोगानामनिर्देश-
पूर्वकमित्यर्थः । १००. पुष्पगुच्छकचां भोगप्रदाने विनियोगमाह—आद्येत्यादिना ।
१०३. अनुवासनं नाम भोजनानन्तरदेयं मुग्धं नामूनादि । १०५. अर्हणम् ;

^३ अनुन्त्याः G.

^४ अष्टशरः C.

^३ पञ्चम्याचमनः A. B F.

^५ दश्या B

कुर्यान् संपु भोगेषु देशकालाद्यपेक्षया ।
समाहितोऽञ्जलिं कृत्वा तत ओं भगवन्निति ॥
आमनेनार्चयिष्यामीत्युक्त्वा दद्यादयासनम् ।
मन्त्रमुद्यम्य निर्दिशेदेदिदमासनमित्यतः ॥ १०९ ॥
ओमो प्रीयतां भगवान् वासुदेव इति ब्रुवन् ।
अर्घ्यादिजलमादाय स्थापयेद्देवसंनिधौ ॥ ११० ॥
आभिरर्घ्याभिरित्येवमाभिः पाद्याभिरित्यपि ।
आभिराचमनीयाभिरर्हणीयाभिरित्यपि ॥ १११ ॥
तपणीयाभिरद्भिश्च श्नाणीयाभिरितोदाम् ।
प्रीतिसंस्तव्योर्मान्यमिमा अर्घ्या इतीदृशम् ॥ ११२ ॥
यान्यं प्रदानवेलायां यथालिङ्गमिति क्रमः ।
अर्घ्यादिवन्त्यनं चाप्येह्यिगेन विधायते ॥ ११३ ॥
इति श्रगारिभिः पट्टिनिशोऽध्यायं जनादनम् ।
पद्ममिषां चतुर्भिर्वा त्रिभिर्द्व्यामथापि वा ॥ ११४ ॥
एतेन वा समाराध्य देशरात्रादुत्थिताः ।
मयेव पूजितं ध्यात्वा देवदेवं जनादनम् ॥ ११५ ॥
चन्द्रोदय इराग्भोऽपि मयाङ्गपरिवृद्धितम् ।
अनिर्देशमनौपम्यामनन्तां भादिनीं सदा ॥ ११६ ॥
आमोदमिव पुष्पार्थं दीपगन्धमिव च प्रभाम् ।
विनिष्कृष्टमश्वत्थं मामनन्दां पुरुषोत्तमा ॥
भाषयन् विधिपञ्चम्री लक्ष्म्यागेन मां यजेत् ।
मरिचविधिमान्द्विष्य तया मां तारिष्यं यजेत् ॥

अथ मेपादिवोद्यन्तीं विशुतं पुरुषोत्तमात् ।
ममुद्यन्तीं तदिच्छातो निभाज्य मनसा मुषोः ॥
यामौत्सङ्गे निपण्णां मां देवदेवस्य चिन्तयेत् ।
ऐश्वर्यमाययोक्षात्वा स्वभावं च सुशीतलम् ॥ १२० ॥
ऋग्भ्यां हिरण्यपूर्वाभ्यां प्रपद्येत जनादनम् ।
सान्त्वयेश्वरपराभ्यां तां मां तावदप्रथमकृताम् ॥ १२१ ॥
पद्मम्या च प्रपद्येत प्रमत्तां भाषयन् धिया ।
शात्वा पूर्वोत्तसामर्थ्यं तारिकाया यथार्थतः ॥
मुद्रात्ममन्त्रितो मन्त्रो य आत्राहन्मंसितः ।
पूरयेण सुरेजान मनसा समुदीरयन् ॥ १२३ ॥
मामथावाहयेद्देवादुत्सङ्गे परमात्मनः ।
प्रमन्नवदनां शम्भन् सर्वलक्षणलक्षिताम् ॥ १२४ ॥
पद्मगर्भनिमां पान्ताममितायतलोचनाम् ।
स्तुतत्तदवपेयूरुहत्तपुण्ड्रश्मश्रिताम् ॥ १२५ ॥
गम्भीरनाभिं त्रिवलीविभूषिततन्दुराम् ।
सुरैर्यदहदोलुङ्घनीनृतचनननीम ॥ १२६ ॥
चन्द्रद्विरेफपटलममजान्तालनायनिम् ।
आरत्ताधरदिभ्यां च यंत्रमुपाकट्टिजाम् ॥ १२७ ॥
अर्घ्यचन्द्रललाटस्तराजमानाङ्गदिकाम् ।
मयैन्द्रागमपत्रां कृष्णवर्धितमूर्धजां ॥ १२८ ॥
यत्तां पद्मजकण्ठं पद्ममात्राभिर्मुषिताम् ।
विष्णुसामनुजाग्निष्टां तदमम्भराभुजान् ॥ १२९ ॥

भट्टोदम् । १११. अभिरर्घ्याभिरित्येवमन्त्रिभिः विनोन्मुण्डरस्वरनुतजर्जयम् ।
११४. मरु, दप, पू, मरुतः, प्रभाम्; अनुरागमिति पट्टिनिश्वर्यम् । ११६.
अनौपम्यमिति । अनुपममिव । ऊर्ध्वमिव । मयेव पट्टिनिश्वर्यम् । ११७. विनि-
ष्कृष्टम्; विनिष्कृष्टमिव । १२०. ऐश्वर्यम्; ऐश्वर्यम् । १२१. काम्यमिति ।
शिवमिव, मां म अनेती इत्यममिव । १२३. इति । १२८. स्तराजम्

धामेन बाहुना दिव्यां वहन्तीं पुष्पमञ्जरीम् ।
वरदामयपाणिं वा पाशाङ्कुशकरां तु वा ॥१३८॥

अर्घ्यस्तिक्तसंलीनां स्फुरन्मौलिनिराजिताम् ।
ध्यात्वा मां मंमुखीं कुर्यान्मन्त्रमूर्तिं सनातनीम् ॥

मूलमन्त्रादिकैर्भूयो मन्त्रैः सर्वैश्च पूर्ववत् ।
१करन्यासं विना देहन्यासं मयि समाचरेत् ॥१३९॥

पुष्पमध्यं तथा दीपं धूपं माल्यं विलेपनम् ।
चेतसा सत्परेणैव पाद्यमाचमनं ततः २ ॥१४०॥

प्रणाममयवाष्ट्राङ्गं जयशब्दांश्च मानमान् ।
प्रदर्शयेत्ततो मुद्रा यास्ते पूर्व प्रदर्शिताः ॥१४१॥

न्यागतं तव पद्माक्षि संनिधिं भज मेऽङ्गुजे ।
गृहाण मानमीं पूजां यद्यार्थपरिभाषिताम् ॥१४२॥

लब्ध्यानुज्ञां तनो मत्तो मानसं यागमाचरेत् ।
मंरुन्पञ्चनितैर्मांगैः पवित्रैः पारमार्थिकैः ॥१४३॥

पाद्यप्रक्रियया शश्वत् परस्ताद्वक्ष्यमाणया ।
मां यजेत मुनिष्णातो भोगैः सांस्पर्शिकैश्च ॥१४४॥

प्रापणान्तं विधायान्तं ३ कारिणं संस्मरेद् गुरुम् ।
जीयन्तमथवातीतं तस्मै दद्यात्ततोऽखिलम् ॥१४५॥

विसं मंविभजेथैव प्रापणांशेन मन्त्रविन् ।
जीयतोऽप्यथवातीतान्यथार्थेनैव चेतसा ॥१४६॥

परिप्राणन् स्मरेन् सर्वान् पक्ष्यमाणान् विशेषतः ।
कारणे मयि संलीनान् धानास्थानि भूषणान् ॥

इति श्रीपाद्मरात्रसारे ४ लक्ष्मीतन्त्रे अन्तर्यामप्रकाशो नाम
पद्विंशोऽध्यायः

तिलकम् । अङ्कुरे कन् । १३१. मृत्निकम् आमनविशेषः । १४३. संस्कारैरिति ।
येनैवैककरणप्रक्रिययेत्यर्थः । १४८. आदेहपातनदिति । अनेन पाद्यकालिकधर्म-
निगम्य परमैश्वर्यिनः प्रतिपुण्यं प्रकृतं च भगवत्प्रापनमवश्यकर्तव्यं निन्दकमैतुक्तं इति ।

इति पद्विंशोऽध्यायः

१ O. omits this line

२ क. A. B. C.

३ क. B.

४ विहिते B. C.

५ विप्राकृष्य C.

६ क. B. C.

७ क. B. C.

८ अन्तर्यामि A; अन्तर्यामि B

✓सप्तत्रिंशोऽध्यायः

श्रीः—

बहिर्वेद्यादिदेशस्यद्रव्यैर्मन्त्रावनेक्षितैः ।
 भोगभूतैर्यदिज्येऽहं बहिर्यागस्तु स स्मृतः ॥ १ ॥
 यासना द्विविधा प्रोक्ता याहाभ्यन्तरहेतुजा ।
 निर्णुदत्यान्तराः सर्वा मानसो याग उत्तमः ॥ २ ॥
 याहाशयविशुद्धयर्थं याहायागो विधीयते ।
 शास्त्रीयां श्रितिसास्थाय मण्डपे तत्र मण्डिते ॥ ३ ॥
 ब्रह्मस्थाने विधायाथ वेदिं सर्वगुणान्विताम् ।
 अष्टहस्तं तदर्धं वा तदर्धं वापि साधितम् ॥ ४ ॥
 प्रागन्तं सुसितं सूत्रं वेदिमध्ये प्रसारयेत् ।
 तस्मिन्नुभयतः पार्श्वे^१ मध्यतश्चार्धमध्ययोः ॥ ५ ॥
 विधाय शीणि चिह्नानि पद्मं शङ्खं निरानयेत् ।
 अन्त्ययोगिन्नु मध्येषु शङ्खेभ्यस्तु पुराण्ययोः ॥ ६ ॥
 सूत्रमर्धं यतः प्राप्तं तत्र शङ्खं निधापयेत् ।
 'पाशो द्वौ प्रतिमुच्यथा मध्यचिह्नं समानयेत् ॥ ७ ॥
 सत्ये चाप्यपमव्ये च तत्र चिह्ने विधाय च ।
 मध्यमे प्रतिमुच्य द्वे सूत्रमर्धं समानयेत् ॥ ८ ॥

चिह्नस्योपरि देशे च^२ क्रमान् सज्यापसज्ययोः ।
 सूत्रमर्धं यतः प्राप्तं तत्र शङ्खं निधापयेत् ॥ ९ ॥
 पूर्वस्मिन् प्रतिमुच्यैकं पाशं दक्षिणतोऽपरम् ।
 धुर्यान् प्रदक्षिणं षोणं मध्यचिह्नेऽनयोस्ततः ॥ १० ॥
 'देशकोणं तथा^३ धुर्यान् प्रतिमुच्योत्तरं तु ।
 प्रतीच्ययाम्ययोरेवं प्रतीच्योदीन्ययोरपि ॥ ११ ॥
 प्रतिमुच्य क्रमान् पाशौ धुर्यान् षोणौ तथा परौ ।
 तल्लेखस्तु तथैव तु सूत्रयेषु चतुर्दिशम् ॥ १२ ॥
 भक्ते षोडशधा क्षेत्रे चतुर्भिर्मध्यमेः पदेः ।
 प्रागादिकैः प्रदेशैश्च विदधीत नवाम्बुजम् ॥ १३ ॥
 मध्यमं कमलं पार्यमष्टपत्रं यथा शृणु ।
 चतुर्धा भ्रामयेत् क्षेत्रं वर्जयित्वाष्टमं^४ बहिः ॥ १४ ॥
 पर्यङ्का येमरं पत्रसंधिः पर्यङ्का च क्रमान् ।
 चत्वार्यंशप्रमाणानि त्यक्तोऽशो व्योम तद्वहिः ॥
 तस्मिन् सूत्राष्टकं पद्मे दिग्निदिक्मन्थितं क्षिपेत् ।
 सूत्राणामन्तरे भूयः क्षिपेत् सूत्राष्टकं तथा ॥ १६ ॥ ✓

१. मन्त्रान्तेर्निर्दिष्टेति । मन्त्रान्ताभ्यन्तरेति । भोगभूतैर्यदि-
 रित्यर्थः । २. अर्धः; यागना । ब्रह्मस्थाने; ब्रह्मनास्तमावित्ते इत्यर्थः । ३. भक्ते;

^१ इत्यन्तरे च B. I.

^२ देशं B., देशं C.

^३ F. omits five lines from here.

^४ इ. B.

^५ इ. B.

^६ इत्यं A. C.

पद्मसंघिस्थसूत्रेण दिक्क्रमेण दलाष्टकम् ।
सहजाः^१ सुचिता रेखा व्योमरेखागणाः स्मृताः ॥

पद्मान्तराणामष्टानामेवमेव विधा भवेत् ।
एवं पुरवरं रम्यं^२ नवपद्मसुलक्षणम् ॥ १८ ॥

बहिर्द्वारयुतं कार्यं कोणशोभादिसंयुतम् ।
चतुर्वर्णयुतं कार्यं वर्णिकादिविभक्तये ॥ १९ ॥

पौष्पे वा प्रस्तरे वास्त्रे सुसिते वाथ धूपिते ।
अहते गन्धयुक्तेऽथ स्थण्डिले चोपलेपिते ॥ २० ॥

^३यजन् कार्यवशान्मन्त्री नवपद्मं विचिन्तयेत् ।
कुर्याच्चाध्यानमार्गस्थां प्रतिमां शास्त्रदर्शनात् ॥

सौवर्णे^४ राजताद्ये वा दृढे कालादिवर्जिते ।
आराधयेद् घटे पूर्णं द्रव्वा क्षीरेण वारिणा ॥ २१ ॥

प्रशस्तपद्मवाक्रान्ते वस्त्रपट्टादिसंयुते ।
विभाव्य नवपद्मं तु पूजयेन्मन्त्रवित्तमः ॥ २३ ॥

घटे पुरे तथार्चायां यद्वा मन्त्री क्रमाद्यजेत् ।
सर्वलोकमयं सर्वग्रीवाणाश्रयमुत्तमम् ॥ २४ ॥

सर्वाधारमयं ध्यायेन्नवपद्मं पुरोत्तमम् ।
^५तारिकाख्यानमःशब्दैरर्च्यमर्घ्यादिना ततः ॥

ततः पात्रचतुष्कं तु हेमादिद्रव्यनिर्मितम् ।
पूताम्बु पूर्णं गन्धस्त्रपन्नौपधिक्षुदोदकैः ॥ २६ ॥

वेद्यामर्चापुरःस्थायां न्यसेत् कोणचतुष्कके ।
^६यातवीयादिवह्नयन्ते क्रमादेवं प्रकल्पयेत् ॥ २७ ॥

अर्घ्यमाचमनीयं च पात्रं स्नानीयमेव च ।
कल्पयेत् क्रमशो मन्त्री मन्त्रानेतातुदीरयन् ॥ २८ ॥

तारं च कल्पयामीति मध्ये संज्ञाः स्युरञ्जसा ।
^७अनेकार्थं च तत्रार्घ्यं कल्प्यं पात्रेऽथ मध्यतः ॥

सिद्धार्थकास्तिला दूर्वाः सयवाः सिततण्डुलाः ।
तोयक्षीरफलोपेता अर्घ्यद्रव्यमुदाहृतम् ॥ ३० ॥

पात्रं तारिकयापूर्णं सुधासंदोहदेहया ।
तस्मिन्निष्कलसंस्थाने मन्त्रचक्रं विचिन्तयेत् ॥

निष्कलं मध्यमार्घ्यं तु पूज्य पुष्पादिना पुरा ।
भावनीयं च तत् सम्यगग्नीषोममयात्मना ॥ ३२ ॥

एष प्रथमसंस्कारो द्वितीयमवधारय ।
प्रचण्डकिरणव्रातैर्भास्वरीयैर्दहेत्तु तत् ॥ ३३ ॥

निर्वापयेत्ततो दग्धं शीतपूर्णन्दुरश्मिभिः ।
ब्रह्मानन्दामृतान्भोधिकोलैः पूरयेत्तु तत् ॥ ३४ ॥ ✓

विमाजित इत्यर्थः । १९. कर्णिकादीत्यादिपदेन केसरपत्रसन्धिपर्वाणि गृह्यन्ते । २०. मण्डलमिव पुष्पप्रस्तारादिक्रमपि पूजास्थानतया ग्राह्यम् । २६. पूर्वमर्घ्यादिनेत्युक्तं विशदयति —तत इति । २७. न्यसेदिति । अर्घ्यादिपात्रत्वेनेति शेषः । यातवीयादीति । नैर्ऋत्याद्या-
ग्नेयान्तक्रेणेष्वित्यर्थः । २९. ओं अर्घ्यं परिकल्पयामीत्यादिक्रमेणेति भावः । अनेकार्थमिति ।
सर्वार्थतोयमिति तस्य सांप्रदायिकी प्रसिद्धिः । ३२. पूज्य ; पूजयित्वा । भावनीयम् ;
ध्येयम् । ३३. द्वितीयमिति । दाहनस्रावनादिरूपं वक्ष्यमाणमित्यर्थः । दहेदिति । शोषण-

^१ सहजा B.

^२ राजते ताम्रे A. C.

^३ यात्यादिषद्विपर्ययैः A. B. G.

^४ नवपद्मं B.

^५ आवाहयेत् B

^६ अनेकार्थं A. B. G.

^७ यजेत् B. F.

^८ तारिकाख्यां B

अभिमन्युः तु मुत्स्यैस्त्वन्मनुमिस्तारिकादिभिः ।
ततो जलमुपादाय न्यसेत् पात्रान्तरेषु तु ॥ ३५ ॥

प्रतिस्वमपि वा कुर्यादीदृशं संस्कृतिव्रतम् ।
आप्यायनं च पात्राणां प्रीतिं चास्मान् समाचरेत् ॥

मुद्रा क्रमदुपा कार्या सौरभेयी स्वमन्त्रतः ।
सुरभिं हिमशीलाभां निराधारपदे स्थिताम् ॥ ३७ ॥

ध्यात्वा तत्स्तनसंकाशां मुद्रां तां परिदर्शयेत् ।
फराभ्यां गन्धदिग्धाभ्यां सायधानेन चेतसा ॥ ३८ ॥

अर्घ्यपात्राम्भसा प्रोक्ष्य मण्डलं मण्डपं तथा ।
यागद्रव्याण्यशेषाणि ताडयेदन्नमन्त्रतः ॥ ३९ ॥

मूलेनाग्रावयेत् पश्चात्तत् सर्वं भोगतां व्रजेत् ।
ततो विष्णुं नमस्कृत्य तदङ्गभ्यां च पङ्कजाम् ॥

अर्चयेन्मूलमन्त्रेण ^१क्षामुक्कपुस्तुमादिभिः ।
अर्घ्यपात्रमथादाय पुष्पं धूपं विलेपनम् ॥ ४१ ॥

दीपं नैवेद्यमप्येवं द्वारपात्रं ततश्चरेत् ।
उदुम्बरस्य मूले तु बहिर्द्वारस्य मध्यतः ॥ ४२ ॥

भूमिष्ठं क्षेत्रपालं तु पजेद्वयानादिमंयुतम् ।
नीलजीमूतसंकाशं दण्डद्वयेन महातनुम् ॥ ४३ ॥

मुष्टिद्वयमद्वयेन ध्येयः क्षेत्रधरः सदा ।
मुद्रा च दर्शनीयात्र परंपरेयं विधिः क्रमात् ॥ ४४ ॥

द्वारोपरि स्थितां लक्ष्मीमूर्ध्वसंस्थ उदुम्बरे ।
पङ्केन्द्रकटां लक्ष्मीं पद्मोपरिगतां यजेत् ॥ ४५ ॥

दक्षिणोत्तरद्वाराभ्यां मूले चण्डप्रचण्डकौ ।
तद्वज्रयं च विजयं बाह्ये द्वारस्य चान्तरे ॥ ४६ ॥

चण्डाया विजयान्ताश्च ^२सर्वे श्रेयाश्चतुर्भुजाः ।
गदाचक्रधराश्चैव शङ्खहस्ता महाबलाः ॥ ४७ ॥

तर्जयन्तो ह्यभक्तांश्च दोषाणां ध्वंसनोद्यताः ।
हृत्थं ध्येयाः समभ्यर्च्य दर्शनीयाश्च मुद्रिषाः ॥ ४८ ॥

द्वाराद्वयस्य मध्ये तु वामदक्षिणतः क्रमात् ।
गङ्गां च यमुनां चैव पूजयेत्तदनन्तरम् ॥ ४९ ॥

हस्ताभ्यां दधतीं शुक्रं ^३तीर्थेन परिपूरितम् ।
नवयौवनलक्षण्या श्वेतरूपा स्मितानना ॥ ५० ॥

गङ्गा ध्येया प्रसन्ना च पूर्णचन्द्रनिभानना ।
तादृशी नीलजीमूतसंनिभा यमुना नदी ॥ ५१ ॥

तेनेन क्रमयोगेन द्वारस्याभ्यन्तरे ^४स्थिता ।
निर्भीशी गङ्गपद्माग्यावर्यपुष्पादिमिर्यजेत् ॥ ५२ ॥

निर्भीशी भावनीयौ तौ निधिमाण्डोपरिस्थितौ ।
ख्यौलेदरो च पिङ्गाग्रौ द्विभुजौ भगवन्मयी ॥ ५३ ॥

हृत्थैवं द्वारपात्रं तु ततः पुष्पं च संसृजम् ।
अङ्गुष्ठतर्जनीमप्याधितवेनान्नमन्त्रतः ॥ ५४ ॥ ✓

पूर्वकं दहेदिति संप्रदायः । ३५. तत इति । संस्कृतनोपार्णात् पात्रादित्यर्थः । ३६. प्रतिस्वमिति । प्रत्येकस्याप्यादिवाक्यमित्यर्थः । ३७. कथ्येति । ओ वीर्यावासाय कटिति कथ्येनेत्यर्थः । ४०. मूलेन; मूलमन्त्रेनेत्यर्थः । ४१. अनुवेदति । अर्पयति; विष्णुरित्यर्थः । ४२. उदुम्बरस्यो द्वारस्योर्ध्वप्रदेशेन निमित्तदर्शयेदिति । ४३. क्षेत्रपालरूपनर—नन्देति । ४५. लक्ष्मीं पूजयेत्ते—द्वारोपरिति । ४६. शान्ता द्वारस्य पार्श्वद्वारस्यतः । ४८. अन्नदत्तम् । देयमन्नमित्यर्थः । ४९. शान्ता पूजयेत्; द्वारोर्ध्वद्वारस्यद्वारस्य । ५०. गङ्गायमुनाः रूपमुच्यते—हस्ताभ्यामित्यदिना ।

आदाय चामिमन्त्र्याथ चक्र तदुपरि स्मरेत् ।
निशितार ज्वलद्रूप प्रवर्पदनलशानि ॥ ५५ ॥

क्षयकृद्विजालानां न्यसेद्यागृहान्तरे ।
दक्षिणा तर्जनीं कुर्यात् सम्यग्भूर्भुवःस्तुतिं ततः ॥ ५६ ॥

शिखामन्त्रेण संयुक्ता विशुद्धिलसितप्रभाम् ।
स्मृत्वा भ्रामयमाणस्तां सविशेषागमन्दिरम् ॥ ५७ ॥

अर्घ्यपात्रान्भसास्त्रेण प्रोक्षयेत् स्वस्मासनम् ।
तस्मिन्नाधारशक्त्यादि मान्त्रमासनमर्चयेत् ॥ ५८ ॥

ता ता प्रदर्शयेन्मुद्रा यत्र यत्र च या च या ।
तत्रोपविश्य देवेशमर्चयेद्बृहदे स्थितम् ॥ ५९ ॥

लक्ष्मीनारायणाय तद्ब्रूत परम मह ।
दापत्यमनपाय तस्यापयेत्रैत्रयोद्विषो ॥ ६० ॥

सर्वं तद्भानमापाय पश्येन्निरालोचन ।
मण्डपे वेदिकाया वा यत्र वा यन्मिच्छति ॥

अर्घ्यपुष्पादिभिः पूज्यमाधारादिक्रमासनम् ।
धर्मादिकान् यजेत् पश्चात्तत्तद्भिर्भागगोचरान् ॥

पद्मान्मण्डलाश्चैव ततो भावासनावधि ।
उपर्युपरि योगेन ध्यात्वा पुष्पादिनार्चयेत् ॥ ६३ ॥

मण्डलस्थस्य देवस्य दक्षिणे मण्डलोपरि ।
कृतादियुगपर्यन्ते वायोरीशावधि त्रिमात् ॥ ६४ ॥

विभज्य सप्तधा क्षेत्रमादौ गणपतिं यजेत् ।
पद्मासनोपविष्ट तत्रेसरे तु दलेऽग्न्युजे^१ ॥ ६५ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे वाह्यागप्रकाशो नाम
सप्तत्रिंशोऽध्यायः

६०. यापयेत् । गमयेदित्यर्थः । ७८. अनुना प्राप्येति । गुरुपरमगुरोर्दीनामनुज्ञा प्राप्ता-
मनुसंधायेत्यर्थः ।

इति सप्तत्रिंशोऽध्यायः

^१ B. C. omit this line

^२ मयमेकपत्नम्

^२ पश्येत् दत्तमुच्यते B

^३ भीषद्यग्न A धीषद्यग्न B

^३ मुद्रान्वितं चिन्त्य A B

दधान चोर्ध्वबाहुभ्यामक्षसुत्रपरश्वथौ ।
वरदाभयमुद्रे च पूर्वहस्तद्वयेन तु ॥ ६६ ॥

र्वितु^३ मुद्रा विचिन्त्यैव वरदाभयहस्तयो ।
तर्जन्यङ्गुष्ठसंसर्गाद् व्याख्यामुद्रासमाकृति ॥

पीन लज्जोदर स्थूलमेकदष्ट गजाननम् ।
केसरेष्वङ्गपट्क च पट्सु पद्मस्य विन्यसेत् ॥

स्वमन्त्रेणार्चयेन्मुद्रा बद्धा पुष्पादिना सुधी ।
ततो वागीश्वरीं देवीं स्वमन्त्रेणार्चयेत्सुधी ॥ ६९ ॥

सूर्येन्दुवह्निविम्वस्थसितपङ्केरहासनाम् ।
सर्वोपाधिविनिर्मुक्तामपि साकारतां गताम् ॥ ७० ॥

शक्तिं शब्दात्मिका साक्षा मदीया प्रथमोद्भूताम्^४ ।
द्विनेत्रा द्विभुजा श्वेता शङ्खपद्मजघारिणीम् ॥ ७१ ॥

स्फुरत्सीयूपरहोलसदृशाभरणाभ्वराम् ।
ततो गुरु तद्गुरु च लोकसिद्धावृत्ती च तौ ॥ ७२ ॥

लोकसिद्धावृत्तिं पश्चात् तद्गुरु परमेष्ठिनम् ।
ततः पितृगणं पूज्यो ह्यमूर्तं पिण्डसनिभं ॥ ७३ ॥

आदिसिद्धान् यजेत् पश्चाद्भगवद्भयानतत्परान् ।
शान्तान् निमीलितक्षाश्च शुभाङ्गास्तेजसाधिकान् ॥

अनुज्ञां प्राप्य तेभ्यश्च लक्ष्मानुज्ञो यथाक्रमम् ।
आवाह्य मां यजेत् पश्चाद्देवदेवाङ्कसंस्थिताम् ॥
येन येन प्रसारेण त त ऽग्नौ सुरेश्वर ॥ ७५ ॥

अष्टत्रिंशोऽध्यायः

श्रीः—

एको नारायणो देवः पूर्णपाङ्गुण्यविग्रहः ।
तस्याहं परमा शक्तिरेकाहंता सनातनी ॥ १ ॥
साधकानुग्रहाय साहं साकारतां गता ।
अङ्कस्था देवदेवस्य यथा पूज्ये^१ तथा शृणु ॥ २ ॥
प्राप्यानुज्ञां गणेशदेहं तथा सावाहयेत्ततः ।
भावयेत् परमात्मानमन्तर्यामिपूजितम्^२ ॥ ३ ॥
पूर्णस्तिमितपाङ्गुण्यं मया शक्यमाभिपूरितम् ।
तारकं^३ त्रिरुचार्य तारिकां तु त्रिरुचरेत् ॥ ४ ॥
आवाहयेत् ततो मन्त्रं पुंलिङ्गं समुदीरयन् ।
पुरुषं पुण्डरीकाक्षं पीनोदारचतुर्भुजम् ॥ ५ ॥
उच्चरन् परमं मन्त्रं रेचकेन शनैः शनैः ।
अग्नीषोमद्वयान्तःस्थवर्त्मना नासिकोदरात् ॥ ६ ॥
दिव्यशक्तिसमावासं लक्ष्मीशमवतारयेत् ।
अनाहतात् पदाग्रद्वया सर्वतः समतां गतम् ॥ ७ ॥
निर्गतं तु स्मरेद्देवं विशुष्युञ्जमिवान्बुदात् ।
सपुष्पाञ्जलिमध्यस्थं भावासन्नगतं न्यसेत् ॥ ८ ॥

संनिधिं संनिरोधं च संस्तम्भं स्थापनं तथा ।
कुर्वन् मुद्राचतुष्कं तु मनसा सम्यगाचरेत् ॥ ९ ॥
उत्तानौ संहतौ पाणी कृत्वाङ्गुष्ठद्वयेन तु ।
स्यां स्वां कनिष्ठिकां मृज्यात् संनिधीकरणं तु तत् ॥
अनामयोर्मध्यमयोः कुर्यादुन्मार्जनं तथा^४ ।
संस्तम्भसंनिरोधौ च द्वौ कृतौ भवतस्तदा ॥ ११ ॥
कृत्वा चतसृभिर्मुष्टिमङ्गुलीभिः करद्वये ।
तिर्यक् च संमुखीकृत्य न्यसेन्मुष्टिद्वयोपरि ॥ १२ ॥
अङ्गुष्ठद्वितयं शक्यं संस्थापनमिदं भवेत् ।
एवंभूतो भवत्येवं तारादिं मन्त्रमुच्चरन् ॥ १३ ॥
कालं पाद्यार्घ्यदानान्तमुत्थितं भावयेद्धरिम् ।
स्नानाभरणवस्त्रसङ्गदानेऽलंकरणे तथा ॥ १४ ॥
अन्यत्र भोगयागेषु तत्तद्भोगानुकूलतः ।
स्मरेच्छास्त्रीयसंस्थानं सातुकम्पं सुसंमुखम् ॥
कलप्ते तु विग्रहे पूर्वं तथात्पोऽवतिष्ठते ।
भोगेषु दीयमानेषु शक्तियां मन्ययी परा ॥ १६ ॥

५. पुंलिङ्गं मन्त्रमिति । प्रणवमित्यर्थः । ७. अनाहतं हृदयस्थं द्वादशदलं
पद्मम् । ९. संनिध्यादीनां मुद्रा अनन्तरमेव वक्ष्यन्ते । १४. कालमिति । काले
इत्यर्थः । अत्यन्तसंयोगे द्वितीया । १५. सातुकम्पं सुसंमुखमिति च हरिविदोपणम् ।

^१ पूज्या F.

^४ तु F.

^२ यागादिपूजितम् B. C.

^५ उचरेत् A. B. G.

^३ शक्यमादिपूजितम् B. C.

^६ तथा C.; ततः F.

तत्रस्था ता स्मरेत् साक्षादाददानो हरिर्यथा ।
 १आहूतस्य तत साध्यं पुष्पाणा पूर्णमञ्जलिम् ॥

विशिष्ट्याधोमुखेनैव पाणियुग्मेन मूर्धनि ।
 तारेण तारया द्वाभ्या २नमसा चार्चयेत् क्रमान् ॥

पुष्पार्च्यधूपलेपैस्तु ३ मूलमन्त्रादिभि क्रमान् ।
 संक्षेप विस्तर चापि यथाकाल समाचरेत् ॥१९॥

शक्तिं तदङ्गसपूर्णा निराकारमनूपमाम् ।
 तारया पूजयेत् पञ्चात्तत्तदङ्गेषु देवता ॥ २० ॥

अष्टभूषणशक्त्याद्या खै खैर्मन्त्रै समर्चयेत् ।
 अयं यागो ल्यो नाम महान् सर्वार्थसिद्धिद ॥

ततो भगवतो विष्णो शक्तिसपूर्णविग्रहात् ।
 सर्वशक्तिमयीं दिव्यामेका परमभास्वराम् ॥ २२ ॥

पाद्गुण्यविग्रहा देवीमनिर्देशयामनूपमाम् ।
 सर्वत्र सर्वदा विष्णो सर्वथैवानपायिनीम् ॥२३॥

कृपया साधकार्याय स्वय साकारता गताम् ।
 अविहस्यै ४ त देवमाकार पृथगेयुपीम् ॥ २४ ॥

उत्तममेण मा पूर्वं मन्त्रेणानाहयेत् सुधी ।
 आनाहनविधौ प्रोक्तं क्रम सर्व समाचरेत् ॥२५॥

यामोत्सङ्गे निषण्णा च विष्णोर्मां भाजयेत् प्रियाम् ।
 भारतीयं च मद्रूप पूर्णमेव निदर्शितम् ॥ २६ ॥

५तस्या लयप्रसारेण मयि सर्वं यजेत् क्रमान् ।
 ततो विनिस्तृतं मत् स्मरेत् ६ उक्त्यादिकं क्रमान् ॥

ग्यालाया सुप्रदीप्ताया शुलिङ्गनिचयं यथा ।
 भोगस्थाने यथैवेन वियसेत्तत्तया शृणु ॥ २८ ॥

मध्याञ्जकर्मिकामध्ये भावासनगतौ स्मरेत् ।
 पुरुष पुण्डरीकाक्ष तदङ्कस्था च पङ्कजाम् ॥ २९ ॥

प्राच्याञ्जकर्मिकामध्ये लक्ष्मीदेहाद्विनिर्गताम् ।
 द्विभुजा भावयेद्दक्षीं द्विनेत्रा चारुपुण्डलाम् ॥३०॥

श्वेतमाल्याम्बरधरा हारवेयूरभूषिताम् ।
 सर्वलक्षणसपन्ना पीनोन्नतपयोधराम् ॥ ३१ ॥

प्रबुद्धोत्पलविस्तीर्णलोचना सुस्मिताननाम् ।
 चलद्विरेफपटलरमणीयालकावलिम् ६ ॥ ३२ ॥

लसल्लाटतिलकामारक्ताधरपल्लवाम् ।
 कृष्णकुञ्चितकेशा च वशमुक्ताफलद्विजाम् ॥ ३३ ॥

पद्मासनोपविष्टा च पाशाङ्कुशकरद्वयीम् ।
 पद्मगर्भोपमाकारा समुत्तीमावयो स्मरेत् ॥ ३४ ॥

स्मरेद्दक्षिणभागाञ्जकर्मिकोदरमध्यगाम् ।
 वेपभूपादिभिस्तुत्या लक्ष्म्या कुन्दनिभा तु वा ॥

कीर्तिं मद्रूपनिष्क्रान्ता सर्वकीर्तिमयीं पराम् ।
 आवयो पश्चिमाञ्जल्यकर्मिकासनसंस्थिताम् ॥३६॥

मद्रूपनि स्मृता ध्यायेत्तादृशीमरुणा जयाम् ।
 स्मरेदुत्तरपद्मस्थकर्मिकोदरमध्यगाम् ॥ ३७ ॥

माया मद्रूपनिष्क्रान्ता तादृशीमरुणा तु वा ।
 आग्नेये हृदये पद्मे शिरो यातुसरोरुदे ॥ ३८ ॥

शिरा तु चायरीया ७ ने धर्म चेशानपङ्कजे ।
 मध्यपद्मपुरःपत्रे नेत्रमग्न तु कोणके ॥ ३९ ॥

नेत्रस्य पुरतो देव वासुदेव विचिन्तयेत् ।
 मध्यदक्षिणदिक्पत्रे स्मरेत् सङ्कर्षणं प्रभुम् ॥४०॥ ✓

१७. आहूतम्येति । सान्निभ्य प्रापितम्येत्यर्थः । १९. लेप चन्दनाद्यनुलेपः । २०. अनुपमाङ्गः

१ B C omi

२ मन्त्राणां B

३ भगवता B

४ उक्त्या B

५ लेपभूषण B. C

६ वरीम् B

स्मरेन्मध्यसरोजस्य प्रबुधं पश्चिमे दले ।
 अनिरुद्धमुदकस्थे कोणपत्रयुगद्वये ॥ ४१ ॥
 अखस्य पृष्ठतो नागान् स्मरेत् पीयूषवर्ष्मणः^१ ।
 शुल्बालुं च गुरुण्यं च मदनं शलले तथा ॥ ४२ ॥
 सुधाकुम्भकरान् शङ्खकुन्दगौरांश्चतुरदान् ।
 लक्ष्मीकमलपत्रेषु सर्वतः कौस्तुभं न्यसेत् ॥ ४३ ॥
 हृत्पङ्कजदलेष्वेवं वनमालां निवेशयेत् ।
 कीर्तिपङ्कजपत्रेषु भूपापद्मं निवेशयेत् ॥ ४४ ॥
 जयापङ्कजपत्रेषु वर्मं पद्मदलेषु च ।
 पद्मेषु विन्यसेदेवं पद्मपत्रचतुष्टये ॥ ४५ ॥
 शिरःपङ्कजपत्रेषु न्यसेदङ्कुशमुत्तमम् ।
 न्यसेद् द्वारचतुष्काग्रे गरुडं पततां वरम् ॥ ४६ ॥
 नागान् वा तत आत्मीयद्वाराग्रेषु नियोजयेत् ।
 पूर्वद्वारमुवि न्यस्येत् पद्महस्तां बलाविकाम् ॥ ४७ ॥
 श्वेतां कमलपत्राक्षीं प्रसन्नां चामनाकृतिम् ।
 दक्षिणद्वारतलद्वित्रीलां तु वनमालिकाम् ॥ ४८ ॥
 पश्चिमद्वारमध्ये तु रक्तवर्णां विभीषिकाम् ।
 उदीच्यद्वारमध्ये तु शंकरां मधुदीधितिम् ॥ ४९ ॥
 प्रागादीशानपर्यन्ते बहिर्द्वारप्रदेशतः^२ ।
 इन्द्रादीन् संस्मरेदष्टौ लोकपालान् सवाहनान् ॥
 अत ऊर्थं च नागेशं ब्रह्माणं च विचिन्तयेत् ।
 तद्वहिश्च तदस्त्राणि ब्रह्मादीनि विचिन्तयेत् ॥
 सोमशंकरदिङ्मध्ये रसरिक्तं संस्मरेत् प्रभुम् ।
 विष्वक्सेनमुदाराङ्गमायान्तं गगनान्तरान् ॥ ५२ ॥

अनुक्तानामिदानीं मे ध्यानं शृणु पुरंदर ।
 अमृतात्मानमभ्राङ्गं पुण्डरीकायतेक्षणम् ॥ ५३ ॥
 शङ्खचक्रगदापद्माधरं श्रीवत्सवक्षसम् ।
 पीताम्बरं चतुर्बाहुं वासुदेवं विचिन्तयेत् ॥ ५४ ॥
 तुषारनिचयाकारं नीलवस्त्रं चतुर्भुजम् ।
 स्मरेत् संकर्षणं सीरसौनन्दकधरं परम् ॥ ५५ ॥
 वरदाभयहस्तं च निमग्नोद्धरणक्षमम् ।
 प्रशुभ्रं संस्मरेद्रक्तं रक्तवाससमीश्वरम् ॥ ५६ ॥
 शार्ङ्गं शरांश्च विभ्राणं वरदं चाभयप्रदम् ।
 संस्मरेदनिरुद्धं च पीतं विशदकाससम् ॥ ५७ ॥
 खड्गखेटकहस्तं च वराभयकरं परम् ।
 आसीनाः सर्व एवैते पुरुषाः पुष्करेक्षणाः ॥ ५८ ॥
 पश्यन्तो दिशमीशानां मां च विष्णुं च शाश्वतम् ।
 सिञ्चन्तोऽमृतकुम्भैर्नौ हिमशैलनिभा गजाः ॥
 सितशोणितवर्णाङ्गं शुद्धवस्त्रं चतुर्भुजम् ।
 पद्मासनोपविष्टं च पद्मशङ्कराङ्कितम् ॥ ६० ॥
 हन्मुद्रालंङ्कृतकरं चामेनाभयदं सदा ।
 सिताभरणवस्त्राढ्यं कर्पूरालिप्तविग्रहम् ॥ ६१ ॥
 आवयोः संमुखासीनं हृन्मन्त्रं संस्मरेद् बुधः ।
 बन्धुजीवोपमं रक्तं पद्मचक्रधरं परम् ॥ ६२ ॥
 काकालिकजलश्यामं पद्मकौमोदकीधरम् ।
 दक्षिणेनात्ममुद्राढ्यं परेणाभयदायिनम् ॥ ६३ ॥
 लिप्तं भृगमदेनैव पुष्पाद्यैरसितैर्युतम् ।
 आवयोः संमुखासीनं कवचं संस्मरेत् प्रभुम् ॥ ६४ ॥ ✓

अनुपममित्यर्थः । ४२. गुल्बालुद्वयः नागानां संज्ञाः । ५५. सौनन्दकः कामपालस्य गदा ।

६३. काक इव, अलिरिव, कज्जलमिव च श्यामः; तमित्यर्थः । अथवा काकालिः अत्यन्त-

^१ वर्णिगः A.

^४ B and C. omit three lines from here.

^७ प्रवेशतः B.

^२ गुग्गुलुं C.

^५ पत्र B.

^३ गललं B. C. F.

^६ विन्यसेत्याद्युत्तमम् A. B. C.

हरिद्राक्षणसकाशं गदापद्मधरं क्रमात् ।
 स्वमुद्राकरणव्यप्रपूर्वभागकरद्वयम् ॥ ६५ ॥
 'सौवर्णाम्बरभूपाढ्यं प्रलयानलविक्रमम् ।
 आवयो समुखासीनं स्मरेदक्ष महोद्यमम् ॥ ६६ ॥
 नारीर्वा सस्मरेदेतान् हृदादीन् साधकोत्तम ।
 उक्तभूषणवेपाढ्या स्वानुरूपानुलेपना ॥ ६७ ॥
 इत्युक्तं ध्यानमद्धानां सर्वपापहरं शुभम् ।
 कौस्तुभं द्विभुजं ध्यायेत् सहस्रार्कसमप्रभम् ॥ ६८ ॥
 प्रदीप्तवेषभूपाढ्यं स्वमुद्रां दधत् हृदि ।
 पञ्चवर्णकृता कान्ता वनमालां शुभेक्षणाम् ॥ ६९ ॥
 प्रौढस्त्रीसदृशीं मुद्रां दधतीं हस्तयोर्द्वयोः ।
 पद्मं पद्ममुखं ध्यायेत् प्रसन्नं चन्द्रसनिभम् ॥ ७० ॥
 द्विभुजं चारुसर्वाङ्गं कृत्राभ्यां मुद्रिकां दधत् ।
 नवदूर्वाङ्कुरश्यामं पाशेशं पद्मगाननम्^१ ॥ ७१ ॥
 द्विभुजं याम्यहस्तेन स्वा मुद्रां दधत् परम् ।
 तथा वरदहस्तं च भीमरूपं भयावहम्^२ ॥ ७२ ॥
 सस्मरेदङ्कुशं तीक्ष्णं दीर्घनासं भयानकम् ।
 याम्येन दधत् मुद्रां पाणिना सव्यतो वरम् ॥ ७३ ॥
 प्रसिद्धां लोकपालास्ते वेपाकृतिविभूषणैः ।
 नराकृतीनि शस्त्राणि चिह्नयुक्तानि मूर्धनि ॥ ७४ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे बहिर्यागप्रकाशो
 नामाष्टत्रिंशोऽध्यायः

कृष्णवर्णं काकनिशेपं । ६९. वनमालामिति । ध्यायेदिति शेषः । ७०. याम्यहस्तेन ।
 दक्षिणहस्तेनेत्यथ । ७४. द्वारपालिका बलाविकादयः पूर्वं ४७, ४८, ४९ श्लोकेषुक्ताः ।

इत्यष्टत्रिंशोऽध्यायः

शङ्खचक्रधरो ध्येयो विष्वक्सेनश्चतुर्भुजः ।
 साक्षाद्विष्णुसमो मुद्राव्यापृतोऽन्यकरद्वये ॥ ७५ ॥

द्वाराग्रस्थं ततो ध्यायेद्गरुडं भीमलोचनम् ।
 रक्ततुण्डं महाघोणं तप्तचामीकरप्रभम् ॥ ७६ ॥

प्रथुदंष्ट्रं गृध्रवक्त्रं पक्षमण्डलमण्डितम् ।
 इति तैः परिवाराणां ध्यानमुक्तं समासतः ॥ ७७ ॥

आवयो स्थूलयोरूर्ध्वं स्मरेत् सूक्ष्मा तु तारिकाम् ।
 दापत्य विभ्रतीं सूक्ष्मा लक्ष्यालक्ष्यामिवानघाम् ॥

तदूर्ध्वं तु परा तारा पूर्णपाङ्कुराण्यचिन्मयीम् ।
 दापत्यमावयोर्द्विर्व्यं तत्परं पारमेश्वरम् ॥ ७९ ॥

सर्वतः पाणिपादं तत् सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् ।
 शब्दार्थौ भासयत् स्वेन तेजसा नित्यमुद्यता ॥ ८० ॥

प्रतिविम्बमिषैतस्मिन् मन्त्रचक्रमशेषतः ।
 एव क्रमोक्तमाकारैस्तारिका वितता पराम् ॥ ८१ ॥

भावेन तत्त्वतो बुद्ध्या यथान्यासः 'समर्चयेत्' ।
 आदितः सकलानासावर्चयेन्नौ भियानघौ ॥ ८२ ॥

अर्घ्यादिप्रापणान्तेन भोगजालेन मन्त्रवित् ।
 शक्त्यादिविष्वक्सेनान्तं परिवारं ततोऽर्चयेत् ॥

सर्वादौ गरुडं देवीश्चतस्रो द्वारपालिकाः ।
 भोगयागत्रमेणाप्य^३ न्यासस्ते शक्ता दर्शितः ।
 यात्रन्तो यादृशा ये च भोगास्तास्त्वन्निबोध मे ॥ ✓

^१ मुद्राणां A B F

^२ वामाचरेत् B C.

^३ पद्मगायनम् A G

^४ क्रमं सोऽप्य B F

^५ मयानकम् A

^६ श्रीपाञ्चरात्रे A, श्रीपाञ्चरात्रे B

एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः

श्रीः—

शृणु भोगान् सुरेशान दत्तैस्तुष्यामि यैरहम् ।
येषु मे वितता शक्तिर्भोग्यभोगाय तिष्ठते ॥ १ ॥

यथाशक्त्यनुरूपेण तत्तद्भोगोपकल्पने ।
दिव्यशक्तिप्रभेदैस्तैर्विचित्रैः स्नानतां गतैः ॥ २ ॥

संपूर्णमीश्वरार्हं तद्भाषनीयमशेषतः ।
मृद्धास्तरणसंस्तीर्णमादावासनमुत्तमम् ॥ ३ ॥

अर्घ्यं पाद्यं मधूपर्कस्तथैवाचमनीयकम् ।
प्रणामपूर्वकं पश्चादात्मात्मीयनिवेदनम् ॥ ४ ॥

अनुज्ञाप्य ततः पश्चात् स्नानासनमुत्तमम् ।
पादपीठमथार्घ्यं च ततः पाद्यप्रतिग्रहः ॥ ५ ॥

पाद्याभ्यु पादुके स्नानशाटी मात्रा च शालिका ।
दर्पणं गन्धतोयं च पाणिप्रक्षालनार्थकम् ॥ ६ ॥

दन्तकाष्ठं च वदनप्रक्षालाचमनाम्बुनी ।
गन्धतैलं च चूर्णं च शालिगोधूमसंभवम् ॥ ७ ॥

हरिद्राचूर्णसंमिश्रमीपत्पद्मकभाषितम् ।
उद्वर्तनार्थं तदनु स्नानार्थं खलिसंयुतम् ॥ ८ ॥

उष्णाम्बु चन्दनं चन्द्रमिश्रितं लेपनार्थकम् ।
क्षीरं दधि घृतं गन्धं मध्वैक्षयरसं तथा ॥ ९ ॥

सुगन्धामलकामिश्रं लोभ्रतोयं ततः परम् ।
रक्तचन्दनतोयं च रजनीवारि चोत्तमम् ॥ १० ॥

प्रस्थिपर्णीपयः पश्चात् ततश्च तगरौदकम् ।
प्रियङ्गुजटिलासिद्धार्थकसवौपधीजलम् ॥ ११ ॥

पुष्पपत्रफलाभ्यांसी वीजगन्धोदके तथा ।
हेमरत्नसरिचीर्थकेवलाम्बुनि च क्रमात् ॥ १२ ॥

१. तिष्ठते; स्वाशयं प्रकाशयन्ती तिष्ठतीत्यर्थः । प्रकाशनार्थं तद् । ३. भोग-
विशेषा उच्यन्ते—मृद्वित्यादिना । भगवदाराधने पडासनानि; यथा—मन्त्रासनम्,
स्नानासनम्, अलंकारासनम्, भोज्यासनम्, पुनर्मन्त्रासनम्, पर्यङ्कासनं चेति । तत्र प्रथमं
मन्त्रासनमत्रोच्यते । ४. तस्मिन्नासने समर्पणीयानाह—अर्घ्यमित्यादिना । आत्मात्मीयनि-
वेदनप्रकारमाह पाद्ये (४-३-१४०)—“दासोऽहं ते जगन्नाथ सपुत्रादिपरिग्रहः । प्रेय्यं प्रशाधि
कर्तव्ये मां न्युद्भूय हिते सदा ॥” इति । ५. द्वितीयं स्नानासनमत्र । अत्र मन्त्रः
सात्त्वते (६-२६)—“स्फुटीकृतं मया देव त्विदं स्नानपरे त्वयि । सपादपीठं परमं
शुभं स्नानासने महत् । आसदयाशु स्नानार्थं मदनुग्रहकाम्यया ॥” इति । ६. मात्रा च
शालिकेति । अस्नानप्रशुभ्रर्पणशालितण्डुलपूर्णपात्रमत्र मात्रापदार्थः । तथा च पाद्ये
(४-६-३६)—“शालितण्डुलमात्रया” इति । एतच्च मात्रादानमाराधनन्यापतिर्नैकव्यतिरि-
हाराय । ८. खलिः मृगमदादिवासनावासनं धनीभूतगन्धतैलकटुकम् । ९. चन्द्रः घनसारः ।

स्नानीयान्मुसमेतानि देयान्यन्मूनीनि तु ।
अर्घ्यपात्रात्तथैवाव्यं स्नानानामन्तरान्तरा ॥ १३ ॥

दद्यान् सपुष्पतोयेन क्षालन चान्तरान्तरा ।
स्नानशिष्टान्मुसपूर्णं^१ हरिद्राक्षालिसमृत्तम् ॥ १४ ॥

स्नानादिसयुतं कुम्भ हस्ते कृत्वापरत्र तु ।
सिद्धार्थैर्धूपन् पात्र भ्रामयित्वा तु मूर्धनि ॥ १५ ॥

बहिः क्षिपेत्ततो दद्यान् सुधीते चाङ्गशाटिके ।
केशोदकापरपार्यमन्वर देहवारिहन् ॥ १६ ॥

अन्तरीयोत्तरीये द्वे सुधीते वाससी शुभे ।
भाषिते गन्धधूपेन दद्याद् भद्रासन ततः ॥ १७ ॥

शोधयेत् पूर्णकुम्भैस्तु रण्डुत भावयेद्धरिम् ।
अलमारासन पश्चादेयं मृदासरोत्खणम् ॥ १८ ॥

तत्र सर्वं प्रदातव्यमर्घ्यपाद्यादि पूर्णवत् ।
विधेचन च केशानां कृद्धतेन प्रदोधनम् ॥ १९ ॥

शीर्षण्यास्ता सुमनसस्ततश्चूडोपकल्पनम् ।
चन्दनाया सुगन्धाश्च व्यजन शोषणार्थकम् ॥ २० ॥

मकुन्टाया अलमारा प्रदेया परमाद्भुता ।
स्रजो नानाविधानारा सात्त्रिवै क्लृप्तुमैश्वरता ॥

पुष्पाञ्जलि पदद्वन्द्वे प्राकारं सुमनश्चयै ।
गन्धद्रव्यसुशीतेन ह्यञ्जनेनाञ्जन दृशो ॥ २२ ॥

तथैवालम्भन चापि ललाटतिलक तथा ।
आदर्शो विमलो मृष्ट परितश्च समीक्षणम् ॥ २३ ॥

प्रदीपश्च प्रधूपश्च वाहनं चेतनेतरत् ।
स्तुतिमङ्गलगीतानि नृत्तवादिददर्शनम् ॥ २४ ॥

मात्राश्च रत्नसपूर्णा भोगच्छिद्रप्रपूर्णा ।
बुद्धया विरचितास्तास्ता राजराजोचिता क्रिया ॥

अलमारासनस्थाय त्वेते भोगा हि मन्मथा ।
अथ भोग्यासन देयमर्घ्यपाद्यादिक तथा ॥ २६ ॥

यजेत मधुपर्केण यथा तदवधारय ।
पयसो मधुनो दध्नः सयोगो मधुपर्ककः ॥ २७ ॥

पात्रं पुरं प्रतिष्ठाप्य मधुपर्केण पूरितम् ।
अर्हणं तर्पणं चाव्यात् प्रथक् पात्रद्वये भवेत् ॥ २८ ॥

अर्हणेनार्चनं पूर्वं ततश्च मधुपर्कम् ।
तर्पणं तर्पणीयाभिस्ततो निष्पुसन करे ॥ २९ ॥

देयमाचमनं पश्चान्मात्रा गौर्माधुपर्किनी ।
यष्टव्यमन्नयज्ञेन साङ्गेन मधुपर्कवत् ॥ ३० ॥ ✓

१८. स्नपनान्तरं नाराचनमुच्यते—स्नानशिष्टेति । १९. हस्ते, यामहस्ते । अपरत्र, दक्षिणहस्ते । १७. मद्रासनम्, स्नानासनम् । १८. रण्डुतम्, द्वादशान्तस्थितम् । तृतीय-मलमारासनमाह—अन्कारेति । १९. कृद्धतः केशप्रमाथनी । २०. चेतनेतरत् वाहनमिति । सुपर्णादिनिर्मितं हस्त्यधादि । २६. मन्मथा इत्यनेनाध्यायादात्तुक्तो निष्पु स्यादिति । तुरीय भोग्यासनमुपरिस्थिते—अधेति । २७. मधुपर्कमाह—पयस इति । २९. अर्हणमापोशनम् । तर्पणम्, पानीयनीर्थम् । निष्पुसनम्, हस्तोद्धर्तनम् । ३०. पुनः मधुपर्कदानसमाप्तिर्नैकव्यप-
रि-

^१प्रदेया अन्नयज्ञार्था मात्राः शास्त्रनिर्मिताः ।
सकपूर्ं च ताम्बूलं प्रदेयमनुवासनम् ॥ ३१ ॥

ततश्च विश्रमार्थाय विमानं परमाद्भुतम् ।
प्रदेयं तत्र दातव्यं सर्वमर्घ्यादि पूर्ववत् ॥ ३२ ॥

जपं समाचरेत् पश्चादलक्ष्यमितरैर्जनैः ।
मन्त्रसंस्कृतया सम्यक् शुभया ह्यक्षमालया ॥ ३३ ॥

प्राकृतस्वहृगुलीभिस्तु पर्वभिस्तु दशोत्तरः ।
शतोत्तरादिसंख्यस्तु विज्ञेयो ह्यक्षमालया ॥ ३४ ॥

वाचिकः क्षुद्रकर्मार्यमुपांशुः सिद्धिकर्मणि ।
मानसो मोक्षलक्ष्मीदो ध्यानात्मा सर्वसिद्धिदत् ॥

अक्षमाला तथा कार्या न दृश्या प्राकृतैर्यथा ।
अक्षस्थिमात्रा मणय उत्तमाः परिकीर्तिताः ॥ ३६ ॥

धात्रीफलास्थिसदृशा मध्यामाः परिकीर्तिताः ।
^२अथमा बदराख्याभाः श्रेष्ठमष्टशतात्मकम् ॥ ३७ ॥

तदर्धं मध्यमं प्रोक्तं तदर्धमधमं स्मृतम् ।
सौवर्णं द्रव्यसिद्धयर्थं पुष्ट्यर्थं पितृकर्मणि ॥ ३८ ॥

राजतं ताम्ररूपं तु मेधावीर्यजयाप्तये ।
त्रापुपं यक्षिणीसिद्धौ सैसं रक्षःपिशाचयोः ॥

वेतालसाधनार्थं तु रीतिजं कांस्यजं तु तत् ।
अक्षसूत्रं परिज्ञेयं नागपन्नगसाधने ॥ ४० ॥

आयसं क्षुद्रकर्मार्यमिति धातुमयो मणिः ।
आयुरारोग्यभूत्यर्थः^३ सर्वो मणिमयो मणिः ॥

मोक्षाय शान्तये चैव स्फाटिको मणिरुच्यते ।
सौभाग्ये वैदुमः कार्यः सौत्रः कार्यस्तु मुक्तये ॥

शान्तये मुक्तये पुष्ट्यै तुलसीमूलजो मणिः ।
सर्वसिद्धिप्रदः पाद्मो मणिः शाङ्खः श्रियै मतः ॥

आयुःप्रजायशोदः स्यान्मौक्तिको मणिरुत्तमः ।
आदद्यादेकमेतेषां शुभकाले गुणाधिके ॥ ४४ ॥

अखेण गन्धतोयेन क्षालयेत्तदनन्तरम् ।
^४शाणकार्पासजोर्णानां कृत्वा सूत्रं नवं दृढम् ॥

त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य चतुर्धा वा यथा दृढम् ।
क्षालयित्वास्नतोयेन तेनैव ग्रथयेन्मणीन् ॥ ४६ ॥

अनूनाधिकान्स्तुत्यानचलान् प्रथितान्तरान् ।
इष्टसंख्यामणिप्रोतसूत्रान्तद्वितयोपमम् ॥

मणिं प्रकल्पयेन्मेरुमक्षमालादिधित्वयम् ॥ ४७ ॥ ✓

इति ^५श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे बहिर्यागप्रकाशो
नामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः

हाराय गना मात्रादानमत्रोच्यते । ३१. पञ्चमे मन्त्रासने समर्पणीयानि ताम्बूलादीनि ।
३२. षष्ठं पर्यङ्कासनमुच्यते—ततश्चेति । ३३. जपसंख्यागणनोपकरणेष्वक्षमाला प्रशस्ता ।
३५. जपविशेषो वाचिरादिः । ३८. अक्षमालामणिविशेषानाह—सौवर्णमित्यादिना ।
४०. रीतिः पितृललेहविशेषः । ४२. सौत्रः ; तन्तुनिर्मितः । ४७. मेरुः जपमूत्रप्रधान-
ग्रन्थिस्थो वृन्मणिविशेषः ।

इत्येकोनचत्वारिंशोऽध्यायः

^१ B. C. F. omit four lines from here.

^४ B. omits four lines from here.

^२ अथमा A.

^५ भीमद्वाराय A.; भीमद्वाराय B

^३ दृढार्थः C.

^४ बहिर्यागे A.

✓ चत्वारिंशोऽध्यायः

शक्र—

नमस्ते वारिसभूते नमस्ते पद्मसभवे ।
प्रकारमक्षमालाया प्रतिष्ठाया वदाम्बुजे ॥ १ ॥

श्री—

साधितामक्षमाला तु स्थापयेद्वाजने शुभे ।
पूजयित्वाव्यपुष्पाद्यैस्तस्या शुद्धिं समाचरेत् ॥ २ ॥

अस्त्रेण दग्ध्वा निर्वाप्य वर्मणाप्याययेच्छ्रिया ।
परमामृतरूपिण्या ता माला भावयेत्तत ॥ ३ ॥

चतुर्भुजामनौपम्या मन्मयीं मामिवापराम् ।
वरदाभयहस्ता च वदद्वाञ्छलिकरद्वयाम् ॥ ४ ॥

ब्रह्मद्वाराम्बुजमस्या देवीं ध्यायेच्छिखोपमाम् ।
ता परा वैष्णवी शक्तिं मन्मयीं मदभेदिनीम् ॥ ५ ॥

द्वादशान्ते विचिन्त्याय ब्रह्माद्वपायेद्बृहदम्बुजे ।
हृत्पद्मादुत्थिता भूयो ब्रह्मरन्ध्राद्विनिर्गताम् ॥ ६ ॥

शने शनैरुत्सन्ती माला तथा ता विचिन्तयेत् ।
अङ्गोपाङ्गमोपेता^१ स्थूलसूक्ष्मपरात्मिकाम् ॥ ७ ॥

मा ध्यायेत् तारिकाकारा तत्र शक्तौ सुरेश्वर ।
मणीन् सूर्यं तथा माला माला तथा वैष्णवीमपि ॥ ८ ॥

एकार्णवीकृत सर्व^२ माया ध्यायेत् सुरेश्वर ।
मया दत्ता विभाव्यैना सस्कृतामक्षमालिकाम् ॥ ९ ॥

जप समाचरेत् पश्चात् पूर्वोक्तेन विधानतः ।
अनुन्मिपत् पर सूक्ष्म स्थूलमात्मानमेव च ॥ १० ॥

लक्ष्मीनारायणाकार पञ्चक भावयेदिदम् ।
तुर्यातीत तथा तुर्यं सुपुत्तिस्वप्नजागरा ॥ ११ ॥

अवस्थापञ्चक तद्वत् तत्कर्तृकरणादिकम् ।
कर्तृन्मेप तथा तत्तथ करण बाह्यक तथा ॥ १२ ॥

मन्त्राक्षर तथा स्थूल सर्वं तत्तन्मयं स्मरेत् ।
हस्तपुण्डरीकमध्यस्था मन्मुरात्मभोजनि सूताम् ॥

स्मरेच्छब्दमयीं शक्तिं वैष्णवीं मदभेदिनीम् ।
तस्या विनिर्गता ध्यायेन्मातृका मन्त्रमातरम् ॥

मन्मयीं सस्मरेन्माला जप्यमन्त्रमयीं ततः ।
लतायामिव पुष्पाणि^३ मन्त्रान् वै तत्र सस्मरेत् ॥

स्फुरण मणिसत्पदं हृदयं च तदत्यये ।
भासयन् मन्त्रनाथस्य जपं क्षुर्याद्विचक्षण ॥ १६ ॥

हृद्भास्वरूपससृतिवहिरन्तः प्रमोक्षमात् ।
इति स्मरन् जपेदेकवार तत्कोटिसमितम् ॥ १७ ॥ ✓

२. साधिताम्, निर्मिताम् । ३. निर्वाप्य, विशोप्य । धिया, श्री-
मन्त्रेण । भासयेत्, वक्ष्यमाणरूपेण ध्यायेत् । ५. ब्रह्मद्वार ब्रह्मरन्ध्राख्यनाडी ।
शित्या वद्विशित्या । ६. द्वादशान्ते; मूर्ध्नि उपरि द्वादशाङ्गुल्यरिमितस्थाने ।

^१ प्रियेदेना A E.

^२ पुष्पाणि A B C.

^३ शृङ्गा एतां C.

^४ उदरं A. B. हृद्भास्वरूपसंयुति F

जपं समाप्य विधिवन्त्यस्येभ्यः जपं कृतम् ।
शक्तिं तां मन्त्रुयान्तस्थां जपरूपां विचिन्तयेत् ॥

दीपे धूपे तथार्घ्यं च घण्टानादं समाचरेत् ।
आवाहने तथार्घ्यं च नैवेद्ये मधुपर्कके ॥ १९ ॥

श्रीणने च प्रयुञ्जीत घण्टानादं विचक्षणः ।
न विना पूजया चाल्या तां विना पूजयेन्न च ॥

कार्यसिद्धिमभीप्सद्विरिह चामुत्र चोभयोः ।
सा हि घण्टामिधा शक्तिर्वागीशा च सरस्वती ॥

वाचि मन्त्रा रीयताः सर्वे वाच्यं मन्त्रेषु चाखिलम् ।
एतस्यां चाल्यमानायां मन्त्रा वत्सा इव द्रुतम् ॥

काक्षमाणाः समायान्ति तां घण्टां मन्त्रमातरम् ।
अधोमुखं तु ब्रह्माण्डं ध्यायेद्देवकुलकुलम् ॥ २३ ॥

नालं तस्यास्तद्ध्वं तु घृत्तं पद्मं स्मरेद्बुधः ।
अष्टपत्रं शुभं श्वेतं कर्णिककेसरान्वितम् ॥ २४ ॥

तन्मध्ये चिन्तयेद्देवीं घण्टामष्टमुजान्विताम् ।
मुष्यहस्तचतुष्पेण पाशशङ्खाम्बुजाङ्गुलान् ॥ २५ ॥

पर्याहुचतुष्पेण दधतीमश्वत्थम् ।
विशालपुस्तकं सम्यगभयं च वरं तथा ॥ २६ ॥

पद्मासनमम्बुजाश्रीं पद्मगर्भसमत्विजम् ।
पद्ममालाधरां पीतसितवस्त्रानुलेपनाम् ॥ २७ ॥

मन्त्रौषधिरन्तीं च ब्रह्मादिपरिसंस्तुताम् ।
तारिफामुचरन् दीर्घं^१ युष्मां सचालयेदिदमा ॥

अनया पूजयन् मन्त्री मन्त्रसिद्धिं निगच्छति ।
ततो गुरुन् समानीय मन्मथान् वापि वैष्णवान् ॥

प्रदद्यात् प्रापणार्थं तु तेभ्यो मन्मन्त्रमुचरन् ।
अथ बह्निगतां सम्यगग्नीपोममयीं पराम् ॥ ३० ॥

तर्पयेन्मां सुरेशान यथायदवधारय ।
तत उत्तरदिग्भागे देवागारद्वहिस्तु वा ॥ ३१ ॥

भूभागे लक्षणोपेते कुण्डं कुर्यात् सलक्षणम् ।
चतुरश्रं सभं यद्वा पद्मानारं मनोहरम्^२ ॥ ३२ ॥

शतार्धहोमसंख्यायां कुण्डं स्याद् द्वादशाङ्गुलम् ।
अष्टोत्तरशतेऽरन्त्रिसमं हस्तं सहस्रके ॥ ३३ ॥

अयुतारये द्विहस्तं च लक्षहोमे चतुष्करम् ।
कोटिहोमेऽष्टहस्तं स्याच्छास्त्रतः कारयेत् तत् ॥ ३४ ॥

त्रिकोणमपि वा कुर्याद्द्वोमकुण्डं त्रिमेखलम् ।
उद्धृत्य तारया पूर्वं त्रिलया प्रोक्षयेद्बुधम् ॥ ३५ ॥

शोषणं दाहनं शरं तारया सम्यगाचरेत् ।
आचारशक्त्याधारभ्य पूज्यं भावासनापि ॥ ३६ ॥

तत्र नारायणाख्यां वै शक्तिं तेजोमयीं पराम् ।
मन्मयीममृताकारां सर्वाविशयरूपिणीम् ॥ ३७ ॥

सर्वशक्तिममूहस्थां सर्ववस्तुन्तरग्विताम् ।
अवतार्य हृदम्भोजान् सृष्टिमार्गेण शाश्वतीम् ॥ ३८ ॥

हारिकारुण्यरारायमवतीर्य हृदम्बुजान् ।
रेचकेन विनिक्षिप्य कुण्डमध्याम्बुजान्तरे ॥ ३९ ॥ ✓

३०. यद्विस्तर्पणमुच्यते—अथेत्यादिना । ३३. होमसंख्यानुगुण्येन बुधः तन्मृतिरुच्यते—
शतार्धेन्यदिना । ३५. तथा ; तारया । ३६. भावान्न पूर्वमाधारशक्तिप्रकर्णोक्तम् ।

सपूज्य गन्धपुष्पाद्यैः पद्ममुद्रा प्रदर्श्य च ।
ध्यायेद्दुर्गमतीं शक्तिं सुस्तातामहताम्बराम् ॥ ४० ॥

ध्यायेत् सर्वात्मिका शक्तिं तामेव त्वधरारणिम् ।
उत्तर चारणि ध्यायेत् सर्वतजोमय हरिम् ॥ ४१ ॥

मग्न्यात् तारया सम्यक् तथा चैवानुतारया ।
उत्पन्न तारयादाय^१ कृशानु शक्तिसम्भवम् ॥ ४२ ॥

^२अभिगूह्याङ्गुलीमिस्तु सत्कुर्याद्वैष्णवाख्यया ।
चूडा च तारया कुर्यादन्नप्राशनपूर्वकम् ॥ ४३ ॥

उपनीय ततो वह्नि तारया चानुतारया ।
तत स्याहास्वधाभ्यां तु देवीभ्यां जातवेदसः ॥ ४४ ॥

पाणिग्रहणं कुर्यात् तारया त्वनुतारया ।
सर्वं ध्यानमयं कार्यं जातनामादिकर्म तत् ॥ ४५ ॥

लोहपापाणमण्युत्थवह्नौ कार्यवशात् कृते ।
लौकिके वापि स्तस्कार निषेदादि समाचरेत् ॥ ४६ ॥

^३आधाय तैजसे पात्रे मृन्मयेऽग्निनवे तु वा ।
देवीसहाय स्याद्देश तारयैवाचयेत् सुधी ॥ ४७ ॥

पूरणेनोपसङ्गस्य स्वात्मन्युपशमं नयेत् ।
क्रमादानन्दशक्त्या त सहारेण तु योजयेत् ॥ ४८ ॥

सृष्टिमार्गेण त भूयोऽप्यवतार्य पदात् पदम् ।
कुण्डमध्यान्धु नान्त स्या तारया भुवमानयेत् ॥ ४९ ॥

यह्नि स्याहास्वदेशानमग्नौपोममयं यजेत् ।
समिद्धितिसृमिस्तारामुचरन्नेकैक्या ॥ ५० ॥

शालीतिलाक्षतैः पश्चात् तत आन्याहुतित्रयम् ।
उच्चार्य तारिका पूर्वं बोधयेति द्विरुचरेत् ॥ ५१ ॥

तत्रस्थो बुध्यते ब्राह्मर्यथानञ्च हुत^४ स्वयम् ।
पर्यन्तिकरणं कार्यं तारयैवार्द्रपाणिना ॥ ५२ ॥

स्तृणीयात् तारया दर्भेन्नेषा त्रेषा चतुर्दिशम् ।
उदग्भागेऽग्निकुण्डस्य स्तृणीयाद्दर्भसचयम् ॥ ५३ ॥

प्रणीताप्रोक्षणीपात्रे दर्वाभौ सुक्सुधौ तथा ।
आज्यस्थालीं पवित्रे च सर्वं तत्र निधापयेत् ॥ ५४ ॥

प्रणीता तारयापूर्वं गन्धयुक्तेन वारिणा ।
पवित्राभ्यां त्रिरुत्पूय मा ध्यायेत् तारया श्रियम् ॥ ५५ ॥

यद्देरुदक् प्रतिष्ठाप्य प्रोक्षणीं पूरयेच्छ्रिया ।
तामुत्पूय तत प्रोक्ष्य यागोपकरणं समम् ॥ ५६ ॥

आज्यपात्रं समादाय तस्मिन्नाज्यं निधाय च ।
ब्रह्म सर्पिं समुद्रोत्थं तद्वायत्वाग्नेरुदगगतम् ॥ ५७ ॥

तारया सममिज्जाल्य दर्भाग्ने विनिधाय च ।
तथा पुनरमिज्जाल्य पर्यन्तिकृतिमाचरेत् ॥ ५८ ॥

वह्ने पश्चात् प्रतिष्ठाप्य पवित्रद्वितयेन तत् ।
उत्पूय तारयाम्नौ तत् पवित्रद्वितयं क्षिपेत् ॥ ५९ ॥

परिदध्यात् परिधिभिर्वज्रयोगैश्चतुर्दिशम् ।
अग्निशर्वदिशो स्थाप्य कुण्डमध्ये समिद्धयम् ॥ ६० ॥

तत इध्मं समाधाय शुष्कं पञ्चदशालम्बम् ।
तारया परिपिच्याम्निं सुक्सुधौ^५ परितापयेत् ॥ ६१ ॥

निमृज्य तारया पश्चात्तौ प्रोक्ष्याथ सुचा तथा ।
वायोरग्निदिशं यावन्नातो शर्वदिशावधि ॥ ६२ ॥

^६धारया स्याचयेद्बह्नौ मध्ये दद्यात् सुवाहुतिम् ।
अष्टोत्तरशतं वापि तदर्धं वा तदर्धकम् ॥ ६३ ॥ ✓

४०. ध्यायेदित्यादिना अमोर्नैष्णवीभरणमुच्यते । ४३. अभिगूह्य, सवृत्य । अन्नप्राशनेति

^१ आधाय A B G

^४ यो यथा यस्य स A B G

^२ अभिगूह्य C

^५ सुधी D G

^३ आदाय C.

^६ धारा आस्रावयेत् C.

स्रुवेणाज्याहुतीर्दद्यात् स्वाहान्तां तारिकां गृणन् ।
अयं योग्यो भवेद्वह्निर्गवद्व्यवाहने ॥ ६४ ॥

^१आदध्यात् समिधः सप्त ततस्तारिकया सुधीः ।
यज्ञकाष्ठमयीरादौ ब्रह्मक्षत्रतरुद्वयाः ॥ ६५ ॥

तारया समिधो दद्यात् काष्ठरूपा दशापराः ।
मामेव भावयेन्मध्ये विष्णोरह्वस्थितां पराम् ॥ ६६ ॥

ब्रह्मानन्दमयाम्भोजकर्णिकास्थस्य वै विभोः ।
अङ्कस्थां भावयत्स्लक्ष्मीं ता दद्यात्समिधोऽखिलाः ॥

ततः पुष्पमयीं दद्याद् धूपद्रव्यमयीं तथा ।
एतास्तु त्रिविधा देया हस्तेनैव मनीषिणा ॥ ६८ ॥

मधुपर्कमयीं पश्चात् स्रुवेण जुहुयात् सुधीः ।
सुच्यन्नं चतुरादाय सर्षिपापूर्य पूर्वघत् ॥ ६९ ॥

तथैवान्नाहुतिं दद्यात् स्वाहान्तां तारिकां गृणन् ।
स्रुवेणाज्याहुतीः पूर्वसमित्संख्याः समाचरेत् ॥ ७० ॥

पुष्पाञ्जलिमुपादाय वह्निष्यामर्चयेद्विद्या ।
नित्ययागो ममैतावानूर्ध्वं काम्याहुतिं क्षिपेत् ॥ ७१ ॥

यदि कामयमानः स्यात् तत्तद्विध्यनुरूपिणीम् ।
तारया परिपिच्यामि प्रायश्चित्ताहुतिं क्षिपेत् ॥ ७२ ॥

दशवारं तारयैव क्षमस्वेति वदन् धिया ।
प्रणीतामुपसहस्रं शुचिरस्थाने ^२निनीय च ॥ ७३ ॥

प्रहृत्य परिधीन् सर्वान् ^३सःस्त्रावं समाचरेत् ।
स्तरं प्रहृत्य वह्नीं च घृतेनापूर्य च सुवम् ॥ ७४ ॥

दद्यात् पूर्णाहुतिं दीर्घां स्वाहान्तां तारिकां गृणन् ।
शक्या समेतां तां तारां वह्निस्थां भन्मयीं पराम् ॥

मां चाप्यह्वस्थितां ^४विष्णोर्नासिकासंधिमार्गतः ।
मरुच्छक्या समाकृष्य हृत्पद्मे विनिवेश्य च ॥ ७५ ॥

यागभूमिं समेत्याथ नवपद्मस्थया मया ।
एकीकृत्य मयि न्यस्येदर्चास्थायां कृतिं तु ताम् ॥ ७६ ॥

प्रागेव विभजेदन्नं प्रापणात् सप्रदानतः ।
तेनान्नेन यजेत् सम्यग्विष्वक्सेनं चतुर्भुजम् ॥ ७८ ॥

मण्डलान्तमुपानीय समाहूयाम्बरान्तरात् ।
नवान्नपत्रसदृशं पिङ्गभूश्मश्रुलोचनम् ॥ ७९ ॥

पीतवस्त्रं चतुर्दंष्ट्रं स्वमुद्राद्वितयान्वितम् ।
गदाखड्गगधरं देवमभ्यर्च्य व्रतमशः सुधीः ॥ ८० ॥

साङ्गमुद्रामथादर्श्य गत्वा कुण्डसमीपतः ।
विष्वक्सेनस्ततो भक्त्या तर्पणीयस्तिष्ठाक्षतैः ॥

वौषट्केन मन्त्रेण दद्यात् पूर्णाहुतिं ततः ।
मण्डले पूजयित्वाथ कुर्यात्तस्य विसर्जनम् ॥ ८२ ॥

स्वमन्त्रेण सुरश्रेष्ठ ^५क्षमस्वेति पदं वदन् ।
मुद्रां च दर्शयेत्तं च नभस्युत्पतितं स्मरेत् ॥ ८३ ॥

विष्वक्सेनार्चनं सर्वमगाधेऽम्बुनि निक्षिपेत् ।
तोयेनास्त्रप्रजप्तेन ग्रावयेन्मण्डलं च तत् ॥ ८४ ॥

ततः संपूजयेत् सर्वान् लोकपालाननशेषतः ।
पुष्पाख्यैरन्नदानान्तैरेकाहुत्या च वह्निः ॥ ८५ ॥ ✓

जातकर्मनामकरणयोरप्युपलक्षणम् । ६५. ब्रह्मतरुः पलाशः । क्षत्रतरुः मुतुकुन्दनामा
तरुः । दशापरा इति । अवशिष्टा दश समिध इत्यर्थः । ८१. इत आरभ्य पञ्चार्धानि

^१ F. omits verses 65 to 112

^२ निवाय A B

^३ स्पर्श, A B.

^४ विष्णोर्नासिका C.

^५ ज्येष्ठ B C.

^१वह्निभिर्वा यथाशक्ति स्वे स्वेर्मन्त्रैर्यथाविधि ।
पूजयित्वा ^२विसृज्यैतास्तदस्त्राण्यपि पूजयेत् ॥८६॥

सर्वांश्च परिवारास्तान् स्वस्वस्थानक्रमेण तु ।
अर्चयेत् क्षेत्रपालादीन् वह्निमध्ये च तर्पयेत् ॥८७॥

आधारशक्तेरारभ्य पीठशक्तींश्च सर्वश ।
गणेशाद्याश्च सपूज्या सतर्प्याश्च घृतादिकै ॥८८॥

सकृत्कृत्या त्रिवृत्या वा पूर्णां सवर्षवध क्षिपेत् ।
लक्ष्म्यादीन्पूजयेत्सर्वांन् विष्वक्सेनार्चनात्पुरा ॥

विष्वक्सेनार्चनात् पश्चाद्देवपालार्चनं क्रमात् ।
ततो वेदिं विशोष्याथ दर्भान् सस्तीर्य दक्षिणान् ॥

पितृन् यजेत् क्रमेणैव प्रापणार्थावशेषतः ।
कृत्वा पिण्डत्रय तेन पितृभ्यो निर्वपेत् स्तरे ॥९१॥

^३अर्घ्याञ्जल तथा दद्यादेवैकस्यैकमञ्जलिम् ।
वैष्णवायाथवा दद्याद्ब्राह्मणाय विशोषिणे ^४ ॥९२॥

पितृनुद्दिश्य वै भक्त तत्तन्नामानुदेशवत् ।
सन्यस्य मयि तत् सर्वमन्तर्धानमवेक्ष्य च ॥९३॥

अर्घ्याद्यमुपसहस्र वर्मांश्चे प्रतिहृत्य च ।
उपसहस्र च न्यासमनुयागं समाचरेत् ॥ ९४ ॥

अक्षेण तारया प्रोक्ष्य तारया परिपिच्य च ।
उपस्तीर्य तथा चापो दद्यात् प्राणाहुतीस्तया ^५ ॥९५॥

अदीक्षितस्त्वनुयजस्तत्तन्मन्त्रानुसंहिताम् ।
तारिकामुच्चरन् कुर्यान्मा चान्तं स्था विभावयेत् ॥

सोमानन्दमयीं दिव्या क्रमाद्ब्राह्मता गताम् ।
वीर्यरूपरसाकारा तेजोवीर्यबलात्मिकाम् ॥ ९७ ॥

ऐश्वर्यशक्तिविज्ञानरूप भोक्तारमव्ययम् ।
आत्मानं पुण्डरीकाक्षं भावयेत् पुरुषोत्तमम् ॥९८॥

तारिकामुच्चरन् पश्चादपि धायान्नमम्भसा ।
आचम्य द्विस्ततो न्यस्येदनुयागं ततो मयि ॥९९॥

अथ स्वाध्यायमभ्यस्येद् दिनशेषं विचक्षणः ।
चतुर्विधानि शास्त्राणि तदुत्थं तारिकादिकम् ॥

सिद्धान्तानपि चाशेषानसलमेन चेतसा ॥
स्वाशयप्रविशुद्धयर्थं समीक्षेत धिया स्वया ॥१०१॥ ✓

जयास्त्र्यरचनमनुसुर्वन्ति । ९०. ब्राह्मणाय विशोषिणे इति । विशिष्टब्राह्मणायेत्यर्थः ।
एतच्च धनिकेतरविषयम् । धनिकविषये तु चतुरो ब्राह्मणान्, तदलाभे एक वा श्राद्ध-
विधिना भोजयेदिति सात्त्वते उक्तम् (६, १६७-१७९) । ९४ अनुयाग प्रापणाव-
शेषोपयोगो भोजनादि । ९५. तयोपस्तीर्य, तारया निपीयेत्यर्थः । ९६. पूर्वोक्तं तारया
प्रोक्षणपरिपेचनापोशनप्राणाहुत्यादिकं दीक्षितविषयम् । अदीक्षितानां तु तत्तन्मन्त्रद्वन्द्वमन्त्रैरेव
कर्तव्यम् । ९९. अपिधायाम्भसेति । उत्तरापोशनं पीत्येत्यर्थः । १००. स्वाध्यायम्, वेददिव्य-
शास्त्रादिपरिचयम् । चतुर्विधानि—आगमसिद्धान्तमन्त्रसिद्धान्ततन्त्रसिद्धान्ततन्त्रान्तरसिद्धान्त-

^१ ब्रह्मिभिर्वा A G

^४ विशेन B G

^२ विसृज्येनान् B

^५ तदा A

^३ अर्घ्याञ्जलि A B G

सध्यामुपाम्य विधिवदमिगम्य च मा धिया ।
 योग युञ्जीत विधिवच्छास्त्रशुद्धेन चेतसा ॥ १०२ ॥
 पूर्वपश्चिमयोर्नक्त यामयोर्धातुसाम्यवान् ।
 इति यागविधि शक्र विस्तरेण प्रवर्तित ॥ १०३ ॥
 विधानस्य तु सक्षेप पुनरस्य ^१निबोध मे ।
 सक्षेपविस्तरे कुर्याद् देशकालानुकूलत ॥ १०४ ॥
 नैव कुर्यादपच्छेद यजेदङ्गलिनापि माम् ।
 यजेतोभौ सदैवावा सूक्तेन पुरुषेण तु ॥ १०५ ॥
 तथा मदीयसूक्तेन ताभ्या वा नौ यजेत् पृथक् ।
 स्थाने वा सर्वमन्त्राणा तारिकामेव योजयेत् ॥
 कुर्यात् सक्लपसन्त्यासौ द्वावेवाद्यन्तयो पृथक् ।
 अकुर्वन् भोगनिर्देश केवलैर्नो यजेतु तै ॥ १०७ ॥
 तथा तथैव कुर्यात् शक्नुयात्तु यथा यथा ।
 न त्वेव हापयेद्यागमपि दद्याज्जलाङ्गलिम् ॥ १०८ ॥
 तारिका वाप्यधीयीत द्रव्याभावे विचक्षण ।
 मनसा भावेयेद्रूप यत्तस्या यादृश च यत् ॥ १०९ ॥
 निरामिपम्य शुद्धस्य लघलक्ष्यस्य वै पदे ।
 विक्षोभाय क्रिया सर्वा या या शास्त्रेण दर्शिता ॥

धाततस्य च सर्वत्र समतामभ्युपेयुष ।
 क किं कस्मै किमर्थं वा कथं वा शक्नुयात्क्रियाम ॥
 अग्नीषोममयौ हित्वा पन्थानौ सार्वलौकिकौ ।
 तयोरन्तरमाविश्य मार्गमूर्ध्वं समाचरेत् ॥ ११२ ॥
 ल्याग्निदग्धदुर्मार्गं शीतीभूतो निरामय ।
 स्थूलसूक्ष्मपरातीतपदाक्रान्तिविचक्षण ॥ ११३ ॥
 पश्यच्छृण्वन्स्पृशन्निघ्नन्नाच्छन्स्वपन्श्चसन् ।
 प्रल्पन्विस्मज्जन्गृह्णन्मिपत्रिमिपन्नपि ॥ ११४ ॥
 अकुर्वन्नेव तन् सर्वं मद्भूतो ह्यनिष्टमय ।
 अवस्थादेशकालाद्यैरनवस्यूतयाखिलै ॥ ११५ ॥
 अहतया समाक्रान्तो धूमपीताग्निपीतवत् ।
 अन्तरा वर्तमानो हि सूर्याच द्रमसोद्वयो ॥ ११६ ॥
^२व्यक्तमुद्राल्य वै तालु ध्रुवस्थाने निवेशयन् ।
 मन शून्यमय भावमातिष्ठन् लयसमितम् ॥ ११७ ॥
^३एव यो वर्तते योगी ^४तारिकामननोद्यत ।
 स कर्मठ स वै साख्य स योगी स च सात्त्वत ॥
 स च पाशुपतो ज्ञेय सर्वसिद्धान्तगश्च स ।
 इत्येव ते मयोद्दिष्टो मद्भाजन पारमार्थिक ।
 शृणु शेषमशेष मे यत्ते किंचिद् विवक्षितम् ॥ ११९ ॥

इति ^५श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे नित्यविधिप्रकाशो नाम

चत्वारिंशोऽध्याय

प्रतिपादकानि शास्त्राणि । १०३ नक्त प्रथमयाम चरमयामश्च योगकाल । मध्ये
 जयमाना निद्रापि भगवति स्वात्ममर्पणेन योगरूपा भावनीया । १०५. अपच्छेद ,
 निच्छेद । १०८. शक्नुयादिति । मद्राराधनस्य नित्यत्वात् नित्यस्य च यथाशक्त्यनुष्ठान-
 विधानात् यथाशक्ति मामाराधयेदित्यर्थ । ११५. अनवस्थूतयेति । अपरिच्छिन्नवेत्यर्थ ।
 ११६. धूमपीतेत्यादि । यथा धूमाम्योर्मध्ये वर्तमानो धूमेनाग्निना च सन्नद्धो भजति, तथा
 सूर्याचन्द्रमसोरन्तरा वर्तमान इत्यर्थ ।

इति चत्वारिंशोऽध्यायः

^१ नवीमि ते B

^२ रश्मिमुद्राल्य वा ताल B C

^३ य एव B C F

^४ तारिकामनुना A

^५ श्रीपाञ्चरात्रे A श्रीपाञ्चरात्रे B

✓ एकचत्वारिंशोऽध्यायः

शत्रु —

नमो नित्यानवद्यायै जनन्यै सर्वदेहिनाम् ।
आधारेणात्मरूपाय शुद्धाशुद्धाखिलाध्वनाम् ॥ १ ॥

बाह्यान्तरविभागेन श्रुतो याग सविस्तरः ।
सप्रति श्रोतुमिच्छामि त्वत्तो दीक्षाविनिर्णयम् ॥ २ ॥

श्री —

एको नारायण श्रीमान् पाङ्गुण्यमहिमोज्ज्वलः ।
तस्य पाङ्गुण्यरूपाद् शक्तिरेका सनातनी ॥ ३ ॥

आत्मान विभजाम्येका पञ्चधा देवसविदा ।
शन्दरूपाथरूपाभ्या वृत्तिरूपेण वासय ॥ ४ ॥

तथैवाचार्यरूपेण दीक्षारूपेणापरेण तु ।
यद् द्यति हेतुर्मादीनीक्षयलखिल पदम् ॥ ५ ॥

क्षपयित्वा मल सर्वं ददाति च पर पदम् ।
दीक्षेति तेन तत्त्वक्षैर्वर्ण्यते वेदपारमे ॥ ६ ॥

दीक्षा सा त्रिविधा तावत् स्थूलसूक्ष्मपरमात्मना ।
पुनर्दीक्ष्यविभेदेन त्रिविधा सा चतुर्विधा ॥ ७ ॥

समयी पुत्रकश्चैव तृतीय साधकस्तथा ।
आचार्यश्चैति दीक्ष्यास्ते तेषामन्यत्र विस्तर ॥ ८ ॥

महामण्डलयागेन^१ हवनाद्वाथ केवलात् ।
वाचा केवलया वापि दीक्षैषा त्रिविधा पुनः ॥ ९ ॥

विचाढ्यस्याल्पवित्तस्य द्रव्यहीनस्य च क्रमात् ।
आनीय दृढसकल्प चिरकालपरीक्षितम् ॥ १० ॥

आचार्यं प्रणत शिष्यं ससारानलतापितम् ।
नवाम्बुज विधायादौ तस्मिन् कुम्भ^२ समिज्य च ॥

^३ निर्णिकृतापमन शिष्यान् प्रायश्चित्तैः पुथग्विधैः ।
सुप्तातान् धौतवस्त्राश्च पवित्रीकृतविग्रहान् ॥ १२ ॥

आनीय भगवद्भक्तान् शुभा^४ कन्या^५ स्त्रियस्तथा ।
पञ्चगव्येन पूताश्च दन्तधावनपूर्वकम् ॥ १३ ॥

पुष्पाञ्जलिभृतश्चैव बद्धाक्षान्नववाससा ।
आपादमूर्धपर्यन्तमेकसूत्रं प्रकल्पयेत् ॥ १४ ॥

त्रिगुण त्रिगुणग्रन्थीस्तसूत्रे तत्त्वसङ्ख्याया ।
कृत्वा मूर्धादिपादतः भाजयेत्तत्त्वपद्धतिम् ॥ १५ ॥

ईशकालादिभूम्यन्त सप्तविंशतिसङ्ख्याया ।
तत्त्वानि ग्रन्थयो ह्येया ग्रन्थिस्थास्तु गुणास्त्रय ॥ १६ ॥

मायाविद्याक्रियात्मानस्ते पाप्मा परिकीर्तिता ।
स्थूलसूक्ष्मात्मको देह शुभाशुभफलप्रदः ॥ १७ ॥

५. दीक्षाशब्दनिर्वचनं यदित्यादिना । द्यति खण्टयति । “दो अवलण्डने” इति
घातु । ६. निर्वचनान्तरं क्षपयित्वेति । ११. समिज्येति । संपूजयेत्यर्थः । १३. कन्या
स्त्रियस्तथेति तासामपि तान्त्रिकदीक्षाधिकारमाह । १५. त्रिगुणेति । सत्त्वजस्तमोमय-

रञ्जितोऽयं गुणैश्चित्रैरशेषकलुपास्पदम् ।
 संपातहोमकर्मान्ते देहं सूत्रमयं स्वयम् ॥ १८ ॥
 छित्वा छित्वा तु होतव्यं भोगनिर्मूलकरणम् ।
 ललाटे चेश्वरं ध्यायेच्चिद्रूपं सर्वतोमुखम् ॥ १९ ॥
 स्वबीजेन स्थितं ध्यात्वा जुहुयात्तत्त्वसंख्यया ।
 सिन्दूरपुञ्जसंकाशं प्रधानं ध्रुवगे स्मरेत् ॥ २० ॥
 तालुमूर्ध्नि स्थितां बुद्धिं पूर्णेन्दुकिरणोपमाम् ।
 तालुमध्ये त्वहंकारं कुसुमाभं विचिन्तयेत् ॥ २१ ॥
 तालुकर्णान्तरे ध्यायेन्मनो राजोपलभ्युति ।
 कण्ठद्वययोर्मध्ये विभक्ते पञ्चधा समे ॥ २२ ॥
 प्रस्तुतारकामाराञ्छोरादीन् पञ्च चिन्तयेत् ।
 हज्जाभ्योः पञ्चधा मध्ये वागादीनि स्मरेत्तथा ॥ २३ ॥
 स्मरेच्छब्दादितन्मात्रा नाभिवत्स्यप्रमध्यमे ।
 ऊर्ध्वराचरणद्वन्द्वात् स्थूलभूतानि सस्मरेत् ॥ २४ ॥
 सैः स्वैर्विन्धैः समेतानि ताराकाराणि तान्यपि ।
 उच्चार्य प्रणवं तत्र तत्तद्बीजं समुच्चरेत् ॥ २५ ॥
 सत्त्वसङ्गां ततः स्वाहा सपाताहुतिरीदृशी ।
 गुरुः सपातहोमान्ते स्वयं लक्ष्मीमयो भवन् ॥ २६ ॥
 पूर्णाहुतिं ततो दद्यात्तारया वौषडन्तया ।
 एवं सपातहोमान्ते सूत्रं तद्वन्धिमद् दृढम् ॥ २७ ॥
 शरावसपुटान्तरस्थं विनिवेद्य मदन्ततः ।
 आनीतस्याय शिष्यस्य नेत्रवन्धं विघट्टयेत् ॥ २८ ॥

प्रदत्तपुस्तकं सम्यग्गुरुं स्वमभिवादयेत् ।
 स शिष्योऽग्निसमीपस्थो जुहुयात्तारया धिया ॥
 अद्वैतरूपैर्लक्ष्म्यादिपरिवारैश्च सर्वशः^३ ।
 अधिकारी भवत्येवं^४ जपेऽग्नौ श्रवणेऽर्चने ॥ ३० ॥
 दीक्षायामध्वशुद्धयर्थं मूलाद्यैर्जुहुयात्ततः ।
 तिलेन चापि जुहुयाच्छताद्यं तु दशावरम् ॥ ३१ ॥
 पूर्णाहुतिं घृतेनैव तारयैव तु पातयेत् ।
 एषा दीक्षा भवेन्मान्त्री सर्वमन्त्रनियोजनी ॥ ३२ ॥
 एतावत्यधिकारे तु शिष्यान् भोगैरुलम्पयान् ।
 ग्राह्येदीप्सितान् मन्त्रान् प्रकृतिप्राकृतांस्तु वा ॥ ३३ ॥
 ऽसिध्यन्ति संसृता मन्त्राः सर्वे प्रकृतिसंभवाः ।
 तत्त्वानि त्वस्य शोभ्यानि वक्ष्यमाणप्रकारतः ॥ ३४ ॥
 शुद्धतत्त्वाध्ववर्गस्य मन्त्रग्रहणमिष्यते ।
 एषा दीक्षा भवेन्मान्त्री तत्त्वदीक्षां नियोध मे ॥
 ओं बीजं तत्त्वसंज्ञां च शोधयस्वामिधान्वयान् ।
 आहुतीनां दशाष्टृत्या सम्यगध्यानसमन्वयान् ॥ ३६ ॥
 शिष्यादिरीध्वरान्तः स्यात्तत्त्वग्रामो विशोधितः ।
 होमादौ दीक्षणीयस्य सज्ञा योज्या यथार्थतः ॥ ३७ ॥
 वद्वपद्मासने शिष्ये सद्गुरुः स्वसमीपगे ।
 ध्यायेद्भूम्यन्तमीशार्च्यं समग्रं सत्त्वपद्धतिम् ॥ ३८ ॥
 निरीक्ष्य लक्ष्मीनेत्राभ्यां लक्ष्मीहस्तेन संगृह्येत् ।
 उपसंहृत्य भूम्याद्यामीशार्चां तु पुनः सृजेत् ॥ ३९ ॥

ग्रन्थान्तिपर्यः । तत्त्वसंख्या सप्तविंशतिः । १८. सपातहोमः तत्त्वाहुतिः । १९. अग्नयमेदेन
 तत्त्वध्यानमाह—ललाटे इति । २२. राजोपलं वज्रम् । ३९. गुरोर्लक्ष्मीमय-

^१ राजपत्न्युति B

^४ जने B. F.

^७ शुद्धया स्वाद्या C.

^२ हृत्कण्ठ A

^३ G. omits this line.

^३ सर्वतः, B. F.

^६ B omits four lines from here.

इत्थं शिष्यतनुस्थाना तत्त्वाना जडरूपिणाम् ।
आनहत्याद्यु सन्नेध दीक्षा ध्यानमयी त्वियम् ॥४०॥

पाशसूत्रमथावाय शरात्रद्वयमध्यगम् ।
रात्र्या कुण्डसमीपं तु तदुत्सर्गं निधाय च ॥४१॥

^१तारया साङ्गया हुत्वा सहस्राद्यं शक्तायस्म ।
पुष्पमेकमथादाय बहुशोऽप्यभिमतम् च ॥ ४२ ॥

हृदये ताडयेच्छिष्यं तारया हुफडन्त्या ।
शिष्यं भूतत्तगं स्मृत्वा तद्भोगान् भोजयेद्विद्या ॥

समाप्ताखिलभूभोगं तत् उद्धृत्य योजयेत् ।
अत्रत्वे तत्र चाप्येव मत्वेशाद्विधिरिदृशः ॥४४॥

तारया साङ्गया हुत्वा छित्वा ग्रन्थं तु पार्थिवम् ।
निधाय सुचिं सपूर्णं सर्पिणा जुहुयात्तया ॥ ४५ ॥

तारिकाया परे भावे कुण्डस्थे जलनत्विपि ।
अत्रत्वं क्रामयेत्सूक्ष्मं तदप्येव तु होमयेत् ॥४६॥

तत्सूक्ष्मं क्रामयेद्वह्निं जुहुयान् पूर्णया च तत् ।
एवं क्रमेण हुत्वा तु पूर्णाहुतिपरंपराम् ॥ ४७ ॥

प्रहृतिं पुष्पं नीत्वा पुष्पं चेश्वरं नयेत् ।
ईश्वरान् परमं तत्त्वं तत्त्वग्रामे न विद्यते ॥ ४८ ॥

रथ्यूक्ष्मपराभारा शक्तिगीश्वररूपिणी ।
पुण्यो हीश्वरात्तत्त्वादधो यातो यतोऽनुचि ॥४९॥

प्राप्य तन् परमं तत्त्वं सुचिरेव भवत्ययम् ।
विश्वामा विश्वतश्च पुनतो दीक्ष्यो भवत्ययम् ॥५०॥

भोगमोक्षप्रसिद्धयर्थं म्याता पूर्णाहुती ततः ।
सकलं निष्कलं शिष्यं ध्यात्वा सुचिं धृतं तया ॥

द्वयं तदधीश्वरं न वै परातीतं गितो गुरुः ।
ध्यायन् विज्ञानशब्दाभा पश्यतीत्युत्तमम् ॥

तारिकाया परं भावमनुच्छ्रायमनाहतम् ।
तेन शिष्यं समीकुरुंस्तारया बौपडन्त्या ॥ ५२ ॥

पूर्णाहुत्याथ शिष्यस्य स्थितये देहपातनात् ।
नमोऽन्त्या ध्रुवाद्येव तारया जुहुयाद्बहु ॥ ५४ ॥

तत्र पूर्णाहुतिं दत्त्वा महापूर्णमथ शिष्यं ।
शिष्यं गुरुं स्वमात्मानं मां च लक्ष्मीं सनातनीम् ॥

क्षीरे क्षीरमिव ध्यायेत् सर्वं मयि समीकृतम् ।
एव लक्ष्मीमयीकृत्य शिष्यं विज्ञानवायुना ॥५६॥

आकृष्य क्रमतो मन्त्रमिमं सश्रावयेत् पुनः ।
हृदये स्थापयित्वा मां तारामुपदिशेत्ततः ॥ ५७ ॥

अङ्गोपाङ्गादिकं सर्वं शास्त्रीयं क्रममेव च ।
विशेषं सामयिकं धर्मं मन्त्रगुप्यादिकं हि यत् ॥

विष्णुहस्तं ततो दद्यात्पूजिं प्रष्टे हृदन्तरे ।
तदङ्गं मुद्रयालभ्य शिष्येणाराधयेत्^२ माम् ॥५९॥

तारया कुम्भमादाय यत्रेष्टं गुरुणा पुरा ।
अङ्गोपाङ्गादिसयुक्ता तारिका मनसा गृणन् ॥६०॥

अभिपिञ्चेद्गुरुं शिष्यं प्रसन्नेनन्तरात्मना ।
एव रूपस्तं शिष्यं ससाराभ्युधिपारगं ॥६१॥

महता विभवेनाथ गुण्यागं समाचरेत् ।
कृत्वा त्यागशक्त्यादि गुरुं तत्र निवेश्य च ॥६३॥

अर्घ्यादीं पूजयेत् सर्वं स्वर्णरत्नादिभिरन्या ।
आशितं तर्पितं पञ्चान्मन्त्रेणानेन पूजयेत् ॥ ६३ ॥

अज्ञानगहनलोकाभ्युत्थोमाप्रिमूर्तये ।
दुःखत्रयाभिसंतापशान्तये गुरवे नमः ॥ ६४ ॥

तस्य पूर्वमुक्त्यान् तन्नेत्रे लक्ष्मीनेत्रे इत्युच्येते । लक्ष्मीहस्तेन तारिकायुक्तहस्तेन ।

गृहीत्वा तु ततोऽनुज्ञा मन्त्रमात्रतयेत्त ।
साधयेच्च यथाकाम यावदावदभीप्सति^१ ॥ ६५ ॥

इति दीक्षाभिषेकौ ते वर्णितौ बलसूदन ॥
सम्यक्समाधिसपाद्य किं भूय श्रोतुमिच्छसि ॥६६॥ ✓

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे दीक्षाभिषेकप्रकारो^३
नामैकचत्वारिंशोऽध्यायः

६५. इत पर काश्यपाद्यन्वयमवा एव परार्थयजनाधिकारिण इति प्रतिपादनपरो ग्रन्थो न
सार्थत्रिको दृश्यते, किं तु आन्त्राक्षरमुद्रितपुस्तक एव दृश्यते । स च वुण्डल्लित । अतो
भागोऽय कैश्चित् देवालयेषु स्वेषामेव परार्थयजनाधिकार स्थापयितुकामै सयोजित
स्यादित्यन्त्युन्नेतुमवकाश । आद्यत्त्विकानुष्ठानविरुद्धश्चाय भाग ।

इत्येकचत्वारिंशोऽध्यायः

^१ After verse 65 the Telugu printed edition has the following additional passages within brackets

शक्र—

पद्मे त्वयोऽदीक्षाया दीक्षिता ये मधुद्रिय ।
यूज्ययामधिकारो हि तेषां बान्यस्य नेश्वरि ॥

श्री—

इद्रेद परमं गुह्यं श्रेहाचे कथयाम्यहम् ।
मेधार्थं दीक्षिता भूमौ सन्ति वर्णत्रयेषु च ॥
सर्वे तेऽभिषिक्तार हि परार्थयज्ञे तथा ।
तेषां मध्ये मरामणा विष्णुपादार्पितायया ॥
परमेष्ठानिनो ह्येते मुनयोऽष्टौ शत हि ते ।
काश्यमाध्यदिनदि पञ्चगव्यपयया ॥
शरणागतिपमंस्त इदाम्पमनुत्तमम् ।
कात्यपनमुनिमोक्तयुक्कर्मक्रियभिदा ॥

^२ भिन्यगप A, भीन्यगपे B

काश्यपो गौतमश्चाय भृगुराश्वलायनोऽङ्गिर ।
इत्यादयो मुनिश्रद्धा परार्थयज्ञे हरे ॥
साधिकाग भन्यन्त्ये यज्ञे नाधिकारिण ।
एते भवा मम हरे प्रिया मागयता इमे ॥
अन्ये मागयता मैव पूजयामवयोर्यो ।
भवत्या मागयताश्चान्ये यदा भगवतो हरे ॥
श्रमकाश्चेतरे ह्येते प्रोक्ता मागयता इति ।
काश्यपादिमुनिभेदगोत्रार्थं परार्चना ॥
कार्या मागयतेत्ये इता यदि परार्चना ।
मोहन राक्षसाणां यजद्वापे मरिष्यति ॥
तत्र समन्तदर्शनं कार्यं मागयते यदा ।
काश्यपाद्यन्वयमनो दीक्षितो यो निश्चर ॥
स एवगपने योग्य एवता ब्रह्मविन्दार ॥

^३ प्रश्नयो G

द्विचत्वारिंशोऽध्यायः

शक्र —

ससारसागरोत्तारपोतपादान्बुजद्वये ।
हृषीकेशमहिष्यै ते भूयो भूयो नमो नम ॥ १ ॥
त्वत्प्रसादान्मया देवि श्रुतो दीक्षाविधि क्रमात्^१ ।
तारिकाया वदा जल्ये पौरश्चरणिकी क्रियाम् ॥ २ ॥

श्री —

अहं नारायणी नाम शक्तिर्नारायणाश्रिता ।
तस्या मे परमा मूर्तिस्तारिका भुवनेश्वरी ॥ ३ ॥
तस्या मे पिण्डभूताया शृणु साधनसपदम् ।
कृष्णाग्रमीं समारभ्य यावत्कृष्णचतुर्दशी ॥ ४ ॥
स कालस्तारिकासिद्धौ तन्त्रद्वौ सप्रदर्शित ।
महापापैरसृष्टप्र प्रयातैरतिपातकै ॥ ५ ॥
नास्तिक्याद्यच्युतो भावान्निन्दिताभ्यासवर्जित ।
भूतेषु मानयमेत्रीं कृतपापानुतापवान् ॥ ६ ॥
उच्चावचानि पापानि प्रायश्चित्तै शम नयेत् ।
ब्रह्मचारी हविष्याशी सत्यवादी दृढव्रत ॥ ७ ॥
सनिधौ मनसा विष्णोरोत्कार नियुतं जपेत् ।
महाव्याहृतिभिर्होमानयुत सर्पिषाचरेत् ॥ ८ ॥

सावित्र्या च तिलैर्होमं तावत्सरय समाचरेत् ।
महापापातिपाप्मानौ विहाय प्रथितौ कृतौ ॥ ९ ॥

एतादृशं विधिं कृत्वा प्रणवादित्रयेण तु ।
महापापातिपापाद्यैरप्रकाशैर्निमुच्यते ॥ १० ॥

उपवासादिमिस्तद्वत् प्रकाशैरपि चेतुरै ।
तिस्रो वोपनसेद्रात्रीरधमर्पणतत्त्ववित् ॥ ११ ॥

त्रिरह्निर्निशायाश्च सवासा जलमाविशेत् ।
प्रतिसंध्य निमज्जस्त्रिजर्जपञ्चमर्पणम् ॥ १२ ॥

प्रतिमज्जनमेव तु क्षपयेत्तत् त्रिरात्रम् ।
चतुर्थेऽहनि वै दद्याद् ब्राह्मणाय पयस्विनीम् ॥ १३ ॥

एष पूतो भवेत् प्राग्बदशेषेणापि चाहसा ।
आत्मानमभिपिञ्चेद्वा त्रिसंध्य पञ्चगव्यतः ॥ १४ ॥

तिस्रो नीत्वा क्षपा एष मुच्यते सर्वद्विस्त्रियै ।
तारादिपञ्चकं तेषामेकैरुमथवा^२ धिया ॥ १५ ॥

जपन् पिबन् समीक्षेत् वैष्णवं विमलोज्ज्वलम् ।
अहोरात्रद्वैतैरेव मुच्यते सर्वपातकै ॥ १६ ॥

भुजने यान्ति ये विष्णुमपापा धर्मतपरा ।
तत्पङ्क्तिश्चोऽपि वा भुक्त्वा मुच्यते सर्वपातकै ॥

२. पुरश्चरण नाम गुरुपदेशात् गृहीतस्य मन्त्रस्य स्वामीष्टप्लम्बदत्वसपादनार्थं
त्रियमाणो व्रतहोमादि । ८. पिण्डभूताया इति । पिण्डमन्त्ररूपाया इत्यर्थः । ८. नियुत
दश लक्षाणि । अयुत दश सहस्राणि । ९. प्रथितौ विहायेति । अप्रकाशकृतौ इत्यर्थः ।
११. उपवासादिभिरित्यनेन प्रकाशकृतानां प्रायश्चित्तमुच्यते । १५. तारादिपञ्चकमिति ।
तारं व्याहृती सावित्रीं तारिकाम् अनुतारिका चेत्यथ । १६. वैष्णवं समीक्षेतेति कृतस्य
कर्मणः साद्गुण्यार्थमुक्तम् । १७. वैष्णवमहिमानमाह—भुजने इत्यादिना । त्रिण्यु शरण्य-

यथार्थवाग्जुर्नाम्नी धर्मसागरपारग ।
परस्य स्वस्य वाय हि विनियोग चिकीर्षति ॥४२॥

निप्रदेऽनुप्रदे वापि स स सिध्यति सर्वदा ।
शक्र —

नम सपूर्णपाङ्गुण्यविप्रहायै हरिप्रिये ॥ ४३ ॥
अरविन्दगृहायै ते गोविन्दगृहमेधिनि ।
त्वन्मुखाञ्जाच्छ्रुता सिद्धितारिकाया विशेषिणी ॥

स्थूलसूक्ष्मपराकारा यथावच प्रदर्शिता ^१ ।
साधिताया निधानेन तारायास्त्रिविधात्मन ॥४५॥

विनियोगमिदानीं मे वक्तुमर्हसि पद्मजे ।
श्री —

एक पाङ्गुण्यपूर्णात्मा हसो नारायणो वशी ॥४६॥

हसी शक्तिरह तस्य वशिनी सर्वकामदा ।
हसो हसी च तान्नामसुदितौ तारिकात्मना ॥४७॥

तस्या अस्मत्स्वरूपाया विनियोग निबोध मे ।
नानाविधेषु मन्त्रेषु बाह्यान्तरविभागेन ॥ ४८ ॥

यान्तो यादृशा ये च मन्त्रा सन्ति परावरा ।
तदीया विनियोगा ये यान्त सन्ति यादृशा ॥

यान्तस्तत्तादृशास्तेऽस्या विनियोगा न सशय ।
तथापि विनियोगा मे काश्चिच्छक्र निशामय ॥

धर्मार्थकाममोक्षेषु सद्य प्रत्ययकारकान् ।
कृष्णाजिनोत्तरासङ्गा कृष्णाजिननिवासिनीम् ॥

कृष्णाजिनाम्बरा वस्त्रकृष्णशान्तगुणेश्वरानाम् ।
पूर्णचन्द्रनिभा ध्यात्वा ब्रह्ममुद्राश्रसूत्रिणीम् ॥

सरोरुदे दधाना चाप्यपरस्मिन् करद्वये ।
इत्थ मामग्न्युजाश्र वा देवदेवं जनादेनम् ॥ ५३ ॥

ध्यात्वा लक्ष जपेत्तारा धर्म प्रत्यक्षतामियात् ।
विभुसख्यामितान्प्रथाव्यालीना तण्डुलात्मनाम् ॥

सर्पिस्तवावत प्रस्थान् शर्कराया पलानि च ।
गुह्य वापि तावन्ति पाचयेदेकपात्रगान् ॥ ५५ ॥

पयसा तावता तुल्य विधिना मुशृत हवि ।
शुद्धप्रतिपद प्रातर्हृदिदेऽर्धेन भास्करे ॥ ५६ ॥

एकाहुल्यैव जुहुयान्महापात्रस्थितं हवि ।
त्रिप्रभा जातवेदस्या तारिकाद्यन्तरुद्धया ॥ ५७ ॥

महाकुण्डे महावह्नौ यन्त्रयोगेन बुद्धिमान् ।
अथ प्रात समारभ्य यावदस्तमयं रवे ॥ ५८ ॥

अविच्छिन्न ^२ च जुहुयान् सुवेणैव गतहम ।
सर्पिषा सस्मृतेनैव तादृश्या त्रिप्रभा सुधी ॥ ५९ ॥

प्रातरारभ्य शाल्यन्न पयोदध्याज्यसंस्तुतम् ।
एवैक भोजयेद्विप्र प्रातरारभ्य सततम् ॥ ६० ॥

वाचयित्वा द्विजानन्ते तर्पयेद्वेदवित्तमान् ।
दपती वैष्णवी चैव लक्ष्मीलक्ष्मीशसङ्गया ॥ ६१ ॥

य एवमाचरेद्धीरो व्यवसायसहायवान् ।
कोटिसख्यमनौपम्यमक्षयं लभते निधिम् ॥ ६२ ॥

इम शृणु महाश्वर्यं प्रयोग पात्रशासन ।
तारामादाय पूर्वं तु योनयेत् सुभगेपदम् ॥ ६३ ॥

स्वाहा सयोनयेत् पश्चात्तारिवेचं पञ्चशरा ।
सोप्यैव ^३ चतुर्दश्या पूर्णमास्यामुपक्रमेत् ॥ ६४ ॥

जपेद्दशसहस्र तामारामे शोभनुद्रे ।
आसीनो मध्यतः सम्यक्पूर्णकुम्भप्रदीपयो ॥ ६५ ॥

एकत्रामोजनेन । ५७. जातवेदस्येति । “जातवेदसे मुननाम सोमम्” इत्यादिक्रिया ऋचा ।

ध्यायन्मा पद्मगर्भाभा पङ्कजद्वयधारिणीम् ।
 द्विभुजामसितापाङ्गीं नीलकुञ्चितमूर्धजां ॥ ६६ ॥
 स्मितपूर्णमुखीं रम्या पीनोन्नतपयोधराम् ।
 सर्वाभरणसपूर्णां दुकूलोत्तमवासिनीम् ॥ ६७ ॥
 सुशुभा सुभगामित्थ ध्यायञ्जपमथाचरेत् ।
 तर्पयेज्जुहुयाच्चैव दशाश तारयानया ॥ ६८ ॥
 बलिं दद्याच्च शाल्यन्न पयोधृतगुडान्वितम् ।
 क्षिप्यं नक्षणसपत्ना पूजिता भोजयेत्सुधी ॥ ६९ ॥
 हविष्य रजयमश्रीयाद्ब्रह्मचारी सट्टत्रिंशः ।
 एवमस्त्वलित कुर्यान् त्रिसद्व्रतं तत त्विदम् ॥ ७० ॥
 जपतर्पणहोमाद्यमविच्छिन्नमतन्द्रित ।
 परस्या पूर्णिमास्या तु व्रतं कृत्वा समापयेत् ॥

व्रतान्ते सा समायाति सुभगा नाम मन्मथी ।
 यक्षी किं कुरवाणीति साधक सा वदिष्यति ॥ ७२ ॥
 मातर भगिनीं भार्यां सरसीं वा ता प्रकल्पयेत् ।
 मातृत्वेन प्रपन्ना सा सर्वापद्भ्योऽपि रक्षति ॥ ७३ ॥
 भगिनीति प्रपन्ना सा सर्गनर्थान् ददाति च ।
 प्रियेति स्वीकृता कामान् यावज्जीव ददाति च ॥
 सरसीं रतीकृता सा तु सर्गं संप्रापयेद्दिशम् ।
 मोक्षकामो जपेन्नित्यं स्थूलसूक्ष्मपरात्मिकाम् ॥
 पदं तद्वैष्णवं दिव्यं प्रसन्ना प्रापयाम्यहम् ।
 चक्ष्यन्ते विनियोगा ये परस्तात्परमन्दरा ॥ ७६ ॥
 ते सर्वे तारिकाकार्या ये च मन्त्रान्तराश्रिता ।
 पौरश्चरणिको मार्गं प्रोक्तस्ते विनियोगान् ।
 तस्या प्रत्ययसिद्धयर्थं सिद्धिमार्गं निरोध मे ॥ ७७ ॥ ✓

इति ^१श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^२तारामन्त्रोपासनक्रमो नाम
 द्विचत्वारिंशोऽध्यायः

७३. प्रकल्पयेत्, मन्वीतेत्यर्थः । ७६. तारिकोपासनस्य मोक्षफलत्वमप्याह—पदं तदिति ।
 ७७. तस्या इति । तारिकाया इत्यर्थः ।

इति द्विचत्वारिंशोऽध्यायः

त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः

श्री —

शृणु वक्ष्ये परां सिद्धिं नानायोगसमुत्थिताम् ।
त्रियाया पिण्डभूतायास्तारिकाया सुरेश्वर ॥ १ ॥

युञ्जीत विधिप्रयोगी तारिका देहगोचरे ।
नासिनाम्ने च जिह्वाम्ने जिह्वाया मध्यमूलयो ॥ २ ॥

कण्ठोरसोररोऽन्ते च धारयेत्तत्प्रपद्धतिम् ।
क्षित्याना बुद्धिपर्यन्ता स्मरणकार्यस्मभावयत् ॥ ३ ॥

तत्प्राक्तत्तान्तर यास्यन् सत्यया सत्यया जपेत् ।
द्विधनु पद् तथाष्टी च दशपोडशवारकम् ॥ ४ ॥

चतुर्विंशतिवार^२ च बुद्धयन्ते प्रवृत्ति स्मरेत् ।
अशीतिं सस्मरेत्तारा तत्र जीवं विचिन्तयेत् ॥ ५ ॥

यावान् यात्क च यथाय शत तत्राचरेज्जपम् ।
अव्यक्तचेतनावार पुणर तदथ स्मरेत् ॥ ६ ॥

तत्प्राग्वयत्राधारमनन्त तत्प्रवादकम् ।
पद्माक्षर त्रिचिन्त्यैतज्जपेत्सार्धं शत मुधी ॥ ७ ॥

तत्तन्मन्त्रमन्यक्तमात्राक्षरात्मनम् ।
सं यनु^३ तत्र वाग्यन्तत्तमोऽन्तमुपिरूपयम् ॥ ८ ॥

यत्प्रवृत्तश्चेतन मोऽयमिति तत्त्रितयात्मकम् ।
चिन्तयित्वा यथाप्रवृत्तचरेद् द्विंशत जपम् ॥ ९ ॥

नालादधोऽनिरुद्धारयशक्तिं^४ सा भगवन्मयीम् ।
सस्मरन् रूपकालाद्यैराचरेत्तु शत जपम् ॥ १० ॥

प्रद्युम्नशक्तिं तदधो जपसरया च तादृशी ।
अधः सावर्पिणीं शक्तिं जपसख्या च तादृशी ॥ ११ ॥

सर्वाधो वासुदेवाख्य^५ दापत्य स्थूलरूपकम् ।
तत सूक्ष्म पर तस्मात् परातीतं तु सर्वत ॥ १२ ॥

लक्ष्मीनारायणाभासमनिर्देश्यमनौपमम् ।
सर्वत शक्तिशक्तीरास्पन्दमानमनाविलम् ॥ १३ ॥

प्राप्य योगमयीं निद्रा निद्रामेव समाविशेत् ।
उत्थायापररात्रे तु द्वादशैतास्तु धारयेत् ॥ १४ ॥

वासुदेवादिभूम्यन्तं तत्सत्यानविधिप्रमात् ।
इदि वा धारयेदेता समस्ता अपि धारणा ॥ १५ ॥

धारणा द्वादशैतैतास्तारिकायामथापि वा ।
एष सर्वहितो योगो यत्तत्त्वैस्तत्र भूयते ॥ १६ ॥

प्रतिसन्त्य वा सर्वं व्यक्ताव्यक्तमय पदम् ।
निरालम्ब मन शृत्वा शून्यभाज समाविशेत् ॥ १७ ॥

शून्याक्षरसमाक्षर सपूर्णमिदं वारिधिम् ।
आविशामि महायोग शून्यभाजननिवेशितम् ॥ १८ ॥

३. बुद्धिर्महत्त्वम् । ४. तत्त्वादित्यादि । पृथिवीतत्त्वात् अनन्तत्वगमने इत्यादि-
रीयेत्यर्थः । १४. द्विदशेति । वासुदेवादिवबुक्त्तजपप्रवृत्तिबुद्धिभूतानि द्वादश
धाण्या । १७. कृत्यान्तरमाह—प्रतिमहत्वेति । सर्वाण्यपि तत्त्वानि स्वयम्भारणेपु
प्रतिग्राह्य मनो निर्निष्य न्युर्न । निर्निष्ये मनसि य परमानन्दानुभज म एव परमो योग

^१ B om ts this line.

^२ अभिप्रायान् सं- C. O

^३ सं- C

^४ बुद्धेश्वर C.

^५ यत्र B

यदा स्तिमितनि शब्दनीरदानन्दसनिभम् ।
योगी भवति युञ्जान स योगी मस्त्रिव सदा ॥१९॥

यत्र ध्येयमनच्छिन्न नैन किंचन विद्यते ।
अहोयमनवच्छिन्न तद्रूप मद्रूपं स्फुटम् ॥ २० ॥

आत्मसात्कुरते योगी द्वेय सकलमक्रमम् ।
वितता सा महाञ्जाला निस्तरङ्गा तनुर्मम ॥ २१ ॥

हूयन्ते मनसा यत्र भूतानि भुवनानि च ।
सर्वभायसदा शश्वद्भावो मे प्रविजृम्भते ॥ २२ ॥

स्रुचा च मनसा हुत्वा भूताक्षभुवनादिकम् ।
ता च स्रुच प्रहृत्याथ योगिना भूयते मया ॥२३॥

यदवच्छिद्यते येन तत्तु तस्मान्महत्तरम् ।
धियावच्छिद्यते सर्वं यद्यदस्ति च नास्ति च ॥२४॥

सा नावच्छिद्यतेऽन्येन तनु सा मे निरञ्जना ।
धियो नैतौ वहिर्भूतानामो भाव एव वा ॥ २५ ॥

अनालीढौ धिया न स्त सा मे तनुरनञ्जना ।
यदातिक्रम्य मर्यादा जलधि प्रावयेज्जगत् ॥२६॥

तदा न स्थलनिम्ने स्तस्थया मय्यखिल जगत् ।
नेदमल्पात्मना शन्यमास्थातु परम पटम् ॥ २७ ॥

कुर्याद्विच्छिद्य विच्छिद्य योगमेतदवाप्तये ।
भावे भावे शुभेऽन्यत्र भूते भवति भाविनि ॥२८॥

स्मरेत् सारतर रूप परमं परमेश्वरम् ।
समरन्ति प्रसूनेषु मधु सर्वेषु पट्टपदा ॥ २९ ॥

समरन्ति तथैका मा सर्वभावेषु योगिन ।
यत्र यत्र मनो याति लक्ष्मी तत्रैव चिन्तयेत् ॥३०॥

चलित्वा तन् कुतो याति सत्रं तन्मन्त्रय हि यत् ।
तत्त्वाना पद्धतिं माला मत्सूत्रप्रथिता स्मरेत् ॥ ३१ ॥

मयि वा मितिभूताया चित्रात् सस्मरेज्जगत् ।
स्तिमितापारगम्भीरे फेनपिण्डे यथाम्बुधौ ॥३२॥

स्मरेत् क्रमोक्तमाभ्या वा प्रमात्रादिचतुष्टयम् ।
प्रमजन्ती मदानारादपि^१ यान्ती च ता पुन ॥३३॥

पुमानाग्रे मदुन्मेप स मत्सरूपप्रस्थित ।
अन्तःकरणसङ्गोऽन्यो मदुन्मेपोऽधरावन्तौ ॥ ३४ ॥

वहिष्करणरूपोऽन्यस्तृतीयस्तदध क्षितौ ।
भानरूप प्रमेयात्मा तुर्योऽयमधराधर ॥ ३५ ॥

मत्सरूपवशेनैव सदानन्दविदात्मिनाम् ।
भानयननिदा शश्वत् क्रमव्युत्क्रमतो धिया ॥३६॥

इमा चतुष्टयीं हित्वा मद्भान प्रतिपद्यते ।
विज्ञानाधारभूतेषु द्वात्रिंशत्यम्बुजेषु वा ॥ ३७ ॥

ध्यायेद्दीपशिखाभा मामथवा रूपसुन्दरीम् ।
आधारपद्मादारभ्य नाभिपद्मादयो भुवि ॥ ३८ ॥

इति । २० अविच्छिन्न परिमितम् । २२. सर्वभाव त्रिधात्मना वर्तमानता । भाव सत्ता ।
२३. मया भूयते ; मदात्मना भूयत इति भावे प्रयोग । २४. देव्या ज्ञानम्बररूपत्वमुच्यते—
यदवच्छिद्यत इत्यादिना । २६. योगपरिपाकदशाया सर्वमपि जगत् धीरूपमेवावभासत इत्यत्र
लौकिक निदर्शनमाह—यदातिक्रम्येति । २९. सर्वभावाना स्वात्मना भाव्यत्वे निदर्शनमाह
—समरन्तीति । ३३. चतुष्टयमिति । प्रमाता, प्रमाकरणम्, प्रमेयम्, प्रमितिखिति
चतुष्टयमित्यर्थ । प्रमजन्तीमिति तत्त्वाना पद्धतिमित्यनेनान्वेति । ३७-४६. द्वात्रिंशति

पद् पद्मा योगिना चिन्त्यास्तेषा नामानि मे शृणु ।
व्युच्छन्ती व्युपिता व्युष्टा व्युपुषी व्योपुषी रमा ॥

नामिपद्माद्बृहद्भोजात् पञ्च पद्मान् प्रचक्षते ।
पश्यन्ती नामिपद्माख्या पश्या पश्येतरात्मिका ॥

हृदया च हृदयमाना च हृदयं पङ्कजाह्वया ।
हृत्पण्ठान्तरमध्याच्च पञ्चपद्माह्वयाञ्छृणु ॥ ४१ ॥

बोधयन्ती च बोद्धी च बुध्यमाना तथेतरा ।
घोपोन्मेपा च सज्ञा स्यु कण्ठहन्मध्यपद्मागा ॥

कण्ठतालन्तराम्भोजपञ्चकाख्या इमा शृणु ।
घोपयन्ती च घुष्यन्ती घुष्टा^१ घोषा तथेतरा ॥ ४३ ॥

तालुभूमध्यदेशस्था पञ्चपद्माह्वया इमे ।
ग्राहयन्ती च गृह्णाना जिघृक्षा च गृहीतिका ॥ ४४ ॥

निर्णातिरिति तालुभूमध्याम्भोजगणामिधा ।
भूमूर्धमध्यपद्माना पण्णामारया इमा शृणु ॥ ४५ ॥

प्राणयन्ती प्राणती च प्राणा प्राणावबोधिनी ।
परा बोधेति ता एता भूमध्यान्त स्थपद्मागा ॥ ४६ ॥

रत्नदीपशिखारोपे भावयेन्मा क्रमोत्क्रमात् ।
गृणन्मा तारिका दीर्घा दीर्घवण्टानदोपमा ॥ ४७ ॥

इत्थ मा चिन्तयन् योगी सुरुषा वापि सस्मरन् ।
विहाय सकल द्वेष मद्भाव प्रतिपद्यते ॥ ४८ ॥

लभ्येद्वापि पद्मेपु ननरेपु क्रमोत्क्रमात् ।
आचारे श्रीणि पद्मानि हृदयाधोऽम्बुजत्रयम् ॥ ४९ ॥

मूर्ध्नेऽथस्त्रीणि पद्मानि नवपद्मविधित्रये ।
द्वादशस्वयवाजेषु मूर्धायेपु द्विके द्विके ॥ ५० ॥

पद्सु वा प्रथमाब्जेषु त्रिषु वा मूलद्वन्द्वे ।
भूमध्ये चिन्तयेद्वापि तारिका तारनादिनीम् ॥ ५१ ॥

तद्विन्दु चिन्तयेत् पूर्वं सुह्रमात्र सुभास्वरम् ।
तत सर्पपमात्र तु ततश्चित्रमनाकृतिम् ॥ ५२ ॥

यो यो वा गृह्यते भावो घटकुड्यादिरूपवान् ।
चिन्तयेत्तत्र तत्त्वानि यानि यावन्ति शास्त्रत ॥ ५३ ॥

मन्मयीकृत्य तत्रैतान्यहभावनया स्मरेत् ।
हेतुमद्वेतुभूतानि लोके वस्तूनि यानि वा ॥ ५४ ॥

आश्रिताश्रयरूपाणि यानि स्वच्छधनानि वा ।
भावतद्वत्स्वरूपाणि शुभाशुभमयानि च ॥ ५५ ॥

प्रसवाप्रसवात्मानि गुणगुण्याकृतीनि वा ।
आधाराधेयभूतानि शक्तिद्वन्मयानि वा ॥ ५६ ॥

भोग्यभोक्तृस्वरूपाणि नारीनरमयानि वा ।
क्रियाकर्तृस्वरूपाणि ह्युपायोपेयकानि वा ॥ ५७ ॥

स्त्रीपुत्रप्रत्ययरूपाणि शब्दरूपाणि यानि वा ।
द्वन्द्वभूतानि वस्तूनि लोकऽस्मिन् यानि कानिचित् ॥

तानि योगी धिया पश्येद्दक्ष्मीनारायणात्मना ।
तन्त्रस्य परम गुह्यं त्रयं शृणु पुरंदर ॥ ५९ ॥

योगिना यदनुष्ठेय लक्ष्मीयोगविधित्रये ।
प्रवर्तमानया पूर्वमादिदेवाज्जगद्विधौ ॥ ६० ॥

आत्त सीमन्तिनीरूप मया साभिनिवेशया ।
चिकीर्षुर्मन्त्रिप्रय^३ योगी लक्ष्मीतन्त्रत्रिचक्षण ॥ ६१ ॥

न स्मरेत् कामिनीनिन्दा कर्मणा मनसा गिरा ।
यत्राह तत्र तत्त्वानि यत्राह तत्र देवता ॥ ६२ ॥ ✓

अमुनेष्विति पदच्छेद । द्वात्रिंशदम्बुतानि निर्दिशति—आधारेति । व्युच्छन्त्यादीनि पद् ।
पश्यन्त्यादीनि पद्य । बोधयन्त्यादीनि पद्य । घोपयन्त्यादीनि पद्य । ग्राहयन्त्यादीनि पद्य ।

यत्राहं तत्र पुण्यानि यत्राहं तत्र केशवः ।
 वनितायामहं तस्मान्नारी सर्वजगन्मयी ॥ ६३ ॥
 योऽभिनन्दति तां नारीं स लक्ष्मीमभिनन्दति ।
 योऽभिनन्दति तां लक्ष्मीं त्रैलोक्यमभिनन्दति ॥
 यो द्वेष्टि वनितां कांचित् स द्वेष्टि हरिवल्लभाम् ।
 यो हरेर्वल्लभं द्वेष्टि स द्वेष्टि सकलं जगत् ॥ ६४ ॥
 ज्योत्स्नामिव स्त्रियं दृष्ट्वा यस्य चित्तं प्रसीदति ।
 नापथ्यायति यत्किंचित् स मे प्रियतमो मतः ॥ ६५ ॥
 यथा नारायणे नास्ति मयि वा शक्त कित्विषम् ।
 यथा गवि यथा विभे यथा वेदान्तवेदिनि ॥ ६७ ॥
 वनितायां तथा शक्तं दुरितं नैव विद्यते ।
 १ अकल्मषा यथा गङ्गा यथा पुण्या मरुत्वती ॥
 अरुणा ह्यापगा यद्वत्तथा सीमन्तिनी वरा ।
 यदस्मि जननी नाम त्रयाणां जगतामहम् ॥ ६९ ॥
 तदिदं नार्यवष्टम्भान् सा हि मे परमं बलम् ।
 त्रैलोक्यजननी देवी सर्वकामसमृद्धिनी ॥ ७० ॥
 भक्तनुर्बनिता साश्चाद्योगी कस्मान्न पूजयेत् ।
 न कुर्याद् वृजिनं नार्याः कुतश्च न स्मरेत् स्त्रियाः ॥
 ऋते पापान् प्रियं नार्याः कार्यं योगमभीप्सता ।
 जननीमिव तां पश्येद्देवतामिव मामिव ॥ ७२ ॥
 यो द्वेष्टि वनितां मोहात्तत्साहाय्यं न चाचरेत् ।
 इदं च शृणु देवेश यद्वक्ष्यामि प्रियोऽसि मे ॥
 शुक्ला त्वयाप्यनुष्ठेयं नैव वाच्यं हि कस्यचित् ।
 या रुक्मिणी वरगोहा फाचिद् दृष्टिपथं गता ॥
 तस्यां मां मारयेयोगी तारिष्ये मनसा गृणन् ।
 अलोलुपेन चित्तेन तस्या रूपमनुस्मरेत् ॥ ७५ ॥
 प्राणं सूर्यं पण्यमाने नारीदृढदयपूषम् ।
 संस्मरेदनलं तत्र रूपलायण्यसपदम् ॥ ७६ ॥

अथोपसंपदोपेतां तां नारीं मामनुस्मरेत् ।
 अनुस्मृत्य गृणन् ब्रह्म भाववेदेध मां धिया ॥
 ततः समाधिसंपत्तौ तत्राविष्टा भवान्यहम् ।
 स्तब्धसर्वाङ्गविस्त्रंसो मदावेदस्य लक्षणम् ॥ ७८ ॥
 अलोलुपेन चित्तेन मां समाराध्य यन्नतः ।
 विरमेदेव युञ्जानः पाप्मानं परिवर्जयेत् ॥ ७९ ॥
 एतत्तु परदारेषु नैव कार्यं विजानता ।
 अयं समाधिर्यत्रासीत् सानुरज्यति तद् ध्रुवम् ॥
 स्वस्त्रियमेव कुर्यात् साधारण्यामथापि वा ।
 विप्रवोऽपि न दोषोऽत्र यतो मद्भावभावना ॥
 संस्पर्शजेषु भोगेषु यः संहर्षमहोदयः ।
 मद्रूपं तदनुध्यायेदविक्षिप्तेन चेतसा ॥ ८२ ॥
 प्रशस्तविषयोत्थं यत् सुखं लेखनमन्यनात् ।
 स्मरतस्तत्प्रहर्षो यस्तद्भावमनुशीलयेत् ॥ ८३ ॥
 चक्षुषा विषये दृष्टे या प्रीतिरुपजायते ।
 रसिते च श्रुते घ्राते सा मे सुप्रमयी तनुः ॥ ८४ ॥
 यदच्छोपनतेऽनेनं शब्दस्पर्शरसादिषु ।
 उपपत्तिरियं प्रोक्ता चेतो दमयतो यतेः ॥ ८५ ॥
 ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते ।
 आदिमन्तोऽन्तवन्तश्च न तेषु रमयेन्ननः ॥
 निरस्तजसा ध्वस्ततमसा सत्त्ववर्णिना ।
 यदन्तःकरणेनान्तर्ब्रज्यते सुखमुत्तमम् ॥ ८७ ॥
 आग्रन्तविषुरं तन्मे सुखं क्षान्तमयं ययुः ।
 तत्तादृग्व्यग्यते नैव संस्पर्शविषयप्रितः ॥ ८८ ॥
 अनुनम्रन्ति यद् दुःखं विषयाः सुखमाहिनः ।
 मध्वन्तर्विषयमग्रे मयुरं यदि भज्यते ॥ ८९ ॥
 किं तेनानन्तरं यत्तद्व्यामदयनि मक्षिणम् ।
 कुट्टम्य कणिनऽटायां यः श्रयेन्ननादितः ॥ ९० ॥ ✓

स सेवेत नरो भोगान् सुखाय स्पर्शसभवात् ।
साध्यान् दुःखत्रयायासैः सुदर्शान् दुःखमिश्रितान् ॥

तनीयस क्षयिष्णुश्च क श्रयेद्विषयान् सुखी ।
जल्पपूतमिताहारदिव्यसत्तनूज्ज्वलौ ॥ ९२ ॥

रजस्तमोगुणौ क्षिप्यन् मथ्निधाचारमर्म्मा ।
योगी समाधये शब्दवन्नेन दमयेन्मन ॥ ९३ ॥

जिते मनसि वै शब्दद्विधे तेन विजीयते ।
निते मनसि शुद्धा मे तनुरन्मिषति स्वयम् ॥

श्ल —

समस्तचिदचिद्वेदतन्त्रग्रन्थविधायिनि ।
निधात्रि सर्वभोगानां नमस्ते पङ्कजासने ॥ ९५ ॥

निषयप्रवण शब्दचपल वलयद् दृढम् ।
आशु दूरगमन्यक्त दम्यते केन तन्मन ॥ ९६ ॥

श्री —

दुर्धम दुर्धर्ग शब्देषु त्र्योर्वमुल्लभम् ।
वैराग्याभ्यासनिष्ठास्य तन्मन शक्र चञ्चलम् ॥

रागस्तु विषये रक्ति स्वभावाभ्यासयोगना ।
तदभासश्च वैराग्य तत्त्वज्ञानेन जन्यते ॥ ९८ ॥

द्वैरात्म्यं विषयाणां यत्तत्त्वज्ञानं तु तमति ।
चतुर्धा लक्ष्येत्तच्च द्वैरात्म्यं प्रज्ञया सुधी ॥ ९९ ॥

यो यात्रो यतो यन्मे भावोऽयमिति चिन्तयेत् ।
निषया गन्धनात्मानो विरिष्वन्ति स्वसेविन ॥

अव्यक्ताद्व्यक्तमापन्ना मर्य ते सुखदुःखयो ।
ते च नैव स्वममिद्धा विषया विषयेषिणाम् ॥

अनेकान्तव्ययायासदुःखसाधनजा हि ते ।
सुखमेव न ते कुर्युर्दुःखं च सुयते हि ते ॥ १०२ ॥

सुखं च तत्क्षणध्वसि स्वदशादुःखसमितम् ।
चित्ररूपमिदं चिन्त्य भावे भावे विपश्चिता ॥

तत्त्वज्ञानमिदं प्रोक्तं सगृह्यं च निगृह्यं च ।
विषयेषु च रागस्तु सुखहेतुत्वनिश्चयान् ॥ १०४ ॥

स मिथ्याज्ञानरूपत्वात्तत्त्वज्ञानैरपोह्यते ।
तद्विनिश्चयवाधे च हेतुत्व नैव सिध्यति ॥ १०५ ॥

अहेतुं विषयान् कश्चिन्नाददीत स्वसिद्धये ।
यदिदं तत्त्वविज्ञानं तस्य श्यच्छीलं मुहुः ॥ १०६ ॥

सोऽभ्यास इति तत्त्वज्ञैस्तत्त्वशास्त्रेषु शयते ।
सूक्ष्मे महत्तया स्थूले स्थिरे च चलस्तुनि ॥ १०७ ॥

यत्र तिष्ठति यश्चित्तं धार्यतेऽभ्यास एषु वै ।
वैराग्याभ्यासयोगेन यतमानेन योगिना ॥ १०८ ॥

दम्यते मन उदाम ततः शाम्यति तद् ध्रुवम् ।
श्ल —

तत्त्वज्ञानिन्दसदोहविहारचतुरङ्गमे ॥ १०९ ॥
मधुजिन्मानसावासे नमस्ते पङ्कजासने^१ ।

अभ्यासेन, यथा चित्तं दम्यते वलयद् दृढम् ॥
त प्रदर्शय पन्थानं नमस्त पद्मसभवे ।

श्री —
वियत्यूर्ध्वं तनूभूते जवान् पतति पत्रिणि ॥ १११ ॥

अमृधत्वा तथा सूक्ष्मे शनैश्चित्तं निरोधयेत् ।
शैले महति वा चित्तमनन्ते वा विभाजयेत् ॥

प्रणयन्यादीनि पृ. १००. विरिष्वन्ति, चक्रन्तीत्यर्थः । “सिन् कन्ने” इति धातुः ।

१११-११२. प्रथमं वम्बूनि यथा प्रत्यन्ते तथैव तेषु चित्तं निरोधयेत्, क्रमेण ततो
वैराग्यमपाद्य, पश्चात् तत्त्वानुगमने तन्निरोधनीयमिदमर्थं सदृष्टान्माह—वियर्त्तत्वा-

परिभ्रमति वा चक्रे यत् सूक्ष्ममणु विद्यते ।
 मनस्तत्रैव संयोज्य भ्रामयेद्धमता समम् ॥ ११३ ॥
 तथाश्चत्थदलाग्रेण चलता चालयेन्मनः ।
 तिष्ठति स्थापयेच्चित्तं गच्छता गमयेन्मनः ॥ ११४ ॥
 प्रदर्शनार्थमुत्तरे प्रकाशेऽयं पुरंदर ।
 अनेन दमयेच्चित्तं परं योगमवाप्स्यति ॥ ११५ ॥

ईशेशितव्यसंभेदं यत्पुरुषं परावरम् ।
 सूर्यस्थं संस्मरेत्तत्तु स्त्रीरूपं पञ्चविन्दुकम् ॥ ११६ ॥
 इति ते तारिकारूपं सर्वतः सौम्यं दर्शितम् ।
 इत्थं विज्ञाततत्त्वस्य ज्ञेयं नैवान्यदिष्यते ॥ ११७ ॥
 इतीयं पिण्डसिद्धिरिते लेशतः शक्यं दर्शिता ।
 संज्ञामूर्तिविधानं च साधनं चायं मे शृणु ॥ ११८ ॥ ✓

इति श्रीषाञ्जराप्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे नानायोगप्रकाशो नाम
 त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः

दिना । तन्मूल इति । दूरदेशोत्पन्नेनाल्पपरिमाणतया दृश्य इत्यर्थः । ११३. एवं चक्रादि-
 दृष्टान्तेऽपि ।

इति त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः

चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः

शक्र —

नमस्ते चिदचिद्वर्गसरक्षणविचक्षणे ।
जगद्विधानशिल्पिन्यै विष्णुपत्न्यै नमोऽस्तु त ॥ १ ॥
स्थूलसूक्ष्मपरात्मानो भेदा पूर्वं प्रदर्शिता ^१ ।
ताराया बीजपिण्डादिभेद दर्शय मेऽम्युजे ॥ २ ॥

श्री —

एको नारायण श्रीमान् पूर्णपाङ्गुण्यविग्रह ।
एकाह परमा तस्य शक्ति पाङ्गुण्यविग्रहा ॥ ३ ॥
लोकाननुजिघृक्षन्ती शश्वज्ज्ञानक्रियात्मना ।
साह तारिक्या तन्वा पोपयामि पुनामि च ॥ ४ ॥
तस्या परादिभावस्ते शक्र पूर्वं निदर्शित ^२ ।
बीजपिण्डादिकान् भेदान् गदन्त्या मे निशामय ॥
या परा दर्शिता पूर्वं यादृशी सा त्रिधात्मना ।
साहता तादृशी शक्र तारिकात्रीजमुच्यते ॥ ६ ॥
सूर्यानलस्थिता विष्णुपिण्डव्योमेऽशोरकरा ।
पौरश्चरणिनो योगस्तस्या सिद्धिश्च दर्शिता ॥ ७ ॥
सङ्घारया तारिकाया हि योगिनि शक्र सेव्यते ।
तामद्यावदधानस्त्व गदन्त्या मे निशामय ॥ ८ ॥
शुद्धमेऽस्मृपादाय स्वाहया शत्र योजयेत् ।
अयं सङ्घामनुर्यागिदेवत्रह्यादिपूजित ^३ ॥ ९ ॥

योगिभिर्यतमानैर्वा मया नारायणेन वा ।
शक्य प्रभाव आख्यातु सङ्घायास्त्रिदशेश्वर ॥ १० ॥

शुभानुबन्धमात्र तु सङ्घेष्ट परमक्षरम् ।
पिण्डिताया इनास्याश्च सिद्धय साधनानि च ॥

स्मरन् सततमभ्यासात्तन्मयीकृतविग्रह ।
योगी ममयता प्राप्य मद्भावं प्रतिपद्यते ॥ १२ ॥

अह वा बोधिता तेन साक्षात्कारमुपेयुषी ।
विदधे सकल काम^४ स योगी य यमिच्छति ॥ १३ ॥

इति सङ्घामनु शक्र लेशत सप्रदर्शित ।
पदमन्त्रमिदानीं मे शृणु त्व सर्वसाधकम् ॥ १४ ॥

विभज्य नायमुद्धार्यो न च लेख्यस्तथापि च ।
अविप्लवाय रूपस्य स्वरूपमुपदिश्यते ॥ १५ ॥

ओं ३, ह्रीं ३, श्रीं ३, ओं, आ ३, ह्रीं ३, ह्रस्व
३, ओं ह्रीं श्रीं नमो विष्णवे । ओं^५ ह्रीं श्रीं नमो
नारायणाय । ओं ह्रीं श्रीं नमो भगवते वासुदेवाय ।
ओं ह्रीं श्रीं,

^७जित ते पुण्डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन ।
नमस्तेऽस्तु हृषीकेश महापुरुष पूर्वज ॥

ओं ह्रीं श्रीं भगवन् विष्णो नारायण वासुदेव
पुण्डरीकाक्ष लक्ष्मीपते पुरुषोत्तम जगदादे जगन्मध्य

७. ह्रीं इति बीजमन्त्र । ९. शुद्ध, बीजमित्यर्थ । ११. शुभ शकार ।

^१ निदर्शिता B C F

^२ निशामित C F

^३ ब्रह्मरूपजित A C

^४ सकलान् कामान् C.

^५ ह्रीं ३, ह्रस्व ३, ओं नमो विष्णवे B I omits श्रीं ३, ओं आ ३

^६ श्रीं ह्र F

^७ जित ते पुण्डरीकाक्ष महापुरुषपूर्वज । नमस्तेऽस्तु हृषीकेश नमस्त विश्वभावन ॥ १

जगन्निधन श्रीनिवास भगवन्तमभिगच्छामि । भग-
वन्तं प्रपद्ये । भगवन्तं गतोऽस्मि । भगवन्तमभ्यर्चये ।
भगवदनुध्यातोऽहम् । भगवत्परिकरभूतोऽहम् । भग-
वदनुज्ञातोऽहम् । भगवति सृष्टोऽहम् । भगवत्प्रसा-
दात् भगवन्मयी भगवती तारिकामयी लक्ष्मी पदैरा-
वर्तयिष्यामि । तद्यथा—ओं श्रीं ह्रीं गुरुभ्यो गुरु-
पत्नीभ्यः । ओं श्रीं ह्रीं परमगुरुभ्यः परमगुरु-
पत्नीभ्यः । ओं ह्रीं श्रीं परमेष्ठिने परमेष्ठिन्यै । ओं ह्रीं
श्रीं पूर्वसिद्धेभ्यः पूर्वसिद्धाभ्यः । ओं ह्रीं श्रीं लक्ष्मी-
योगिभ्यो लक्ष्मीयोगिनीभ्यो नमो नमः ।

ओं ह्रीं श्रीं ईं नमः संसिद्धिसमृद्धयाविप्रदायै
परमेष्ठरस्यै परमहंसि समस्तजनवाहमनसस्वा-
त्मातिवर्तिन्यै निरात्मभक्तिमितनिरञ्जनपरमानन्दसंदो-
हमहाणवस्वरूपे परपरायै विष्णुविष्णुपत्न्यै विविष्णु
ईं स्वाहा ।

ओं ह्रीं श्रीं ईं^१ नमो निरन्तरप्रथमानप्रथमसाम-
रस्यै स्वस्वातन्त्र्यसमुन्मिषितनिमिषोन्मेषपरंपरारम्भे
स्वच्छन्दस्पर्धमानविज्ञानवारिधये परसूक्ष्मायै विष्णु-
पत्न्यै मायायै ईं स्वाहा ।

ओं श्रीं ह्रीं श्रीं ईं नमः स्वसंनल्पबल-
समुन्मीलितभगवद्भयान्निभावस्वभावे स्वेच्छावैरावि-
जृम्भमाणसत्ताविभूतिमूर्तिनारचतुराण्यग्रामयुगत्रिक-
महोर्मिजलायै विष्णुपत्न्यै पञ्चविन्दवे ईं^२ स्वाहा ।

ओं ह्रीं श्रीं ह्रीं ह्रीं^३ नमो नित्योदितमहा-
नन्दपरममुन्दरभगवद्विग्रहप्रकाशे विविधसिद्धाञ्ज-
नास्पदे साङ्गरुण्यप्रसरनवपरमसत्त्वरूपपरमव्योम-
प्रभावे^४ विचित्रानन्दनिर्मलमुन्दरभोगजालप्रकारपरि-

णामप्रवीणस्वभावायै परमसूक्ष्मस्थूलरूपसूक्ष्मायै^५
विष्णुपत्न्यै पञ्चविन्दवे ह्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ।

ओं ह्रीं श्रीं ओं ह्रीं ह्रीं ह्रीं नमः स्वसंकल्प-
समीरणसमीर्यमाणबहुविधजीवकोशटपसुञ्जायै क-
लितकालकात्यविकल्पभेदफेनपिण्डनिबहायै 'वि-
लासनिर्दिशितभोक्तृभोग्यभोगोपकरणभोगसंपदेकमहा-
सिन्धवे परमसूक्ष्मस्थूलरूपस्थूलायै विष्णुपत्न्यै पञ्च-
विन्दवे ह्रीं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ।

ओं ह्रीं श्रीं नमः समस्तजगदुपकारस्वीकृतशुद्धि-
मनोऽङ्गप्रत्यङ्गसुन्दरायै विधाचतुष्टयसमुन्मेषितसम-
स्तजनलक्ष्मीकीर्तिजयामायाप्रभावात्मसमस्तसंपदेक-
निधये समस्तशक्तिचक्रसूत्रधारायै समस्तजनभोग-
सौभाग्यदायिनि विविधविषयोपप्लवप्रशमनि नारा-
यणाङ्कितायै ओं ह्रीं श्रीं नमो नारायणाय लक्ष्मी-
नारायणाभ्यां स्वाहा । श्रीं ह्रीं ओं ।

इति ते दर्शितः सोऽयं पदमन्त्रो महाद्भुतः ।

मार्हो गुरुमुखादेव कृतदीक्षं मनीषिभिः ॥ १६ ॥

अस्यामधीयमानायामादर्श इव निर्मले ।

विद्यायां संप्रकाशेऽहं यावती यास्मि यादृशी ॥

^१संशोधितस्वतत्त्वार्था सर्वसिद्धाभिनन्दिता ।

अङ्गसंततिमस्यास्तु गदन्त्या मे निशामय ॥ १८ ॥

प्रकाशानन्दसारहं तदन्ते सर्वदर्शिनि ।

सत्सत्त्वव्यञ्जिके चाथ परब्रह्म तदन्तिके ॥ १९ ॥

ततो भगवतीत्येव विष्णुपत्नि तदन्तिके ।

ज्ञानं जातियुतं याच्यं हृन्मन्त्रोऽयं महाद्भुतः ॥

तत्संन्य एव विशेषः । श्रीं स्वाहा इति संज्ञामन्त्रः । १९. ओं प्रकाशानन्दसारे सर्वदर्शिनि

सत्सत्त्वव्यञ्जिके परब्रह्मरूपे भगवति विष्णुपत्नि ज्ञानाय हृदयाय नमः । जानिः स्वाहाशब्दः ।

^१ श्रीं ह्रीं C. F.

^२ ईं A.

^३ I. omits ह्रीं ह्रीं.

^४ प्रभावे I.

^५ रूप्ये B.

^६ सर्वधरि विना B. F.

^७ सुतोषा B.

अव्याहतानन्दगते तदन्ते परमेश्वरि ।

^१सर्वोपरि स्थिते शेषं ह्यन्मन्त्र इव जातियुक् ॥

अहं ^२च शक्तिसंपूर्णे जगत्प्रकृतिके तथा ।

ज्ञानवैश्वानरशिखे शेषं पूर्ववदिष्यते ॥ २२ ॥

प्राणाप्राणमयोन्मेषमहास्वन्दमयीति च ।

सर्वाश्रमपदातीते ऋचं पूर्वशेषवत् ॥ २३ ॥

विकारविधुरे चाथ स्वस्वभावस्तथोच्यते ।

महावीर्यमयीत्येवमन्नं पूर्वोक्तशेषवत् ॥ २४ ॥

परानपेक्षसामर्थ्ये सर्वप्रसविनीति च ।

अन्ते बोधमयीत्येवं नेत्रं पूर्वोक्तशेषवत् ॥ २५ ॥

पञ्चके ब्रह्मणां कृते शान्तानलविहारिणी ।

ब्रह्मश्रीर्नाम मायेयं व्योमेशकृतशेखरा ॥ २६ ॥

चतुष्के धारणाकृते सूक्ष्मानलविहारिणी ।

^३धारणाश्रीरियं मायाव्योमेशकृतशेखरा ॥ २७ ॥

प्रधानानलपीठस्था व्योमेशकृतशेखरा ।

पुरुषश्रीरियं ज्ञेया चेतनौघप्रसारिणी ॥ २८ ॥

ध्रुवानलस्थिता मायाव्योमेशकृतशेखरा ।

प्रधानश्रीरियं ज्ञेया सर्वचेतनकारिणी ॥ २९ ॥

वामनादिपवित्रान्ते पवित्रानलगामिनी ।

अन्तःकरणश्रीर्मायाव्योमेशकृतशेखरा ॥ ३० ॥

नरादिताल्लक्ष्मन्ते स्वर्धरानलचारिणी ।

ज्ञानश्रीरियमुद्दिष्टा मायाव्योमेशभूषिता ॥ ३१ ॥

^४कृते वैकुण्ठपूर्वे तु विश्वाप्यायानलस्थिता ।

कर्मश्रीरियमुद्दिष्टा मायाव्योमेशभूषिता ॥ ३२ ॥

उत्तमादिकरालान्ते कपिलानलचारिणी ।

भूतश्रीरियमुद्दिष्टा मायाव्योमेशभूषिता ॥ ३३ ॥

ब्रह्मश्रीपूर्विका एता अष्टौ पद्मदलाष्टगाः ।

पदमूर्तेस्तारिकायाः परिचाराः प्रकीर्तिताः ॥ ३४ ॥

सर्वास्ताः पद्मगर्भाभाः प्रसन्नाननपङ्कजाः ।

बाहुद्वन्द्वे धारयन्त्यः प्रफुल्लं पङ्कजद्वयम् ॥ ३५ ॥

ब्रह्मश्रीः पूर्वहस्ताभ्यां ब्रह्माञ्जलिकरी शुभा ।

पूर्वाभ्यां धारणालक्ष्मीः शुद्धाशुद्धविभाजिनी ॥

पूर्वाभ्यां पुरुषश्रीस्तु प्रसादाञ्जलिकारिणी ।

पूर्वाभ्यां प्रकृतिश्रीस्तु पाशाङ्कुशविधारिणी ॥

अन्तःकरणलक्ष्मीस्तु तर्कमुद्राविधारिणी ।

अधोमुखे पाणितले कनिष्ठानामिकाद्वयम् ॥ ३८ ॥

कुञ्जयेद्वारयेदन्यदङ्गुल्योर्द्वितयं सह ।

विश्लिष्य धारयेच्चद्वदङ्गुलं मोक्षतं बलान् ॥ ३९ ॥

उन्नते दक्षिणतले बहिर्मुखमवस्थिते ।

सनिवेशस्तथा कार्यं एषा मुद्रा तु तार्किकी ॥ ४० ॥

तथाविधे करद्वन्द्वे व्याख्यामुद्रा तु या भवेत् ।

ज्ञानश्रियस्तु सा मुद्रा कर्मलक्ष्म्या निबोध मे ॥

करणव्याघृतौ पाणी ससरम्भोद्यमौ सदा ।

एषा मुद्रा समुद्दिष्टा कर्मलक्ष्म्या महामते ॥ ४२ ॥ ✓

२१. ओ अव्याहतानन्दगते परमेश्वरि सर्वोपरि स्थिते ज्ञानाय शिरसे नमः । २६.

ओ ५ श्री इति ब्रह्मश्रीमन्त्रः । २७. अं ४ रीं इति धारणाश्रीमन्त्रः । २८.

श्री इति पुरुषश्रीमन्त्रः । २९. श्री इति प्रधानश्रीमन्त्रः । ३०. व फ पं श्री इति अन्तः-

करणश्रीमन्त्रः । ३१. नं धं दं थं तं श्री इति ज्ञानश्रीमन्त्रः । ३२. णं ढं ढं ठं टं ट्रीं

इति कर्मश्रीमन्त्रः । ३३. वं शं जं छं चं ढं धं गं खं कं कीं इति भूतश्रीमन्त्रः ।

^१ सर्वेश्वरि F.

^२ धारिणी A.

^२ हि B. C.

^४ B. F. omit four lines from here.

भूतलक्ष्म्याः कर्तौ पूर्वा नानाभोगप्रदायिनौ ।
महालक्ष्मीमयं कूटमेकं सर्वसुखावहम् ॥ ४३ ॥
शृणु मे सावधानेन चेतसा धलसूदन ।
गरुडादिकरालान्तं तं नरः प्रोद्धरेत्क्रमात् ॥ ४४ ॥
करालानलगां मायां सव्योमेशमथोघरेत् ।
महालक्ष्मीमयं कूटं महाश्रीरस्य देवता ॥ ४५ ॥
एकानेकस्वभावा सा साकारा च निराकृतिः ।
अनन्तवक्त्रानन्तपदा तथानन्तकरा परा ॥ ४६ ॥
आधाराधेयभावेन सर्वत्रावस्थिता सदा ।
नानावर्णा तथा नानाशस्त्रप्रामौघसंकुला ॥ ४७ ॥
क्रूरा सौम्या समासीना नानासंपत्कर्षिणी ।
सर्वत्र सुलभा ध्येया कमलोदरभास्वरा ॥ ४८ ॥
इयमेव विपर्यस्ता गरुडान्ता महामते ।
पूर्ववद्भूतो ध्येया पूर्वोक्तफलदायिनी ॥ ४९ ॥
स्वरद्विसप्तकं देव्याः किरणत्वेन संस्थितम् ।
विन्दुराधारभावेन सृष्टिः स्वं रूपमूर्जितम् ॥ ५० ॥
इति ते तारिकामूर्तिः पदाख्या संप्रदर्शिता ।
अवधानवदस्यां त्वं सदा चेतो निवेशय ॥ ५१ ॥
शतकोटिप्रविस्तारालक्ष्मीतन्त्रमहार्णवात् ।
अयं सारः समुद्धृत्य स्निग्धया दर्शितो मया ॥ ५२ ॥
अङ्गस्यायां मयि पुरा देवदेवो जनार्दनः ।
उज्जहारारविन्दाक्षो विद्यां मत्प्रिये पराम् ॥ ५३ ॥

यथा हि चन्द्रिकां दृष्ट्वा नृणां चेतः प्रसीदति ।
विद्यामिमां तथा दृष्ट्वा योगिनां हृत्प्रसीदति ॥ ५४ ॥
न यमादिपरिक्षेप आसनव्यसनं न च^१ ।
न प्राणायामतः हेतुः नैव किञ्चिदिहेष्यते ॥ ५५ ॥
सुखासीनः प्रसन्नात्मा यथेष्टासनविग्रहः ।
अभ्यस्य मनसा विद्यामिमां सिद्धिं नियच्छति ॥
यथा नद्यो नदाश्चैव संप्लवन्ते महोदधौ ।
एवं सर्वाः परा विद्याः सप्लवन्ते पदात्मनि^२ ॥
असंख्येयानि रत्नानि यथा नदनदीपतौ ।
असंख्येयानि तेजांसि पदमूर्तौ तथा विदुः ॥ ५८ ॥
यथान्नं मधुसंसृष्टं मधु चाग्नेन संयुतम् ।
एवं बीजादयो भावस्तारायाः प्रीतिदायिनः ॥
अहं नारायणाङ्गस्था सर्वलोकमहेश्वरी ।
सर्वसपत्नयी ध्येया पदमूर्तिर्विवक्षिता ॥ ६० ॥
अहमेव पुनः शक्र परा करुणयोद्यता^३ ।
साधकानां हितार्थाय मनसो भावनाय च ॥ ६१ ॥
अरण्डा परिपूर्णा हि चतुर्धात्मानमात्मना ।
इमां विद्यामयीं मूर्तिं विभजामि हितैषीणी ॥ ६२ ॥
विभक्तानां तु मूर्तिनां मन्मयीनां पुरंदर ।
विधिं चतसृणां त्वं मे यथावच्छ्रोतुमर्हसि^४ ॥ ६३ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे^५ रहस्यप्रकाशो नाम
चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः

४४. महालक्ष्मीमन्त्रः—क्षं इत्यारभ्य कं इति पर्यन्तं पठित्वा क्रीं इति पठेत् । ५२.
शतेत्यादि । अनेन मूलभूतं लक्ष्मीतन्त्रं शतकोटिप्रत्यपरिमितमित्युक्तं भवति । ६२.
चतुर्थेति । लक्ष्मीकीर्तिजयामास्याश्चतस्रो विद्या अनन्तराध्याये वक्ष्यन्ते ।

इति चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः

^१ शुभगा A. F. G.

^२ तथा A.

^३ पदाध्वनि A. G.

^४ संप्लवन्तश्चैव या C. F.

^५ पराकारा यथोद्यता A. G.

^६ शतमूर्ति C.

^७ श्रीपाञ्चरात्र A.; पाञ्चरात्रे B.

^८ लक्ष्मीतन्त्रे चारे F.

पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः

श्री —

अहं नारायणी देवी पूर्णपामपि पूर्णजा ।
साक्षाद्भगवतो विष्णोर्लक्ष्मी श्रीरनपायिनी ॥ १ ॥

विभजामि स्वयां शक्त्या चतुर्धात्मानमात्मना ।
लक्ष्मीं कीर्तिर्जया माया चतस्रो मूर्तयश्च ता ॥

या सा 'शक्ति' परा लक्ष्मीरहताह विभोर्हरे ।
विभजन्ती रम्यात्मानं चतुर्धा जगतो हिते ॥ ३ ॥

अहमेव पराहता भवामि प्रथमा तनु ।
लक्ष्मीर्नाम महाभागा सर्वेश्वर्यफलप्रदा ॥ ४ ॥

कीर्तिर्नाम द्वितीया मे तनु सत्कीर्तिदायिनी ।
जया नाम तृतीया मे तनुर्विजयदायिनी ॥ ५ ॥

माया नाम चतुर्थी मे सर्वश्रयःसरी तनु ।
लक्ष्मीं कीर्तिर्जया मायेत्येव नारायणाश्रया ॥ ६ ॥

नारायणाश्रयाया मे मूर्तयः परमोऽग्रजला ।
रम्यचिन्निचयोपेता निरानारास्तु निष्कला ॥ ७ ॥

सूर्यस्य रश्मयो यद्वदूर्मयश्चान्मुचेरिव ।
सर्वेश्वर्यप्रभावे तु लक्ष्मीर्लक्ष्मीपते स्थिता ॥ ८ ॥

नानाविशेषलक्ष्मीमि कोटिसख्याभिरावृता ।
कीर्तिसखाविधा नैव विमित्रा विग्रहे निभो ॥ ९ ॥

तत्रास्ति यत्र हि तया व्याप्त सामान्यदेहया ।
यस्य यत्र च या कीर्ति रसामर्थ्यात्प्रजायता ॥ १० ॥

सा सा रूपविशेषोऽस्या सामान्यात्मन उत्थिता ।
जया जयेश्वरस्यैव व्याप्तिभावेन सन्धिता ॥ ११ ॥

या काचिद्विद्यते माया जगत्समिन् सुरादिषु ।
भगवन्माययोद्भूता ता मा विद्धि सुरेश्वर ॥ १२ ॥

तदीय निष्कल रूप मदीयं च त्रिहाय वै ।
कोऽस्मिन्सत्त्वोदधौ चास्ति^१ चतुर्धा सुरसत्तम ॥

भगवन्चरुतिभिः सम्यगाभिर्योगविभाविता ।
रत्नलोक्तज्ञानसामर्थ्यान् साकारत्वनुपगता ॥ १४ ॥

ध्यातव्या साधकश्रेष्ठैरिज्या पूयाश्च सिद्धये ।
तासां भवादिभूताया लक्ष्म्या मूर्ति^२ निशामय ॥

सौम्यवक्त्रा सौम्यनेत्रा द्विभुजा चारुषुण्डरा ।
पद्मगर्भोपमा कान्ता मेरुलादाममण्डिता ॥ १६ ॥

८. लक्ष्मीपते सर्वेश्वर्यं प्रभावं इत्यादिकं लक्ष्म्यायचमित्यर्थः । न चैनारना भगवन् पारतन्त्र्यं न्यूनता वा । गुणाहितो ह्यतिशयो गुणिनि प्राप्तस्य वर्ययति । आहुश्चामि-
युक्ता — “म्वन श्रीम्व विष्णो स्वमसि तन एवैव भगवाम्बन्तायर्चद्धि वेऽप्यभनपराधीन-
विभन । म्वया दीप्या रत्न भवदपि महाधै न त्रिगुणं न तुम्भवात्तत्र भवति च न
चन्याहिनगुणम् ॥ ” इति । १३. चतुर्धा, वासुदेवसकपणाद्यामना लक्ष्मीर्नार्याद्यामना
च । १४. योगविभाविता लक्ष्मीर्नार्याद्या ध्यातव्या इत्यन्वयः । १५. प्रथम लक्ष्मीरूपमाह

श्वेतमाल्याम्बरधरा हारकेयूरमण्डिता ।
सर्वलक्षणसंपन्ना पीनतुङ्गघनस्तनी ॥ १७ ॥
प्रतुद्धोत्पलविस्तीर्णलोचना सुस्मितानना ।
चरद्विरेफपटलतुल्यैर्युक्ता तथालकैः ॥ १८ ॥
ललाटे तिलकं चित्रं वहन्ती च मनोहरम् ।
आरक्ताधररत्ना च वंशमुक्ताफलद्विजा ॥ १९ ॥
अर्धचन्द्रललाटा च नीलकुञ्चितमूर्धजा ।
पाशाङ्कुशधरा देवी धर्मकामार्थमोक्षदा ॥ २० ॥
बद्धपद्मासना चैव मधुतोत्तमशोभिता ।
एवं ध्येयाहमीशाना लक्ष्मीव्यूहस्थिता सती ॥ २१ ॥
मन्त्रमस्याः प्रवक्ष्यामि तं मे निगदितं^१ शृणु ।
तारिका नाम यद्वीजं हृदयं तत्परं मम ॥ २२ ॥
पूर्वं प्रणवमादाय तदन्ते तां नियोजयेत् ।
द्वयक्षरं तु ततो लक्ष्म्यै नमश्चान्ते नियोजयेत् ॥
ततः परमशब्दं तु तदन्ते पुरुषेश्वरम् ।
आनन्दिनं च गरुडं वरुणं च समुद्वरेत् ॥ २४ ॥
स्थितायैपदमस्यान्ते भूयो मद्बुद्धयं पठेत् ।
अनुवीजं तदन्ते च मद्बीजं पुनरुत्तमम् ॥ २५ ॥

वह्निजायां तदन्ते च मूर्तिमन्त्रो ममेदृशः ।
विंशत्यर्थः स्मृतः सोऽयं साक्षाद्वक्ष्येसमाह्वयः ॥
अङ्गमन्त्रं निधोधास्या यथावद् वृत्तसूदन ।
शान्तमादाय तस्यान्ते विन्यसेत् पुरुषेश्वरम् ॥ २७ ॥
अनलं तदधःस्थं च पिण्डमेतत्त्रयं स्मृतम् ।
अन्ते युगादिमायोज्य ह्याद्यन्तस्वरपदकयोः ॥
चन्द्रिणं व्यापिनं चैव सर्वेषामुपरि न्यसेत् ।
विद्धि पङ्क्तिद्वयादीनि तान्यन्तानि वासव ॥
लक्ष्मीसखीनामधुना मन्त्रानेतान्निशामय ।
सत्यं तत्त्वं वराहं च मायान्तममृतं तथा ॥ ३० ॥
वरुणं रामयुक्तं च चत्वारो बीजनायकाः ।
चन्द्री व्यापी क्रमाद्योज्यौ सर्वेषां मूर्ध्नि चैव ततः ॥
ऋद्धिर्बुद्धिः समृद्धिश्च विभूतिश्च सखीगणः ।
तारं बीजं ततः संज्ञा स्याद्वा चासां मनुः स्मृतः ॥
सख्यश्चतस्र एताः सुर्दिभुजाः सौम्यदर्शनाः ।
पद्मकोशप्रतीकाद्याः श्रीवृक्षचमराङ्किताः ॥ ३३ ॥
पद्मासनोपविष्टाश्च प्रेक्षमाणा मन्दाननम् ।
एवं ध्येयास्तु सख्यस्ताश्चतुरोऽनुचराञ्छृणु ॥ ३४ ॥

—तासामित्यादिना । १८. चरन्तीति चराः । अमणशीला इत्यर्थः । २२. तारिका
ह्रीमन्त्रः । २३-२६. ओ ह्रीं लक्ष्म्यै नमः परमलक्षावस्थितायै ह्रीं श्रीं ह्रीं स्वाहा इति
विंशत्यक्षरो मूर्तिमन्त्रः । २७-२९. अङ्गमन्त्र इति । हृदयाद्यङ्गमन्त्र इत्यर्थः । मन्त्रानुद्धरति
—शान्तमित्यादिना । श्लं, रिल्ल, श्लं, श्लं, श्लं, श्लं इत्येतैः प्रत्येकं टं इति संयोजनेन
मन्त्रा उद्धृता भवन्ति । ३०. ऋद्धिः, बुद्धिः, समृद्धिः, विभूतिरिति चतस्रो लक्ष्मीसख्यः ।
तासां बीजमन्त्राः कं, वृं, सिं, विं इति प्रत्येकं टं इति सहिताः । ३२. ओं कं टं ऋद्ध्यै

^१ चाल I.

^३ अन्तर्यामादि B. C.

^५ मायाकं I.

^२ निगदतः A.

^४ हृदयन्ते B.

लागण्य सुभगाश्चैव सौभाग्यश्च तृतीयक ।
चतुर्थं सौमनस्यश्च चत्वारोऽनुचरा मम ॥ ३५ ॥

चतुर्भुजा सौम्यवक्त्रा नीलकौशेयवासस ।
दधत पद्मकुम्भौ च नलिलीध्वजमेव च ॥ ३६ ॥

प्रफुल्लमलवृक्ष च चतुर्भि स्वभुजै शुभै ।
मन्त्रानेषा प्रवक्ष्यामि तत्तत्तत्तात्रिवोध मे ॥ ३७ ॥

विबुधस्त्रादिदेवाढ्य सोमोऽथ भुवनस्थितिः ।
द्विधामृत समानाय भूधराभ्या नियोजयेत् ॥ ३८ ॥

चन्द्रिव्यापिसमेतानि स्मरेद्वीचानि तत्त्वत ।
तार वीच तत् सहा नमश्चाते मनो स्मृत ॥ ३९ ॥

एतन् साङ्गपरीवार लक्ष्मीरूप निदर्शितम् ।
वीर्त्याख्याया द्वितीयाया मूर्तेरूपादिकं शृणु ॥ ४० ॥

रूपेण सट्टणी लक्ष्म्या वर्णतश्चम्पकप्रभा ।
ज्ञेये लक्ष्मीसमा रूपे मूर्तिमन्त्रात्रिवोध मे ॥ ४१ ॥

तार मद्दृश्य पश्चात् कराले निष्णुसयुत ।
सम्बरश्चानलारूढ ऐश्वर्यपरिभूषित ॥ ४२ ॥

नमः सनेदितानन्तमिग्रहायैपद तत् ।
मद्वीच कमलारूढमनल निष्णुभूषितम् ॥ ४३ ॥

व्यापिना च समायुक्तमन्ते वीचमिदं स्मरेत् ।
स्वाहापदं मनु सोऽयं निशत्यणस्तु कीर्तित ॥ ४४ ॥

अङ्गमन्त्रात्रिवोधान् गदन्त्या मे निशामय ।
करालमनलारूढ कृत्वा सयोज्य पूर्ववत् ॥ ४५ ॥

धानदायै स्वरैश्चन्द्रिव्यापियुक्तै श्रियो यथा ।
अङ्गमन्त्रा इमे कीर्ते सखीरूपमनूच्छृणु ॥ ४६ ॥

श्रुति सरस्वती मेधा श्रुति सरय इमा स्मृता ।
द्विभुजा हेमवर्णाभा कीर्तिरूपा सितानना ॥

सुपुस्तक करे वामे दक्षिणे चामर करे ।
मन्त्रान् कीर्तिसखीना तु गदन्त्या मे निशामय ॥

मदन चामृत चैव प्रधान शकर तथा ।
एतान् कृत्वा नलारूढान् मायया परिभूषयेत् ॥

चन्द्रिण व्यापिन दद्यान् सखीमन्त्रानिमान् स्मरेत् ।
कीर्तेरनुचराणां तु नामरूपादिकं शृणु ॥ ५० ॥

वागीशो जयदश्चैव प्रसादस्त्राण एव च ।
ध्येया मिश्रकुर्याभा कान्तिरूपा मनोहरा ॥

श्वेताम्बराश्चतुर्हस्ता सर्वाभरणभूषिता ।
वामदक्षिणहस्ताभ्या मुख्याभ्या तेषु चिन्तयेत् ॥

शङ्खमिदुशताभ च वदम्बाख्य महाद्रुमम् ।
सपुष्प पद्मदोषेतमपराभ्या निबोध मे ॥ ५३ ॥

पूर्णचन्द्रोपम वामे दर्पण दक्षिणे करे ।
मयूरव्यजन शुभ्र दधतश्चारलोचना ॥ ५४ ॥

स्वाहा इत्यादयो मन्त्रा । ३५. लक्ष्म्यनुचरा लागण्यादय । ३८. अनुचरमन्त्रा उच्यन्ते—

विभुष इत्यादिना । ला, सु, सौ, सौ, ट इति वीचमन्त्रा । ३९. ओं ला ट लावण्या

नम इत्यादयो मन्त्रा । ४०. ओं ह्रीं क्रा त्रै नम सनेदितानन्तमिग्रहायै ह्रीं क्री स्वाहा

इति निशत्यणो मन्त्र । ४५. अत्रमन्त्रा क्रा क्री इत्यादिका लक्ष्म्या इव ज्ञेया ।

४६. सरात्र्यादि । सराी तासा रूपाणि मनूश्च शृण्वित्यर्थ । ४९. मदन-

मित्यादि । म्री, सी, म्री, श्री, ट इति मन्त्रा । ५१. कीर्तेरनुचरा—वागीशादय ।

^१ स्ति B I

^२ धमरदधेय B C F

^३ रूपादि तच्छृणु A G

^४ कान्ति B F

^५ च B C F

वराहमादिदेवाढ्यमप्रमेयं च केवलम् ।
सवित्रमनलारुढं स्रग्धरं च तथाविधम् ॥ ५५ ॥

आदिदेवान्वितं कृत्वा तेषामूर्ध्वं मुयोजयेत्^१ ।
चन्द्रिणं व्यापिनं चान्ते मन्त्रा अनुचराश्रिताः ॥

कीर्तित्वितीयमूर्तवै क्रमोऽयं परिकीर्तितः ।
रूपादिकं वृत्तीयाया जयाया मे निशामय ॥ ५७ ॥

रूपेण सदृशी लक्ष्म्या जया परमशोभना ।
तारश्च तारिका चैव जन्महन्ता चतुर्गतिः ॥ ५८ ॥

आदिदेवान्वितः पञ्चान् स एवैश्वर्यसंयुतः ।
तारमादाय तस्यान्ते कालं सपरमेश्वरम् ॥ ५९ ॥

व्यापको जन्महन्ता सरामोऽथ स्रग्धरस्तथा ।
आदिदेवान्वितो धर्ता प्रधानश्च तथाविधः ॥ ६० ॥

वरुणोऽथामृतस्यश्च धन्वी रामविभूषितः ।
वैराजश्चादिदेवाढ्यः शङ्ख ऐश्वर्यभूषितः ॥ ६१ ॥

तारिका शाश्वतोऽशेषभुवनाधारविष्णुमान् ।
व्योमेशभूषितश्चाथ वह्निपत्नी ततः परम् ॥ ६२ ॥

जयाया मूर्तिमन्त्रोऽयमङ्गमन्त्रान् नियोध मे ।
जन्महन्तारमादाय कालपावकभूषितम् ॥ ६३ ॥

स्वरैर्विभूषयेत् प्राग्बन्दिन्यापिसमन्वितैः ।
अङ्गानि हृदयादीनि जयायास्तानि संस्मरेत् ॥

जयन्ती विजया चैव वृत्तीया चापराजिता ।
सिद्धिश्चतुर्थी विज्ञेया जयासख्य इमाः स्मृताः ॥

अजितं विष्णुसंयुक्तं वरुणं चेद्वसंयुतम् ।
केवलव्यापकं चैव सोममिष्टविभूषितम् ॥ ६६ ॥

चन्द्रिव्यापिसमायुक्तं कृत्वा संयोज्य संज्ञया ।
स्याहामन्ते समायोज्य सखीमन्त्रानिमान् स्मरेत् ॥

नीलीनीरदवर्णाभाः प्रसन्नवदनेक्षणाः ।
पीताम्बरधराः सर्वाः सख्यः कनककुण्डलाः ॥

सितचामरहस्ताश्च चित्रवेत्रलताकराः ।
निरीक्षमाणा वदन् जयाया अजितस्य च ॥ ६९ ॥

प्रतापी जयभद्रश्च वृत्तीयस्तु महाबलः ।
उत्साहश्चेति वर्गोऽयं जयानुचरसंज्ञितः ॥ ७० ॥

रक्ताम्बरधराः सर्वे चतुर्हस्ता महाबलाः ।
धनुर्वाणकराश्चैव गदाचक्रधरास्तथा ॥ ७१ ॥

इत्थं तेऽनुचरा ज्ञेयाः पुण्याभरणभूषिताः ।
पञ्चानामोऽनलारुढोऽजितः कालस्तर्धैव च ॥ ७२ ॥

५५. वराहो वकारः । पवित्रं पकारः । स्रग्धरः तकारः । ५८. तारः प्रणवः । तारिका द्वी
मन्त्रः । जन्महन्ता जकारः । चतुर्गतिः यकारः । ५९. कालः मकारः । परमेश्वरः विसर्गः । ६०,
व्यापकः अकारः । रामः इकारः । धर्ता धकारः । प्रधानः मकारः । ६१. धन्वी यकारः ।
वैराजः सकारः । शङ्खः यकारः । ६२. शाश्वतः जकारः । विष्णुः इकारः । व्योमेशः
अनुस्वारः । वह्निपत्नी स्वाहाकारः । ६३. कालपावकः रेफः । ६६. अजितः जकारः ।
वरुणः वकारः । इन्द्रः इकारः । सोमः सकारः । इष्टः इकारः । ६८. जयासखीनां रूपमाह—
नीलैत्यादिना । ७०, जयानुचरा उच्यन्ते—प्रतापीत्यादिना । ७१. जयानुचराणां रूपमाह

^१ मूर्ध्वं योजयेत् A. G.

^२ नरम् A. B. F.

^३ सिद्धसंयुतम् A.; चेद्वसंयुतम् C.; चेन्द्रसंयुतम् F.

^४ C. and G. omit three lines from here;

कुन्दकुङ्कुमलवर्णाभाः प्रसन्नवदनेक्षणाः । पीताम्बरधराः सर्वाः प्रसन्नमुत्पङ्कजाः ॥ A.

^५ F. omits this line.

^६ ध्यायाः A. B.

उदामश्च सुरेशैते चन्द्रिव्यापिबिभूषिता ।
 प्रणवाद्या नमोऽन्ताश्च सहाया च समन्विता ॥
 जयानुचरमन्त्रास्ते विज्ञेया वृत्रसूदन ।
 अथ तृतीयमूर्तमे जयाया विधिरद्भुत ॥ ७४ ॥
 चतुर्ध्या सविधान मे मायामूर्तेर्निशामय ।
 सर्वोद्धार्यकरी देवी देवदेवस्य शार्ङ्गिण ॥ ७५ ॥
 माया नाम महाशक्तिस्तुरीया मे तनु परा ।
 रूपेण सदृशी लक्ष्म्या मूर्तिमन्त्र निशामय ॥ ७६ ॥
 आदाय तारक पूर्वं तारिका तदनु स्मरेत् ।
 मायायै च नम पश्चात् काल ओदनसंस्थित ॥ ७७ ॥
 वामभूतसयुत सूर्य स्रग्धरो विष्णुभूषित ।
 केवलोऽसौ नरान्त्योऽथ मदनो गोपनान्वित ॥
 पुण्डरीकोऽनलारूढो रामयास्तदनन्तरम् ।
 ताललक्ष्मादिदेवाढ्य शङ्ख ऐश्वर्यसयुत ॥ ७९ ॥
 तत कालोऽनलारूढो मायाव्यापिसमन्वित ।
 मायायीजमिद दिव्यं तारिकोर्ध्वस्थित स्मरेत् ॥
 वह्निनाया तदन्ते स्याद्विद्रावर्णो मनु स्मृत ।
 अङ्गान्यस्य प्रयक्ष्यामि तानि मे त्व निशामय ॥
 मायायीज समादाय गोपनायै स्वर क्रमान् ।
 विभेज्य पूर्ववत् पायां ह्यङ्गकलतिरिपिभ्रिता ॥ ८२ ॥
 मोहिनी धामणी दुर्गा प्रेरणी च सुरेश्वर ।
 मायामत्स्यश्चतस्रम्या विज्ञेया रत्नमासुरा ॥ ८३ ॥
 शायण्येन च वीर्येण मौन्दर्येण च तेजसा ।
 मायातुल्या इमा देव्य मितयस्मानुलेपा ॥ ८४ ॥
 चामरादङ्कुशहस्ताश्च बद्धपद्मासनस्थिता ।
 मन्त्राणासा प्रवक्ष्यामि शृणु त्व वल्लसूदन ॥ ८५ ॥
 प्रधान ओदनारूढो ध्रुवो रेफादिदेववान् ।
 मदनो भुवनारूढो योऽनलैश्वर्यसयुत ॥ ८६ ॥
 चन्द्रिव्यापियुता ह्येते सर्वे प्रणवपीठगा ।
 सहास्याहायुजो मायासरखीमन्त्रा इमे स्मृता ॥
 मायामयो महामोह शम्बरश्च कलीश्वर ।
 चत्वारोऽनुचरा एते काकालीकजलोपमा ॥ ८८ ॥
 चतुर्भुजा महाकाया सौम्यवक्त्रा स्तितानना ।
 केयूराभरणोपेता पीतकौशेयवासस ॥ ८९ ॥
 हारनूपुरसयुक्ता नानाहुसुमभूषिता ।
 तुषारधूलिधवला खड्गपाशकरोद्यता ॥ ९० ॥
 वाण कार्मुकमन्यस्मिन्नातपत्र करद्वये ।
 प्रधानो गोपनोपेत केवलस्तदनन्तरम् ॥ ९१ ॥
 शंकर केवलश्चैव केवल कमलस्थया ।
 चन्द्री व्यापी च सर्वेषा क्रमान्मूर्धसु विन्यसेत् ॥
 तारकाद्या नमोऽन्ताश्च सहाया च समन्विता ।
 मन्त्रा मायामयादीना चतुर्णां वल्लसूदन ॥ ९३ ॥
 सर्वेषामङ्गमन्त्राणा ध्यान सामान्यमीरितम् ।
 शुद्धाश्चाङ्गसमेताना देयानामपि यासव ॥ ९४ ॥
 या पुरस्तामया प्रोक्ता दर्शयेत्ता यथायथम् ।
 एकेकदा समस्ता या देवीरेता भक्तजन ॥ ९५ ॥
 यथामति यथोपाहं युज्यते परया श्रिया ।
 एताश्चतस्रस्तन्व्यो मे भगवत्तिरणात्मिका ॥ ९६ ॥

—रतेत्यादि । ७०. पद्मनाभ पकार । अन्ति जकार । काल मकार । उदाम
 टकार । ७७. ओदन ओकार । ७८. नर नकार । मदन मकार । गोपन आकार ।
 ७९. पुण्डरीक टकार । तन्व्यदना तकार । ८६. ध्रु मकार । भुनन् उकार ।

यामि^१ स भगवान् देव पूर्णरूपोऽवतिष्ठते ।
एकैकस्या असख्याता शक्त्यस्तत्तदात्मिका ॥९५॥

अनन्तपरिवारास्ता इति शक्तिमय जगत् ।
आसा चतसृणामेका शक्तीना परमेश्वरीम् ॥९८॥

मूलभूता पराहता विष्णोस्तद्धर्मधर्मिणीम् ।
सर्वशक्तिमयी ता मा शक्तिचक्रस्य नायिकाम् ॥

प्रकाशानन्दयोरन्तरनुस्यूतामनुस्मरेत् ।
अग्नीप्रोमद्वयान्तस्था मध्यमार्गानुवर्तिनीम् ॥१००॥

अपराच्या मनोवृत्त्या 'मन्वीत मतिमात्रम्' ।
अस्तमानाप्य सौपुत्रे मार्गे सूर्यनिशाकरौ ॥१०१॥

अपराचीनया वृत्त्या कुर्वीत मयि सन्धितम् ।

शक्ति —

देवदेवमये देवि सरसीरुहसन्धिते ॥ १०२ ॥

मुद्रा देवीसखीना च किंकराणा च मे वद ।

श्री —

देवीना दर्शिता मुद्रा पुरैव बलसूदन ॥ १०३ ॥

तत्सखीनामिदानीं तु पोडशाना निबोध मे ।
समुखौ तु करौ कृत्वा सुस्पष्टौ सुप्रसारितौ ॥१०४॥

कनिष्ठानामिकाभ्या वै युगल युगल हरेत् ।
मेलयेन्नखदेशाच्च यथा स्यादेकपिण्डवत् ॥१०५॥

अङ्गुलीभिश्चतसृभि पाणिमध्ये निराश्रयम् ।
अङ्गुष्ठौ दण्डवत्कृत्वा प्रान्तलम्नौ प्रसारितौ ॥

अङ्गुलीना चतसृणा विश्रान्तौ चोदरावधे ।
सर्पकुण्डलमृत्त्वा श्रयन्नात्तर्जनीद्वयम् ॥ १०७ ॥

प्रसार्य चाप्रतो लग्ने मध्यमे द्वे सुरेश्वर ।
कनीयस्यौ ऋजूभूते समारभ्य करद्वयम् ॥ १०८ ॥

कुर्याच्चैवातिसलग्न मणिवन्धावसानत ।
ईषदङ्गुष्ठमूले तु मणिवन्ध करद्वयात् ॥ १०९ ॥

कुर्याद्विकसित चैव मुद्रैषा बलसूदन ।
महायोन्यभिधाना च त्रिलोकजननी परा ॥ ११० ॥

वशीकुर्याज्जगत् सर्व कामतो यदि योजिता ।
अत्रानुष्ठानयत्ता स्त्री बद्धा दूरात् प्रदर्शयेत् ॥ १११ ॥

मुनीना गतसङ्गाना क्षोभ जनयते क्षणात् ।
पुरुषोऽत्रामियुक्तो वा दर्शयेद्वनितासु च ॥ ११२ ॥

निवृत्तकामधर्मासु चावलास्यधवा मुने ।
क्षुब्धन्यमदनास्ताश्च सकामायास्तु का कथा ॥

एषा साधारणी मुद्रा सर्वासामपि वासव ।
वक्ष्येऽथानुचराणा तु पोडशाना समासत ॥

पृष्ठलग्नौ करौ कृत्वा मोक्षयेत्तदनन्तरम् ।
प्रदेशिनीयुग चैव कनिष्ठयुगल तथा ॥ ११५ ॥

अधोमुख तु सुस्पष्ट ताभ्या मध्यं^२ महामते ।
कनिष्ठिकाद्वयं लम्न विरल तर्जनीयुगम् ॥ ११६ ॥

मध्यमानामिकाया तु युग्म युग्म तु धारयेत् ।
एकलम्न नखोद्देशाद्यावत्सर्व^३ तु मध्यमम् ॥ ११७ ॥

ऊर्ध्ववक्त्रं सुरश्रेष्ठ समेन धरणेन तु ।
सुस्पष्टौ लम्बमानौ चाप्यङ्गुष्ठौ चाप्यधोमुखौ ॥

परस्पर तु दूरस्थौ मुद्रैषा सर्वत्रामदा ।
स्वस्वमन्त्रयुता कार्या सर्वपाणियमेन्द्रिका ॥ ११९ ॥

^१ F omits four quarters from here

^२ मध्या C. F

^३ पद्म A

साधारण्याविमे प्रोक्ते मुद्रे सत्यनुचारिणाम् ।
इत्य सपरिवारामिस्ता मा चतस्रभिर्युताम् ॥१२०॥

विभूतिभिरुपास्यैव मामेवान्ते समश्नुते ।
विभूतयो ह्यनन्ता मे तत्पतात्तिवसश्रया ॥

कोटिकोटिपरीवारा एकैकास्ताश्च वासव ।
एता प्रधानभूतास्ताश्चतस्र परिकीर्तिता ^१ ॥१२०॥

इति मे मूर्तिमन्त्राणामङ्गमन्त्रादिभि सह ।
कथितस्ते समुद्देश साधनादीनि मे शृणु ॥१२१॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे मूर्तिप्रकाशो नाम
पञ्चचत्वारिंशोऽध्याय

१२०. चतस्रभिरिति । लक्ष्मीकीर्तिनयामायाभिरित्यर्थ ।

इति पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः

— —

षट्चत्वारिंशोऽध्यायः

श्रीः—

अनुक्रमेण देवेश लक्ष्म्यादीनां च साधनम् ।
विविधानि च कर्माणि तन्मन्त्रेभ्योऽवधारय ॥१॥

चतुरश्रं चतुर्द्वारं कृत्वा पूर्वोदितं पुरम् ।
तन्मध्येऽष्टदलं पद्मं लिखेच्छुद्धारुणप्रभम् ॥ २ ॥

सितानि चतुरालिख्य कोणेषु स्वस्तिकानि च ।
व्यापकत्वेन तु पुरा मणिवन्धमुखादितः ॥ ३ ॥

विन्यस्य मूलमन्त्रं च हस्ते देहे च केवलम् ।
पश्चादादौ च^१ हस्ताभ्यां लक्ष्मीमन्त्रं तथा न्यसेत् ॥

तदङ्गानि च विन्यस्य हस्ते देहे यथा पुरा ।
तस्यानुगचतुष्कं यद्देवीनां तदनु न्यसेत् ॥ ५ ॥

प्रदेशिन्यादितो हस्तद्वये तदनु विग्रहे ।
उत्तमाङ्गे तु^२ ह्रन्मध्ये ऊर्वेर्जिगुद्वये तथा ॥ ६ ॥ ✓

लावण्याद्यांश्च चतुरो ह्यनामादि^३ ऋद्धये ।
अङ्गुष्ठान्तं च विन्यस्य हस्ते देहे च वासव ॥

दक्षिणे च तथा घामे स्कन्धे पञ्चद्वये ततः ।
न्यासं कृत्वा यथान्यायं श्रीकामोऽथ यजेद्बुद्धि ॥

लययागप्रयोगेण लक्ष्मीमन्त्रं तु केवलम् ।
कृत्वावलोकनाद्यं तु ततो बाह्ये तु विन्यसेत् ॥

मूर्तिमन्त्रयुतं मूलं कर्णिकोपरि धास्य च ।
सफलाकलदेहं च सर्वमन्त्रान्वितं विमुम् ॥ १० ॥

तदुत्सङ्गतां लक्ष्मीं स्वमन्त्रेणावतार्य च ।
पूर्वोक्तध्यानसंयुक्तो भोगमोक्षप्रसिद्धये ॥ ११ ॥

तदग्रेये तदीशाने यातवीयेऽथ वायवे ।
चत्वारि हृदयादीनि नेत्रं केसरसंततौ ॥ १२ ॥

तदग्रे दक्षिणे पृष्ठे वामपार्श्वे क्रमान्यसेत् ।
चतुष्टयं तु ऋद्धयाद्यं द्विभुजं तु तथाकृति^४ ॥

^५पद्मगौरप्रतीकांशं श्रीवृक्षचमराङ्कितम् ।
पद्मासनेनोपविष्टं प्रेक्षमाणं तदाननम् ॥ १४ ॥

स्वस्तिकानां तदीशाधिकोणस्थाने निवेश्य तु ।
लावण्याद्यचतुष्कं तु सौम्यवक्त्रं चतुर्भुजम् ॥

नीलकौशेयवसनं पद्मकुन्भकरान्वितम् ।
नलिनीध्वजहस्तं च सफलामलवृक्षधृत् ॥ १६ ॥

१. आदिशब्देन कीर्तिजयामाया गृह्यन्ते । २. पुरनिर्माणमाह—चतुरश्रमित्यादिना ।

५. अनुगोति । ऋद्धयादित्वतुष्कमन्त्रमित्यर्थः । ७. अनुचरमन्त्राणां न्यासमाह—लावण्या-
द्यानिति । १०. कर्णिकोपरीति । अष्टदलमङ्गकर्णिकोपरीत्यर्थः । अकृत्ये निष्कलः ।

^१ तु B C.

^४ यथाकृति C.

^२ ह्रन्मध्ये B.

^५ सिद्ध C

^३ अनामादौ C. G.

द्वारेष्वस्य चतुर्दिशु न्यस्य पूज्य यथा पुरा ।
मूलमन्त्रयुता देवी लक्ष्मीं त्रिदशनन्दन ॥ १७ ॥

मुद्राश्च दर्शयेत् सर्गा यत्र यत्र हि या स्मृता ।
जप्त्वा कृत्वा ततो होम सधृतैस्तु तिलाश्रिते ॥

सामलै श्रीफलैश्चैव ^१सति लाभे तु पङ्कजै ।
^२यथाशक्ति ह्यसरयैस्तु होमान्ते वृत्तसूदन ॥ १९ ॥

लक्ष्मीरूपमन्तो भूत्वा सायकं कृतनिश्चय ।
जपेह्मशाणि वै पञ्च शुद्धाहरो जितेन्द्रिय ॥ २० ॥

होम कुर्याज्जपान्ते तु क्रमाद्विल्यामलान्पुञ्जै ।
यथाशक्ति ह्यसरयैस्तु अयुतायुतसरयया ॥ २१ ॥

ददाति दर्शनं ^३शत्रु होमान्ते परमेश्वरी ।
पुर सिद्धास्मि ते वृद्धिं यत्ते मनसि चेप्सितम्^४ ॥

ह्रस्व कार्याण्यभीष्टानि मन्त्रेणाखिलानि च ।
अथ प्रभृति निःशङ्को द्वन्द्वोपद्रववर्जित ॥ २३ ॥

एवमुक्त्वा तु सा देवी याति यत्रागतानु वै ।
ततः कर्माणि वै कुर्याद्वक्ष्या अनुमते मम ॥ २४ ॥

स ण्य तुष्टोऽभीष्ट तु श्रिय दद्यात्पयार्थिनाम् ।
सकृद्धो निर्धनं कुर्याद्वाह्मसारेण धनेश्वरम् ॥ २५ ॥

गुण्य कुर्यान् सकृद्धयायन् मन्त्रजापाच्च द्वादशम् ।
पूरयित्वा ममसा ह्रस्व क्षीरेण मधुनाथना ॥ २६ ॥

निधाय दक्षिणे हस्ते वाम तदुपरि न्यसेत् ।
शतमष्टाधिकं मन्त्र जपेद्ध्यानसमन्वितम् ॥ २७ ॥

रसेन्द्राभिनिवेशस्थो ह्येकचित्तं समाहित ।
रसेन्द्रत्व समायाति तत्कुम्भे त्वाहृत जलम् ॥

सरसो लक्ष्म्येवी स्याच्छस्त्रार्दना पुरंदर ।
करोति कायममर जरारोगविजितम् ॥ २९ ॥

अङ्गुष्ठाभारमात्रं तु पुरा पापाणमाहरेत् ।
दक्षिणोदरहस्तेन वामेन वदरीसमम् ॥ ३० ॥

अभिमन्त्र्य तु तौ मुष्टी द्वे शते षोडशाधिने ।
दक्षिणस्थं तु पापाणं रत्नत्वमुपयाति च ॥ ३१ ॥

वामे मुक्ताफलत्वं च महामूल्ये तु ते उभे ।
यद्यदिच्छति जात्या वै तत्तद्रत्नं भवेत्तदा ॥ ३२ ॥

^५तथा मुक्ताफलं तत्तत् प्रतिभाति करोति च ।
गोगजाश्वसमुद्भूतमस्थिं चादाय पाणिना ॥ ३३ ॥

शतार्थं मन्त्रितं कृत्वा ^६प्रणालत्वं प्रयाति तत् ।
शताभिमन्त्रितं कृत्वा त्रयु सीसं तथायसम् ॥ ३४ ॥

जायते कल्पातं तु रजतं वातिनिर्मलम् ।
यद्यद् गृहीत्वा देवेन्द्रं य य धातुं समीहते ॥ ३५ ॥

कृद्धो वा परितुष्टश्च तत्तत् कुर्यात्तु सोऽन्यथा ।
एवमस्ममयानां तु अन्यत्वमुपपद्यते ॥ ३६ ॥ ✓

३४. कृतेति । धारयति चेदिति शेषः ।

^१ कृतेति A C.

^४ चक्षितम् A B C

^२ B C omit १ free lines from here

^५ यथा B C F

^३ तत्र B G

^६ प्रणयुक्तं भवेदिति तत् A G

या या मनसि वै यस्य विभूतिः प्रतिभाति च ।
तां तां ददाति तस्यास्तु धनधान्यगवादिकाम् ॥

लिखित्वा भूर्जपत्रे तु ^१यागन्यासक्रमेण तु ।
रोचनाकुङ्कुमाभ्यां तु सगारयति यः सदा ॥

सुवर्णवेष्टितं चाङ्गे लक्ष्मीमन्त्र शतक्रतो ।
तस्यायुषो भवेद् वृद्धिः सर्वत्र विजयी महान् ॥

प्राप्नुयान्महतीं पूजां यत्र यत्र च सविशेत् ।
इदमाराधनं प्रोक्तं श्रीकामानां विशेषतः ।
लक्ष्म्यास्त्रिदशशार्दूल मम या प्रथमा तनुः ॥ ४० ॥ ✓

इति ^२श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे ^३लक्ष्मीमन्त्रसिद्धिप्रकाशो नाम
षट्चत्वारिंशोऽध्यायः

३८. रोचनाकुङ्कुमाभ्यामिति । लिखित्वेति पूर्वेणान्वयः ।

इति षट्चत्वारिंशोऽध्यायः

^१ G omits this and the next quarter

^३ A G. omit लक्ष्मीमन्त्र

^२ श्रीपाञ्चरात्र A, पाञ्चरात्रे B

सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः

श्रीः—

व्यूहानां प्रथमा लक्ष्मीर्मत्सङ्गैवोदिता हि या ।
तस्याः सिद्धिरियं प्रोक्ता द्वितीयाया निशामय ॥

न्यासोपाय पञ्चायागं सर्वं विद्धि पुरोदितम् ।
पूर्वाक्तं मण्डलं कृत्वा सितपीतं तदन्तरे ॥ २ ॥

किंतु वै पद्मजं कुर्याद्विन्यसेत्तदनन्तरम् ।
विभोरुत्सङ्गां कीर्तिं हृदादीनि यथा पुरा ॥ ३ ॥

ब्रह्माद्वयानं सखीनां च यथा तदवधारय ।
द्विभुजा हेमवर्णा च ^१कीर्तिरूपा स्मितानना ॥ ४ ॥

सुपुस्तकं करे वामे दक्षिणे चामरं करे ।
ध्यायेत् किशोरवर्णाभं कान्तरूपं मनोरमम् ^२ ॥ ५ ॥

तत्रानुगचतुष्कं तु चतुर्हस्तं सिताम्बरम् ।
वामदक्षिणहस्ताभ्यां मुरयाभ्यां तेषु चिन्तयेत् ॥

शङ्खमिन्दुशताभं च वदम्बाख्यं महाद्रुमम् ।
सपुष्पं पद्मपदोपेतमपराभ्यां निबोध मे ॥ ७ ॥

पूर्णचन्द्रोपमं वामे दर्पणं दक्षिणे करे ।
मयूरव्यजनं शुभ्रं ध्यात्वैवं दर्शयेत्ततः ॥ ८ ॥

मुद्राः सर्वाः प्रतिस्वं याः साधकः पूजयेत्ततः ।
अर्घ्यपुष्पादिना सम्यग्जपत्वा शरत्पाथ होमयेत् ॥

तिलानि चाग्न्यसितानि गन्धशाल्यन्वितानि च ।
देवीरूपं तु होमान्ते कृत्वा पुष्पाञ्जनाभ्यरैः ॥

पश्चान्ते विजने स्थित्वा मौनी मूलफलाशनः ।
जपेत्त्रयत्रयं ^३मन्त्रं जपान्ते होममाचरेत् ॥ ११ ॥

लक्षैकसंख्य देवेन्द्र तण्डुलैस्तिलमिश्रितैः ।
कापिलेन घृतेनैव तादृक्क्षीरयुतेन च ॥ १२ ॥

एकैकं च हृदादीनां महस्रं चाथ होमयेत् ।
दद्यात्पूर्णाहुतिं पश्चात् क्षीरेणाज्यान्वितेन च ॥ १३ ॥

पतितायां तु पूर्णायामायाति परमेश्वरी ।
साधु साध्विति वै द्यूते स्थित्वाग्रे साधकस्य तु ॥

एहोहि परमं धाम त्यजेद् भौतिकं पुरम् ।
उपभुङ्क्वामरान् भोगान् मर्त्यमध्यगतोऽपि च ॥

मदीयेनाखिलं कर्म मन्त्रेण कुरु साधक ।
एवमुक्त्वा तु सा देवी गगनं च ब्रजेत्ततः ॥ १६ ॥

साधकः कीर्तिमन्त्रेण कुर्यात् कर्म यथेप्सितम् ।
ददाति यस्य यत्किञ्चित्तत्तस्याप्यक्षयं भवेत् ॥

तेनासौ लभते कीर्तिं यावच्चन्द्रार्कतारकम् ।
^४प्रचण्डानां मनुष्याणां मध्यस्थो यदि बुध्यते ॥

वक्ति ससदि वा किञ्चित् प्राप्नुयाद्विपुलं यशः ।
अभिभूय जनान् सर्वानुत्कृष्टत्वं प्रपद्यते ॥ १९ ॥

जपत्वा सिद्धान्नभाण्डं तु स्वल्पफलेऽन्नसकटे ।
यदेच्छति जनानां तु यथेच्छमशनं भवेत् ॥ २० ॥

ददाति चाक्षयं तस्य सप्ताहमनिश यदि ।
प्राप्नुयान्महतीं कीर्तिं यावदाभूतसप्तवम् ॥ २१ ॥

सुभिश्चे लवमात्रं तु आदाय कनकस्य च ।
परिजप्य सहस्रं तु विधिना परितः क्षितम् ॥

^१ G omits this and the next quarter.

^२ मन्त्री B F.

^३ हरम् C.

^४ B. C. omit three lines from here.

प्रयाति तत् प्रभूतत्वं दीयतेऽर्थिजनस्य च ।
 अब्युच्छिन्नं द्विसप्ताहं सदायं नाधिगच्छति ॥
 तेनासौ महतीं कीर्तिं प्राप्नुयाद्लोकसत्कृताम्^१ ।
 आदाय तोयकलशं नागेन्द्रभयनहृदात् ॥ २४ ॥
 प्रयायान्मरुभूमिं वै तत्र निज्ञे तु भूतले ।
 निक्षिपेत् पर्वताग्रे वा सहस्रपरिमन्त्रितम् ॥ २५ ॥
 स पन्नगेध्वरस्तत्र परिचारसमन्वितः ।
 रक्षन्नुदकमातिष्ठेयात्तिष्ठति मेदिनी ॥ २६ ॥
 तेनासौ महतीं लोके कीर्तिमाप्नोति वासव ।
 काले तु बीजरोही च यदि देवो न वर्षति ॥ २७ ॥
 आदाय मृत्पणं हस्ते तटाकजलमर्चितम् ।
 तन्मध्यस्थं च वा^२ द्विजं परिजप्य शतत्रयम् ॥ २८ ॥
 सुखयातैस्तु सततं कृत्वा कीर्तिमनुं स्मरेत्^३ ।
 प्रक्षिपेद्भगने तद्वै मेघत्वं प्रतिपद्यते ॥ २९ ॥

‘पूरयेन्मेदिनीं सर्वां जलेन जलद्रुतु सः ।
 तदाह्वया वसेत्तावत्तस्मिन् देशे स मेघराट् ॥ ३० ॥
 वर्षस्तदुपयोग्यं च यावत् संपद्यते जलम्^४ ।
 तेनासौ महतीं कीर्तिं प्राप्नुयाच्च त्रिलोक्याम् ॥ ३१ ॥
 सपादयति तत्तस्य यस्य यन्मनसेप्सितम् ।
 प्रभातं मन्त्रराजस्य कीर्त्याख्यस्य सुरोत्तम ॥ ३२ ॥
 लिखितं पूर्ववद्बद्धा हस्ते वा दक्षिणे करे ।
 प्राप्नुयान्महतीं कीर्तिं^५ पूजामृद्धिं सरस्वतीम् ॥ ३३ ॥
 एतत् सक्षेपतः प्रोक्तं कीर्तेर्मन्त्रस्य वासव ।
 द्वितीयाया विधाने मे तन्वात्तनुश्रुता चर ॥ ३४ ॥
 एतद्विधानमातिष्ठन् कीर्तिमन्त्रस्य शोभनम् ।
 प्राप्नुयाद्विमलं कीर्तिं सततैरपि भूतिदाम् ॥ ३५ ॥ ✓

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे कीर्तिमन्त्रसिद्धिप्रकाशो नाम
 सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः

^१ विश्रुताम् B F

^४ पूरयन् A B

^७ श्रीपाञ्चरात्र A श्रीपाञ्चरात्रे B

^२ कुम्भ B

^५ अविलम्ब G

^३ कीर्तिमनुस्मरेत् B F

^६ F omits eight quarters from here.

अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः

श्री —

निधिं वृतीयतन्वा मे जयाया वृत्रसूदन ।
शृणु सिद्धिप्रकारं च सिद्धसघैरभिष्टुतम् ॥ १ ॥

कृत्वा तु पूर्ववन्म्यासमिष्टा च हृदये जयाम् ।
मण्डलं पूर्ववत् कृत्वा तन्मध्ये पङ्कजं लिखेत् ॥ २ ॥

नीलोत्पलाभतुल्येन रजसा च सुपत्रकम् ।
ततोत्सङ्गता विष्णोर्हृदयाग्रोजयेज्याम् ॥ ३ ॥

कर्णिकोपरि मन्त्राश्च न्यसेत् पूर्वक्रमेण तु ।
किंतु ध्यानानि सर्वेषां यथावदवधारय ॥ ४ ॥

नीलनीरदवर्णाश्च प्रसन्नवदनेक्षणा ।
पीताम्बरधरा सर्वा सख्यं कनककुण्डला ॥ ५ ॥

सितचामरहस्ताश्च चित्रवेत्रलतोयता ।
निरीक्षमाणा वदनं जयाया अजितस्य च ॥ ६ ॥

कुन्दकुटुम्बलवर्णाभा प्रसन्नमुखपङ्कजा ।
रत्नाम्बरधराश्चैव चतुर्हस्ता महानला ॥ ७ ॥

धनुर्गणकराश्चैव गदाचक्रकरान्विता ।
चत्वारोऽनुचरा ध्येया पुष्पाभरणभूषिता ॥ ८ ॥

सर्वाश्च दर्शयेमुद्रा प्रतिस्वया प्रकीर्तिता ।
पूजयेत् ततो भक्त्या होमं कुर्यादनन्तरम् ॥ ९ ॥

तिलैः सिद्धार्थकोपेतैर्हविषा शुल्लुलेन च ।
होमावसाने मन्त्री स्व कृत्वा रूपं जयात्मकम् ॥ १० ॥

जयाहमिति वै बुद्ध्वा चेतसोपस्थितं महत् ।
तीरस्थानं समासाद्य निःशङ्कं जनवर्जितम् ॥ ११ ॥

वर्मणास्त्रेण दिग्गन्धं कृत्वा दुष्टनिवर्हणम् ।
प्रारभेत जपं पश्चात् पयोऽन्नफलभुक् सदा ॥ १२ ॥

प्रणिपत्य हरिं भक्त्या प्राक् स्यमन्त्रेण दास्य ।
एका तशीलो लङ्घ्याशी मौनी ध्यानपरायण ॥ १३ ॥

जपेहृश्चतुष्कं तु जपाते होममाचरेत् ।
समिन् प्रादेशामात्रा तु रक्तचन्दनसम्भवा ॥ १४ ॥

तासामयुतमव्यग्रो घृताक्तानां तु होमयेत् ।
सिद्धार्थैर्नियुते द्वे च मधुमिश्रैर्महामते ॥ १५ ॥

अयुतं नियुतं चाथ जुहुयादसितैस्तिलैः ।
मधुप्रितयसयुक्तैरन्ते पूर्णाहुतिप्रयम् ॥ १६ ॥

मधुक्षीरघृतैः शक्रक्रमेण परिहोमयेत् ।
ततो भगवतीं देवीं समायाति जया स्वयम् ॥ १७ ॥

सिद्धास्मीति च ते पुत्रमन्मन्त्रेण समाचर ।
यदभीष्टं तु वै कार्यं नि शङ्को विगतज्वर ॥ १८ ॥

इत्युक्त्वादर्शनं याति शक्तिर्नारायणात्मिका ।
ततः कर्माणि धुर्वीत विविधानि त्वनेकदा ॥ १९ ॥

लोकेऽस्मिन् यान्यभीष्टानि स्वात्मनश्च परस्य वा ।
तत्राप्युद्देशतो वक्ष्ये शृणु तत्त्वेन वञ्चयितुम् ॥ २० ॥

ज्वालावद्वसना ध्यायेद्देवीमन्त्रेण साधक ।
उद्ग्राहयति वै यस्य यस्मिन् यस्मिन् हि वस्तुनि ॥ २१ ॥

विजित्य न्यायतल्लं वै जयमाप्नोत्यन्नत ।
गजान्धराद्यभृत्यूर्णमपि सैन्यं धलान्वितम् ॥ २२ ॥

दृष्टान्यस्य ^१समायुक्तं हन्तुमभ्युद्यतं^२ रणे ।
 परिजप्य धनुः खड्गं खेटकं बाणपञ्चकम् ॥ २३ ॥
 प्रेरयेद्यस्य वै दत्त्वा स गत्वा तु चमूमुखम् ।
 विदारयति चैकाकी जयमाप्नोति शाश्वतम् ॥ २४ ॥
 ध्यात्वा दक्षिणपाणिस्थं त्रिकोणं चाग्निमण्डलम् ।
 तन्मध्ये चिन्तयेद्देवीं परिवारसमन्विताम् ॥ २५ ॥
 मत्तेभसिहसर्पाणामशनीनां च दर्शने ।
 क्षिप्रं पराङ्मुखा यान्ति दृष्ट्वा हस्ततलं तु तत् ॥
 रगादिरं मुसलं शृष्ट्वा चादाय शतमन्त्रितम् ।
 कृत्वा गत्वा विलद्वारं चतुर्वर्णं जयान्वितम् ॥ २७ ॥
 मुसलहननान्यष्टौ दद्यात् तत्र शनैः शनैः ।
 देवीमन्त्रेण देवेश स्वास्त्रसपुटितेन तु ॥ २८ ॥
 फट्कारान्तेन तु ततो विलयन्त्रं यजेद्यथ ।
 समस्तजनसंयुक्तो विशेत् साधकस्तत्तमः ॥ २९ ॥
 मित्त्वा यन्त्राण्यनेकानि जित्वा दानवपुंगवान् ।
 जनानां योजनं तत्र कृत्वा कान्तागणैः सह ॥ ३० ॥

पीत्वा तु सान्त्विकं पानं स्वहस्तेन महाबलः ।
 स निर्याति स्वमाग्रेण तेनैव स्वनिवेशनम् ॥ ३१ ॥
 करोति यदि देवेश मर्ति मन्त्री जगत्त्रये ।
 जयं प्रत्यविचारेण गदाचक्रकरोद्यतः ॥ ३२ ॥
 पाशाङ्कुशाधरो बाध जयं प्राप्नोति नान्यथा ।
 लिखेद्भोचनया भूर्जे कुङ्कुमेन घनेन च ॥ ३३ ॥
 संपुटीकृत्य वै नाम निधाय जनमध्यगम् ।
 तदा मुजयमाप्नोति दिव्यैः सर्वैस्तु लीलया ॥ ३४ ॥
 विलिख्य चन्दनेनैव पयसा कुङ्कुमेन च ।
 धारयेद्यो गले वक्त्रे^३ करे वामेऽथ दक्षिणे ॥ ३५ ॥
 सर्वदा तु जयं शक्र संप्राप्नोत्यविचारतः^४ ।
 जयार्थं विदेशोशन मन्त्रं वै यत्र कुत्रचित् ॥ ३६ ॥
 मन्त्री प्रयोजयेच्छश्वत् तत्र तत्राभुयाजयम् ।
 जया नाम कृतीया मे या तनुः परिकीर्तिता ।
 तस्या विधानमित्येतत् तव शक्र प्रदर्शितम् ॥ ३७ ॥

इति ^५श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे जयामन्त्रसिद्धिप्रकाशो
 नामाष्टचत्वारिंशोऽध्यायः

^१ सम्प्रयान्तं A. F. G.

^४ अन्वितः F.

^२ अभ्युत्थितं B.

^५ श्रीपञ्चरात्र A ; श्रीपाञ्चरात्रे B.

^३ वक्त्रे A. C. G.

एकोनपञ्चाशोऽध्यायः

श्री —

चतुर्थी या तनुर्मात्री मायाख्या मम वासव ।
तस्या विधानमधुना शृणु मन्त्रत्रियान्वितम् ॥ १ ॥

मूर्त्यङ्गसखिदासारया मायीया मन्त्रसततिम् ।
स्वहस्ते पूर्ववन्वस्य विप्रदे तदनन्तरम् ॥ २ ॥

हृदयान्तर्गता चेष्टा भोगैः सर्वैश्च पूर्णवत् ।
बाह्ये तु मण्डलं कृत्वा मध्ये च कमलं शुभम् ॥

तत्रोत्सङ्गता विष्णोर्हृदयादवतार्य च ।
आराधयेत्ततो मायामङ्गसख्यादिसयुताम् ॥ ४ ॥

भ्रामण्याद्यास्ततो ध्येया सख्य कमललोचना ।
सिताम्बरधरा दिव्याश्चतस्रो रत्नभासुरा ॥ ५ ॥

चामराङ्कुशहस्ताश्च वद्वपद्मासनस्थिता ।
मायामयादयो ध्येयाश्चत्वारोऽनुचरास्तथा ॥ ६ ॥

सपूर्णसर्वावयवा स्निग्धालिङ्गुलसनिभा ।
चतुर्भुजा महाकाया सौम्यवक्त्रा स्मितानना ॥

केयूराभरणोपेता पीताम्बरधरास्तथा ।
हारनूपुरसयुक्ता नानाकुसुममण्डिता ॥ ८ ॥

तुषारधूलिधवला रङ्गपाशकरोधता ।
वाणं कार्मुकमन्यस्मिन्नातपत्रं करद्वये ॥ ९ ॥

दर्शयित्वा तथा मुद्रां यस्य यस्य हि या स्मृता ।
होमं तदनु कुर्वीत तिलैः सिद्धार्थकान्वितैः ॥ १० ॥

६. चामराङ्कुशहस्ता इत्यनेन द्विभुजत्वं द्योत्यते । मायामयादयोऽनुचरा पञ्च-
चत्वारिंशाध्यायेऽत्रैव नाम्ना निर्दिष्टा । १९. राजतरं कर्णिकार । सुरदारु देवदारु ।

ततो नियममाश्रित्य कृत्वा तदनु वासव ।
देवीरूपं स्वमात्मानं भावेनान्यभिचारिणा ॥ ११ ॥

प्रयायाद्विजनस्थानं प्रौढोत्तरसहायवान् ।
जपेद्वक्षाणि वै सप्त पूर्वोक्तविधिना व्रती ॥ १२ ॥

क्षीरमूलफलाहारो देशकालवशात्तु वै ।
अयाचितैकभिक्षाशी यावकेनापि वर्तयन् ॥ १३ ॥

स्वशिष्यसाधितं वात्र मन्त्रपूतमसैन्धवम्^३ ।
तैलमासाविनिर्मुक्तं सध्याकाले ह्युपस्थिते ॥ १४ ॥

‘आवृत्तेरभिमुञ्जीत भावितं मधुसर्पिणा ।
जपान्ते विधिजन्मन्त्री होमं कुर्यात् प्रयत्नतः ॥ १५ ॥

बला मोटा तथा मासीं चक्रार्द्धीं नागवैसरम् ।
चन्दनं कुङ्कुमश्चोदं रजनीचूर्णमेव च ॥ १६ ॥

मेलयेत् सुघृतानां च तिलानां^४ मधुना ततः ।
भावयेत् सघृतेनैव^५ त्रिलक्षं जुहुयात् ततः ॥ १७ ॥

मध्यमानामिकाभ्यां च साङ्गरुद्राभ्यां पुरद्वर ।
अतोऽयुतत्रयं चैव समिधा परिहोमयेत् ॥ १८ ॥

प्राप्तानार्कतरुत्थानां खादिराणां ततः परम् ।
सुरदारुमयीनां च तृतीयमयुतं ततः ॥ १९ ॥

दद्यात् पूर्णाहुतिं सम्यक् सुशुद्धेनान्तरात्मना ।
पतिताय तु पूर्णायामायाति गगनान्तरात् ॥ २० ॥

^१ पीताम्बर C

^२ आवृत्ति I

^३ निजयस्थानं I

^४ तिलानं C, तिलास्तान् I

^५ पृतं मुतङ्गुलम् B G

^६ स्वधितात्र च I

परिवारान्विता माया भाषते साधु साध्विति ।
कुरु कार्यमभीष्टं च मन्मन्त्रेणाधुना ब्रज ॥ २१ ॥

इदमुक्त्वा ब्रजेत् तूर्णं देवी^१ विष्णुनिकेतनम् ।
ततस्तु साधकरं^२ कर्माणि विविधानि च ॥

प्रारभेताञ्जसा शक्र यान्यभीष्टानि चेतसा ।
आत्मार्थं वा परार्थं वा लेशतस्तानि मे शृणु ॥

प्रजप्यामलक विल्य सङ्कन्तृपग्रह^३ विशेषतः ।
कोशस्याग्रे विनिक्षिप्य यत्र यत्र स्थितं स तु ॥ २४ ॥

गगनात् प्रपतेत् तूर्णं यद्यद्विन्त समीहते ।
यद्यद्याभरणं शृण्व यद्यद्वा यसन शुभम् ॥ २५ ॥

एव वै ब्रीहिगुलिका^४ तथैव तिलतण्डुलम् ।
क्षिपेद्धान्यकुले पूर्णं गोष्टागारेऽथ खातके ॥ २६ ॥

राजकीये तथास्त्रीये यत्र यत्र स्थितस्ततः ।
यद्यत् समीहते धान्यं सत्यं वा तण्डुलान्वितम् ॥

तत्तदग्रेऽथ गगनात् पतत्येव यथेप्सितम् ।
एवमेव तु सिद्धान्नगुलिका परिजप्य च ॥ २८ ॥

भिक्ष्वा महानसोद्देशे सिद्धान्नं कर्षयेत् क्षणात् ।
गुलिका गोमयेनैव कृत्वा तु बदरीसमाम् ॥ २९ ॥

निक्षिप्य गोमयस्यान्तः सप्तवारामिमन्त्रितम् ।
ध्यानमात्रान् क्षणस्यान्ते दक्षिणैराज्यपूरितान् ॥

भाण्डाश्च प्रष्टव्यं पदयेद्यत्र यत्र स्थितो व्रती ।
प्रजप्य यदरं सन्पक्वं फलमन्यत्तु वा कचित् ॥ ३१ ॥

क्षिपेन्मधुयने राहं फलादृष्टिं करोति च ।
मुपुष्पराष्टिकायां तु पुष्पमेकं विनिर्दिशेत् ॥ ३२ ॥

जप्या वारत्रय मन्त्री पुष्पाण्याहर्षयेत् क्षणात् ।
यत्र यत्र तदङ्गोत्थं सप्तमं विनिक्षिपेत् ॥ ३३ ॥

तत्र तत्र तु तन् तिष्ठेत् सकल्पे तु कृते सति ।
यथेच्छ^५ तु समाकृष्टं तत्र तत्र तु तद् ब्रजेत् ॥ ३४ ॥

न चापि साधकरं सङ्कृणो^६ जायते कचित् ।
कृत्वाङ्गारकणं चैव शतं जप्तं समाहितं^७ ॥ ३५ ॥

क्षिपेत् सलिलमध्ये तु बलत् तद् दृश्यते जलम् ।
कुशाग्रश्च जलं शतवारामिमन्त्रितम् ॥ ३६ ॥

कृत्वा हुताशराशौ तु ज्वलमाने विनिक्षिपेत् ।
भवेत् पानीयमिव च स बहिर्दृश्यते क्षणात् ॥ ३७ ॥

वालुकापरिपूर्णं चाप्यरण्यं तु वृणोञ्जितम् ।
दृष्ट्वा तत्र विनिक्षिप्य वृणं द्विशतमन्त्रितम् ॥ ३८ ॥

पुष्पप्रसमाकीर्णं पत्रपद्मसकुलम् ।
कुर्यान्नन्दनतुल्यं तत् तोयराशिसमावृतम् ॥ ३९ ॥

नानाविहगसपूर्णं पत्तनोपनान्वितम् ।
पुरप्राकारसपूर्णं देवतायतनान्वितम् ॥ ४० ॥

गेयवेदध्वनियुतं ललनाभिश्च शोभितम् ।
नृपाणामेतदाश्चर्यं^८ दर्शनीयं सदैव हि ॥ ४१ ॥

तनूदक्षेष्वरण्येषु निरन्तेषु सदैव हि ।
इच्छयापस्तथान्नामि भोगाश्च विविधानि ॥ ४२ ॥

करोति मन्त्रितैर्लेष्टैर्गोमयेनाष्टसत्यया ।
अरिवगं गृहीतास्त्रं समुत्से सति तिष्ठति ॥ ४३ ॥

क्रोधाद्यैश्च तयोद्युक्त एकाकी यदि तिष्ठति ।
जपमानस्तु वै मन्त्रं सकल्प्य मनसा महत् ॥ ४४ ॥

आमीयं च बलं पतित्यन्दाधगनाकुलम् ।
तस्य सपद्यते शिष्टं चमुर्योरपराजम् ॥ ४५ ॥

दृष्ट्वा ता विमुखं याति हतौ च त्वं रिपोर्नयम् ।
करोति शत्रुं यत्किञ्चिन्मनसा मन्त्रमुद्यत् ॥ ४६ ॥

^१ विष्णोर्निकेतनम् F

^२ ता B C. I

^३ भूग्रह C

^४ गुलिका A I

^५ यथेष्ट C.

^६ संकृणो B C

^७ समाहितम् C.

^८ नानाविधा I

^९ आत्मं B

^{१०} A. omits this line

१ व्यलीक सत्यभूत च तत्तथा परिदृश्यते ।

हृष्टा तु पादप शुष्क ताडयेन्नरणेन तु ॥ ४७ ॥

जपमानो महामन्त्र 'स स्यात् पुष्पफलाकुल ।

पत्रपुष्पफलोपेत पाणिभ्या मन्त्रमुच्चरन् ॥ ४८ ॥

पीडयेत् पादप मन्त्री स शोपमधिगच्छति ।

पर्वताप्रस्थितो मन्त्र 'तन्नाशार्थं जपेद्यदि ॥ ४९ ॥

पतेदधस्ताच्छैलस्तु यावदिच्छति साधक ।

तुप्तं प्रोत्थापयेत् पश्चात् पातालान् पर्वतोत्तमम् ॥

चान्दनेन रसेनैव मन्त्र पद्मोदरे न्यसेत् ।

पत्रेष्वङ्गानि चालिरय सुशुभे दिवसे तत ॥ ५१ ॥

पूजयित्वाथ पुष्पाद्यैर्वैष्णवप्रयेत्तथा ।

पूर्ववद् धारयेद्यन्त्र तस्य सर्वा विभूतयः ॥ ५२ ॥

२ सम्यगाविर्भवन्त्यत्र लोके निष्कण्टक स च ।

सुभगश्चैव दीर्घायु परत्र सुखमाप्नुयात् ॥ ५३ ॥

मूर्तेश्वतुर्ध्या वृत्रारे प्रभावोऽय महाद्भुत ।

लेशतो दर्शितस्तस्या साफल्य मम दुर्वचम् ॥ ५४ ॥

देवीचतुष्टयस्यैव सिद्धिसिधः समासत ।

किञ्चित्तु लेशत प्रोक्त साधकाना हिताप्तये ॥

तेभ्यो दिव्यानि भौतानि प्रयच्छति शुभानि च

विमला च मन शुद्धिमन्ते च परम पदम् ॥ ५६ ॥

प्रकाशयति भक्ताना वैष्णव चाविनाशितम् ।

विस्तीर्णमिति मा लक्ष्मीमियतीभिर्विभूतिभिः ॥

भजैत विविधैर्भावैः क्षेम कृत्वा मन स्थितम् ।

शक्र —

नमो देवादिदेव्यै ते नमो वैष्णवबलभे ॥ ५८ ॥

पश्मिन् लक्ष्मे मन कृत्वा भजेयं त्या सरोरुह ।

श्री —

एनो नारायणो ह्यस पाद्गुण्यभृतयारिधि ॥

तस्याह परमा शक्तिर्विष्णोरनपगामिनी ॥

साहमङ्गरिधता तस्य यथा ते पूर्वमीरिता ॥ ६० ॥

लक्ष्म तदेव ते शक्र मनस स्थैर्यकारणम् ।

सर्वलक्षणसपत्ना सुनर्णरजतादिभिः ॥ ६१ ॥

निर्माय मा निभोरङ्गायायिनी शास्त्रदर्शनात् ।

प्रतिष्ठाप्य विधानेन तैत्तिर्भावैर्भजस्व माम् ॥ ६२ ॥

शक्र —

नमस्ते जगदावासे मनोनयननदिनि ।

युवयो रथापन कीदृग्विम्बे पाद्गुण्यनिर्मिते ॥

श्री —

सर्वभूतो यथा विष्णुर्देव पाद्गुण्यविग्रह ।

सर्वभूतात्मभूतस्या तादृश्येवाहमङ्गता ॥ ६४ ॥

प्रतिष्ठिताया सर्वत्र मम नारायणस्य च ।

वस्तुतः का प्रतिष्ठा स्यात् सर्वं यद्वैष्णव यदा ॥ ६५ ॥

तस्मिन् धास्तव भावमारूढ मानस यते ।

अर्चा प्रतिष्ठा चैत्येते विकल्पा प्रविजृम्भिता ॥

शृणु तत्र प्रतिष्ठा मे यथावद्बलसूदन ।

यया विहितया देही कृतार्थत्व प्रपद्यते ॥ ६७ ॥

निर्माप्य शास्त्रतः सम्यग्योगोक्त रूपमावयो ।

सूक्ताभ्या सपवित्राभ्या स्नापयेत् तीर्थधारिणा ॥

आच्छाद्य नववस्त्रेण विप्रैरध्यापयेत् सह ।

विमलैर्धर्मतत्त्वज्ञैस्त्रयीसात्त्वतशास्त्रयो ॥ ६९ ॥

१ अलीक I

२ स्यात्स I

३ G omits three lines from here

३ नास्त्यार्थ I

६ श्रीनपायिनी B G

४ हि सिद्धय G

७ महाद्भुता F

तारकं तारिकां चैव तथैवाप्यनुतारिकाम् ।
सूक्तं च शाकुन्तं चैवाप्यधीयीन् पवित्रवत् ॥ ७० ॥
सूर्यस्यास्तमयं प्राप्य तद्विभं चरुवेष्टितम् ।
ऋतं चेसादिसूतेन तथा सारस्वतेन च ॥ ७१ ॥
ऋग्मिर्हिरण्यवर्णाभिः कुर्याद्वार्याधिवासनम् ।
उद्धते विमले सूर्ये कुर्याद्विक्स्थापनं ततः ॥ ७२ ॥
उत्तिष्ठ ब्रह्मण इति प्रापयेयुश्च वेदिकाम् ।
अपनीय ततो धर्मं स्नापयेच्छुद्धचारिणा ॥ ७३ ॥
याम्ये च वेदिभागे तु मृदास्तरणशोभिते ।
विभ्यं पूर्वशिरस्कं तु शाययेज्जपपूर्वकम्^१ ॥ ७४ ॥
ततः शलासां सौवर्णीं गृहीत्वात्नाभिमन्त्रिताम् ।
उद्भिरेज्जपने नेत्रमन्त्रजापी शलाकया ॥ ७५ ॥
स्नातः शुद्धाम्बरः शिल्पी दिव्यदृष्ट्यायलेखितः ।
अक्षमन्त्रितक्षेत्रे नेत्रे प्रकटतां नयेत् ॥ ७६ ॥
पूरयेन्मधुसर्पिर्भ्यां तत्पात्रे च प्रदर्शयेत् ।
सालंवारं घेनुयुग्मं तस्मिन् काले निवेदयेत् ॥
नयनोन्मीलनीयं तन् सर्वं दद्यात् सुलिप्तेन ।
ततः सितेन सूत्रेण बद्धा राजीः सुवासनि^२ ॥
यध्रीयात्तारया तस्य कौतुकं दक्षिणे करे ।
मद्रपीठे समापेय्य तथा विभ्यं तु सुस्थिरे ॥ ७७ ॥
आधारादिमन्त्रोपेते सम्यग्भावेन पूजिते ।
ततो विभ्यं निरीक्षेत धिया^३ पादगुण्यपूरितम् ॥
ताडयित्वात्मन्त्रेण कथयेत्तारगुण्य च ।
सर्वोपपद्युपेनैव स्नापयेत् फेनलेन च ॥ ७८ ॥

संभृज्याहृतवस्त्रेण कौतुकं मोचयेत्ततः ।
मन्त्रविष्कम्भमन्त्रेण दद्यादध्वं तु मूर्धनि ॥ ८२ ॥
भावयित्वा ततो विभ्यं विभ्यं चारुरुचेरिव ।
पूजितैर्मन्त्रितैः शुद्धैः कल्पाद्व्यपूरितैः ॥ ८३ ॥
पोडशच्छुद्धपद्मोत्पपत्रपोडशस्थितैः ।
प्रथमं पञ्चगव्येन गोमूत्रेण द्वितीयकम् ॥ ८४ ॥
तृतीयं गोमयाम्भोभिरुत्तुयं त्रेताप्रभसम्ना ।
गजगोशुपशृङ्गाप्रवल्भोशोर्ज्यम्बुना परम् ॥ ८५ ॥
शालिक्षेत्रनदीपद्मवनाशुर्व्यम्बुना परम् ।
सप्तमं सर्पपाम्भोभिः सर्वोपधिमिरष्टमम् ॥ ८६ ॥
क्षीरेण नवमं दध्ना दशमं सर्पिषा परम् ।
द्वादशं मधुना सर्वबीजाम्भोभिर्युगोदशम् ॥ ८७ ॥
फलैः परं परं धान्यैः^४ सुगन्धाद्विरुत्तु पोडशम् ।
अभिमन्त्र्य हृदा पूर्णमेकैकं कल्पां पुरा ॥ ८८ ॥
स्नापयेन्मूलमन्त्रेण तैः पोडशभिरादरान् ।
उदकान्तरितैः सार्वपुष्पधूपप्रदीपकैः ॥ ८९ ॥
मसूरमापगोधूमचूर्णैरथ निष्पृष्य च ।
प्रश्नात्प्यप्यसा मूर्ध्नि तारिकां विन्यसेत् पराम् ॥
ततः सूक्ष्मां ततः स्थूलां स्थानेष्वेव क्रमान् मुधीः ।
मूर्ध्नि वक्त्रेऽमयोः कर्णे हृदि नाभौ तु प्रष्टवः ॥
षष्टिभूले तथोर्गैश्च जानुगुण्येऽथ पादयोः ।
तारकं विन्यसेदेवं तथैवाप्यनुतारिकाम् ॥ ९२ ॥
न्यस्येवं पौरुषं सूक्तं न्यसेन्ऋग्मूक्तमप्यथ ।
हृदिरो मे धीर्यजुर्भिश्च न्यसेद्विद्वानुत्तरम् ॥ ९३ ॥

७०. शाकुन्तं सूक्तम् ऋग्वेदे (म० २. सू० ४२. क्र. १) द्रष्टव्यम् । ७८. राजिः
हृत्पद्मसर्पः । ९३. निगे मे श्रीरित्यादि । तैत्तिरीयब्राह्मणे (२-६-५-३) द्रष्टव्यम् ।

^१ पूर्वम् B.

^२ दग्धम् I.

^३ मण्डपम् I.

^४ उद्भिरेण तपो नेत्रे I.

^५ लङ् I.

^६ I. omits four lines from here.

^७ अग्न्यग्नेना हन्तेना I.

^८ सुगन्धैर्गु I.

कुर्याच्च होतृविन्यास यथा प्रोक्त यजुर्मये ।
एव विन्यस्य पुरपे मयि पश्चात् समाचरेत् ॥ ९४ ॥

विन्यस्य पूर्वं श्रीसूक्त शिरो मे शीर्यजूपि च ।
ततश्च होतृविन्यास विधायैव तनुद्वये ॥ ९५ ॥

कुण्डे पूर्वविधानान्ते जुहुयात् सर्वशान्तये ।
उक्ताश्च वर्तमानाश्च यावन्त्यो मन्त्रजातय ॥

जुहुयात् तावतीभिस्तु सर्वदोषप्रशान्तये ।
अथ पूर्वदिशाभागे दक्षिणस्या यजूपि च ॥ ९७ ॥

प्रतीच्या चैव सामानि सौम्य आथर्णानि च ।
समीपे सात्त्वतान्मन्त्रानेवमध्यापयेद् द्विजान् ॥

पूर्वं षोडशपत्रा नरुणिनास्थैश्चतुर्दिशम् ।
कल्शे स्नापयेन्मन्त्रैस्तारतारानुतारयत् ॥ ९९ ॥

यसरस्तेति मन्त्रेण पुष्पाम्भकल्शेन तु ।
मन्त्राग्राया गन्धतोयेन स्वर्णाम्भकल्शेन तु ॥ १०० ॥

आदित्याग्रेति विधेति रत्नोदकल्शेन तु ।
तारतारानुताराभिरभिपिञ्चेद्य मन्त्रवित् ॥ १०१ ॥

ततः शुद्धोदमादाय परान्निविदिधामना ।
तारया त्वभिपिञ्चाय तथार्घ्यं मूर्ध्नि निक्षिपेत् ॥

समागम्य ततो विन्ध्य चन्दनाग्रतुलेपने ।
वामप्रभृतिभिर्भागे प्रापणान्ते ममर्चयेत् ॥

मुद्रा यद्वाचयेत् पश्चात् पीठं ब्रह्मशिलान्वितम् ।
समन्ताप्यमय पीठं ध्यायेद्देव्यामुत्तरम् ॥ १०२ ॥

आधारशक्तिभूता च दिव्या ब्रह्मशिला स्मरेत् ।
पीठब्रह्मशिले त्वेव सहभावेन निर्मिते ॥ १०५ ॥

पृथग्विनिर्मिते ते च कुर्यात्तु शयनोत्तरे ।
शयन स्थिरविम्बस्य वक्ष्यमाण विधीयते ॥ १०६ ॥

प्रासादगमन चैव पीठब्रह्मशिलास्थिति ।
तत्प्रतिष्ठापन चैव विम्बस्यावाहन ततः ॥ १०७ ॥

द्वादशाङ्गकलान्यासरज्यहाशुत्सवसाधनम् ।
तथावबृथकमादि सर्वमेतद्विधीयते ॥ १०८ ॥

चलविम्बप्रतिष्ठा च चतुष्फलशसेचने ।
आराध्यानाह्न कुर्याद्यथा तदवधारय ॥ १०९ ॥

कार्यमावाहनान् पूर्वं भोगाना त्रितय क्रमात् ।
स्वरूपेऽविदिते शुद्धे निस्तरङ्गे निरामये ॥ ११० ॥

परातीते गुरु स्थित्वा पुनः स्वहृदयाम्बुजे ।
शक्तिं सत्तामयीं विष्णोरनुसूत्रामनुस्मरेत् ॥ १११ ॥

यद्विम्बं सस्मृतं पूर्वं तन्मय तदनुस्मरेत् ।
अग्नीषोममयीं भाषी रजदेहस्यानुस्मरेत् ॥ ११२ ॥

उर्ध्वाधोव्यापकत्वेन स्थितौ परमभास्वरौ ।
यथात्मनि तथा विम्बे यथा विम्बे तथात्मनि ॥

दक्षिणेन ततो यायादग्निमार्गं देहत् ।
प्रविशेद्दाममार्गं विन्ध्यस्य हृदय धिया ॥ ११४ ॥

यथामना मा हृदये स्नानुभूतो हनूपमा ।
तथा तद्दृष्ट्यान्तः समा मानमुत्तममरेत् ॥

९४. होतृविन्यस्यमिति । दशशेखरायो मन्त्रा तैत्तिरीयारण्यके पठिता । तेषां विन्यस्यमिन्द्रयं । १००. वासुमेति । रत्नामेति । (तैत्तिरीयब्राह्मणम् २-७-१५-५) १०१. अदित्यामेति । विधेति । (तैत्तिरीयब्राह्मणम् २-७-१५-५)

हृष्टा स्वरश्मिखचितमानन्दापूरित मह ।
तस्मिन्नास्मिन् परब्रह्मण्यैक्य^१ तस्य चिन्तयेत् ॥
एवमेकार्णवीकृत्य वैष्णवं तत् पर मह ।
तिष्ठेत् समादधानस्तदस्यन्द स्वमनो दधत् ॥११७॥
मनसि^२ स्पन्दमानेऽथ स्मृत्वा त स्व धिया^३ पुन ।
विम्वाद् दक्षिणमार्गेण वहिर्निष्क्रम्य मेधया ॥११८॥
सविशेष्टामभागेन रश्मेव हृदयान्मुजम् ।
योगोऽयं द्रव्यनिम्बस्य^४ नाडीवृन्दप्रवर्तक ॥११९॥
योगान्तरमथातिष्ठेत् तस्य सर्वेक्षिताप्तये ।
ध्यायीतातो हृदम्भोजात् तारिका तारिणीं गृणन् ॥
यायादूर्ध्वप्रवाहेण पर पदमनामयम् ।
तत स्मरेत् पर^५ तच्च^६ भोग प्राप्त स्वयेच्छया ॥
ततस्तत्स्पन्दभादाय विज्ञानैश्वर्यशक्तिम् ।
अनाकुल पुनर्यायात् पथा तेन हृदम्बुजम् ॥१२०॥
दक्षिणेन विनिष्क्रम्य परस्परसहाययान् ।
तद्विम्बहृदयाम्भोजे वामेनैव तु सविशेत् ॥१२१॥
ध्यात्वा पूर्ववदेकत्र विनिष्क्रम्योर्ध्वमार्गम् ।
द्वाद्दशान्त समाविश्य पूर्ववत् स्पन्दमेत्य च ॥१२४॥

यथाविम्ब हृदम्भोज तेनैव प्रविशेत् सुधी ।
ततोऽग्निना विनिष्क्रम्य सन्ध्येन हृदय विशेत् ॥
स्मरेत् स्पन्दमथैश्वर्यं स्वचक्षुर्द्वयगोलकम् ।
परस्पर निरीक्ष्याथ तन्वानावेकतामिव ॥ १२६ ॥
अन्योन्यालोकनाभ्यां तावदुविद्वाविनुस्मरेत् ।
एतदीश्वरसवान नाम योगोऽनुवर्णित ॥ १२७ ॥
येन सर्वेषु निम्बेषु सर्वेक्षित्व सदा भवेत् ।
अथ शब्दानुसंधान मन्त्रनिम्बैरुता हि या^७ ॥
सा^८ स्मृता वैष्णवी सूक्ष्मा शक्तिर्निष्णोर्निरञ्जना ।
तत्सामान्यमयो भूत्वा तस्मिन् रश्मि लोपयेद् ध्वनिम् ॥
सर्वसकल्पहीन तच्छब्दमात्रविवर्जितम् ।
शान्त विद्धि पर सूक्ष्म^{१०} तत्पर बोधनिर्मितम् ॥
तत शब्दार्थसंस्कारसार्धस्पन्दोद्यमो हि य ।
तत् स्मरेत् परम सूक्ष्म पश्य तीपदमुन्मिषत् ॥१३१॥
सकल्पपदवीरूढस्तत्तत्संस्काररञ्जित ।
स्वक वाच्य पृथक्कृत्य तदुद्दिश्योदयो हि य ॥
शाब्द तमध्यम रूप स्मरेद्वृत्तपद्ममध्यगम् ।
नानास्थानप्रयत्नोत्थैः करणश्वसनेरितै ॥ १३३ ॥

११९. नाडीवृन्देति । अत्रेदं पारमेश्वरवचनमनुसंधेयम् — “योगोऽयं मुनिशार्दूल निम्बस्य
द्रव्यजस्य च । आपादूर्ध्वपर्यन्त नाडीवृन्दस्य व्यञ्जक ॥ येन सर्वेक्षिता विप्र निम्बस्यास्य
प्रणयते । त योगमधुना वच्मि एकाग्रमवधारय ॥” (१५ ४४७, ४४८) इति । १२२.
स्पन्द क्षोभम् । तथा च पारमेश्वरे — “अव्युच्छिन्नोऽप्यथोऽसुख स्वच्छया क्षोभमेति
च ।” (१५ ४५१) इति ।

इत्येकोनपञ्चाशोऽध्यायः

^१ एकत्वं I

^४ नाडीविम्ब A नानाविम्ब I

^७ अभिधा I

^{१०} तद्वै G

^२ मनसवी F

^५ पद I

^८ सत्ता G I

^३ द्विधा A G

^६ क्षोभ I

^९ I omits this line

तरङ्गैर्व्यक्तिमायाति स्फुटो वर्णपदादिकै ।
 १ यो वाचमन्तरूपेण तत्पद वैरजरी विदु ॥ १३४ ॥
 बोधशब्दात्मक तस्मात् परस्स्मादिभेदवत् ।
 वपुरित्यनुसंधाय तद्विषय भावयेत् तत ॥ १३५ ॥
 शब्दसहस्रयोगेन रश्च वपुस्तच्च विष्वक्म् ।
 निष्कम्परोधशब्दात्म^२ स्मृत्या तद्वद्वितय तथा ॥
 पूर्वेक्तिमयोगेन शब्दरत्न ह्यनाहतम् ।
 पश्यत्यादिभ्योऽत्र शब्दविष्वसय^३ स्मरेत् ॥ १३७ ॥
 एव शब्दानुसंधानं कृत्वा मन्त्रानुसंहितम् ।
 आरभेत सुधी कर्म तस्य योगोऽयमुच्यते ॥
 अनाहत पर नाभौ पश्यन्तीपदमागतम् ।
 नालसूत्रमिदं तथ मध्यमे हृदयानुजे ॥ १३९ ॥
 रित्या तद्वैरजरीद्वारा निम्बान्त सविज्ञात् स्मरेत् ।
 सुरनादस्वरूपं च मन्त्रैर्व्याप्तं तथाखिलै ॥ १४० ॥
 ४ मन्त्रात्मानं जगन्नाथं विष्णुं ह्यन्मध्यगं स्मरेत् ।
 एव सस्थापितं निम्नं भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ १४१ ॥

आवाहनं तत् कुर्याद् विष्वेऽस्मिन् हरिमेधस ।
 पूर्वमावाहयामीति तथा सर्वाङ्गमन्त्रत ॥ १४२ ॥
 प्रवेशनिर्गमौ लक्ष्म्या स्मरेद्देवस्य देहत ।
 ऋग्भि पञ्चमिराद्याभिस्तस्या आव हन स्मृतम् ॥
 द्वादशाङ्गकलान्यासं देवन्यासपदाचरेत् ।
 भवत न सुमनसाविति द्वावनुसान्वयेत् ॥ १४३ ॥
 एतावती चले निम्बे प्रतिष्ठान्यत्र तु स्थिरे ।
 कुर्यात् पूर्वोक्तिमागणं सात्त्वतादिविधानवित् ॥
 यदेतदनुसंधानप्रितय^५ पूर्वमीरितम् ।
 एतदेव प्रतिष्ठानमुभयेति मे मति ॥ १४६ ॥
 इत्थं सत्कारसपत्रे तद्विष्वद्वितये सुधी ।
 लक्ष्मीं लक्ष्मीपतिं चैव धिया पश्यन्नुपस्थितौ ॥
 तन्मनाश्चैव तद्गुह्यस्तथाजी तज्जपोद्यत ।
 तद्योगी सततं भूत्वा तावेवान्ते प्रपद्यते ॥ १४८ ॥
 प्रतिष्ठेयमिति प्रोक्ता साक्षाज्ज्ञानमयी परा ।
 ज्ञानं विना न चैवान्यत्राणां तारकं स्मृतम् ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे प्रतिष्ठाविधानं
 नामैकोनपञ्चाशोऽध्यायः

१ यो वाचमन्तरूपेण ।

२ मध्यमः ।

३ मन्त्रः ।

४ शब्दार्थः ।

५ त्वार्थः ।

६ श्री-शरणं A , श्रीशरणं B

७ ब्रह्ममयं G

८ प्रतिष्ठायाः ।

९ मन्त्रादिप्रमाणं B F

पञ्चाशोऽध्यायः

शक्रः—

विश्वारणे नमस्तुभ्यं नमो विश्वविभूतये ।
सर्वासामपि सिद्धीनां नमस्ते मूलदेतवे ॥ १ ॥
आदिदेवात्मभूतायै नारायणकुटुम्बिनि ।
समस्तजगद्वाराध्ये नमस्ते पद्मयोनये ॥ २ ॥
त्वत्पसादाच्छ्रुता मन्त्रास्त्वदीयाः सिद्धयो मया ।
आराधनं च सर्वेषां यथायदवधारितम् ॥ ३ ॥
इदानीं श्रोतुमिच्छामि त्वद्वक्त्रान्बुजनिःसृतम् ।
त्वत्सूक्तस्य विधिं कृत्स्नमुपसन्नोऽस्म्यधीहि भो ॥

श्रीः^१—

देवो नारायणो नाम जगतस्तत्पुत्रपतिः ।
आत्मा च सर्वलोकानां पाङ्गुण्यानन्दविग्रहः ॥
सर्वप्रकृतिरीशानः सर्वज्ञः सर्वकार्यकृत्^२ ।
निरनिष्टोऽनवद्यश्च सर्वकल्याणसंश्रयः ॥ ६ ॥
तमसां तेजसां चैव भासकः स्वप्रकाशतः ।
अन्तर्यामी नियन्ता च भावाभावविभावितः^४ ॥

शक्तिमान् सकलाधारः सर्वशक्तिर्मदीश्वरः ।
तस्याहं परमा शक्तिरेका श्रीर्नाम शाश्वती ॥ ८ ॥
निरस्तनिखिलावद्या सर्वकामदुघा विभोः ।
आत्मभित्तिसमुन्मीलच्छुद्धाशुद्धाध्ववर्णिणी ॥ ९ ॥
अनुव्रता हृषीकेशं सर्वतः समतां गता ।
तावासां परमे व्योम्नि पितरौ जगतः परौ ॥ १० ॥
अनुग्रहाय लोकानां स्थितौ स्वः परया श्रिया
कदाचित्कृपयाविष्टौ जीवानां हितकाम्यया ॥ ११ ॥
सुखिनः स्युरिमे जीवाः प्राप्नुयुर्नो कथं न्विति^५ ।
उपायान्वेषणायत्तौ परमेण समाधिना ॥ १२ ॥
मग्नोऽवः स्मातिगन्धीरं शब्दब्रह्ममहोदधिम् ।
मध्यमानात्ततस्तस्मात् सामर्ग्यजुपसकुल्यात् ॥ १३ ॥
तत् सूक्तमियुनं दिव्यं दग्धो घृतमिवोत्थितम् ।
अनाहतमसंदिग्धमनस्पष्टमनश्चरम् ॥ १४ ॥
सर्वैश्वर्यगुणोपेतमनाकुलपदाक्षरम्^७ ।
आद्योस्तथान्तयोः शब्दद्वन्द्वोन्याक्षरमिश्रितम् ॥

१. विश्वारणे । विश्वेत्पचिस्थानभूते इत्यर्थः । २. आत्मभूतायै । प्राणवह्नमायै
इत्यर्थः । ४. त्वत्सूक्तस्य ; श्रीसूक्तस्य । ५. जगत इत्यादि । जङ्गमस्थावराणां पतिरित्यर्थः ।
६. प्रकृतिः ; उपादानकारणम् । ७. “तस्य मामा सर्वमिदं विभाति” इति श्रुत्यर्थोप-
बृंहणमत्र । भावाभावेति । भावाभावपदार्थरूपतया निर्धारित इत्यर्थः । ९. सर्वकामेति । मयैव
सः अयाससमस्तानाम् इति भावः । आत्ममिचीति । शुद्धाशुद्धरूपः प्रपञ्चः सर्वोऽपि मदेकावलम्बन
इत्यर्थः । १२. समाधिना ; ध्यानेन । १३. मग्नोऽवः स्मेति । अमग्नोऽवैत्यर्थः । १४. सूक्त-

^१ श्रीयाव B. F. I.

^४ रिम्बनः A. B. C.

^७ अनाकुलमनाक्षरम् I.

^२ नित् I.

^५ स्थिति A. B. G.

^३ निषिद्धः I.

^६ उपायान्वेषणे C.

कां सोस्मि ^१ध्रुपदीपौ च पट्टया चैवोपहारकम् ।
मनसः काममित्येवं मधुपर्कं प्रकल्पयेत् ॥ ३४ ॥

क्षुत्पिपासामिति होषा प्रापणप्रतिपादिका ।
अन्यथा तु नमस्कारः शिष्टं पूर्ववदाचरेत् ॥ ३५ ॥

सूक्तेऽस्मिन् मम नामानि पञ्चाशत् त्रीणि चाप्युत ।
तेषां निरुक्तिं मत्तत्त्वं शृणु जम्भनिपूदन ॥ ३६ ॥

निहिता सर्वभूतेषु रणे ^२भृङ्गवधूरिव ।
जनयन्ती परं नादं तैलधारावदच्युतम् ॥ ३७ ॥

निमेषोन्मेषयोर्मध्ये सूर्याचन्द्रमसोः स्थिता ।
मूलमाधारमारभ्य द्विषट्कान्तमुपेयुपी ॥ ३८ ॥

उदितानेकसाहस्रसूर्यवह्नीन्दुसन्निभा ।
^३चक्रकात् पवनाधाराच्छान्ता पश्यथ मध्यमा ॥

वैखरीस्थानमासाद्य तत्राष्टस्थानवर्तिनी ।
वर्णानां जननी भूत्वा भोगान् प्रप्तौमि गौरिव ॥

हिरण्यवर्णेत्येवं मां प्रजापतिरुदारधीः ।
स्तुत्वा तु ^४मल्लसादात् स योगानां धर्ममूचिवान् ॥

प्रणवादिर्नमोऽन्तोऽयं मन्त्रो मम नवाक्षरः ।
शब्दब्रह्ममयः साक्षाद्योगिनां योगसाधकः ॥ ४१ ॥

दूराद् दूरतरं यामि हरिणी योगिमानसात् ।
भक्त्या वन्नन्ति निजया योगिनो मां यतव्रताः ॥

पट्टिरष्टौ सहस्राणि योगिनो मत्परायणाः ।
हरिणीं मामनुध्याय प्रत्याहारं परं गताः ॥ ४४ ॥

हरिणाजिनसंघीतां हरिणाजिनसंस्तराम् ।
हरिणाक्षिष्टमभ्यां तां हरिणायतलोचनाम् ॥ ४५ ॥

हरिणीं मामनुस्मृत्य परां शान्तिमवाप्नुयात् ।
^५हरिं नयामि कार्येषु नीये च हरिणा स्वयम् ॥

सदा हरिणभासाहं हारिणीं दुरितं सवाम् ।
प्रणवादिर्नमोऽन्तश्च मन्त्रोऽयं मे षडक्षरः ॥ ४७ ॥

कर्दमेनेति । एकादशेत्यर्थः । गन्धद्वारेति । नवम्येत्यर्थः । उपैत्विति । सप्तम्येत्यर्थः । ३४. कां सोस्मीति । चतुर्थ्येत्यर्थः । अस्या आचमनेऽप्युपयोगः पूर्वमुक्तः । पष्ठयेति । “अदित्यदर्णे” इत्यनयेत्यर्थः । मनस इति । दशम्येत्यर्थः । ३५. छुदित्यादि । अष्टम्येत्यर्थः । अन्त्ययेति । “तां म आवह” इति पञ्चदशेत्यर्थः ३६. पञ्चाशत् त्रीणीति । त्रिपञ्चाशदित्यर्थः । ३७. निहितेत्यादिना हिरण्यवर्णेतितानामनिरुक्तिः । हिशब्दार्थो निहितेति । रणे ; शब्द करोमीत्यर्थः । तादात्विकनादस्य विरणम्—भृङ्गवधूरिवेति । अच्युतम् ; अविच्छिन्नमित्यर्थः । ३९. वर्णेशब्द निर्वक्ति—चक्रनादिति । आधारचक्रादित्यर्थः । शान्ता ; परेत्यर्थः । पश्या ; पश्यन्ती । ४०. वैखरीस्थानम् ; कण्ठादीन्यष्टौ । ४१. ओं हिरण्यवर्णायै नमः इति नवाक्षरो मन्त्रः ४३. हरिणीनि नाम निरच्यतेऽत्र । हरिणीवत् दूरषावनादिति, हरन्ति वन्नन्ति योगिन एनामिति च निर्वचनद्वयम् । ४५. निर्वचनान्तरमाह—हरिणेत्यादि । हरिणेत्येवाक्षिष्टमसृष्टं मध्यं यस्याः, हरिणा विष्णुना आक्षिप्तं मध्यं यस्या इति वा निर्वचनम् । ४६. निर्वचनान्तरं हरिमिति । “यदिक्रित्तिपरार्थानो विषत्तेऽस्मिन्” इत्यभिमुक्ताः । ४७. हरिणभामेनि

^१ दीर्घपूरी B

^४ अप I.

^२ मने C.

^३ I. omits three lines from here.

^५ I. omits nine lines from here.

सर्वार्थसाधक साक्षाद्योगसाधनमुत्तमम् ।
सौवर्णे कल्पिता नित्य मम माला सरोरुहै ॥४८॥

सृजामि शोभनान् वर्णान् सुष्ठु विश्व वृणामि वा ।
मृताश्चापि मयाजस्र वद्धमुक्तादयो ह्यजा ॥४९॥

सुवर्णस्रजमित्येव गुह्यकानामधीश्वर ।
मेरौ चिरमुपस्थाय धनेशत्वमवाप्तवान् ॥ ५० ॥

राजतैर्मै स्रज पद्मै राजन्ते च स्रजोऽमला ।
श्रजितश्च स्रज सर्वे स्रष्टारो जगता मया ॥

रजतस्रजमित्येव रुद्राणां प्रवर पुरा ।
शैलसे समुपस्थाय रजताधिपता ययौ ॥ ५२ ॥

अष्टाक्षराविभौ मन्त्रौ सत्तारौ नमसा युतौ ।
जपार्चनद्रुतध्यानादभीष्ट साधयिष्यत ॥ ५३ ॥

चक्रम्यमाणा भक्तानां द्रावयामि च दुष्कृतम् ।
चन्द्रवत् सततं चित्तं भक्तानां द्रावयामि च ॥५४॥

उदेमि योगिनामन्तरानन्दस्पन्दलक्षणा ।
चतुर्थीं तु दशा तेषां चन्द्रवद्भासयामि च ॥५५॥

योगान्तरायनिहतो वसिष्ठ परमो मुनि ।
अन्तश्चन्द्रमयीं शुद्धां चिदानन्दमहोदधिम् ॥५६॥

नाडीस्था मामनुस्मृत्य पुनः स्व योगमाप्तवान् ।
आनन्दजनक सद्यो मन्त्रोऽयं मे पडक्षर ॥५७॥

भवदावाग्निदग्धानां निर्गुणिं प्रकरोत्ययम् ।
आधाराब्जाद् द्विपदकान्तं सूर्यभासा हिरण्मयी ॥

उदेमि सततं प्रोक्ता शब्दसकल्पकोरकैः ।
प्रकृतेश्च परे व्योम्नि मण्डले च त्रयीमये ॥५९॥

हिरण्मयेऽवतिष्ठेऽहं हिताय जगता सदा ।
ता मां हिरण्मयीत्येव मुनयो वेदपारगा ॥६०॥

सुत्वा समप्राप्तुं कामं योगिनो योगमुत्तमम् ।
सप्ताक्षरो ह्ययं मन्त्रः सर्वकामार्थसाधकः ॥ ६१ ॥ ✓

हारिणीति च निर्वचनद्वयम् । ओं हरिण्यै नमः । ४८. सुवर्णस्रजं रजतस्रगिति नामद्वयम् । ४९. सृजामीत्यादिना निर्वचनान्तरम् । सुष्ठु विश्वमित्यादिना तृतीयं निर्वचनम् । “ विश्वं विष्णुः ” इति नामपाठात् विष्णु पतित्वेन वृणे इति वा, विश्वं लोकं वासस्थानतया वृणे इति वा निर्वचनं भाव्यम् । स्रजशब्दनिर्वचनमाह—सृता इति । ५०. उपाख्यानमुच्यते—गुह्यकानामिति । ५१. रजतस्रगिति नाम निरुच्यते—राजतैरिति । निर्वचनान्तरं राजन्त इति । राजिता इति च निर्वचनान्तरम् । ५२. उपाख्यानमुच्यते—रुद्राणामिति । ५३. ओं सुवर्णस्रजे नमः । ओं रजतस्रजे नमः । ५४. चन्द्रेति नाम निरुच्यते—चक्रम्यमाणेति । क्रमधातोर्यङि चक्रम्येति रूपम् । तत्र च इति पदमादाय द्रा इत्यनेन योगे चन्द्रेति भवति । द्रा इति पदं निर्वक्ति—द्रावयामीति । द्रा इत्यस्यैव निर्वचनान्तरं चन्द्रवदिति । ५५. निर्वचनान्तरमाह—उदेमीति । चतुर्थीं दशा तुरीयावस्था । ५६. उपाख्यानमुखेन निर्वचनान्तरमाह—योगेत्यादिना । ५७. ओं चन्द्रायै नमः । ५८. हिरण्मयीति नाम निरुच्यते—आधारेत्यादि । द्विपदकान्तम्, द्वादशान्तम् । सूर्यस्यैव भासा यस्या इति आकारान्तं शब्दः । ५९. शब्दसंख्या पद-न्यादयः । तद्व्याख्यानोदेमीति इयमूललक्षणे तृतीया । निश्चयान्तरं प्रकृतेरित्यादि । ६१. ओं

१ सुष्ठु A G

२ स्रजताम् A B

३ राजताम् I

४ नाभिण्यां I

५ शैलसे I

६ पुनस्तं A G

साक्षिणी सर्वभूतानां लक्षयामि शुभाशुभम् ।
लक्ष्मीश्चास्मि हरेर्नित्यं लक्ष्यं सर्वमितेरहम् ॥६२॥
ददती क्षेपणी चास्मि नित्या त्रिप्रेरणी तथा ।
तथा ज्ञानस्वरूपाहं लक्षणीया मितौ मितौ ॥६३॥
लये निवासे निर्माणे प्रेरणी प्रकृतेरहम् ।
लक्षणाख्यस्य भावस्य कलाकाष्टादिरूपिणी ॥६४॥
अव्यक्तव्यक्तसत्त्वस्था प्रेरयित्री सदास्म्यहम् ।
लक्षं नयामि चात्मानं लामि चान्ते क्षिपामि च ॥
क्षिपामि क्षपयाम्येका क्षिणोमि दुरितं सताम् ।
क्षमे क्षमा हि भूतानां मिमे मन्ये च मामि च ॥
इत्येतान् मयि दृष्टार्थान् परमर्षिरुदारधीः ।
लक्ष्मीर्लक्षय मेत्येव कपिलो मुनिरुक्तवान् ॥६५॥

पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रः पातालगतिसाधनः ।
दिव्यान्तरिक्षभौमानां भोगानामुपपादनः ॥ ६८ ॥
तनुर्ज्ञानमयी सा मे विष्णोर्हृदि च वर्तते ।
आत्मज्ञानमिदं पुण्यं योगज्ञानमिदं परम् ॥६९॥
भानामिष गता कान्तिः शीतरश्मौ सदा तथा ।
शक्तिः शक्तिमतो विष्णोः स्थिताहमनपायिनी ॥
अपञ्चाहमयाम्येका द्रवो भूत्वा गुणो महान् ।
अपावाहयमादौ च मुनिं भूत्वा सरस्वती ॥ ७१ ॥
सारस्वते जले पूर्वं विध्वामिश्रोदिता सती ।
अपोवाह वसिष्ठं तं सत्यसन्धा सरस्वती ॥ ७२ ॥
ऋषयः प्राहुरेवं मां वसिष्ठे स्रोतसा हृते ।
सत्ये सत्यप्रियं पाहि वसिष्ठे शात्रवादिनि ॥७३॥

हिरण्यस्यै नमः । ६२. इत् आरभ्य सप्त श्लोकाः लक्ष्मीनामनिर्वचनपराः । दर्शनार्थात्
लक्ष्मातोर्निर्वचनमाह—साक्षिणीति । लक्ष्मीः श्रुतिः । हरेः लक्ष्मीः सर्वसंपदित्यर्थः । अत्र “अद्वया
देवो देवैर्वमश्नुते” “अप्रमेयं हि तत्तेजो यस्य सा जनकात्मजा” इत्यादिकं भाव्यम् ।
लक्ष्यमिति । सर्वप्रमितेः प्रमेयेत्यर्थः । ६३. क्षिप्वातोर्निर्वचनमाह—क्षेपणीति । तस्यैव
विवरणं त्रिप्रेरणीति । कायवाङ्मनसानां प्रेरयित्रीत्यर्थः । अत्र “एषा दाने” “क्षिप प्रेरणे” इति
धातुद्वयान्निमित्तिरभिप्रेता । तथाहं ज्ञानस्वरूपा लक्षणीया । ६४. लये इति । सृष्टिस्थितिसंहारेषु
प्रवृत्तिं प्रेरयामीति लक्ष्मीरहम् । लक्ष्यन्ते प्रमीयन्ते इति लक्षणाणि सर्वे भावाः । तेषां क्षेपणी
इति निरक्तिः । ६५. लक्षमित्यादि निरुक्त्यन्तरम् । तथा लामीत्यपि । लीना भवामीत्यर्थः ।
क्षिपामि; प्रेरयामि । लीधातुं क्षिपधातुं चादाय निर्वचनम् । ६६. निर्वचनान्तरमाह—
क्षिपामीति । क्षमगतोः व्युत्पत्तिमाह—क्षमे इति । मीमाञ्चव्युत्पत्तिमाह—मिमे इत्यादिना ।
६७. हे लक्ष्मीः मा मां लक्षय कटाक्षयेति कपिले मुनिरुवाचेत्यर्थः । ६८. ओं लक्ष्म्यै नमः ।
६९. अनपगामिनीनि नाम निर्वक्ति—तनुरिति । विष्णोरनपायित्वात् अनपगामिनीति नाम ।
७१. निर्वचनान्तरमाह—अपञ्चेति । अमुं द्रवाम्बो गुणोऽहम् । तन्मात् ताम्बो नापैमी-
त्यर्थः । निर्वचनान्तरमाह—अपावाहयमिति । अपोपमर्गात् वाहयतेर्लट् । ७२. विश्वा-
मित्रेणोक्ता सती तत्पतिद्वन्द्विनं वसिष्ठं जले अहमपोवाहेति न्द्रि । ७३. एवमपगामिनीनाञ्च

१ लक्ष्मीर्लक्षय मां ।

२ विष्णोर्हृदि वर्तते ।

३ योगसत्यस्यै नमः ।

४ I. omits this line.

५ विश्वामित्रेणोक्ता ।

साह सरस्वती भूत्वा तमपोवाह शात्रवान् ।
ऋपयो नाम चतुर्मे तदा ह्यनपगामिनीम् ॥७४॥

नवाशरो ह्यय मन्त्र सर्वापद्धिनिवारण ।
अथा पूर्वाह्नी चास्मि वसामि च पुरे सदा ॥

बुद्धिप्राणशरीरारये त्रिविधे त्रिविधात्मना ।
अध्वाना^१ ह्येपत्राद् योगारम्भे करोमि च ॥७५॥

नाडीमध्य समायाता करोमि रथगद् ध्वनिम् ।
व्योमरन्ध्रमनुप्राप्ता हस्तिनादविनादिनी ॥ ७७ ॥

योगिनो यतमाना मा त्रिधैव प्रतिपेदिरे ।
आयानप्राशरी मन्त्रान्त्य एकादशाक्षर ॥ ७८ ॥

अभीप्सितप्रदा ह्येते त्रयो मन्त्रा हि मन्मया ।
शृणोमि वरुणा वाच शृणामि दुरित सताम् ॥

शृणामि च गुणैर्विध्वंशरणं चास्मि शान्तम् ।
शरीर च हरेरस्मि श्रद्धया^२ चेप्सिता सुरै ॥ ८० ॥

शान्ताधारपदस्यास्मि^३ पद्म्या रन्ती च नामिजा ।
प्रेरणी च धिया मध्या सृष्टिर्वक्त्रे तथार्णसाम् ॥

चतु रथानस्थिता चैव शान्तापद्म्यादिभेदिनी ।
श्रयामि श्रयणीयास्मि शक्तिमी^४ रेमि रामि च ॥

शक्तेरज्ज्वलिनी चास्मि शतमा रतिरीप्सिता ।
इति त्रय्यन्ततत्त्वज्ञा श्रियं मा विदुरञ्जसा ॥

^५अपि नाथो विभूतिर्मे त्रैलोक्य सेश्वरामरम् ।
परा मदीयवर्णस्य कला नार्हति पोद्गरीम् ॥ ८४ ॥

आद्ये पदत्रये वर्णा श्रीह्रीमोमिति मन्मया ।
^६एष वैमिश्रतुर्भिस्तैर्मदीय धार्यत वपु ॥ ८५ ॥

निष्पाद्याबुना तद्विपर्ययवाचितामाह—ऋषय इति । शात्रवात् पाहीति मा प्राहुरित्यन्वय ।
७४. अह त वसिष्ठ शात्रवादपोवाह अपावाहयम्, अपासास्यमित्यर्थ । ७५. ओ अनप-
गामिन्यै नम । अह बुद्ध्यादिरूपे पुरे अध्वरूपा पूरूपा वाहनी चास्मि । तत्र वसामि च ।
बुद्धि नानाविषयेष्वाहृत्य धावनात् अथा । प्राणावासास्थानभूता पू । आत्मतया शरीरवह-
नत् वाहनी । अन अधपूर्वेति नाम । ७६. पश्चान्तरमाह—अध्वानामिति । पूर्वं योगारम्भे
अध्वेव नमामि । अधपूर्वायै नम । ७७. रथमध्वानामनिर्वचनम्—नाडीति । हस्तिनाद-
प्रपेधिनीति नाम निर्नेक्ति—व्योमेत्यादि । ओ अधपूर्वायै नम । ओ रथमध्वयायै नम । ओ
हस्तिनादप्रपेधिनीयै नम । ७८. श्रीनामनिर्वचनमारभते—शृणोमीत्यादिना । “शु श्रणे”
“शू हिंसायाम्” “शू निस्तारे” इति धातव । ८०. श्रद्धयेति । अस्मात् शकार रेफ
चाण्य ईप्सितपदादीकार सयोज्य श्रीशब्द इति भाव ८१. शान्तेत्यादि । शान्तापदात् शकार
रन्तीपदात् रेफ प्रेरणीपदादीकार चादाय श्रीशब्द इति भाव । अर्णसा वर्णाना सृष्टिरिति
वैमिश्ररूपमुच्यते । ८२. श्रयामि विष्णुम् । श्रयणीया, शक्तिमि जयादिमि सेत्या । रेमि,
अश्रितपापानि क्षिणोमि । रामि, सर्वान् कामान् दमामि । ८३. शक्ते प्रशशयित्री । शतमा,
मन्त्रजमा । रतिरूपा । ईप्सिना, प्रार्थनीया । अत्रापि पदत्रयात् शकाररेफकारान् सयोज्य
श्रीशब्दनिष्पत्तिरभिप्रेता । ८५. एष वेति । ओ श्रियं नम इति मन्त्रश्चेत्यर्थ । एमिश्रतुर्भि-

^१ दशानाद ।

^२ श्रद्धा A

^३ सतिता F ।

^४ अह नाथो विभूतिश्च त्रैलोक्य च सुरेश्वर ।

^५ निश्चान्द्री ।

^६ एषु A G

एकैकशो द्विशो वापि त्रिशो वा सर्व एव वा ।
जप्तार्चितहुतध्याताः साधयेयुरभीप्सितम् ॥ ८६ ॥

प्रयत्नेनैव गोप्यं तदेतद्ब्रह्मचतुष्टयम् ।
अन्योन्यफलितं सर्वं रशेपैरधिकं गुणैः ॥ ८७ ॥

१मिमे भीयेऽखिलैर्मनैर्मयि माति जगत् क्षये ।
आत्मेध्वरवती चाहं व्याप्तायां मयि मेति धीः ॥

आत्मवच्चेप्सितात्यर्थमतो मां मद्विदो विदुः ।
पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रः सर्वकामफलप्रदः ॥ ८९ ॥

प्रदात्री सर्वकामानामवित्री सर्वकर्मणाम् ।
देवस्य दयिता चास्मि देवीं मां मुनयो विदुः ॥

पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ।
शब्दाये सर्वभूतानामन्तःस्था चिन्मयी सदा ॥

काये च निखिलैर्वदैरन्विष्ये केति चाखिलैः ।
ब्रह्मरूपधरा चाहं जटामण्डलधारिणी ॥ ९२ ॥

सुजामि विविधान्^२ भावान्वाध्यायाध्यायतत्परान् ।
अतः कामिति मां प्राहुर्मुनयो वेदपारगाः ॥ ९३ ॥

पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रः स्वाध्यायफलदायकः ।
उदिति ब्रह्मणो नाम विकस्तिस्तस्य तु स्मितम् ॥

मध्यायत्ता विकस्तिः सा सोस्मितां मां ततो विदुः ।
सप्ताक्षरो ह्ययं मन्त्रो चिकस्ति भूयसो वहेत्^३ ॥

हिता च रमणीया च मदीया प्रकृतिः परा ।
तां सत्त्वरूपामालम्ब्य तरन्ति मुनयस्तमः ॥ ९६ ॥

४अतो हिरण्यप्राकारामृपयो मामुपासते ।
दशाक्षरो ह्ययं मन्त्रः सर्वकामसमृद्धिदः ॥ ९७ ॥

रिति । श्रीं, ह्रीं, ओं, औं श्रियै नमः इत्येतैश्चतुर्भिरित्यर्थः । ८८. मेति नामनिर्वचनम्—मिमे
इत्यादिना । सर्वं प्रमिनोमि । भीये ; प्रभीये । माति ; परिमितं भवति । आत्मेत्यादि ; अस-
च्छब्दान्निष्पन्नं मशब्दमादायार्थं उपवर्ण्यते । मेति धीरिति । अहमर्थधीरित्यर्थः । ८९.
आत्मवदिति । म इव मेति व्युत्पत्तिरिति भावः । ओं मायै नमः । ९०. देवीशब्दं निर्वक्ति—
प्रदानंति । दायातुमवधातुं चादाय निरुच्यते । देवस्य दयितेति । पुण्येगे ङीपिति भावः ।
ओं देव्यै नमः । ९१. “कां सोस्मिताम्” इत्यत्र कामिति पृथक् पदम् । केति नाम निर्वक्ति—
शब्दाये इति । शब्दं करोमीत्यर्थः । ९२. काये इति । प्रतिपाद्ये इत्यर्थः । किंशब्दमादा-
याह—अन्विष्ये इति । क इति ब्रह्मणो नामेति मत्वाह—ब्रह्मेत्यादि । ओं कायै नमः ।
९४. सोस्मितेति नाम निर्वक्ति—उदिति । “तस्योदिति नाम” इति श्रुत्यर्थोऽब्रामिप्रेनः ।
तस्य ब्रह्मणो या विकस्तिर्विकसो बृहत्त्वमिति यावत् ; सा विकस्तिरेव स्मितम् । उम्भिनमिति
रूपम् । तेन सहिता सोस्मिता । भगवतो नारायणस्य यत् बृहत्त्वं, तत् एतदायत्तमित्युक्तं
भवति । यदाहुः—“अपाह्ना भूयांसो यदुपरि परं ब्रह्म तदभूत्” इति । ओं सोस्मितायै
नमः । ९६. हिरण्यप्राकारेति नाम निरुच्यते—हिता चेति । प्राकारशब्दः प्रकृतिपरः ।

१ शुष्मिणो मेऽखिलैर्मनैर्मयिमा हि जगन्धवे ।

२ घटेत् A. B. C.

३ घटोन् A. B. C.

४ I. omits this line.

आरादशोपदोपाणा द्राविणी मामुपेयुषाम् ।
अधोमुखाच्छिर पद्मात् सुतयामृतधारया ॥ ९८ ॥

अभिपिक्ता सदाद्रास्मि दययाद्रान्तरास्मि च ।
ज्वलामि ^१सर्वभूतान्तर्गतने परमे सदा ॥ ९९ ॥

शुद्धा निरञ्जना सत्या भासयन्ती जगत् त्विपा ।
अशिखा त्रिशिखा चाह पञ्चपञ्चशिखावती ॥

सप्तधा च पुनस्त्रेधा ज्वलामि वपुषि स्थिता ।
पङ्क्षराविमौ मन्त्रौ निर्द्वृत्यौज्ज्वल्यदायकौ ॥

हरौ प्रीतिमती नित्य वृत्ता भक्तेषु नित्यदा ।
प्राकृतैश्च विना भोगैर्नित्यवृत्ताम्यह स्वत ॥ १०२ ॥

ता मा वृत्तामनुध्याय मुनयो ^२वेदपारगा ।
ज्ञानमूला परा वृत्तिं नित्या प्राप्ता सुधामयीम् ॥

पङ्क्षरो ह्यय मन्त्रस्तर्पयत्यखिल जगत् ।
तर्पयामि गुणैर्विष्णुमात्मान तद्गुणैरपि ॥ १०४ ॥

द्विसप्तत्या सहस्रेण नाडीनां देहसागरम् ।
तर्पयामि रसैर्नित्यं ^३प्राणाना प्रेरणावशात् ॥ १०५ ॥

सौपुम्नेनाध्वना नित्य पर भावमुपेयुषाम् ।
^४विम्बभावमुपेताह विमले योगदर्पणे ॥ १०६ ॥

आत्मविम्बसमुद्भूतै परमार्थं सुधारसै ।
चिन्मयैस्तर्पयाम्यन्तर्योगिना सत्त्वमुत्तमम् ॥ १०७ ॥

प्रकृत्यादि विशेषान्त परिणामोन्मुख सदा ।
कार्यभाव समापन्नमक्षिण्वन्ती निजैर्वलै ॥ १०८ ॥

आपगाभिरिवाम्भोधि प्राणाधानेन ^५तर्पये ।
स्नेहेनेव सदा दीप प्राणिना करणानि च ॥ १०९ ॥

निजसविद्रसेनैव तर्पयाम्यक्षयात्मना ।
तर्पय तीति मा प्राहुर्योगिना योगपारगा ॥ ११० ॥

सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्रस्तर्पयत्यखिल ^६जगत् ।
पद्यमान ^७मिनोतीति काल पद्म प्रचक्षते ॥ १११ ॥

ओं हिरण्यप्राकारायै नम । ९८. आद्रेति नाम निर्वक्ति—आरादिति । दूरे इत्यर्थ ।
निर्वचनान्तरम्—अधोमुखादिति । ९९. ज्वलन्तीति नाम निर्वक्ति—ज्वलामीति । १००.
शब्दब्रह्मस्वरूपत्वमाह—शुद्धेति । अशिखेति परारूपमुच्यते । पश्यन्तीमध्यमावैखरीभेदेन
त्रिशिखा । स्पर्शात्मना पञ्चविंशतिशिखा । १०१. यादिसान्तधारणाव्यूहात्मना सप्तधा ।
हलक्ष्मात्मना त्रिधा चेत्यर्थ । ओं आर्द्रायै नम । ओं ज्वलन्त्यै नम । १०२. वृत्तेते नाम्नो
निर्वचनमाह—हराविति । प्राकृतैर्विनिति । अप्राकृतैरित्यर्थ । ओं वृत्तायै नम । १०४.
तर्पयन्तीति नामाह—तर्पयामीति । तर्पणं च बहूना बहुभि साधनेर्वर्णयति—गुणैरित्या-
दिना । १०५. देहे द्वासप्ततिर्नाड्य योगशास्त्रप्रसिद्धा । अत्र देहस्य सागरत्वेन, नाडीना
नदीत्वेन, प्राणाना वायुत्वेन, रसाना जलत्वेन चाध्यवसायो विवक्षित । १०६. प्रकारा-
न्तरमाह—सौपुम्नेनेति । १०८. प्रकारान्तरमाह—प्रकृत्यादीति । सदा परिणामेन्मुखमित्य-
नेन प्रकृते नित्यपरिणामस्वभावत्वमुक्तं भवति । १०९. तात्पर्यान्तरमाह—स्नेहेनेति । १११.
ओं तर्पयन्त्यै नम । पद्मे स्थितेति नाम निर्वक्ति—पद्यमानमिति । सकल प्रमेयमित्यर्थ ।

^१ भूतगणे पराच I

^२ विश्व I

^३ मनोतीति A B

^४ योग F G I

^५ प्राणदानेन B C F I

^६ प्राणायामवशात् सदा I

^७ अनिरो A B I

कालमप्यखिलं शश्वत् कलयन्ती स्थिता सदा ।
स्तुत्वा त्वेनेन नाम्ना मां कालातीतः कृती भवेत् ॥

पुंप्रधानेश्वरान्नित्यं वर्णयाम्यात्मतेजसा ।
पद्माकारैश्च वर्णमं भूषिता तनुरुत्तमैः ॥ ११३ ॥

पद्मवर्णंति मां स्तुत्वा शास्त्रवैशद्यमाप्नुयान् ।
उद्भूतः प्रथमो योऽंशुः क्षीरसागरमन्थने ॥ ११४ ॥

चन्द्राख्यः स मदीयोंऽंशुरुद्भच्छन्त्याः पुरःसरः ।
ऋषयो मत्प्रभावहा मां तु चन्द्रां प्रचक्षते ॥

यः स चन्द्रो मंदशृङ्गां कोटिकोटयंशुकोटिजः ।
पडक्षरो ह्ययं मन्त्रो मनोवैमल्यदायकः ॥ ११५ ॥

प्रकृष्यमाणा भासो मे सर्वावस्थासु सर्वदा ।
येनेच्छति तिरोधातुं तन्मे भासा तिरोहितम् ॥

यथा हि स्वशिरश्छाया स्वपदा नैव लङ्घ्यते ।
सा पदादप्रतो याति येन लङ्घनमिच्छति ॥ ११६ ॥

नित्योदितचिदानन्दा मत्प्रभाः सततोऽज्वलाः ।
श्रद्धां सोममपोऽन्नं च वीर्यं हविरिति क्रमात् ॥

भोग्यशक्तिप्रभा एता अत्यन्ती पट्सु वह्निषु ।
प्रभासा मुनिभिः प्रोच्ये तन्त्रवेदान्तपारमैः ॥ ११७ ॥

सप्ताक्षरो ह्ययं मन्त्रस्तेजःसंततिसाधकः ।
यशो यदुज्ज्वलं लोके विद्यादानादिसंभवम् ॥

मदीयं तद्यशस्तच्च नानारूपं विभज्यते ।
मामेव भाजनं विद्धि यशस्ततेजसः श्रियः ॥ ११८ ॥

अतो यशस्विनीं तां मां यशसेति विदुर्बुधाः ।
सप्ताक्षरो ह्ययं मन्त्रो यशोदो जपतो भवेत् ॥ ११९ ॥

स्वर्गपर्जन्यभूषुंस्त्रीवैश्वानरविभागतः ।
आददाना हविः प्राप्तं श्रद्धासोमादिसंज्ञितम् ॥

षोढात्मानं विभज्याहमग्निभावमुपागता ।
ज्वलन्ती मुनिमिराता भोक्तृशक्तिप्रभोज्ज्वला ॥

अग्नीषोमविभागेन विभ्वमेवं भजान्यहम् ।
मन्त्रेणानेन मां स्तुत्वा साधयेद्यदभीप्सितम् ॥

देवेन हरिणा जुष्टा सदा देवैश्च सेविता ।
देवाश्च मामुपाश्रित्य विषयान् प्रत्यवस्थिताः^३ ॥ १

मिनेति; परिच्छिनत्ति । ओं पद्मे स्थितायै नमः । ११३. पद्मानत्वात् पुंप्रधानेश्वराः पद्म-
शब्दार्थाः । तात्पर्यान्तरं पद्माकारैरिति । ओं पद्मवर्णायै नमः । ११४. चन्द्रेति नाम निरुच्यते
—उद्भूत इति । ओं चन्द्रायै नमः । ११७. प्रकृष्यमाणा इत्यादि । प्रभासानामनिर्वचनमत्र ।
भासां प्रकपमेवाह—येनेति । सूर्यादियेन तेजसान्येषां तेजस्तिरयितुमिच्छति, तदपि मत्तेजसा
तिरोधीयते । ११८. अप्रकृष्यत्वे लौकिकं निदर्शनमाह—यथेति । ११९. प्रकारान्त-
रमाह—नित्येत्यादि । श्रद्धामित्यादि । एतच्च छान्दोग्ये प्रसिद्धम् । द्वितीयान्तानां श्रद्धामित्यादी-
नाम् अत्यन्तीत्युत्तरेणान्वयः । १२०. पट्सु वह्निषु; स्वर्गादिवित्यर्थः । प्रभा अत्यन्तीति व्युत्पत्तिः ।
ओं प्रभासायै नमः । १२१. यशसेति नाम निरुच्यते—यश इति । १२२. तच्च यशश्च नाना-
रूपं भवति । तदेवाह—यशस इत्यादिना । १२३. ओं यशसायै नमः । एतदनुसारेण “चन्द्रां
प्रभासां यशसां ज्वलन्तीम्” इति सूक्तपाठः । १२४. ज्वलन्तीति नाम निर्वर्क्ति—स्वर्गेत्या-
दिना । १२५. भोक्तृशक्तीत्यनेन भोग्यशक्तितात्पर्यकप्रभासानामवैलक्षण्यं प्रतिपादितं भवति ।
ओं ज्वलन्त्यै नमः । १२७. देवजुष्टानामनिर्वचनं देवेनेत्यादिना । देवशब्दस्येन्द्रियपरत्वमादा-

^१ यशस्तेजःप्रदो C.

^२ मत्प्रभाहम् A. B. G.

^३ प्रत्यवस्थितान् A. B.

परिणामप्रियेपत्नान् प्रवृत्तेस्ते ह्यनेतना ।

अतो मच्छक्तिमादाय शुद्धसपत्त्रियामयीम् ॥

विषयेषु प्रवर्तन्ते श्रोत्राद्भ्रमनआदय ।

^१वृत्त्यर्थं सेवितामथैवजुषा तु मा विदु ॥१२९॥

सर्गातिप्रदान्तदवजुष्टामनस्थिताम् ।

शश्वामानुमनित्य देवान् विजयतेऽस्त्रिलान् ॥

मत्त एनोद्वतानीह विज्ञानानि महर्षिणाम् ।

शक्त्यश्च प्रियाश्चैव यास्ता उवाचचा नृणाम् ॥

विशृङ्खलेष्टदा चापि मामुदारा विदुर्बुधा ।

सत्ताक्षरो ह्यय मन्त्र सर्गमिष्ट प्रयच्छति ॥१३०॥

तनोमि पञ्च कृत्यानि ताये च जगदात्मना ।

^२ता मा तामिति तत्त्वज्ञा प्रादुर्ध्वान्तपारगा ॥

पञ्चाशरो ह्यय मन्त्रस्तनोति शुभविस्तृतिम् ।

प्रकृतिं पुरुषं चैत्र नयामि स्वेन तेजसा ॥१३१॥

कालाचापि वहिर्भूत्वा पद्मनेमी ततो विदुः ।

सत्ताक्षरो ह्यय मन्त्र सर्गसप्तसमृद्धिद ॥१३२॥

^३आदित्य वर्णयाम्येका तेजसा यदासा श्रिया ।

आदित्यस्था च वर्णात्मा भूत्वा दिव्या त्रयीमयी ॥

प्रकाशयन्ती सर्वार्थानतीतानागतानपि ।

पितृदेवमनुष्याणां चक्षुरस्मि सनातनम् ॥१३३॥

आदिभूतश्च वर्णो मे तार प्रथमराचकः ।

तत्र ज्ञानोदितानन्दः नन्दाम्यात्मानमात्मना ॥

तैलधारानदन्तिष्ठना दीर्घघण्टानिनादिनी^४ ।

प्रणयस्य दिव्या सूक्ष्मा सा मे शब्दमयी तनु ॥

तत्र ब्रह्मणि निष्णातो मा द्रागधिगमिष्यति ।

आदित्यवर्णजात मे शब्दमय्या उपस्थितम् ॥१३४॥

शान्तापश्यादिरूपेण वैरती वप नादिनी ।

दुहाना सकलानर्थान् धेनु वामदुधा स्थिता^५ ॥

एतानादित्यवर्णेति मय्यर्थानृपयो विदुः ।

नवाक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वकामप्रपूर्वः ॥१३५॥

किरन्ती किरणान् लोके किरन्ती चोत्तरोत्तरम् ।

वायुना देवमित्रेण मणिनाधारवह्निना ॥१३६॥

योच्यते—देवाश्चेति । १३०. देवशब्दस्येन्द्रियपरत्वादाह—श्रोत्रेत्यादि । वृत्त्यर्थं, निषय-

व्यापृतिरूपार्थं । अक्षै, इन्द्रियै । ओ देवनुष्ठायै नमः । १३१. उदारानामनिरक्ति मत्त

एवेत्यदिना । ओ उदारायै नमः । १३३. “ता पद्मनेमीम्” इत्यत्र तामिति पृथक् नामामिष्येत्य

निर्गचनमाह—तनेमीति । पञ्च कृत्यानि सर्गादीनि । ताये, विस्तृता भवामीत्यर्थः । “तायू

सनानपाल्मयो” इति धातुः । ओ तायै नमः । १३४. पद्मनेमीनामनिर्गचनम्—प्रकृतमित्या-

दिना । नयामीति पदधात्वर्थः । नेमिशब्दार्थं वहिरिति । ओ पद्मनेम्यै नमः । १३६. आदित्य-

वर्णेति नामाह—आदित्यमिति । वर्णयामि, वर्णवन्त तेनस्मिन् करोमि । वर्णशब्दस्याक्षरपरत्व-

ममिसंवायाह—वर्णात्मेति । १३७. चक्षुरिति । “चक्षुर्मित्रस्य वरुणम्यामे” इति श्रुत्यर्थो

ज्ञानार्थः । १३८. आदौ त्य सिद्ध इत्यर्थं मत्वाह—आदिभूत इति । १४०. तत्र

त्रक्ष्णंति । प्रणयस्त्रियामियर्थः । आदित्यवर्णजात प्रणयाज्ञात सर्गमपि वाङ्मयमित्यर्थः ।

ओ आदित्यवर्णायै नमः । १४३. कीर्तिनामनिर्गचनम्—किरन्तं त्यादि । कृ निक्षेपे । विश्लेष

^१ प्रत्ययः ।

^४ निनादिनी F

^७ किरन्ती A B

^२ ता तु मामिति ।

^५ दुधास्मि सा A B

^३ आदित्यवर्ण B C

^६ I omits six quarters from here

शनैर्विश्रम्य विश्रम्य पत्रेषु जलजन्मनाम् ।
 द्वादशाना ततश्चोर्ध्वं भजामि द्वादशान्तिमम् ॥
 कीर्तयन्ति तत कीर्तिं मुनयो मा मनीषिण ।
 पञ्चाक्षरो ह्यय मन्त्रो योगवैमल्यदायक ॥ १४५ ॥
 १ ऋद्धास्म्यह गुणैर्विष्णोरर्धयमि च योगिन ।
 पत्रेषु योगपद्मानामाधारान्तरचारिणाम् ॥ १४६ ॥
 उत्तरोत्तरमध्यामि २ भजन्ती विस्तृतिं पराम् ।
 ३ ऋद्धिं वृद्धास्तत प्राहुर्योगिनो योगदीपिनीम् ॥
 गन्धादय प्रथिव्याद्या द्वाराणि मम वेदने ।
 सवपा पुण्यगन्धाना द्वारभूतास्मि शश्वती ॥ १४८ ॥
 गन्धद्वारेति मा प्राहुर्विष्णो वेदान्तपारगा ।
 दुराधप स्मि सर्वेषा दैत्यदानवरक्षसाम् ॥ १४९ ॥
 शुद्धा सवित् त्रिया चाह नार्हा वैरपि वाधितुम् ।
 सर्वेषामात्मभूताया मम सवित्त्रियात्मन ॥ १५० ॥

ज्ञातृत्वमपि कर्तृत्वं यो नामापनिनीयति ।
 ज्ञाता कर्ता निषेधस्य स निर्वक्ष्यति तत् कथम् ॥
 शक्तो धर्पयितुं कश्चिन्नैव सविद्वति मम ।
 तदभावा विचिन्त्यैव ह्यभावे सविदेन सा ॥
 दुराधर्षति मा प्राहु सारयज्ञानविचक्षणा ।
 अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्रसमोगतिविमोचन ४ ॥ १५३ ॥
 ५ नित्येन विष्णुना पुष्टा नित्य पुष्टा च सद्गुणै ।
 विषयैर्म विना पुष्टा नित्य सवित् परा तनु ॥ १५४ ॥
 सेव पुष्पाति विषयानजडामिर्जडात्मन ।
 नित्यपुष्टा तु मा प्राहु सिद्धा सविद्विचक्षणा ॥
 अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्रो नित्य पुष्पाति सविदम् ।
 करिणो नाम कर्तारश्चिशुद्धाश्चिक्रियापरा ॥ १५६ ॥
 तानिच्छामि सदा द्रष्टु मनसा ५ यामि तान् सदा ।
 हिमशैलेन्द्रसकाशा गजेन्द्रा मम चाहना ॥ १५७ ॥ ✓

किरणाना शब्दाना च । तत्र शब्दानामाह—उचरोत्तरमिति । पश्यन्तीमध्यमावैखरीरूपेणे-
 त्यर्थ । श्रुतौ “देवमस ” इति व्यत्ययेन तृतीयार्थे प्रथमा । मणिनेत्यस्य विवरणम्—
 आधारवह्निनेति । १४४. श्रुतौ “उपैतु ” इत्यस्यार्थवर्णनम्—मनामीति । ओ कीर्त्ये नम ।
 १४६. ऋद्धिरिति नाम निर्वक्ति—ऋद्धेति । समृद्धेत्यर्थ । अर्थयामि, प्रीणयामि । वृद्धिमेवाह
 —पत्रेष्विति । १४७. ऋद्ध्यामि, वृद्धिं प्राप्तेमि । ओ ऋद्धये नम । १४८. गन्धशब्दो
 रूपरसादीनामप्युपलक्ष्यस्तदाश्रयप्रथि यादीनि लक्षयति । “अत्र ब्रह्मेति व्यजानात् ” इत्यत्रा-
 न्नमयकोशो ब्रह्मज्ञानद्वारवेन श्रुतौ विहित । “पृथिवी वा अक्षम् ” इति श्रुतिरेवाक्षशब्द
 पृथ्वीपरमाचष्टे । अतो देवीज्ञाने पृथिव्यादयो द्वारभूयमापद्यन्ते । ओ गन्धद्वारायै नम । १५१.
 तत्, अपनयनम् । १५२. तदभावा, धर्पणाभावरूपेत्यर्थ । ओ दुराधर्षायै नम । १५४.
 नित्यपुष्टानामनिर्वचनम्—नित्येनेत्यादिना । सद्गुणे, ज्ञानशक्त्यादिगुणे । विषयैर्विनापि मे
 सविद्रूपा परा तनु पुष्टेत्यन्वय । ओ नित्यपुष्टायै नम । १५६. करीषिणीति नाम निर्वक्ति—
 करिण इति । कर्तार इति । करिन्शब्द तृधातोर्निष्पन्न इति भाव । विशुद्धा, कायरङ्मनस-
 शुद्धा । त्रिक्रिया, यननदानाध्ययनरूपा । १५७. इच्छार्थकसुधातुमादायार्थमाह—

१ ऋद्ध्याम्यह ।

२ मनेच्छ ।

३ I omits five lines from here

४ भक्तिविमोचन ।

५ नित्या च ।

६ चारितान् B

तैरीश्वरा सदा यामि कर्त्री चान्तवती^१ सदा ।
करीपिणीति मा तेन तत्त्वज्ञा सप्रचक्षते ॥१५८॥

सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वकामसमृद्धिद ।
भूतानामीश्वरा चास्मि प्रियेणेशेन सर्वदा ॥१५९॥

वरदा भुवनेशाना वनिता^३ च सदाखिलै ।
वृद्धिदा वर्धमाना च क्षपणी च सदाहसाम् ॥१६०॥

ईश्वरीत्येव मे नाम तेन वेदे निरूपितम् ।
पडक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वैश्वर्यसमृद्धिद ॥१६१॥

भौमान्तरिक्षदिव्याख्या ये चाप्यप्रावृता परे ।
सदानन्दमयारूढेते सर्वे कामा मयि श्रिता ॥१६२॥

मनोरथाना सर्वेषा पराहं विभ्रमस्थली ।
विष्णोश्च मनस काम साह सर्वातिशायिनी ॥

मनस काम इत्येव तेन मा तुष्टु सुरा ।
नवाक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वकामसमृद्धिद ॥१६४॥

लौकिकयोऽप्यथ वैदिक्यस्तथा बाह्यागमोद्भवा ।
निर्घोषा घोषवत्यश्च या वाच परिकीर्तिता ॥

मामभिप्रेत्य सर्वासा तासामुच्चारणत्रया ।
मामभिप्रयते सर्वो जन सर्वात्मना स्थिताम् ॥

तेन तेन प्रकारेण वाचामुच्चारणमे ।
आकृतिर्वचसा तेन वेदज्ञैरस्मि भाविता ॥१६७॥

अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वशब्दार्थसिद्धिद ।
सच्च त्यच्च जगद् द्वेधा यत् प्रमाणेन दृश्यते ॥१६८॥

तत् सर्वमहमस्मीति सत्य मामृपयोऽनुवन् ।
पडक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वसत्यफलप्रद ॥१६९॥

पश्यन्ति पशवो जीवा विधाभिस्तिसृभि स्थिता ।
तेषा रूप तु यच्छक्र चैतन्य हेयवर्जितम् ॥१७०॥

तद्रूपमहमेवास्मि चिद्वनानन्दरूपिणी ।
मच्छक्तिलेशास्ते सर्वे जीवाश्चिच्छक्तिसङ्गता ॥

आग्नेयी या हि मच्छक्ति सा हि जाता तथा तथा ।
पशूना रूपमित्येव साख्या मा सप्रचक्षते ॥१७१॥

नवाक्षरो ह्यय मन्त्र सम्यग्ज्ञानफलप्रद ।
त्रैगुण्य^४ पद्भृगुणोत्थ च द्विधात्र परिकीर्तितम् ॥✓

तानिच्छामीति । “इष गतौ” इत्येतदभिसन्ध्यायाह—मनसा यामीति । करिशब्दस्य गजपरत्व-
प्रसिद्धिमभिप्रेत्याह—गजेन्द्रा इति । ओं करीपिण्यै नम । १५९. ईश्वरीति नाम निराह—
भूतानामित्यादिना । ईश्वरेति, ईष्टे इत्यर्थे “स्थेशभास” इत्यादिना वरचि रूपम् । भूतशब्दो
निखिलचेतनाचेतनपर । प्रियेणेशेनेति सहयोगे वृत्तीया । वनिता, ध्यातेत्यर्थ । ओं ईश्वर्यै नम ।
१६३. मनस काम इति नाम्नो निर्वचनान्तरमाह—मनोरथानामिति । ओं मनस कामाय
नम । १६५. वाच आकृतिरिति नाम निर्वक्ति—लौकिक्य इति । १६६. अभिप्रेत्येति ।
आकृतिशब्दोऽभिप्रायपर इति भाव । सर्ववचसा तात्पर्यभूमिरित्यर्थ । ओ वाच आकृत्यै
नम । १६८. सत्यमिति नाम निराह—सचेति । “सच्च त्यच्चाभवत्” इति श्रुतिरत्राभिप्रेता ।
ओं सत्याय नम । १७०. पशूना रूपमिति नाम निराह—पश्यन्तीति । पशुशब्दो जीवपर ।
तिसृभिर्न्याभिरिति । देवतिर्यङ्मनुष्यरूपाणि, बद्धमुक्तनित्यरूपाभिर्वेत्यर्थ । १७२. आग्नेयी
शक्ति, भोक्तृशक्ति । ओं पशूना रूपाय नम । १७३. अन्नस्य यश इति नाम निराह—

^१ अन्तवती ।

^३ भुवनेशानामीश्विता ।

^२ प्रिया चेशेन ।

^४ पाद्भृगुणोत्थ B F

त्रैगुण्यमनुबद्धानामितरेषामयेतरत् ।
 द्वित्रिधस्यापि चात्रस्य यद्यशो रूपमुत्तमम् ॥
 तदह सर्वभूतात्मा तत्त्वज्ञैः परिकीर्तिता ।
 प्राकृताप्राकृता भोगा मच्छक्तिप्रविजृम्भिता ॥
 सोमशक्तिर्मदीया या सा हि जाता तथा तथा ।
 अन्नस्य यश इत्येव मा विदुस्तत्त्वचिन्तका ॥
 नवाक्षरो ह्यय मन्त्रो भोगसर्वस्वदायक ।
 मिमे षडध्वनो व्यग्रा मीये मानैस्तथास्त्रिलैः ॥१७५॥
 मितिश्च सर्वमानानां माति चान्तर्ममाखिलम् ।
 तारयामि जगत् सर्वमपार^१ भवसागरम् ॥१७८॥
 उत्तीर्णा सर्वदोषा ये भूवे भूतेषु चेतसा ।
 ग्रावयामि जगद्विश्च^२ पयसा मेघता गता ॥१७९॥
 प्रिय हित च सर्वेषां चिन्तयामि करोमि च ।
 तेन मा सर्वभूतानां मातर योगिनो विदुः ॥१८०॥
 पञ्चाक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वभोगसमृद्धिद ।
 सुपुत्रा नाम या नाडी नाडीचक्रस्य नायिका ॥

मुक्तियानं महायानं योगियानमिति श्रुता ।
 शक्तिर्या वैष्णवी सूक्ष्मा मन्मयी परिकीर्तिता ॥
 सकल्पविषय सर्वो यामालम्ब्याऽतिष्ठते ।
 ऊर्ध्वं चाधश्च या मित्रा प्रतिजीव^३ वपुर्गतिम् ॥
 व्याप्ता परममाकाश सा सुपुत्रेति गीयते ।
 मुक्तयेऽखिलजीवानां ससारखिलवेदिनाम् ॥
 साह सुपुत्रारूपेण वर्ते देहेषु देहिनाम् ।
 आ वल्लिशीर्षदा मूर्ध्निस्तस्या शक्तौ पुरंदर ॥१८५॥
 आधाराख्यानि पद्मानि द्वात्रिंशत् सन्धितानि वै ।
 पद्मानां मालया व्याप्ता ततोऽह पद्ममालिनी ॥
 प्रकृतिं पुरुषं चैव कालं चैव सनातनम् ।
 धारयामि स्वरूपेण ततोऽह पद्ममालिनी ॥१८७॥
 अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वकर्मफलप्रद ।
 पोष करोमि सर्वेषां रूपेण यशसा श्रिया ॥१८८॥
 पुष्करं च नयाम्येका कालाख्य पद्मारूपकम् ।
 तेन पुष्करिणीत्येवमृषयो मा प्रचक्षते ॥१८९॥ ✓

त्रैगुण्यमिति । त्रैगुण्यमत्र प्राकृतभोग्यजातम् । पाङ्गुण्यमत्रम् अप्राकृतभोग्यजातम्, यदमिषेत्य
 “अहमन्नादोऽहमन्नादोऽहमन्नादः” इति मुक्तानां गानं श्रुतिराह । १७६. सोमशक्तिः, भोग्य-
 शक्तिः । ओं अन्नस्य यशसे नमः । १७७. “मातरं पद्ममालिनीम्” इत्यत्रत्य मातेति नाम
 निवेक्ति—मिमे इति । भुवनपदमन्त्रतत्त्वक्तावर्णाख्यान् षडध्वनं परिच्छिन्नमत्रोत्तरं ।
 १७८. मितिः, ज्ञानम् । मातिः, परिमितं वर्तते । एव माशब्दार्थमुक्त्वा वृशब्दार्थमाह—
 तारयामीति । “तुं ह्यवनतरणयो” इति धातुः । १७९. हननार्थमाह—ग्रावयामीति । ओं
 मात्रे नमः । १८२. सुपुत्रापर्यायनामान्याह—मुक्तियानमिति । १८४. परममाकाशम्,
 ब्रह्मरन्ध्रम् । १८५. वल्लि, नामेरथोभागः । १८६. द्वात्रिंशदिति । योगशास्त्रप्रसिद्धानि
 आधारपद्मानि । १८७. प्रकृत्यादीनां पद्मशब्दार्थत्वं पूर्वमेवोक्तम् । ओं पद्ममालिनी नमः ।
 १८८. पुष्करिणीनां निवेक्ति—पोषमिति । पुष्पातु कृपातु चादाय निरक्तिर्विवक्षिता ।
 १८९. पद्मपर्यायात् पुष्करशब्दात् व्युत्पत्तिमाह—पुष्करमिति । ओं पुष्करिण्यै नमः ।

सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वपोषफलप्रद ।
 इष्टास्मि सर्वदेवाना सगता हरिणा सदा ॥ १९०॥
 दात्री च सर्वकामानामखिलस्यावलम्बनम् ।
 मामालम्ब्यावतिष्ठन्ते प्रधानपुरुषादय ॥ १९१॥
 यष्टिरित्येवमृपयो मा तत् सप्रचक्षते ।
 षडक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वयोगफलप्रद ॥ १९२॥
 पिङ्गलास्मि स्वया भासा प्रतप्तक्वनाभया ।
 पिङ्गाय चाप्यदा पूर्वं यक्षेशाय महाश्रियम् ॥
 यक्षेशो मा पुरा शन पिङ्गलेत्येवमृचिवान् ।
 सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्रो योगतेज समृद्धिद ॥ १९४॥
 तोषयामि गुणैर्निष्णु तुष्यामि च हरेर्गुणै ।
 मयि तुष्टि समस्तानामीडिताया स्वकर्मभि ॥ १९५॥
 तुष्टिर्निरूपिता तेन साह योगाधिपारगै ।
 षडक्षरो ह्यय मन्त्रो मन सतोपदायक ^१ ॥ १९६॥
 सुनर्णयामि ससिद्धानपर परमेव वा ।
 अनिदप्रथमा वर्णा शोभना मम वाचका ॥ १९७॥

नित्या सरस्वती भूत्वा शोभन वर्णयाम्यहम् ।
 सुवर्णेति ततो विप्रैस्तत्त्वज्ञै परिकीर्तिता ॥ १९८॥
 सप्ताक्षरो ह्यय मन्त्र सर्वसप्तसमृद्धिद ।
 हेम च पर्वत दिव्य चन्द्रार्नवहूपूरितम् ॥ १९९॥
 धारयामि धरा भूत्वा वेधस स्थितिसिद्धये ।
 तुष्टाय मा पुरा तेन विरिञ्चो हेममालिनीम् ॥
 अष्टाक्षरो ह्यय मन्त्रो मानवाना धृतिप्रद ।
 हिताय सर्वजीवाना प्रसूये तत्त्वपद्धतिम् ॥ २००॥
 रमयामि पुनस्तत्र भुक्त्वा मुक्त्वा यथाहृत ।
 नियच्छामि तथा कालै सजीवा तत्त्वपद्धतिम् ॥
 सूरिभ्यश्च हिता नित्य सूर्यरूपार्कमण्डले ।
 सूर्येति सूरिभि प्रोक्ता ततोऽह तत्त्वचिन्तकै ॥ ✓
 षडक्षरो ह्यय मन्त्रो भोगमोक्षफलप्रद ।
 इति नाम्ना त्रिपञ्चाशत् सूक्तस्थाना प्रकीर्तिता ॥
 वृत्तार्थयनि मा प्राप्य धीरा खै स्वैरभीप्सितै ।
 यद्यप्येषा मया प्रोक्ता व्यवस्था फलगोचरा ॥ २०५॥

१९०. यष्टिरिति नामाह—इष्टास्मीति । सर्वदेवै पूजितेत्यर्थ । १९१. यष्टिशब्दस्य दण्डार्थ-
 कत्वाभिप्रायेणाह—अवलम्बनमिति । ओं यष्टये नम । १९३. पिङ्गलानामाह—पिङ्गायेति ।
 “ला दाने” इति धातुमभिसंधायाह—अदामिति । ओं पिङ्गलाये नम । १९५. तुष्टिनाम-
 निर्वचनम्—तोषयामीत्यादिना । ओं तुष्टये नम । १९७. सुवर्णेति नाम निराह—सुवर्ण-
 यामीति । सुव नयामीति छेद । आर्य णत्वम् । अपर सुव स्वर्ग । पर सुव परमपदम् ।
 सु शोभना वर्णा वाचका यस्या इति व्युत्पत्तिमाह—अनिदमित्यादि । १९८. अर्थान्तर-
 माह—शोभनमित्यादि । ओं सुनर्णायै नम । १९९. हेममालिनीति नाम निरुच्यते—
 हेममिति । महामेरमित्यर्थ । ओं हेममालिन्ये नम । २०१. सूर्येति नाम निर्वचति—हिता-
 येति । प्रसूये इति सूत्रार्थ । २०२. रमयामीति रेफार्थ । यथाहृत, अधिकारिभेदेने-
 त्यर्थ । नियच्छामीति यकारार्थ । २०३. अर्थान्तरमाह—सूरिभ्यश्चेति । हितेति, यत्प्रत्य-

न तावदेव माहात्म्यमेषां चित्तं विपश्चिता ।
१आ मोक्षान्निर्विचारेण सर्वा सर्वफलप्रदा ॥२०६॥

नामायली यतो ह्यस्याः श्रीरहं देवता परा ।
नक्षत्राणि यथा व्योम्नि यथा रत्नानि चारिणौ ॥

वसुधायां यथा भोगा यथा कामाः सुरदुर्मे ।
महिमानो यथा गोपु तेजांसि ब्राह्मणे यथा ॥२०८॥

यथानन्ता गुणा दिव्या देवदेवे जनार्दने ।
महिमानो ह्यसीमानस्यारिम्न सूक्तके मम ॥

यावान् हि भगवान् कालः कलाकाष्टादिलक्षणः ।
तावता नैव शक्नोमि वक्तुं सूक्तगुणानहम् ॥२१०॥

सैषा वेदविदां निष्ठा सैषा तन्त्रविदां गतिः ।
मां प्रपद्येत स्ततः सूक्तनानेन मानयः ॥ २११ ॥

सूक्तार्थमनुसंमृत्य चिरं सूक्तमधीत्य च ।
लब्धे चित्तप्रसादे तु मां प्रपद्येत ये गतिम् ॥

प्रपद्यमानो मां नित्यं देवं वा पुण्योत्तमम् ।
इत्येवमनुसंधयान्द्रुहधानो जितेन्द्रियः ॥ २१३ ॥

प्रातिवृत्त्यं परित्यक्तमानुवृत्त्यं च संश्रितम् ।
मया सर्वेषु भूतेषु यथाशक्ति यथामति ॥ २१४ ॥

अपायेभ्यो निवृत्तोऽस्मि पातकेभ्यो भयोदधौ ।
तथाप्यत्र प्रवृत्तिर्या त्वत्कृतेः ३सापि नश्यतु ॥

अलमस्याल्पशक्तेश्च यथावशाविजानतः ।
उपायाश्चोदिताः शस्त्रैर्न मे स्तुतारजस्त्रयः ॥

तथाप्यत्र प्रवृत्तिर्या त्वदाप्तापालनं तु १ तत् ।
ततोऽहमनुपायत्वान् कृपणोऽर्कचनोऽगतिः ॥२१५॥

छायामाश्रित्य घर्तेऽहं त्वदीयां तापहारिणीम् ।
निरुपाधिः रतन्त्रा च स्वामिनी नः कृपानिधिः ॥

त्वमेव सर्वशास्त्रेषु शरणत्वेन गीयसे ।
आत्मात्मीयं च यत्किंचिद् दुःख्यजं दुर्भरं मतम् ॥

१तत् सर्वं तव चित्त्यत्वं शुभयोः पादपद्मयोः ।
उपेयायान्तर प्राप्ये त्वामुपायं तथा धृमे ॥२२०॥

उपायो भव मे देवि शरणं भव मेऽम्बुजे ।
पुण्य मे दुरितं सर्वं पुण्य मे त्वद्वृत्ताधिपम् ॥२२१॥

यार्थ इति भावः । ओं सूर्यार्थं नमः । २११. सैवेत्यन्य प्रतिमंरूपी यदिति शब्द
अ-याह्यर्थः । मां प्रपद्येतेति यत् संप्रति निष्ठाशब्दानुगुणः संलिङ्गनिर्देशः ; “इत्थं हि
यत् मा प्रवृत्तिर्जन्य” इतिर १ । २१३. इत्येवमिति । वक्ष्यमाणरीत्येवार्थः । २१४. ४.
प्रातिवृत्त्यमित्यादिना गतदशोऽध्याये प्रेक्षान्यशान्त्यत्र स्मार्यन्ते । २१६. त्रयः कर्मज्ञान-
भक्त्यादय उपाया इत्यर्थः । २१७. तथार्पाति । चेदितानामनुपायचेऽर्पणार्थः । अत्र ;
उपायेषु । अज्ञपरिषान्नमिति । “ब्राह्मणा निविदिषन्ति यजेन दानेन तपसाज्ञा-
फेन” “अभियेये ध्यायथ” “अभिम्यामानं पुजत” “मुमुक्षुर्षु शरणमदं प्रपद्ये”
“निपतं युगं कर्म तन्” “नायेकं शरणं ब्रह्म” “प्रपद्येत्पितः धियम्” इत्यादि-
विधिरूपज्ञपरिषान्नमित्यर्थः । २१८. आपामिति ; स्वरूपमिति यावत् । २२०. मां
विन्दन्मिन्नेन नानाविधनिर्देश उपपत्ते । २२१. पुण्य धियमित्यनेन कल्पनिर्देशः स्मार्यन्ते ।

इत्येवमनुसंधाय मां प्रपद्येत वै गतिम् ।
आदिदेवं जगन्नाथमीशं वा पुरुषोत्तमम् ॥२२२॥

परं स्वस्त्ययनं शक्र सर्वालक्ष्मीनिवर्हणम् ।
श्रावयेत् कर्मकालेषु मत्सूक्तस्य विधिं नरः ॥२२३॥

समर्थयति कर्माणि श्रोतारं पोषयत्युत ।
निर्गुदत्यखिलां मायामलक्ष्मीं च मलैः सह ॥

एतदभ्यस्यमानं हि कर्मणा मनसा गिरा ।
श्रायते महतः पापाच्छ्रियं चावहति ध्रुवम् ॥२२५॥

इति ते कथितं शक्र तन्त्रमेतदनुत्तमम् ।
यत्र सर्वाणि वर्तन्ते विज्ञानानि विपश्चिताम् ॥

मोक्षशास्त्रं यथा श्रेष्ठं शास्त्राणां विविधात्मनाम् ।
द्विपदां ब्राह्मणः श्रेष्ठो यथा गौश्व चतुष्पदाम् ॥

लोहानां कनकं श्रेष्ठं रत्नानां कौस्तुभो यथा ।
माता श्रेष्ठा गुरूणां च पुत्रः प्रवदतां यथा ॥२२८॥

^१इन्द्रियाणां मनः श्रेष्ठं चलतां च मरुदथा ।
मेरुः श्रेष्ठो गिरीणां च त्रिस्रोताः सरितां यथा ॥

आश्रमाणां गृहस्थश्च वसिष्ठो जपतां यथा ।
तत्त्वानां सर्वसंन्यासो धीर्लभानां यथोत्तमा ॥

तथोत्तममिदं तन्त्रं तन्त्राणां तत्त्ववादिनाम् ।
भगवान् वासुदेवोऽस्मिन् विष्णुर्नारायणो गुरुः ॥

अहं च कीर्तितां सन्यक् स्वरूपगुणवैभवं ।
अस्यां हि मन्मतौ सक्ता विशुद्धज्ञाननिश्चयाः ॥

एतां निश्रेणिकां गृह्य ह्यारोहन्ति परं पदम् ।
तन्त्राणां ^२परमं तन्त्रं मुद्रितं मत्समाख्यया ॥२३॥

नात्रतत्त्वानिने देयं न ^३कृतघ्नाय वै तथा ।
न चातन्त्रविदे नित्यं नासूयादृपिताय च ॥२३४॥

नावासुदेवभक्त्याय न चाभक्तिमते मयि ।
देयमेतत् सुशीलाय सुस्नाताय तपस्विने ॥२३५॥

निर्णीतवेदतन्त्राय मङ्गलाय विशेषतः ।
^४भूयसीं बहते भक्तिं वासुदेवे जनार्दने ॥२३६॥

शुचिप्रताय दक्षाय सद्गुणानशीलिने ।
एतत्ते कथितं सर्वं यत्पृष्टाहमिह त्वया ॥
प्रीताहं त्वयि देवेश किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥२३७॥

इति ^५श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रे श्रीसूक्तप्रभावप्रकाशो नाम
पञ्चाशोऽध्यायः^६

२२४. समर्थयति; फलप्रदानसमर्थानि करोति । मायाम् ; प्रकृतिसंबन्धम् । अलक्ष्मीं च मलैः
सहेत्यनेन “क्षुत्पिपासामलां ज्येष्ठामलक्ष्मीं नाशयाम्यहम्” इति श्रीसूक्तार्थः स्मर्यते । २२५.
श्रायत इत्यादिना अनिष्टनिवृत्तिरिष्टप्राप्तिश्चोच्यते । २३०. आश्रमाणामिति । आश्रमिणामित्यर्थः ।

श्रीवासाभिधसंयमीन्द्रवरिवस्यासादिताध्यात्मधीराज्ञायान्तनितान्तचिन्तनरतः श्रीकृष्णनामा सुधीः ।
लक्ष्मीतन्त्रमनाविलेन सुपथा व्याचष्ट सत्प्रीतये प्रीणातु प्रियभक्तरक्षणविधादक्षा मुकुन्दप्रिया ॥

इति पञ्चाशोऽध्यायः

^१ I. omits three lines from here.

^५ श्रीपाञ्चरात्र A.; श्रीपाञ्चरात्रे B.

^२ मे परं तन्त्रं मन्त्रितं I.

^३ मत I.

^४ भूय उद्बहते I.

^६ B. adds the following after the colophon:

लक्ष्मीतन्त्रं समाप्तम् । स्तोत्रसंख्या ३५००

मद्रपुरीराजकीयप्राच्यलिखितपुस्तकालयस्थे (I) इति संकेतिते कोशे अधो निर्दिष्टा अध्याया अधिकाः पठ्यन्ते—

एकपञ्चाशोऽध्यायः

शक्रः—

उत्पत्तिप्रलयौ चैषां फलं चैरावधारितम् ।
प्रतिपत्तिविशेषाश्च येषु तेषु यथा तथा ॥ १ ॥
नित्यानि पञ्च कृत्यानि कादाचित्कानि चैव ते ।
चर्यापादक्रियापादौ पादौ च ज्ञानयोगयोः ॥ २ ॥
इति नानाविधं तन्त्रं चतुष्पादोपबृंहितम् ।
पुराहत्या पुरातनैरितिहासैश्च संमितम् ॥ ३ ॥
रहस्यानेकसंभेदं नानावाक्योपशोमितम् ।
लक्ष्मीतन्त्राद्वयं सम्यक् सदाः प्रत्यादकं नृणामाश्रितम् ॥ ४ ॥
मया ममाहितेनैव यथावदवधारितम् ।
अन्य विनृतरूपव्यान् सम्यक्कालविपर्ययान् ॥ ५ ॥
चेतसोऽल्पश्रुत्याश्च यथावद्वैव भ्रामते ।
अस्मान्महागर्जयादेवि त्वज्ज्ञानपरिपूरितान् ॥ ६ ॥
सर्वतः सारमुद्रम्य लोचनानां हितसाम्यया ।
तन्त्रमंशेषमागम्यादि नमन्ते पद्मसंभवे ॥ ७ ॥

नारदः—

इति संशोदिता देवी यत्नेनेव पयस्विनी ।
निष्कृता मनसा पद्मा पादज्ञानमनमरीन् ॥ ८ ॥

श्रीः—

माधु संशोदिता सम्यग् पद्मा कृदनिपूतम् ।
शृणु मन्त्रेणमागम्यानि तन्त्रादगम्यान् सनुद्वन्द्वम् ॥ ९ ॥

अहंता सर्वभूतानामहमस्मि सनातनी ।
आरोहेणावरोहेण विश्वसिद्धिकरी स्मृता ॥ १० ॥
परमं यदहंतात्वं तुर्यातीतं तदुच्यते ।
परं ब्रह्म परं धाम लक्ष्मीनारायणं तु तन् ॥ ११ ॥
न तत्र प्रविभागो नो भवद्वावच्यवस्थितौ ।
लम्पेपस्त्र यो नाम यथा चन्द्रोदयेऽम्बुधौ ॥ १२ ॥
अहं नारायणी शक्तिः सिम्भालक्षणा तथा ।
तुवांसया च सा मे म्यान् परिणामोद्भवाम्बिरा ॥ १३ ॥
शुद्धाशुद्धमयो भावः सर्वोऽप्यन्तर्गतमदा ।
व्यूहाश्च विभवाश्चैव तथा व्यूहान्तरादिनाः ॥ १४ ॥
अयं शुद्धमयो भावो यथान्यद्भगवन्मयम् ।
व्यूहं च विभवे चैव तथा व्यूहान्तरादिकं ॥ १५ ॥
सुषुमाया अवस्था मे प्रत्येकं चैवमुग्रयेन् ।
अव्ययमहदायाश्च तथा पैरारिकं जगत् ॥ १६ ॥
शुद्धतरम्ययं भावनिष्ठोऽयम्याश्च तत्र वै ।
प्रत्येकमुग्रयेथैव तत्र तत्र दिप्यते ॥ १७ ॥
भूते स्थिते च मिमेया दृशा एवाभ्यनुविधाः ।
अपरोऽस्मि प्रमन्त्रेयं शुद्धाशुद्धमपेऽप्यनि ॥ १८ ॥
प्रमादवशतोऽपेयराशेऽप्यु मदाभवे ।
श्रुतमागम्यादिभेदेन प्रमादमागम्यानां दृश ॥ १९ ॥

1 Evidently one or two verses are missing in the beginning.

करण द्विविधं विद्धि बाह्यमाभ्यन्तरं तथा ।
उभयोरपि तावद्धि तूष्णीभावादिके क्रमे ॥ २० ॥

ज्ञेयं बहुविधं प्रोक्तं तत्राप्येव समुन्नयेत् ।
तुर्यातीतत्वमेतेषां भगवद्भाववेदनम् ॥ २१ ॥

अवरोहोऽयमुद्दिष्ट आरोहमपि मे शृणु ।
चरमा कोटिमारभ्य मदन्तोऽमृद्भवस्थितः ॥ २२ ॥

आरोहं स तु विज्ञेयं शुद्धाशुद्धमयेऽध्वनि ।
आरोहमवरोहं च सततं भावयन्नरः ॥ २३ ॥

मच्चित्तो मद्रतप्राणो मद्भावः समुपाश्नुते ।
आकारबालदेशान्मे परिच्छेदोऽस्ति नैव च ॥ २४ ॥

मयैव ज्ञानरूपिण्या व्यापारस्ते पाकशासन ।
आत्ममित्तौ जगत् सर्वमिच्छयोन्मीलयाम्यहम् ॥

तद्रूपतारतम्येन ग्राह्यग्राहकसंस्थितिः ।
वाच्यात्मपरिणामोऽयं लेशतस्ते प्रदर्शितः ॥ २६ ॥

वाचकात्मानमस्य त्वं समाहितमना शृणु ।
शुद्धसविन्मयी पूर्वं विवर्ते प्राणरूपतः ॥ २७ ॥

तत्तत्स्थानप्रसङ्गेन विवर्ते शब्दतस्तथा ।
शान्ता सूक्ष्मा तथा मध्या वैखरीति विवेकिनी ॥

चतुरूपं चतुरूपवाचि वाच्यं स्वनिर्मितम् ।
शान्ता विवर्तमानाह प्रपद्ये सूक्ष्मसंस्थितिम् ॥ २९ ॥

शक्तिर्नाद इति द्वेधा सूक्ष्मरूपव्यवस्थितिः ।
सूक्ष्मा विवर्तमानाह प्रपद्ये मध्यमां स्थितिम् ॥ ३० ॥

विन्दुसंस्कारसपत्तिं सावस्थाक्षरसतते ।
मध्या विवर्तमानाह प्रपद्ये वैखरीस्थितिम् ॥ ३१ ॥

पञ्चाशदादिभेदेन सावस्थाक्षरसतते ।
आरोहमवरोहं च सततं भावयन्निमौ ।
शब्दब्रह्मणि निष्णातः शब्दातीतः प्रपद्यते ॥ ३२ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रोद्दारे तन्त्रार्थसंग्रहे

एकपञ्चाशोऽध्यायः

द्विपञ्चाशोऽध्यायः

श्री —

अथ मन्त्रमयं मार्गं शृणु वत्स पुरंदर ।
प्रकाशानन्दरूपाहं पूर्णाहंता हरेरहम् ॥ १ ॥
मन्त्रमातेति मां विद्धि प्राणाख्यां शुद्धचिन्मयीम् ।
उच्यन्ति मत्त एवैते यान्ति चास्तं मयि ध्रुवम् ॥ २ ॥
अहं च इत्येतेषां मद्रूपत्वं विद्वन्ति ते ।
एकधा च द्विधा चैव त्रिधा चैवाहमूर्जिता ॥ ३ ॥
चतुर्धा पञ्चधा षोढा सप्तधा चाष्टधा तथा ।
तथा षोडशधा चैव पञ्चविंशतिधा तथा ॥ ४ ॥
पञ्चाशद्धा पुनश्चैव पुनश्चाहं त्रिपट्टिधा ।
उदेमि बहुधा चैव चिन्तामणिरिवेश्वरी ॥ ५ ॥
स्वराश्च व्यञ्जनाश्चैव स्वरव्यञ्जनसहतिः ।
अक्षराणि पदान्येवं वाग्यप्रकरणैः सह ॥ ६ ॥
आद्विकाध्याययोश्चैव शास्त्रतन्त्रव्यवस्थितिः ।
आगमा बहुधा चैव बाह्याबाह्यव्यवस्थितिः ॥ ७ ॥
लौकिका येद्विवाश्चैव भाषाश्च विविधालया ।
मन्त्ररूपमिदं विद्धि सर्वं मद्रूपवेदिनाम् ॥ ८ ॥
भाषानातारतम्येन ग्राह्यग्राह्यव्यवस्थितिः ।
आसत्तिरिष्ययी च भाषानातारतम्यतः ॥ ९ ॥
बीजं पिण्डं पदं सरोत्वेवं मन्त्राश्चतुर्विधाः ।
तेषां प्रधानतो विद्धि पञ्च रत्नानि यासव ॥ १० ॥
मन्त्रोक्ते तानि बीजानि दग्निं सर्गिरियादितम ।
सूक्ष्मसोमस्त्रिगुणद्वयं नादयश्च पाञ्चगव्यतः ॥ ११ ॥

यदत्र सूर्यरूपं तज्जाप्रत्यक्षमुदाहृतम् ।
बद्धिः स्वाप्ते सुषुप्तिश्च सोमो माया पराह्वया ॥ १२ ॥
रूपद्वयं यदिन्दुरूपद्वयं तुयं नादस्ततः परम् ।
शक्तिः शान्तात्मिकावस्था नादस्यैव तु सतिथितिः ॥ १३ ॥
ततः परं तु यद् ब्रह्म लक्ष्मीनारायणं तु तत् ।
स्वराणां पदचतुःपदकं सूर्याग्नीन्दुसमुद्भूतम् ॥ १४ ॥
शेषा वर्णा स्वरोत्पन्ना इतीयं वर्णसंस्थितिः ।
इतीदं परमं बीजं सर्वकामफलप्रदम् ॥ १५ ॥
पुत्रदं पुत्रकामानां राज्यकामस्य राज्यदम् ।
भूतिदं भूतिकामानां मोक्षकामस्य मोक्षदम् ॥ १६ ॥
विष्णुसंस्थिति शत्रुघ्नाप्यार्यपति याज्ञिक्यतम् ।
चिन्तामणिरिदं नाम नैव चिन्तामणिर्मणिः ॥ १७ ॥
तस्यैव चानुगं बीजं शराद्यं सर्वकामदम् ।
युष्मेर्मायाक्षरादेशीराद्यन्तररूपद्वयोः ॥ १८ ॥
अक्षरकलत्रिरियं कार्या जातिमुद्रासमन्विता ।
शिष्टग्रीजचतुष्कन्याप्येवमेव व्यवस्थितिः ॥ १९ ॥
पूर्णाहंतासमावेशादादिबीजसमन्वयान् ।
नानाविधो मन्त्रगणो मदीयत्वं प्रपद्यते ॥ २० ॥
मन्त्राणां देवता या सा मा मन्त्रस्त्यपिनिष्ठिता ।
मन्त्रावभाविनी चैव तन्माद्वयेयान्मि तत्र ये ॥ २१ ॥
तां तां ये देवतां तत्र नारीरूपामनुगमेन् ।
तत्तद्गणोपुधाकारभूषणादिममन्विताः ॥ २२ ॥
मदीयत्वं ममामास तां शीघ्रमन्त्रदान्तया ।
इति ते मन्त्रमार्गोऽयं देवतः शक्त यन्निनः ॥ २३ ॥

इति श्रीभारतारथसारे लक्ष्मीतन्त्रोद्गारे तन्त्रार्थसमष्टे
द्विपञ्चाशोऽध्यायः

त्रिपञ्चाशोऽध्यायः

श्री —

त्रियापाद प्रवक्ष्यामि सक्षेपेण पुरंदर ।
परिच्युतमल स्नातो यथावच्छास्त्रदर्शनात् ॥ १ ॥

एका त स्थानमासाद्य स्थानशुद्धिपुर सरम् ।
ज्ञानभावनया शक् भूतशुद्धिं समाचरेत् ॥ २ ॥

पृथिव्यादि प्रवृत्त्यन्त यत् प्रवृत्त्यष्टकं विदुः ।
स्थूलसूक्ष्मविभेदेन तत्र रूपद्वयं स्मृतम् ॥ ३ ॥

चक्षुर्गोचरस्थानं स्थूलरूपं तु वर्ण्यते ।
कारणाकारता तत्र सूक्ष्मं तन्मात्रमुच्यते ॥ ४ ॥

स्थूलसूक्ष्मविभेदेन तत्त्वमेतद् द्विरष्टकम् ।
विषयेन्द्रियवृत्तीस्तु तत्र तत्र निवेशयेत् ॥ ५ ॥

उपस्थघ्राणगन्धादिपञ्चकेषु त्रयं त्रयम् ।
पृथिव्यादिमहाभूतपञ्चकैस्तत्त्वमात्रयेत् ॥ ६ ॥

मनोऽभिमान इत्येतदहकारे शमं नयेत् ।
प्राणमध्यवसायं च बुद्धितत्त्वे निगूहयेत् ॥ ७ ॥

सत्त्व रजस्तमश्चापि मूलव्यक्ते शमं नयेत् ।
द्विरष्टके तु वगऽस्मिन् मूलाष्टकमनुस्मरेत् ॥ ८ ॥

तत्तत्सद्भा ध्रुवाद्या हुफडन्ता पारुशासन ।
मास मेदस्तथासृक् च रेतो व्योमाक्षरत्रयम् ॥ ९ ॥

परं परं विन्दुयुतं सूक्ष्माष्टकमनुस्मरेत् ।
अस्मिन् बीजाष्टके मायामिन्दुरसण्डेन सयुताम् ॥

मन्त्रानिमान् विजानीयाच्छक्त्यष्टरुगतान् बुध ।
निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च ॥ ११ ॥

शान्त्यतीताभिमाना च प्राणा गुणवती तथा ।
पृथिव्यादिप्रवृत्त्यन्ता शक्तीरेता स्मरेद् बुध ॥

बीजाष्टके तु तत्रैव बह्विमायार्धचन्द्रकान् ।
सयोज्य मन्त्रान् जानीयादधिष्ठातृगतानिमान् ॥

कालाग्न्यर्कसहस्राभा निर्धूमाद्धारसनिभाम् ।
मा स्मृत्वा मन्मुखोत्थेन वह्निना निर्देहेद् भुवम् ॥

सोमायुताभमद्वक्त्रजेन सिञ्चेत्तथाम्बुना ।
स्थानशुद्धिर्भवेदेव भूतशुद्धिमत शृणु ॥ १५ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रोद्दारे तन्त्रार्थसंग्रहे

त्रिपञ्चाशोऽध्यायः

पूर्वोक्तगतिमार्गेण व्युत्क्रमेणानयेद्बुद्धि ।

महानन्दात् स्वमात्मानं सविदानन्दलक्षणम् ॥२५॥

ततः करशरीरेषु मन्त्रन्यासं समाचरेत् ।

अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तमङ्गुलीस्थेषु पर्वसु ॥ २६ ॥

तलयोः पृष्ठयोश्चैव करयोरुभयोरपि ।

नामितश्चाङ्गप्रिपर्यन्तं नाभेरा मूर्धतस्तथा ॥ २७ ॥ *

न्यस्य सधिषु मन्त्रीजं हृदाद्यङ्गानि च न्यसेत् ।

पुनर्हृदादिषट्केन नामिषट्करोरुषु ॥ २८ ॥

जङ्घापदोश्च ज्ञानादि पाङ्गुण्यं विन्यसेद् बुध ।

एवमुत्पादिते देहे शुद्धे लक्ष्मीमये शुभे ।

आधारपदकविन्यासं ज्ञानदृष्ट्या समाचरेत् ॥२९॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रोद्धारे तन्त्रार्थसंग्रहे

चतुष्पञ्चाशोऽध्यायः

पञ्चपञ्चाशोऽध्यायः

श्रीः—

आधारान् संप्रवक्ष्यामि शृणु त्वं पाकशासन ।
 अथ मेढ्रान्तरे मेढ्रे नाभिमध्ये धनाधिप ॥ १ ॥
 हृदि कूपे भ्रुवोर्मध्ये पद् पद्मानि स्मरेद् बुधः ।
 वेदै रसैः प्रजानाथैरर्कैश्चैव विकारकैः ॥ २ ॥
 अश्विभ्यां च दलैर्युक्तान् सूर्यकोटिसमप्रभान् ।
 कादितान्तैः स्वरैः सूर्यवर्णान्ताभ्यां च संयुतान् ॥
 पङ्कजेष्वेयु मां देवीं रत्नदीपाकृतिं स्मरेत् ।
 यत्र यत्र भवेद्वाञ्छा तत्रत्यो योगमभ्यसेत् ॥ ४ ॥
 प्रथमाधारमारभ्य द्वादशान्ताम्बुजातताम् ।
 एकां दीपाकृतिं ध्यायेद्देहस्थामादिकां पराम् ॥ ५ ॥
 क्रमोत्क्रमाभ्यां स्मरतस्तामिमां चिन्मयीं पराम् ।
 यदा लयं मनो याति सा सत्ता वैष्णवी परा ॥ ६ ॥
 देहवन्द्ये च वाञ्छा चेद्देहं त्वं मामकं शृणु ।
 एकस्मिन् हृदये तोयं मादेन्द्रं मण्डपं स्मरेत् ॥ ७ ॥
 चतुर्द्वारयुतं तत्र संस्मरेद् द्वारपालिकाः ।
 बलाविनीं पुरः श्यामां वनमालां तथापरे ॥ ८ ॥
 श्वेतां विभीषिनीं पश्चादुक्तवर्णामनुस्मरेत् ।
 उत्तरे शांकीं शक्र धूम्रवर्णामनुस्मरेत् ॥ ९ ॥
 तत्र मण्डपमध्ये तु सहस्रादित्यसनिभम् ।
 अष्टपत्रं स्मरेत् पद्मं कर्णिकाकेसरोज्ज्वलम् ॥ १० ॥

पूर्वं दले वासुदेवं संकर्षं चैव दक्षिणे ।
 प्रद्युम्नं पश्चिमे पत्रे त्वनिरुद्धमथोत्तरे ॥ ११ ॥
 शङ्खचक्रधरान् सर्वान् वनमालाविभूषितान् ।
 युगानुसारिकान्तींश्च स्मरेदमिमुषान् मम ॥ १२ ॥
 गुह्यलुं च गुरुण्यं च मदनं शललं तथा ।
 गजेन्द्रान् संस्मरेत् कोणे सुधां माममिपिञ्चतः ॥
 कर्णिकावीजमप्यस्यां सर्वलोक्तमद्देवरीम् ।
 मां स्मरेत्तत्तद्देवामां पङ्कजद्वयधारिणीम् ॥ १४ ॥
 वरदाभयहस्तां च सर्वाभरणभूषिताम् ।
 अनिर्देश्यामनौपम्यां विष्णुपत्नीमनिन्दिताम् ॥ १५ ॥
 स्मितज्योत्स्नानुगोर्दिव्यैरसितापाङ्गसंभवैः ।
 सिञ्चन्तीं किरणैः शीतैस्तत्तत्तं जगत्त्रयम् ॥ १६ ॥
 उत्पाद्य ज्ञानतो भोगांस्तैर्यजेत् परमेश्वरीम् ।
 ब्रह्मानन्दमयैः सम्यग् मन्मयैर्दोषपार्जितैः ॥ १७ ॥
 यद्वा नारायणाङ्कस्यां तत्सद्वाहादभूषिताम् ।
 करेण दक्षिणेनेशमाश्लिष्यन्तीं निरन्तरम् ॥ १८ ॥
 प्रतिपत्तिस्तु कर्तव्या तदा वैमानिकी तनौ ।
 दांपत्यं तदमीमांस्समावयोः श्रुतिगह्वरम् ॥ १९ ॥
 यीजस्य स्थानं . . . . .

¹ It is written in the original MS. that about twelve pages of matter are missing after this. Evidently, the end of the 55th chapter, the whole of the 56th chapter and the beginning of the 57th chapter are missing.

सप्तपञ्चाशोऽध्यायः

श्री —

को देव स्थितिर्नर्ता च भावगा ।
 त्रिमूर्तिस्त्रयिणा शक्तिरित्यय परमो जप ॥ १ ॥
 शब्दार्थप्रतिभागेन द्विधा लक्ष्मी प्रवर्तते ।
 शान्ता पश्याय मध्या च वैरगरी चेति सन्नया ॥ २ ॥
 शब्दोन्मेषश्चतुर्थांशमर्थोन्मेषस्तथाविध ।
 प्रत्यन्तमितसस्कारा न्यरवर्णादिप्रतिता ॥ ३ ॥
 शब्दार्थीयासंस्थिति प्राच्यासाशान्ताशान्तसाधना ।
 अर्थोन्मेषरूप यच्छब्दशक्तिरसंस्तुतम् ॥ ४ ॥
 वैरगरी य समुन्मेष पश्यन्ती सा प्रकीर्तिता ।
 अर्थोन्मेषरूप यन् स शब्द परिकीर्तिता ॥ ५ ॥
 न हिमयन्ति मन्त्रा यदा मध्याय सा तदा ।
 एष सस्कारसपत्रा निरन्पशतशालिनी ॥ ६ ॥
 त्रिभिध रमते वैपु यतो न प्रादृतीप्सय ।
 रूप शब्दशब्दा कृता स्थानेष्वष्टसु मा तदा ॥ ७ ॥
 वैरगरी नाम सा वाच्या त्रिभिध चक्ति वर्णिनी ।
 शान्ता नाम परा या मा मन्त्र ममता गता ॥ ८ ॥
 कोन्तिकोटिमहन्नाग्रमस्या वागय मध्यमा ।
 कोन्तिकोटिमहन्नाग्रमस्या वागय वैरगरी ॥ ९ ॥
 वर्णा पदानि वाक्यानि त्रिभिधा वैरगरीगति ।
 सरोच प्रमदो यानि मेय वर्णादिचर्तना ॥ १० ॥
 इय चतुर्भिधा शक्ति प्रतिलोमानुलोमना ।
 चतुर्णां मोक्षार्थं यानि शान्तापश्यादिभि क्रमान् ॥
 चतुर्थांशमयं यानि वैरगरीमध्यमादिभि ।
 ध्येयं ध्येयममात्र्यता मा विशेषा त्रिधा पुनः ॥

व्यक्ता प्राणिशरीरस्था योदेवस्तमुपैति च ।
 वीणावेषुभृदङ्गाद्यैर्व्यक्ता तद्वयज्यते हि या ॥ ११ ॥
 त्रिविधान्प्रणोयोगै प्राणिभि साय तत्समा ।
 मन्दाघट्टनान् सिन्धुसरिद्विरिदरीमुखै ॥ १४ ॥
 व्ययते शब्दशक्तियां सा त्वव्यक्ता समीरिता ।
 उदयेऽस्तमये चासा पूर्वेत्तौ व्युत्क्रमोत्क्रमौ ॥ १५ ॥
 वाच्य चतुर्भिध ज्ञेय शान्तादिप्रविभागवन् ।
 एष व्यवस्थिता शक्तितारिकेति निरूपणम् ॥ १६ ॥
 जपोऽसौ मध्यमो नाम परितो वर्णवर्णनम् ।
 वर्णरूपा च शक्तियां या च सयोगसभना ॥ १७ ॥
 शक्तिनद्वानुविद्धा या विवक्षासभवा च या ।
 एतच्छक्तिचतुष्क तद्विनिर्णयपुरःसरम् ॥ १८ ॥
 अर्थाध्यासस्तु शब्दे यश्चरमोऽसौ प्रकीर्तितः ।
 वाच्यं बुद्धा प्रथमं बुद्धा ता त्रिधानारसंस्थिताम् ॥
 तत्संयोगो हि यो मन्त्रे स जपस्तु परापरः ।
 लक्ष्मीतन्त्रे समुद्दिष्टा त्वमीपोममयी हि या ॥ १९ ॥
 तत्तद्रूपमतिप्रम्य वाच्यनाचकसंज्ञितम् ।
 लक्ष्मीमयी निशा तीर्त्वा तारिकारूपरूपिणीम् ॥
 निम्नरुद्धमहानन्दसन्निभारामहोन्धौ ।
 विशोध्य मन्त्रान् मन्त्रांस्तद्वापन्यामसयुत ॥ २० ॥
 तानुपम्य तन्मस्या तत्तत्प्राप्यायनोऽग्रगन्तः ।
 तन्मामान्यविशेषाभ्या मापयेन्मन्त्रदेवताम् ॥ २१ ॥
 तथा युक्तो जपे मन्त्रान् निलोभ्यं पूजितो जपः ।
 तत्तच्छास्त्रोक्तमभ्यासस्कारप्रमदशालिनी ॥ २४ ॥

तैस्तैर्भावे समेताश्च भावयन्मन्त्रदेयता ।
जपेत सर्वदर्शी यज्जपोऽय परम स्मृत ॥ २५ ॥

नारद —

इदं रहस्य परम नापात्रे देयमित्युत ।
उक्त्वा विष्णुदिवाकाशे सादर्शनमुपेयुषी ॥ २६ ॥
वित्त प्राप्य पर शम्भो मुमुदे विगतश्वर ।

अत्रि —

इत्युक्त्वा भगवान् भद्रे नारदो विरराम ह ॥ २७ ॥
पूजिता पुरुहूतेन सुभगा श्रीर्वरानने ।
इन्द्रोऽपि विस्मित शम्भुद्रक्षण सदन ययौ ॥ २८ ॥

पृष्टश्च ब्रह्मणा तस्मै प्रोवाच विधिवत्तदा ।
ब्रह्मा प्रजापतिभ्यश्च पृष्ट प्रोवाच तत्त्वयि ॥ २९ ॥

मुनयो नारदेनाथ श्राविता मलयाचले ।
अङ्गिरा श्रावयामास पावक तन्त्रमुत्तमम् ॥ ३० ॥

कालायन पावकश्च स च गौतममाश्रमे ।
गौतमोऽय भरद्वाज स च गर्ग महामुनिम् ॥ ३१ ॥

असित देवल गर्गो जैगीपव्य मुनि स च ।
स मुनि श्रावयामास पितृन् भेजेऽथ लोभजित् ॥

एकाञ्जनानात्रपिको (?) मानसी दुहिता च या ।
सा सुत श्रावयामास पाराशर्यं महामुनिम् ॥ ३३ ॥

पाराशर्यं सुत चापि शुक्र योगिनमुत्तमम् ।
श्रावयामास च शुक्र स्वर्भान्वाख्यं प्रजापतिम् ॥

वसिष्ठोऽरुन्धती प्राज्ञा नारदस्य शशास सा ।
तन्त्र लक्ष्म्यास्तत प्रापुर्योगिन कपिलादय ॥ ३५ ॥

पार्वती श्रावयामास शम्भुश्चन्द्रशेखर ।
हिरण्यगर्भो योगाना वक्ता चापि सरस्वतीम् ॥ ३६ ॥

पतिव्रता हि या देव्यो देवब्रह्मर्ययोगिनाम् ।
तासा पारायण शम्भुलक्ष्मीतन्त्रमिति स्मृतम् ॥ ३७ ॥

सनाशाद्रक्षणं श्रुत्वा मया ते कथितं बुधे ।
इष्टासि मे प्रिया चेति न किञ्चिदवशेषितम् ॥ ३८ ॥

भूयस्त्व शृणु सक्षेपमनसूयेऽनसूयया ।
श्रुत्वा च दुर यन्नेन रक्ष चाप्यप्रमादिनी ॥ ३९ ॥

लक्ष्मीनारायणाकारा भवित्री ते मन स्थिति ।
अपायान् सपरित्यज्य पातकान् भवसागरे ॥ ४० ॥

दैवाद्या यदि वा मोहादपायस्य परिप्लवे ।
भजमाना तथा चैव लक्ष्मीनारायणाबुधौ ॥ ४१ ॥

शम्भुशान् कृतान् सर्वानपायान् जहती स्वयम् ।
अलुब्धा करणे तेषा लोकसप्रहणे रता ॥ ४२ ॥

आकिञ्चन्य समारोप्य बुद्धयैव दृढया स्वयम् ।
सर्वदा सर्वदेशेषु सर्वान्स्थानेषु सर्वथा ॥ ४३ ॥

रक्षिष्यति हरिः श्रीमानाश्रितानिति निश्चयान् ।
आत्मात्मनो पर सर्वं निक्षिप्य श्रीपते पदे ॥ ४४ ॥

उपायं वृणु लक्ष्मीश तमुपेय विचिन्तय ।
इति ते सकल भद्रे शास्त्रशास्त्रार्थतत्फलम् ॥ ४५ ॥

दर्शितं परम तत्त्वं साधनानेन चेतसा ।
सरहस्यं ससक्षेपं लक्ष्मीतन्त्रमिदं परम् ॥

नावामुदेवमक्तय त्वया देय कथंचन ।
लक्ष्मीलक्ष्मीपतिश्चैव चेतसोऽनपगामिनौ ॥ ४७ ॥

यस्य तस्मै त्वया वाच्यं यत्चेतदनुत्तमम् ।
नास्तिकानां समीपे तु नैवाध्येयमिदं भवेत् ॥ ४८ ॥

नात्रतन्त्रायिना तद्वन्न मातापितृविद्विषाम् ।
नानाशास्त्रद्विषा चैव न गुरुद्वेषिणा तथा ॥ ४९ ॥

दापत्यविद्विषा चैव घनिताविद्विषा तथा ।
यो हि वेदव्रतस्नातो मातापितृगुरप्रिय ॥ ५० ॥

अनिन्दकश्च शास्त्राणां परापरविधानवित् ।
आस्तिकः श्रद्धानश्च लक्ष्मीलक्ष्मीपतिप्रिय ॥ ५१ ॥

क्रियायज्ञविभागस्तन्त्रान्तरविधानवित् ।

साङ्गयोगविधानज्ञः सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ॥ ५२ ॥

वेदवेदाङ्गतत्त्वज्ञो वेत्ता पशुपतेर्मतम् ।

उद्घापोहविधानज्ञो भानतर्कपदार्थवित् ॥ ५३ ॥

सर्वाध्यात्मिकशास्त्रार्थतत्त्ववित् प्राप्तुमर्हति ।

ओं नमो वासुदेवाय तस्मै श्रीर्यस्य सा प्रिया ॥ ५४ ॥

ओं नमो विष्णुपत्न्यै च यस्या नारायणः प्रियः ।

नमो नित्यानवधाय जगतः सर्वहेतवे ।

ज्ञानाय निस्तरङ्गाय लक्ष्मीनारायणात्मने ॥ ५५ ॥

इति श्रीपाञ्चरात्रसारे लक्ष्मीतन्त्रोद्घारे (तन्त्रार्थसंग्रहे) रहस्यशास्त्रार्थसारो नाम
सप्तपञ्चाशोऽध्यायः

लक्ष्मीतन्त्रं समाप्तम्

* APPENDIX I

वर्णानां सकेतनामानि

ओं	उद्गोय, छन्दआदि, तार, ध्रुव, प्रणव, ब्रह्म, ब्रह्मकोश, व्यापी	अ	वसिलाश, चन्द्रार्ध, त्रैलोक्येश्वर्यद, ध्रुव, प्रद्युम्न, त्रिन्दु, यष्टि, व्यापक, व्यापी, व्योमेश, सहर
ध	अप्रमेय, ओंकारादि, प्रथम, त्रिणु, व्यापक	अ	अमिच्छ, कलान्त, परमेश्वर, विसर्ग, सर्गो, सृष्टिकृत्
आ	आदिदेव, आनन्द, गोपन, मधुसूदन	क	कमल, कराल, प्रहृति, ब्रह्मा, शङ्खिन
इ	इद, इष्ट, त्रिविक्रम, माया, त्रिन्दु, राम	र	रव्यदेह, गरुडवाहन, चक्री, विश्वमावन, वेदात्मा
ई	पञ्चत्रिन्दु, महामाया, माया, वामन, विष्णु	ग	गदध्वसी, गदाधर, गदो, गोविन्द, पञ्चात्मक
उ	उदय, उदाम, सुवनम्, श्रीधर	घ	गजवाहन, धर्माशु, तेजस्वी, दीप्तिमान्, पञ्चात्मा, पद्मपाणि
ऊ	ऊर्ज, ऊर्ध्वलोकेय, गुहालय, प्रशाधार, लोकेन्द्रा, हृषीकेय	ङ	एकदष्ट, कपिध्वज, भूतभावन, भूतात्मा, शार्ङ्गपाणि
ऋ	अङ्कुश, ऋतधामा पद्मनाभ, सत्य	च	राष्ट्राधर, चक्री, चञ्चल, चन्द्राशु, प्रेतनायक, वक्रतुण्
ऋ	ज्वाला, पीठम्, प्रसारण, योगी गिष्ठर	छ	कुण्ठली, छन्द, छन्दपति, छलध्वसी स्वच्छन्द
लृ	केशव, गोसा, तारक, प्रशाधार, भगवान्, महेश्वर, लिङ्गात्मा	ज	अजित, ककुम्, जन्महन्ता, मुसली शाश्वत
लृ	दीपघोष, देवदत्त, नारायण निराद संप्रसारणम्	झ	झर, क्षराशा, सामग, सामपाठक, सामवेदात्मा, सुवणमा
ए	अग्निग्रह, जगद्योनि, व्यग्र, देवदत्त, माधव, मृगेय	व	ईश्वर, उत्तम, चन्द्रधवल तत्त्वधारक, पादापाणि, भृगु
ऐ	ऐरावत, ऐश्वर्यम् गोपन गोविन्द, योगधाता, योगी, वीरसेन	ट	आहाद, खेटकी, चन्द्री, परंत, विश्वाप्याय कर, हृदयाहादो
ओ	ओतदेव, ओतदेह ओदन, ब्रह्मवाहन, वायुदेवः विक्रमी		
औ	और्व, औपधम्, भूधर, सकृपण		

* Appendices I and II are prepared in accordance with the *Lakṣmītantra* (ch 25) *Ahīrbudhnyasamhita* (ch 17) *Jayakhyasamhita* (ch 6) and *Padmasamhita* (IV, ch 23)

ठ कौस्तुभ, तोमर, दु सह, घाघर, नेमि,
मेरी
ड अरुणक्रिम, क्षप, दण्डधार, पुण्डरीकाक्ष,
भूमि, मीस, वनाय
ड हठकमां, पुष्पमद्र, प्रतर्दन, विश्वरूप,
वृषभमां
ण अमरद प्रच, वनमाली, वैकुण्ठ, शास्ता,
समुद्र
त एरुनेन, ताल्लक्ष्मा, विजय, वैराज, यक्षर
थ धन्या भुवनपात्र, रसात्मा, सरोधर,
समनिष्ठिन
द अत्रि दत्तात्रेय, दमन, दृष्टि, वैधर,
शान्तिद
घ धाद, धर्मा, धाम, पुण्य, माधन, शार्ङ्गधृत्
न नर, नागायन, धन्या, मद्रपाणि, मानुषेश्वर,
निर्गम
प पद्मनाभ, परित्र, पश्चिमानन, पापहनन
फ पुस्तनयन, विरमो, लक्ष्मी विष्णुकी क्षेत्र
घ कान्तिमिश्र, नृमन्, वृषाक्ष, मणिमान्,
वन्दन, हस्त
म धुर मन्त्रान, मन्त्रायुध, निदिप्रद
मुद्र, मन्त्रोपा

म काल, दक्ष, प्रधान, मर्दन, महाशाल,
माधवीपादलप्रियः
य चतुर्गति, पुरुषात्मा, वायु, शङ्ख, सुहृन्
र अनल, अशेषभुवनधार, कालपात्र, म
ज्वाल, विश्वात्मा, सर्वदाहक
ल धरेश, पीतवर्ण, पुरुषेश्वर, पुलह, मोहन्
विनुध
व अमृताधार, कुम्भ, पीयूषात्मा, वरुण,
वरुण, सुधारस
श पुण्डरीक, लक्ष्मी, वित्तवर्धन, शम्भु, शन्न,
शुभद, धीरत्न
प अग्निरूप, उग्रमात्मा, क्रोधरूपी, नृविह,
मास्वर, शत्रुघ्नद
स अमृत, कलात्मा, वृत्ति, पूर्णचन्द्र, शुभ,
शोभ
ह दीप्तिमान्, द्वादशात्मा, परमात्मा, प्रा,
मास्वर, सूर्य
ल हुहुम, मर्ग, विरमभयनि, निष्कम्भ.
क्ष अनन्त अनन्तेश, कूट, गरुड, नरारि,
वर्मान्त
म्याहा टट हुतान्त
नम नी

APPENDIX II

वर्णानां संकेतनामानि

अखण्डविक्रमः	ड	एकनेत्रः	त	गदी	ग
अमिरूपः	प	ऐरावणः	ऐ	गरुडः	क्ष
अङ्गुशः	ऋ	ऐश्वर्यम्	ऐ	गरुडवाहनः	ख
अजितः	ज	ओंकारादिः	अ	गुहालयः	ऊ
अत्रिः	द	ओतदेवः	ओ	गोधनः	ऐ
अनन्तः	क्ष	ओतदेहः	ओ	गोपनः	आ
अनन्तेशः	क्ष	ओदनः	ओ	गोता	ल
अनलः	र	और्वः	औ	गोविन्दः	ग
अनिरुद्धः	अः	औपधम्	औ	"	ऐ
अनुत्तरः	अ	ककुम्भः	ज	धर्माशुः	घ
अप्रमेयः	अ	कपिध्वजः	ङ	चक्री	च
अमयदः	ण	कपिलाशः	अं	"	ख
अमृतः	स	कमलः	क	चञ्चलः	च
अमृताधारः	व	करालः	क	चतुर्गतिः	य
अविग्रहः	ए	कलात्मा	स	चन्द्रधवलः	व
अशेषमुक्ताधारः	र	कल्यान्तः	अः	चन्द्राशुः	च
आदिदेवः	आ	कालः	म	चन्द्रार्धः	अं
आनन्दः	आ	कालनेमिजित्	य	चन्द्री	ट
आह्लादः	ट	कालपावकः	र	छन्दः	छ
इष्टः	इ	कुण्डली	छ	छन्दःपतिः	छ
इष्टः	इ	कुम्भः	च	छन्दआदिः	ओं
ईश्वरः	व	कूटः	क्ष	छलध्वंसी	छ
उग्रात्मा	प	केदारवः	ल	जगद्योनिः	ए
उत्तमः	व	कौस्तुभः	ठ	"	ऐ
उदयः	उ	क्रोधरूपी	प	जन्महन्ता	ज
उद्गीयः	ओं	खड्गधरः	च	जृम्भलः	व
उद्दामः	उ	खर्चदेहः	ख	ज्वाला	ऋ
ऊर्जः	ऊ	खेटकी	ट	क्षपः	श
ऊर्ध्वलेत्रेशः	ऊ	गजवाहनः	घ	"	ड
श्रुतधाम्ना	ऋ	गदध्वंसी	ग	क्षाराशी	क्ष
एकदंष्ट्रः	ह	गदाधरः	ग	ठठ	स्वाहा

हुण्डुम	ळ	नरः	न	प्रणव	ओं
तत्त्वधारक	व	नरहरिः	क्ष	प्रतर्दन	ढ
तार	ओं	नारायणः	न	प्रथम	अ
तारक	लृ	"	लृ	प्रद्युम्नः	अ
ताललक्ष्मा	त	नृसिंहः	प	प्रधानः	म
तुष्टि	स	नेमि	ठ	प्रसारण	क
तेजस्वी	घ	पञ्चविन्दु	ई	प्राण	ह
तोमर	ठ	पञ्चात्मकः	ग	प्रेतनायक	च
त्रिपुरान्तक	द	पञ्चात्मा	घ	फुल्लनयन	फ
त्रिविक्रम	इ	पञ्चनाभ	प	विन्दु	अ
त्रैलोक्यैश्वर्यद	अ	"	क	"	इ
व्यश्र	ए	पद्मपाणि	घ	ब्रह्म	ओं
दक्ष	म	पञ्था	न	ब्रह्मकोश	ओं
दण्डधार	ड	परमात्मा	ह	ब्रह्मसाधन	ओ
दत्तायकाश	द	परमेश्वर	अ	ब्रह्मा	क
दमन	व	पर्वत	ट	भगवान्	लृ
दीप्तिमान्	घ	पवित्र	प	भद्रपाणि	न
'	ह	पश्चिमाननः	प	भर्ग	ळ
दीर्घघोण	लृ	पापहनन	प	महाशतक	भ
दु सह	ठ	पाशपाणि	व	महायुध	भ
दृढकर्मा	ढ	पीठम्	क	मास्कर	प
दृष्टि	द	पीतवर्ण	ल	"	ह
द्वन्द्वतः	लृ	पीयूषात्मा	व	भुवनम्	उ
"	ए	पुण्डरीक	श	भुवनपाल	थ
द्वादशात्मा	ह	पुण्डरीनाथ	ड	भूतभाषन	ऊ
घनद	घ	पुण्य	ध	भूतात्मा	इ
घन्यी	य	पुरगामा	य	भूधर	औ
घोरश	ल	पुरपेश्वर	ल	भूमि	ड
घर्ता	ध	पुष्पमद्र	ढ	भृगु	अ
घामा	घ	पुलह	ल	मतिमान्	व
घाराघर	ठ	पूर्णचन्द्र	स	मदन	म
घुष	अ	पूर्णान्न	घ	मधुसूदन	आ
"	ओं	मरुति	फ	मनु	औ
"	अ	मच्छड	ण	महाग्याल	र
"	भ	महाधार	ऊ	महामाया	ई
नति	नम	"	लृ	महेश्वर	लृ

मपनः	ध	विजः	त	विजग्दी	फ
"	ए	विचारपनः	श	शुदः	स
मपवीनदलप्रियः	म	विपुषः	ल	शुमरः	श
मानुषेश्वरः	न	विपद्	लृ	भीपरः	उ
मपा	इ	विश्वमपनः	ख	भीत्याः	श
"	इ	विश्वम्पः	ढ	भोः	फ
मारेन्द्रः	ल	विश्वाम	र	भरंगः	ओ
मुग्धी	ज	विश्वाम्पापरः	ट	भप्रसारणम्	लृ
मृगेयः	ए	विमम्पनि.	छ	भेशरः	अं
मेपी	ठ	विणम्मः	झ	भन्यः	क्र
मोदनाशनः	ध	विदरः	झ	भर्गो	अः
मीखलः	ढ	विष्णुः	झ	भर्गो	र
यष्टि.	अं	"	झ	भर्गो	य
योगपाता	ऐ	विर्गोः	अः	भर्गो	श
योगी	ऐ	वीरसेनः	ऐ	भर्गो	श
"	क्र	वृषामां	ढ	भर्गो	भ
रघात्मा	थ	वेदामा	र	भर्गो	घ
रामः	इ	वेकुन्ठः	ण	भर्गो	थ
रश्मीः	श	वेपरः	द	भर्गो	घ
राङ्गली	फ	वेपजः	त	भर्गो	भ
रिङ्गात्मा	लृ	व्यापकः	अ	भर्गो	ण
रोवेद्याः	ऊ	"	अं	भर्गो	श
सक्रतुण्डः	प	व्यापी	अं	भर्गो	य
वनमाली	ण	"	ओं	भर्गो	भ
वनाल्यः	ढ	व्योमेशः	अं	भर्गो	ह
वराहः	य	शंकरः	श	भर्गो	अः
वरुणः	घ	शङ्खः	य	भर्गो	स
वर्गान्तः	क्ष	शङ्खिन.	क	भर्गो	त
वह्निज्या	म्याहा	शनुयदनः	प	भर्गो	छ
वामनः	घ	शान्तः	श	भर्गो	स्वाहा
"	ई	शान्तिदः	द	भर्गो	स्वाहा
वायुः	य	शार्ङ्गधृत्	ध	भर्गो	ट
वासुदेव.	ओ	शार्ङ्गपाणिः	ढ	भर्गो	ऊ
विर्मणः	फ	शाश्वतः	ज	भर्गो	घ
विक्रमी	ओ	शास्ता	ण	भर्गो	
विश्वेय.	न			भर्गो	

APPENDIX III

श्लोकार्थानामनुक्रमणी

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
अ आ इति भ्रुवी विद्यात् २३ २१	अक्षास्त्रिमात्रा मणयः ३९ ३६	अमीगोमार्ककोट्यामं २३ २९
अं जिह्वामः समुच्चारं २३ २३	असौ नामौ तयारेषु ३० ११	अमीगोमार्ककोट्यामा ३५ ३३
अमण्डले स्थितो ध्यातः ३१ १८	अखण्डविक्रमं कालं ३३ ९१	” ५४ ८
अंशतः प्रसरन्त्यस्मात् ७ ११	अखण्डा परिपूर्णा हि ४४ ६२	अमीगोमेन्धनो भावः १४ २९
अंशतः प्रसरन्त्यस्याः ३५ ४६	अखण्डैका परा शक्तिः ३१ ७८	अन्यादिवायुपर्यन्ते २३ १०
” ” ५४ १९	अग्रयः परिवर्तन्ते ३० ३५	अन्यादीशानपर्यन्तं ३० २४
अरुलङ्घः कलाभ्यात्मा ३६ ४४	अग्रये नम इत्येवं ३३ ८१	अग्रतः संस्थिता देवी १ ५३
अकलङ्केन्दुसर्पामि १ २	अग्निरिन्द्रश्च विष्णुश्च ५ ६५	अवोराध्यमप्राध्यश्च ५० २०
अकल्पाया यया गङ्गा ४३ ६८	अग्निरिन्द्रोः स्थाप्य ४० ६०	अपोपरूपेणान्येन १८ ३२
अकामहतसंसिद्धि १५ १९	अमीगोमद्वयान्तः स्त्र ३८ ६	अङ्गस्या भावयन् लक्ष्मीं ४० ६७
अकामैश्च सकामैश्च १७ १०६	अमीगोमद्वयान्तः स्त्रां ४५ १००	अङ्गस्या भावयेद्यहमीं ५० २२
अकारं तैजसे देवे २४ २८	अमीगोममया एते ३० ४०	अङ्गस्या देवदेवस्य ३८ २
अकारं पुण्डरीकाक्षं २० १५	अमीगोममयाद्भावात् २४ १६	अङ्गस्याया मयि पुरा ४४ ५३
अकारश्चाप्रमेयश्च २५ ३	अमीगोममयान्तः स्त्रा ३५ ४५	अङ्कितं निर्विकाराद्भि १० १४
अकाररूपप्यये चेत्तौ २० १३	” ५४ १८	अङ्कुर्यं दक्षिणे न्यस्येत् ३५ ६५
अकालकल्पा सेर्यं ३२ १३	अमीगोममयास्तोत्रा ३० ४०	अङ्कुरोनाथ दण्डेन ३१ ५५
अकुर्वन्नेव तत्तुर्वै ४० ११५	अमीगोममयी शक्तिः ३३ १३	अङ्गकलतिरमुष्य स्यात् ३३ ६४
अकुर्वन् मोगनिर्देशं ४० १०७	अमीगोममयी सा मे ३१ २६	” ” ३३ १०३
अकुलीनं द्युपचारं २१ ३४	अमीगोममयी भावी ४ ३७	अङ्गचलतिरियं कार्या ५२ १९
अक्रियावदनर्याय १७ ९०	” ” ४९ ११३	अङ्गन्यासादिकं स्थानं ३४ १४१
अक्षनाभ्यरनेमिस्तैः २९ ५२	अमीगोममयी शिवा ४० ११३	अङ्गप्रत्यङ्गबुद्धयादिः ४ २२
अक्षनाभ्यरनेम्यन्तैः ३० ५५	अमीगोमविभागं मे २९ २	अङ्गप्रत्यङ्गयुक्तं यत् ६ २४
अक्षमालाङ्कुशधरा ४ ६५	” ” २९ ४	अङ्गमन्त्रं निबोधास्याः ४५ २७
अक्षमाला तथा कार्या ३९ ३६	अमीगोमविभागश्च २८ ५५	अङ्गमन्त्रा इमे कीर्तः ४५ ४६
अक्षय्यामरनुते शीघ्रम् ९ ३८	अमीगोमविभागस्ते २९ ७०	अङ्गमन्त्रान्निबोधाय ४५ ४५
अक्षयणि पदान्येव ५२ ६	अमीगोमविभागेन ५० १२६	अङ्गमुद्रास्तु वक्ष्यन्ते ३१ ३९
अक्षयज्ञं परिशिष्यं ३९ ४०	अमीगोमात्मकावेत्तौ २४ ५६	अङ्गपदंमिदं प्रोक्तं ३३ ११
अक्षय्यं परमात्मानं ३१ ४६	अमीगोमात्मकैरेभिः १९ २८	अङ्गपर्यन्तमस्यास्तु ४४ १८

अ श्लो	अ. श्लो	अ. श्लो	अ. श्लो		
अङ्गसामग्र्यसपत्ते	१७ ६८	अङ्गोपाङ्गादिसयुक्ता	४१ ६०	अतस्तु ज्ञानरूपत्वं	२ १७
अङ्गानामन्तिमो यस्तु	१९ २१	अङ्गोपाङ्गानि मन्त्राणि	३३ १	अतिक्रम परिहरन्	२७ ४५
अङ्गानामियमुद्दिष्टा	३४ २८	अचिच्छक्तिर्जगत्प्येव	३ २७	अतीत्य सकल क्लेश	१७ १००
अङ्गानि पञ्च विन्यस्य	३५ ६३	अचित् त्रैगुण्यमित्युक्त	५ २४	अमृतमभिमुञ्जीत	४९ १५
अङ्गानि हृदयादीनि	४५ ६४	अचित्राह तदाकारा	४ ३	अतो ज्ञानबले देव	२ ५३
अङ्गान्यस्य प्रवक्ष्यामि	४५ ८१	अचिदशोऽपर काल	५ २५	अतो निरुण्यमाण तत्	१४ ६
अक्षिरा श्रावयामास	५७ ३०	अचिन्त्याननुयोज्येन	३६ ३९	अतो मच्छक्तिमादाय	५० १२८
अह्वली श्लेषयेत्सर्वा	३४ २९	अचिरान्मन्त्रसामर्थ्यात्	३६ ५७	अतो यशस्विनी ता मा	५० १२३
अह्वलीन्रितयेनैव	३४ ४५	अचेतनाना परम	१५ २८	अतोऽह कृपणो दीन	२८ १३
"	३४ ८३	अचैतन्य पर रहम	१९ ४०	अतोऽहमनुपायत्वात्	५० २१७
अह्वलीना गण सर्वे	३४ ५९	अच्छिद्रा पञ्चकालश्च	१७ १३	अतो हिरण्यप्राकाराम्	५० ९७
अह्वलीना चतसृणा	४५ १०७	अच्छिद्रान् पञ्चकालास्तु	२८ ५१	अत्यद्भुतमिदं शक	३१ ६४
अह्वनीभिश्चतसृभि	४५ १०६	अजपेय समारख्याता	२४ ५८	अत्यन्तहेय न ह्यपि	२८ ३५
अह्वष्ट द्विगुणीकृत्य	३४ ७०	अजित विष्णुसयुक्त	४५ ६६	अत्यन्ताच्छस्वमायत्वात्	१४ ३६
अह्वष्टतर्जनीमध्या	३७ ५४	अजितानलखर्गाणा	३० ३	अत्र प्रकृतिरेकैव	१६ ७
अह्वष्टद्वितय शक	३८ १३	अजितो वरुणानन्दी	३३ ९४	अनानुष्ठानयत्ता स्त्री	४५ १११
अह्वष्टयुगल तत्तत्	३४ ५०	अशनगहनालोक	४१ ६४	अन्निमन्निगुणो मेयम्	१ ६
अह्वष्टाकारमान तु	४६ ३०	अशानाद्दालमावादा	३३ ११७	अनैकैकोपि ज्ञेया	२० १४
अह्वष्टाप्रदय कुर्यात्	३४ १३	अशैयमनवच्छिन्न	४३ २०	अथ जाग्रत्यदे देव	१० २५
अह्वष्टाग्रे निपधारे	३४ ४७	अञ्जनाद्विप्रतीकाश्च	१० ३७	अथ द्रव्याणि सर्वाणि	३६ १४५
अह्वष्टाग्रे निपर्यस्य	३४ ३३	अञ्जनाम तथाकाशे	३५ ४१	अथ प्रातः समारभ्य	४२ ५८
अह्वष्टादि वन्तिष्ठन्त	५४ २६	'	५४ १४	अथ प्रातः समुत्थाय	४२ २९
अह्वष्टान्तं च विन्यस्य	४६ ७	अणु किंचित्त्वश्चैव	७ २७	अथ शौज्यासनं देयम्	३५ २६
अह्वष्टे तारिका न्यसेत्	३५ ५१	अण्डमध्ये प्रधान यत्	८ १७	अथ मन्त्रमय मार्गं	५२ १
अह्वष्टो दण्डवत्कृत्वा	२४ ८६	अण्डमध्ये प्रधान हि	५ १९	अथ मामर्चयेदग्निं	५० २४
" "	४५ १०६	अण्डमध्येऽनन्तराश्च	६ २८	अथ मेधादियोजयन्तीं	३६ ११५
अह्वष्टो पतितो कृत्वा	३४ ५९	अत ऊर्ध्वं च नागेन्द्र	३८ ५१	अथ मेढ्रान्तरे मेढ्रे	५५ १
अह्वष्टो पार्श्वतो लभो	३८ ३६	अत वामिति मा प्रादु	५० ९३	अथ लेनेश्वरम त्राणा	३३ ७८
अह्वष्टो मूलोन्मी	३४ २६	अत परं सदाचार	२८ १८	अथ वद्विगता सम्यक्	४० ३०
अह्वष्टो निरलो स्थष्टो	३४ ८५	अतरङ्गमनिर्देयं	२ ४४	अथ व्यूहस्वरूपं ते	१० १७
अह्वष्टाग्रेऽक्षम्यादि	४१ ३०	" "	८ ४	अथ शब्दानुष्ठान	४४ १२८
अह्वष्टाग्रेऽक्षमापेता	४० ७	अतरङ्गाणवाकाय	३३ ३३	अथ षोडशरत च	३१ ५१
अह्वष्टाग्रेऽक्षम्यादि	८१ ५८	अतरङ्गाणवामासन्	४ १२	अथ स्वाध्यायमभ्यस्येत्	४० १००
अह्वष्टाग्रेऽक्षम्यादि	२८ ५६	अतस्त्वाया ममायत्वा	३ ४	अथ स्वाभि पदे ह्येव	१० २२
अह्वष्टाग्रेऽक्षम्यादि	३३ १२३	अतस्त्वाया पुष्पराजा	१० ३३	अथाचम्य द्विधाने	२८ २१

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
अथाधारादिशक्तैः स्यात्	३४	३९	अधोमुखाच्छिरःपश्चात्	५०	९८	अनलं तदधःस्थं च	४५	२८
अयोपायमसक्तश्च	१७	१०४	अधोमुखे पाणितले	४४	३८	अनलद्वयमध्यस्थः	३३	३०
अदीक्षितस्त्वनुयजन्	४०	९६	अध्यवस्य ततो बुद्धिः	७	४०	"	३३	३२
अदीनाकृपणाकारी	४२	३०	अध्यवस्यति बुद्धिश्च	७	३२	अनलप्राणलोकेन्द्रात्	३३	१००
अद्रूपयश्च शास्त्राणि	२७	३४	अध्यात्मं संविदाकारं	३४	९०	अनवच्छिन्नरूपोऽहं	२	४
अद्य प्रभृति नि शङ्कः	४६	२३	अध्यात्ममधिदैवं च	२९	१४	अनवद्यानवद्याङ्गी	१७	३१
अद्य मे तपसो देवि	१	५६	अध्यात्मस्या तु सूर्याख्या	२९	१५	अनवस्थमनाप्रातम्	१३	३७
अद्रोहं शीलयन् दशश्वत्	२७	३१	अध्यात्मस्यादिविशेषोऽन	७	४२	अनस्तमितमारुपं	२०	४
अध. सार्वभौमं शक्तिं	४३	११	अध्यायाश्च परिच्छेदाः	१८	४०	अनस्तमितमारुपा	२०	५
अधमा बदराख्यामाः	३९	३७	अध्वद्वयमुपादाय	२२	१५	अनाकुलं पुनर्यायात्	४९	१२२
अधर्मं च तथाज्ञान	३६	१५	अध्वनामध्वनः पारं	७	३	अनाक्रान्ता विकल्पेन	३	२९
अधर्मादिचतुष्काणा	३४	५१	अध्वपदकमये चक्रे	३१	६०	अनात्मन्यस्वमूते च	१२	२१
अधिकारक्षयं नीत्वा	६	३०	अध्वतीतावबोधार्थे	२१	१	अनादिनिधनं दिव्यं	२२	५
अधिकारस्य चासिद्धेः	१७	६९	अनङ्गा अधमा मन्त्रा.	२२	३७	अनादिनिधना देवीम्	२३	१९
अधिकारस्य वैपश्यं	११	५०	अनङ्गुष्ठाप्यसंकोचात्	१३	३२	अनादिनिधने देवि	२२	१
अधिकारानुरूपेण	२८	३५	अनन्तपरिवारास्ताः	४५	९८	अनादिरपरिच्छेद्यः	१३	१९
अधिकारा मवन्यन्ते	४१	७२	अनन्तमोक्षपर्यङ्के	१७	२३	अनाद्यया समाविद्धा	३	१६
अधिकाराय पूजाया	३५	५५	अनन्तवक्तानन्तपदा	४४	४६	अनाद्यविद्याविद्वाना	३	३३
अधिकारी मन्त्रेण	४१	३०	अनन्तविद्वेगेशान	१७	२१	अनाद्यविद्याविदेयं	३	२६
अधितिष्ठति यद्विश्वम्	३६	५३	अनन्तविद्वेगेशान	६	३५	अनामयोर्मध्यमयोः	३८	११
अधितिष्ठन्ति तेऽभीष्टां	३०	५४	अनन्तदशधनो नाम	३३	८७	अनामयोस्ततः पश्चात्	३४	५०
अधितिष्ठन्ति ये या च	२०	३३	अनन्ताय नमः पश्चात्	३३	४२	अनामरूपवचकं	३०	८
अधिदैवतमावेन	३२	४०	अनन्तासनमुद्वेगम्	३४	४२	अनामाया जया माया	३५	६२
अधिदैवमयो रद्रः	७	३४	अनन्तेश. शकारस्तु	२५	२७	अनालीढी धिया न स्तः	४३	२६
अधिदैवमिति प्रोक्तं	५	६०	अनन्तो देशकालादि	२	८	अनाहतं परं नामो	४९	१३९
अधिभूतमिति प्रोक्तः	"	"	अनया पूजयन्मन्त्री	४०	२९	अनाहतमवधिगम्	५०	१४
अधिष्ठान्योऽपि वर्तन्ते	३५	१९	अनया यन्न साध्येत	३१	१२	अनाहतात्पदाद्यदा	३८	७
अधिष्ठाय गुणान् सृष्टि	३	९	अनया सृतया कुर्यात्	३१	८	अनाहता ह्यधोभा च	३२	१९
अधीतानि महापुण्यानि	२४	५१	अनयैव व्यवस्यन्ति	२५	४३	अनिदं प्रथमा वर्णाः	५०	१९७
अधीतं च विमृष्टे च	५०	१९	अनयैव सदा साख्ये	२५	४०	अनिन्द्यश्च शास्त्राणा	५७	५१
अधीहि मो मुने दिव्यं	१	२४	अनयैव समाधिस्थै	२५	४१	अनिन्द्यन् कामिनीवृत्तं	४२	३७
अधो नयन्पयायास्तं	१७	५७	अनयोरन्तरा शक	२४	५६	अनियोग्यं ममैश्वर्यं	३	१२
अधोमुखं तु ब्रह्माण्डं	४०	२३	अनयैवसिद्धारं च	१७	८७	अनिरुद्धं व्यक्तिरूप	२०	१८
अधोमुखं तु सुस्पष्टं	४५	११६	अनयैवसाधनं किञ्चित्	१७	८६	अनिरुद्धमुदवसंस्थे	३८	४१
अधोमुखस्य वामस्य	३४	४०	अनलं जन्महन्तारं	३३	८९	अनिरुद्धस्त्वकारोऽन	२४	८
			" "	३३	९६			

	अ	श्लो		अ	श्लो		अ	श्लो
अनिरुद्धस्य याहता	६	१८	अनुबभूवन्ति यद् तु त	४३	८९	अन्तःस्था या परा शक्ति	२९	१८
अनिरुद्धस्य विस्तार	२	५९	अनुबीज तदन्ते च	४५	२५	अन्तःस्थिताह सर्वेषां	१७	६६
अनिरुद्धादायमूत	५	११	अनुभूतिपदं याति	२०	१०	अन्तरः नानयो किञ्चित्	२८	५३
अनिरुद्धात्मक त च	२४	२७	अनुभ्रमामि त तत्र	८	३४	अन्तरः सफल देशं	११	११
अनिरुद्धो विमुद्देव	८	१६	अनुलोमविलोमान्या	२९	३०	अन्तरात्मतया तत्तत्	३६	३८
अनिर्देशयामनीपम्या	३५	३१	अनुलोमविलोमेन	२५	२८	अन्तरा परमात्मान	३१	७३
"	३६	११६	अनुवृत्ता तु या सम्यक्	१४	३१	अन्तरा वर्तमानो हि	४०	११६
"	५५	१५	अनुव्याहृत्यभीचार	२९	२५	अन्तराहरय पिण्ड	२१	१२
अनिर्देश्योपमा सवित्	३४	४५	अनुव्रता तथैवाहम्	८	३८	अन्तरीयोत्तरीये द्वे	३९	१७
"	५४	१८	अनुव्रता हृषीकेशं	५०	१०	अन्तर्जातियुता सम्यक्	३३	६९
अनिश क्रियते त्वेका	१२	३७	अनुष्टुप्ति स्तूयमाना	२९	३७	अन्तर्बहिर्मलोपेतम्	३४	९३
अनिष्यन्दा अनाहारा	१७	१६	अनुस्मृत्य गृणन् ब्रह्म	४३	७७	अन्तर्बहिश्च सगुद्दे	२८	३९
अनुत्तानामिदानीं मे	३८	५३	अनुस्वारयुत पश्चात्	२१	२४	अन्तर्वागवर्ध्याग	२८	५७
अनुक्रमेण देवेश	४६	१	अनूनाधिकस्तुल्यान्	३९	४७	अन्तर्वागमयो वक्ष्ये	१५	८१
अनुग्रह इति प्रोक्त	१२	१४	अनेकजन्मसत्तान	१७	१०	अन्तर्वागादिसिद्धयर्थं	३५	१
अनुग्रहमिमे देवा	४	२०	अनेकान्तव्ययायास	४३	१०२	अन्तर्वामी नियन्ता च	५०	७
अनुग्रहात्मिका शक्त	१३	१	अनेकार्थं च तत्रार्थं	३७	२९	अन्तर्वत्पलदा मन्त्रा	२२	३३
अनुग्रहाय जीवानां	११	४१	अनेन दमयश्चित्तं	४३	११५	अन्तश्चन्द्रमयीं शुद्धा	५०	५६
अनुग्रहाय भक्तानां	११	४२	अनेन यज्ञ साधैव	३१	२१	अन्ते प्रधानमैवैक	२७	२०
अनुग्रहाय लोकानां	२३	२	अनेन वर्तमानस्य	४२	२३	अन्ते बोधमयीत्येव	४४	२५
"	५०	११	अनेन विधिना पूर्वं	३५	६५	अन्ते युगादिमायोज्य	४५	२८
अनुज्झन् विहितं कर्म	४२	२०	अनेन विधिना मुद्रा	३४	९१	अन्तेऽनुतत्रय चैव	४९	१८
अनुज्झितस्वरूपाह	५	३	अनीपम्यमनिर्देश्य	१०	१२	अन्ते विरक्तिमासाद्य	१७	१०५
अनुशा प्राप्य तेभ्यश्च	३७	७५	अनीपम्यमनिर्देश्या	२८	४२	अन्ते सोमाग्निरूढस्य	२९	६५
अनुशास्य ततः पश्चात्	३९	५	अनीपाधिकमच्छेद्यं	१३	३८	अन्त्यया तु नमस्कार	५०	३५
अनुत्तारप्रसक्तानां	१७	२१	अन्तःकरणलक्ष्मीस्तु	४४	३८	अन्त्ययोऽस्तिपु मध्येषु	३७	६
अनुत्तारपदयो विद्या	२६	४२	अन्तःकरणवर्तिन्य	१२	३३	अन्तःस्थोऽभिनिवेश स	१२	२७
अनुत्तार श्रियै पश्चात्	३३	५१	अन्तःकरणवृत्तिर्या	२२	२४	अन्तःस्थ यथा इत्येव	५०	१०६
अनुत्तरं स्वसवेद्य	१९	२	अन्तःकरणवृत्तीनां	२४	२८	अन्यत्र भोगयागेषु	३८	१५
अनुत्तरादयन्त्येते	१९	७	अन्तःकरणधीर्माया	४४	३०	अन्यथा नैव शान्तिः स्यात्	३१	६१
अनुत्तरां ग्रहमदशा	१९	९	अन्तःकरणसङ्कोऽन्य	४३	३४	अन्यथा वक्ति यो मोहात्	३३	११७
अनुत्तरेच्छासयोगात्	१९	५	अन्तःकरणसंस्था हि	१७	५२	अन्यदा पुरुषोऽन्यश्च	११	४५
अनुत्तरेऽन्तेऽप्योगात्	१९	६	अन्तःकरणवृत्तिर्या	३४	१०९	अन्यन्मदार्पकं सृक्तं	३६	७४
अनुत्तिपत्तरं सूर्यं	४०	१०	अन्तःस्थधारणासूर्यं	२३	१४	अन्यूनानतिरिक्तं स्वै	१०	१४
अनुत्तिपत्तरं चन्द्राय	२२	९	अन्तःस्थमुन्नतं वृत्त्या	३४	१८	अन्यूनानधिका सर्वे	४	२१

अ. श्लो	अ. श्लो	अ. श्लो
अचे पञ्चसु कोरेषु ६ २९	अपृथग्भूतशक्तित्वात् २ ११	अभिरामशरीरेण १७ ४६
अन्योन्यं पृष्ठतो लम् ३४ १३	” १६ २४	अभिवन्द्य हरिं मा च ३४ १३६
अन्योन्यमलितं सर्वं ५० ८७	अपोहाहं वसिष्ठं त ५० ७२	अभिव्यक्तानभिव्यक्तं २ ३८
अन्योन्ययोः स्थितावावा ८ १५	अतस्त्वं क्रामयेत्सूक्ष्म ४१ ४६	अभिपिक्ता सदाद्रास्मि ५० ९९
अन्योन्यशक्तिसमुत्तं ३६ ७३	अतस्त्वे तत्र चाम्येव ४१ ४४	अभिपिचैद्वह्म शिष्य ४१ ६१
अन्योन्यसमुत्से पाणि ३१ ३८	अप्रकारमसमेधम् ८ ४	अभिष्टुतां सुरैः साह ९ ११
अन्योन्यानुग्रहेणैते ५ ८१	अप्रमाद्यन् सदाचार्ये २७ ३०	अभिष्टुतिस्तुर्व १८ ५१
अन्योन्याभिमुखश्चैव ३४ ५	अप्रमाद्यन् स्वकर्मस्य २७ ४०	अमीप्सितप्रदा ह्येते ५० ७९
अन्योन्यालोकनाम्ना तौ ४९ १२७	अप्रमेयं तत पूर्वं २६ १८	अमीप्सितार्थदा देवी १ ४७
अन्योन्येनाविनामवात् २ १७	अप्रमेयमत पूर्वं २६ ३२	अभूव च पुनर्द्वेषा ९ ७
” ९ ५५	अप्रमेयस्य सा हि धी २६ १६	अमेघा दुष्टस्येन ३४ २४
अन्यव्यतिरेकाभ्या १ ३५	अप्रमेयाख्यया देव ३२ ३०	अम्यस्य मनसा विद्याम् ४४ ५६
अपनीय ततो वज्र ४९ ७३	अप्रमेयादनाद्यन्तात् २६ १९	अम्यस्वमानमनिश ३० ६०
अपराचीनया वृत्त्या ४५ १०२	अप्रमेयादिदेवादि ३३ ६७	अम्यासेन यया वित्त ४३ ११०
अपराच्या मनोवृत्त्या ४५ १०१	अप्रमेयादिना लोकान् २६ २८	अमन्मय मनस्य च १४ ५४
अपरे चिन्तायद्भागो १० ३६	अप्रमेयादिरूपेण ३२ २८	अमावास्या समारम्भ्य ४२ ३५
अपरेण दधानं च १० ३०	अप्रमेयोदिता साह २६ ३३	अमी ते लेशतः शक्र ९ ४५
अपरोऽस्ति क्रमस्त्वेव ५१ १८	अप्रमेयोपगुदाया ३१ १०	अमी हि प्राणिनः सर्वे १७ ४७
अपरांतमिमं सर्वं ४ ६४	अप्राकृताननीयम्यान् १० ९	अमुष्या सावताराया ९ ४९
अपवर्गे निवर्तन्ते ५ ८०	अप्राकृताश्च ते देहा ९ २९	अमुष्या स्तुतये दृष्ट ९ ४७
अपश्चाद्वह्मयाम्येका ५० ७१	अप्रार्थितो न गोपायेत् १७ ७३	अमृतं परमात्मानं ३१ ६६
अपश्चिमा तनु सा स्यात् १३ ९	अप्सु सख्यन चक्रे ५ २१	अमृतं यरणं चार्णं ३३ ३७
अपाङ्गनियुगस्याय ३४ २९	अरीनादियुता श्रेया २२ ३९	अमृताग्निपुरोरेव ३० ४६
अपामिवोदधित्थानां ३५ ७६	अभक्तानां च ये नैव ३३ ११४	अमृता वृत्तिरुषा च ३१ ६
अपायवर्द्धये सद्य १७ १३	अमार्गेऽपि यया व्योम्नि २५ ३४	अमृता मानमभ्राह्म ३८ ५३
अपायान् संपरित्यज्य ५७ ४०	अभिगृह्णाहूलीभिस्तु ४० ४३	अमृतादीन् मनोरणान् ३० ११
अपायस्यो निहृतोऽस्मि ५० २१५	अभित सत्त्वतमसी ४ ३४	अमृता घण्टी छाया २० ४६
अपाययोगालामेव १७ ८४	अभिधीयतेऽन्येवाह २५ ४१	अमृताधारयद्बभूव ३० ४३
अपायोपायनिर्मुक्ता १७ १००	अभिभूय ज्ञानं सर्वान् ४७ १९	अमृतानल्युप्तमश्न ३० १८
अपायोपायपथौ तु १७ ८८	अभिभूयान्पहकारान् १३ ३४	अमृतीष्टणं कुर्यात् ३१ ७
अपायोपायवत्यागी १७ ८९	अभिभूयान् तु सौ मुष्टी ४६ ३१	अमेघासागरप्रासात् ४ ७
अपायहपमादौ च ५० ७१	अभिभूयान् तु मुखैस्तु ३७ ३५	अम्विका सुन्दरी ज्येष्ठा ३२ ३९
अति नाथो विभूतयो ५० ८४	अभिभूयान् ह्येषा पूर्णम् ४९ ८८	अम्मना सख्य लोका ३६ ८४
अङ्गारपूर्वभूताभि १३ ५	अभिभूयान् अस्मिन् ३० ९	अयं दूर्तवर्तुते ४५ ७४
अष्टपद्मेतमेवायं १ २०	अभिभूयान् चोह ३३ १०५	अयं दग्धो ह्यवो नाम ३८ २१

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
अयं योयो मवेद्रहिः ४० ६४	अर्घ्याजलं तथा दद्यात् ४० ९२	अलोडुपेन चित्तेन २७ ३३	अ. श्लो.
अयं शुद्धमयो भावः ५१ १५	अर्घ्यादिवत्पनं चाग्रे ३६ ११३	" " २७ ४४	
अयं संतामनुयौगि ४४ ९	अर्घ्यादिजलमादाय ३६ ११०	" " २८ ३०	
अयं समार्थिनासीत् ४३ ८०	अर्घ्यादिप्रापणान्तेन ३८ ८३	" " ४३ ७५	
अय सारः समुद्धृत्य ४४ ५२	अर्घ्याद्यमुपसंहृत्य ४० ९४	" " ४३ ७५	
अयं स्वरसतः शुद्धः १६ १४	अर्घ्याद्यैः पूजयेत्सर्वैः ४१ ६३	अवताराः पृथग्भूताः ८ ३७	
अयमन्यिच्छता स्वर्गः २४ ५२	अर्चनाजपतो ध्यानात् २४ ७६	अवतारा निरातङ्काः ९ ४५	
अयमेव निर्यस्तः २४ ६६	अर्चनीया नरैः शश्वत् १७ १०७	अवतारान्तर यत्तु ८ ४९	
अयाचितैकभिन्नाशी ४९ १३	अर्चनीत्याय देवेशं ३६ ६६	अवतारा मदीयास्ते ९ ५७	
अयुतं नियुतं चाय ४८ १६	अर्चयेत्सौधपालादीन् ४० ८७	अवतारास्तु ये प्रोक्ताः ८ २	
अयुताख्ये द्विहस्तं च ४० ३४	अर्चयेद्विधेर्मोर्गेः ३६ ६७	अवतारो यदा विष्णोः ८ ४२	
अयुतायुतकोट्योन १४ ३	अर्चयेन्मूलमन्त्रेण ३७ ४१	अवतारो हि यो नाम ८ ३८	
अयुतायुतवह्नीना ३१ ५९	अर्चांमि लीकिनी वा सा २ ५९	" " ८ ३९	
अयुते द्वे सुरेशान ३० ३५	अर्चां प्रतिष्ठा चेत्येते ४९ ६६	" " ८ ४०	
अरनेम्यन्तरस्यानि ३० २५	अर्चाया मन्त्रविन्यासे ३४ ३	" " ८ ४१	
अरनेम्यन्तसूत्रस्याः ३० ५१	अर्थबोधकरूपं यत् ५७ ४	" " ८ ४२	
अरनिन्दगहायै ते ४२ ४४	" " ५७ ५	अवतारो हि यो विष्णोः ८ ३०	
अरनिन्दारुने देवि १७ ४८	अर्थशब्दप्रवृत्त्यात्मा १८ २१	" " ८ ३१	
अराणि पूरयन्ती सा ३० २४	अर्थाप्यासस्तु शब्दो यः ५७ १९	" " ८ ३२	
अराणि पम्पनोरगान् ३१ ६८	अर्घचन्द्रल्लयस्य ३६ १२८	" " ८ ३३	
अरान्तो व्यूहमार्गस्थः ३० १३	अर्घचन्द्रल्लयाय च ४५ २०	" " ८ ४५	
अरिर्वर्गे गृहीतात्मे ४९ ४३	अर्घस्वस्तिभर्तृलीना ३६ १३१	अवतार्य हृदग्मोजात् ४० ३८	
अरुणा ह्यापगा यद्वत् ४३ ६९	अर्घेन्दुसहस्री शुद्धं ३५ ४०	अवतीर्णी यदा तुल्यं ८ १५	
अरुन्धत्या तथा सूरुमे ४३ ११२	" " ५४ १३	अवतीर्य हनिष्यामि ९ ३०	
अरेषु परितो देवाः ३० ५०	अर्हणं तर्पणं चार्घ्यात् ३९ २८	अवधानवदस्या त्व ४४ ५१	
अर्घ्यं तृतीयया देवं ३६ १००	अर्हणेनार्चनं पूर्वं ३९ २९	अवधानेन वा कार्यः ३६ १४७	
अर्घ्यं नि.सामरेदेयाम् ३६ ९९	अर्हां त्वमसि कल्याणि १ १८	अवधारणमर्याना ५ ७६	
अर्घ्यं पादं मधूपर्कः ३९ ४	अलङ्कारसंन पश्चात् ३९ १८	अवध्य सततं कुर्वन् २७ ३५	
अर्घ्यान्नामयादाय ३७ ४१	अलङ्कारासनस्याय ३९ २६	अवयोधात्मिकाया मे १८ १७	
अर्घ्यान्नात्रात्तपैराय ३९ १३	अलङ्काराभ्रमन्त्रास्तु ३३ १४	अवरोहः पडेते मे ६ २५	
अर्घ्यान्नाममया प्रोक्ष्य ३७ ३९	अलङ्काराभ्रमन्त्राणा ३३ २९	अवरोहोऽप्यमुदिष्टः ५१ २२	
अर्घ्यान्नाममयाग्रेण ३७ ५८	" " ३४ ३१	अवस्थाः कमरो मे ताः २ ४९	
अर्घ्यापुण्यादिना सम्पद् ४७ ९	अल्यस्याल्यरासेश्च २८ १२	अवस्थादेसालाद्यैः ४० ११५	
अर्घ्यापुण्यादिभिः पूज्यम् ३७ ६२	" " ५० २१६	अवस्थापञ्चकं तद्वत् ४० १२	
अर्घ्यामाचमनीयं च ३७ २८	अल्यथा करणे तेपा ५७ ४२	अवस्थास्मा इमास्तिस्रः १३ ३६	

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
अवातमजनस्पर्शम् ३४ १३१	अशेषमुचनाधार ३२ ५	अस्तमानाय्य सौपुत्रे ४५ १०१
अविकल्पविवक्ष्यस्या १८ ३५	अशेषमुचनाधारः २५ २४	अस्ति निर्दुःखनि.सीम २ १
अविच्छिन्नं च शुद्धयात् ४२ ५९	" ३० ४२	अस्ति शक्तिः क्रियात्मा मे १८ २८
अविद्या समाविद्धा १३ २	अशेषमुचनाधारा ३१ २३	अस्त्रं च मूलमन्त्रं च ३४ ११७
अविद्यायै मन्यन्ते १४ १९	" ३२ ४२	अस्त्रं परमतेजिष्ठं २९ ४२
अविद्या पञ्चपर्वया १२ ९	अशेषमुचनाधारे २७ १०	अस्त्रभूषणदावत्याद्याः ३८ २१
अविद्याविधुरानन्द ८ ७	अशेषसंज्ञा वर्णाना २५ २८	अस्त्रमन्त्रितशस्त्रेण ४९ ७६
अविद्या सा तिरोभावं ३ १७	अशेषसंपदोपेता ४३ ७७	अस्त्रमुद्रेति विख्याता ३४ २८
अविद्या सा परा शक्तिः १२ २०	अश्वाणा हेयवन्नादं ५० ७६	अस्त्रस्य पृष्ठतो नागान् ३८ ४२
अविनिन्दंश्चरंस्त्रीणा २७ ४७	अश्वा पूर्वाहनी चासि ५० ७५	अस्त्राकारस्वरूपोऽयं ३० १०
अविप्रवाय धर्माणा १७ ९४	अश्विन्या च दलैर्युक्ता ५५ ३	अस्त्राख्या शक्ति संयुक्ता ३४ ८०
अविप्रवाय रूपस्य ४४ १५	अष्टन्यूनसहस्रं तत् ३० १३	अस्त्राय च फडित्येवं ३३ १०
अविभागा परा शक्तिः ३४ ४३	अष्टपत्रं द्युमं श्वेतं ४० २४	अस्त्रेण गन्धतोयेन ३९ ४५
अविवेकाप्यशुद्धा च १६ १८	अष्टपत्रं सरेत्यन्नम् ५५ १०	अस्त्रेण तारया श्रोत्र्य ४० ९५
अविहायैव तं देवम् ३८ २४	अष्टस्योत्तरवासश्च ३६ १०२	अस्त्रेण दग्ध्या निर्वाप्य ४० ३
अव्यक्तं च तदूर्ध्वस्य ३६ २८	अष्टवर्णविमेदाच्च १८ ३२	अस्त्रेवमिति वाक्यान्ते ४२ ३३
अव्यक्तचेतनाधारं ४३ ६	अष्टहस्तं तदर्धं वा ३७ ४	अस्मान्महार्णवादेवि ५१ ६
अव्यक्तपद्माय नमः ३३ ४५	अष्टाक्षराविमौ मन्त्रौ ५० ५३	अस्मिताख्यो महामोहः १२ २३
अव्यक्तपुरुषेशस्य २६ २९	अष्टाक्षरैकसक्ताना १७ १९	अस्मिन्नवि जगन्नाति १३ २४
अव्यक्तमधुरं योनिः १५ ३०	अष्टाक्षरो हायं मन्त्रः ३३ ३४	अस्मिन् बीजाष्टके माया ५३ १०
अव्यक्तमन्त्रुजं श्वेतं ३६ २१	" " ५० १५३	अस्मिन् हि वर्तमानाना १७ ७६
अव्यक्तमहदायाश्च ५१ १६	" " ५० १५६	अस्य त्वङ्गविधानशः ३१ ३२
अव्यक्तव्यक्तरूपैः स्त्रैः ११ १०	" " ५० १६८	अस्य मात्राविधानशैः २४ १८
अव्यक्तव्यक्तसत्त्वस्या ५० ६५	" " ५० १८८	अस्य विस्तृतरूपत्वात् ५१ ५
अव्यक्ताद्रथकिमापन्नाः ४३ १०१	" " ५० २०१	अस्य व्याहृतयस्त्रिष्वः २४ ४५
अव्याहृतमसंकोचम् २ २४	अष्टाङ्गेन विधानेन २८ २८	अस्या एव परायास्तु ३२ ६३
अव्याहतानन्दगते ४४ २१	अष्टादश ऋचः प्रोक्ताः ३६ ७६	अस्या एवापरा मूर्तिः २५ ४८
अव्याहृतासीच्छक्तिर्मे ४ १०	अष्टादश्या प्रदानं च ३६ १०४	अस्या निष्ठाय तत्त्वज्ञः २५ ३९
अव्याहृतिर्यदुद्यत्याः २ २८	अष्टोत्तरशते वापि ४० ६३	अस्या स्थितो जगन्नाथ १७ ९१
अव्युच्छिन्नं द्विसप्ताहं ४७ २३	अष्टोत्तरशतेऽङ्गि ४० ३३	अस्या हि मन्मत्तौ सक्ताः ५० २३२
अशक्रेणुता रूपे ७ २६	असंख्येयानि तेजासि ४४ ५८	अस्याः पद्मपत्रमो वेदाः २४ ४६
अशिक्षा निशिक्षा चाहं ५० १००	असंख्येयानि रत्नानि ४४ ५८	अस्याः पूर्वभिकारं तु २६ १७
अशीतिं संसरेत्तारा ४३ ५	असङ्गिन्यासि चिच्छक्तिः १२ १०	अस्याः शक्तेः समुद्भूत ३१ १०
अशेषजगदीशाने २७ १	असितं देवलं गर्गं ५७ ३२	अस्याः स्वरूपमौ प्रोक्ता ३२ २८
अशेषमुचनाधार ३२ ४	अमृष्टिर्हि वरं यद्वा ३ ३३	अस्या देव्याः समुत्पत्तिः ९ १९

अ	श्लो	अ	श्लो	अ	श्लो
अस्यामधीयमानायाम्	४४ १७	अह नारायणी नाम	४७ ३	आ कर्णान्नमस स्थान	३५ १७
अस्या रूपाणि पञ्चद्वे	२७ १७	अह नारायणी शक्ति	२ २२	आकारकालदेशादि	५१ १४
अस्या व्याख्यामिमा	२७ ७	" "	२ २३	आकारदेशकालादि	७ ३
अस्यास्त्वेवममी प्रोक्ता	३२ २८	" "	१६ २१	आर्किकन्य समारोप्य	५७ ४३
अस्यैव संशामन्त्रोऽय	२४ ५४	" "	५१ १३	आकुञ्चितपङ्गाकारा	३४ ३८
अहकारस्य यावशी	५ ४९	अह निजजुषी पश्चात्	९ २४	आकुञ्च्य मध्यमाष्ट्रे	३४ ४०
अहकारेण चैतस्मिन्	५ ७२	अहममत्यसबन्धात्	३ १७	आकृतिर्वचसा तेन	५० १६७
अहकारो महाश्चैव	१५ २६	अहमानी परो ह्यासीत्	६ ६	आकृतीरनवेद्याणि	२ ४२
अहकृतिस्तथाप्यात्मम्	७ ३३	अह वा बोधिता तेन	४४ १३	आकृष्य क्रमतो मन्त्र	४१ ५७
अह च कीर्तितौ सम्यक्	५० २३२	अह सख्यायमाना हि	१६ ३८	आकृष्य पूरवेणाय	३४ १२७
अह च ते च कामिन्यौ	५ ५	अह संविन्मयी पूर्वा	३ ८	आकृष्य मनसास्त्र च	३४ १२७
अह च बलमेतेषा	५२ ३	अह स भगवान् विष्णु	३५ ८०	आकृष्य वैष्णव रूप	३२ ६
अह च शक्तिसपूर्णे	४४ २२	अह सा परमा शक्ति	२७ ४	आगमा बहुधा चैव	५२ ७
अहतया विनाहं हि	२ १८	अह हि तत्र विश्वात्मा	१६ ४१	आग्रय रूपमाश्रित्य	३१ १
अहतया समाक्रान्त	२ ६	अह हि तस्य देवस्य	११ ७	आग्नेयी प्रथमा मूर्ति	३० ६३
अहतया समाक्रान्त	२ १६	अह हि देशकालाद्यै	६ ३६	आग्नेयी या मदीया ते	३१ ६५
" "	४० ११६	अह हि शरणं प्राप्ता	१६ ४४	आग्नेयी या हि मच्छक्ति	५० १७२
अहता नाम सा शक्ति	२० ५	अहते गन्धयुक्तेऽय	३७ २०	आग्रये हृदय पद्म	३८ ३८
अहता परमा तस्य	२३ १	अहमर्थं विनाहता	२ १९	आचम्य द्विस्ततो न्यस्येत्	४० ९९
अहता ब्रह्मणस्तस्य	२ १२	अहमर्थसमुत्था च	२ १७	आचम्य प्रयतो भूत्वा	२८ १०
अहताममतावताना	११ ५०	अहमित्यान्तर रूप	२ २६	आचम्य प्रयतो मन्त्री	४२ २९
अहताया मयि व्यक्त	८ १४	अहमित्येव तद्ब्रह्म	२२ ५	आचाररूपो धर्मोऽसी	२८ ७
अहता सर्वभूतानाम्	२ १३	अहमित्येव य कर्ता	३६ ४०	आचार्य आदिशेद्विद्या	२७ २५
" "	५१ १०	अहमित्येव य पूर्ण	१८ ११	आचार्य क्रीडशो देवि	२१ २९
अहताह परा तस्य	२४ २	अहमेकपदी ज्ञेया	१८ ३०	आचार्य प्रणतं शिष्य	४१ ११
अहताह हरेराद्या	६ १	अहमेकपदी दिव्या	१८ ३३	आचार्यदृष्टिपातरय	२१ २६
अहतैव हि चित्तत्वं	१४ १६	अहमेव पराहता	४५ ४	आचार्यश्चेति दीक्ष्यास्ते	४१ ८
अह नाम स्मृतो योऽर्थ	२ ३	अहमेव पुन शक्त	४४ ६१	आचार्यदय संप्राप्य	२७ ३८
अह नापयणस्यापि	२८ ३३	अहमेव हि जानामि	१३ १०	आच्छाद्य नववस्त्रण	४९ ६९
अह नापयणाङ्गस्या	४४ ६०	अहमेवावतीर्णा हि	९ ६	आजानुतो भुव स्थान	३५ ३६
अह नारायणी देवी	९ १	अहरादि त्वक्षेराज	२७ ३५	"	५४ १०
" "	१२ ४	अहिंक्षो दमदानस्य	२८ ५९	आज्यपात्र समादाय	४० ५७
" "	४५ १	अहेतुन् निषयान् कश्चित्	४३ १०६	आज्यस्थालीं पवित्रे च	४० ५४
अह नारायणी नाम	३ १	अरोपनङ्गुतैरेव	४२ १६	आततस्य च सर्वत्र	४० १११
" "	४ १	आ कण्ठान्नमस स्थानं	५४ ११	आतिथ्यतामिमा मूर्ति	३६ ९५

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
आ तृतेरमिषुङ्गीत	४९ १५	आदाय जीवनं गोभिः	२९ ३१	आद्यन्तमिषुरं तन्मे	४३ ८८
आत्तं सीमन्तिनीरूपं	४३ ६१	आदाय तारकं पूर्वं	४५ ७७	आद्यन्तान्त्वंयुक्तं	३३ ६४
आत्मज्ञानमिदं पुण्यं	५० ६९	आदाय तोयकलशं	४७ २४	आद्यमेकं परं ब्रह्म	२७ ३
आत्मनिष्ठेपरार्णवे	१७ ६१	आदाय मूल्यं हस्तो	४७ २८	आद्यवावाहनं कुर्यात्	३६ १००
आत्मनो न्यासकाले च	३४ २	आदाय सर्वसमरं	२७ १७	आद्यमृष्टिष्णो यस्तु	१२ ४९
आत्मनिष्ठसमुद्भूतैः	५० १०७	आदायादौ तु वैकुण्ठं	३३ २४	आद्यस्वमिन्नपाङ्गुल्यः	२ ५४
आत्मभित्तिरमुन्मीलत्	५० ९	आदितः सकलापासी	३८ ८२	आद्यामन्ता च देवेश	१९ ४६
आत्मभित्ती जगत्सर्वं	१३ २२	आदितः सत युग्मान्त्य	३० ४७	आद्यानष्टाक्षरी मन्त्री	५० ७८
" "	५१ २५	आदित्यं वर्णयाम्येन्द्रा	५० १३६	आद्ये कोदो स्वयं देवाः	६ २६
आत्मयोगबलात्तौ स्वः	९ ३	आदित्यवर्णजतं मे	५० १४०	आद्येन पररूपेण	१० १०
आत्मवचेष्टितात्यर्थे	५१ ८९	आदित्यस्या च वर्णांमा	५० १३६	आद्ये पदन्ये वर्णाः	५० ८५
आत्मशालुहते योगी	४३ २१	आदित्याना स्वधा नाभिः	३२ २२	आद्योस्तथान्तयोः शश्वत्	५० १५
आत्मा च सर्वलोमाना	५० ५	आदित्यास्त्येति निश्चेति	४९ १०१	आधाय तैजसे पात्रे	४० ४७
आत्मात्म्यं च यत्किंचित्	५० २१९	आदिदेवं जगन्नाथं	५० २२२	आधारपद्माधारम्य	४३ ३८
आत्मात्म्यं परं सर्वं	५७ ४४	आदिदेवस्तथाकारः	२५ ३	आधारपद्माय नमः	३३ ३९
आत्मात्म्यमभ्यन्यास	१७ ८०	आदिदेवात्मभूतायै	५० २	आधारभूता प्रज्ञायाः	२६ ३३
आत्मानं दर्शयत्येव	३१ १५	आदिदेवान्वितं कृत्वा	४५ ५६	आधारमूर्धपर्यन्तं	२४ ५७
आत्मानं पुण्डरीकाक्ष	४० ९८	आदिदेवान्वितः पश्चात्	४५ ५९	आधारशक्तिभूता च	४९ १०५
आत्मानं मध्यतो ध्यायेत्	३१ ६९	आदिदेवान्वितो घर्ता	४५ ६०	आधारशक्तिमन्त्रोऽयं	३३ ३१
आत्मानं निमज्जाम्येव	४१ ४	आदिभूतश्च वर्णो मे	५० १३८	आधारशक्त्येकारम्य	४० ८८
आत्मानमभिप्रेक्षेद्वा	४२ १४	आदिमन्तोऽन्तवन्तश्च	४३ ८६	आधारशक्त्याधारम्य	४० ३६
आत्मानमात्मनश्चैव	२७ २९	आदिमूर्तिसमै रूपैः	१० २४	आधारपद्विन्म्यासं	५४ ३९
आत्मारोधनदानं च	३६ ७९	आदिवत्पाणिपुगलं	१० ३८	आधाराख्यानि पद्मानि	५० १८६
आत्मायै वा परायै वा	४९ २३	आदिव्यूहस्य देवस्य	६ १४	आधारादिकमोषेते	४९ ८०
आत्मा स सर्वभूतानाम्	२ १३	आदिशिङ्खनयज्ञेयश्चात्	३७ ७४	आधाराधेयमवेन	४४ ४७
" "	२८ ४	आदौ तस्मात्प्रयत्नेन	३४ २१	आधाराधेयभूतानि	४३ ५६
आत्मीयं च यलं पत्ति	४९ ४५	आदौ देवी महालक्ष्मी.	९ ७	आधारान् संप्रवक्ष्यामि	५५ १
आत्मेश्वरवती चाहं	५० ८८	आदौ मध्ये च सर्वेरा	२८ ३२	आधाराज्जाद् द्विपदकान्तं	५० ५८
आर्यवर्णी महाशक्तिः	३१ ३१	आदौ मध्ये तथान्तो च	२१ २२	आधारासनमन्त्राणां	३३ २९
आददाना हविः प्रातं	५० १०४	आदौ शुद्धे समे सिन्धे	२३ ५	आधारे त्रीणि पद्मानि	४३ ४९
आदयादेकमेतेषां	३९ ४४	आदौ सामान्यविधिना	३४ ९७	आधारेशाख्यमन्त्राणां	३३ ४०
आदय्यात्ममिधः सत	४० ६५	आद्यं पर्वं तदेतत्ते	५ १५	आधारेशात्मरूपायै	४१ १
आदर्शो विमलो मृष्टः	३९ २३	आद्यं यत्परमं ब्रह्म	२६ ९	आधारेऽऽत्मशीराणां	१४ ४४
आदानशीलं तं विदि	१९ २३	आद्यं शून्यमयो माता	७ १९	आध्यानोपधिनाधैवं	३ २९
आदाय चाभिमन्याय	३७ ५५	आद्यन्तयोस्तथान्तस्य	२५ ९६	अनन्दं योजयेत्तस्याः	२६ ३३

	अ	श्लो.
आनन्दजनक सद्य	५०	५७
आनन्दमस्य पूर्वं तु	२६	१८
आनन्दाद्यै स्वरैश्चन्द्रि	४५	४६
आनन्दिन च गरुड	४५	२४
आनन्देनान्वित पश्चात्	३३	२४
आ नामैर्हृदयान्तासु	३१	२५
" "	३६	२५
आ नामेस्तेजस स्थान	३५	३६
" "	५४	११
आनीतस्याय शिष्यस्य	४१	२८
आनीय दृढसन्त्ये	४१	१०
आनीय भगवद्भक्तान्	४१	१३
आनुकूल्यमिति श्रोत	१७	६६
आनुकूल्यस्य संकल्प	१७	६०
आनुकूल्यादिक भाव	१७	६५
आनुकूल्यैतराभ्या च	१७	७७
आन्त करणिकी चैव	७	२८
आन्त करणिको वर्ग	११	३५
आन्तर यदनालम्बम्	१४	३२
आप इत्यनया कुर्यात्	५०	३२
आपगाभिरिवाम्भोधि	५०	१०९
आपादमूर्धपर्यन्तम्	४१	१४
आप्यायन च पात्राणा	३७	३६
आ नस्तिदेशादा मूर्ध	३२	५९
" "	५०	१८५
आब्रह्मसम्पर्यन्त	२९	४६
आभिरर्प्याभिरित्येवं	३६	१११
आभिरुचमनीयामि	३६	१११
आमिश्रतमृमिश्राहं	७	४४
आ भ्रुवोर्मदत स्थानम्	३५	३७
" "	५४	१२
आमनन्ति यमा मान	२७	८
आ मूर्धश्चरणान्तं च	३५	६६
आ मोक्षार्तिचारेण	५०	२०६
आमोदमिव पुष्पस्य	३६	११७

	अ	श्लो.
आयसं क्षुद्रकर्मार्यम्	३९	४१
आयु प्रजयशोद स्यात्	३९	४४
आयुधानि च देवाना	९	१०
आयुधैर्भूतैर्दिव्ये	१७	२४
आयुरारोग्यभूत्यर्थ	३९	४१
आरक्षाधरविभ्या च	३६	१२७
आरक्षाधररत्ना च	४५	१९
आरमेत सुधी कर्म	४९	१३८
आरादेशोदोषाणा	५०	९८
आराधन च सर्वेषा	५०	३
आराधनस्य सिद्धयर्थ	२२	१९
आराधनाधिकारार्थ	३४	९२
आराधयितुकामस्ता	१	४८
आराधयेज्जगन्नाथ	३६	८७
आराधयेत्ततो मायाम्	४९	४
आराधयेद्देते पूर्णे	३७	२२
आराधिता सती सर्वान्	२८	५
आराध्य महिर्षि विष्णो	१	४६
आराध्यावाहन कुर्यात्	४९	१०९
आरोह स तु विज्ञेय	१५	२३
आरोहन्ति शनै कोशान्	६	३१
आरोहमवरोहं च	७	४८
" "	५१	२३
" "	५१	३२
आरोहेणावरोहेण	५१	१०
आर्द्राभिति च मत्तान्	५०	३३
आर्यलक्षणपत्र	२१	३६
आर्या ब्राह्मी महाषेनु	४	६६
आर्हतेश्चानवैवाह	२५	४४
आलम्बन धिया चैव	२५	३४
आलम्बितचतूरूप	२	३८
आलोकनरिक्त्वस्यम्	७	४०
आलोकस्तीक्ष्णता व्याप्ति	१९	२६
आलोकेनाधिभूतस्या	२९	१५
आलोचनानि कथ्यन्ते	५	५९

	अ	श्लो.
आवयो पश्चिमाब्जस्य	३८	३६
आवयो संमुत्तासीन	३८	६२
" "	३८	६४
" "	३८	६६
आवयो स्थूलयोऋष्ये	३८	७८
आवहत्याशु सवोष	४१	४०
आवाभ्यामुत्थित तेज	३६	७२
आवाहन तत कुर्यात्	४९	१४२
आवाहनविधौ श्रोत	३८	२५
आवाहनासने सार्थ	३६	७०
आवाहने तथाप्ये च	४०	१९
आवाहयामि लक्ष्मीश	३६	९४
आवाहयेत्ततो मनः	३८	५
आवाह्य मा यजेत्यश्वात्	३७	७५
आविद्धमात्मनो रूप	१२	१०
आविद्य मत्स्वरूप तु	१३	३०
आविद्यामि महायोग	४३	१८
आविद्यामुमहङ्कार	५	३७
आविद्याविश्य कुरुते	४	३०
आर्द्रासन समुत्तिष्ठत्	२८	१८
आर्द्रयो नाम को देवि	१२	२
आशित तर्पित पश्चात्	४१	६३
आशितौ लिङ्ग धाङ्गी	४२	३३
आशु दूरगमव्यक्त	४३	९६
आश्चर्यज्ञानरूपश्च	२७	१२
आश्रमणा गृहस्थश्च	५०	२३०
आश्रिताश्रयरूपाणि	४३	५५
आश्रित्य ह्यानल भाव	३२	९
आश्वासनाय जीवाना	१७	७
आ सकाराचतूरूप	२०	२०
आसत्तिप्रपन्नार्थे च	५२	९
आसन चक्रमास्थाय	२८	४०
आसनस्य स्मरेत्यादान्	३६	१३
आसनाध्यादिभोगेषु	३६	९९
आसनेनार्चयिष्यामि	३६	१०९

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
आसा चतसृणामेका ४५ ९८	इति ते तारिकामूर्तिः ४४ ५१	इति स्मरन् जपेदेक ४० १७
आसीनाः सर्वे एवैते ३८ ५८	इति ते तारिकारूपं ४३ ११७	इति खगादिभिः पङ्क्तिभिः ३६ ११४
आसीनो मध्यतः सम्यक् ४२ ६५	इति ते दर्शितः सोऽयं ४४ १६	इतीदं परमं बीजं ५३ १५
आसीनौ सकलेशानौ ३६ ७०	इति ते परिवाराणा ३८ ७७	इतीयं सिद्धिदिस्ते ४३ ११८
आस्तिकः श्रद्धधानश्च ५७ ५१	इति ते मयतो भक्तिः ३३ १२१	इतीयं भूतशुद्धिस्ते ३५ ८१
आस्ते नारायणः श्रीमान् १७ २७	इति ते मन्त्रवर्गोऽयं ५२ २३	इत्थं चतुर्विधैर्मोरीः ३६ ९३
आस्थाय पञ्चविन्दात्मा ३१ ६७	इति ते लेखतः प्रोक्तः १५ ३३	इत्थं ते कथितः शक्र २५ १
आहुतीना दद्याद्ब्रह्मा ४१ ३६	इति ते लेखतः शक्र ११ ५१	इत्थं तेऽनुचरा येयाः ४५ ७३
आहूतस्य ततः सार्धं ३८ १७	इति ते सकलं मन्त्रे ५७ ४५	इत्थं ध्येयाः समम्भ्यर्च्य ३७ ४८
आहूय स्नापयित्वा तौ ४२ ३१	इति ते सायविविधानं १६ २५	इत्थं प्रभावामेवं मा ३ ३१
आहोरात्रिकमाचारं २८ २	इति ते सुरशार्दूल ३१ ६२	इत्थं बहुविधैर्मन्त्रैः ३६ ३२
आह्निकं विधिवत्पूर्वं २७ ३४	इति ऋष्यन्ततत्त्वशाः ५० ८३	इत्थं मा चिन्तयन् योगी ४३ ४८
आह्निकाध्याययोश्चैव ५२ ७	इति दोष्नामिपेकी ते ४१ ६६	इत्थं मामम्बुजाक्षं वा ४२ ५३
आह्नादजननी गङ्गा ८ ३५	इति नानाविधं तन्त्र ५१ ३	इत्थं यदा यदा बाधा ९ ४४
इहैरुमस्य युग्मस्य २७ १३	इति पञ्च गुणा एते २ ३५	इत्थं यदिष्टं यद्व्यं २६ १७
इच्छयान्मुक्तं रूपं ३ ५	इति पञ्चदशाणोऽयं ३३ २८	इत्थं विराटतत्त्वस्य ४३ ११७
इच्छयापस्तयाक्षानि ४९ ४२	इति पिण्डविकर्षात्मा २९ ६७	इत्थं व्यक्लिष्टे तत्त्वे ८ १६
इच्छाशानक्रियामय्याः २९ ११	इति पिण्डस्वरूपं ते २९ ६३	इत्थं शक्र विजानीहि १३ १६
इच्छाशानक्रियारूपं २७ १३	इति प्रसादिता तेन १ ६०	इत्थं शान्तोदितावस्था २ ५१
इच्छाशानक्रियारूपा २७ १४	इति प्रागादिभिः पङ्क्तिभिः ३६ ११४	इत्थं शिष्यतनुस्नाना ४१ ४०
इच्छाशानक्रियारूपैः २६ २०	इति माय्यमिदं बीजं २६ ४१	इत्थं संवित्सिवासम्प्यात् ३६ ५७
इच्छात्मना तृतीयं, स्यात् १९ ४	इति मुद्रागणः सर्वेः ३४ ९२	इत्थं संस्कारसंपन्ने ४९ १४७
इच्छा प्रीती रतिश्चैव ८ २७	इति मे मूर्तिमन्त्राणा ४५ १२३	इत्थं सपरिवाराभिः ४५ १२०
” ” २० ३५	इति यस्य मतिर्नित्या १५ ३६	इत्थं ज्ञानादिभोगेषु ३६ १०६
इच्छामस्तदिदं धोतुं १ ३३	इति या गर्हानिस्तत् १७ ७०	इत्थं शक्रपट्टकस्य ३३ ३९
इच्छारूपपती साह २१ ६	इति यागविधिः शक्र ४० १०३	इत्थं शक्रकुहरे शेषं ३० १६
इच्छेति सोम्यते तत्तत् २ २८	इति रूपप्रमायौ तौ २६ ३०	इत्थं शक्रलिप्सयुत्थं ३६ १६
इज्येयं हृदयान्तं स्या ३६ १	इति वाच्या जगद्योनि २६ २१	इत्थं पीठपूजान्तः ३३ ४८
इडा रतिः प्रियाकारा ३३ २२	इति व्यामिश्रद्वयं तत् २८ ५१	इत्थं धारणा मत्तः १९ २८
इतराणि स्वरूपाणि १० २०	इति व्यूहनयोपेता २९ ४०	इत्याशाल्य प्रियं सम्यक् २८ २०
इति तस्य घञः श्रुत्या १७ ६४	इति शक्र परं रूपं ११ ८	इत्यासनाख्यमन्त्राणा ३३ ४८
इति तस्या घञः श्रुत्या १ १६	इति धेचोदिता देवी ५१ ८	इत्युक्तं ध्यानमहानां ३८ ६८
इति ते कथितं शक्र ५० २२६	इति धंशमनुः शक्र ४४ १४	इत्युक्तः प्रत्युक्तचेदं १७ ५९
इति ते कथिताः सम्यक् १६ ४२	इति धंशोपितः शक्रः १ ४८	इत्युक्तो देवदेवेशः १७ ४८
इति ते कथिता शक्र २७ ४९	इति ज्ञानविधिः सम्यक् ३४ १४१	इत्युक्त्यादर्शनं याति ४८ १९

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
इत्युक्त्वाः भगवान् भद्रे	५७ २७	इन्द्रियच्छिद्रविधुराः	१७ १६	ईदं ग्लक्षणसंयुक्तं	२१ ४०
इत्येतत्कलं वस्तु	१४ ५३	इन्द्रियाणां मनः श्रेष्ठं	५० २२९	ईदं शीथं महाविद्या	२६ २५
इत्येतन्मयमेवेदं	२४ ४६	इन्द्रोऽपि विस्मितः	५७ २८	ई नाम पूर्ववद्देवी	३२ ४८
इत्येतान् मयि दृष्टार्थान्	५० ६७	इन्धनं दीपनं ज्ञानम्	२६ २२	ई माया परमा शक्तिः	२६ १६
इत्येते रश्मयो ज्ञेयाः	२६ ४२	इमं शृणु महाश्वर्यम्	४२ ६३	ईशालादिभूम्यन्तं	४१ १६
इत्येते लेशतः शक	९ ५६	इमा चतुष्टयीं हित्वा	४३ ३७	ईशाद्यनुप्रदेशस्यं	३० २०
इत्येवं कथितो व्यूहः	३० ६५	इमा देवीं स्तुवन्नित्यं	९ ४८	ईशानसोमदिहमध्ये	३६ १८
इत्येवं ते मयोद्दिष्टः	४० ११९	इमा विद्यामयीं मूर्तिं	४४ ६२	ईशानाय नमः पश्चात्	३३ ८६
इत्येवं भगवान् योगी	३५ ८०	इमास्तिस्रो ह्यवस्था मे	३२ ३	ईशानुप्रह्वयभ्यात्	११ ४७
इत्येवं सर्वगा व्याप्तिं	३६ ५६	इमे पूर्वापरीमायं	२५ ५१	ईशितव्यं कियद्भेदं	३ २१
इत्येवमज्ञोपाज्ञाना	३३ १४	इमे मुद्रे महाभागो	३४ ९	ईशितव्यं च तद्विभ्रं	१२ ५
इत्येवमनुसंदध्यात्	५० २१३	इमे शक्ती परे दिव्ये	२५ ५०	ईशितव्यं तु विज्ञेयं	३ १४
इत्येवमनुसंधाय	२७ २४	इमौ स्वरसतोऽसक्ती	१६ १५	ईशितव्यं द्विधा प्रोक्तं	३ २३
"	५० २२२	इयं चतुर्विधा शक्तिः	५७ ११	ईशोशितव्यमावेन	३ १३
इत्येवमन्तर्यागस्ते	३६ १५०	इयं प्रकृतिरव्यक्ता	१६ १२	"	३ २१
इत्येव लेशतो मार्गः	४ ३२	इयं बीजत्रयी विद्या	२६ ३५	ईशोशितव्यभेदेन	१२ ५
इत्येव सह सिद्धाहम्	८ ३७	इयं मातृदद्या सा मे	७ १२	ईशोशितव्यसवन्धात्	१७ ७१
इदं च शृणु देवेश	४३ ७३	इयं योगिर्हि मन्त्राणा	२० ५२	ईशोशितव्यसंभेदं	४३ ११६
इदंतया यदास्तीढम्	२ ७	इयं वागीश्वरीमुद्रा	३४ ७२	ईशो नारायणो ज्ञेयः	३ १४
इदंतयावलीढं यत्	१८ १२	इयं श्राद्धसहस्रेभ्यः	३४ ७६	ईशोऽहमीशितव्यो न	३ २२
इदं तितीर्ता पारम्	१७ १०२	इयं सा परमा निष्ठा	२५ ३८	ईश्वरः परमो भूत्वा	३१ ७६
इदं रहस्यं परमं	५७ २६	इयं सा परमा मूर्तिः	३२ १८	ईश्वरश्चोत्तमाख्यश्च	२५ १५
इदं शरणमज्ञाना	१७ १०१	इयं सा परमा शक्तिः	२५ ३७	ईश्वरात्परमं तत्त्वं	४१ ४८
" "	२४ ५१	इयद्रिततिनिस्तीर्णा	१८ ३६	ईश्वरीत्येव मे नाम	५० १६१
इदमर्थं गृहाणेति	२३ ३१	इयद्रिस्तृतिमापन्ना	३२ ५३	ईश्वरी सर्वभूताना	१७ ३२
इदमाधारपट्टकस्य	३३ ३९	इयमासनमुद्राणा	३४ ४२	ईपत्तिर्गगतिरप्यष्टौ	३४ ६७
इदमाधारधनं प्रोक्तं	४६ ४०	इयमेव निर्यस्ता	४४ ४९	ईपदद्वयमूले तु	४५ १०९
इदमुक्त्वा प्रजेत्तूर्णं	४९ २२	इयमेवेश्वरा देवी	३२ ४४	ईपदुच्छ्रयनता तस्याः	१५ २९
इदानीं शृणु संक्षेपात्	३६ ७५	इष्टसंख्यामणिप्रोत	३९ ४७	ईपद्भेदेन विज्ञेयं	३ ६१
इदानीं श्रोतुमिच्छामि	१० २	इष्टस्य मातृश्रेष्ठि	१२ २९	उक्त कर्णो ऋष्य नागा	२३ २२
" "	५० ४	इष्टासि मे प्रिया चेति	५७ ३८	उवारं चेश्वरे प्राये	२४ २९
इन्दुमेष्ट्यनुदामाया	३१ ६६	इष्टासि सर्वदेवानां	५० १९०	उत्तरो भुजनाख्यश्च	२५ ५
इन्दुमण्डलसंरीतः	३१ १७	इष्टाभिमानाब्दं च	३३ १०६	उत्तक्रमेण मां पूज्यं	३८ २५
इन्द्रपत्नी महाप्रेतुः	३२ ७१	ईवारः पञ्चान्द्रियं	२५ ४	उक्तभूषणयोगिन्याः	३८ ६७
इन्द्रादीन् उत्सरेदही	३८ १	ईशिता च यदा देयैः	४ ५३	उत्ताभ यतमानाश्च	४९ ९६

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
उक्ता सूर्यमयी शक्तिः	२९ ३२	उत्पत्तिर्युद्धविक्रान्तिः	९ २७	उद्धरेदीप्तिर्तं मन्त्रं	२३ ३४		
उक्त्वा मन्त्रानयोच्चार्य	३६ ९७	उत्पत्त्येते यरोम्मत्तौ	९ २८	उद्धतेषु पदार्थेषु	१८ १६		
उक्त्वा विद्युद्विवाकाशे	५७ २६	उत्पन्नं तारयादाय	४० ४२	उद्धृत्य तारया पूर्वं	४० ३५		
उच्चरन् परमं मन्त्रं	३८ ६	उत्पाद्य ज्ञानतो भोगान्	५५ १७	उद्भावयामि तन्मग्नम्	१५ १४		
उच्चासीचे पतन्तस्ते	१३ ३	उत्पूय तारयाग्री तत्	४० ५९	" "	१६ ३८		
उच्चार्य तारिका पूर्वं	४० ५१	उत्सादं सर्वविघ्नानां	३४ २२	उद्यच्छब्दोदयः शक्तेः	१८ २२		
उच्चार्य प्रणवं तत्र	४१ २५	उत्साहश्चेति वर्गोऽयं	४५ ७०	उद्यजानुमनेनास्त्रं	३१ ४८		
उच्चार्यमाणं क्षेत्रं स्यात्	२१ २१	उदकान्तरितिः सार्व्यं	४९ ८९	उद्यतोत्थं लिमृद्यायाः	२ ३६		
उच्चावचानि तत्त्वानि	१४ ५१	उदग्गतं लिखेल्यत्रं	२३ १५	उद्यत्कारण्यसंतान	१३ ७		
उच्चावचानि पापानि	४२ ७	उदग्गगोऽसिकुण्डस्य	४० ५३	उद्यन्ति मत्त एवेते	५२ २		
उच्यमानानि देवेश	३१ ८२	उदयास्तमयापस्याः	२४ ६०	उद्यन्ति मन्त्रब्रह्मालः	१८ ३७		
उज्ज्वलारविन्दाक्षः	४४ ५३	उदयेऽस्तमये चासा	५७ १५	उद्यन्ति सर्वाण्यस्त्राणि	२९ ४३		
उत्तमं पुरयं ह्रीं च	२७ ४२	उदराय च पृष्ठाय	३३ १२	उद्वर्तनार्थं तदनु	३९ ८		
उत्तमा गुणसंपन्ना	२७ ४४	उदासीनो भवानेवं	१७ ५३	उन्नते दक्षिणतले	४४ ४०		
उत्तमा. पञ्चरात्रस्याः	२२ ३६	उदितं संस्परेद्देवं	३६ ३४	उन्मिपत्यजहद्वयं	२२ ८		
उत्तमाङ्गे तु हृन्मध्ये	४६ ६	उदिता ते सुरेशान	३० ६४	उन्मिपत्यात्मनं कृत्वात्	३२ ३३		
उत्तमादिकरालान्ते	४४ ३३	उदितानेकसाहस्र	५० ३९	उन्मिपन्ति यदा तुल्यं	४ १३		
उत्तरं चारणि ध्यायेत्	४० ४१	उदिता ब्रह्मणो भूयः	२९ २९	उन्मिपन्त्यः पृथक्तत्त्व	२ ५०		
उत्तरे शार्करिं शक्र	५५ ९	उदिता सा पुरा विष्णोः	३५ ३४	उन्मेष एव सम्यक् सः	२७ ११		
उत्तरे सप्त सुर्येषु	१९ २५	उदिति ब्रह्मणो नाम	५० ९४	उन्मेषः पञ्चमः पष्ठः	१९ ४		
उत्तरोत्तरमृच्यामि	५० १४७	उदितो जगतोऽर्थाय	३१ १४	उन्मेषः परमो विष्णोः	२९ ५		
उत्ताने दक्षिणे पाणौ	३४ ३७	उदितो हि स सर्वात्मा	२० १७	उन्मेष. प्रथमस्तस्य	२२ १२		
उत्तानौ तु करौ कृत्वा	३४ ५८	उदीच्यद्द्वाराम्ये तु	३८ ४९	उन्मेषयामि देवस्य	११ ६		
उत्तानौ संहृतौ पाणौ	३८ १०	उदुम्वरस्य मूले तु	३७ ४२	उन्मेषस्तत्र यो नाम	५१ १२		
उत्तारं प्राणिनामस्मात्	१७ ४७	उदेति या समीचीना	१६ २८	उन्मेषस्तस्य यो नाम	२ २१		
उत्तारणाय जीवानां	२२ १८	उदेति सकलं शक्ति	३६ ४५	उपभ्रानीयकं विद्यात्	२३ २७		
" "	३६ ७१	उदेमि बहुधा चैव	५२ ५	उपनीय ततो बहि	४० ४६		
उत्तारयन्ति वैराग्यं	२२ ३०	उदेमि भवतो देवात्	२९ ९	उपपत्तिरियं प्रोक्ता	४३ ८५		
उत्तारहेतवोऽमीयाम्	१७ ४९	उदेमि योगिनामन्तः	५० ५५	उपमुद्दृश्यामरान् भोगान्	४७ १५		
उत्तिष्ठ ब्रह्मण इति	४९ ७३	उदेमि सततं प्रोक्ता	५० ५९	उपरक्तो जगद्येस्तु	१४ ३६		
उत्तीर्णा सर्वदोग्धेः	५० १७९	उद्वतः प्रथमो योऽष्टः	५० ११४	उपर्युपरि योगेन	३७ ६३		
उत्थायापररात्र तु	२८ ५०	उद्वते विमले सूर्ये	४९ ७२	उपनासादिभिराद्रत्	४२ ११		
" "	४३ १४	उद्गाहयति वै यस्य	४८ २१	उपसंहृत्य च न्यासम्	४० ९४		
उत्पत्ति युद्धविक्रान्ति	९ १३	उद्गाहयति धृरेक्षते	४५ ७३	उपसंहृत्य भूम्याद्यं	४१ २९		
उत्पत्तिप्रलयौ चैवा	५१ १	उद्धरेत्ययमं तारं	३३ १८	उपरतोर्थं तथा चापः	४० ९५		

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
उपस्रग्धागन्धादि ५३ ६	उभयस्मात्तत्तथासीत् ५ ५१	कृम्या हिरण्यपूर्वाभ्या ३६ १२१
उपस्रस्य तदानभ्यम् ५ ६४	उभयस्मात्समुद्भूतम् १६ ७	कृम्यजु सामसंघाते २५ ४१
उपस्याय निवसन्तम् २८ २३	उभयोरग्रतः शारदाः ३४ २२	कृम्येदाद्यं चतुष्कं च ३६ १७
उपाङ्गकल्पना कार्या २४ ७२	उभयोरपि तावदि ५१ २०	कृचः पूर्वदिशामाने ४९ ९७
उपाङ्गत्रियुगस्याय ३४ २९	उभयोर्हस्तयोः पश्चात् ३४ ३२	कृचस्ता गिद्धि देवेश २९ १७
उपाङ्गानामियं मुद्रा ३४ ३०	उभावैतौ मतौ भक्तौ २८ ५३	कृचो यजुषि सामानि १८ ४१
उपायं वृणु लक्ष्मीयं ५७ ४५	उभे एते मते दिव्ये २६ ६	कृजूमधोमुखीं कुर्यात् ३४ ४१
उपायः सुप्तः सोऽयं १७ १०५	उभे संस्था मते सर्वा २६ ६	कृष्टं चेत्यादिसूत्रेण ४९ ७१
उपायत्वग्रहं तन १७ ९९	उभे ह्येते विचिन्त्याय २६ ७	कृते पापं प्रियं कुर्वन् ४२ ३८
उपायाश्चतुरः शक १५ १६	उमा गौरी सती चण्डा ५ १३	कृते पापादिभ्यं नार्याः ४३ ७१
उपायाः के च चत्वारः १५ १५	उल्लिखेन्नयने नेत्र ४९ ७५	कृद्वास्त्वग्रहं गुणैर्विष्णोः ५० १४६
उपायाः क्रियामाणास्ते २८ १३	उष्णाम्बु चन्दनं चन्द्र ३९ ९	कृदिहृदिः समृद्धिश्च ४५ ३३
उपायादिरतः शश्वत् १७ १०३	उकार ऊर्जौ लोकेदाः २५ ५	कृपयः ग्राहुरेवं मा ५० ७३
उपायानामुपायत्व १७ ९४	ऊरुभ्यामथ जनुभ्या ३३ १३	कृपयो नाम चकुर्म ५० ७४
उपाया नैव सिध्यन्ति १७ ६९	ऊर्जं निहाय तत्स्थाने ३३ ९०	कृपयो भयमावहा. ५० ११५
उपायान्वेदगायत्री ५० १२	ऊर्जं व्यापिसमायुक्त ३३ ६१	कृपयश्च तर्पित्याय ३४ १२६
उपायापायमुच्यते २८ १७	ऊर्जंहीनं तु यत्सर्वं ३३ १०२	कृपारो विष्टराख्यश्च २५ ६
उपायापाययोर्मध्ये १७ ८३	ऊर्ध्वं चकाप च स्वाहा ३१ ३४	लृकारो दीर्घघोणश्च २५ ७
उपायापायसंस्थागी १७ ५८	" " ३१ ३५	ए ऐ ओऔ च विभेयी २३ २१
उपायापायसंयोगे १७ ९२	ऊर्ध्वं चापश्च वा भित्वा ५० १८३	एक एव परो देव २१ १
उपायाश्चापपायाश्च १७ ५६	ऊर्ध्वं नयन्पुपायास्तं १७ ५८	एक एवावतीर्णो हि ८ १३
उपायाश्चोदिताः शास्त्रैः ५० २१६	ऊर्ध्वं टग्गाहुवक्त्रश्च १ ५०	एकं तच्चिद्वर्नं शान्तं २ १०
उपायास्ते च चत्वारः १५ १४	ऊर्ध्वं माजानुमुञ्जीय ३५ ४३	एकं नारायणं ब्रह्म ८ ५
उपायास्ते त्रयः पूर्वं १७ २	ऊर्ध्वं मात्मन उञ्जीय ५४ १६	एकं सर्वमिदं व्याप्य २४ ३
उपायैर्मा तदाराध्य १४ ५७	ऊर्ध्वं वक्त्रं मुनिश्रेष्ठ ४५ ११८	एकः पादगुण्यपूर्णमा ४२ ४६
उपायैर्विभिधैः शश्वत् ९ ५९	ऊर्ध्वां दधःस्वितैर्नामैः ३१ ५७	एकद्विभ्यादियोगेन ३२ ५५
" " ११ ५४	ऊर्ध्वांघोऽनल्लक्ष्मिभिः ३३ १५	एकधा च द्विधा चैव ८ ११
उपायो मम मे देवि ५० २२१	ऊर्ध्वांघो व्यापकत्वेन ४९ ११३	" " ५२ १
उपायोऽयं चतुर्यस्ते १७ ७६	ऊर्ध्वोरा चण्डाद्वात् ४१ २४	एकधा द्विचतुर्धा च ८ २०
उपायो यस्तृतीयस्ते १६ ३०	ऊष्मान्तं स्वस्वरस्य १८ ३१	एकपादसितो मीनी १ ४५
उपासनमकारश्च १८ ५	ऊहापोहनिधानश्च ५७ ५३	एकमात्रे तु जीन स्यात् २१ २०
उपासनोद्योगी च १८ ६	ऊर्ध्वं पञ्चभिर्ग्राभि ४९ १४३	एकमादो परं तत्त्व २६ ३
उपायाण्य प्राप्ते ५० २२०	ऊर्ध्वं सप्तभिर्ग्राभि ३६ ९३	एकमूर्तिरियं दिव्या १० १६
उपाये विधिन्मन्त्री ४२ १९	ऊर्ध्वं द्वादशभिर्ग्राभि ४९ ७२	एकमं नक्तोद्देशात् ४५ ११७
उपाये चतुर्दश ४२ ६४	ऊर्ध्वं भक्तगृभिर्दश ५० ३१	

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
एकपट्टयणको मन्त्रः ३३ ६८	एकैकस्या अर्धख्याताः ४५ ९७	एतस्वीदर्शनं बीजं २९ ५७
एकसिन् हृदये तोयं ५५ ७	एकैकाम्रेः शिखाः सप्त ३० ४७	एतदभ्यस्त्यमानं हि ५० २२५
एकस्वरं द्विस्वरं वा २१ ११	एकैकेन तु मन्त्रेण ३४ ८०	एतदादीनि सूक्तानि ३१ ११
एका दीपाकृतिं ध्यायेत् ५५ ५	एकैव चावतीर्णाहं ८ १४	" " ३१ २०
एकारोऽन विमुक्ताय ४ ५	एकैव भिन्नवर्णा या २३ १०	एतदाद्य महाबीजं २४ ४८
एकाञ्जनानात्रपिने (?) ५७ ३३	एकैवाहं तदाभासे २८ ४७	एतदीश्वरसंधानं ४९ १२७
एकादशीं च ता नीत्वा ३५ ३१	एकैवैषा परा देवी १ ४५	एतदेव प्रतिष्ठानं ४९ १४६
एकादश्या द्विपट्टकाया ३५ ३९	एकोनविंशत्यर्णोऽयं ३३ २१	एतदेव भद्राणि २९ ५८
एकानेकस्वभावा सा ४४ ४६	एको नारायणः श्रीमान् २८ ३	एतद्विधानमातिष्ठन् ४७ ३५
एकान्तं स्थानमासाद्य ५३ २	" " ४१ ३	एतद्व्यूहान्तरं नाम ४ २८
एकान्तदेशमासाद्य ३४ १३५	" " ४४ ३	एतन्मुद्राचतुर्कं तु ३४ ५१
एकान्तभावमापन्नं १ ५४	एको नारायणो देवः १३ ३८	एतन्मे सकलं ब्रूहि १५ ७
एकान्तबीजो लघ्वाशी ४८ १३	" " १७ ३	एतस्या चाल्पमानाया ४० २२
एकान्तिनो महाभागाः १७ १७	" " ३६ ६९	एता दिग्मुखाञ्चुत्वा ९ ५३
एकान्ते विजने स्थित्वा ४७ ११	" " ३८ १	एता मिश्रेणिका गृह्य ५० २३३
एकार्णवशयो देवः २० ३९	एको नारायणो विष्णुः १६ २३	एताश्चतुर उद्धृत्य ३३ ४१
एकार्णवान्तःशायी च ११ २०	एको नारायणो हंसः ४९ ५९	एताः पञ्चदशावस्थाः १९ ९
एकार्णवीकृतं सर्वं ४० ९	एकोऽयन्तुतयौदार्य २ ५५	एताः प्रकृत्यस्त्वष्ट्री १५ २७
एका शक्तिः क्रियाह्वाना ३१ ७९	एतच्चतुर्ण्यं मन्त्रं २१ १४	एताः प्रधानभूतास्ताः ४५ १३२
एकाहं परमा तस्य ४४ ३	एतच्च निखिलं यच्च १८ ८	एताः संशस्तथा चान्याः ४ ४१
एकाहं परमा शक्तिः १७ ४	एतच्छक्तिचतुष्कं तत् ५७ १८	एतादृशं विधिं कृत्वा ४२ १०
" " ३६ ६९	एतत्सत्परमं धाम २४ १४	एतानादित्यवर्णंति ५० १४२
एकाहुत्वैष शुद्धयात् ४२ ५७	एतत्तद्विष्णवं रूप २४ ७	एतानि तव नामानि ४ ६३
एकीकृत्य मयि न्यस्येत् ४० ७७	एतत्तु परदारयु ४३ ८०	एतान् कृत्यान्लारूढान् ४५ ४९
एके काले वदन्त्येत् ३६ २९	एतत्तु वैष्णवं धाम १ ४१	एतान् मयि गुणान् दृष्ट्वा ४ ५३
एके चिदासनादूर्ध्वं ३६ ३०	एतत्ते कथितं शक्र ३ २०	एतावती चले विन्धे ४९ १४५
एकेन पञ्चमेनैव ३६ २६	एतत्ते कथितं सर्वं ५० २३७	एतावत्यधिकारे तु ४१ ३३
एकेन वा समाराध्य ३६ ११५	एतत्ते वैष्णवं धाम २४ १२	एतावद्भगवद्वाच्यं ७ ८
एकेनैव तु मन्त्रेण ३४ ८०	एतत्पृष्टा मया ब्रूहि ३ १२	एतावाननयोर्मदः २६ १३
एकेयमुज्ज्वला दोता ३२ ५९	" " ६ ४२	एताश्चतसस्तन्यो मे ४५ ९६
एकैकं च हृदादीना ४७ १३	" " १० ३	एतास्तु विविधा देवाः ४० ६८
एकैकं योजयेद्विभम् ४२ ६०	" " २२ २	एते चित्तमधिष्ठाय १५ ३५
एकैकशः समस्ता वा ४५ ९५	एतत्संक्षेपतः प्रोक्तं ४७ ३४	एते त्रयो गुणाः शक्र ३ ७
एकैकशो दिशो वारि ३४ १२४	एतत्सङ्कपरिवारं ४५ ४०	एतेन्यो मगनद्वयः १ ११
" " ५० ८६	एतत्सङ्कमचरिं तु ५ ७९	एतेषा क्रमशो व्याख्या १२ १६

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
एषा सा प्रथमा रीतिः	१०	२३	ओमित्येतत्समुत्पन्नं	२४	६	कनीयस्वी तथाहुषी	३४	८८
एषा सा योगिना निष्ठा	१	४३	ओमो म्रियता भगवान्	३६	११०	कवन्वहारा शिरसि	४	५९
" "	३२	१७	औदासीन्यच्युतिः प्रोक्तः	७	३६	कमलं चाग्निरूपं च	३३	३५
एषा सा वैदिषी निष्ठा	१७	९१	औदासीन्यच्युतिर्या सा	५	७२	कमलश्च करालश्च	२५	११
एषा सा वैष्णवी माया	९	१८	और्वं च पञ्चकं चैते	३३	२	कमलानलसर्गाणां	३०	३
एषा सा वैष्णवी सत्ता	३२	१७	और्वोऽयं भूधराख्यश्च	२५	९	कम्पो मन्त्रसमावेदो	३६	५४
एषा हि श्रेयसो मूलम्	१	३७	कः किं कस्मै किमर्थं वा	४०	१११	करणं द्विचिं निदि	५१	२०
एषैव जगता माणाः	१	३८	कटिमूले तथोर्वोश्च	४९	९२	करणं संप्रदानं च	१४	४६
एषैव जगतामिच्छा	१	३९	कण्ठात्त्वन्तराग्नौज	४३	४३	करणं साधकतम	२९	४४
एषैव सृजते काळे	१	३९	कण्ठहृत्पद्मयोर्मध्ये	४१	२२	करणव्यापृतौ पाणी	४४	४२
एहोहि परमं धाम	४७	१५	कण्ठादा पादतः स्वासी	३४	३४	करणानि तु बाह्यानि	७	३८
ऐक्यमनुसंभ्रमते	२८	४७	कण्ठोरोसोऽन्ते च	४३	३	करणानि दश नीणि	५	७९
ऐक्यमावयोर्भावा	३६	१२०	कथं त्विमे भविष्यन्ति	१७	३९	करद्वयं समुत्तानं	३४	७७
ऐकरूप्यं द्विरूपत्वं	६	३९	कथं वै शपयेन्मन्त्रान्	२२	१	करद्वयमसल्लं	३४	७९
ऐन्द्रोऽप्यमीरितो मन्त्रः	३३	८०	कथं स चोपदेष्टव्यः	२१	३०	करद्वयेन बन्धियात्	३४	४४
ऐशकोर्गं तथा कुर्यात्	३७	११	कथं सृजति वै लोकान्	३	३२	करन्यासं पुरा कृत्वा	३५	६०
ऐश्वर्यं योगधाता च	३५	८	कथयन्ति मुनिस्त्रीर्णौ	९	१३	करन्यासं विना देह	३६	१३२
ऐश्वर्यवीर्यं प्रसुभ्रः	३	५४	कथ्येश्वरि तत्सर्वं	१	५९	करयोर्ध्रियाङ्गुल्यः	३४	२५
ऐश्वर्यशक्ति विज्ञान	४०	९८	कथितं ते महालक्ष्मीः	२६	३९	कराम्या गन्धदिग्याम्ना	३७	३८
ऐश्वर्यसंमुखं रूपं	२९	९	कथितस्ते समुद्देहः	४५	१२३	कराम्यामखजताग्नम्	३४	१२०
ऐश्वर्यारं बलायेन	२९	५०	कथिताः सुरदादूल	३३	११३	करालमनलारूढं	३३	९७
ऐश्वर्यं योजयन्त्येके	३	३५	कथिता गतयस्तिखः	३२	१२	"	४५	४५
ऐदिनामुष्मिन्वाग्नेयान्	३६	४३	कथितानि पुरा शक्र	९	५०	करालनल्गा माया	४४	४५
ऐदिनी परमा सिद्धिः	२७	३३	कथितानि रहस्यानि	३२	२६	करिणो नाम कर्तारः	५०	१५६
ओकारः प्रणवस्तारः	२४	४९	कथितो मानसो यागः	३६	१४८	करीणिणीति मा तेन	५०	१५८
" "	२९	२४	कथ्यमानं मया शक्र	३५	१	करणानानि व्यक्तं	१७	७२
ओकारमुद्धरेत्पूर्वं	३३	१०९	कदाचित्पपाविष्टौ	५०	११	करेण दक्षिणेनेशम्	५५	१८
ओम्कारसहितानेतान्	२४	७०	कदाचित्त्वंदर्शिन्याः	१७	३८	करोति बापमरं	४६	२९
ओहृत्पञ्चमयोषार्यं	३६	९४	कनिष्ठाहुडयोरे	३१	३८	करोति मन्त्रैर्लौष्टैः	४९	४३
ओ नमो बाह्वदेवाय	५७	५४	कनिष्ठानामिकाभ्यां वै	४५	१०७	करोति यदि देवेण	४८	३२
ओ नमो विष्णुपत्न्यै	५७	५५	कनिष्ठानामिकामभ्याः	३४	३१	करोति शक्र यत्किंचित्	४९	४६
ओ बीजं तत्त्वहंरां च	४१	३६	कनिष्ठिकापासु ततः	३५	६३	करोमि सकलं कृत्यं	१७	४
ओम्कार भेददेहश्च	२५	९	कनिष्ठिकादयं चैव	३४	७२	" "	१७	३६
भेदं प्रोक्तमनुप्यां वै	२५	४०	कनिष्ठिकादयं लयं	४५	११६	कर्णिकाक्षेत्र पथ	३७	१५
भेदप्रोक्तात्मिका सेयं	३२	६०	कनीयस्वी ऋजुमते	४५	१०८	कर्णिकावीजमभ्या	५५	१४

अ. श्लो.

अ. श्लो.

अ. श्लो.

कर्णिकोत्तरि मन्त्राश्च	४८	४	का सोसि धूपदीपौ च	५०	३४	कालश्च निवृत्तिः शक्तिः	६	४४
कर्तुंश्च करणापेक्षा	३	३५	कानाश्रित्कञ्जलक्ष्यामं	३८	६३	कल्पार्थं नामिगाव्यक्तं	२९	५३
कर्तुंमेव तथा तत्सर्वं	४०	१२	काङ्क्षमाणा, समायान्ति	४०	२३	कालान्यर्कसदृशामा	३५	२३
कर्मकाले निवर्त्येया	३४	२४	कात्यायनं पादश्च	५७	३१	" "	५३	१४
कर्म चेत्समवेक्ष्य त्वं	३	३४	कादितान्तेः स्वरेः सूर्यं	५५	३	कायान्यर्कपुनाकारम्	२९	५९
कर्मणा मनसा वाचा	२७	४१	कादिमान्तं द्विपद्मारं	२९	४८	कायश्चानि बहिर्मुखा	५०	११९
कर्मणामपि संन्यासः	१५	२१	काद्यधिष्ठान्नो देवान्	२०	३६	कालनल्लक्ष्मामाः	३०	३६
कर्मश्रीरिमृदिष्टा	४४	३२	कानि तत्त्वानि पञ्चाधि	६	४१	कायनल्लो तु तदधः	३३	७४
कर्म साख्यं तथा योगः	१७	४९	कानि स्थानानि देहे	३५	५५	काले तु बीजप्रेरी च	४७	२४
कर्मसाख्यादयः शास्त्रैः	१७	८१	" "	५४	९	कालेन मरुता योगी	१३	१३
कर्मसाध्यं मज्जयेते	१३	९	कान्तस्य तस्य देवस्य	१७	३०	काले संवोधनाभ्येतत्	१	३५
कर्मसाध्यं समासाय	१३	१२	कारित्वेन धृतेनेन	४७	१२	कालो देवसायाकारः	१४	४६
कर्मेत्रियं च वागादि	५	५१	काप्यनस्था न मे सास्ति	१४	४५	कालोऽर्थं करणत्वेन	५	२८
कर्मेत्रियगणश्चानि	१६	६	कामवेतुर्महापेतुः	२५	४७	कालो हि कल्पत्रेन	१७	५१
कर्मेत्रियगणे त्वेयः	५	७४	कामपेतुश्च विवेया	५	११	किञ्चिच्छानात्मिका	१९	१४
कर्मेत्रियगणे बुद्धिः	५	७७	काये च निश्चिह्नैर्वेदेः	५०	९२	किञ्चित्तु ऐश्वर्यः प्रोक्तः	४९	५५
कर्मेत्रियगणैश्चेतत्	५	७१	कारणं सर्वमन्त्राणां	२५	३०	किञ्चिदकुञ्जदेवसं	३४	८५
कर्मेत्रियमवृत्तौ तु	७	४१	कारणाकारता यत्र	३५	४	किंतु ध्यानानि सर्वेषां	४८	४
कर्मेत्रियाणि पञ्चाहुः	५	५३	" "	५३	४	किंतु मुद्रा निश्चिह्नैः	३७	६७
कर्मेत्रियाप्यविष्टाय	५	५५	कारणे मनि संलीनान्	३६	१४०	किंतु वै पङ्कजं कुपात्	४७	३
कर्मेन्ती व्याहृतायस्याम्	२६	४०	कार्पयेनाप्युपायानां	१७	७८	किंतु संकल्पनं कुपात्	२४	६३
कल्पीः स्वापयेन्मन्त्रे	४९	१९	कार्यमात्रं समागमं	५०	१०८	किं तेनानन्तरं यत्तत्	४३	९०
करा किञ्चिक्रियारूपा	१९	१३	कार्यमात्राहनात्पूर्वं	४९	११०	किमया किंप्रापयते	८	३
कराङ्गा उत्तमा वेगाः	२२	३७	कार्यगिद्धिमभीप्सन्तिः	४०	२१	कियन्त्यश्च विद्या अस्त	१८	४
कलाचक्रनिर्दिष्टं शक्र	२९	५०	कार्यस्य नष्टने देवाः	४	२८	किरणा. सन सत स्युः	१९	२३
करा गनादयः प्रोक्ताः	२१	७	कार्याणि साहस्रीकानि	३४	४७	किरन्ती किरणान् लोके	५०	१६३
कलाध्वानमरिष्टाय	३६	४५	कार्यास्ताकुञ्जिप्यन्ताः	३४	८	कीदृशानि च रिम्बानि	३५	३५
कल्पद्रुमो मनु सोऽयम्	२९	६९	कालं पायात्पदगानान्	३८	१४	" "	५४	१०
कल्पद्रुमस्यो मन्त्री	१७	२८	कालः कल्पनरूपस्य	१६	४	कीर्तयन्ति ततः कीर्ति	५०	१४५
कल्याणरूपा मद्रासि	४	४४	कालकल्यात्मकं इन्द्रम्	५	२७	कीर्तिरप्यन्ति मा शक्र	९	३५
कल्याय हुमिन्वेन	३३	८	कालकल्याणविभेदेन	१२	६	कीर्तिं मद्रूपनिष्कान्ता	३८	३६
कश्चिदेवाचिदा मा स्यात्	२	२	कालद्रुते सपुद्गले	१	३७	कीर्तिनं तत्र देवेश	८	५०
कश्चिदि मुकृतेमनेयात्	११	४४	कालचक्रमनायमन्त्र	३०	५४	कीर्तिरङ्गनात्रेयु	३८	४४
कल्पवृक्षस्य दद्यात्	३३	२५	कालमात्रकनेजेभिः	३२	११	कीर्तिर्नाम द्वितीया मे	४५	५
कर्मिर्नरैर्गन्तव्यं	४९	५९	कायान्यर्किलं शक्तत्	५०	११२	कीर्तिमायविभेदेन	४५	९

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
कीर्तनचरणानु ४५ ५०	कुर्वन् मुद्राचतुष्कं तु ३८ ९	केवलं व्यापकं चैव ४५ ९६	
कीर्तित्वीयमूर्तयै ४० ५७	कुर्वन् होमादिकं सर्वं ४२ ३९	केवलं स्वात्मसत्तैव ७ २१	
कीर्त्याख्याया द्वितीयाया ४५ १०	कुर्वीत सकल कृत्य ३९ १५५	केवलं स्वेच्छयैवाहं १३ ११	
कुड्येदारयेदन्यत् ४४ ३९	कुलिशेन गदाखेण ३१ ५६	केवलसात्त्वर्णस्तु ३२ ४२	
कुण्टमध्यामुजान्त स्या ४० ४९	कुलीनं च तथा प्राप्तं २१ ३९	केवलस्यारकश्चैव २४ ७४	
कुण्टलादेयया भिन्ना १४ ३८	कुशाग्रस्थं जलनणं ४९ ३६	केवला अपि यद्येते ९ ५४	
कुण्डे पूर्वनिधानान्ते ४९ ९६	कुशोचये निपण्णः सन् २४ ३७	केवलो यः समुन्नेयः ५७ ५	
कुतो मन्त्रसमुत्पत्तिः १८ ३	कूटस्थश्चिद्धनो नित्यः १६ १४	केवलोऽसौ नरात्म्योऽय ४५ ७८	
कुन्दकुहमलवर्णामा ४५ ७०	कूटे वैकुण्ठपूर्वं तु ४४ ३२	केन्द्रादिस्वरूपेण ४ २७	
" " ४८ ७	कूर्ममुद्रा तदुन्नेया ३४ ४३	केन्द्रवर्णपर्यन्ता १७ ७४	
कुन्जा वा निरुला वापि २० ४६	कूर्मानारं परं देवं ३६ ४	केन्द्रोदकापनार्थं ३९ १६	
कुरु कार्यममीष्टं च ४९ २१	कृताञ्जलिनि दृष्टानि ३० २६	केसरेष्वङ्गपदकं च ३७ ६८	
कुरु कार्याण्यमीशानि ४६ २३	कृतादियुगपर्यन्ते ३७ ६४	कैलसे समुपस्थाप ५० ५२	
कुर्याच्चतुर्थवीजेन ३३ ६९	कृताग्रं युगवृन्दं तु ३६ १९	कैवल्यमोगफलदं १० २४	
कुर्याच्चोत्तिमना संख्या १६ २७	कृतार्थयन्ति मा प्राप्य ५० २०५	कोटिकोटिप्रोन्नायः ४५ १२२	
कुर्याच्च होतृनिष्पाठं ४९ ५४	कृत्वा गत्वा विलङ्घारं ४८ २७	कोटिकोटिदृष्टायाः ५७ ९	
कुर्याच्चाप्यानमार्गस्था ३७ २१	कृत्वाङ्गारवर्णं चैव ४९ ३५	कोटिकोटिदृष्टहोष ४ ४	
कुर्याच्चैरातिष्ठत्यं ४५ १०९	कृत्वा चतुष्टयिर्मुष्टिम् ३८ १३	कोटिकोटिदृष्टयुतीनाय २० ६	
कुर्यात्त्वनिष्ठिरादित्यः ३४ ८७	कृत्वा तदनु तद्वन्धं ३४ ५३	कोटिकोट्यमनीषम्यम् ४२ ६२	
कुर्यात्पूर्वोत्तमार्गेण ४९ १४५	कृत्वा तु पूर्वान्न्यासं ४८ २	कोटिहोमेऽष्टहस्तं स्यात् ४० ३४	
कुर्यात्प्रथमया चर्चा ५० ३५	कृत्वा त्यागारयकत्वादि ४१ ६२	कोणदिपट्टके तस्यैव ८ १६	
कुर्यात्प्रदक्षिणं वर्णं ३७ १०	कृत्वा गिडध्वं तेन ४० ९१	कोय, कुलायपर्यायः ६ ५	
कुर्यात्प्राणानलानन्दे ३३ ८०	कृत्वा मूर्धादिपदान्तं ४१ १५	कोयस्यामे निमिषिष्य ४९ २४	
कुर्यात्संख्यनिष्पासी ४० १०७	कृत्वावलोकनाद्यं तु ४६ ९	कोशा, पदकोशश्चैव १४ ५९	
कुर्यात्सर्वेषु भोगेषु ३६ १०८	कृत्वा हुताययसी तु ४९ ३७	कोष्ठीमलात्तोदघो ४५ १३	
कुर्यादमिषिधि सम्यक् २८ २४	कृत्वायं दारयागं तु ३७ ५४	कौतूहलमिदं मेऽय १५ ५	
कुर्यादपोमुनं वामं ३४ ३९	कृत्वायं भारगा व्याप्ति २५ ३५	कौशिकी सन्देशेय ९ २६	
कुर्यादापाहनाद्याभ ३६ ७७	कृत्वा साधनार्थाय ३८ २४	कौशुमं दक्षिणले ३५ ६४	
कुर्यादुष्मदेवेण ३४ ३४	कृष्णकुक्षिपेन्द्राभ ३८ ३३	कौशुमं दिशुष्य ध्यायेत् ३८ ६८	
कुर्याद्वाजराचारं ३६ १०७	कृष्णाग्निनाम्बरां प्रस्त ४२ ५२	कौशुम्य ततः स्वादा ३३ १७	
कुर्याद्विचरितं चैव ४५ ११०	कृष्णाग्निनोत्तराग्न्यां ४२ ५१	कौशुमो ध्योम्यभिन्नि ३३ १५	
कुर्याद्विच्छिद्य विच्छिद्य ४३ २८	कृष्णाष्टमीं समारभ्य ४२ ४	कमन्यत् तदाय मे २ ४३	
कुर्याद्वन्दनतुल्यं तत् ४३ ३९	कृत्वा तु रिपुदे पुन ३८ १६	कमरा प्रत्योत्पत्ति २ ५७	
कुर्यान्मन्त्रमे देव ३६ १४१	कुर्यात्तन्मन्त्रोपेता ४५ ७९	कमरात्तन्मन्त्रार्थ २१ २७	
कुर्यान्मा मम कार्याणि ३ १५	" " ४९ ८	कमरात्तन्मन्त्रार्थ तं ४० ४८	

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
क्रमादधानं सतीना च ४७ ४	क्ष इत्येव महाक्षोमः १९ ३१	क्षुभ्यन्त्यमदनास्ताश्च ४५ १११
क्रमोक्तमाध्या स्मरतः ५५ ६	क्षणमङ्गनिधानैः २५ ४४	क्षेत्रक्षेत्ररुमाव च २१ १५
क्रियते देवदेवेन ११ ४८	क्षपयित्वाधिनारान् स्वान् १७ १७	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च १८ ४
क्रियमाणं न कस्मैचित् १७ ९०	क्षपयित्वा मलं सर्वं ४१ ६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ ११
क्रियापूर्वस्वरूपाणि ४३ ५७	क्षमस्वेति द्विरुच्चार्य ३३ ११३	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ २२
क्रियाकारकसंयोग २१ १३	क्षमे क्षमा हि भूताना ५० ६६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियापादं प्रवक्ष्यामि ५३ १	क्षयऋद्धिप्रजालाना ३७ ५६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियाफलमदोषं तत् ४ १८	क्षादि धान्तं पुरा यत्ते ३२ ४४	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियामूर्तिविधानं च २९ ४	क्षादि धान्तं सुरेशान १९ ३०	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियामूर्तिविमोदश्च २९ ७०	क्षान्तिरीलं सुधीमन्तं २१ ३७	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियायश्चविभागः ५७ ५२	क्षालयन् पावनैः स्त्रीणा ३७ ४६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियाशक्तिप्रभावश्च २९ ७१	क्षालयित्वाकृतोयेन ३९ ४६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियाशक्तिश्च या सा मे ५ ५५	क्षितावुपरि निन्यस्तं ३५ ५६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियाशक्तेर्मन्दीयाया. १० ९	क्षित्यादिपुरुषान्ताणां २९ २८	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रीडते रमया निष्पुङ्गुः ७ १०	क्षित्यादिरीश्वरान्तः स्यात् ४१ ३७	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रुदस्य पणिनश्छाया ४३ ९०	क्षित्याद्या बुद्धिपर्यन्ता ४३ ३	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रुडो वा परितुष्टश्च ४६ ३६	क्षिपामि क्षपयाम्येका ५० ६६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
कृप सीम्या समासीना ४४ ४८	क्षिपेत्सलिलमप्ये त्रु ४९ ३६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रोधार्ता बद्धावक्त्रः ११ २०	क्षिपेद्धान्यकुले पूर्णं ४९ २६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
" " २० ३८	क्षिपेन्मधुवने राक्षः ४९ ३२	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रोडीहृत्तमिदं सर्वं २ ४	क्षिप्त्वा महानसोद्देशो ४९ २९	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रोडीहृत्पारिजलं सर्वं २ २१	क्षिप्रं पराद्भुता यान्ति ४८ २६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रोधाच्चैव तयोद्युक्ते ४९ ४४	क्षीरं दधि घृतं गव्यं ३९ ९	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियतः प्राणिनो दृष्टा १७ ३८	क्षीरमूलकलाहारः ४९ १३	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियते येन रूपेण १३ ८	क्षीरणव्याध्याः समुद्राश्च १० ३३	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्रियमाना इति श्लेयीः १३ ७	क्षीरणव्यस्य मुद्रेणा ३४ ४८	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्षेत्रार्थमाद्यस्पर्शः १३ १	क्षीरणव्याय च नमः ३३ ३८	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्षेत्रार्थमाद्यतीतः ९ ५९	क्षीरे क्षीरमिव ध्यायेत् ४१ ५६	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
" " ११ ५४	क्षीरे क्षीरमिहात्मन ३४ १०३	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्षेत्रार्थमाद्यान् दोगान् ३० ६१	क्षीरेण नवमं दमा ४९ ८७	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्षेत्राः के कति ते श्रोताः १३ २	क्षीरेदमयनायास १० १	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्षेत्रान्तस्थ सकलान् ९ ४८	क्षीरेदसमवे देनि ३ ३४	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्षेत्रेण मर्या छिदेः १७ ११	" " ९ ३३	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्षेत्रेण मर्या छिदेः १७ ११	क्षीरेद मथिते देवेः १ ३०	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्षेत्रेण मर्या छिदेः १७ ११	क्षुत्पिपासमिति क्षोया ५० ३५	क्षेत्रक्षेत्ररुमावश्च २१ १९
क्षेत्रेण मर्या छिदेः १७ ११		

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
चतुःपट्टचधिमानीति	२४ ५९	चतुर्धा सोदयं याति	५७ ११	चन्दनाद्याः सुगन्धाश्च	३९ २०
चतुःस्थानस्थिता चैव	५० ८२	चतुर्धास्तमयं याति	१५ १८	चन्द्रवत् सततं चित्तं	५० ५१
चतुरश्रं चतुर्द्वारं	४६ २	चतुर्भिल्लक्षणैरित्यं	१२ ३४	चन्द्राख्यः समदीयोंऽष्टः	५० १११
चतुरश्रं मवेद्विम्बं	३५ ३९	चतुर्भिल्लक्षणयुक्तं	१५ १८	चन्द्रिकातपसंसाद्यं	३५ ७३
" "	५४ १२	चतुर्भुजं पीतवस्त्रं	३६ ३३	चन्द्रिणं व्यापिनं चान्ते	४५ ५६
चतुरश्रं समं यद्वा	४० ३२	चतुर्भुजं विशालाक्षं	१० ३७	चन्द्रिणं व्यापिनं चैव	४५ २९
चतुरश्रं सुवृत्तं वा	२३ ९	चतुर्भुजं सीम्यवक्त्रं	१० २८	चन्द्रिणं व्यापिनं दद्यात्	४५ ५०
चतुरश्रा समा पीता	३५ २३	चतुर्भुजाः सीम्यवक्त्राः	४५ ३६	चन्द्रिव्यापियुता ह्येते	४५ ८७
" "	५४ १	चतुर्भुजमनीपम्या	४० ४	चन्द्रिव्यापिसमायुक्तं	४५ ९७
चतुर्गतिर्यकारश्च	२५ २३	चतुर्भुजा महाकायाः	४८ ५९	चन्द्रिव्यापिसमेतानि	४५ ३९
चतुर्णां पुरयार्थानां	२६ ३७	" "	४९ ७	चन्द्रो टकार आह्लादः	२५ १६
चतुर्णामिनिमागस्तु	२४ ९	चतुर्भुजा विशालाक्षी	४ ३८	चन्द्रो व्यापी क्रमाद्योग्यौ	४५ ३१
चतुर्थं तु जगद्योनिः	२३ ३७	चतुर्भुजैरुदापङ्के	१० २६	चन्द्रो व्यापी च सर्वेषां	४५ ९२
चतुर्थं संस्मरेद्भोजं	३३ ६६	चतुर्भुजो विशालाक्ष	१७ २८	चन्द्रो शान्तादिदेवी च	३३ ९३
चतुर्थः सीमनस्यश्च	४५ ३५	चतुर्भुजं चतुर्व्यूहं	१७ ४६	चन्द्रो सुहृमस्तु सव्योमा	३५ ४९
चतुर्थमाश्रयपत्रेव	१७ ९९	चतुर्भुजं च पञ्चाद्यत्	९ ३९	चन्द्रोदय इवाग्नौधि	३६ ११६
चतुर्थस्तु य उन्मेषः	१८ २७	चतुर्वर्णयुक्तं कार्यं	३७ १९	चरति प्राणिनामन्तः	२९ ३७
चतुर्थी तु दशा तोषा	५० ५५	चतुर्विंशतिरेतानि	१६ १०	चरद्विरेपपटल	४५ १८
चतुर्थी त्वमिमा कोटि	७ ४३	चतुर्विंशतिवारं च	४३ ५	चरमा कोटिमारम्य	५१ २२
चतुर्थी या तनुर्मान्नी	४९ १	चतुर्विंशस्तु संन्यासः	१५ १९	चरमा ब्रह्मरन्ध्रे तु	३५ ७३
चतुर्थी संहृतीशक्तिः	१२ ५२	चतुर्विधानि चान्यानि	१२ ४७	चरमामय वक्ष्यामि	२० ३०
चतुर्थेऽग्निं वै दद्यात्	४२ १३	चतुर्विधानि शास्त्राणि	४० १००	चराचरमणु स्युर्ल	८ ६
चतुर्थ्याः संनिधानं मे	४५ ७५	चतुश्चतुर्विमारगेन	३३ ४४	चराचरेऽस्मिन्नास्ति	२५ ३३
चतुर्थ्यांचमनं चैव	५० २६	चतुष्कं धारणारूपं	१९ १२	चर्चायामिह संख्याया	१६ २७
चतुर्दशनिमागस्ये	२१ २५	चतुष्कं मध्यमं यत्तत्	१९ ५	चर्चापादक्रियापादौ	५१ ३
चतुर्दश स्वरः शिष्टाः	१९ २३	चतुष्के धारणाकूटे	४४ २७	चलद्विरेपपटल	३६ १२७
चतुर्दशाङ्गयोगार्थं	१ ४	चतुष्टयं तु ऋक्षपाद्यं	४६ १३	"	३८ ३२
चतुर्दशीनिशाया चेत्	४३ ३५	चतुष्टयानि चत्वारि	३३ ४३	चलनिम्बप्रतिष्ठा च	४९ १०९
चतुर्दशीनिशीथे चेत्	४३ २३	चतुर्भुजं चतुर्भुजं	५१ २९	चलित्वा तत्कृतो याति	४३ ३१
चतुर्दशं तु तस्यैव	८ २२	चतुर्भुजा चतुर्भुजं	१८ २९	चाक्षुष्येया मवेन्मुद्रा	३४ २६
चतुर्दशयुक्तं तत्र	५५ ८	चत्वारिंशत्प्रमाणानि	३७ १५	चातुरात्म्यं द्वितीयं तत्	१० २५
चतुर्षां पञ्चपा योदा	५२ ४	चत्वारि हृदयादीनि	४६ १२	चातुरात्म्यं परं ब्रह्म	१५ ८
चतुर्षां मानिते क्षेत्रे	३६ ७	चत्वारोऽनुचरा एते	४५ ८८	"	१७ ३
चतुर्षां ग्रामनेश्वरं	३७ १४	चत्वारोऽनुचरा ध्येयाः	४८ ८	चातुरात्म्यमिदं प्राहुः	२ ४२
चतुर्षां लब्धवत्तय	४९ ९९	चन्दनं कुङ्कुमोदं	४९ १६	चातुरात्म्यं तु यत्तत्	७ १९

	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
चातुरूप्यमिदं ज्ञेयं	४ २५	चूडा च तारया कुर्यात्	४० ४३
चातुरूप्यमिदं पुनः	७ २४	चेतनः पौरुषं सत्	२९ २३
चान्दनेन रसेनैव	४९ ५५	चेतनाचेतनं विश्वं	३६ ४९
चामराङ्गुहस्ताश्च	४५ ८५	चेतसा सादरेणैव	३६ १३३
"	४९ ६	चेतसोऽप्यन्यथा	५१ ६
चिकोर्मुमन्मियं योगी	४३ ६१	चेत्यं निरूप्यते यैन	१४ ९
चिच्छक्तयो हि लिङ्गस्याः	१२ ४५	चेत्यचेतनता प्राप्ता	१४ ५
चिच्छक्ति शान्तिरूपा च	२५ ४६	चेत्यचेतनमावेन	१४ ४
चिच्छक्तिरेवा भोक्त्राख्या	१२ ६	चेत्यमेदो हि य. काल.	१४ ४२
चिच्छक्तिरेव ते शुद्धा	१२ १	चेष्टमान. स्वदेहेन	७ २४
चिच्छक्तिर्जन इत्येवं	१२ १८	चेतन्यमस्य धर्मो य.	१३ २५
चिच्छक्तिर्निरभीमाना	३ १८	चेत्यचेतनपारेक	१२ २३
चिच्छक्तिर्मौक्त्युपाय	३ २३	चेत्यर्षकोचनी चित्तम्	७ ३०
चिच्छक्तिर्मौक्त्युपाय	३ २६	चोदितेन क्रमेणैवां	२७ ३७
चिच्छक्तिस्तु परा वप्र	३ १५	छन्द पतिरच्छन्द्यवी	२५ १४
चित्तप्रसादिर्निर्दिष्टी	२७ ३९	छन्द.पतिस्तथा चक्री	३० ४९
चित्तरूपमिदं चित्तं	४३ १०३	छायामाश्रित्य यतैर्द्र	५० २१८
चिदंशा. सर्वं ध्येते	२५ २९	छित्वा छित्वा तु होतव्यं	४१ १९
चिदचित्तत्वमास्वातं	५ २४	छिन्वि निर्धोषतः	३१ ४१
चिदात्मनि यथा विश्वं	६ ३८	जगत्प्रवृत्तिमयो मे	२ २९
चिदानन्दपूर्णं पूर्णं	३६ ३७	जगत्प्रवृत्तिरते चान्ते	१ ४०
चिदानन्दमयी शक्ति	३६ ८४	जगदाध्याययन्त्यन्या	२९ १०
चिदानन्दमदाग्नेये	३४ १०७	जगद्भिं जगन्नाथः	४ ३०
चिदानन्दस्य दिव्यम्	३२ ६	जगत्प्रवृत्तिरति सा नास्ति	२ ३३
चिदागुणधर्मो	३४ १०५	जगदेभिगत शङ्ख.	३३ ६३
चिदात्मनोऽनन्तत्वं	३६ ३०	जगदेभिर्दिष्टं कीजं	२९ १४
चिदात्मनोऽनन्तत्वं	३४ ५५	जगदिभनदिभिन्ये	४४ १
चिदात्मनोऽनन्तत्वं	३३ ४७	जगदेव कालमेव	९ १६
चिदात्मनोऽनन्तत्वं	४३ ९	जगद्गोरोध दनदि	५४ २९
चिदात्मनोऽनन्तत्वं	४३ ५३	जगद्गोरोधदीनाया.	३३ ५६
चिदात्मनोऽनन्तत्वं	५२ १७	जगद्गोरोध वै जगदे.	३४ ७
चिदात्मनोऽनन्तत्वं	५० १०७	जगन्नि मन्त्रप्र.	३३ ६
चिदात्मनोऽनन्तत्वं	३३ १०	जगन्नि लो वरपैर	४३ ७३
चिदात्मनोऽनन्तत्वं	३७ ९	जगन्नि पर नदी	५० ३७
		जगन्नि होमं तप	४८ ३०

अ	श्लो	अ	श्लो	अ	श्लो
जयानुचरमन्त्रास्ते	४५ ७४	शता कर्ता निर्पेक्षस्य	५० १५१	शानानन्दमये देवे	२४ ११
जयापङ्कजपत्रेषु	३८ ४५	शातुल्यमपि कर्तुं	५० १५१	शानानि च विचिन्तानि	१ ११
जयाय नम इत्येव	३३ ५५	शात्या पूर्वांस्तसामर्थ्य	३६ १२२	शानान्नान्यत्तथैश्वर्य	४ १४
जयाया मूर्तिमन्त्रोऽयं	४५ ६३	शान जातियुतं वाच्य	४४ २०	शानाय निस्तारङ्गाय	१ १
जयार्थं त्रिदशेशान	४८ ३६	शान तच्च विवेकोत्थ	१५ १२	" "	५७ ५५
जयादमिति वै युक्ता	४८ ११	शान तत्परम ब्रह्म	२ २४	शाने तस्मिन् समुत्पन्ने	१५ ११
जलमध्य समाविश्य	३४ १२०	शानं विना न चैवान्यत्	४९ १४९	शानेन क्रियते यद्यत्	३४ ११८
जलाधिकरण पद्मम्	५ २३	शान सत्त्वं बल चैवाम्	१७ ५१	शानेन्द्रियगणे सोऽयम्	५ ७३
जागरामवतीर्याय	२४ ३३	शानकर्मविभेदेन	६ ४३	शानेन्द्रियगणेश्वेतत्	५ ६८
जागरायामय स्वप्ने	१३ ३५	शानक्रियादिभिर्विष्णो	१० ४३	शानेन्द्रियप्रवृत्तौ तु	७ ३९
जाग्रत्पदे स्थितं देव	१० ४०	शानक्रियासमायोगात्	१३ ३२	शनैश्चर्यमहाशक्ति	२८ ३
जाग्रत्सप्तमी सुषुप्तिश्च	२२ २२	शानक्रियास्वरूपाणा	७ २५	शपथेद्विधिवन्मन्त्रान्	२१ ४१
जात सत्त्वसमुद्रित्वात्	१६ ६	शानधारणयावृष्य	३४ ११५	शये विकल्प्यमाना तु	१४ २१
जाता जनक्यद्येऽह	८ ४४	शानभावनाया कर्म	३४ १४१	शेय पदाध्यनो रूप	२२ २३
जायते कलधीत तु	४६ ३५	शानभावनाया शक्त	५३ २	शेय बहुविध प्रोक	५१ २१
जिततासक्त विचिन्ताना	१७ २०	शानमूला परा वृत्ति	५० १०३	शेय स्थूलादिरूपेण	३२ ५६
जितं ते पुण्डरीकाक्ष	२४ ६९	शनरज्ज्वलम्ब च	३५ ४२	ज्योतिर्मध्यर्धमात्रा सा	२४ २२
" "	४४ १५	" "	५४ १५	ज्योतिस्तत्परम ब्रह्म	२४ ११
जितेन्द्रिय जितभार	१ ४	शनवैश्वानरक्षिणे	४४ २२	ज्योत्स्नामिव क्षियं दृष्ट्वा	४३ ६६
जितेन्द्रिय सुसुप्त	२१ ३५	शनशक्तिबलैश्वर्य	४ १३	ज्वलत्परशुभ्रद्राम	२० ४३
जिते मनसि वै शश्वत्	४३ ९४	"	७ ५	ज्वलत्परशुभ्रद्राम	११ २४
जिते मनसि शुद्धा मे	४३ ९४	"	१६ २४	ज्वलन्ती मुनिभिर्गीता	५० १२५
जिह्वामूलस्थितो ध्याय	३१ १८	शनशक्त्यावरोप्याय	३४ ११६	ज्वलामि सर्वभूतान्त	५० ९९
जिह्वामूलीयक जिह्वा	२३ २७	शनश्रियस्तु सा मुद्रा	४४ ४१	ज्वाला इव महाबद्धे	१९ ३३
जिह्वाया विषयो रस्य	५ ५७	शनश्रीरियमुद्दिष्टा	४४ ३१	ज्वालाकुलज्वलद्देव	३१ ५९
जीव को नाम तद् ब्रूहि	६ ३३	शनस्वरूपो भगवान्	१४ १	ज्वालाय च सहस्रान्ते	३१ ३६
जीव स्यात्प्रथमा मात्रा	२१ २०	शानात्मकं पर रूप	२ २५	ज्वालाया सुप्रदीप्ताया	३८ २८
जीवतोऽप्यथवातीतान्	३६ १२९	शानात्मानो ममोद्यत्या	१९ १९	ज्वालावद्रसना ध्यायेत्	४८ २१
जीवन्तमथवातीत	३६ १२८	शानात्मिका तथाहता	२ २५	क्षकारो ह्यसहस्र	२५ १५
जीवन्नेय भवेन्मुक्त	२४ ४२	शानादिगुणपद्वान्ते	२४ २३	आदिके द्वादिके चैव	३२ ५१
जीवाना देहयद्गानां	२० ३१	शानादिगुणसंयुक्ते	२४ ७१	द्वतवर्णी पदो विद्यात्	२३ २३
जीवानां निमित्तान्ते	१२ ४६	शानादितेज पर्यं त	३३ १२	द्वित्य शब्दसमायोगात्	५ ७१
जीवाना निनिषा शक्त	११ ४३	शानादीना कलानां तु	२२ १४	द्वकारो विश्वरूपश्च	२५ १७
जीनो नुदिरङ्कार	६ १३	शानाया पङ्गुणा एते	२ ३६	षकारोऽमयद शास्ता	२५ १८
शुद्धयात्तापतीभिर्यु	४९ ९७	शनानन्दक्रियात्मान	९ १	त निषा वामहस्तामे	३४ १११

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
तं प्रदर्शय पन्थानं ४३ १११	ततः शतरुणं स्नान ३४ ९५	ततस्तु साधकवरः ४९ २२
तं मे दर्शय पन्थानं १ १६	ततः शतेन नेत्राणा ९ ३४	ततस्तेजो यथैवार्क १४ ३४
तं विद्धि प्रथमे वर्ण २७ ९	ततः शब्दार्थसंस्कार ४९ १३१	ततो गुह तदुर्ध्वं च ३७ ७२
तं वीक्ष्य जगता माता १ ५४	ततः शालका सीवर्णाम् ४९ ७५	ततो गुरुन् समानीय ४० २९
तं सोपकरणं देवम् २४ २७	ततः शुद्धमयान् मार्गान् २२ ३०	ततो गोविन्दवैकुण्ठी ३६ ६२
” ” २४ २९	ततः शुद्धोदमादाय ४९ १०२	ततोऽग्निना विनिष्क्रम्य ४९ १२५
तकारस्ताललक्ष्मा च २५ १८	ततः संकर्षणं देय २० १६	ततो जलमुपादाय ३७ ३५
तक्षती सलिलं सर्वं १८ ३४	ततः संथ्यामुपासीत २८ ३७	ततो दशाचतुष्कस्यः १९ ३८
तच्छक्तयस्तदाकाराः ९ ११	ततः संपूजयेत्सर्वान् ४० ८५	ततो नियममाश्रित्य ४९ १९
तच्छेया उभयेऽपीति ३६ ८५	ततः समाधिसंपत्तौ ४३ ७८	ततो विष्वं निरीक्षेत ४९ ८०
तज्ज्येयं सकलं सूक्ष्मं २० २८	ततः समुत्थितं पद्म ३६ १०	ततो भगवतीत्येष ४४ २०
तत आधाराशक्त्यै च ३३ ३१	ततः सर्पभामात्रं तु ४३ ५२	ततो भगवती देवी ४८ १७
तत इहमे समाधाय ४० ६१	ततः साधर्म्यवैधर्म्य १६ २६	ततो भगवतो विष्णोः ३८ २२
तत उत्तरदिग्भागे ४० ३१	ततः सितेन सूत्रेण ४९ ७८	ततो मन्त्रशरीरे च ३३ १०६
ततः कनिष्ठिकाद्वृष्टौ ३४ ४१	ततः सूक्ष्मं परं तस्मात् ४३ १२	ततो मा देवताः सर्वे ९ ३२
ततः करद्वारीरेषु ५४ २६	ततः सूक्ष्मा ततः स्थूला ४९ ९१	ततो मा मुनयः सर्वे ९ ४०
ततः कर्माणि कुर्वीत ४८ १९	ततः स्थलजलोद्भूत ३३ २०	ततो मातयस्तिस्वच्छा ७ ४८
ततः कर्माणि वै कुर्यात् ४६ २४	ततः स्मरेत्परं ब्रह्म ४९ १२१	ततोऽमृतमुपादाय २९ ५६
ततः कार्यो न विद्वेषः २८ ३६	ततः स्वाहास्वधाम्या ४० ४४	ततो लवणकूटभं ३५ ४७
ततः कालामिकृमांय ३३ ३२	ततश्च द्विगुणमिध १७ ३४	” ” ५४ २०
ततः कालोऽनलारूढः ४५ ८०	ततश्च पद्मनिधये ३३ ६०	ततो वह्निर्गृहं गत्वा ३६ १४५
ततः कृताञ्जलिः प्रह्वः २३ ३१	ततश्च विग्रमार्थाय ३९ ३२	ततो वागीश्वरीं देवीं ३७ ६९
ततः कृणाष्टमी प्राप्य ४२ ३८	ततश्च बाङ्गनिधये ३३ ५९	ततो विनिःसृतं मतः ३८ २७
ततः परं तु यद्ब्रह्म ५२ १४	ततश्च होतृविन्यासं ४९ ९५	ततो विष्णु नमस्कृत्य ३७ ४०
ततः परमधामा च ३३ १०५	ततश्चिदासनं दद्यात् ३६ २४	ततो वेदिं विशोऽध्याय ४० ९०
ततः परमशब्दं तु ४५ २४	ततस्तच्छीषनमपि ३४ १३९	ततो व्योमान्वितं मार्ण ३३ ११०
ततः परो य उभेयः १८ २५	ततस्तत्कर्णिकामध्ये २३ १८	ततोऽस्नगततेत्यस्मात् ३१ ४१
ततः पात्रचतुष्कं तु ३७ २६	ततस्तत्त्वमयो मूल्या ३४ १०१	ततोऽहमनुपायत्वात् ५० २१७
ततः पिण्डसमुत्पत्तिं ३५ ५२	ततस्तत्सत्यन्दमादाय ४९ १२२	ततो होमवशने तत् ३६ १४६
” ” ५२ २४	ततस्तत्प्रालम्ब्यक्त ४३ ८	तत्कदाचित्परं ब्रह्म २३ ७
ततः मित्रगणः पूज्यः ३७ ७३	ततस्तथा क्रियाशक्त्या २ ४८	तत्कर्म गदितं सद्भिः १२ ३०
ततः पुण्यययी दद्यात् ४० ६८	ततस्तानि. स्वशचीमिः ३५ ५१	तत्कालमयमाख्यातं ५ २२
ततः प्रभृति स स्वच्छः १३ ११	” ” ५४ २३	तत्क्रिया सकला देवात् ४ १८
ततः प्राणमयो माता ७ २०	ततस्तीरं समासाद्य ३४ १२१	तत्क्षेत्रस्तुतयै तु ३७ १२
ततः प्रादेशमात्राग्रे ३५ ३८	ततस्तु विग्रहस्यायं ३५ ६६	तत्क्षेत्रीरमूलायं ८ ४८

तत्तच्छास्त्रैः संस्थान	अ. श्लो.	तत्त्वं तु बाधुदेवाक्षं	अ. श्लो.	तत्र पूर्णाहुतिं दत्त्वा	अ. श्लो.
तत्तत्कार्यं क्रतवेन	५७ २४	तत्त्वज्ञानमिदं प्रोक्तं	२९ ५१	तत्र ब्रह्मणि निष्ठात	४१ ५५
तत्तत्कार्यं करी तस्य	६ १४	तत्त्वतश्चोपसन्नस्य	४३ १०४	तत्र मण्डपमध्ये तु	५० १४०
तत्तत्कार्यं गुणा तत्तत्	३६ ५१	तत्त्वतश्चोपसन्नाना	३३ १२१	तत्र वर्णमयं चक्रं	५५ १०
तत्तत्कार्यं प्रसिद्धयर्थं	३१ १२	तत्त्वत्पृष्ठं ल्यया त्रात	३३ ११६	तत्र शान्तोदितानन्दा	२९ ४७
तत्तत्कार्यं वशाच्चैव	४ २३	तत्त्वसंज्ञा ततः स्वाहा	१५ ३	तत्र शुद्धमयं मार्गं	५० १३६
तत्तत्कार्यानुरोधेन	९ ३	तत्त्वात्तत्त्वान्तरं यास्वन्	६१ २६	तत्र श्रेष्ठानि बीजानि	२ ३७
तत्तत्कालगुणा तत्तत्	११ ४७	तत्त्वाद्यवयवधारं	४३ ४	तत्र संज्ञामयो मन्त्रः	३३ ३५
तत्तत्कालवशां प्राप्य	३१ २०	तत्त्वाध्यनो विवृत्तिः सा	४३ ७	तत्र संप्रति मत्सूक्तं	३१ ४
तत्तत्कालानुकूलानि	१७ ५२	तत्त्वानां तात्त्विकानां च	२२ १६	तत्र सत्त्वं लघु ज्ञेयं	५० २०
तत्तत्प्रीतिचिकीर्षाये	१७ ५३	तत्त्वानां पद्धतिं माला	५२ ५२	तत्र सर्वं प्रदातव्यं	१५ ३१
तत्तत्संज्ञा ध्रुवाद्या	९ ५	तत्त्वानां सर्वसंन्यास	४३ ३१	तत्र सूक्ष्मपरे भावे	३९ १९
तत्तत्संज्ञा हुंफटन्ताः	५३ ९	तत्त्वानि ग्रन्थयो ज्ञेयाः	५० २३०	तत्र स्त्रीलक्षणं सूक्तं	३२ ४६
तत्तत्स्थानप्रसङ्गेन	३५ १२	तत्त्वानि त्वस्य शोभाणि	४१ १६	तत्रस्था ता स्मरेत्साक्षात्	५० १७
तत्तत्स्थूलमय तत्त्वं	५१ २८	तत्त्वारविन्दसंदोह	४३ ३४	तत्रस्थो बुध्यते वह्निः	३८ १७
तत्तदधरसंस्कृतेः	३२ ४३	तत्पद्धतिं स्तोत्रं वा	४३ १०९	तत्रार्थं भगवद्गुणं	४० ५३
तत्तदग्रेऽथ गगनात्	१९ १२	तत्पादोदकज्वा धारा	४२ १७	तत्रानुगचतुष्कं तु	१० २७
तत्तदैश्वर्यदत्त तत्	४९ २८	तत्पुनर्निर्दिष्टं प्रोक्तं	३४ १२३	तत्रापि पूर्ववद् द्वेधा	४७ ६
तत्तदैश्वर्यसंपन्ने	३६ ५०	तत्पुनर्निर्दिष्टं स्नानं	१६ ३३	तत्रापि सूक्ष्ममरयो.	३२ ४९
तत्तद्वाचाभिधानेन	११ १६	तत्प्रतिष्ठापनं चैव	३४ ९४	तत्राप्युद्देशतो वश्ये	३२ ४७
तत्तद्भोगेन्द्रजालानि	३२ ४३	तत्प्रविश्य विनिष्कान्त	४९ १०७	तत्राप्येषा स्थितिर्ज्ञेया	४८ २०
तत्तद्रूपमतिक्रम्य	२२ २९	तत्प्रसूतं क्षुप्तं दुःखं	९ ५८	तत्राह भ्रामर रूपं	९ ४२
तत्तद्रूपमनुयाता	५७ २१	तत्र काल्यात्मिका शक्तिः	१२ ३१	तत्रैव च हनिष्यामि	९ ३७
तत्तद्रर्णाधुषाभार	३२ ३९	तत्र तत्त्वार्थकथने	१२ ७	तत्रोत्सङ्गता विष्णो.	९ ३७
तत्तद्रर्णोपरागेण	५२ २२	तत्र तत्र तु तत्तिष्ठेत्	१ २२	" "	४८ ३
तत्तद्वाचकता नीता	३२ ४०	तत्र तत्र निजगति	४९ ३४	तत्रोपविश्य देवेश	४९ ४
तत्तद्वाचकता याति	३२ ३८	तत्र तत्र पदे चैव	३२ ५४	तत्रोपविश्य लक्ष्मीं	३७ ५१
तत्तद्वाच्याभिधा संज्ञा	३२ ४१	तत्र तद्गुणयुग्मं तु	११ १०	तत्संबोधो हि यो मन्त्रः	३५ ५८
तत्तन्मन्त्रप्रयोगेण	२१ १३	तत्र नयीश्वरा भाषा	२ ५३	तत्संयमनल कुर्यात्	५७ ३०
तत्तत्लक्षणान्तो ये	३६ १४१	तत्र दिव्यं तपस्तेपे	५ १०	तत्सर्पिनीनामिदानीं तु	२९ ५७
तत्तादृग्यज्यते नैर	१८ १३	तत्र दिव्यनपुः श्रीमान्	१ ४९	तत्सर्वं तव निन्यस्तं	४५ १०४
तत्त्यागापराधकारा	४३ ८८	तत्र धर्मान् परित्यज्य	५० २२	तत्सर्वमहमरमीति	५० ३३०
तत्त्वं कथय देवेदि	१४ २८	तत्र नाम तिरोभावः	१६ ४३	तत्सामान्यमयो भूत्वा	५० १६९
तत्त्वं कथय मे देवि	१ ५७	तत्र नारायणाख्या ये	१२ १५	तत्सामान्यविरोपाय्यां	४९ १२९
तत्त्वं तु परमं सूक्ष्मं	८ ३	तत्र पुंलक्षणं सूक्तं	४० ३७	तत्सर्वमिधुनं दिव्यं	५७ २३
	२६ ७		५० १६		५० १४

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
तत्सूक्ष्मं कामयेद्रहिं	४१ ४७	तदसलप्रबाहुं च	५० २३	तदाह भार्गवी नाम	८ ४०
तत्स्य एव स्वकं पिण्डं	३४ १०५	तदंसस्यकरा तस्य	८ ३३	तदाहमखिलं लोकम्	९ ३५
तत्समेत्यपरम् सूक्ष्मं	४९ १३१	तदग्रे दक्षिणे पृष्ठे	४१ १३	तदाहमपि भूनाम	८ ३९
तथा ज्ञानस्थितं रूपं	१४ १३	तदङ्गं मुख्यालम्ब्य	४१ ५९	तदा हि तस्य भोगाय	८ ४१
तथा ज्ञानस्वरूपाहं	५० ६३	तदङ्गानि च विन्यस्य	४६ ५	तदिदं नार्यवष्टम्भात्	४३ ७०
तथा तथा भवाम्येषा	११ ३७	तदष्टमभयद्वैमं	५ ८२	तदिदं सलं ब्रह्म	८ ७
तथा तथैव कुर्वीत	४० १०८	तदधस्तुतिमायोग्य	३३ २२	तदीयं निष्कलं रूपं	४५ १३
तथा तद्दृष्टवान्तःस्थम्	४९ ११५	तदधस्तुतिसंज्ञं च	२३ १८	तदीयानि विधीयन्ते	२७ ५
तथा पद्मनिषेहस्तात्	३४ ६४	तदन्तरायविविक्तः	१२ २९	तदीया निमिषा य	४९ ४९
तथापराजिता चैव	८ २४	तदन्तरायैर्विनासः	१२ २७	तदुत्सङ्गता लक्ष्मीं	४६ ११
तथापि निमियोगान्मे	४२ ५०	तदन्ते च महापद्मं	३५ ४४	तदुन्मिषति वै पूर्वं	१० ६
तथाप्यत्र प्रवृत्तिर्या	५० २१५	तदभावश्च वैराग्यं	४३ ९८	तदुन्मेपस्वरूपिण्या	२७ ५
" "	५० २१७	तदभावा निचिन्त्यैवं	५० १५२	तदूर्ध्वं यशुषा देवीं	३६ ६
तथाप्येवंविधैर्वर्णैः	२५ ३३	तदेवं मम संकोचः	७ १८	तदूर्ध्वस्य पद्मस्य	३४ ५२
तथा भुक्तेयना कोष्ठे	२९ ३४	तदर्थं मध्यमं प्रोक्तं	३९ ३८	तदूर्ध्वं काल्दूर्मं तु	३६ ३
तथा मदीयसक्तेन	४० १०६	तदर्थ्यक्ताक्षर विद्धि	२० ८	तदूर्ध्वं चन्द्रनिम्बं तु	३६ २२
तथा मुक्ताफलं यत्तत्	४६ ३३	तदहं श्रोतुमिच्छामि	१ १३	तदूर्ध्वं तु परा तारा	३८ ७९
तथा यतस्य देवेदा	१ ३७	" "	१ १५	तदूर्ध्वं बाह्निनिम्बं तु	३६ २३
तथावभृशवर्मादि	४९ १०८	तदहं सर्वभूतात्मा	५० १०५	तदूर्ध्वं सूर्यनिम्बं तु	३६ २१
तथा वरदहस्तं च	३८ ७२	तदाग्रे तदीशाने	४६ १२	तदेकं प्रवृत्तिं प्राहुः	६ २३
तथाविधे करद्वन्द्वे	४४ ४१	तदाख्या वसेचावत्	४७ ३०	तदेतत्कारुण्येण	५ २६
तथाविधेन वामेन	१० २९	तदा तदावतीर्याहं	९ ४४	तदेतत्पाल्यामास	५ १७
तथा विम्वरूपेण	१० ११	तदादायाखिलं दिव्यं	११ १६	तदेतत्सलिलीकृत्य	५ २०
तथाश्वत्थदलाग्रेण	४३ ११४	तदादिविजयं वैयं	२४ २०	तदेतन्मध्यमं पर्व	५ १८
तथा षोडशधा चैव	५२ ४	तदादिवर्णपवना	२९ २८	तदेतन्मिथुनं जये	५ ३०
तथा षोडशहस्तस्य	८ २९	तदा न स्थलनिग्रे हा.	४३ ७७	तदेवं परमोन्मेषः	२७ १४
तथा सवित्समाविष्टं	१४ १४	तदा प्रद्योतमानोऽयं	१३ ३१	तदेव परम रूपं	२७ १३
तथेदं बाह्यं निश्चम्	२४ ४७	तदा मूर्तिमती साहं	१७ ८	तदेव पिण्डसंज्ञा च	३३ ९१
तथैव गुणसूक्ष्मश्रीः	३५ १९	तदा यदा पुनर्ब्रह्म	३२ ३३	तदेवानन्दरूपेण	१९ ३
तथैव प्रातिवृत्त्यै च	१७ ६७	तदाबाह्वनमित्युक्तं	३६ ८२	तदेवाभ्यस्यमानाना	१४ ३३
तथैव रूपीतवर्णस्य	२४ ७३	तदा विस्तिमयी साहं	१४ १५	तदेतन्मिथुनं जये	४ ९
तथैवाचार्यरूपेण	४१ ५	तदा शून्यमिवाकारैः	३२ ३१	तद्वर्मधर्मिणी नित्या	२७ ४
तथैवालम्बनं चापि	३९ २३	तदाभीष्टतन्मात्रं	५ ४०	तद्वर्मधर्मिणी लक्ष्मी.	३६ ४१
तथैवोद्योगायन् आवयं	१४ ७७	तदा मुजयमाप्नोति	४८ ३४	तद्विद्विः परितो देवः	३० २८
तथोत्तममिदं तन्त्रं	५० २३१	तदा धारणी नाम	८ ४३	तद्विद्विः क्रियाधीजं	३० १५

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
तद्वहिष तदखाणि	३८	५१	तन्मात्रवर्गे पृथ्व्यादी	३५	६	तर्जनीमूलयोर्न्यस्य	३४	१२
तद्विन्दुं चिन्तयेत्पूर्वं	४३	५२	तन्मात्रेभ्यः समुद्भूताः	१६	८	तर्जन्यद्दृष्टसंसात्	३७	१५
तद्विन्दुद्वयाम्भोजे	४९	१२३	तत्पर्येवं परा शक्तिः	२९	२६	तर्जन्या तु न्यसेद्दृष्टी	३५	११
तद्ब्रह्म परमं धाम	२	९	तत्पक्षोऽवभृये तस्य	१	५१	तर्जन्यौ भ्रान्तसंज्ञे	३४	२५
तद्ब्रह्माण्डमिति प्रोक्तं	६	२४	तपोविशेषैर्विविधैः	१	४६	तर्जयन्तो ह्यमक्ताश्च	३७	४८
तद्भेदेषु च भ्रमोऽयं	२४	५९	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	४	५६	तर्पणं तर्पणीयामिः	३९	२९
तद्योगी सततं भूत्वा	४९	१४८	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	१७	८९	तर्पणाचमने पश्चात्	३६	१०६
तद्भूतवारतम्येन	५१	२६	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३६	२९	तर्पणीयामिभिर्द्रिश्च	३६	११२
तद्भूतपद्ममेवास्मि	५०	१७१	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	५०	७	तर्पयत्यखिलं स्थूलं	३४	११३
तद्भूतज्यं च विजयं	३७	४६	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	२२	२५	तर्पयन्तीति मा प्राहुः	५०	११०
तद्भूतस्वच्छमयं ज्ञानं	३	६	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	१२	२१	तर्पयामि गुणैर्विष्णुम्	५०	१०४
तद्भूतदेवापि सैवाहं	२	५६	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	२८	७	तर्पयामि रसेर्नित्यं	५०	१०५
तद्भूतसना तिरोगावः	१३	२९	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	४९	६६	तर्पयेज्जुहुयाच्चैव	४०	६८
तद्भिनिश्चयवापे च	४३	१०५	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	१५	३३	तर्पयेन्मा सुरेशान	४०	३१
तनीयसः धयिष्णुश्च	४३	९२	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	१२	९	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	५४	२७
तनुं मन्त्रमयीं ता तु	३५	७९	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३६	२३	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	२३	१६
तनुः पाद्गुण्यरूपा मे	३१	८२	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	१	३३	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	१८	९
तनुर्गानमयी सा मे	५०	६९	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	४०	८८	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३४	९६
तनुकृत्याखिलं पापं	१७	१०४	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	५७	२४	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३४	९९
तनुदकैवर्ष्येषु	४९	४२	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	१	३३	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३४	११४
तनोमि पञ्च कृत्यानि	५०	१३३	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	४३	२५	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३४	१४०
तन्त्रं लक्ष्म्यास्ततः	५७	३५	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३४	१२४	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	२३	४
तन्त्रसंक्षेपमाख्याहि	५१	७	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	१३	२६	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	५	२८
तन्त्रस्य परमं गुह्यं	४३	५९	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	४०	७०	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३०	१०
तन्त्राणां परमं तन्त्रं	५०	२३३	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	४०	११२	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३३	११८
तन्त्रान्तरस्या विज्ञेयाः	२२	३६	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	१७	९	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३४	१४०
तन्त्रः प्रचोदयान्मये	३१	३६	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	४	४	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	११	१३
तन्त्रास्ति यत्र हि तया	४५	१०	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३६	७१	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	४९	११६
तन्मप्यस्थं च वा द्विजं	४७	२८	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	२३	३७	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३७	५८
तन्मये चिन्तयेद्देवीं	४०	२५	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३५	७	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३७	३१
" "	४८	२५	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	४९	१३४	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३७	५
तन्मयेऽदल पद्मं	४६	२	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३४	२४	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	२६	४४
तन्मनाश्चैव तन्त्रकः	४९	१४८	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	२५	४३	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	२७	१६
तन्मयस्तादृशं प्राप्य	२४	३२	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३४	८३	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	९	३३
तन्मां संकर्षणाग्मानं	२	४६	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	३४	२७	तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्तत्	५	८९

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
तस्मिन् यज्ञाष्टकं पद्ये ३७ १६	तस्या मे य उदेति स्म १८ २०	ता विदि पुर्य दिव्यं २९ १८
तस्य शिर्षं प्रसीदामि २८ ४९	तस्यायुषो भवेद्भुविः ४६ ३९	ता विद्या शुद्धमार्गस्था ३ १८
तस्य चोपरि नागेन्द्रम् ३६ ४	तस्या रूपत्रयं विदि २९ १४	ता शक्रभक्षुषा वीर्य १ ५२
तस्य तदि निरूपत्वं ७ २५	तस्या विधानमधुना ४९ १	ता सत्त्वरूपमालम्ब्य ५० १६
तस्य मध्ये स्थिता शक्तिः ३१ ३	तस्या विधानमित्येतत् ४८ ३७	ताडकित्वास्त्रपुष्पेण ४९ ८१
तस्य मन्त्रात्मनो व्यक्तिः २१ ९	तस्या विनिर्गता ध्यायेत् ४० १४	तादात्म्यं विदि संबन्धं २ १८
तस्य मा परमा शक्तिः ११ २	तस्या व्याप्तिमयोचं ते ३० १	तादृक्तादृक्समुन्मेयाः १९ ८
तस्य या परमा शक्तिः २ ११	तस्याहंता तु या देवी ६ ७	तादृशं तादृश रूपं ९ ५
तस्य व्याख्यामिमा ३१ ५	तस्याहंता परा तादृक् ७ ४	तादृशस्य हरेर्विष्णोः ४ ३
तस्य शक्तिरहं ब्राह्मी १७ ६	तस्याहं परमा देवी ११ ३०	तादृशी नीलजीमूत ३७ ५१
तस्य शान्तिरहंता तु ६ १७	तस्याहं परमा शक्तिः १४ २	तामिच्छामि सदा द्रष्टुं ५० १५७
तस्य पाङ्गुण्यरूपाहं ४१ ३	" " १५ ९	तामि योगी शिष्या पश्येत् ४३ ५९
तस्य संवर्णस्याहं ६ १२	" " २१ ४	तामि रूपाणि देवेश २७ १८
तस्य संपद्यते शिर्षं ४९ ४५	" " २६ ४	तानुपास्य ततस्तस्या ५७ २३
तस्य सामर्थ्यरूपाहम् २८ ४	" " ३८ १	तान् भेदयति या संवित् १४ ४१
तस्या असत्त्वरूपायाः ४२ ४८	" " ४९ ६०	तान् मे विस्तरतः पद्ये ८ २
तस्या आसंख्यो व्यूहाः २९ १२	" " ५० ८	तान् सर्वान् मन्यमानेव ३१ ६३
तस्या मा भावयेयोगी ४३ ७५	तस्यैव कोणपदकस्या ८ २३	ताभिर्निर्दह्य दैत्येन्द्रान् ९ २३
तस्या लयप्रकारेण ३८ २७	तस्यैव चानुरां बीजं ५२ १८	तामिस्तु प्रणवाद्यामिः ३६ ७६
तस्याः कोटितमेनाहं ४ ३५	तस्यैव चाष्टधा दिक्षु ८ २४	ताम्य एव हि शालात्म्यः ११ ३१
तस्याः परादिमायस्ते ४४ ५	तस्यैव षड्भुजस्याहम् ८ २८	ताम्या भयममलम् ३४ २३
तस्याः प्रत्ययचिह्नस्यै ४२ ७७	तस्यैवानन्दसंयोगात् १९ ६	तामशं कल्पयेच्छक्तिं ३१ ९८
तस्याः प्रवर्तमानायाः १९ ३०	तस्यैवानुत्तरश्लेषात् १९ ७	तामथावदधानस्त्वं ४४ ८
तस्याः विद्विरिय प्रोक्ता ४७ १	तस्यैवोभयतो रूपे ८ २१	तामश्वं वपरोहा ४ ६१
तस्या स्थूलादिरूपाणि ३१ ८२	ता एताः शक्यः पञ्च १९ ३२	तामशः बाल इत्युक्तः १६ ३
तस्या स्मृताश्चतस्रो मे ६ ३४	तां च क्षुचं प्रहृत्याय ४३ ३३	तामशस्तत्र भूतादिः ५ ३८
तस्याः स्वरूपं वक्ष्यामि १२ ६८	ता ता ददाति तस्यास्तु ४६ ३७	तामवादिषदादिस्तु १६ ५
तस्याचित्रैकरूपस्य ४ ३	ता ता प्रदक्षयेन्मुद्रा ३७ ५९	तामने त्वन्तरे शक्र ९ २०
तस्या निवारणार्थाय ३४ ९३	ता ता वै देवता तत्र ५२ २२	तामिमा तत्त्वतो यत् १३ १
तस्यानुगचतुष्कं यत् ४६ ५	ता तामवस्था संप्राप्य २८ ३२	तामिमा तारिका त्रिया २६ ४३
तस्याप्यन्य इतीयं तु ३ २	ता त्रिया बामहस्ताग्रे ३४ १११	तामुत्सृज्य ततः प्रोक्ष्य ४० ५६
तस्या मे न विनाभावः ९ २	ता परा वैष्णवी शक्तिः ४० ५	तामुपदि महाभागा १ ४५
तस्या मे पञ्च कर्माणि १३ ११	ता मा तामिति तत्त्वज्ञः ५० १३३	तामेव दक्षिणाहस्तात् ३४ ६१
तस्या मे परमा मूर्तिः ४२ २	ता मा वृत्तात्मनुप्याय ५० १०३	ता योनीनुपयान्तः १३ ५
तस्या मे विण्ढमतायाः ४२ ४	तां मां हिरण्मयीत्येवं ५० ६०	तारं च कल्पयामीति ३७ २९

अ	श्लो	अ	श्लो	अ	श्लो
तारं बीजं ततः सखा	४५ ३२	तारिफाख्यानं शब्दे	३७ २७	तावन्तस्तादृशास्तेऽस्य	२४ ४४
" "	४५ ३९	तारिफा च नमश्चान्ते	३३ १११	तावन्तस्तादृशास्तेऽस्या	४२ ५०
तारं मदृदयं पश्चात्	४५ ४२	तारिफातारकद्वन्द्व	२९ ४७	तावन्मानार्थमादद्यात्	२८ ३१
तारकं तद्विद्वायं	३८ ४	तारिफानतिमध्यस्य	३५ ४८	तावद् नाशयिष्यामि	९ २९
तारकं तारिफा चैव	३९ ६७	तारिफानतिमध्यस्या	३५ ५४	तावावा जगतोऽर्थाय	१० ७
" "	४९ ७०	तारिफा नाम यद्वीजं	४५ २२	तावावा तत्त्वमेकं तु	१५ १०
तारकं निम्नसेदेव	४९ ९२	तारिफान्ते क्रमाद्द्यात्	३३ ११	तावावा परमे व्योम्नि	३६ ७०
तारकं प्रथमं बीजं	२३ ३६	तारिफामनुतारं च	५० २९	" "	५० १०
तारकस्यावसाने तु	३१ २१	तारिफामाश्रयेपश्चात्	४२ १८	तावावामेकता प्राप्ती	११ ३९
तारकाद्या नमोऽन्ताश्च	४५ ९३	तारिफामुच्चरन् कुर्यात्	४० ९६	ताविमौ दपती दिव्यी	८ १८
तारकारणनादेन	३२ ६	तारिफामुच्चरन् दीर्घं	४० २८	तावुभौ नरकघोरं	३३ ११९
तारकेणाश्रितश्चादी	३० ५	तारिफामुच्चरन् पश्चात्	४० ९९	तासां त्रिभुवियोगेन	२१ ७
तारतारानुताराभि	२९ १०१	तारिफामुच्चरन् पश्चात्	३३ १०९	तासां पारावणं शश्वत्	५७ ३७
तारपञ्चकमाहार्द	३३ ७४	तारिफाया इदानीं त्वं	३२ ६६	तासां ममादिभूताया	४५ १५
तारपूर्वार्धं गुणान् भूय	२४ २४	तारिफाया-परं भावम्	४१ ५३	तासां मूले तथाद्बुध	३४ ३०
तारमादाय तस्यां ते	४५ ५९	तारिफाया-परे भावे	४१ ४६	तासामद्बुधतः पृष्ठे	३४ ८३
तारया कुम्भमादाय	४१ ६०	तारिफाया निरुक्तानि	२५ ४८	तासामयुतमव्यग्रं	४८ १५
तारया त्वमिषिच्याय	४९ १०२	तारिफा वा परा देवी	३५ ७४	तासामाद्या परा दिव्या	२९ १३
तारया पश्चिपिच्यामि	४० ६१	तारिफायामिवास्यां च	२५ ५०	तास्तास्तद्रूपधारिण्य	९ २२
" "	४० ७२	तारिफाया वदाब्जस्थ	४२ २	तिरोभावस्तथा सृष्टि	१२ १३
तारया पूरयेत्पश्चात्	३८ २०	तारिफाविधिमन्त्रिण्य	३६ ११८	तिरोभावभाभिधाना मे	१२ १६
तारयामि जगत्सर्वम्	५० १७८	तारिफा शाश्वतोऽशेष	४५ ६२	तिर्यक् च समुल्लिख्य	३८ १२
तारया सममिज्वास्त्य	४० ५८	तारिफास्त्री च नौ	५० ३१	तिर्यक् शनैः शनैः	३४ ७५
तारया समिधो दद्यात्	४० ६६	तारिफास्फुरणाकारा	४० ३९	तिर्यक्स्थितस्तस्य नेम्यन्ते	३० ३९
तारया साङ्गया हुत्वा	४१ ४२	तारेण तारया द्वाभ्या	३१ १८	तिलकालकयत्तत्र	६ ७
" "	४१ ४५	तार्क्ष्यं तत्र स्थित	३७ ७७	तिलकालकयत्सर्वं	२ ४५
तारश्च तारिफा चैव	४५ ५८	ताल्लक्ष्मादिदेवाढ्य	४५ ७९	तिलानि चाप्यसितानि	४७ १०
तारस्तत्र प्रतियाय	२६ ९	ताल्लक्षणान्तरे ध्यायेत्	४१ २२	तिलेन चापि जुहुयात्	४१ ३१
तारकारा रिपोर्मूर्ध्नि	३१ ९	ताल्लभ्रमध्यदेशस्या	४३ ४४	तिलैः सिद्धार्थकोपेतै	४८ १०
तारादिपञ्चकं तेषां	४२ १५	ताल्लभ्रमध्ये त्वहकार	४१ २१	तिष्ठति स्यापयचित्तं	४३ ११४
तारमादाय पूर्वं तु	४२ ६३	ताल्लभ्रमूर्ध्नि स्थिता युद्धि	४१ २१	तिष्ठत्समाधानस्तत्	४९ ११७
तारया बीजगणनादि	४४ २	तानवा नैव शनोमि	५० २१०	तिष्ठुभिर्भर्तते वृत्त	२९ ४०
तारया सीता तथा श्रीश्च	३२ २४	तावत्तथा स्थिता विष्णु	३२ ८	तिस्रश्च तारिका	३३ १०८
तारयद् तत्र नाश्रय वै	८ ४७	तावत्संक्षुचित्तानः	१३ ३३	तिस्रश्चिदाद्य या	३० ३४
तारिकां ध्याप्यधीयीत	४० १०९	तावन्तं मतयानेन	४२ ३६	तिस्रो नीत्या शया एव	४२ १५

	अ.	श्लो.
तिष्ठोऽप्यासा गतीः	३२	१५
तिष्ठो मम स्वमावाख्याः	२	४९
तिष्ठो बोधवत्प्रेक्षाः	४२	११
तीरस्थानं समासाय	४८	११
तीर्थं तत् त्रिविधं प्रोक्तं	३४	११२
तुर्यं सुपुतिः स्वप्नश्च	२१	११
तुर्यवर्जं सुपुत्यादिः	२२	२७
तुर्यवर्जं सुपुत्याद्ये	२१	२५
तुर्यातीतं तथा तुर्यं	४०	११
तुर्यातीते च ततुर्यं	२४	३१
तुर्यादिजगदन्तं यत्	११	९
तुर्यादिशक्तिसमुक्ताः	३०	२९
तुर्याद्यवस्था विज्ञेयाः	२	६१
तुर्याद्या जगदन्तास्ताः	१९	३४
तुर्याद्ये स्वप्नमर्थन्ते	११	१५
तुर्यायि या दशा जीवे	१३	३६
तुर्यावस्था च सा मे	५१	१३
तुल्यशीलवयोरूपौ	४२	३०
तुल्या गुणवयोरूपैः	१७	२५
तुषारधूलिधवलः	४५	९०
"	४९	९
तुषारनिवयाकारं	३८	५५
तुष्टः प्रोत्पापयेत्तश्चात्	४९	५०
तुष्टाव मा पुत्र तेन	५०	२००
तुष्टिर्निरुक्ता तेन	५०	१०६
तृतीयं गोमयाम्भोभिः	४९	८५
तृतीयं पर्वं वक्ष्यामि	५	१८
तृतीयं विमवाख्यं तु	१०	४८
"	११	८
तृतीययार्थमोशाने	५०	२६
तृतीयस्तु समाख्यात्मा	१६	३९
तृतीयस्य विधा योऽष्टौ	१६	४०
तृतीया प्राहृती प्रोक्ता	१२	५४
तृतीयस्य विधां ख्याता	७	४२
तृतीयो द्वित्रिचो यग्निः	१७	८८

	अ.	श्लो.
तृतीयोऽष्टपुरिमातः	७७	२२
ते एते परमे सूक्ते	५०	१९८
ते च नैव स्वर्गसिद्धाः	४३	१०१
ते च संख्याद्वया मन्त्राः	३२	६२
तेजः पठं गुणं प्राहुः	२	३४
तेजस्त्वन्धानपेक्ष्यं	४	१७
तेजोमुखं तु यद्रूपं	२९	८
ते ज्ञेया मध्यमा मन्त्राः	२२	३४
ते देवा विमवात्मानः	११	१८
तेन तन्मात्रता तेषां	५	४५
तेन तेन प्रकारेण	५	१६७
तेन नानाविधं रूपं	११	५
तेन पुष्करिणीत्येवं	५०	१८९
तेन भौतिकमित्युक्तं	५	६२
तेन मा चिद्वन्तामेका	१४	४५
तेन मा सर्वभूतानां	५०	१८०
तेन दिव्यं समीकुर्वन्	४१	५३
तेन संरक्ष्यमाणस्य	१७	७४
तेन हि प्रीणिता साहं	१६	३५
तेनात्रेन यजेत्सम्पर्क	४०	७८
तेनाप्यापितमन्त्रः	३४	१०८
तेनासी महती कीर्ति	४७	२४
"	४७	३१
तेनासी महती लोके	४७	२७
तेनासी लभते कीर्ति	४७	१८
तेनेदं मुद्रितं सर्वं	३४	९१
तेनैव क्रमयोगेन	३७	५२
तेऽष्टवर्गमदा ज्ञेयाः	१८	४९
तेभ्यो दिव्यानि मीतानि	४९	५६
ते रक्ष्यमयोऽजिह्वा	२०	४४
तेषां ज्ञानबलमेवै	४	१४
तेषां निरुक्तं मत्तत्वं	५०	३६
तेषां प्रधानतो सिद्धि	५२	१०
तेषां रूपं तु यच्छुक्र	५०	१७०
तेषामुपरि संविन्यं	३६	१००

	अ.	श्लो.
तेषामैश्वर्यदानेन	२६	२३
तेषु तेषु हि तत्त्वेषु	३२	३८
तेषु सतस्रं युग्मेषु	१९	२४
तेष्वेकं धर्ममाख्याय	२८	४५
ते सर्वे तारिकाकार्याः	४२	७७
तैजसः कथितः सद्भिः	५	५०
तैरीश्वरा सदा यामि	५०	१५८
तैलधारावदच्छिन्ना	५०	१३९
तैलमासविनिर्मुक्तं	४९	१४
तैस्तेरनुगुणैर्भावैः	१७	३६
तैस्तेरुपायैः प्रीताहं	१५	१३
तैस्तेरानेनः प्रयग्मूतैः	१	४४
तैस्तेरानेनः समेताश्च	५७	२५
तोयधीरपलोपेताः	३७	३०
तोयेनात्मप्रपञ्चेन	४०	८४
तोयणीयासि चेन स्वम्	१५	६
तोययामि गुणैर्विष्णुं	५०	१९५
त्यागो गर्वस्य कार्पण्यं	१७	६८
त्याज्यस्यस्त्रिलं क्लेशं	३१	२२
त्रयं विण्मृतया योज्यं	३३	२७
त्रयश्च चातुरारम्यं तत्	७	८
त्रयीसारो क्षयार्वाख्या	३१	३१
त्रयोऽप्रयत्नयो लोनाः	२४	१९
त्रयोदशतयोनोपाः	१९	८
त्रयोदशविधं ज्ञेयं	५	७७
त्रयो देवात्रयो व्यूहाः	२४	१९
त्रयोविंशतिरप्येते	७	१७
त्रयोविंशतिरेते तु	५	७८
त्रापुर्न यक्षिणीसिद्धौ	३९	३९
त्रापते महतः पापात्	५०	३२५
त्रायमाणश्च मन्तारम्	२२	२१
त्रिदशमष्टादिमे देवाः	११	२५
त्रिकोणं स्वस्तिकाद्यं च	३५	४०
"	५४	१३
त्रिकोणमिति या कुर्यात्	४०	३५

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
त्रिगुणं त्रिगुणाग्रन्थीन् ४१ १५	त्रैलोक्यं तु त्रयो लोकाः २६ २३	दक्षिणस्या महामाया ३० २७
त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य ३९ ४६	त्रैलोक्यजननी देवी ४३ ७०	दक्षिणा तर्जनीं कुर्यात् ३७ ५६
त्रिगुणाधारमव्यस्ये ३६ १४२	त्रैलोक्यविषया सा तु १२ ५४	दक्षिणाह्वयपार्श्वेन ३४ ६७
त्रिगुणाणि भूमीवेदं ३ २७	त्रैलोक्यस्य हितायाय ९ ४३	दक्षिणादिक्रमेणाथ १० ३८
त्रिगुणा भगवत्पत्नी ४ ४०	त्रैलोक्यैश्वर्यदं दद्यात् ३३ ४२	दक्षिणाद्यामुनस्योक्ता ३४ ६३
त्रितयं त्रितयं शक्र २४ २०	त्रैलोक्यैश्वर्यदा देवी २६ २१	दक्षिणाद्रिजयाख्यस्य ३६ ४९
त्रिधा स्थितस्य ये ये १२ ४३	त्रैलोक्यैश्वर्यदोपेत २५ ३७	दक्षिणे च तथा वामे ६६ ८
त्रिनेत्रं चारुसर्वाङ्गं ५ ९	त्रैलोक्यैश्वर्यदोपेतम् २६ १४	दक्षिणे चिन्तयेद्भगो १० ३३
त्रिमूर्तिस्तल्लिका शक्तिः ५७ १	त्रैलोक्यैश्वर्यदोपेता ३१ ९	दक्षिणेतरेसंचार १४ २९
त्रिरहस्त्रिनिद्यायाश्च ४२ १२	त्रैलोक्यैश्वर्यदो व्यापी २५ १०	दक्षिणेतरेहस्तोऽन ४६ ३०
त्रिलक्षणाचारमते ३६ १४३	त्रैविक्रमोदयो विष्णोः ८ ३४	दक्षिणेन ततो यायात् ४९ ११४
त्रिवर्गस्यैः स्तुता सैषा २९ ३५	त्र्यश्र एकारसंज्ञश्च २५ ८	दक्षिणेन तु हस्तोऽन ३४ १७
त्रिवर्णप्रणवाधारा २९ २७	त्वं शक्रावहितो भूत्वा २३ ३९	" " ३४ ६४
त्रिवर्णां सूक्ष्मसंज्ञा मे ३२ २	त्वचश्च विषयः स्पर्शः ५ ५६	दक्षिणेन विनिष्क्रम्य ४९ १२३
त्रिविधं चातुरात्यं तु १० ४२	त्वच एव श्रुता धर्माः १ १०	दक्षिणेनात्ममुद्रादयं ३८ ६३
त्रिविधं पुरुषतैत्तत् ३४ ९४	त्वत्प्रसादाच्छ्रुता मन्त्राः ५० ३	दक्षिणे मध्यतः पद्मं ३५ ६४
त्रिविधं प्राप्यते तेन २० १८	त्वत्प्रसादान्मया देवि ४२ २	दक्षिणोत्तरशालाम्बा ३७ ४६
त्रिविधा पश्य देवेश १७ ८५	त्वत्प्रसादान्मया पद्मे २० २	दक्षिणोदरहस्तोऽन ४६ ३०
त्रिविधा त्रिविधाया मे ३४ १४	त्वत्प्रसादेन विधिवत् २८ १	दण्डधारी ङकारश्च २५ १७
त्रिविधास्ते तु विद्येयाः २२ ३२	त्वत्प्रीती क उपायः १५ ७	दण्डवर्तनविरोधेन २० १९
त्रिविधेनैव रूपेण ३६ ४६	त्वत्सुखस्य विधिं ५० ४	दण्डीति ब्रह्मसंयोगात् ५ ७०
त्रिविधेया पद्म शक्तिः २९ २६	त्वद्वचनकमलोद्भूतं १५ ३	दत्तावकाशो मदन. २५ १९
त्रिष्टुभ जातवेदस्या ४२ ५७	त्वद्भागमृतसंदोह १३ १७	दत्ता सूत्रयुगं चारी ३० २१
त्रिसहस्रं जगं कुर्वन् ४२ ३६	त्वन्मुखाब्जच्छ्रुता ४२ ४४	ददती क्षेपणी चासि ५० ६३
श्रीप्यन मिथुनान्यासन् ६ २१	त्वमेव सर्वशालेयु ५० २१९	ददाति चाक्षर्यं तस्य ४७ २१
श्रीप्यत्वाणि तव, काल ३० ५	त्वया कथयता तास्ता. १ १२	ददाति दर्शनं शक्र ४६ २२
श्रेयाप्यन प्रवृत्तिर्या ५० २१७	त्वामेवाराध्य जीवास्ते १५ ४	ददाति यस्य यत्किंचित् ४७ १७
श्रेण्यं च प्रवृत्तिश्च ३५ १०	दंपती पूजयन्नित्यं २७ ४२	ददामि तव नामानि ४ ६१
श्रेण्यं प्रवृत्तिर्योम ५ १९	दंपती यौवनावस्यौ ४२ ३१	ददामि बुद्धियोगं तं १६ ३६
श्रेण्यं पद्मगुणोत्थं च ५० १७३	दंपती वैष्णवी चैवं ४२ ६१	दद्यात् पूर्णाहुतिं दीर्घा ४० ७५
श्रेण्यमनुयदाना ५० १७४	दंष्ट्रनिष्ठभूतयोराभिः ३१ ५७	दद्यात् पूर्णाहुतिं पश्चात् ४७ १३
श्रेण्यममरं भार्ग ४ ३२	दक्षिणं मध्यतः पद्मं ३५ ६४	दद्यात् पूर्णाहुतिं सम्यक् ४० २०
श्रेयारसो मकारोऽयं ३२ ४७	दक्षिणद्वारतत्तादत् ३८ ४८	दायात् सपुष्पतोयेन ३९ १४
श्रेयारस्य कर्मणामेवं १७ ८७	दक्षिणस्थं तु पाशाणं ४६ ३१	दधतः पद्मकुम्भी च ४५ ३६
श्रेयस्येन जगन्नायः १० १०	दक्षिणस्य तु हस्तस्य ३४ ५२	

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
दधानं चोर्ध्वगहुम्यां	३७ ६६	दामोदरान्तमुद्गलं	११ ३०	दुर्गाणि तारयन्त्यात्म	२९ ३५
दधानं दक्षिणं दिव्यं	३१ ५०	दिक् च निचुत्तया सूर्यः	५ ५९	दुर्गां देवीति विख्यातिं	९ ३७
दधानमनिष्टं तु	१० ३९	दिगन्तरमपश्यन्वै	३४ १३३	दुर्दमं दुर्धरं शश्वत्	४३ ९७
दन्तशङ्खं च वदन	३९ ७	दिग्नि विम्बालम्ना त्वेका	२९ ३६	दुस्तरापासंसार	१७ ४२
दम्पते मन उद्दामं	४३ १०९	दिव्यं तच्चिन्त्येवस्य	१० ४१	दुहते सखान् कामान्	२६ ५
दयादानिशमोपेतं	२१ ३४	दिव्यं वर्णद्वयं वै	१ ५०	दुहाना सखान्तर्यान्	५० १४१
दयिताहं सदा देवी	१७ ३१	दिव्यशक्तिप्रभेदैस्तैः	३९ २	दूराद् दूरतरं यामि	५० ४३
दस्त्रि देववर्गं च	१ २८	दिव्यशक्तिसमावाहं	३८ ७	दूरापास्तत्रिकल्पेन	१४ १३
दर्पणं गन्धतोयं च	३९ ६	दिव्यशान्तोदितानन्द	१७ ४४	दत्तो जातबलो योगी	३१ ७५
दर्मे चर्मणि वस्त्रे वा	३४ १३६	दिव्यशास्त्राण्यधीयानः	२७ ३२	ददत्ये कर्मणो व्यक्तम्	१७ ८५
दर्शनीया प्रयत्नेन	३४ ७७	दिव्यशास्त्राण्यधीयीत	२८ २९	ददत्या च ददयमाना च	४३ ४१
दर्शयित्वा तथा मुद्राः	४९ १०	दिव्यान्तरिक्षमौमाना	२९ ६८	दष्टयैव ज्ञ्यते प्रीतिः	३६ ८७
दर्शितं परमं तत्त्वं	५७ ४६	"	५० ६८	दष्टा तत्र निनिक्षिप्य	४९ ३८
दर्शितादोपमुद्रश्च	३६ ३१	दिव्यास्तिस्रश्चस्तासा	६ २७	दष्टा ता निमुञ्चं याति	४९ ४६
दश दिक्षु क्षिपेदस्त्रं	३४ ११८	दिव्येनाविन्धना ह्यन्या	२९ ३३	दष्टा तु पादपं शुष्कं	४९ ४७
दश पञ्च चतुर्धा मे	१९ २	दिव्ये सैदे तथाप्यारौ	४२ २०	दष्टान्यस्य समायुक्तं	४८ २३
दशभिः पञ्चमिश्रैव	१९ १०	दिशोस्त्वामदिकं धर्मं	४१ ५८	दष्टा स्वदिम्वरचितं	४९ ११६
दशमीं तत्पर नीत्वा	३५ ३०	दिशो निवृष्य चाख्येण	३५ ५८	देयमाचमनं पश्चात्	३९ ३०
दशम्या सगलंकापः	३६ १०२	दीक्षाप्रतिष्ठयो. कल्पः	१८ ८	देयमेतदुशीलाय	५० २३५
दशयोः युष्मपरयोः	३२ ५०	दीक्षाभिप्रेतपूर्वं च	२७ २८	देवः प्रागादिमेदेन	१० २२
दशलक्षं जपेन्मौनी	२४ ३९	दीक्षायामपञ्चशुद्धयै	४१ ३१	देवता सकलाधारा	५० २१
दशवारं तारयेन	४० ७३	दीक्षा सा त्रिभिधा तावत्	४१ ७	देवदेव न ते शक्याः	१७ ५०
दशाशं जुहुयात्पणैः	२४ ४०	दीक्षितः पञ्चकालञ्च	२८ ५२	देवदेवप्रिये देवि	११ ४२
दशाशं तर्पणं कुर्यात्	४२ २२	दीक्षेति तेन तत्त्वज्ञे.	४१ ६	देवदेवमये देवि	४५ १०२
दशाधरो ह्ययं मन्त्रः	५० ९७	दीर्घं नैवेद्यमयेवं	३७ ४२	देवप्रिये देवदेवि	३६ ६८
दशाना धूमरूपाणां	३५ १४	दीपे धूपे तथाप्ये च	४० १९	देवप्रिये महादेवि	१६ ६५
दशाखुर्यर्घ्यपुस्यायाः	२ ७८	दीनयो यास्तदन्तःस्थाः	२९ १७	देवर्षिर्निवृत्तिदायैः	४ ३१
दक्षन्ते तेन दैत्येन्द्राः	२९ ६१	दुःखं जन्मजराशुत्यं	५ ८५	देवस्य दक्षिणा चास्ति	५० ९०
दास्यं तदमीमांस्यम्	५५ १९	दुःखं त्रिदासतो योगैः	१३ २६	देवा दैत्यास्तासा नागाः	१४ ४७
दास्यं विप्रतीं युष्मा	३८ ७८	दुःखत्रयान्निर्गन्तव्यं	४१ ६४	देवाश्च मामुपाश्रित्य	५० १२७
दास्यं मध्यमं शश्वत्	२४ १७	दुःखरूपं रजो श्रेयं	७ १५	देवि प्रयत्नार्तिहरे	९ २४
दास्यमन्तरायं तत्	३७ ६०	दुःखानुस्मृतिरेवार्थं	१२ २५	देवीं केनाप्यनापेना	३६ ३
दास्यमन्तयेर्दिव्यं	३८ ७९	दुःखपाप्मानि सर्वेना	५० १४९	देवीचतुष्टयस्त्रैः	४९ ५५
दास्यतिदिष्टा चैव	५७ ५०	दुःखपणैति मा प्राहुः	५० १५३	देवीनां दर्शिता मुद्राः	४५ १०३
दाप्नी च सर्वमप्यनात्	५० १९१	दुर्गां च दुर्गमन्वेन	४ ४६	देवीनयेना देवेश	४८ २८

	अ	श्लो		अ	श्लो		अ.	श्लो
देवीरूप तुहोमान्ते	४७	१०	द्वादशस्वथयाब्जेषु	४३	५०	द्विभुजा हेमवर्णामा	४५	४७
देवीरूप स्वमात्मान	४९	११	द्वादशाङ्गकल्यासा	४९	१४४	द्विरष्टक च धर्माद्य	३६	२६
देवीसहाय स्याद्देश	४०	४७	द्वादशाङ्गकल्यासा	४९	१०८	द्विरष्टके तु वर्गेऽस्मिन्	५३	८
देवी सा परमा दिव्या	२६	४	द्वादशाना ततश्चोर्ध्व	५०	१४४	द्विर्मन्त्रयेति भूतानि	३१	४३
देवेन हरिणा क्षुष्टा	५०	१२७	द्वादशान्त महापद्म	५४	१६	द्विविधस्यापि चात्रस्य	५०	१०४
देवै पुरुरूपेण	८	४९	द्वादशान्त महापद्म	५४	१७	द्विश्चतु पद् तथाष्टौ च	४३	४
देवैरभिप्लुता शश्वत्	१	८	द्वादशान्त समाविश्य	४९	१२४	द्विपद्क धारणाना च	२०	३३
देवो नारायणो नाम	५०	५	द्वादशान्तान्तगुनीय	३५	३२	द्विपद्चतुस्त्रिकर्णैश्च	३६	६५
देवो वामनदेहस्तु	११	२३	"	५४	८	द्विपद्वाहोस्तथा साह	८	२६
" "	२०	४२	द्वादशान्तान्तराजीव	३५	४३	द्विपदा कालरूपत्वात्	४	४४
देव्या ययादिक दृष्ट	९	१३	द्वादशान्ते विचिन्त्याद्य	४०	६	द्विसप्तत्या सहस्रेण	५०	१०५
देशनालक्रियाकारा	१४	४१	द्वादशावृत्तया कुर्यात्	३४	९९	द्वे एते कथिते देवि	२६	२
देशकालानवच्छिन्न	२२	४	द्वादश्या मुरभिर्धूप	३६	१०३	द्वेऽयुते शृणु मूर्तीस्त्व	३०	४१
देशकालान्वयो ज्ञातु	५	७३	द्राभ्यामङ्गलिवद्वाभ्या	३६	२०	द्वैरूप्ये तत्त्रिरूप्य	६	४०
देशालालात्तथा रूपात्	३	२	द्राराग्रस्य ततो ध्यायेत्	३८	७६	द्वैरूप्यमैकरूप्यं च	७	२७
देशोऽप्याभारत कलस	१४	४४	द्रारोषेभ्य चतुर्दिक्षु	४६	१७	द्रव्यधर तु ततो लक्ष्मै	४५	२३
देहवन्धे च वान्छा चेत्	५५	७	द्रारोपरि स्थिता लक्ष्मी	३७	४५	धकार शार्ङ्गधृद्धता	२५	२०
देहमात्मतया बुद्ध्या	१२	२८	द्रिजाभ्यास्तर्पयित्वाद्य	४२	३४	धनुर्बाणवराश्चैव	४८	८
देहेन्द्रियमनोबुद्धि	१३	६	द्वितीय मूलमन्त्रेण	३४	१२१	"	४५	७१
देहेषु जीवभूता या	३५	१४	द्वितीय साख्यविज्ञान	१५	२३	धन्वी भुवनपालश्च	२५	१९
देव्यादिभ्यो जगदुध्वस	९	४	द्वितीययासनं दद्यात्	५०	२५	धर्ताजितोऽमृताधार	३३	४०
देव्याङ्गलिपुत्रयाश्च	३६	९२	द्वितीयशक्तिस्स्थेन	२९	६२	धर्म ज्ञान च वैराग्यं	३६	१३
देवाद्वा यदि वा मोहात्	५७	४१	द्वितीयस्त्वबरोहो य	२६	१२	धर्मादिकमधर्माद्य	५	३३
देवी गृणिमयी शक्ति	१९	१०	द्वितीयाया निर्धानं मे	४७	३४	"	३३	४३
दोषनिग्रमिनाशाय	३४	२१	द्विधा प्रवर्तते रूप	२९	६	धर्मादिकान् यजेत्तथात्	३७	६२
दीरात्म्यं विषयाणां यत्	४३	९९	द्विधामृत समादाय	४५	३८	धर्मादिको गुणो यस्मात्	५	३४
द्युति सरस्वती मेधा	४५	४७	द्विनेना द्विभुजा श्वेता	३७	७१	धर्मार्थकाममोक्षेषु	४२	५१
द्रवता दीप्तमायश्च	१९	२७	द्विपदा ब्राह्मण श्रेष्ठ	५०	२२७	धर्मेण सह संवध	७	६९
हर्तं करदयनेन	३४	२७	द्विपदार तु मुद्राणा	३४	९०	धर्मं पाप क्षय नीत्वा	४२	१८
द्वन्द्वभूतानि वस्तुनि	४३	५८	द्विभुजं चारुस्वर्गा	३८	७१	धर्मो शर्तं च वैराग्यम्	५	३४
द्रव्य तदेरीकुण्ठं ये	४१	५२	द्विभुज याम्यरक्षतेन	३८	७२	धाता निधिविदिशिश्च	५	८
द्रव्यं निष्ठतया योग्यं	३३	२७	द्विभुज वेष्टित शश्वत्	३६	११	धात्रीपत्न्यस्त्रिसदृशा	३९	३७
द्राघिगता सरस्तेण	१७	३३	द्विभुजा मारयेत्क्षमा	३८	३०	धामप्रत्यस्य मुद्रैषा	३४	५४
द्राघिगतिनि मुद्राणां	३४	५५	द्विभुजमस्तितापाङ्गी	४२	६६	धारणा पूर्वमुक्ता या	२०	२५
द्राघां मयुना सप्त	४९	८७	द्विभुजा हेमवर्णा च	४७	४	धारणा द्वादशैवेता	४३	१६

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
धारणाना चतुष्कं यत् ३२ ४६	ध्यायन्ननिशमेवं हि ३१ ७०	न तदस्ति पृथिव्या वा १५ ३४
धारणान्धमसाद्य ३४ १०४	ध्यायन्मा पद्मगर्भामा ४२ ६६	न तदानीममेयत्वं ३२ ३१
धारणाभिर्नन्देस्तम् ३४ १०२	ध्यायन् निश्चिन्तयन्दात्म ४१ ५२	नताः स्म शिरसा पादौ १ २४
धारणाश्रीरिषं भाषा ४४ २७	ध्यायन् सविज्ञमावर्त्य ३० ८	न तावदेव माहात्म्यम् ५० २०६
धारणाशु धर्मं कृत्वा २८ ४१	ध्यायिनः सर्वसिद्धीनाम् ३१ ७७	न त्वेन हापयेद्यागम् ४० १०८
धारयन्ती यतो मये १९ १३	ध्यायीतातो हृदग्मोजात् ४९ १२०	न निन्देन्मनसा वाचा २८ ३०
धारयामि धरा भूत्वा ५० २००	ध्यायेत्किञ्चिदुत्तरार्णामे ४७ ५	नन्दगोपकुले जाता ९ २९
धारयामि स्वरूपेण ५० १८७	ध्यायेत्तत्तदनादेन २४ ७	न प्राणायामतः हेराः ४४ ५५
धारया सावयेद्रहो ४० ६३	ध्यायेत्तत्तत्किञ्चिदर्थं ४० ४१	न बहिर्नैव चान्तस्तत् १४ १०
धारयेत् षोडशावृत्त्या ३४ ९९	ध्यायेदालोकरूपेण २३ १७	नमस्तु परमं व्योम ७ ९
धारयेद्यो गले वक्त्रे ४८ ३५	ध्यायेद्वज्रमूर्तां शक्तिं ४० ८०	न मासते तथैवाहं १४ २२
धारारथश्चकारश्च २५ १६	ध्यायेदेवंनिर्धं देव ५१ ६०	न भ्रष्टयेत यथैवेया १ ३६
धारस्तानरूपा मे ३५ ३३	ध्यायेद्दीपशिखामा माम् ४३ ३८	नमः वमलवासिन्धौ १५ १
धारस्तानरूपात्मा ३६ ४४	ध्यायेद्दीप्यन्तमोदासं ४१ ३८	नमः श्रीऋषामिन्धौ २९ १
धार्यते भ्राम्यते चैव ३० ५८	ध्यायेतः किञ्चिद्वर्णाभाः ४५ ५१	नमः संपूर्णग्राह्य ४२ ४३
धिया ध्येयमनालम्ब्य १४ ३०	धियते स पुमान् प्रोक्तः १९ ३६	नमः वयोदितानन्द ४५ ४३
धियावच्छिन्तते सर्वं ४३ २४	धियन्ते कालचक्रेण ३० ५६	नमः सर्वोद्दारासे ८ १
धियो नैतौ बहिर्भूतौ ४३ २५	धियन्ते च पञ्चाननः ३० ५७	" " ३३ १६
धीरा. प्रशान्तगम्भीराः ३० ३७	धुवश्च प्रणोऽप्यादिः ३१ ३०	नमश्चाप तस्यान्ते ३१ ३५
धीस्तारा काशी शक्तिः २० ४५	धुग्दसोऽपरे देवाः ११ २७	नमश्चन्द्रशेखरे १० १
धूर्तिं शक्त्यभिर्मुके २३ ९	धुग्दसोऽपराय ये ८ ४७	नमश्च परतो योग्ये ३३ १३
धूमकेतुर्पया धूम ३ २८	धुगनलसिता भाषा ४४ २९	नमस्कारसतः पश्चात् ३३ २३
धूर्ध्रं पद्मिन्दुसुतः ३५ ४१	ध्वजाय नम इत्येवं ३३ ६५	नमस्तु तिन्नातः पश्चात् ३३ १६
" " ५४ १४	ध्वजाश्च विविधाराः ११ ३४	नमस्तुभ्यं जगन्नाथे २७ १
ध्यातव्याः साधनश्रेष्ठैः ४५ १५	न बुधादिभिर्न नायाः ४३ ७१	नमन्ते केन्दुककल्क १५ २
ध्याता ध्यानं तथा ध्येयं २८ ४६	न क्रोधनो न दुःखमां २१ ३३	नमन्ते कमलायते १७ १
ध्यातुर्ध्यायिमागम्या १६ ३२	नधश्चतारवाताय ३० ३३	" " २८ १
ध्याता तत्त्वतर्कवादा ३७ ३८	नधराणि यथा व्योम्नि ५० २०७	नमन्ते विदविद्वदं ४४ १
ध्यात्वा दधितारामिन् ४८ २५	न च शक्या निमिर्देष्टु ११ ३८	नमन्ते जगद्भारते ४१ ३३
ध्यात्वा पूर्वदेहिनं ४५ १२६	न चाकस्मिन्निदे निप ५० २३६	नमन्ते पद्मजे पद्मे २६ १
ध्यात्वा मोक्षमूर्तं कुर्वीत ३१ १२१	न चापि कापरायः ४५ ३५	नमन्ते पद्मनिधौ १८ १
ध्यात्वा सर्वं जपेत्तारां ४२ ५४	नट. प्रतीति यद्वत् ३ ५५	नमन्ते पद्मभूते १५ १
ध्यानध्यायध्यामानो ४९ १०	नटीं स्वप्नी शक्तिः ३२ ५३	नमन्ते कान्तिभूते ४० १
ध्यानध्यानं वाः कुर्वीत १४ १२३	न त्वत्सर्वं विना तेन २९ ४४	नमन्ते किञ्चिद्भूते ८ १
ध्यानानि शु निमित्त १६ १०३	न ताव प्रसिद्धो नौ ५१ १३	नमन्तेऽस्तु हृदयना २४ ६९

अ	श्लो	अ	श्लो	अ	श्लो
नमस्तेऽस्तु हृषीकेश	४४ १५	न शान्ता नोदिता नाभि	४ २	नाभि समुद्धरेत्श्वात्	२४ ५
न मेऽस्ति समव सोऽयम्	५५	" "	१४ २०	नाभिरुन्दस्थितेनैव	३० ५८
नमो देवादिदेव्यै ते	४९ ५८	न स्थूलो न कृशो ह्रस्व	२१ ३२	नाभितश्चाद्भ्रिपर्यन्त	५४ २७
नमो देव्यादिक सूक्त	९ ४७	न सरेत्वामिनीमिन्दा	४३ ६२	नाभिपद्माद्दुर्मोजात्	४३ ४०
नमो निखिलनिर्माण	२० १	न ह्रिंसयन्ति सस्कारा	५७ ६	नाभिमेन्द्रान्तरे ध्यायेत्	३६ २
नमो नित्यानवधाय	१ १	न हीनाङ्गोऽतिरिक्ताङ्ग	२१ ३३	नामौ क्षीरणव ध्यायेत्	३८ ८
" "	५७ ५५	नागान्वा तत आत्मीय	३८ ४७	नामौ पृष्ठे करद्वन्द्वे	३६ ७०
नमो नित्यानवधायै	१३ १७	नाय्यो देवपत्न्योऽस्य	२९ २३	नामौ पृष्ठे तथा बाह्वो	२४ २३
" "	४१ १	नाडीमध्य समायाता	५० ७७	नामौ सर्वे दुमारूप	२९ ४८
नमोऽन्त्या धुराद्येव	४१ ५४	नाडीस्या मामनुस्मृत्य	५० ५७	नाम्यरादौ तु सर्वादीन्	३० १६
नमोऽन्ते प्रणवश्चादी	३३ ४६	नाड्य पट्टिरहोषान	२४ ६१	नाम्यरान्तस्यसूत्रस्य	३० ५०
नमोऽन्तेरङ्गवलि	२४ ७१	नादस्य या परा काष्ठा	२४ ९	नाम कर्म च मे मात	४ ६०
नमो भगवते पूर्वे	२४ ६८	नादास्यो य उमेप	१८ २४	नामभावद्वयोपेता	१८ ३५
नयनोन्मीलनीय तत्	४९ ७८	नादावसानगगनात्	३६ १४४	नामानुरूप कर्म स्यात्	४ ६७
न यमादिपरिक्लिश	४० ५५	नादिके णादिके चैव	३२ ५०	नामावली यतो हस्या	५० २०७
नर स भगवान् व्यापी	३३ ८२	नादेन सह शक्ति सा	१८ २३	नाम्ना सीतेति विख्याता	८ ४४
नरस्य दुदिदीर्घ्यात्	२८ १७	नानाकारक्रियाकर्तृ	१० ४४	नायिका सर्वशक्तीना	१७ ३४
नराद्वितीनि शस्त्राणि	३८ ७४	नानाध्वजविचित्राङ्गै	१० २६	नारद ब्रह्मसकाश	१ २०
नरादितालव्यमान्ते	४४ ३१	नानाभिःसमायुक्त	२१ १४	नारायण पर ब्रह्म	१७ ७
नरो नारायण पत्न्या	२५ २०	नानामन्त्रात्मना तेन	३० ५९	नारायण परो देव	१० ६
नरो नारायणश्चैव	११ २४	नानारूपैर्मदीयै सा	१२ ५०	नारायण स भविता	३६ ४०
" "	२० ४२	नानावर्णा तथा नाना	४४ ४७	नारायणमयं पूर्वं	२४ ५५
नलिनीध्वजस्त च	४६ १६	नानाविधाश्चर्यमयी	२७ १५	नारायणस्य वा साक्षात्	४२ २७
नवदूर्वाङ्कुरदयाम	३८ ७१	नानाविधेषु मन्त्रेषु	४२ ४८	नारायणात्ममुद्यत्या	२९ ६९
नयनीवनलवण्या	१७ ५०	नानाविधो मन्त्रगण	५२ २०	नारायणार्पमव्यक्त	३६ ७४
नगसरो ह्यय मन्त्र	३३ ६३	नानाविभवस्थान	१७ ४४	नारायणावतारो य	८ १९
" "	५० ७५	नानाविभवस्थान	३२ ६४	नारायणाश्रयाया मे	४५ ७
" "	५० १४२	नानाविशेषलक्ष्मीभि	४५ ९	नारायणी परा सुष्मा	७ ४
" "	५० १६४	नानाविशेषपूर्ण	४९ ४०	नारायणीस्तुतिर्नाम	९ २५
" "	५० १७३	नानाशास्त्रदिपा चैव	५७ ४९	नारायणी हरिप्रीति	२० ४७
" "	५० १७७	नानास्थानपुरो जीवा	६ ३०	नारायणे प्रतिष्ठाप	१६ २३
नगाम्बु न विषायादी	४१ ११	नानास्थानप्रयजो धे	४९ १३३	नारायणो यदा साह	८ १३
नगप्रपन्नसदृशं	४० ७९	नाघो न यथिरो मूढ	२१ ३२	नारीनां धर्मरेदेतान्	३८ ६७
न विना देवदेवेन	११ ३८	नान्य प्रकारतो किञ्चित्	२८ ४८	नार्हन्ति शरणस्यस्य	१७ ६३
न विना पूज्या चाल्या	४० २०	नापण्यायनि यत्किञ्चित्	४३ ६६	नाल तस्यास्तदूर्ध्वं तु	४० २४

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
नाल्लवृत्रमिवान्तर्यं	४९ १३९	नित्योदिता सदानन्दा	१६ २१	निर्गतं तु स्मरेद्देवं	३८ ८
नालादधोऽनिष्ठाख्य	४३ १०	" "	१८ १५	निर्गुणान्तविधा ध्याता	३५ २९
नावाधुदेवमत्ताय	५० २३५	निदानं तपसामार्गं	१ ५	निर्गुणाणि गुणानेताम्	३ ९
" "	५७ २७	निदानश भियक्त्वया	२८ ३४	निर्घोषा घोषवत्यश्च	५० १६५
नाम्रतस्त्राणिनां तद्वत्	५७ ४९	निद्रा कृष्णा चैकवीरा	४ ६२	निर्णिक्तपाप्मनः	४१ १२
नाम्रतस्त्राणिने देय	५० २३४	निधाय दक्षिणे हस्ते	४६ २७	निर्णातयेदन्त्राय	५० २३६
नाशो जरायुजादीनां	१२ ५३	निधाय सुचि संपूर्य	४१ ४५	निर्णातिरिति ताड्यभू	४३ ४५
नासाध्यं किंचिदस्तीह	२४ ७५	निधीयौ मावनीयौ तौ	३७ ५३	निर्णुदत्यखिलां मायाम्	५० २२४
नासान्तरे च हृन्मन्त्रं	३५ ६८	निधीयौ शङ्खपद्माख्यौ	३७ ५२	निर्णुदत्यान्तराः सर्वाः	३७ २
नासाधंशमदेरास्या	३४ ८२	निबद्धास्त्रिधैर्बन्धैः	१३ ३	निर्दोषो निरधिष्ठेयः	११ १
नासिमात्रे च जिह्वाग्रे	४३ २	निबर्हणाय देत्यादेः	३५ ५५	निर्वाजानामादि जीवः	२१ १८
नासौ पुण्यकारेण	१३ १०	निर्मोहितक्रियाकारा	३१ ८१	निर्मलकाशकल्पाहं	४ १
नास्तिमानां समीपे तु	५७ ४८	निमृज्य तारया पश्चात्	४० ६२	निर्माय शास्त्रतः	४९ ६८
नास्तिमानामसाधूना	३३ ११४	निमेषस्तस्य यो नाम	२ २२	निर्माय मा विमोहक	४९ ६२
नास्तिवयात्मच्युतः	४२ ६	निमेषोन्मेषयोर्मध्ये	५० ३८	निर्माय सकलं मावं	२६ ४१
नि.सत्तासक्तमद्वैतम्	१५ २८	नियच्छामि तथा कालैः	५० २०२	निर्मितं भगवद्भूम्	४ ३१
नि.स्याप्यायवपदकारे	१ २७	नियतिस्तु महाविद्या	७ १३	निर्वहन्ती जगत्कृत्यम्	२९ १३
निक्षिपेत्पर्वताग्रे वा	४७ २५	नियमो नाम तद्वृत्तिः	१५ ३४	निर्वापयेत्ततो दग्धं	३७ ३४
निक्षिप्य गोब्रजस्यान्तः	४९ ३०	निरञ्जना परा सेयं	३२ ५७	निर्विप्रीकरणं ध्यातः	३१ १९
निक्षेपापरपर्यायः	१७ ७५	निरञ्जनी निरामासी	२४ ६५	निर्व्यापारं सदानन्दं	४ ८
निष्ठहेऽनुग्रहे वापि	४२ ४३	निरनिष्टोऽनन्यधश्च	५० ६	निरीनचित्ररूपा या	४ १०
निष्ठविद्रसेनैव	५० ११०	निरम्बोदाम्बराभासः	७ २	निवर्तमानि पुरतः	३० २६
नित्यं प्रेरयितारं च	२७ ९	निखया स्वतन्त्राहं	३ ३६	निवर्तका ममेच्छातः	३० ३७
नित्यं योगपरो भूत्वा	२४ ३९	निरस्तनिरित्यवद्या	५० ९	नितर्ततेऽव्यमारेण	२२ १३
नित्यशुभा तु मा प्राहुः	५० १५५	निरस्तरजसा घस्त	४३ ८७	निविष्टा अनिलायाः	३६ ९१
नित्यनिर्दोषनि.सीम	३ १	निरामिरस्य शुद्धस्य	४० ११०	निवृत्तकामधर्मास्तु	४५ ११३
नित्यमात्मगुणोपेतः	२७ ३१	निरारम्भो निरप्रीश्च	१७ ६२	निवृत्तविषयेच्छस्य	१४ ३२
नित्यमाप्यायते मन्त्रः	३१ ११	निरालम्बं मनः हृत्वा	४३ १७	निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च	३५ १५
नित्यपामो ममैतावान्	४० ७१	निरालोकमिमं लोकं	४ ५६	" "	५३ ११
नित्यानि पञ्च कृत्यानि	५१ २	निरीक्षमाणा वदनं	४५ ६९	निश्चितारं ज्वलद्भूषं	३७ ५५
नित्या ययति ता दिव्याः	२५ ३२	" "	४८ ६	निश्चेणी पञ्चपर्वेया	२४ ७५
नित्या संपूर्णराइशुष्या	३६ ८०	निरीश्य लक्ष्मीनेत्राम्या	४१ ३९	निश्वासेन समं विद्यात्	२४ ६०
नित्या सरस्वती भूत्वा	५० १९८	निरुन्नेपे निरुन्नेरा	२ २०	निषेधविधियास्त्रेभ्यः	१७ ८६
नित्येन विष्णुना पुत्रा	५० १५४	निरुपाधिः स्वतन्त्रा च	५० २१८	निष्कम्योद्योगव्यात्म	४९ १३६
नित्योदितचिदानन्दा	५० ११९	निरुपे निपुणैर्यत्र	७ ४६	निष्कम्या दोषलेसेन	३२ ५८

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
निष्कलं मध्यमार्थं तु	३७	३०	न्यस्यैवं वीर्यं सूक्तं	४९	९३	पञ्चाक्षरो ह्ययं मन्त्रः	५०	१८१
निस्तरङ्गः सदैवासी	१६	२५	न्यासं कृत्वा यथान्यायं	४६	८	पञ्चात्मना मुपर्णेन	१७	१४
निस्तरङ्गमहानन्द	५७	२२	न्यासोपायं पञ्चयार्गं	४७	७	पञ्चात्मा वर्णशिङ्खोऽयं	३३	१९
निस्तरङ्गामृताम्भोधि	२	१०	न्यूनाक्षरस्य मन्त्रस्य	२४	७२	पञ्चाध्यनोद्यमुक्तस्य	२०	९
निस्तरङ्गोदयोऽनन्तः	१८	१४	पञ्चारः पञ्चानामश्च	२५	२१	पञ्चाशदादिभेदेन	५१	३३
निहिता सर्वभूतेषु	५०	३७	पङ्कजे करयोर्न्यस्य	३५	७१	पञ्चाशद्वा पुनश्चैव	५२	५
नीलैवं प्रथमं यामं	२८	४९	पङ्कजेष्वेषु मा देवि	५५	४	पञ्चैते व्यापका मन्त्राः	२४	७४
नीलनीरोयनसना	४६	१६	पङ्केष्वहकरा लक्ष्मीं	३७	४५	पटलाद्या अवच्छेदाः	१८	४०
नीलजीमूतसंशो	३७	४३	पञ्चमालरतो नित्यं	२७	३६	पठ्यते त्रितयं विभ्रेः	९	३७
नीलनीरदवर्णाभाः	४५	६८	पञ्चकृत्त्यनरी शक्तिः	३२	८	पतन्तं संसरेन्मूर्ध्नि	३४	१०६
नीलनीरदवर्णाश्च	४८	५	पञ्चक ब्रह्मणा कूटे	४४	२६	पतिताया तु पूर्णायाम्	४७	१४
नीलाद्येवं विदन्पीतं	१४	२६	पञ्चगव्येन पूताश्च	४१	१३	" "	४९	२०
नीले पीते मुखे दुःखे	१४	८	पञ्चगव्येन संसिक्ते	२३	७	पतिव्रतादर्शनं वा	४२	३७
नीलोपलामृत्युधेन	४८	३	पञ्चगव्येन संसिक्ते	२३	७	पतिव्रताना परमा	१	७
रुपाणामेतदाश्चर्यं	४९	४१	पञ्चचत्वारिंशदर्थः	३३	१०७	पतिव्रता हि या देव्यः	५७	३७
रुसिद्धश्चाक्षिरूपश्च	२५	२६	पञ्चपञ्चाशत् कुर्यात्	३०	२१	पतेदधस्ताच्छैलस्तु	४९	५०
नेत्रस्य पुरतो देवं	३८	४०	पञ्च पर्णानि तस्यास्तु	१२	२०	पत्युः श्रुतवती तास्ताः	१	९
नेत्राय्या वीपडित्येवं	३३	९	पञ्चविन्दुकियालामात्	३१	७४	पत्रपुष्पफलोपेतं	४९	४८
नेदमत्प्रात्मना शक्यम्	४३	२७	पञ्चविन्दुस्तदा देवी	३२	३६	पत्रेषु योगपद्मानाम्	५०	१४६
नेमिद्येने मशालक्ष्मी	३०	२७	पञ्चभिर्भां चतुर्भिर्वा	३६	११४	पत्रेष्वङ्गानि चालिष्य	४९	५१
नेत्रं विचिदसाध्यं हि	३०	६	पञ्चमी कामयुर्विन्ना	२६	२६	पदं तद्वैष्णवं दिव्यं	४२	७६
नेत्रं कुर्यादपच्छेदं	४०	१०५	पञ्चम्यनुग्रहाख्या मे	१२	५७	पदं निशितयोगाय	३३	३८
नेत्रं देयं ह्यमचाय	३३	१२०	पञ्चम्या च प्रपद्येत	३६	१२२	पदमन्त्रमिदानीं मे	४४	१४
नेत्रैते प्राहृता देवाः	६	१३	पञ्चम्या तु प्रपद्येत	५०	३२	पदमन्त्रश्चतुर्थोऽयं	२४	७०
नेत्रैरा यास्तयो मेदः	४	२३	पञ्चरात्रस्य कृत्स्नस्य	१	४३	पदमन्त्रस्वरूपं च	३०	९
न्यस्योययायी मगगाव्	११	२३	पञ्चरात्रार्थविन्मीनी	२१	३१	पदमन्त्रास्त्रयोऽस्य स्यु	२४	६७
" "	२०	४१	पञ्चरणं चतुर्णं	३२	२	पदमूर्तेस्तारिकायाः	४४	३४
न्यसेन्नागादि होमान्तं	३०	३२	पञ्चरणं महाशिङ्गं	२९	५९	पदाध्यनश्च वैराग्यं	२१	२७
न्यसेन्मन्त्रगुणाहानि	३५	७०	पञ्चरणं हृता कान्तां	३८	६९	पदाध्ययचित्तापन्त	३०	१३
न्यसेद्द्वाराचतुष्पात्रे	३८	४६	पञ्चम्यन्त्रेषु कोशेषु	६	३६	पदार्था लिङ्गदेहस्थाः	१३	४३
न्यसेन्मन्त्राध्यर्तिन्यः	१०	७३	पदाधरो ह्ययं मन्त्रः	५०	८९	पद्वयः समुद्रता ह्यस्याः	२४	४५
न्यसाद्ब्रह्मकमुद्राभि	३१	४५	" "	५०	६८	पदं पद्मगुणं ध्यायेत्	३८	७०
न्यसाद्गो निमग्नियेव	३५	७८	" "	५०	९१	पदं पद्मोद्भवद्वन्द्वं	५	३१
न्यसाद्गो विविग्नमन्त्री	३५	७९	" "	५०	९४	पद्मं वा न्यमित्रं याति	३६	९
न्यस्य संक्षिप्तं मदीयं	५४	२८	" "	५०	११४	पद्मरोयन्तीहायाः	४५	३३

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
पद्मगर्मनिमा कान्ताम् ३६ १२५	पयसा तावता तुल्यं ४२ ५६	परश्वघेन चक्रेण ३१ ५५
पद्मगर्मोपमा पद्मा २८ ४३	पयसो मधुनो दध्नः ३९ २७	परसूक्ष्मपदस्ये तु ३४ १०
पद्मगर्मोपमा कान्त्या ४५ १६	पयोयावकर्मैकाणां ३४ ३७	परस्परं तु दूरस्थौ ४५ ११९
पद्मगर्मोपमासरा ३८ ३४	पयोयावत्विष्याणाम् ४२ २१	परस्परं निषिद्धाय ४९ १२६
पद्मगौरमतीनाशं ४६ १४	परं परं विन्दुयुतं ५३ १०	परस्परङ्गमार्गं च २५ ३१
पद्मनामादिनामानः २० ३७	परं प्रणयवीजाम्या ३३ ५	परस्मिन् देवदेवे वा १५ २०
पद्मनामावतारेण ८ १८	" " ३३ ६	परस्य स्वस्य वायं हि ४२ ४२
पद्मनामो ध्रुवोऽनन्तः ११ १९	" " ३३ ७	परस्या पीर्णमास्या तु ४२ ७१
" " २० ३७	" " ३३ ८	परा प्रकृतिमादाय २६ ३८
पद्मनामोऽनलारूढः ४५ ७२	परं ब्रह्म ततः शान्तं २६ ८	परा मदीयवर्णस्य ५० ८४
पद्मपुंस्त्रीसमालम्बात् ५ ३२	परं ब्रह्म परं धाम २२ ४	पराद्भुतं लम्बमानं ३४ ७९
पद्ममालधरा पीत ४० २७	" " २४ १	परातीते गुहः स्थित्वा ४९ १११
पद्मवर्णंति मा स्तुत्वा ५० ११४	" " २६ १	परात्परद्रव्यं चैव ३५ १३
पद्मसंघिस्त्वस्येण ३७ १७	" " ३६ ३६	परात्मना परं ज्योतिः ३६ ४६
पद्मस्ये पद्मनिल्ये २३ ३२	" " ५१ ११	परादिभिर्गन्तानां ११ ३२
पद्मासरां विचिन्तयेत् ४३ ७	परं स्वस्वयनं शक ५० २२३	पराधर्चांस्त्रातेऽस्मिन् २ ६०
पद्मासरेण वा मन्त्री २३ ११	परवाहुचतुष्पेगा ४० २६	परानपेक्षसामर्थ्ये ४४ २५
पद्मासरेक्ष वर्णमै ५० ११३	परबोधेति ता एताः ४३ ४६	परापरदशामर्थ्ये १९ १५
पद्मादहं समुत्पन्ना ८ ४२	परमं यदहंताख्यं ३२ ११	परा बोधेति ता एताः ४३ ४६
पद्माना माल्या व्याता ५० १८६	" " ५१ ११	पराभिर्महासामर्थ्यं २ ३४
पद्मान्तराणामष्टानाम् ३७ १८	परमः पुराणार्थो यः १५ ६	पराम्या धूपदसौ तु ५० २८
पद्माय वह्निजाया च ३३ २३	परममुखे नमः ३३ ७२	परया इति ते प्रोक्ता ३२ ३७
पद्मार्कमण्डलाक्षेत्र ३७ ६३	परमा तारिका शक्तिः २५ ४५	पर या मे तनुः शक ३२ १५
पद्मासनामभ्युजाशी ४० २७	परमात्मान्मत्तत्त्व यत् ३४ १०४	परपरस्वरूपत्वात् ४ ४९
पद्मासनेनोपनिष्ठं ४६ १४	परमात्मादिबेदेनैव ३२ ५	परिच्युतमन्त्रः क्वातः ५३ १
पद्मासनेनोपनिष्ठं च ३८ ३४	परमात्मानमादाय २५ ३६	परिजय घनः राशौ ४८ २३
" " ३८ ६०	परमात्मानलोदामान् ३३ ९५	परिजय सद्रसं तु ४० ३२
पद्मासनेनोपनिष्ठं यत् ३७ ६५	परमा मा परं यस्य २ १	परिणामविशेषत्वात् ५० १२८
पद्मासनेनोपनिष्ठाश्च ४५ ३४	परमामृतकृत्स्न्या ४० ३	परितो भ्रामयेदेवं ३१ १९
पद्मिनी पद्मनामस्य १ २६	परमे श्वेनरूपे सा २४ १६	परितो भ्रामयेद्रहि ३१ ३७
पद्मिनीवैभवं सर्वं १ २३	परमेश्वरभूता सा ३३ २८	परित्यक्तविमर्गेन १४ २१
पद्मिण्या पद्मनामस्य १ ३२	परमेष्ठिनेऽयं च नमः ३३ ७३	परिदृष्ट्यापरिधिभिः ४० ६०
पद्मेऽपि भिन्नेदेवं ३८ ४५	परम्युहादिमेदेन ११ ४०	परिभ्रमति वा चक्रे ४३ ११३
पद्ममानं भिन्नोक्ति ५० १११	" " ११ ४१	परिवायन्ति मा मया ४९ २१
पद्म नात्नोऽपि १५ ११	परम्युहादिमेदे ११ ४	परिवायन् स्तरेत्तरां ३६ १४०

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
परे च परमेशो च ३१ ११०	पाद्यं देयं चतुर्थ्यां तु ३६ १०१	पितृन् यजेत्क्रमेणैव ४० ९१
परोषानन्दरूपेण ३४ ११४	पाद्याम्बु पादुके स्नान ३९ ६	पीठब्रह्मशिले त्वेवं ४९ १०५
परैः परिभवे प्राप्ते ३१ ५२	पाराशर्यः सुतं चापि ५७ ३४	पीडयेत्पादपं मन्त्री ४९ ४९
परोक्षः शास्त्रजन्योऽसी १६ ३७	पारिजाते हयश्रेष्ठे १ ३१	पीतकीशेयवसनम् १० २८
परोक्षमपरोक्षं च २ २०	पार्वतीं श्रावयामास ५७ ३६	पीतवस्त्रं चतुर्दश्रं ४० ८०
परोक्षमस्वरूपं तत् २९ ४३	पालयामि गुरुर्भूत्वा २३ ४	पीताम्बर चतुर्धाहुं ३८ ५४
पर्यग्निकरणं कार्यं ४० ५२	पालाश धारयेद्दण्डं २४ ३८	पीताम्बरधरं दिव्यं ३१ ४७
पर्यताग्रस्थितो मन्त्रं ४९ ४९	पालाशो वा वनं सम्यक् २४ ३६	पीताम्बरधराः सर्वाः ४५ ६८
पर्वताग्रे नदीतीरे ४२ २१	पावनः सर्वभूतानां २७ ३८	" " ४८ ५
पवित्रं सोदयव्यापि ३३ ३८	पाशायूत्रमथाधाय ४१ ४१	पीताम्बर महोदार १७ ४५
पवित्रः सानलः सोर्जः ३३ ५९	पाशाङ्कुशधरा देवीं २३ १९	पीताम्बरमुदायङ्गं ३६ ६१
पवित्रपाणिगदाय ३४ १११	पाशाङ्कुशधरा देवी ४५ २०	पीत्वा तु सात्विक पानं ४८ ३१
पवित्रमनलारूढं ३१ ४०	पाशाङ्कुशधरो वाय ४८ ३३	पीन लम्बोदरं स्थूलम् ३७ ६८
" ४५ ५५	पाशाय नम इत्येवं ३३ ९४	पुंमधानेश्वरान्नित्यं ५० ११३
पवित्राभ्या त्रिरूपय ४० ५५	पाशौ द्वौ प्रतिमुच्याय ३७ ७	पुण्डरीकोऽनलारूढः ४५ ७९
पशवोऽय मृगाश्चैव १४ ४९	पिङ्गलासि स्वया भासा ५० १९३	पुत्रदं पुत्रकामाना ५२ १६
पशुना रूपमित्येवं ५० १७२	पिङ्गलासि पिङ्गवेशादथं ३१ ५१	पुत्र सिद्धासि ते ब्रूहि ४६ २२
पश्चात्सनाम निर्दिश्य ३६ ९८	पिङ्गाय चाप्यदा पूर्वं ५० १९३	पुनः स्ववर्णमप्राप्य १४ २५
पश्चादादौ च हस्ताभ्या ४६ ४	पिण्डभूतास्त्रयो वर्णाः ३५ ५३	पुनर्दीक्षयिमेदेन ४१ ७
पश्चिमद्वारमप्ये तु ३८ ४९	पिण्डिताया इवास्याश्च ४४ ११	पुनर्दादशधा चैव ८ २०
परयश्चतुष्टयन्तुशान् ४० ११४	पिण्डीकृत्य चतुष्कं तु ३३ ३५	पुनर्मुञ्चति मेघेषु २९ ३३
परयन्ति पराधो जीवाः ५० १७०	पिण्डीकृत्य ततः संश ३३ ९२	पुनर्विमववेलाया ११ १७
परयन्ती नाभिमन्त्राख्या ४३ ४०	" " ३३ ९३	पुनर्विष्टुष्टियोगाय २६ ३४
परयन्ती नाम सावस्या १८ २५	" " ३३ ९७	पुनर्हृदादिपद्वेन ५४ २८
परयन्तो दिशमीशाना ३८ ५९	" " ३३ ९८	पुनश्च गुरुमूर्तितया २३ ३
परयन्त्यादिक्रमेणैव ४९ ११७	" " ३३ ९९	पुनश्च स्थापयेत्स्वस्य २७ २७
पाक इत्युदिता, पूर्वं १९ २६	पिण्डो निर्वर्तकादीना ३० ४३	पुनश्चाप्यतिरीद्रेण ९ ३०
पाणिग्रहणं कुर्यात् ४० ४५	पिण्डोऽयं शनदः पश्चात् ३३ १०१	पुनस्ते न निर्वर्तन्ते ९ ३३
पात्रं तारिकयापूर्वं ३७ ३१	पिण्डोऽयं तारक, पूर्वं ३० ४२	पुमासं धारयन्त्येताः १९ १५
पात्रं पुरः प्रतिष्ठाप्य ३९ २८	पिण्डोऽयं संतत्त्वानां २४ ५३	पुमासं विन्दुरूपं तम् १९ २८
पादपाणि चतुर्गता ३९ २०	पिनामहेन देवाय १ ३०	पुमानाद्यो मदुन्मेयः ४३ ३४
पादपीठमप्यर्थं च ३९ ५	पिनामहे मुरिः कर्धे १ २८	पुरः स्थितो यथा मयः १४ २२
पादयोन्मारिकां स्थूलं ३५ ७२	तितृदेवमनुष्याणां ५० १३७	पुराभारतपूर्णं ४९ ४०
पादिको मीयनश्चैव ३३ ११	तितृम्योऽयं नमः सोऽयं ३३ ७५	पुराभारतभेदः २८ ५७
पादेन्द्रिपस्य गन्तव्य ५ ६३	तितृनुदिरस्य पै मरुः ४० ९३	पुरासादार्णं कार्यं ३६ १०५

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
पुरस्ताद्विहितस्तस्याः ३१ ४	पूजयेच्च ततो मकल्या ४८ ९	पूर्वद्वारमुचि न्यस्येत् ३८ ४७
पुरस्ताद्वाकृतं तुभ्यं ७ १६	पूजयेद्धर्मपुण्याद्यैः ३३ ३०	पूर्वपश्चिमयोर्नक्तं ४० १०३
पुराङ्गत्या पुराकल्पैः ५१ ३	पूजितस्तोजसा राशिः ११ १२	पूर्वमावाहयामीति ४९ १४२
पुरा दुर्वाससः शापात् १ २७	पूजिता पुष्कृतेन ५७ २८	पूर्ववद्वायेयन्त्रं ४९ ५२
पुरा ध्यात्वा हृषीकेशं ३६ ६४	पूजितैर्मन्त्रितैः शुद्धैः ४९ ८३	पूर्ववद्रूपतो ध्येया ४४ ४९
पुरा मलयशैलस्याः १ १९	पूताम्बुपूर्णं गन्धसह ३७ २६	पूर्वस्मिन् प्रतिपुच्येकं ३७ १०
पुराष्टादशभिर्मोगैः ३६ १४	पूरकेण सुरेयान ३६ १२३	पूर्वादिदिग्गता श्रेयाः ३६ १५
पुराणं पुण्डरीकाक्षं ३८ ५	पूरणेनोपसंहृत्य ४० ४८	पूर्वांश्चद्वयमादाय २२ १७
" " ३८ २९	पूरयित्वा ममणा कुम्भं ४६ २६	पूर्वाभ्यां धारणाच्छ्रमीः ४४ ३६
पुरयश्रीरियं श्रेया ४४ २८	पूरयेन्मनुसर्पिर्मर्या ४९ ७७	पूर्वाभ्यां पुरुषश्रीस्तु ४४ ३७
पुरयस्य हरेः यत्नं ३६ ७३	पूर्णचन्द्रनिमा ध्यात्वा ४२ ५२	पूर्वाभ्यां प्रकृतिश्रीस्तु ४४ ३७
पुरयश्चतयः सर्वे ३६ १४	पूर्णचन्द्रोपमा वामे ४५ ५४	पूर्वं त्रय उपायास्तो १७ ७७
पुरयाकृतयश्चेमे ३६ १६	" " ४७ ८	पूर्वं दले बाधुदेवं ५५ ११
पुरयायाः पृथिव्यन्ताः १९ ११	पूर्णाभामारणैः शुभ्रैः १० १५	पूर्वोक्तं मण्डलं कृत्वा ४७ २
पुरयैश्चरयोगेन २६ २८	पूर्णायाङ्गुण्यरूपत्वात् ४ ४८	पूर्वोक्तक्रमयोगेन ४९ १३७
पुरयोऽज्ञाभिमुक्तो वा ४५ ११२	पूर्णास्तिमितयाङ्गुण्य ६ १	पूर्वोक्तगतिमार्गेण ५४ २५
पुरयो मोक्तृवृत्तः ७ ११	" " ६ १५	पूर्वोक्तध्यानसंपुक्तः ४६ ११
पुरयो दीक्षरात्तत्वात् ४१ ४९	पूर्णास्तिमितयाङ्गुण्य २६ ३	पूर्वोक्तमार्गेण ततः ३५ ५३
पुलिन्नं रमणीयं वा ३४ १३१	" " ३८ ४	पृथक् चरममागस्या ३० ३१
पुष्करं च नयाम्येका ५० १८९	पूर्णाहंतासमावेद्यात् ५३ २०	पृथक् पूर्वं स्थितं मार्गे ३० ३८
पुष्करादिषु तीर्थेषु ३४ ९५	पूर्णाहंतासमुद्रज्ञैः १८ ४५	पृथक्जनैर्न लक्ष्यासि १४ ३७
पुष्पत्रयसल्लामासि ३९ १२	पूर्णाहंतासि तल्लैका १८ १४	पृथक्भूतापृथक्भूता १ ४४
पुष्पत्रयसल्लाकीर्णं ४९ ३९	पूर्णाहना हरेरग्रा ६ ३४	पृथक्वर्णात्मना याति २० ८
पुष्पमर्थ्यं तथा दीपं ३६ १३३	पूर्णाहुतिं धृतैर्नैव ४१ ३२	पृथक्विनिर्मिते ते च ४९ १०९
पुष्पमेकमयादाय ४१ ४२	पूर्णाहुतिं ततो दद्यात् ४१ २७	पृथिवीं रजतपूर्णां ३३ १२०
पुष्पाञ्जलिः पदद्वन्द्वे ३९ २२	पूर्णाहुत्यवसाने च ३४ ३	पृथिवीं संस्थिता सेयं ३१ २४
पुष्पाञ्जलिभूतश्चैव ४१ १४	पूर्णाहुत्याय शिष्यस्य ४१ ५४	पृथिव्यादिपुष्पन्ता ये २३ १३
पुष्पाञ्जलिसुपादाय ४० ७१	पूर्णं वर्णयते घीराः १७ १३	पृथिव्यादिप्रहृत्यन्तं २४ २१
पुष्पाभ्यां धूपलेखेस्तु ३८ १९	पूर्वं कर्तृत्वसंन्यास १५ २१	" ३५ ३
पुष्पाभ्यां रजदानान्तैः ४० ८५	पूर्वं ते कथिता सूक्तिः २२ १४	" ५३ ३
पुष्पयत्नेन सहस्रारं ३० ६३	पूर्वं प्रणवमादाय ४५ २३	पृथिव्यादिप्रकृत्यन्ताः ५३ ११
पुष्पलेप सदा जीवः १३ ३०	पूर्वं यः शंकरः प्रोक्तः ५ ३६	पृथिव्यादिमहाभूत ५३ ६
पूजयित्वा पुण्याद्यैः ४९ ५२	पूर्वं योद्धवज्राब्ज ४९ ९९	पृथिव्यादीनि सर्वाणि ३४ १०२
पूजयित्वा पुण्याद्यैः ४० २	पूर्वं ज्ञात्वा मुदाम्भेमिः ३४ ९८	पृथिव्याद्या नियमान्ताः १९ १८
पूजयित्वा विगुण्येताम् ४० ८६	पूर्वत्रयावुरूपेण ११ ३१	पृथिव्यापस्त्राय तेजः १५ ३६

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
पृथुदंष्ट्रं यमवक्त्रं ३८ ७७	प्रकृतेश्च परे व्योम्नि ५० ५९	प्रणवादिर्नमोऽन्तश्च ५० ४७	
पृथश्च ब्रह्मणा तस्मै ५७ २९	प्रकृत्यन्तस्य पृथ्व्यादेः ३५ २	प्रणवादिर्नमोऽन्तोऽय ३३ ५	
पृथल्लग्नौ करौ कृत्वा ४५ ११५	प्रकृत्यन्वयिनामेवं १८ ५१	" ५० ४९	
पोयं करोमि सर्वेषां ५० १८८	प्रकृत्यन्वयिनो मन्त्राः १८ ४७	प्रणवादिस्त्वयं मन्त्रः ३३ १०१	
पोयता. सोमरूपाया १९ २५	" " १८ ४८	प्रणवाद्याः पुरा मन्त्राः ३९ ७५	
पीरश्चरणिको मार्ग ४२ ७७	प्रकृत्यादिविशेषान्त ३० २९	प्रणवाद्या नमोऽन्ताश्च ४५ ७३	
पीरश्चरणिको योग ४४ ७	" ५० १०८	प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तेश्च ३४ १२५	
पीरस्य चक्ररूप तु २३ १२	" ५४ २३	प्रणवाद्यैर्नमोऽन्तैस्तै. २३ १७	
पीरस्य वा प्रस्तरे वाल्मे ३७ २०	प्रकृत्यादिविशेषान्तै. ३० १२	प्रणवाद्यो मनुः सोऽय ३३ ५१	
प्रकर्तुं शक्यते काले ९ २	प्रकृत्यसत्त्वर्षभूतः १६ ३९	प्रणवान्ते विराट्संज्ञं ३३ २६	
प्रकर्षणोन्नयन् प्राणान् ३१ १७	प्रकृत्यमाणा भासा मे ५० ११७	प्रणवान्ते समुद्रत ३३ ३४	
प्रसारमक्षमालायाः ४० १	प्रक्रीडयन्ति पुरुषं २१ २४	प्रणामपूर्वकं पश्चात् ३९ ४	
प्रसारः पीरया ये वे ३१ ६३	प्रक्रीडयन्ति मन्त्रास्ते २२ २८	प्रणाममथवाष्टाङ्गं ३६ १३४	
प्रकारा बहुवस्तस्य ८ १९	प्रक्षाल्य शिरसा मूर्ध्नि ४९ ९०	प्रणिपत्य हरिं भक्त्या ४८ ११	
प्रकारोऽयं ममोद्यत्याः ५ ८४	प्रक्षिपेद्गन्गे तद्वै ४७ २९	प्रणिपातपुरस्कारम् १ ९	
प्रसाशस्मरता ध्याने ३६ ५५	प्रक्षिप्यानामिकायुग्मं ३४ ८९	प्रणीता तारयापूर्व ४४ ५५	
प्रसाधकादिकं रूपं २ २७	प्रचण्डकिरणव्रतैः ३७ ३३	प्रणीतामोक्षणीपात्रे ४० ५४	
प्रसाधयति भक्त्या ४९ ५७	प्रचण्डाना मनुष्याणां ४७ १८	प्रणीतामुपसंहृत्य ४० ७३	
प्रसाधयन्ती सर्वार्थान् ५० १३७	प्रचण्डाय नमो मन्त्र. ३३ ५४	प्रतापी जयभद्रश्च ४५ ७०	
प्रसाधानन्दयोरन्त. ४५ १००	प्रच्यवन्ती ततो रूपात् ७ ३७	प्रतिष्ठिते तथा चैवं १४ ४३	
प्रसाधानन्दरूपाहं ५२ १	प्रजप्य बदरं सम्यक् ४९ ३१	प्रतिष्ठितं सा दिव्ये २४ १८	
प्रसाधानन्दसाराहं १८ १८	प्रजप्यामलकं क्लृप्त्य ४९ २४	प्रतिपत्तिविशेषाश्च ५१ १	
" २० ६	प्रज्ञाधरो हाहं शक्र २६ ३१	प्रतिपत्तिश्च सकला २८ ९	
" ४४ १९	प्रणत्या भगवान् पश्चात् ३६ ९७	प्रतिपत्तिस्तु कर्तव्या ५५ १९	
प्रसाशनात्मनो होत्र ६ ४०	प्रणम्य स्वागतं पृष्ट्वा ३६ ९६	प्रतिबिम्बमिवैतस्मिन् ३८ ८१	
प्रसाशो नाम तद्वृत्ति १५ ३२	प्रणवं च नमश्चैव ३३ ७०	प्रतिमज्जनमेवं तु ४२ १३	
प्रवृत्तिं त्वर्चयेत्तत्र २३ १८	प्रणवव्रतितय व्यापि ३३ ७१	प्रतिमुख्य क्रमात्प्राप्तौ ३७ १२	
प्रवृत्तिं पुष्ट्य चैव ५० १३४	प्रणवव्रतितयस्यान्ते ३३ ७२	प्रतिष्ठाय विधानेन ४९ ६२	
" " ५० १८७	" " ३३ ७३	प्रतिष्ठिताया सर्वत्र ४९ ६५	
प्रवृत्तिं पुष्टं नीत्वा ४१ ४८	प्रणवद्वितयस्यान्ते ३३ १०४	प्रतिष्ठेयमिति प्रोक्ता ४९ १४९	
प्रवृत्ति. पुष्टाश्चैव १६ १५	प्रणवस्कारिणा चैव ३३ १११	प्रतिष्ठेयं निमज्जन्नि ४२ १९	
प्रवृत्ति. सविस्तारिका १२ ७	प्रणवस्कारिका प्राणाः ३३ १०७	प्रतिष्ठेयं वा सर्वं ४३ १७	
प्रवृत्तिश्च प्रवृत्तिश्च ६ ४१	प्रणवस्य नतेश्चैव ३६ २३	प्रतिस्वमपि या कुर्यात् ३७ ३६	
प्रवृत्तिविशुद्धा नित्यं १६ १७	प्रणवस्य शिखा यक्ष्मा ५३ १३९	प्रतीप्याम्ययोर्यं ३७ ११	
प्रवृत्तिविशुद्धा मोक्षा १५ २७	प्रणवादिर्नमोऽन्तेन २३ ८	प्रतीप्यां चैव सामानि ४९ ९८	

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
प्रत्यक्षं चैत्यसंचार	१४ २४	प्रदेशिन्यादितो हस्त	४६ ६	प्रमत्तन्ती मदाकारात्	४३ ३३
प्रत्यक्षतामिवापन्नः	१६ ३७	प्रद्युम्न इति मामाहुः	७ ४७	प्रमत्ताप्यययोगेन	२० ११
प्रत्यक्षमीक्षते वस्तु	१४ २३	प्रद्युम्नं पश्चिमे पजे	५५ ११	प्रमत्ते द्वादशान्तस्तु	२० १२
प्रत्यगात्मपरमार्थ	३३ ४७	प्रद्युम्नं संस्मरेद्रक्तं	३८ ५६	प्रमाव मन्त्रराजस्य	४७ ३२
प्रत्यभिज्ञायते सैव	३१ २३	प्रद्युम्न. पञ्चमं धीजे	२३ ३८	प्रमावमण्डिलं तस्य	३० ७
प्रत्यवोचमहं देवं	१७ ५०	प्रद्युम्नः पाख्यया ज्ञेयः	१९ ३७	प्रमाता मुनिभिः प्रोच्ये	५० १२०
प्रत्यस्तमितसंस्काराः	५७ ३	प्रद्युम्नारक्तिः तदधः	४३ ११	प्रमाणत्रयसंबोध्यं	८ ६
प्रत्यालीढमिदं देवं	३१ ५३	प्रद्युम्न सुमग श्रीमन्	१७ ४३	प्रमातरि तथैतत्	६ ३८
प्रत्याहृतेन्द्रियग्रामीः	१७ १२	प्रद्युम्नाद्यादिदं विद्धि	५ ७	प्रमाता चेतनः प्रोक्तः	६ ३६
प्रत्यृचं नियतो मन्त्री	५० ३०	प्रद्युम्नारं तथा शक	२९ ५१	प्रमातृत्तरणशेये	५१ १९
प्रत्येकं कोटिसंख्याभिः	३० ५३	प्रधान ओदनारूढः	४५ ८६	प्रमातेति विधा त्वेका	६ ३५
प्रत्येकमुन्नयेधैर्व	५१ १७	प्रधानं सलिलीकृत्य	६ २१	प्रयच्छन्ति परामृदि	२५ ३१
प्रयते हि यदा ब्रह्म	३२ ३४	प्रधानविन्दुनादान्ते	२७ २४	प्रयत्नेनैव गोच्यं तत्	५० ८७
प्रथमं ताररूपेण	२४ ४	प्रधानभूमिना गत्वा	२६ ४०	प्रयाति तत्प्रभूतत्वं	४७ २३
प्रथमं ध्रुवमादाय	२४ ५	प्रधानश्रीरियं ज्ञेया	४४ २९	प्रयायाद्रिजनस्थानं	४९ १२
प्रथमं पञ्चगव्येन	४८ ८४	प्रधानानलपीठस्था	४४ २८	प्रयायाम्भूमिं वे	४७ २५
प्रथमस्तत्र संगोचः	६ ३७	प्रधानान्ते निरुद्धयन्ते	२७ ७२	प्रयोगः कर्मयोगश्च	२८ २५
प्रथमाधारमारम्य	५५ ५	प्रधानो गोयनोपेतः	४५ ९१	प्रयोगाः सर्वमन्त्राणां	२४ ४४
प्रथमा लौकिकी संख्या	१५ २४	प्रधि कालपुमव्यक्त	३० ४४	प्रयोजनमयान्यद्य	२ ८७
प्रथमे मण्यमेऽद्यान्ते	३४ ११७	प्रधियर्पन्तवर्णात्मा	२९ ४९	प्रत्यन् निरुज्ज् यद्गन्	४० ११४
प्रथमो जीव उद्दिष्टः	२१ २१	प्रधियूयं स्वितां भगो	३० ३०	प्रत्ये त्वनियन्धेनं	७ १२
प्रथमो य उपायसो	१६ ३४	प्रपति ता प्रयुञ्जीत	२८ ११	प्रयत्नानलास्तत्र	३० ३६
प्रदत्तपुस्तकं सम्यक्	४१ २९	प्रपत्तेश्च स्वरूपं ते	२८ ९	प्रयत्नानि पुरतः	३० २५
प्रदद्यात्प्राणार्णो तु	४० ३०	प्रपद्यमानो मा नित्यं	५० २१३	प्रयत्नानि दूष्याद्य	३० ३९
प्रदद्यान्नाथमुत्तरे	४३ ११५	प्रपद्येत हृषीकेशो	२८ ८	प्रयत्नानया पूर्वम्	४३ ६०
प्रदद्यात्ततो मुद्राः	३६ १३४	प्रपन्नः शरणं शम्भु	२७ ४१	प्रयत्नानि कावल्यात्	३ १९
प्रदात्री सर्वनामानाम्	५० ९०	प्रपुष्टामन्त्रवृक्षं च	४५ ३७	प्रयत्नानि शास्त्राणि	२८ ३४
प्रदीपश्च प्रभूपश्च	१९ २४	प्रपुष्टोऽलविस्तीर्ण	३८ ३३	प्रतिपत्य स्वय दिव्याम्	२४ ३३
प्रदीपवेषाभूतदधं	३८ ६९	"	४५ १८	प्रतिरोद्धाममर्गेण	४९ ११४
प्रदेयं तत्र दातव्यं	३९ ३३	प्रपुष्टादुपसजाय	३३ ११८	प्रतिरि विरिहादीनां	१७ १०७
प्रदेवा अन्नपन्नयोः	३९ ३१	प्रपुष्टावो ह्यधर्मेण	३३ ११९	प्रतिनितां तद्दुष्टाः	१५ ३३
प्रदेदिनीमनामां च	३४ ६५	प्रपुष्टि तदरोपेण	१८ ९	प्रपेयनिर्गमो ह्यद्विः	४९ १४३
प्रदेदिनीपुरां चैव	४५ ११५	प्रपुष्टि तनुपायं मे	१७ ५६	प्रपुष्टपदव्यक्तान्ते	३७ २३
प्रदेदिनीपुरं तदन्	३४ ७०	प्रपुष्टि मन्त्रां पूर्ण	३६ ६३	प्रपुष्टपदव्यक्तान्ते	४३ ८३
प्रदेदिन्यादितोऽह्वयम्	३४ १५	प्रपुष्टि निरन्वन्तं	३६ ६३		

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
प्रशान्तपावकाकारम्	३६	१०	प्राग्भागे कमला देवी	३०	५२	प्रापणं तु चतुर्दश्या	३६	१०१
प्रभमारोऽयमनुलः	१८	१०	प्राग्भाजाकृतस्तथाना	४९	१९	प्रापणं सेन्दुताम्बूलं	३६	७९
प्रसन्नः कथयाम्यद्य	१	२५	प्राग्वासना अविद्या च	७	२३	प्रापणाचमनीयाद्याः	३६	८९
प्रसन्नया धिया युक्तः	२७	३६	प्राग्याञ्जलकर्णिकामध्ये	३०	३०	प्रापणान्तं विषायायान्तं	३६	१३६
प्रसन्नवदनं पद्म	२९	१९	प्राणं खर्वं तदानन्दं	३३	८८	प्रापयाम्यात्मनात्मानं	१६	४४
प्रसन्नवदना शश्वत्	३६	१२४	प्राणं धरेशमानन्दं	३३	७९	प्राप्नुयाद्विभला कीर्ति	४७	३५
प्रसन्नवदना त्रिणोः	१	५१	प्राणं वरुणमानन्दं	३३	८३	प्राप्नुयान्महतीं कीर्ति	४७	२१
प्रसन्ना पद्मगर्भां	२३	२०	प्राणं वैकुण्ठमानन्दं	३३	८७	" "	४७	३३
प्रसरन्तीं प्रमा विद्यात्	२३	२६	प्राणं सूर्यं तदानन्दं	३३	८४	प्राप्नुयान्महतीं पूजा	४६	४०
प्रसरन्त्यास्तृतीयं मे	३	२४	प्राणं सूर्यं परात्मानं	४३	७६	प्राप्नोति परमं धाम	२७	४६
प्रसरो विभवो नाम	४	२९	प्राणः प्रयत्न इत्युक्तः	७	३५	प्राप्नोति परमं ब्रह्म	१३	१४
प्रसवास्त्रितर्द्धार	२७	८	प्राणकालादिदेवैश्च	३१	८१	प्राप्नोति यत्परिशानात्	२०	१
प्रसवाप्रसवात्मानि	४३	५६	प्राणमध्यवसायं च	३५	९	प्राप्य तत्परमं तत्त्वं	४१	५०
प्रसादसुमुखा मन्त्राः	२१	२६	" "	५३	७	प्राप्य योगमयीं निद्रां	४३	१४
प्रसार्य चाप्रतो लम्बे	४५	१०८	प्राणयन्तं श्रिया देवं	३२	९	प्राप्य स्थानं ध्रुवं तत्र	३४	१३३
प्रसार्य तर्जनीन्द्रं	३४	३२	प्राणयन्ती प्राणती च	४३	४६	प्राप्यानुशा गणेशादेः	३८	३
प्रसार्य वाममुत्तानम्	३४	७	प्राणसंस्पर्शकल्याः	७	३५	प्रायश्चित्तं चरन् सम्यक्	२७	४०
प्रसिद्धा लोकापालास्ते	३८	७४	प्राणा एव प्रतायन्ते	७	२०	प्रायश्चित्तप्रसङ्गे तु	१७	१०९
प्रसृतिर्नाम कोशो मे	६	२०	प्राणानलोपरिस्थं तु	३३	३	प्रायश्चित्तविधिश्चैव	१८	७
प्रसृतं सृष्टिमारोण	३४	१०८	" "	३३	९	प्रायश्चित्तात्मकः कश्चित्	१७	८९
प्रसृता अह्वलीः सर्वाः	३४	१९	प्राणाप्राणमनोमेय	४४	२३	प्रायश्चित्तिरियं सात्र	१८	९३
प्रसृती द्वौ करौ कृत्वा	३४	८७	प्राणा भूतानि कर्माणि	७	२२	प्रायो यद्गुणकर्तव्ये	१	५२
प्रस्फुरत्तारकाकारान्	४१	२३	प्राणाश्चेति तदुद्दिष्टं	१२	४४	प्राप्तेत जपं पश्चात्	४८	१९
प्रहारोद्योगिमि. प्रीतैः	३१	५४	प्राणेन प्राप्यमानश्च	३१	७३	प्राप्तेताञ्जला शक	४९	२३
प्रहृत्य परिधीन् सर्वान्	४०	७४	प्राणोष्माणौ यरौ	२३	२४०	प्राध्वेत्तारिकासिद्धिं	४२	३३
प्राकृतस्तव हृत्प्रीतिस्तु	३९	३४	प्राणो हिरण्यगर्भश्च	५	३२	प्राप्यैवं प्रयतो मन्त्री	३३	३३
प्राकृताप्राकृता भोगाः	५०	१७५	प्रातः संध्यामुपासीनम्	१	६	प्राहृन्निशासमुदित	१०	३४
प्राकृतैश्च विना भोगैः	५०	१०२	प्रातरारम्य शाल्यञ्च	४२	६०	प्रासादगमनं चैव	४९	१०७
प्रागन्तं क्षुधितं रुधं	१७	५	प्रातिरुच्यं परित्यक्तं	२८	११	प्रासृती तु चतुर्थी स्यात्	१२	५५
प्रागादिके परेरीश्च	३७	१३	" "	५०	२१४	प्रियं हितं च सर्वेषां	५०	१८०
प्रागादीयानपर्यन्ते	३८	५०	प्रापुर्धं पद्मं बीजं	२३	३८	प्रियहृज्जटिला सिद्धा	३९	११
प्रागीशानदिद्योर्मध्ये	३६	१६	प्रापुर्ग्री परमा शक्तिः	२६	२६	प्रियाय मम निष्णोश्च	१७	९५
प्रागेव पूजयेन्मन्त्री	३३	७८	प्राधान्येन रजस्तत्र	४	३४	प्रियेति स्वीकृतान्	४२	७४
प्रागेर निमज्जेदध्रं	४०	७८	प्रान्तलभं तु तत्कुर्यात्	१४	४५	प्रियोऽपि न प्रियोऽप्यी	१७	९८
प्राग्भागादिकमेणैव	३०	४५	प्रापणं च चतुर्दश्या	५०	२९	प्रीणने च प्रपुञ्जीत	४०	२०

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
प्रीता तस्य प्रकाशोऽहं २४ ४०	बलाकिनीं पुरः श्यामा ५५ ८	विन्दुरित्युच्यते सोऽत्र १८ २४
प्रीताहं त्वयि देवेद्य ५० २३७	बलात्कीर्णव्येकुर्वन् ३४ ५७	विन्दुसंस्कारसंपत्तिः ५१ ३१
प्रीताहमममं शक्र १७ ६४	बलादिकं तु यत्पूर्वं ५ २५	विमर्ति सकलं विश्वं ४ १४
प्रीतिर्हृत्कल्लयोर्धोऽन्यम् ३६ ११२	बलादिपञ्चसत्त्वानः १९ १९	विभ्रतीं वनमाला च २३ २८
प्रीयतां मग्नान् पश्चात् ३६ ९८	बलिं दद्याच्च शाल्यञ्च ४२ ६९	विभ्रतीं चाष्टरांङ्गी ४ ३७
प्रेरणी च धियां मय्या ५० ८१	बहिः करणमन्या च ६ ३५	विम्वं पूर्वशिरस्कं तु ४९ ७४
प्रेरयेद्यस्य वै दत्त्वा ४८ २४	बहिः शिपेत्ततो दद्यात् ३९ १६	विम्वमानमुपेताहं ५० १०६
प्रेरितास्ताः स्मरेच्छक्तीः ३५ ५०	बहिः शुद्धिर्भवेदेव ३४ ११०	विम्वदक्षिणमार्गेण ४९ ११८
" " ५४ २२	बहिरन्तः पदार्थे हि ३ ३०	बीजं पिण्डं च संश च ३० ९१
प्रेर्यमाणात्तत्तत्सत्त्वात् ५ ३५	बहिरन्तं च निन्यस्य ३४ १३४	बीजं पिण्डं पदं संश २९ ५५
प्रोक्तानं दक्षिणं पाणि ३४ ७४	बहिर्द्वारयुतं कार्यं ३७ १९	" " ५२ १०
प्रोद्यतो दक्षिणो बाहुः ३४ ८४	बहिर्वागस्वरूपं तु ३६ १५०	बीजं बहुस्वरं याति २१ १२
प्रौढबीजदृष्टीं मुद्रां ३८ ७०	बहिर्वैद्यादिदेशस्य ३७ १	बीजं बीजयता जोरः २१ १७
श्रवयामि जगदिर्ध्वं ५० १७९	बहिष्करणरूपेऽन्यः ४३ ३५	बीजं सक्रियाणां तत् १० २१
श्रवयिष्याम्युपासीत २८ २२	बहुधा योगमार्गांस्तो २८ ४५	बीजनिष्ठासमा मन्त्राः २३ ३५
श्रुय्य मे हुरितं सर्वं ५० २२१	बहून् धर्मगणान् दिव्यान् १ २९	बीजनिष्ठान् ४४ ५
पङ्कजः फुल्लनयनः २५ २१	बह्विभिर्ना यथाशक्ति ४० ८६	बीजनिष्ठानिष्टयुक्ताः २२ ३८
पद्मपाणन्तेन तु ततः ४८ २९	बाणं कार्मुकमन्यस्मिन् ४५ ९१	बीजस्य स्थान ... ५५ २०
पद्मन्तं मूलमेवाश्रम् २४ ६५	" " ४९ ९	बीजस्थेन घुरेद्यान २४ ५४
पणासहस्रसङ्घर्षं ३६ ५	बाद्यान्तः फारपयन्तात् १९ ४१	बीज्यधन्यतरान्तःस्थाः २२ ३८
पल्लवसखामर्ष्यं ३६ ५२	बाहुद्वन्द्वे धारयन्त्यः ४४ ३५	बीजानां चैव निष्ठाना २१ १८
पल्लवाम्पल्लवसम्भ ७ ३६	बाह्यं तु नीलप्रीतादि ७ ४४	बीजानां दशके तस्मिन् ३५ १७
पल्लेः परं परं धान्यैः ४९ ८८	बाह्यं दशभिर्धं शेषं ५ ७८	बीजानि प्रणवादीनि ३३ ४२
पद्मरो धामनो हस्तः २५ २२	बाह्यद्वय्याभिता यस्मात् ३४ १३९	बीजमात्रे तु मन्त्राणां २१ २३
पद्मपद्माक्षना चैव ४५ २१	बाह्यप्रक्रियाया शश्वत् ३६ १३७	बीजयुक्तं तु तारादि ३० २०
पद्मपद्माक्षने शिष्ये ४१ ३८	बाह्यमाम्यन्तरं चैव ३२ ६५	बीजयुक्ते तु तथैव ५३ १३
पद्माक्षलिं सिरोदेतो ३६ ७	बाह्यान्तःकरणस्यायाः ३२ ३५	बीजेषु रजमूत्रानि २३ ३६
पद्मा शयन्या तु १४ ५६	बाह्यान्तरविमगेन ४१ २	बीजैरि नमश्चान्तो ३३ ४४
पद्मिनात्तारया तस्य ४९ ७९	बाह्याशयनिगुहपथे ३७ ३	शुद्धिर्भवेन्द्रियगती १६ ९
पद्मिनी जीरकोदास्य १३ ३५	बाह्ये तु मण्डल कृता ४९ ३	शुद्धिर्बे यतीं देयः ६ ९
पद्मपद्मयोगं रक्तं ३८ ६२	बाह्येन्द्रियाणां समष्टा २२ २३	शुद्धिरसंगमार्गः ७ ३३
पद्मे पद्मपुरोम्भगी ३३ २४	बाह्येन्द्रियाणां समष्टौ ३६ १४९	शुद्धिर्मातृगणस्य ५० ७६
पद्मं दीपं तस्य तेजः २ ५०	विन्दुनादो च बाष्पमिति २७ २०	शुद्धिरपराधप्रणम्य १६ ३
पद्मिन्देव तपाम ४ १५	विन्दुना भूदेवधाम् २४ ६	शुद्धिरपराधप्रणम्य ५ ७६
पद्मं मोक्षं तस्य मञ्जरी ४९ १६	विन्दुपराधमेव ४४ ५०	शुद्धिर्पराधमेव ५ ७५

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
युदिरध्यात्ममित्युक्ता ७ ३२	ब्रह्माद्या मूर्तयस्तिष्ठः २० २७	मरणं यच्च कार्यस्य २ ३०
युद्धीन्द्रियाणि पञ्चाहुः ५ ५२	ब्रह्मानन्दमयाम्भोज ४० ६७	मरामि त्वपरं रूपं ४ ५७
युद्धीन्द्रियाण्यधिप्राय ५ ५४	ब्रह्मानन्दमयी शक्त ३६ १	मरिष्यामि शुभैः शकैः ९ ३६
युद्धयहंकारमनसा १९ ४२	ब्रह्मानन्दमयैः सम्यक् ५५ १७	मह्यतको भ्रवारश्च २५ ३२
" " ३२ ४९	ब्रह्मानन्दामृताम्भोधि ३७ ३४	मवस्तु बाधुदेवोऽथ ७ ६
युद्ध्यादिसत्त्वपर्यन्त ३६ २४	ब्रह्मा प्रजपतिभ्यश्च ५७ २९	भवतं नः सुमनसी ४९ १४४
युद्ध्या निरचितास्त्रास्ताः ३९ २५	ब्रह्मा वेदमयो जज्ञे ७ २९	भवतस्तस्य देवस्य २ १४
युध्यत देवदेवेश १७ ८३	ब्राह्मणं धत्रियं वैश्यं २१ ३९	भवतो ब्रह्मणो योऽयं २६ १०
युमुस्तावान् यथा वृत्तिः १४ २३	ब्राह्मी या प्राकृती वापि १९ ३७	भवदावाग्निदग्धाना ५० ५८
बृहस्पतिरुपागम्य १ ३४	ब्रूहि मन्त्रमयं मार्गं १८ २	भवद्वाव्यवस्थानाः २२ ३५
बोध एव स्वरूपं मे २१ ५	ब्रूहि मे तत्त्वतः पञ्चे २९ २	भवद्वावात्मक दिव्यं ८ ८
बोधः शब्दात्मनोदेति १९ ४५	भक्तानामास्तिज्ञाना च ३३ ११५	भवद्वावात्मकं ब्रह्म २ १५
बोधयन्ती च बोद्धी च ४३ ४२	भक्तिश्चद्वावता नित्यम् ९ ७१	" " १८ ४७
बोधशक्त्यात्मना पूर्वं ३४ ११२	भक्ते षोडशधा क्षेत्रे ३७ १३	भवद्वावात्मकं रूपं २ १९
बोधशब्दात्मकं तस्मात् ४९ १३५	भवत्या वध्नन्ति निजया ५० ४३	भवद्वावात्मकत्वेन ७ ६
बोधोन्मेषः स्मृतः शब्दः १८ २२	भक्षयन्त्याश्च तानुग्रान् ९ ३१	भवद्वावात्मके तस्मिन् २६ १०
ब्रह्मचारी हरिष्याशी ४२ ७	भगवत्स्वच्छुतोऽस्माभिः १ २१	भवद्वावोत्तरा कामि ८ १२
ब्रह्मणस्तु नथी पत्नी ५ १३	भगवच्छक्तिभिः सम्यक् ४५ १४	भगद्वावोत्तरा व्यूहाः ११ ५३
ब्रह्मणस्त्वपरोहो यः २६ ११	भगवत्स्वरनिन्दस्ये १५ १५	भगद्वावी तदा तत्र ८ ४९
ब्रह्मणि श्रीनिवासस्ये १६ ३१	भगवत्प्रशंसयोगात् ४ ४८	भवन्ति पूर्णसामर्थ्याः २५ ३३
ब्रह्मणे नम इत्येवं ३३ ८८	भगवन्देवदेवेश १७ ४०	भगन्तु सर्वभूतानि २८ १९
ब्रह्मद्वाराभ्युज्जम्भया ४० ५	भगवन्माययोद्भूता ४५ १२	भवन्नारायणो देवः २ १५
ब्रह्म नारायणं मा यत् १५ ११	भगवन्सर्वधर्मज्ञ १ १०	भवामि मन्त्ररूपाहं २४ ४
ब्रह्मरन्ध्रादिनिष्कान्ता ३३ ९०	भगवानिति तत्त्वानि ६ ४४	भवेत्यानीयमिव च ४९ ३७
ब्रह्मरूपपरा चाहं ५० ९२	भगवानिति विज्ञेयः ७ ३	भवेयं कृतहत्याहं १ १५
ब्रह्मनिष्णुमहेशाना १ ७	भगवान्यागुदेवोऽस्मिन् ५० २३१	भवोपकरणा देवाः ३० ३०
ब्रह्मधीर्पूर्वदन्मन्या ४४ ३६	भगिनीनि प्रपन्ना सा ४२ ७४	भवोपकरणाना ये २२ ३९
ब्रह्मधीर्पूर्वरा एताः ४४ ३४	भजते निनिधं भावं ११ ५१	भवोपकरणैश्चेयं २० ४९
ब्रह्मधीर्नाम भावेयं ४४ २६	भजन्ता श्रीपतिं शश्वत् १८ १९	भाण्डाश्च पृष्ठतः पश्येत् ४९ ३१
ब्रह्म सर्विसमुद्रोत्थं ४० ५७	भजमाना तथा चैव ५७ ४१	भाति भावेऽप्यभावेऽपि १४ ३१
ब्रह्मम्याने रिषायाय ३७ ४	भजते निनिधैर्मां वै ४९ ५८	भानामिव गता कान्तिः ५० ७०
ब्रह्म हरिर्पूर्वदन्मन्या ३६ १४४	भद्राक्षी तथा भद्रा ४ ४०	भारतद्रव्यरूपाणि ४३ ५५
ब्रह्माण्डं जीवदेहश्च ६ ४	भद्राक्षी समाख्याता ४ ४५	भावनारातरत्नेन १८ ४१
ब्रह्माबोदरश्मिः ३० ३१	भद्रपीठे समासेय ४९ ७९	" " ५३ ९
ब्रह्मादिर्दणान् यादृक् ९ ४	भवे मरति संजते ३१ ५३	भारतीयं च तत्सम्यक् ३० ३९

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
भावनीयं च मद्रूपं	३८	२६	भूतानां श्रेयसे सर्वे	२८	३१	भोगाः सास्पर्शिकास्ते स्युः	३६	१०
भावनीयमिदं दशवत्	३४	४४	भूतानामीश्वरा चास्मि	५०	१५५	भोगानां प्रसवार्थाय	१९	३९
भावधननिशं दशवत्	४३	३६	भूतानि दशसंख्यानि	७	१७	भोगापवर्गदा मन्त्राः	१८	५०
भावयन्मन्त्रनायस्यं	४०	१६	भूतान्याधारशक्ती तु	३६	२६	भोगापवर्गदा ह्येते	२२	२१
भावयन् विधिवन्मन्त्री	३६	११७	भूतिर्दं भूतिकामाना	५२	१६	भोगाय भवसंस्थाना	२०	१८
भावयित्वा ततो विम्बं	४९	८३	भूतिमेव परामिच्छन्	२७	३८	भोगेषु दीयमानेषु	३८	१६
भाववैत्पर्यमात्मानं	३६	२३	भूतेषु भावयन्मैत्रीं	४२	६	भोगैः शुद्धैस्त्रिषोद्भूतैः	१६	४०
" "	३८	३	भूते स्थिते च विज्ञेया	५१	१८	भोगेर्दंजेत मा विष्णुं	२८	२७
भाववैत्सृष्टतेनैव	४९	१७	भूत्वा लक्ष्मीमयः पश्चात्	३४	१०३	भोगो भोक्ता च तत्सर्वं	१४	४७
भाववैदक्षनाभ्यादि	३०	१०	भूमौ लक्ष्मणोपेते	४०	३२	भोग्यं भोगोपकरणं	१४	५१
भावरूपः प्रमेयात्मा	४३	३५	भूमिष्ठं क्षेत्रपालं तु	३७	४३	भोग्यभोक्तृस्वरूपाणि	४३	५७
भावानां त्विदचिद्रूप	३६	३८	भूमौ पद्मे तथा देव्याः	२०	३६	भोग्यभोगादिकं सर्वं	३२	७
भाविको लैङ्गिको चैव	१२	३९	भूयः शक क्रियाशक्तेः	२९	७१	भोग्यभोगादिसिद्धयर्थं	१९	४१
भाविते गन्धधूपेन	३९	१७	भूयश्च तारिकाया मे	२७	२	भोग्यशक्तिप्रमा एताः	५०	१२०
भावेन तत्त्वतो बुद्ध्या	३८	८२	भूयश्च शृणु यस्यामि	२८	९	भोग्योपकरणस्थान	३	१५
भावे भावे शुभेऽप्यत्र	४३	२८	भूयसीं बहते भक्तिं	५०	२३६	भोग्योपकरणस्थानैः	३	२४
भावैर्विना यथा मानुः	१४	३५	भूयस्त्वं शृणु संक्षेपं	५७	३९	भौमान्तरिक्षदिव्याख्याः	५०	१६२
भावैश्चिद्रूपमप्येवं	१४	३४	भूयो रहस्यमन्यद्य	३१	६४	भ्रातृभ्रातृपुत्रास्ततो ध्येयाः	४९	५
भावोत्तरा समा वामि	१८	४९	भूयोऽहं श्रोतुमिच्छामि	१३	१८	भ्रातृपुत्रौ च मा श्लोकाः	९	४३
भावोत्तराः प्रकाशस्ते	१०	२	भूयानि विचित्राणि	११	३३	भूमध्ये चिन्तयेद्भ्रामि	४३	५१
भावोत्तरा कचित्पृष्टिः	८	१२	भूयान्नासनादीनां	३४	५६	भूमूर्धमप्यपद्माना	४३	४५
भाषया सह संभूय	५	१६	भूयस्त्वा च वज्राद्यैः	४२	३२	भूयः मन्त्रैः कालः	२५	१३
भाषाश्च निविधास्तास्ताः	१८	४२	भूयस्त्वामयया पिण्डम्	२६	३९	भूयः चिन्तयेद्भ्रामि	२३	२९
भित्त्वा यन्त्राण्यनेकानि	४८	३०	भूयस्ते दमदानाभ्यां	२७	३६	भूयः काला अलंकाराः	३९	२१
भित्तन्ते च पङ्क्त्यान्	३०	५०	भूयोऽधिकारिणा पुण्य	११	४५	भूयः काला अलंकाराः	२०	१०
भित्ताऽभित्ता च बतैर्ऽहं	१५	१०	भूयः प्रथमं वर्णं	२४	५५	भूयः काला अलंकाराः	७	४८
भीमे देवि प्रसीदेति	९	४१	भूयः शब्दपूर्वाणां	२४	२६	" "	५७	२४
भुक्तिदा मुक्तिदाश्चैव	१८	५१	भूयः भोगात्मिका चैव	३२	४	भूयः काला अलंकाराः	२४	३८
भुवनार्था स निज्ञेयः	२२	२८	भूयः भोगसमष्टिस्तु	९	१०	भूयः काला अलंकाराः	५०	१७१
भुवने यान्ति ये निष्णुम्	४२	१७	भूयः भोगादिकं सर्वं	३२	७	भूयः काला अलंकाराः	१३	३
भूतं प्रकृतिजैर्भुक्तं	१५	३५	भूयः भोगादिकं सर्वं	३२	७	भूयः काला अलंकाराः	१४	१७
भूतलक्ष्याः कवी पूर्वा	४४	१३	भूयः भोगादिकं सर्वं	३२	७	भूयः काला अलंकाराः	१४	१७
भूतसुद्धिं विधायाय	२८	२६	भूयः भोगादिकं सर्वं	३२	७	भूयः काला अलंकाराः	१४	१७
भूतश्रीरियमुद्दिष्टा	४४	३३	भूयः भोगादिकं सर्वं	३२	७	भूयः काला अलंकाराः	१४	१७
भूतादेः शब्दतन्मयानं	५	३८	भूयः भोगादिकं सर्वं	३२	७	भूयः काला अलंकाराः	१४	१७

अ. श्लो.

अ. श्लो.

अ. श्लो.

मण्डलं पूर्ववत्कृत्वा	४८	१	मदीयं यत्तमोरूपं	५	४	मध्यमा सा दशा तत्र	१८	२६
मण्डलस्थस्य देवस्य	३७	६४	मदीयं सत्त्वरूपं यत्	५	५	मध्यमे प्रतिमुच्य द्वे	३७	८
मण्डलानि च काण्डानि	१८	४१	मदीयकमसत्ताना	३३	११५	मध्यमे भोक्तृकूटस्थः	२०	२८
मण्डलान्तमुपानीय	४०	७९	मदीयत्वं समासाद्य	५२	२३	मध्ययोः शेषयोरग्रे	३४	१३
मण्डले पूजयिष्याथ	४०	८२	मदीयया यया शक्त्या	१२	१६	मध्यस्थः पुरुषो नित्यः	१६	१९
मत्त एव महालक्ष्म्याः	८	१७	मदीयाः शक्तयो यास्ताः	९	२२	मध्याब्जवर्णिकामध्ये	३८	२९
मत्त एवोद्वहानीह	५०	१३१	मदीयाः शक्तिलेशा ये	९	९	मध्या विवर्तमानाहं	५१	३१
मत्तः प्रक्रियते विश्वं	४	५१	मदीयाश्चान्यदीयाश्च	१८	४६	मध्ये कुर्याच्च करयोः	३४	४८
मत्तः प्रभवतो ब्रह्मती	१६	२२	मदीयेनाखिलं कर्म	४७	१६	मध्ये कौमारद्वाराणाम्	४२	३७
मत्तनुर्वनिता साक्षात्	४७	७१	मद्वयानामृतनिष्यन्द	१४	१८	मध्ये तयोर्मकाराख्यः	१९	३६
मत्तेमसिहसर्पाणाम्	४८	२६	मद्वीजकमलारूढं	४५	४३	मध्ये तु चिन्तयेत्तारं	३०	१५
मत्तो जज्ञे म इत्येवं	१९	३९	मद्भक्तो मत्प्रियकरः	२७	४८	मध्यन्तर्विपरीतं	४३	८९
मत्प्रवर्तितया नित्यं	३	१६	मद्भावमाविनी चैव	५२	२१	मनः क्षीरणवे ध्यायेत्	३६	२७
मत्पेरिताच्छन्दमानात्	५	३९	मद्रूपं तदनुध्यायेत्	४३	८२	मनः शून्यमयं भावं	४०	११७
मत्सर्वस्वयरोनेव	४३	३६	मद्रूपनिःसृता ध्यायेत्	३८	३७	मनःश्रोत्रतदर्पादि	२९	५३
मत्सर्वस्वसमुद्रिकैः	१४	३७	मद्विवेकशुभामेवं	१४	२०	मनसः काम इत्येव	५०	१६४
मत्सृक्ते तानि बीजानि	५२	११	मधुकैटभनारो हि	९	१६	मनसः काममित्येवं	५०	३४
मत्स्वाच्छन्धयशदेव	१२	१८	मधुक्षीरघृतैः शक	४८	१७	मनसा भावयेद्रूपं	४०	१०९
मत्स्वाच्छन्धयरोनेव	३	२५	मधुजिन्मानसावासे	४३	११०	मनसा भावयेन्मुद्राः	३५	७४
मग्नीयाचारया सम्यक्	४०	४२	मधुव्रितयसंयुक्तैः	४८	१६	मनसि स्पन्दमानेऽथ	४९	११८
मग्नीयः स्वातिगम्भीरं	५०	१३	मधुपर्वमर्धौ पश्चात्	४०	६९	मनस्तत्रैव संयोज्य	४३	११३
मध्यमानात्तत्तास्मात्	३६	७२	मधुरायामहं व्यक्ति	८	४५	मनस्तु सहकार्यसिन्	५	६७
" "	५०	१३	मध्यतो मूलतः पृष्ठे	३४	११	मनीषी मनसा नित्यं	३१	७२
मदंगः सहमक्रमो यः	३२	३९	मध्यदक्षिणदिक्पदे	३८	४०	मनीषी वैदिकाचारं	१७	१६
मदंगवा इमा देव्यः	२०	४८	मध्यपद्मपुरःपदे	३८	३९	मनुजाना मुनीना च	९	४२
मदनं चामृतं चैव	४५	४९	मध्यमं कमलं कार्यं	३७	१४	मनुजा बहुधात्मानः	१४	४८
मदनो सुवनारूढः	४५	८६	मध्यमं गुणतत्त्वाना	२६	२७	मनुषुवैस्तृतीयान्या	१२	५२
मदन्तः परमं ब्रह्म	३०	१४	मध्यमं परं वक्ष्यामि	५	१५	मनुष्यैः कल्पितं वाप	३६	१२९
मदारुणा विभेदैतत्	५	१६	मध्यमस्तु परस्याथ	११	४६	मनो बुद्धिरहंकारः	७	२०
मदारुणाकारिणो यज्ञ	१७	२२	मध्यमां वामहस्ताद्वा	३४	६१	मनोऽभिमान इत्येतत्	५२	७
मदारुणधनकामः सन्	१६	२२	मध्यमा वृत्तिमास्याथ	१४	१२	मनोऽभिमान इत्येती	३५	८
मदीयं चेत्यस्यं तु	१२	१९	मध्यमाहृत्तियुग्मं च	३४	८८	मनोमृतस्य देवस्य	६	१०
मदीयं तद्यद्यस्याथ	१५	१२२	मध्यमानामिकाभ्यां च	४९	१८	मनोरथानां सर्वेषां	५०	१६३
मदीयं मेदितं रूपं	१२	१७	मध्यमानामिकायां तु	४५	११७	मनो विकल्पपत्यर्थं	७	३१
मदीयं मियुनं पत्तत्	५	९	मध्यमा पूर्वमेधोक्ता	२०	२४	मन्त्रः कालाग्निरुर्मस्य	३३	३३

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
मन्त्रः पञ्चदशाणोऽयं ३३ २६	मन्त्रान्ते मोगमिर्देशः ३६ १३	मया कृतं हि यत्कर्म ११ ७
मन्त्रः षोडशवर्णोऽयं ३३ १७	मन्त्रा मायामयादीनां ४५ १३	मया जीवाः समीक्ष्यन्ते १३ ८
मन्त्रप्रसररूपेण ३६ ४७	मन्त्रा विभवदेवानां २२ ३३	मया तदेकीकरणं १२ १९
मन्त्रमक्षादिकैर्विज २९ ५२	मन्त्री प्रयोजयेच्छब्दत् ४८ ३७	मया दत्ता विमाब्धेना ४० ९
मन्त्रमन्त्रेश्वरन्यासात् २ ६०	मन्त्रेण ते प्रतिष्ठाप्य ३५ २६	मया पृष्टेन वक्तव्यम् १ १७
मन्त्रमस्याः प्रवक्ष्यामि ४५ २२	मन्त्रेण तत्प्रतिष्ठाया ५४ ४	मया विना न देवस्य ११ ३८
मन्त्रमातेति मा विद्धि ५२ २	मन्त्रेण सृष्टेऽनेन ३१ ३२	मया श्रुतानि तत्त्वानि ६ ४५
मन्त्रमार्गमिदानीं मे २१ २	मन्त्रेणाकृष्य देहान्तः ३५ २३	मया समाहितेनैव ५१ ५
मन्त्रमाहुः सुरेशान ३६ ३१	" " ५४ १	मया सर्वेषु भूतेषु २८ १२
मन्त्रमुच्चार्य निर्दिश्येत् ३६ १०९	मन्त्रेणानेन मा स्तुत्या ५० १२६	" " ५० २१४
मन्त्रभूतोऽयं स्वपदं ३३ ११२	मन्त्रेणापेन्दुसंकाशं ३५ २५	मयि चैत्रैव विश्रान्तः १४ २६
मन्त्ररूपमिदं विद्धि ५२ ८	" " ५४ ३	मयि तृष्टिः समस्तानाम् ५० १९५
मन्त्ररूपमिदं शक १८ ४३	मन्त्रेषु कतमो मन्त्रः २१ २९	मयि प्रकाशते विश्वं २१ ५
मन्त्रविचक्रमन्त्रेण ४९ ८२	मन्त्रोक्तदेवताया या १५ २०	मयि मक्तिं परा प्राप्य ३१ ७१
मन्त्रश्च येन संग्राह्यः १८ ५	मन्त्रोऽयमादिशिद्धाना ३३ ७७	मयि लोकाः स्फुरन्त्येते १३ २२
मन्त्रसंस्कृतया सम्यक् ३९ ३३	मन्त्रौषधुद्भिर्नर्तो च ४० २८	मयि वा भित्तिभूताया ४३ ३२
मन्त्रसिद्धेस्तयोकिर्वा ४२ २५	मन्मन्त्रं परमात्मानं ३४ १३४	मयि शक्ती लयं नीत्वा ३४ ११५
मन्त्रस्य किं पलं पद्मे १८ ३	मन्मन्त्रमन्यतेस्त्रित्यं २८ ५४	मयीषं सर्वभूतेषु १७ ६७
मन्त्रस्य यदि चैतन्यं ३६ ५१	मन्मयीं संसरेन्माला ४० १५	मयूरव्यजनं शुभ्रं ४५ ५४
मन्त्रस्य वैष्णवं रूपं ३६ ५०	मन्मयीकरणं बुद्धया ३५ २	" " ४७ ८
मन्याः सर्वे चिदात्मानः २२ २०	मन्मयीज्ञस्य तत्रैतानि ४३ ५४	मयैताः कल्पिताः शक ४ २४
मन्त्राः स्वरसतो यान्ति १८ ४८	मन्मयी त्रिविधा शक्तिः २८ २२	मयैव शानरूपिण्या ५१ २५
मन्त्राक्षरं तथा स्थूलं ४० १३	मन्मयीममृताकारा ४० ३७	मयैव वृजितं ध्यात्वा ३६ ११५
मन्त्राणां जननी श्रेया १८ ३७	मन्मयैरचैदेमन्त्रैः १७ १०७	मय्यधिष्ठानभूताया ३५ २४
मन्त्राणां जननी साक्षात् २३ ११	मन्मन्त्रराधियैश्चैव १२ ५१	मध्ययं देवदेवेशः ९ ५६
मन्त्राणां देवता या सा ५२ २१	मम चित्तैकरूपायाः १४ १९	मय्यापत्तविकल्पाः सा ५० ९५
मन्त्राणां मन्मथानां हि ३२ ६१	मम ज्ञानयनाद्रूपात् ४ ७	मरीचिप्रभुत्वास्तेन्यः ५ ८१
मन्त्राणां मानसं रूपं ३६ ५३	मम तन्वाविमे शक्ती २६ ५	मरुच्छक्त्या समकृष्य ४० ७६
मन्त्राणां यदहंयुत्वं ३६ ५३	मम दिव्या परा शक्तिः २७ ६	मरुदापद्मनात् सिन्धु ५७ १४
मन्त्रात्मानं जगन्नाथं ४९ १४१	मम प्रभावात्तोमार्ग्यं ९ ५४	मर्दनेन समायोज्य २६ ३८
मन्त्राच्चा परमोदारः २२ १९	मम रूपममी देवाः ४ ११	मरान् क्षययति प्राण ३४ १००
मन्त्रानासा प्रवक्ष्यामि ४५ ८५	मम स्थूलदृष्टायाः ३४ १०	मयूरमाग्नोधूम ४९ ९०
मन्त्रानिमाप्तिजनीयात् ५३ ११	ममाद्यश्च पराग्रेयी २९ ४६	महता विम्वेनाय ४१ ६२
मन्त्रानेरा प्रवक्ष्यामि ४५ ३७	ममाय पुत्रतो भक्ति ५ ७४	महतोऽपि त्रिकुर्वाणात् १६ ४
मन्त्रान्कीर्तितस्तोनां तु ४५ ४८	ममानन्दमयी शक्तिः ३६ ८३	महदा महदा नाप १ ३६

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
महात्माच महामाया	४	४६	महालक्ष्मीमहामाया	९	४६	माता मानं मितिर्मयं	१५	४
महत्सुदर्शनं नाम	३१	१	महालक्ष्म्या य उन्मेषः	६	१५	माता श्रेष्ठा गुरुणा च	५०	२१६
महादाया विदोयान्ताः	५	८१	महापिद्या महाबाणी	४	९६	मातुलङ्गं गदा खेटं	४	१६
" "	१२	४१	महापिद्यासमुद्भूतः	८	१७	मातृकाकृतविन्यासः	२३	३४
महादायास्तु सतान्वे	१६	८	महाभिभूतिरनया	१७	६	मातृना जायते सेयं	२०	३१
महादायैः पृथिव्यन्तैः	६	२३	महाभिभूतिरित्युक्तः	२	९	मातृत्वेन प्रपन्ना सा	४२	७३
महद्भिः श्रयणीयन्ता	४	४३	महाभिभूतिस्त्यानं	१७	५	मानाणि घृष्टमूतानि	५	४३
महनीया च सर्वत्र	४	४२	महावीर्यमयीत्येवं	४४	२४	मात्राश्च रत्नसंपूर्णाः	३५	२५
महास्तामस आख्यातः	५	३१	महाव्याहृतिभिर्होमान्	२२	८	मानसी निर्मपेक्षवा	३४	१३७
महाकालीतनुं निदि	९	१५	महाश्री सा महालक्ष्मीः	४	३९	मानसो मोक्षलक्ष्मीदः	३९	३१
महाकाली महामाया	४	६२	महाश्रीरिति निख्याता	३४	६	मान्वं प्रासादमासाद्य	२१	२६
महाकाली महापिद्या	६	१९	महासुदर्शनित्वेवं	३१	४०	मामथावाहयेद्देवात्	३६	१२४
महाकालीसमुद्भूता	५	३०	महासृष्टिमहानन्दा	१९	२९	मामभिप्रपते सर्वं	५०	१६६
महाकुण्डे महागङ्गी	४२	५८	महिमानो यया गोपु	५०	२०८	मामभिप्रेत्य सर्वासा	५०	१६६
महासोममयी लक्ष्मी	३५	३०	महिमानो ह्यसीमानः	५०	२०९	मामालम्ब्यावतिष्ठन्ते	५०	१६१
महान्यालयलीजालैः	५४	२०	महिमान्तकरीयुक्तं	९	१२	मामाश्रित्य विवर्तन्ते	१८	३८
महान्यालैर्महावेगैः	३५	४७	महिषी देवदेवस्य	१७	३५	मामेकं शरणं प्राप्य	१७	५९
महानदिपट गन्वा	२४	३५	मही च विश्वतिथैव	३२	२३	मामेका देवदेवस्य	१७	१०३
महानन्दात् स्वमात्मनं	५४	२५	महोन्महा महावीर्या	३६	१४	मामेव परमानन्द	१४	५६
महान्तमाविशन्त्येन	५	३५	मा च बाह्ये शिपेद्रहो	३५	२६	मामेव माजनं विद्धि	५०	१२३
महापापानिपापायैः	४२	१०	मा च वह्निमनावृत्त्या	५४	५	मामेव मायेन्मथ्ये	४०	६६
महापापतिराप्मानो	४२	९	मा चाप्यङ्कस्विता	४०	७६	मामेव मामकं धाम	३१	७६
महापापैरसंसृष्टः	४२	५	मा तु जिहाससे देवि	१७	५६	मामेव शरणं प्राप्य	१७	६३
महामन्त्रयोगेन	४१	९	मा तु शक्त विजानीहि	११	४०	मामेवात्मनि पश्यन्ति	१४	१८
महायोगिनिरिति ख्याता	३४	१४	मा प्रायतेऽयमित्येन	१८	४४	मामेवावस्य मुनिं निधात्	५०	२१
महायोग्यनिधाना च	४५	११०	मा ध्यायेत्तारिकाकारा	४०	८	मायया शनवकोचः	७	२६
महापृथ्वी तथैवाहं	२५	४२	मा प्रपद्येत सततं	५०	२११	मायया मायमाञ्छया	९	६
महालक्ष्मीः समाख्याता	४	३९	मा यजेत मुनिष्ठातः	३६	१३७	मायया भूयदेत्यश्वात्	३३	१५
" "	५	३	मायै मेदस्तथा मृक् च	५३	९	माया मद्गुणिनान्ता	३८	३८
" "	७	१३	मायै मेदस्तथा स्मृत्या	३५	१३	माया चैव प्रयुजिष्य	७	१६
महालक्ष्मीमयं कृतं	४४	४३	मा म्मरेत्तत हेममा	५५	१४	मायातुल्या हमा देव्यः	४५	८४
" "	४४	४५	मा स्मृत्या तन्मुनेत्येन	३५	२१	मायादिशितिर्यन्तं	३५	५१
महालक्ष्मीमयं बीजं	३३	३८	मा स्मृत्या मन्मुरो येन	५३	१४	मायादिशितिर्यन्ता	३२	२७
महालक्ष्मीमहामाया	९	३०	मातरं जगतामेनाम्	१	४०	माया नाम चतुर्थी मे	४५	६
महालक्ष्मीरहं शक्त	९	८	मातरं मणिनीं माया	४२	७३	माया नाम तदा त्वेना	३२	३६

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
माया नाम महालक्ष्मी.	२० २६	मुद्रा बद्धार्चयेत्पश्चात्	४९ १०४	मूर्ध्नि व्योमयुत कृत्वा	३३ ७९
माया नाम महाशक्तिः	४५ ७६	मुद्रा वै वन्दयेन्मन्त्री	३४ २	मूर्ध्नाऽधस्त्रिणि पद्मानि	४३ ५०
माया पद्मासना रत्नार्वा	२० ४७	मुद्राः सर्वाः प्रतिस्वं	४७ ९	मूलभूता पराहता	४५ ९९
माया प्रसूतिर्लैगुण्य	३२ ४८	मुद्रा कामबुधा कार्या	३७ ३७	मूलमन्त्रसुता देवी	४६ १७
माया प्रसूतिर्लैगुण्य	३० १२	मुद्राकोशं प्रवक्ष्यामि	३४ १	मूलमन्त्रादिकैर्भूयः	३६ १३२
मायावीजं समादाय	४५ ८२	मुद्राकोशमिदानीं त्वं	३३ १२२	मूलमन्त्रान्वितं मार्गं	३४ ११८
मायावीजमिदं दिव्यं	४५ ८०	मुद्रा च दर्शनीयात्र	३७ ४४	मूलमाधारमारम्य	५० ३८
मायामयादयो ध्येयाः	४९ ६	मुद्रा देवीसतीना च	४५ १०३	मूलशक्तिरहं श्रीः सा	३१ ६
मायामयो महामोहः	४५ ८८	मुद्रा पितृगणस्यैषा	३४ ७६	मूलेनाग्रव्येतश्चात्	३७ ४०
मायायै च नमः पश्चात्	४५ ७७	मुद्रा शङ्खनिधेः प्रोक्ता	३४ ६३	मृत्युंजय इति प्रोक्ता	२९ ३८
मायायोगेति विज्ञेया	४ ४७	मुद्राश्च दर्शयेत्सर्वाः	४६ १८	मृद भूमी प्रसार्याय	२३ ९
मायाविद्याक्रियात्मानः	४१ १७	मुद्राश्चाङ्गसमेताना	४५ ९४	मुद्रागमाङ्गमन्त्रं यत्	३४ ११९
मायाव्योमयुतानेताम्	३५ १५	मुद्रासमन्वितो मन्त्रः	३६ १२३	मुद्रास्तरणसंकीर्णं	२८ ३९
माया श्रीः सा पुनर्देवी	२६ २९	मुद्रैर्यं क्षेत्रपालस्य	३४ ५८	मुद्रास्तरणसंकीर्णं	३९ ३
मायासख्यश्चतस्रस्ताः	४५ ८३	मुद्रैषा कामधेन्याख्या	३४ ८९	मेयं तु द्विविधं तावत्	७ ४३
माया स्वभाव इत्याद्याः	१५ ३०	मुद्रैषा कौस्तुभी नाम	३४ ३३	मेरुः श्रेष्ठो गिरिणा च	५० २९९
माया या पञ्चमी प्रोक्ता	१२ ५५	मुनयो नारदेनाय	५७ ३०	मेरी चिरमुपस्थाप	५० ५०
मायेति कृत्वा रूपाणि	८ २२	मुनिभिः संस्मृता भूमौ	९ ३४	मेवांशयोऽस्तित्वाः शैलाः	३० ३२
मितिश्च सर्वमानाना	५० १७८	मुनीना गतसङ्गानां	४५ ११२	मेलयेत्सूत्रताना च	४९ १७
मित्रश्चेति कर्माज्येयाः	५ ६६	मुष्टिं पृष्ठस्थिताहुडं	३४ ३८	मेलयेत्सुतुचिच्छिष्टं	३४ ३७
मिथुनं मानसं यत्तत्	५ १२	मुष्टिं वितर्जनीं कृत्वा	३१ ३७	मेलयेन्नपदेशाय	४५ १०५
मिथुनं शाश्वतं दिव्यं	३६ ५९	" "	३४ २०	मैत्र्याद्याः शान्तिम्	२७ ३९
मिमे मीयेऽखिलैर्मर्माः	५० ८८	मुष्टिकृद्ग्रामहस्तेन	३७ ४४	मोक्षकामो जपेन्नित्यं	४३ ७५
मिमे पञ्चमनो व्यग्रा	५० १७७	मुष्टेर्नासिसमीपस्था	३४ ६६	मोक्षदो मुक्तिमार्गश्च	२४ ५०
मुक्तयेऽखिलजीवानाम्	२० ७	मुसलाय नमः पश्चात्	३३ ९६	मोक्षशास्त्रं यया भेष्टं	५० २९७
" "	५० १८४	मुसलाहननान्यद्यो	४८ २८	मोक्षाय शान्तये चैव	३९ ४२
मुक्तयेऽखिलबन्धाना	१७ २६	मुखतीव मनो मेऽद्य	१२ ११	मोचनी सर्पदोषाणा	३४ ६
मुक्तियानं महायानं	५० १८२	मुखान्यत्र महान्तोऽपि	३ १३	मोक्षस्यं तमो ज्ञेयं	७ १५
मुपपातेस्तु संततं	४७ २९	मूर्धाविषेपधातादौ	७ २१	मोहिनी भ्रामरी दुर्गा	४५ ८३
मुखे मुरं तु तर्जनीयोः	३४ ४९	मूर्तिमन्त्रयुतं मूलं	४६ १०	मोहोऽसिता महामोहः	१२ २४
मुख्यदक्षिणहस्तेन	१० २९	मूर्तांकृतगुणश्चेति	१२ ३९	य एवमचरेद्दीरः	४३ ६९
मुख्यहस्तचतुष्पेग	४० २५	मूर्तेश्वतुष्यां वृत्रारे	४९ ५४	य विरापार्चयेयं ते	१८ २
मुख्यहस्तद्वयं चास्य	१० ३५	मूर्त्यै हस्तसिद्धासाख्या	४९ ३	यः कमोऽपिहितो बाहो	३९ १४०
मुख्येन पाणिपुमेन	१० ३२	मूर्धन्तं मुपस्थाप्य	२९ २०	यः संकष्टं गच्छेत् संसारः	२९ ६६
मुद्रा च दर्शयेत्तं च	४० ८३	मूर्ध्नि वन्दयेऽस्यो. वर्णे	४९ ९१	यः स चन्द्रो मन्दपता .	५० ११६

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
यक्षी किं करवाणीति ४२ ७२	यत्त्वमाया हि सा देवी १ १४	यथा हि स्वशिरश्छाया ५० ११८
यक्षेशो मा पुरा शक्र ५० १९४	यथाकमोदितैर्वर्णैः ३३ ७५	यथेच्छं तु समाकृष्टं ४९ ३४
यच्च यक्षोपकरणं ११ ३६	यथा गवि यथा विप्रे ४३ ६७	यथैवेवसुरतः स्वच्छ. ३ ५
यचान्यत्स्वभ्रमास्त्रेषु ४२ २८	यथा चक्षु स्थितं रूपं १४ १३	यदत्र सूर्यरूपं तत् ५२ १२
यचान्यद्वेदितव्यं ते १ ५९	यथा जात्या सितं वस्त्रं १४ २५	यदन्तःकरणेनान्त. ४३ ८७
यच्छब्दरूपता मन्त्रे ३६ ५४	यथा तौ परिदृश्यते ३४ ६८	यदन्तरावेदयते १४ ३०
यजन् कार्यवशान्मन्त्री ३७ २१	यथात्मनात्मा हृदये ४९ ११५	यदमीष्टं तु वै कार्यं ४८ १८
यजुर्मयमनुं दिव्यं २९ २५	यथात्मनि तथा विम्बे ४९ ११३	यदयं कुरुते कर्म १२ ३०
यजुर्गिरि रश्मिकाणि २९ २४	यथा नद्यो नदाश्चैव ४४ ५७	यदवच्छिद्यते येन ४३ २४
यजेत मनुष्यैर्केण ३९ २७	यथानन्ता गुणा दिव्याः ५० २०९	यदस्मि जननी नाम ४३ ६९
यजेतोमौ सहैवावा ४० १०५	यथा नारायणे नास्ति ४३ ६७	यदातिक्रम्य मर्यादा ४३ २६
यश्चाष्टमयीरादौ ४० ६५	यथाज्ञं मधुसंसृष्टं ४४ ५९	यदा धुनोत्यविद्या ता ५ ८५
यश्मूर्तिविधानशः २८ ५८	यथा न्यग्रोधधानाया १२ ३९	यदा निर्विद्यते साक्षी १४ ५६
यत्किञ्चिदेतया साध्यं २५ ५१	" "	यदा पुनः परं ब्रह्म ३२ ३५
यत्तत्तु वैगुण्यमव्यक्तं ३५ १०	यथापाठं समुच्चार्य ३३ ६८	यदा लब्धं मनो याति ५५ ६
यत्तत्पुण्यमाकाशं १७ १४	यथा विम्बं हृदयमेजं ४९ १२५	यदा स्तिमितनिःशब्द ४३ १९
यत्तु मे मोहनं रूप ८ ४८	यथामति यथोत्साहं ४५ ९६	यदा हि वर्तमानाया १४ ४३
यत्ते शनं पुरा मोक्तं ४ ३३	यथार्थवाण्डजुर्वाग्मी ४२ ४२	यदि कामयमानः स्यात् ४० ७२
यत्पदं प्राप्य तत्त्वज्ञः १७ १४	यथावद् ध्यायतो वेद्यं ३१ १६	यदिदं तत्त्वविशयं ४३ १०६
यत्प्रमाणा यदाधार १ १४	यथा वह्निस्त्रिभुविष्टं १४ १४	यदिदं दृश्यते किञ्चित् ८ ५
" "	यथाशक्ति यथाकालं ३४ १२५	यदि न श्रियते ताभिः १९ ३७
यत्र तिष्ठति यच्चित्तं ४३ १०८	यथाशक्ति ह्यसंख्यैस्तु ४६ १९	यदि मध्ये न विभ्रान्तः १४ २७
यत्र देवो मया साधै ७ ९	" "	यदि वापि वरो देयः १ ५७
यत्र ध्येयमविच्छिन्नं ४३ २०	यथाशक्त्यनुसूतेषां ३९ २	यदुपाधिभिरन्यथानं १४ ११
यत्र यत्र गता सेयं ३२ ५४	यथास्मि मन्त्ररूपाहं २२ ३	यदच्छोपनतेष्वेवं ४३ ८५
यत्र यत्र तदङ्गोत्तरं ४९ ३३	यथास्वरूपतः शिष्यान् ३३ ३९	यदेच्छति ज्ञाना तु ४७ २०
यत्र यत्र भवेद्राष्ट्रं ५५ ४	यथाहमासिता मेदैः १० ८	यदेतदनुसंधान ४९ १४६
यत्र यत्र मनो याति ४३ ३०	यथा हि किरणगतं ३३ ६३	यद् दृढव्यवसायि ३६ ५३
यत्र वा रमते बुद्धिः २८ ४०	यथा हि धुषिता बालाः २० ५१	यद् घाति श्लेष्मकर्मादीन् ४१ ५
यत्र वा रोचते चित्तं ३४ १३२	यथा हि चन्द्रिकां दृष्ट्वा ४४ ५४	यद् विम्बं संस्फुटं पूर्वं ४९ ११२
यत्र सर्गाणि वर्तन्ते ५० २२६	यथा हि धर्मिणान् भावान् ३२ ६४	यद्यथाभरणं श्लाघ्यं ४९ १५
यत्र सा दृश्यते देवी १ २६	यथा हि यदङ्गो ररुः १७ ९६	यद्यत्तमीहते पान्य ४९ २७
यत्राहं तत्र तत्त्वानि ४३ ६२	यथा हि वह्निना लीढं १४ ७	यदादिच्छति ज्ञान्या ये ४६ ३२
यत्राहं तत्र पुण्यानि ४३ ६३	यथा हि क्षरिणश्चिरोत् ३५ २७	यद्यद् यदीया देवेन्द्र ४६ ३५
यत्सर्ववैकरणं नाम १२ ४९	" "	यद्यप्येकगुणोन्मेष. ४ ३१

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
यद्यप्येषा मया प्रोक्ता ५० २०५	यातुधानेशमन्त्रोऽय ३३ ८२	युक्ता विश्रामपूर्वेण २० १४
यद्वा तद्वास्तु तदेवि ३ ३७	या वृत्तिर्मन्त्रसद्भावे ३६ ५५	युक्तास्तारनमोऽस्तास्ता ३० ४६
यद्वा नारायणाङ्गस्या २८ ४४	या पत्नी तस्य गौरी सा ५ ३६	युग प्रस्तुति रूप २ ४७
" " ५५ १८	या परा दर्शिता पूर्वं ४४ ६	युगानि त्रीणि पण्णा या २ ४०
यद्वा विविक्तमुद्यान ३४ १३०	याभि स भगवान् देव ४५ ९७	युगानुसारिकान्ति वा ३६ ६२
यद्विकल्पैरनाकान्त १४ ११	याम्ये करचतुष्पेऽय ३१ ४९	युगानुसारिकार्त्ताश्च ५५ १२
यद्विज्ञाय न मुह्यन्ति २१ १७	याम्ये च वेदिभागे तु ४९ ७४	युगे पठितमे वक्षित् ९ ४१
यद्विना तारिकायास्तु ३३ ३०	याम्येन दधत् मुद्रा ३८ ७३	युग्मि स्वरे सनिन्द्रनै २४ २२
यन्मेऽस्ति दुस्त्यज २८ १५	यायादूर्ध्वप्रवाहेण ४९ १२१	युग्मेर्मायाश्चरादेस्तै ५२ १८
यमाचङ्गसमुद्भूता १६ ३१	या या मनसि वै यस्य ४६ ३७	युज्यमानानिष्टद्वार्या २ ४८
यमुनायै नमश्चाय ३३ ५८	या रूपिणी वराहोहा ४३ ७४	युञ्जीत विविधयोगी ४३ २
यया निहितया देही ४९ ६७	यावद्विह्वानि सपश्येत् ४२ ३९	युवयो स्थापन कीटक ४९ ६३
यशस्वी शान्तिदा च ८ २५	यावदर्थं तु विज्ञानम् २७ ३३	ये तु ब्रह्मावगाहन्ते २२ ३४
यशो यदुज्ज्वल लोके ५० १२१	यावन्तो यादृशा ये च ३८ ८४	येन त्व वत सरन्ध १७ ५४
यष्टव्यमतयवेन ३९ ३०	" " ४२ ४९	येन भावेन भवति २ १४
यष्टिरित्वेवमृषय ५० ११२	यावन्त्यस्त्राणि देवाना ११ ३३	येन येन प्रकारेण ३७ ७५
यस्तस्य प्रथमोन्मेष २७ १०	यावन्निरिश्यते नाय १३ ३३	येन निशतमात्रेण ३४ १
यस्तस्या मे समुन्मेष ६ ८	यावान् यश्चात्र वक्तव्य १६ १०	येन सर्वेषु विन्धेयु ४९ १२८
यस्तु ते वक्षित पूर्वं ३० ७	यावान् यादृक् च ४३ ६	येन सोऽऽस्मृतो भाव २ ५
यस्त्वन्तश्चेतन सोऽय ४३ ९	यावान् हि भगवान् ५० २१०	येनेच्छति तिरोधातु ५० ११७
यस्मिन् पदे विराजन्ते १७ १५	या वृत्तिर्नाल्पीतादी १३ २७	येषु मे त्रितता शक्ति ३९ १
यस्य तस्मै त्वया वाच्य ५७ ४८	या सा पूर्वं मया प्रोक्ता ४ ३५	ये हि सस्पर्शजा मोगा ४३ ८६
यस्य त्व तेन वा देवि १ ५८	या सा प्रोक्ता महाकाली ५ २१	येहै परमा प्रीति १५ १६
यस्य यत्र च या कीर्ति ४५ १०	या सा विशानशक्तिर्मे ५ ५४	यैवा ब्रह्मदशा प्रोक्ता १९ ३५
यस्याह तेन वा यादृक् १ ६१	या सा शक्ति क्रियाख्या २९ १२	योग युञ्जीत विविधत् ४० १०२
या पुरस्तान्मया प्रोक्ता ४५ ९५	या सा शक्ति परा ४५ ३	योग स्वाध्याययोगश्च १८ ७
या स्मृत्वा पुरुषो धोर ३० ४१	या सा पाङ्गुण्यतेज स्या ३१ १	योगनिद्रा हरेरुक्ता ९ ११
या वाचिद्विद्यते माया ४५ १२	या सा सदसदाख्यादि १६ २०	योगसिद्धा भजन्त्यना १० १७
या क्रिया सा चित् ३१ ७७	या सा योगात्मिका ३१ ५	योगस्तु द्विविधो ज्ञेय १६ ३०
यागद्रव्याण्यशेषाणि ३७ ३९	या साहता हरेराद्या ५ १	योगस्य एव तदीर २८ ५०
यागभूमि समेत्याय ४० ७७	या स्थिति कथिता सा १२ ५१	योगाच्छ्रान्तो जप २८ ४८
यागाङ्गानि समादाय ३४ १२८	या स्थितिर्महदादे सा १२ ४०	योगान्तरमयातिष्ठेत् ४९ १२०
या तत्त्वगणना सख्या १६ २६	या ह्येषा परमा विद्या ३२ १	योगान्तरायनिहत ५० ५६
यातवीयादिवह्यन्ते ३७ २७	या ह्येषा प्रतिमा तत्तत् १८ १६	योगिना यदनुष्ठेय ४३ ६०
यातवीवारणीमध्ये ३६ १७	युक्त सरसक पठ ३५ ४८	योगिनी यतमाना मा ५० ७८

अ. श्लो	अ. श्लो	अ. श्लो	अ. श्लो
योगिभिर्यतमानैवां ४४ १०	रक्षासि मध्ययिष्यामि ९ ४०	रागस्तु निपते रति ४३ १८	
योगी भवति युञ्जान ४३ १९	रक्षिष्यति हरि धीमान् ५७ ४४	रागोऽस्मिता महामोह ११ २४	
योगी मन्मयता प्राप्य ४४ १२	रक्षिष्यतीति मिश्रित्य १७ ८२	राजनीये तथा मीये ४९ २७	
योगी समाधये शश्वत् ४३ ९३	रक्षिष्यतीति विश्वास १७ ६०	राजत ताम्ररूप तु ३९ ३९	
योगोऽयं द्रव्यनिम्बस्य ४९ ११९	रक्षिष्यतीति विश्वासात् १७ ७८	राजतेमं सज पद्मे ५० ५१	
योजनायैव योगाह ४ ४७	रक्षिष्यत्यनुकूलान १७ ७१	राजराजोऽस्ति त्रयास्य १७ ३०	
यो द्वेष्टि वनिता काचित् ४३ ६५	रक्ष्यरक्षकमायोऽय ३ १९	रामिताश्च सज सपें ५० ५१	
यो द्वेष्टि वनिता मोहात् ४३ ७३	रङ्ग नासाग्रग नियात् २३ २६	राशो वा दशन राज ४२ २६	
योनिवमावसरात १९ ४०	रज प्रधान तमृषी ३ ७	रामान् दम्नश्चाय ३३ ७६	
योऽभिन्दति ता लक्ष्मीं ४३ ६४	रज प्रधाना तनाह ५ ४	रामसज इवारश्च २५ ४	
योऽभिनिन्दति ता नारीं ४३ ६४	रजस्तस्यमित्येव ५० ५२	रामोऽगूढादस्माद्भि ३१ १९	
योऽभूत् बाधुदेवस्तु ६ १६	रजस्तस्यमसश्चैव ५ १४	राहुऽङ्गुलिक्वाल्नेमिघ्न ११ २१	
यो मे तस्या समुन्मेष ६ ११	रजस्तमोगुणी शिष्यन् ४३ ९३	" २० ४०	
योऽय मदन्यय सोऽय १४ ४०	रजस्तमोमयं मस ३४ १०७	छदस्य दयिता गौरी ५ १४	
यो यादयो यतो यस्यै ४३ १००	रजस्ताया तदेष्वर्ये ४ ३३	छात्राणा जननी देवी ३२ २१	
यो यो वा गृह्यते माव ४३ ५३	रजस्त्य च ममैश्वर्ये ३ ६	छात्रास्त्वा गन्धतोयेन ४९ १००	
योऽपरोहो मदीयस्ये १२ १७	रजोऽपि च लघु होय १५ ३२	रूप परं तदेवाय ३६ ४७	
यो वाचकस्वरूपेण ४९ १३४	रजोरूपमधिप्राय ४ ३६	रूप मे मगवन्मन्त्रा २२ २३	
योऽष्टौ सिन्धोर्ध्वमागस्य २९ ६१	रञ्जान सत्यतमसो २६ २७	रूप रूपं विमयैषा ३२ ३७	
यो हरेयलमा द्रष्टि ४३ ६५	रञ्जनात्मा रागयति १९ १५	रूप निर्वर्तत शश्वत् २२ १७	
यो हि मन्त्रस्थितो माव ३६ ५६	रञ्जनीयमभिप्रप्य १२ २८	रूप शरलश कृत्वा ५७ ७	
यो हि वेदव्रतस्थात् ५७ ५०	रञ्जितोऽय गुणेश्वित्रै ४१ १८	रूप सिक्नुयमाणाय ४ १२	
यौगी समाहिते शश्वत् १७ १२	रति क्रीगभिधा लोके २६ २२	रूपमार्निर्भूवाद्य ५ ४०	
र इत्यय महाशक्ति ३१ २८	रत्नदीपशिखामेषु ४३ ४७	रूपाप्यव्यापि चैतेषा ११ २८	
रचक्रीरोयनसर्ग १० २४	रम्यामि पुनस्तत्र ५० २०२	रूपादिक वृत्तीयाया ४५ ५७	
रचचन्दनतोय च ३९ १०	रदिमभूतैरमूर्ते स्त्रै १० १६	रूपेण सदशी लक्ष्म्या ४५ ४१	
रचतामरस पत्र ५४ २१	रसतानन्द इत्येते १९ २७	" " ४५ ५८	
रचगुण्ड महायोग ३८ ७६	रसमानामया क्षितात् ५ ४१	" " ४५ ७६	
रसा दन्ता मयिष्यन्ति ९ ३१	रसिते च श्रुते प्राते ४३ ८४	रेतामयेन चक्रेण १० १३	
रसाम्बररक्ष्य सपें ४५ ७१	रसेन्द्र बं समयाति ४६ २८	रेचनेन निमिश्रिय ४० ३९	
रसाम्बररक्ष्यश्चैव ४८ ७	रसेन्द्राभिनिवेशस्य ४६ २८	रेत्येष वेयली भूत्वा ३१ २७	
रसक सखिदान्ते २८ १४	रस्य परम गुह्य ३३ ४९	रेषं तत्परम विद्धि २७ ११	
रसगाय च लोमाना ९ ३१	रस्यत्वादपृथक्त्वात् १ १३	रेषं शङ्खादिदेवादर्थ ३३ ६५	
रसणे धृष्टी चैव २९ २५	रसस्यानेकसंभेद ५१ ४	रेवती रविमणी चैव ८ ४६	
रसशुद्धकामातिष्ठेत् ४७ २६	रसयान्तकदिहमथ्ये २६ १८	रोचनाकुङ्कुमाभ्यां तु ४६ ३८	

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
लभारो विबुधाख्यः	२५	१४	लक्ष्म्यादीन् गृह्येत्सर्वान्	४०	८९	लेखतो दक्षितस्तस्याः	४९	५४
लभ्यं तदेव ते शक्र	४९	९१	लक्ष्म्या सह हृषीकेश	२८	१४	लोपनामस्तु शान्तात्मा	११	२२
लभ्यं नयामि चात्मानं	५०	९५	लक्ष्म्यास्त्रिदशशार्दूल	४६	४०	" "	२०	४१
लक्ष्म्याख्यस्य भ्रातस्य	५०	९४	लक्ष्म्या गुह्यमयो शान्ता	१४	५५	लोपपात्रमुपाशानं तु	३४	८१
लक्ष्म्यामि वगन्त्ये	४	४९	लक्ष्म्यन् शल्यमारोदेत्	१७	९७	लोपलौकिकपर्यन्तं	२९	५४
लक्ष्मीद्वाराणि पद्मेभ्यः	४३	४९	लक्ष्म्यामित्र पुण्याणि	४०	१५	लोपसिद्धावृत्तिं पश्चात्	३७	७३
लक्ष्मीवर्धनं देवेन्द्र	४७	१९	लक्ष्म्यरूपस्ततः शिष्यः	४१	९१	लोकाननुविधृतन्ती	४४	४
लक्ष्मीं लक्ष्मीरतिं चैव	४९	१४७	लक्ष्म्यानुकूलतः कुर्वन्	३४	१५	लोपेऽस्मिन् यानि	४८	२०
लक्ष्मीः वर्तिर्जया माया	२०	३४	लक्ष्म्यास्तत उत्थाय	४२	२८	लोपेऽप्योर्गिनीं रम्या	१७	९७
" "	३४	१७	लक्ष्म्ये चित्रमसादे तु	५०	२१३	लोममाश्लिष्यमात्रांशुकं	२९	२१
" "	४५	२	लक्ष्म्यानुशा ततो मत्तः	३६	१३६	लोहपात्रमप्युप	४०	४६
" "	४५	६	लभने च फलं शश्वत्	९	१४	लोहानां क्लृप्तं श्रेष्ठ	५०	३२८
लक्ष्मीः पद्मा महालक्ष्मीः	२५	४५	लभ्यं बाहुद्वयं कुर्यात्	३४	३५	लौकिकं वैदिकाक्षेप	५३	८
लक्ष्मीः सार्वभौती सत्यं	८	२५	लभ्यमानः कुर्यात्	३४	९९	लौकिके वापि संस्कारं	४०	४६
लक्ष्मीरमल्यनेषु	३८	४३	लभ्योदरं हस्तं च	३६	११	लौकिकबोधोऽप्यय	५०	१६५
लक्ष्मीनन्दाङ्गं सत्यम्	५१	४	लभ्यपात्रप्रयोगेण	४६	९	लङ्कारं कटिघ्नं तु	३३	३५
लक्ष्मीतन्त्रे समुद्दिष्टा	५७	२०	लभ्यामिदं पदुमांशं	४०	११३	लङ्काराख्यानिर्द्वयस्य	२०	२५
लक्ष्मीनारायणं ब्रह्म	३४	१	लभ्यात्मनार्चयिष्याय	३६	९६	यदि संसदि वा	४७	१९
लक्ष्मीनारायणस्यैवा	३६	४९	लभ्ये निगते निर्माणे	५०	९४	यद्यर्थं कौस्तुभं मध्ये	३५	७१
लक्ष्मीनारायणाकारं	४०	११	लभ्यते चेश्वरं ध्यायेत्	४१	१९	यस्यन्ते त्रिनिवोगा ये	४३	७६
लक्ष्मीनारायणाकारा	५७	४०	लभ्यते तिलकं चित्रम्	४५	१९	यस्यमाणक्रमैरङ्गैः	३४	११०
लक्ष्मीनारायणाख्यं तत्	३१	२८	लभ्यहस्ततिलका	३८	३३	यस्येऽयानुचरणा तु	४५	११४
" "	२४	४१	लङ्गलाब्धं महाधोरं	३०	३८	यस्मिन्लभमा यदत्	४	६
लक्ष्मीनारायणाख्यातम्	२	१९	लालिता तेन चात्यन्तं	१७	३७	यस्मिन्लवदेवैषः	३३	२५
लक्ष्मीनारायणामासम्	४३	१३	लावण्यः सुमगधैव	४५	३५	यस्य शक्र मखलासि	९	५५
लक्ष्मीनारायणीयं यत्	३७	९०	लावण्याद्यचतुर्षु तु	४६	१५	यथाय द्रुष्टदेशाना	९	२१
लक्ष्मीमयीं निशा नीत्या	५७	२१	लावण्याद्याश्च चतुर्षुः	४६	७	वनमाला दधदिव्या	१७	२९
लक्ष्मीरुमस्ततो मूल्या	४६	२०	लावण्येन च वीर्येण	४५	८४	वनमालाधाराः सर्वे	१०	३९
लक्ष्मीर्नाम महाभाग	४५	४	लिखितं पूर्ववद्बद्धा	४७	३३	वनमाले ततः स्वाहा	३३	२०
लक्ष्मीर्निद्रा तथा प्रीतिः	८	३१	लिखित्वा भूर्जपत्रेषु	४६	३८	वनिताया तथा शक्र	४३	९८
लक्ष्मीर्लक्ष्म्ये मेलेयैव	५०	९७	लिखेद्रोचनया भूर्जे	४८	३३	वनितायामहं तस्मात्	४३	९३
लक्ष्मीर्लक्ष्मीपतिश्चैव	५७	४७	लिङ्गमाहात्म्यो निल्यो	३६	१६	व्युत्पत्त्यनुवेषाय	४९	१३५
लक्ष्मीश्वासि हरेर्नित्य	५०	९२	लिङ्गात्मा महावान्	२५	७	वयं तिष्ठो जगद्भ्राम्यः	४	९७
लक्ष्मीश्चिन्ता तथा निद्रा	८	३६	लिप्तं भृगुमदेनैव	३८	६४	वरं वृणु महाभाग	१	५५
लक्ष्मीसखीनाम्बुना	४५	३०	लीलायै कारणं नान	३	३७	वरदा पङ्कजकरा	३६	१२९

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
वरदामयपाणि वा ३६ १३०	वर्मप्राणोर्जयोर्धाम २९ ६६	वाच्यं प्रदानवेलायां ३६ ११३
वरदामयमुद्रे च ३७ ६६	वर्माख्यो. स्वरूपं च ३१ २९	वाच्यं बुद्धा पृथग् बुद्धा ५७ १९
वरदामयहस्तं च १० १३	वर्माख्यवह्निजायाः स्युः ३१ ४३	वाच्यवाचकमेदस्तु १८ ३६
" " ३८ ५६	वर्माख्यानं ध्रुवायं च २९ ६४	वाच्यवाचकमेदेन १८ ३१
" " ५५ १५	वर्षेष्टादुपयोग्यं च ४७ ३१	वाच्यस्ते प्रीतिसंयोगात् १८ ११
वरदामयहस्ता च ४० ४	वर्षीकुर्याज्जगत्सर्वं ४५ १११	वाच्यात्मपरिणामोऽयं ५१ २६
वरदा भुवनेशाना ५० १६०	वसवस्त्वेति मन्त्रेण ४९ १००	वातसंश महाकाली २० २७
वरपाशाय वै स्वाहा ३३ २५	वसिष्ठोऽरुन्धतीं प्राश ५७ ३५	वामदक्षिणहस्ताभ्या ४५ ५२
वरामयदमुद्रे द्वे ३४ ७९	वसुधाया यया भोगाः ५० २०८	" ४७ ६
वरहमादिदेवादयं ४५ ५५	वसुधायै नम पश्चात् ३३ ३६	वामनादिपवित्रान्ते ४४ ३०
वराहश्चामृताधारः २५ २५	वस्तुतः वा प्रतिष्ठा स्यात् ४९ ६५	वामभूसंयुतः सूर्यः ४५ ७८
वराहानलसंयुक्तः ३३ ५५	वस्तु पूर्वं ततो माव. ४ २५	वामस्कन्धे ततो लक्ष्मीं ३५ ६७
वराहो नरसिंहश्च ११ २१	वस्त्ववस्तु च तच्चास्ति २ ७	वामस्य दक्षिणं पृष्ठे ३४ ७८
" " २० ३९	वह्निं स्वाहास्वघेशनम् ४० ५०	वामहस्तकनिष्ठायाः ३४ ८१
वरुणं च नर चैव ३३ ९८	वह्निः स्वामं ध्रुपतिश्च ५२ १२	वामहस्ते ततः पाशं ३५ ७३
वरुणं भूधरं चैव ३३ १००	वह्निजाया तदन्ते च ४५ २६	वामाचानामिका पश्चात् ३४ ६२
वरुणं रामयुक्तं च ४५ ३१	वह्निजाया तदन्ते स्यात् ४५ ८१	वामेन च गदा गुर्वी १० ३०
वरुणाय नमः पश्चात् ३३ ८३	वह्नेः पश्चात्प्रतिष्ठाप्य ४० ५९	वामेन बाहुना दिव्या ३६ १३०
वरुणोऽधामृतस्यश्च ४५ ६१	वह्नेरद्वयप्रतिष्ठाप्य ४० ५६	वामेनालिङ्गिता शश्वत् ५० २३
वर्गान्तश्च प्रधानश्च ३० ४८	वह्णयकैन्दुराह्वामं १० २०	वामेऽपरस्मिन् शार्ङ्गं च १० ३६
वर्णचक्रमिदं दिव्यं २९ ४९	वाक् च हस्ती च पादौ च ५ ५३	वामे मुक्ताफल्लवं च ४६ ३३
वर्णधर्मक्रियोपेता २१ ४०	वाक्तत्त्वं तदकारात्मा १९ ३	वामोत्सङ्गनिगण्णा मा ५० २४
वर्णप्रबलताययवा २३ २०	वागादिकं तथानन्ते ३६ २७	वामोत्सङ्गे निगण्णा च ३८ २६
वर्णरूपा च शक्तियां ५७ १७	वागादेर्णादियन्तेषु १९ ४३	वामोत्सङ्गे निगण्णा ताम् ३६ ६७
वर्णव्यतिकरैर्भूयः २१ ८	वागीशो जयदक्षैव ४५ ५१	वामोत्सङ्गे निगण्णा मा ३६ १२०
वर्णा. पदानि वाक्यानि १८ ३९	वाग्मवादीनि वीजानि २६ १२	वायवे नम इत्येवं ३३ ८४
" " ५७ १०	" " २६ १३	वायुना देवमित्रेण ५० १४३
वर्णां प्रकाशिता देवि २१ २	वाचकात्मानमस्य त्वं ५१ २७	वायोरभिदिशं यावत् ४० ६३
वर्णात्मनस्त्वयं रीति. १९ ४६	वाचयित्वा तत स्वस्ति ४२ ३४	वार्णः कलामयश्चैव २२ १०
वर्णाध्यायं यथाधन्मे २० २	वाचयित्वा द्विजानन्ते ४२ ६१	वार्णं व्यूहसमूहेऽस्मिन् २० १३
वर्णाध्यायं ह्यधपर्यन्तः ३० १४	वाचस्तु नियम. शब्द ५ ६२	वार्मन्धेरा भवेन्मुद्रा ३४ २३
वर्णानां जननी भूत्वा ५० ४०	वाचा वैखल्या वापि ४१ ९	वाङ्कापरिपूर्णं तु ४९ ३८
वर्णानां विधिरिद्वयं २५ २	वाचिकः क्षुद्रकर्मार्यम् ३९ ३५	वाच. प्रभृतिभिर्मर्गै. ४९ १०३
वर्णानुरूपमर्णादये २३ ६	वाचि मन्त्राः सिताः ४० २२	वाचना आशयाः प्रोक्ता. १२ ३३
वर्मणाख्ये दिग्यन्ध ४८ १२	वाच्यं चतुर्विधं श्रेयं ७७ १६	वाचना द्विविधा प्रोक्ता ३७ २

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
वासुदेवः परं ब्रह्म	१४	१	विजयेतापमृत्युंश्च	३५	७८	विधयोरतयोः पद्मे	३	११
" "	१५	१	विजित्य न्यापतस्तं वै	४८	२२	विधा मज्जवहे ता ता	११	३१
वासुदेव जगन्नाथ	१७	४३	विजित्य पवनग्रामं	२८	४१	विधात्रि सर्वभोगाना	४३	१५
वासुदेवाख्यया होऽमृत	१९	३१	विशतरि तथा ज्ञाने	१४	४०	विधादयं समास्याय	३	१०
वासुदेवादयः सङ्ख्याः	१८	३०	विशनपुस्तकं सम्यक्	४०	२६	विधानस्य तु संक्षेपं	४०	१०४
वासुदेवादयो देवाः	४	२७	विशानाधारमृतेषु	४३	३७	विधाय कृत्यमखिलं	२७	१६
वासुदेवादयो ब्यूहाः	२०	३३	विशनैश्वर्यवीर्यस्थैः	१७	२३	विधाय घीणि विह्वानि	३७	६
वासुदेवादिकं शक्र	११	१३	विशनैश्वर्यशक्तीनाम्	३	४	विधायाम्नयर्थकार्यं तु	२८	३८
वासुदेवादिदेवाना	२२	२०	विशनैश्वर्यशक्त्यात्मा	३	३	विधा रक्षति शुद्धाद्या	३	२०
वासुदेवादिना व्याप्तं	११	९	विशय सत्त्वतो मन्त्रान्	२१	१६	विधिं चतसृणा त्वं मे	४४	६३
वासुदेवादिभूम्यन्तं	४३	१५	विशेषा परमात्मस्या	२७	१५	विधिं तृतीयतन्वा मे	४८	१
वासुदेवादिमेवेन	१०	१८	वितता सा महाज्वाला	४३	२१	विधिं पुरमसक्तस्य	३६	६६
वासुदेवादिरूपेण	४	२६	वितत्यात्मानमप सा	३६	४३	विधूय निखिलं दोषं	३१	७१
"	२२	१५	वित्तं प्राप्य परं शक्रः	५७	२७	विधूय निखिला माया	९	५३
वासुदेवैकपिपयं	१५	१२	वित्तं संविमजेद्यैव	३६	१२९	विधूय विविध कथं	१३	१४
वाहनानि विचित्राणि	११	३४	वित्ताढ्यस्याप्तवित्तस्य	४१	१०	विध्वंगयति शत्रूंश्च	३०	६०
विशत्यर्णः स्मृतः सोऽयं	४५	२६	विदधे सकलं कामं	४४	१३	" "	५३	१७
विशत्या च निमिश्रैव	१६	११	विदारयति चेकावी	४८	२४	विनायकैश्च दुर्गाभिः	२०	५०
विकल्पः पञ्चधा वेद्य	५	६९	विदारयद्वयं पञ्चात्	३१	४२	विनियोगमिदानीं मे	४३	४६
विकल्पोऽध्यवसायश्च	७	३१	विदितं वेदितव्यं मे	१८	१	विनियोगोऽस्य सूक्तस्य	५०	२२
विकल्पोऽपि हि मद्रूपं	१४	९	विदुषी सर्वधर्मज्ञा	१	८	विनिशेद्यै ललाटग्रे	३४	७३
विकल्पोऽप्यधिभूतस्तु	७	३४	विद्धि बोधं तु मद्रूपं	१०	४५	त्रिनिष्फट्टमशवया माम्	३६	११७
विकल्पो विविधा कल्मसिः	५	६८	विद्धि पद्भुदयादीनि	४५	३९	विन्यसेचतुरो वर्णान्	३३	४१
विकारयोगादन्याश्च	४	४१	विद्वे स्वर्भातुना मानौ	१	५	विन्यसेत्तत्र चाङ्गानि	२४	६४
विकारविपुले चाय	४४	२४	विद्यादलुभते पल्लुः	२१	४१	विन्यस्तान् सकलान्	३५	७५
विकारविरहो वीर्यं	२	३१	विद्याधराः पिशाचाश्च	१४	४८	विन्यस्य नेनयोर्नेत्रं	३५	६९
" "	२	३२	विद्याविधेयः कपिलः	११	१९	विन्यस्य पूर्वं श्रीसूक्तं	४९	९५
" "	४	१६	" "	२०	३८	विन्यस्य मूलमन्त्रं च	४६	४
विकारा एव विज्ञेयाः	१६	९	विद्यानामनि चान्यासा	२७	४९	विन्यस्य शिष्यदेहे च	२७	२६
विकारानविकारस्य	१०	८	विद्यामिमा तथा दृष्ट्वा	४४	५४	विन्यस्याह्मलिपु वैयाः	३४	१६
विक्रमः कथितो वीर्यं	२	३३	विद्याया संपत्वारोऽहं	४४	१७	विपाकस्त्रिभिः श्रोतः	१२	३१
विशिष्याद्योमुत्सेनेव	३८	१८	विद्यायाः शिष्यभूतायाः	४३	१	विप्राभिदेवविष्टुषु	२१	३८
विश्रोभाय क्रियाः सर्वाः	४०	११०	विद्या या रेपक्षयता	२०	३६	विष्टुषोऽपि न दोषोऽय	४३	८१
विचिन्त्य परमं याति	३२	५३	विद्येयं कामधुक् श्रोता	२६	३५	विशुद्धस्यादिदेशाद्व	२५	३८
विजयाय नमः सोऽयं	३३	५६	विधत्ते पञ्च कृत्यानि	१३	२६	विमकाना तु मूर्त्ताना	४४	६३

	अ.	श्लो.
विभक्ते अपि ते एते	३	२५
विभजन्ती स्वमात्मानं	४५	३
विमज्जनात्मानात्मानं	११	१७
विमज्जामि स्वया शक्त्या	४५	२
विमजे बहुधात्मानं	३	३६
विमज्य दशधा तत्तत्	३०	४४
विमज्य नायमुद्धार्यः	४४	१५
विमज्य बहुधात्मानं	८	२९
विमज्य सतधा क्षेत्रम्	३७	६५
विमवोऽनन्तरूपस्तु	२	५८
विभाव्य नवपद्मं तु	३७	२३
विभुर्वक्ष्यामितान्	४२	५४
विभूतयो ह्यनन्ता मे	४५	१२१
विभूतिपञ्चके देवि	३२	५१
विभूतिभिरास्यैवं	४५	१२१
विमेघं पुर्यंवत्कार्या	४५	८२
विमोर्ष्यनिर्दहस्य	४	२९
विमोर्ष्यसङ्गा कीर्तिं	४७	३
विमोर्विशारदयूपस्य	११	२६
विमला च गन शुद्धिं	४९	५६
विमलैर्धर्मतत्त्वैः	४९	६९
वियत्यूर्ध्वं तन्मूर्ते	४३	१११
वियदादीनि भूतानि	१९	४४
निरमेदेव युञ्जान.	४३	७९
विराज. स्थूलदेहो यः	१२	४६
विराजश्च तथान्येषा	१२	४१
विराजश्च मनुजं दे	५	८३
विरामे सति नादस्य	२४	११
विरिञ्चोऽज्जपयद्दे	६	१२
विलक्षणा सा विज्ञेया	१६	१३
विलाप्य तं च देवेश	२४	१०
विलाप्य मार्त्यवं रूपं	३२	६१
विलाप्य सकलं भावं	७	४६
विलिख्य चन्दनेनैव	४८	३५
विलिनेर्दपद्रीम.	१८	१३

	अ.	श्लो.
विवक्षाकरणोद्योगैः	५७	१४
विवक्ष्यते यदा सा मे	२	४१
विवर्ततेऽध्वभावेन	२२	१३
विविच्य दर्शिता सा ते	१२	३७
विविध प्राप्यते तेन	२०	१८
विविधं रमते वैषु	५७	७
विविधानि च कर्माणि	४६	१
विवेकः कस्यचिन्मन्दः	११	४६
विवेकिनामहं रूपं	१४	३३
विवेचनं च कोशाना	३९	१९
विशन्ति भावमेवैके	१८	५७
विशाखयूप इत्युक्तः	११	१२
विशाखयूप एवैषः	११	१८
विशाखयूपो भगवान्	११	१५
" "	११	२९
विशालत्वात् स्पृता व्योम	४	४६
विशाललोचना नारी	४	५८
विशिनिष्टि तथाप्येतत्	३	३०
विशिनिष्टि विकल्पस्तत्	१४	८
विशुद्धविग्रहस्त्वैवं	३५	५४
विशुद्धलेष्टदा चापि	५०	१३२
विशेषविधिना पश्चात्	३४	९७
विशेषस्त्वस्ति वा कश्चित्	३६	२
विशोध्य सकलान्मन्त्रान्	५७	२९
विश्राम उदयो व्याप्ति	२०	१३
विश्रामं चिन्तयेद्देवं	२०	१५
विलिख्य धारयेत्तद्वत्	४४	३९
विश्वं जाग्रददेशानं	२४	२६
विश्वं मरणा विज्ञेय	३३	३६
विशात्मा विश्वतश्चक्षु	४१	५०
विशादिलम्बपूर्वं तु	२४	२५
विशाप्यायकरं कालं	३३	१२
विशाप्यायनकं कान्त्या	१०	१२
विशारणे नमस्तुभ्यं	५०	१
विश्वेश्वर्यादिकं यूप	१	१७

	अ.	श्लो.
विषयप्रवर्णं शश्वत्	४३	९६
विषया बन्धनात्मान.	४३	१००
विषयेन्द्रियकल्लोलाः	३५	७
विषयेन्द्रियवृत्तीश्च	३५	५
विषयेन्द्रियवृत्तीस्तु	५३	५
विषयेषु च रागस्तु	४३	१०४
विषयेषु प्रवर्तन्ते	५०	१२९
विषयैर्मे विना पुष्टा	५०	१५४
विषयोऽचेतना चैव	१६	१८
विष्णवे नम इत्येवं	२४	६८
विष्णुं विश्वात्मकं देवं	३६	३२
विष्णुः कृष्णो हृषीकेशः	५	१२
विष्णुना देवदेवेन	१२	५०
विष्णुर्नारायणः श्रीमान्	११	१
विष्णुर्नारायणो विश्वः	२	६
विष्णुवत्तत्र पञ्चाशत्	२०	३१
विष्णुवाममुजाशिराष्टा	३६	१२९
विष्णुहस्तं सतो दद्यात्	४१	५९
विष्णोश्च मनसः कामः	५०	१६३
विष्वक्सेनमुदाराङ्गं	३८	५२
विष्वक्सेनस्ततो भक्त्या	४०	८१
विष्वक्सेनस्य मुद्रेयं	३४	८४
विष्वक्सेनार्चनं सर्वम्	४०	८४
विष्वक्सेनार्चनात्यश्वात्	४०	९०
निसर्गः सृष्टिकृत्स्यात्	२५	१०
निसर्गो नाम यः प्रोक्तः	१९	२०
निमृज्यास्तु तस्या मे	१९	११
निमृजेन्मुञ्जतो वर्षं	२४	५७
निमृज्यं निषयः पायो	५	६४
निगृष्टिं पूर्वमादाय	२८	१३
निस्तरेणाभिधारयेते	१६	३४
निस्तीर्णमिति मां	४९	५७
निशय तत्पुत्री तु	१३	३५
निशय सकलं ह्येष	११	७५
" "	४३	४८

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
विहितानि विधानानि	५०	१९	वेदेही वेदविद्या च	२०	४८	व्यष्टयः सूक्ष्मदेहाश्च	५	८०
विहिता य उपायास्ते	१७	५७	वैधर्म्यमनयोः शक्र	१६	१७	व्यष्टयोऽष्टादशोमाश्च	१२	४४
विह्वलः प्रणिपत्याय	१	५३	वैधर्म्यमनयोरेतत्	१६	२०	व्याकुरु त्वं परं दिव्यं	२३	३३
वीणावेणुमृदङ्गाद्यैः	५७	१३	वैमवीयादिरूपेषु	११	४९	व्याकृतिर्दीर्घिता तस्य	२७	१२
वीर्यरूपरसावारा	४०	९७	वैमानिकगणाः सर्वे	३०	३३	व्याख्यातेयं द्वितीया मे	७	३७
वीर्यैश्वर्यसमुन्मेषे	४	१५	वैराग्याभ्यासनिग्राह्यं	४३	९७	व्याख्यानं महतः शक्र	१६	१
वृत्ता तद्द्रिष्टुणामिश्च	१७	३३	वैराग्याभ्यासयोगेन	४३	१०८	व्याचक्षेर्द्ध ततः शक्र	७	१
वृत्तयो विपयेष्वस्य	५	५८	वैराजश्चादिदेवात्म्यः	४५	६१	व्याचक्ष्वाम्ब चतुर्थे तम्	१७	२
वृत्त्यर्थे सेवितामखेः	५०	१२९	वैराजानलदङ्गाढयं	३३	६६	व्याचक्ष्वैतामि मे देवि	६	४५
वृद्धिदा वर्धमाना च	५०	१६०	वैवस्वतेऽन्तरे चैती	९	२८	व्यापकं यत्परं ब्रह्म	१८	१९
वृष्टाकपायी सत्या च	३२	२०	वैषम्यस्य समुन्मेषः	१६	१	" "	२३	१
वेतालसाधनार्थं तु	३९	४०	वैष्णवं परमं रूप	१७	१९	" "	२९	३
वेदविद्भगवान् कल्की	११	२५	वैष्णवः शक्तिरूपो मे	३२	४१	व्यापकत्वेन तु पुरा	४६	३
" "	२०	४३	वैष्णवा अवतारास्ते	१०	३	व्यापकैः पञ्चभिः पिण्डं	२९	६३
वेदवेदाङ्गतत्त्वश्च	५७	५३	" "	१०	४	व्यापको जन्महन्ता सः	४५	६०
वेदवेदान्ततत्त्वश्च	१	३	वैष्णवानामिदं वाच्यं	३३	११६	व्यापको भगवान् देवः	१०	११
वेदात्मा सर्ववेदादिः	२४	४९	वैष्णवाद्यायवा दद्यात्	४०	९२	व्यापकौ योगवेदान्ते	२९	६४
वेदानां जननी सैषा	२९	२९	वैष्णवी सा पराहता	३१	७८	व्यापारशक्तिरेषा मे	१४	३
वेदान्तज्ञानसंपन्नः	१३	१२	वैसर्जनमनु. सोऽपं	३३	११३	व्यापारस्तस्य देवस्य	११	६
वेदान्ता अपि नैव त्वा	१३	४०	वैषडन्तेन मन्त्रेण	४०	८२	व्यापारान् पञ्च विभ्रञ्च	२७	१२
वेदै रसैः प्रज्जनाथैः	५५	२	व्यक्तज्ञानबलख्याया	२	४५	व्यापिनं परमात्मानं	३२	१३
वेद्यं वेदनता नीत्वा	१४	१५	व्यक्तमुद्दाल्य वै ताडु	४०	११७	व्यापिनं सर्वतो देवी	३२	७
वेद्यवेदकनिर्मुक्तम्	२०	४	व्यक्तवाचा समुच्चारं	२०	३१	व्यापिना च समायुक्तम्	४५	४४
वेद्यवेदकरूपेण	१४	१०	व्यक्तानि जशिरे मत्तः	१९	४२	व्यापिना चाङ्कित. पिण्डः	३३	२९
वेद्यामर्चापुरःस्थाया	३७	२७	व्यक्ता प्राणिशरीरस्या	५७	१३	व्यापिना संयुतं मूर्ध्नि	३३	२७
वेद्यैर्निर्वेन मे रूपं	१४	३५	व्यक्ताव्यक्तरूपाख्याय	१७	४२	व्याप्तं मधुसूतदेवं तम्	२०	१७
वेधयो यन मोदन्ते	१७	१८	व्यक्ताव्यक्तमयी सैषा	१६	१२	व्याप्ता परममाकाशं	५०	१८४
वेभभूतादिभिस्तुल्या	३८	३५	व्यक्ता व्यक्तसमाव्यक्ता	५७	१२	व्याप्यव्यापकमेदेन	३२	३६
वैकारिक इति प्रोक्तः	५	४३	व्यङ्ग्यश्च अङ्गुलीरष्टौ	३४	३५	व्याप्यव्यापकमेदो वा	३२	३०
वैकारिकादहंकारात्	५	५०	व्यङ्ग्यते प्रथमं ज्ञानं	४	८	व्याप्यैवमी स्थिता देवी	३२	६५
वैखरी चरमा रीतिः	२०	३०	व्यङ्ग्यते शब्दशक्तिर्या	५७	१५	व्यामिश्रयोगयुक्ताना	११	४९
वैखरी नाम सावस्था	१८	२७	व्यङ्ग्यन्ते शक्तयो ह्यत्र	२०	१९	व्याहतामिव पर्यामि	१२	११
वैखरी ताम सा वाच्या	५७	८	व्यङ्ग्यन्ते शक्तयो ह्यत्र	२०	१९	व्याहृता परिज्याय	२३	८
वैखरीस्थानमासाद्य	५०	४०	व्यङ्ग्यन्ते शक्तयो ह्यत्र	२०	१९	व्युत्पन्ती व्युपिता	४३	३९
वैदिके च समाचारे	२७	३०	व्यङ्ग्यन्ते शक्तयो ह्यत्र	२०	१९	व्युत्क्रमानुक्रमभ्यां वा	२६	३५

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
व्यूहसंशमिदं रूपं	१०	४३	शक्तिः शान्तात्मिका	५२	१३	शङ्खचक्रगदापद्म	३८	५४
व्यूहाद्ग्रहसमुत्पत्तौ	११	११	शक्तिः सा परमा सूक्ष्मा	२४	१०	शङ्खचक्रधरं देवं	३९	६३
व्यूहानां प्रथमा लक्ष्मीः	४७	१	शक्तिः सा प्रथमः क्रोशः	६	५	शङ्खचक्रधरं श्रीशं	२९	१९
व्यूहाश्च त्रिमवाश्चैव	२२	१६	शक्तिः सोममयी त्वन्या	२९	३६	शङ्खचक्रधरान् सर्वान्	५५	१२
" "	५१	१४	शक्तिनोऽस्थिता देवाः	६	१७	शङ्खचक्रधरो ध्येयः	३८	७५
व्यूहिनीं तामिमामद्य	३०	६५	शक्तिः तेजःसमुन्मेषे	४	१६	शङ्खमिन्दुशतामं च	४५	५३
व्यूहिनीमप्यथोचं ते	३०	२	शक्तिनदानुविद्धा या	५७	१८	" "	४७	७
व्यूहे च निमेषे चैव	५१	१५	शक्तिभिः सेविता नित्यं	१७	३२	शङ्खेन चापमुख्येन	३१	५६
व्यूहेः स्वं प्रविमज्यास्ते	१०	२७	शक्तिमच्छक्तिमावेन	८	८	शतकोटिप्रविस्तरात्	४४	५३
व्यूहात्मानं चतुर्धा स्वं	१०	१८	"	३६	३६	शतमष्टाधिकं मन्त्रं	४६	२७
व्योमरन्ध्रमनुमाप्ता	५०	७७	"	३६	३९	शतानि षट् च देवेश	२४	६२
व्योमेऽग्रभूतिश्चाय	४५	६२	शक्तिमत्तरं ब्रह्म	८	९	शताभिमान्नितं कृत्वा	४६	३४
व्योमेऽग्रभूतिश्चाय	२७	१९	शक्तिमन्तमधिष्ठाय	३६	४२	शतार्थं मन्त्रितं कृत्वा	४६	३४
व्योमेऽग्रभूतिश्चाय	२७	१९	शक्तिमत्तया स्वया	२३	३	शतार्थं होमसंख्याया	४०	३३
व्योमेऽग्रभूतिश्चाय	२७	१८	शक्तिमान् सकलाधारः	५०	८	शतोत्तरादिदं ख्यस्तु	३९	३४
व्योमेऽग्रभूतिश्चाय	२७	२३	शक्तिरेया जगद्योनिः	२६	१९	शनेः शनैः खलु सन्ती	४०	७
व्योम्यह परमे दिव्या	१८	३६	शक्तिरैश्वर्यमधिष्ठा	२९	९	शनैः शनैः स्पृशेद्यावत्	३४	७१
व्रतान्ते सा समायाति	४२	७२	शक्तिर्नाद इति द्वेषा	५१	३०	शनैर्विश्रम्य विश्रम्य	५०	१४४
शंकरः केवलश्चैव	४५	९२	शक्तिर्नारायणस्याहं	१२	१२	शब्द पञ्चात्मकं चैव	५	६६
शंकरः सानलः सोज्ज्वलः	३३	५८	शक्तिर्नारायणी साहं	८	९	शब्दब्रह्मणि निष्णातं	२२	३१
शकनाच्छक्तिरुक्ताहं	४	५०	शक्तिर्माया प्रसूतिश्च	६	३	शब्दब्रह्मणि निष्णातः	५१	३२
शकारः शंकरः शान्तः	२५	२५	शक्तिर्या वैष्णवी सूक्ष्मा	५०	१८२	शब्दब्रह्म तथा शक्तिः	३२	१९
शक्तयः केऽवादेना	२०	३६	शक्तिशक्तिमदाविद्ध	५०	१६	शब्दब्रह्मतनुं विद्यात्	२३	२१
शक्तयश्च क्रियाश्चैव	५०	१३१	शक्तिश्च प्रकृतिश्चैव	३२	२३	शब्दब्रह्म परं धाम	२४	४८
शक्तयो भोगदाश्चैव	११	३५	शक्तीनां तु मदीयानां	३४	१६	शब्दब्रह्ममयः पूर्वं	३६	४३
शक्तिं तदङ्गसंपूर्णां	३८	२०	शक्तेः स्पृशदत्वाच्च	१७	७०	शब्दब्रह्ममयः साक्षात्	५०	४३
शक्तिं ताम्मुमुक्षुस्तः स्वा	४०	१८	शक्यज्जालिनी चास्मि	५०	८३	शब्दब्रह्ममयी मूला	२१	६
शक्तिं प्राणयति प्राणः	२९	६२	शक्तो धर्मयितुं कश्चित्	५०	१५२	" "	२४	३
शक्तिः भुजहृदादिभ्यः	३१	४४	शक्त्ययश्चैव तत्प्राहुः	२	३०	शब्दब्रह्ममयी सूक्ष्मा	२४	१०
शक्तिः शान्तात्मिका	३७	७१	शक्त्यादिनिष्पन्नसेनान्तं	३८	८३	शब्दब्रह्मनिर्वर्तोऽयं	२१	९
शक्तिं सत्तामयीं निष्णोः	४९	१११	शक्त्या दीतेन सङ्गेन	३१	५४	शब्दब्रह्मस्वरूपेण	९०	७
शक्तिः पुण्ड्रलिनी चाद्या	३९	१८	शक्त्यानयेन ब्रह्मणा	१२	३५	शब्दरूपाधैरूपान्यां	४१	४
शक्तिः परमगम्भीरा	२९	४१	शक्त्या समेता तां तारा	४०	७५	शब्दशक्तिस्वरूपेण	२६	१५
शक्तिः शक्तिमते निष्णोः	५०	७०	शक्त्यः प्रमाद्य आख्यातुं	४४	१०	शब्दश्रीमिमानश्रीः	३५	१८
शक्तिः शान्तात्मकः दिव्यं	२४	१७	शङ्खं बाणसुतं चापं	३१	५०	शब्दशरीरयोगेन	४५	१३६

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
व्रक्षमर्षानां वारि २७ ४३	शान्तं नियोजयेत्स्थाने २५ ४९	शिखायन्त्रेण संयुक्ता ३७ ५७
व्याख्य यत्परं ब्रह्म २३ १६	शान्तं निद्रि परं सूक्ष्मं ४९ १३०	शिखामुद्रेति निरुध्वाता ३४ २०
व्यादयः समाख्याताः ५ ४३	शान्तता नाम सावस्था १८ १९	शिखायै वीपदित्वेयं ३३ ७
व्याधाः यञ्च तन्मात्राः १९ ४४	शान्तत्वं चैव घोरत्वं ५ ४४	शिरःपङ्कजनेपु ३८ ४६
व्याद्यैः पञ्चभिर्मविः ३६ ८९	शान्तमन्तःस्थसत्त्वं ३४ १०६	शिरःपद्मादयो मन्त्राः ३१ ७
व्यादानां जननी शक्तिः १८ १८	शान्तमस्यैव यद्रूपं २४ १२	शिरसे च तथा स्वाहा ३३ ६
व्याधये सर्वभूतानाम् ५० ९१	शान्तमादाय तस्यान्ते ४५ २७	शिरो मे शीर्षमुर्मिश्च ४९ ९३
व्याधार्थप्रविभागोऽन ५५ २	शान्तये मुक्तये पुष्टये ३९ ४३	शिष्टं तु क्षेत्रमुद्दिष्टं २१ १९
व्याधार्थव्यतिरूपायै २१ १	शान्तरूपाय प्रयन्ती १८ २९	शिष्टं प्रणववचिन्त्यं २८ ६७
व्याधार्थी भागयस्त्वेन ३८ ८०	शान्तस्थायाः सुरेशान २७ २२	शिष्टबीजचतुष्कस्य ५२ १९
व्याधोदयपुरस्कारः १८ २१	शान्ताख्ये मायमूयिष्ठे २६ ११	शिष्टेर्निषेव्यते सोऽयं १७ १०६
व्याधोन्मेषश्चतुर्थायम् ५७ ३	शान्तातिशान्तादुन्मेषः २ ४३	शिष्यं गुरुः स्वमात्मानं ४१ ५५
व्याधनं सिरविम्बस्य ४९ १०६	शान्ताधारपदस्यासि ५० ८१	शिष्यं भूतत्वं स्पृष्ट्वा ४१ ४३
व्याधनस्य तदा पञ्चम् ५ ३२	शान्तानन्तचिदानन्दं १७ ५	शिष्यं संशयप्रेम्नान् २३ ५
व्याधेऽन्तः सर्वभूतानां ४ ५२	शान्ता नाम परा या ५७ ८	शिष्यश्च तादृशो शैवः २१ ३७
व्याधजालेनमं कृत्वा ३५ ५९	शान्तान् निमोलिताश्चाश्च ३७ ७४	शिष्याय साधुशोलाय २७ २५
व्याधे च प्रपञ्चेऽसि १८ १०	शान्ता परयाय मध्या च ५७ २	शोर्ष्याः सत ये प्राणाः २९ २२
व्याधे मय देवेशि २८ १९	शान्तापदयादिरूपेण ५० १४१	शोर्ष्यास्ताः सुमनसः ३९ २०
व्याधार्णगतिर्यत्रैवा १७ १०१	शान्ता विवर्तमानाहम् ५१ १९	शुद्धप्रतिपदः प्रातः ४२ ५६
व्याधवर्षपुटान्तःस्थं ४१ २८	शान्ता सूक्ष्मा तथा मध्या ५१ २८	शुद्धशोणितसंभूताः ५ ४७
व्याधेरं च हरेरसि ५० ८०	शान्तिर्नांम्रा समाख्याता ७ ७	शुचिना तु सङ्कत्सर्गम् २९ ६०
व्याधेरशोचनं कृत्वा २८ २०	शान्तपतीताभिम्पना च ३५ १६	शुचिबताय दशाय ५० २३७
व्याधेरधारतत्त्वशः २८ ५८	” ” ५३ १२	शुद्धं तत्पुष्टिमार्गेण ३४ १०९
व्याधेरिन्द्रियता यताः १५ ३६	शान्दं तन्मध्यमं रूपं ४९ १३३	शुद्धतत्त्वाध्ववर्गस्य ४१ ३५
व्याधेऽन्तः कृतान् ५७ ४२	शान्दी या संस्थितिः ५७ ४	शुद्धनेत्रमुपादाय ४४ ९
व्याधेऽन्तःमनसं चिन्त्य ५० १३०	शारीराधारतत्त्वशः २८ ७८	शुद्धये सर्वभूतानां २८ २३
व्याधेऽन्तःमनसं चिन्त्य ५० १३०	शार्ङ्गं शराश्च विभ्राणं ३८ ५७	शुद्धविशानसंनधात् ५ ८५
व्याधेऽन्तःमनसं चिन्त्य ५० १३०	शालिशेवनदीपन ४९ ८६	शुद्धविद्यासमायोगात् १३ ३१
व्याधेऽन्तःमनसं चिन्त्य ५० १३०	शालीलिङ्गाक्षतः पश्चात् ४० ५१	शुद्धयादुगुण्यमादाय ११ ५
व्याधेऽन्तःमनसं चिन्त्य ५० १३०	शाली संकर्षणादेव ४ १७	शुद्धयादुगुण्यरूपाणि ११ ३२
व्याधेऽन्तःमनसं चिन्त्य ५० १३०	शालाननवात्मकाः १८ ४२	शुद्धसंविक्त्रिया साहं ५० १५०
व्याधेऽन्तःमनसं चिन्त्य ५० १३०	शालीयमाचरन्नेवं १५ २२	शुद्धसंविक्त्ररूपाणि ३ २८
व्याधेऽन्तःमनसं चिन्त्य ५० १३०	शालीयां श्रितिमासय ३७ ३	शुद्धसंविक्त्र्या पूर्वं ५१ २७
व्याधेऽन्तःमनसं चिन्त्य ५० १३०	शिला चैव शिखास्थाने ३५ ६९	शुद्धसंविक्त्र्या साहं ११ ३७
व्याधेऽन्तःमनसं चिन्त्य ५० १३०	शिला तु वायवीयान्जे ३८ ३९	शुद्धसंविक्त्र्या साहं २२ ३६

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
शुद्धसत्त्वमयं तत्तत्	३४ १३८	शृणु मे सावधानेन	४४ ४४	श्रीः पद्मा वसत्य लक्ष्मीः	५ ८
शुद्धानन्दचिदासदा	५ १	शृणु वक्ष्ये परा खिदि	४३ १	श्रीकृष्णानन्दसूक्ष्माद्यैः	२० ४१
शुभा निरञ्जना सत्या	५० १००	शृणु वत्स सुरेशान	३३ १	श्रीपतिर्विव्यदेहोऽय	११ २१
शुद्धाशुभमयैर्भावैः	११ ४	शृणु वर्णाध्वनो रीति	२० ३	" "	२० ४०
शुद्धाशुद्धमयो भाव	५१ १४	शृणु शक्र महामाग	१ ६१	श्रीबीजस्य तु मुद्रैषा	३४ ६०
शुद्धाशुद्धमयी भावी	१६ ५२	शृणु शेषमरोध मे	४० ११९	श्रीमता कमलक्षेण	११ ४४
शुद्धाशुद्धविमिश्रयं	७ १	शृणु संक्षेपमाख्यामि	५१ ९	श्रीमात्तारायणः प्रोक्तः	२८ ३३
शुद्धाशुद्धपटञ्चाल्य	२९ १	शृणु सर्वमरोधेण	२२ ३	श्रीरित्येव समाख्याता	६ ८
शुद्धाशुद्धात्मको वर्गः	२ ३७	शृणु सिद्धिप्रकरं च	४८ १	श्रीरित्येवाख्याया तत्र	८ ३३
शुद्धाशुद्धाध्वनोर्मध्ये	११ २७	शृणुपायं चतुर्थं मे	१६ ४२	श्रीनाम द्विभुजस्याहं	८ २१
शुद्धाशुद्धाध्वनोर्मध्ये	३२ ५५	शृणोमि करुणा वाचं	४ ५२	श्रीश्च कामेश्वरी कान्तिः	८ २६
शुद्धिर्निरञ्जना नित्या	८ २३	" "	५० ७९	श्रीश्च वागीश्वरी कान्ति	२० ३५
शुद्धे कोरो समुद्भूता	९ ५७	शेषमन्यत्तमं ह्येषा	२५ ४९	शुभमेतन्मया सम्यक्	२७ २
शुद्धेतरं त्वयो मार्गं	२ ६१	शेषमैश्वर्यवीर्यादि	२ २६	शुभसात्त्वतविशानाः	१ १९
शुद्धेतरविभागेन	३ ११	शेषा वर्णाः स्वरोत्पन्नाः	५३ १५	शुभासु विधिवद्यासु	२५ २
शुद्धेतरस्त्वयं भावः	५१ १७	शेषे लक्ष्मीसमा रूपे	४५ ४१	श्रुतीनामभिसंधिश्च	१ ३८
शुद्धेतेर स्थिता स्थूला	३२ १४	शैत्येषा भवेन्मुद्रा	३४ १९	श्रुत्वा च कुरु यत्नेन	५७ ३९
शुद्धे शुद्धेतरस्मिन्	११ ५२	शैले महति वा चित्तम्	४३ ११३	श्रुत्वा त्वयाप्यनुष्ठेयं	४३ ७४
शुद्धेऽस्मिन् प्रथमे कोरो	६ ६	शोधयेत्पूजं कुम्भैस्तु	३९ १८	श्रोतुं श्रुतिशिरःश्रेणि	१ १८
शुद्धे हि भगवज्ज्ञाने	१२ ४५	शोभास्तु दक्षिणास्तस्य	२९ २२	श्रोतं त्वचैव चक्षुश्च	५ ५२
शुद्धो गन्धः समुद्भूतः	५ ४२	शोभिताः कौस्तुभेनैव	१० ४०	श्रोतस्य विषयः शब्दः	५ ५६
शुद्धो भागवतो धर्मः	१ २१	शोपना. सूर्यरूपायाः	१९ २४	श्रोनादिपञ्चकं त्वेतत्	५ ६१
शुद्धो वर्गस्तथाशुद्धः	३२ १४	शोपणं दाहनं प्रथ	४० ३६	श्रोनादेः सात्त्विकात्	५ ६१
शुभं कमलिनीतीरं	३४ १३०	शोपणात्सर्वदोषाणा	२९ १०	श्रोनादेर्नादितान्तेषु	१९ ४३
शुभरूपोत्पन्नास्ते च	३६ ८८	शीघ्रं च विधिवत्कृत्वा	२८ २१	श्वेतमाल्याम्बरधरा	४५ १७
शुभानुबन्धमात्रं तु	४४ ११	श्रद्धाधानः प्रसन्नस्त्वं	२७ ७	श्वेतमाल्याम्बरधरा	३८ ३१
शुभाशुभमिमांशोऽस्या	६ २७	श्रद्धा सोममपोऽन्नं च	५० ११९	श्वेतश्च तत्त्वधारश्च	३० ४९
शुभेर्गमयैः पद्मैः	२३ २८	श्रमाद्यवद्यामावाख्यं	२ ५१	श्वेता कमलपत्राक्षी	३८ ४८
शुभ्यं कुर्यात् सङ्गत्	४६ २६	श्रयन्ती श्रयणीयासि	४ ५१	श्वेता निमीषिका पश्चात्	५५ ९
शुभ्यं तदश्नितं लोकं	४ ५७	श्रयामि श्रयणीयासि	५० ८२	श्वेताद्याह्लादिसंयोगः	३० ४
शुभ्यमाणादिभेदेन	५१ १९	श्रवयामास च शुक्रं	५७ ३४	श्वेताम्पराश्वतुर्हस्ताः	४५ ५२
शुभ्याचारसमाचारं	४३ १८	श्रानयेत्कर्माश्लेषु	५० २२३	पद्मकर्मनिरतः शान्तः	२१ ३१
शृणामि च शुणैर्विश्वं	५० ८०	श्रियं सूतेन तुष्टाय	१ ५३	पद्मकोशता समापद्ये	६ ३
शृणु तप प्रतिडा मे	४९ ६७	श्रिया राघं जगन्नाथः	३६ ९५	पद्मोदयप्रभास्त्वन्याः	१२ ३८
शृणु भोग्यं सुरेशान	३९ १	श्रीः कीर्तिनिश्चरामा च	२० ४६	पद्मकं दधती हस्तेः	२९ ५४

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
पद् तारा आदिदेवोऽय ३३ ७६	पाङ्गुण्यमेव मे रूपं २९ ७	संक्षेपं विस्तरं चापि ३८ १६
पद् पद्मा योगिना ४३ ३९	पाङ्गुण्यविग्रहा देवीम् ३८ २३	संक्षेपविस्तरे कुर्यात् ४० १०४
पद्मसप्तपञ्चरूपं ६ ३९	पाङ्गुण्यविग्रहा साहं २९ ११	संख्यात्रयसमूहो यः १५ २५
पद्म वा प्रथमाञ्जेषु ४३ ५१	पाङ्गुण्यविग्रहो नित्यं ११ २	संख्यानन्तरं सहस्रं स्यात् ३१ २९
पद्मशरः श्रियो मन्त्रः ३३ ५२	पाङ्गुण्यस्य समुन्मेषः ७ १०	संख्याविधिविधानसौः १७ ११
पद्मशरप्रसक्ताना १७ २०	पाङ्गुण्याग्मोनिधिः २१ ३	संख्या विश्वा रग्या २० ४५
पद्मशरस्य मन्त्रस्य ३१ ४४	षोडशाच्छदपञ्चोत्थ ४९ ८४	संख्यास्तिस्रो हि १५ २४
पद्मशराविमो मन्त्री ५० १०१	षोडश्या तु नमस्कारः ३६ १०४	संप्रहाय च लोकस्य १७ ९५
पद्मशरो ह्ययं मन्त्रः ५० १०४	षोदात्मानं विमज्याहं ५० १२५	संचितं कर्म तत्प्रेत्य ३ ३३
" " ५० ११६	षोदा विमज्य रूपं स्वं ३६ ८५	संचिन्त्येत्युपुरो मागे १० ३१
" " ५० ११९	षोदा संयोज्य गोविन्दं ३३ ६३	संचिन्त्यन्ति न ते जीवाः ११ ४३
" " ५० ११९	स एष तृष्टोऽमीष्टं तु ४६ २५	संख्या तारिका या हि ४४ ८
" " ५० ११२	संकर्षणं सकारं तं २० २१	संख्यं जनयेच्छुद्धं १६ ३५
" " ५० ११६	संकर्षणस्य देवस्य ६ ९	संशामूर्तिविधानं च ४३ ११८
" " ५० २०४	संकर्षणस्वरूपेण २३ २	संशामूर्तिविधानशः २८ ५८
पद्मं तमुपायं च १७ ५९	संकर्षणाद्यतो द्रष्टुं ५ ९	संश संख्या च या शक्त २५ २९
पद्ममयमुद्धान्तं ३१ ४६	संकर्षणादयो देवाः ६ १२	संशस्याहायुजो माया ४५ ८७
पद्ममयमोजस्वि ३० १०	" " २१ ८	संतताम्यासयोगेन ३१ ७४
पद्मोऽप्यवेदान्त ३० ९	संकर्षणादयो व्यूहाः ७ ७	संतिष्ठते परेत्येवं २६ २५
पद्मं प्रथमं रूपं १० १९	संकर्षणादिधित्यन्तः ३२ ३५	संख्यामुपास्य विधिनात् ४० १०२
पद्मा युगपदुन्मेषः ६ १६	संकर्षणादितत्त्वानि २० १६	संनिर्गते परे जाते २४ १३
" " ७ ५	संकर्षणादिउद्भावं २ ५६	संनिधानं मवेत्तेन ३४ ११९
पट्टिः श्लाघा भवे प्राणाः २४ ६१	संकर्षणो मगरस्तु २४ ८	संनिधिं संनिरोधं च ३८ ९
पट्टिरी सहास्रणि ५० ४४	संकल्पजन्तिर्मौगैः ३६ १३६	संनिधौ मनसा निष्णोः ४२ ८
पट्टी सारस्वती विद्या २६ ३०	संकल्पदवीन्दः ४१ १३२	संनिवेशस्तथा कार्यं ४४ ४०
पट्टी समुद्रता विद्या २६ ३४	संकल्पपूर्वस्वस्तु ५ ७५	संन्यसेन्मपि भावेन ३६ १४६
पट्टपा स्थानं प्रकुर्वीत ५० ३७	संकल्पविषयः सर्वः ५० १८३	संन्यस्य मपि तत्सर्वं ४० ९३
पट्टपा स्थाननिधिः कार्यः ३६ १०१	संकल्पश्च प्रधानं च ३६ १०७	संन्यासस्तस्याय इत्युक्तः १७ ७५
पादबोधिकमसारं च ३४ १०१	संकल्पादिस्वरूपं २९ ४५	संन्यासहोमकर्मन्तः ४१ १८
पाङ्गुण्यं ब्रह्म तथैवं ३३ ३२	संकल्पादेः पञ्चाना ७ ४१	संन्यासमिति तत्तस्य ४३ ३२
पाङ्गुण्यं यत्परं ब्रह्म ३३ २९	संज्ञोचं कमसो वाति ५७ १०	संपुटीकृत्य ये नाम ४८ ३४
पाङ्गुण्यमिदं विदि ११ ३६	संज्ञोचश्च निश्चयश्च १९ २१	संपुण्य गन्धपुष्पाद्यैः ४० ४०
पाङ्गुण्यमपरो दिव्यः १७ ९	संज्ञोचो ममकः सोऽयं १३ २४	संपूर्णमोषाहं तत् ३९ ३
पाङ्गुण्यमन्त्रे ब्रह्म १० ५	संज्ञोचो निषेधं इयान् ४६ २५	संपूर्णसंज्ञाप्रकाशः ४९ ७
पाङ्गुण्यमप एवैवं ४ २३	संज्ञिन् निर्गन् १४ ५७	संनति भोक्तुमिच्छामि ४१ २

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
संप्राप्य शानभूयस्त्वं ६ ३१	संसारपरसीमानं १७ ३९	संज्ञेशः पञ्चधा ज्ञेयः १३ ८
संप्राप्य शानसद्भावं १४ ५८	संसारसागरोत्तार ४२ १	सत्वीव स्वीकृता सा तु ४९ ७५
संप्राप्यैवानलं भावं ३१ २७	संसारङ्गारमध्यस्थाः १३ ४	सत्त्वश्चतस्र एताः स्युः ४५ ३३
संयुतेर्ददद्दीपे १४ १७	संसारानल्यंततः १६ ४३	सचञ्चलानलस्तारः ३३ ५२
संयोधितस्वतत्त्वार्था ४४ १८	संसारी पुरयः सर्वः २० २९	स च दद्यात्स्वमात्मानं २४ ३४
संयोधिते जगन्नाथे १ २९	संसिद्धयोगतत्त्वाना ११ ४८	स च पाशुपतो ज्ञेयः ४० ११९
संमन्त्रित उथैना मा ४३ ३०	संस्कारैः संस्कृतं कृत्वा ३६ १४३	स चापि विविधो ज्ञेयः १६ ५
संमन्त्रित प्रयत्नेषु ४३ २९	संस्कारैः संस्कृतेः शुभ्रैः २७ ३२	सद्य त्यच्च जगद् द्वेषा ५० १६८
संभूय ते ममाम्बुवन् ९ १०	संस्तम्भसंनिरोधी च ३८ ११	सद्धिन्मात्राख्य उन्नेपः २ ४४
संभूय सर्वसंभारं २४ १५	संस्त्यानमादिमूर्तेर्वै १० १९	स जीवः कथितः सद्भिः १६ १३
संभूयारिणलसंभारं ३२ ९	संत्यर्जेषु भोगेषु ४३ ८२	सतारतारिकासंज्ञा ३५ ६२
संमुखं तापु संलभं ३४ ८	संस्मरन् रूपकाल्यैः ४३ १०	सति वित्ते न कुर्वीत २८ २४
संमुखं मध्यमायुग्म ३४ ५	संस्मरेदङ्गुली तीक्ष्णं ३८ ७३	सत्कर्मनिस्ताः शुद्धाः १७ ६३
संमुखं हृदि हार्देषा ३४ १८	संस्मरेदनलं तत्र ४३ ७६	सत्ता पूर्णा चिदानन्दा २५ ३८
संमुखो तु करौ कृत्वा ३४ ४	संस्मरेदनिबद्धं च ३८ ५७	सत्यं तत्सर्वं वपह च ४५ ३०
" " ३४ ११	संस्यूततत्त्वयाकीर्णं ३१ ५८	सत्यलोकाग्रभूत्येते ६ ३२
" " ४५ १०४	संक्षय भेदयैत्वादीन् ३० १८	सत्यवाक्योल्लसपन्न २१ ३५
संमुखी संपुटीकृत्य ३४ ७३	संक्षेपस्ती पुनश्चेताः ३१ १३	सत्यश्च ऋतधामा च २५ ६
संमुच्याद्वयल्लेण ४९ ८७	संक्षुद्रादिभेदं तत् ३२ २९	सत्ये सत्यमियं पाहि ५० ७३
संयमो नाम यत्कर्म १६ ३३	संक्षुद्र सर्वसंभारं २४ १०	सत्त्वं रजस्तमश्चापि ५३ ८
संयोग्य मन्त्रान् ३५ १७	संक्षुद्रात्मनि ताः सर्वाः ९ २३	सत्त्वं रजस्तमश्चेति ७ १४
" " ५३ १३	सर्वपूर्वं च ताम्बूलं ३९ ३१	" " १५ ३१
संलभं कुञ्चयेत्तच्चित् ३४ ७५	स कर्मठः स वै साख्यः ४० ११८	सत्त्वं रजस्तमश्चैव ३५ ९
संलभमप्रदेद्यात् ३४ ६९	सफलं त्वर्थमर्थं या २७ २९	सत्त्वात्मना तु शुद्धमेण ३४ ११३
संस्तरं तु मासाद्य ३० ५५	सफलं निष्फलं दिव्यं ४१ ५१	सत्त्वाद्युन्नेपस्यापि ५ ४४
संविचिरेव मे रूपं ३ २	सकलाकलदेहं च ४६ १०	सत्त्वोन्नेपमयं रूपं ४ ६४
संविदानन्दसंदोह १८ ३८	सकारं हृदय विद्यात् २३ २५	सत्त्वव्यञ्जिके चाय ४४ १९
संविदेवा स्वरूपं मे १३ २१	सकारस्त्वमृतसृष्टिः २५ २६	सदाचार्योपदेशेन ७ ४५
संविदेव हि मे रूपं १४ ५	सकापन्तस्त्वकापच २० ११	सदा शानवलैर्धर्य १३ १९
संनिम्नदोषौ सोऽपि १४ ४२	स कालस्तारिकासिद्धौ ४२ ५	सदानन्दमयात्वेते ५० १६२
संनिमन्यारतिष्टेज्ज ४ २६	समासाङ्गक्षणां शुब्दा ५७ ३८	सदा शान्तारिकात्वात् ४ ५०
संनिरोडाममगनेन ४९ ११९	सहृद्यत्या निरुद्धा वा ४० ८९	सदा हरिणमासाहं ५० ४७
संनिश्रयो मणिन्धी तु ३४ ६९	सहृदेवं प्रपन्नस्य २८ १६	सदा हि पूर्वमानायां १४ ४३
संयारतन्त्रादिन्यात् १७ ८०	सहृदेव हि घातार्थः १७ ९२	सदृशारम्भदेवश्च १२ ३३
संयारतारिकाया मे २५ १	सक्तियां निरपे सन्न १३ २७	सदेवाप्रविद्यायाः १४ १४

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
सद्वर्त्ममयो भूत्वा	२४ ३३	स पञ्चारस्तदन्ते च	२९ ६७	समुत्पाप्य कराद्रामात्	३४ ९०
सद्धर्मपरसंस्थाना	२८ ६	स बभूव त्रिधा पूर्वं	५ ३७	समुद्यन्तीं तदिच्छात.	३६ ११९
सद्यः पलमयात् यत्	१ ५६	समं समन्वितकान्	१० १५	समुद्राग्रासनान्तं तु	३६ २५
स द्वेयो द्वेयविषयः	१२ २६	स मन्त्रः संस्मृतोऽहंता	१८ ४५	स मुनिः श्रान्वामास	५७ ३२
स नाद इति विख्यातः	१८ २३	समप्रधानता वैरा	२२ २	सम्यक् कर्ता च शास्त्राणां	४० ४०
स निर्वृति स्वमार्गेण	४८ ३१	समयं न निरोक्त	२८ ३७	सम्यक् समाधिरुपाद्यं	४७ ६६
स पन्नगेश्वरस्तन	४७ २६	समयश्चैस्तथा यौद्धेः	२० ५०	सम्यक्सात्त्वनिशानात्	१३ १३
सपत्तिनानलक्षारः	३० ५३	समयी पुनश्चैव	४१ ८	सम्यक् साधनतश्चैव	२५ ५१
सपुण्यं पदपदोपेतं	४५ ५३	समर्थयति कर्माणि	५० २२४	सम्यगाभिर्भनन्त्यन	४९ ५३
" "	४७ ७	समष्टिव्यष्टिभेदेन	१२ ४०	सम्यगर्थेय यथैतत्ते	३६ ३४
सपुण्याङ्गलिमध्यस्थं	३८ ८	समस्तचिदचिद्वेद	४३ ९५	सम्यङ् निजानमुत्पाद्य	२८ ४६
सतत्या नितता भेदेः	३५ ३२	समस्तजगदादायथे	५० २	सत्यस्याक्षरं सर्वं	३१ २४
सतथा च पुनश्चेथा	५० १०१	समस्तजनसंयुक्त.	४८ २९	सखो लब्धवेषी स्यात्	४६ २९
सतपश्चक्ररूपयं	६ ३९	समस्तमात्मना न्यस्तं	२८ १५	सहस्रं सर्वेषां	५७ ४६
" "	६ ४१	समन्तव्यस्तभेदेन	२ ४१	स रामो रज्यत्रिपयः	१२ २५
सतमं सर्वेषाम्भोभिः	४९ ८६	समस्ताधमयं पीठं	४९ १०४	सरिद्वीपसमुद्राश्च	१४ ५०
सतमी तु महालक्ष्मीः	२६ ३७	समस्तेश्वरमोपाङ्गं	२४ ७३	स खः शंकरः स्याणु	५ १०
सतम्यात्यन्तिसी प्रोक्ता	१२ ५६	स महाभाम तस्यापि	१६ २	सरोरहे दधाना च	४२ ५३
सतम्या वागसी दद्यात्	५० २७	समाधये च वैरयाय	९ ५१	सरोरहे निजनीपे	१७ ५५
सतवर्गात्मकं दिव्यं	२९ ५८	समातागिलभूमेरां	४१ ४४	सर्गक्रमे प्रवृत्तये	१२ ३८
सत विज्ञागमा धर्माः	२८ २५	समायः सानलः सूर्यः	३३ ५७	सर्गेण पीडयेत्तेश	३३ ९०
सताशुभे ह्ययं मन्त्रः	५० ६१	समालम्ब्य ततो विभ्यं	४९ १०३	सर्गो भूतादिजो ह्येवं	५ ४८
" "	५० ९५	समावेशितसद्भावेः	३६ ८६	सर्गुत्पलकृत्वा	४५ १०७
" "	५० १११	समाश्रितः प्रथि तास्तु	३० ३४	सर्वस्म्यन च क्षीरे	३५ २८
" "	५० १२१	समा समन्वितकान्	१७ ८	" "	५४ ६
" "	५० १२३	समासज्यासत्तेया	२ ४०	सर्वस्मान्नः प्रम्यान्	४२ ५५
" "	५० १३२	समासज्यासमेदेन	१० ३३	सर्वसा संस्मृतोनेन	४२ ५९
" "	५० १३५	समश्चित्तमना भूत्वा	१३ ४०	सर्वं तथास्तौ विद्म	११ २८
" "	५० १५९	समश्चित्तोऽहंति कृत्वा	३६ १०८	सर्वं तद्भारान्तराय	३७ ६१
" "	५० १६०	सम्भिन्नादेशमन्त्रा तु	४८ १४	सर्वं पानमयं वापे	४० ४५
" "	५० १६४	स निष्पादनकर्तव्यं	४३ १०५	सर्वं प्रवृत्तिर्भिनंद	१४ ५३
" "	५० १६५	सम्भिन्ननिगृन्तारो	४० ५०	सर्वं सर्वात्मं सर्वं	३६ ३७
" "	५० १६५	समीचीना तु या पी. या	१५ २५	सर्वं सर्वोत्तरे सर्वं	१५ ८
सदाकारं तु तन्मयं	३५ ५९	समीचेन गत्यन्तं	४९ ९८	सर्वसापेक्षी सविः	१३ २०
स भेदेन न तत्त्वनि	८ १०	समुत्पन्न पुनः कुर्वात्	३४ ५३	सर्वसापेक्षी सविः	१३ ३
स भेदेन न मे बधिन्	८ १०				

	अ. श्लो.		अ. श्लो.		अ. श्लो.
सर्वान्यन्तरी स्र	३६ ४१	सर्वलक्षणसंपन्ना	४९ ६१	सर्वाश्रममदातीते	४४ ३३
सर्वजीवोपमाराय	३५ ३४	सर्वलक्षणसंपूर्णा	३४ १२९	सर्वाणामपि सिद्धीना	५० १
" "	५४ ९	सर्वलक्षणसंयुक्तः	२१ ३०	सर्वा कृष्टिः कृता तेन	२४ ५८
सर्वे न त्वदन्वेन	१२ ३	सर्वलोभमयं सर्वं	३७ २४	सर्वास्ताः पद्मगर्भाभाः	४४ ३५
सर्वे सर्वभूतानां	१५ २	सर्वव्यातिमयी दिव्या	३२ १६	सर्वाञ्जराञ्जलस्यूतं	३१ ३
सर्वशोऽपि हि विश्वेशः	१७ ७९	सर्वाशक्तिः निरातङ्गं	१० ५	सर्वं चतुर्गुण एते	३६ १९
सर्वतः पाणिपादं तत्	३८ ८०	सर्वाशक्तिप्रदामन्तः	५० १३०	सर्वे ते पद्गुणाः प्रोक्ताः	६ १५
सर्वतः शक्तिशक्तौश	४३ १३	सर्वाशक्तिमयी ता मा	४५ ९९	सर्वे मन्त्रा मदीयाः स्युः	१८ ४६
सर्वतः शतवार्षिक्या	९ ३३	सर्वाशक्तिमयी दिव्या	३८ २२	सर्वे शब्दा अमारोपाः	२४ २१
सर्वतः शान्त एवासी	९ ८	सर्वशक्तिः समूहस्था	४० ३८	सर्वेया पुण्यगन्धाना	५० १४८
सर्वतः सारमुद्भूत	५१ ७	सर्वसंपत्पदीनं तत्	४९ १३०	सर्वेया प्रणवः पूर्वः	३३ ९९
सर्वतत्त्वतः ताधारे	२३ ३२	सर्वसंदेहनिर्मेदी	४२ ४१	सर्वेया प्रणवः पूर्वम्	३३ ८९
सर्वतत्त्वमयं देहं	३० ५७	सर्वसंपन्नमयी ध्येया	४४ ६०	सर्वेयामङ्गमन्त्राणां	४५ ९४
सर्वतन्त्रविधानशः	४२ ४१	सर्वसिद्धान्ततत्त्वज्ञे	१ ३	सर्वेयामात्मभूताया	५० १५०
सर्वत्यागश्च विद्वद्भिः	१५ १७	सर्वसिद्धिप्रदः पाद्मः	३९ ४३	सर्वेय्याधारपद्मेषु	३२ ५८
सर्वत्र नैकं ध्रुप्येत	३५ २७	सर्वस्याद्या महालक्ष्मीः	४ ३६	सर्वे समन्विता देवाः	३० ५२
" "	५४ ५	सर्वाश्च परिवारास्तान्	४० ८७	सर्वैश्वर्यगुणोपेतम्	५० १५
सर्वं सर्वदा विष्णोः	३८ २३	सर्वा संपदमाप्नोति	९ ५३	सर्वैश्वर्यप्रभावे तु	४५ ८
सर्वं सुलभं श्रेयः	२८ ३६	सर्वात्मना सदैवाह	१४ ५४	सर्वोपरि स्थिते शीपं	४४ २१
सर्वं सुलभा लक्ष्मीं	२८ ४२	सर्वादे सर्वमध्यान्त	१७ ४१	सर्वोपसर्गशमनः	३६ १४८
सर्वं सुलभा ध्येया	४४ ४८	सर्वादौ गरुडं देवीः	३८ ८४	सर्वोपाधिविनिर्मुक्तम्	३७ ७०
सर्वत्रावस्थिता साहं	२६ ८	सर्वाधारमयं ध्यायेत्	३७ २५	सर्वोपप्युदवेनैव	४९ ८१
सर्वदा तु जयं शक्र	४८ ३६	सर्वाधारा सर्वशक्तिः	२१ ४	स वासुदेवो भगवान्	२ ५
सर्वदा सर्वदेसेषु	५७ ४३	सर्वाधिकारभागी स्यात्	३५ ७७	स विश्वासो भवेच्छक्र	१७ ७२
सर्वदेवमयी सैया	२९ ३४	सर्वाधो वासुदेवाख्यं	४३ १२	सव्यदक्षिणपर्याये	३४ १००
सर्वप्रकृतिरीयानः	५० ६	सर्वाध्यात्मिकशास्त्रार्थ	५७ १४	सव्यापिनादिदेवेन	३३ ५०
सर्वभावसमुद्भूतिः	१८ १५	सर्वाननुचरेत्सम्यक्	२८ २९	सव्ये चाप्यपसव्ये च	३७ ८
सर्वभावस्तदा शश्वत्	४३ २२	सर्वानुचायचाञ्छब्दान्	२८ ५५	स शब्दार्थविभेदेन	१८ २०
सर्वभावानुगा विद्धि	११ ३	सर्वाभरणसंपूर्णा	४२ ६७	सशाश्वतानलस्तारः	३३ ५४
सर्वभूतात्मभूतस्या	४९ ६४	सर्वार्थसाधकः, साक्षात्	५० ४८	स शिष्योऽग्निसमीपस्थः	४१ २९
सर्वभूतो यथा विष्णुः	४९ ६४	सर्वावयवसंपन्नः	१७ २९	स सर्वः कथितः पूर्व	१६ ११
सर्वलक्षणसंपन्ना	४५ १७	सर्वावस्थागता देवी	२ १२	स सेवेत नरो भोगान्	४३ ९१
" "	३६ ८०	सर्वाश्च दर्शयेन्मुद्रा	४८ ९	सहकार्यनपेक्षा मे	२ ३३
सर्वलक्षणसंपन्ना	३६ १२८	सर्वाश्वर्यवरी देवी	३२ १०	सह चन्द्रमसा देव्या	१ ३२
" "	३८ ३१	" "	४५ ७५	सहजः सुचिता रेखाः	३७ १७

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
सहसिद्धं पृथक्सिद्धं	८	५०	साधिताया विधानेन	४२	४५	साहंवा तादृशी शक्त	४४	६
सहस्रं तान्त्राणि स्युः	३०	२२	साधु संघोषिता सम्यक्	५१	९	साहं तारिण्या तन्या	४४	४
सहस्रति सहस्रा स्यात्	३१	२५	साधु संघोषितोऽस्म्यथ	१	१७	साहं प्रशामसुर्विण्णोः	२६	३१
सहस्रदलं पत्र	३६	१२	” ”	१	२५	साहं भावात्मिकाहंता	२२	८
सहस्रारदिमसंक्राश	३६	१२	साधु साध्विति वै ब्रूते	४७	१४	साहं यदावरोहामि	१३	२३
सहस्रारमहाचक्रं	३१	४५	साध्यान् दुःखव्यय	४३	९१	साहं संभृतसंमारा	२९	५
सहस्रारस्वरूपेण	३०	६३	सा नावच्छितेऽन्येन	४३	२५	साहं सरस्वती नाम	६	११
सहस्रारेण चक्रेण	३०	५६	सा नित्या संदृष्टित्वन्या	१२	५३	साहं सरस्वती भूत्वा	५०	७४
सहो नाम बलं तत्र	३१	२५	सान्त्वयेच्च पराम्या ता	३६	१२१	साहं सिमुक्षया युक्ता	५	२
सारथ्यं नाम द्वितीयो यः	१६	३६	सा पदादग्रतो याति	५०	११८	साहं सुपुष्पासुरेण	५०	१८५
सारथ्यदर्शनमेतत्ते	१६	२९	सा परा प्रवृत्तिः काख्या	२६	२८	साहं गृजामि स्वाच्छ	१४	४
सातत्येन प्रवर्तन्ते	१२	३६	सा परा मन्मथी शक्तिः	३२	१६	साहं कृष्टयादिकान्	२८	५
साकारमयया योगी	२८	४३	सापि नैवास्य किंचिद्य	१३	३७	साहं सोममयी शक्तिः	१९	२०
साधालारमयी सा हि	१६	३२	सा प्राणयति नादादि	१८	२८	साहमङ्गस्थिता तस्य	४९	६०
सावादेव समाराध्या	१६	४१	सा प्रोक्ता प्रवृत्तियोगिनिः	६	२२	साहमेकै स्थिता विण्णोः	१७	३७
साध्याद्भगवतो विण्णोः	४५	१	सा बभूव वरा नारी	४	६५	साहमन्तः कृपाविष्टा	१७	४०
साध्याद्विष्णुसमो मुद्रा	३८	७५	सा भिन्नाञ्जनसंकाशा	४	५८	साहमेतावती मावै.	१६	२३
साक्षिणी सर्वभूताना	५०	६२	सामर्थ्यपूर्णा, फलदाः	१८	३९	साहमेवंविधा नित्या	४	५४
साक्षी दृशिः सदा द्रष्टा	१६	१९	सामरैः श्रीपलैश्चैव	४६	१९	साहमेवंविधा शुद्धा	६	२
साङ्गमुद्रामपादस्य	४५	८१	सा मा प्रोगाच संभूता	४	६०	सा हि षण्माभिधा	४०	२१
साङ्गयोगविधानशः	५७	५२	सामान्यतोऽनयोः शक्त	३१	८०	सा ह्यहं परिणामेन	२९	३
साङ्गोपाङ्गक्रमं शश्वत्	२४	३४	सा मे नूतमनूतभीः	३२	६२	सिद्धन्ती निरणीः	५५	१६
सा चतुष्टयसंरक्षा	२१	१५	सारः सर्वेषु वेदेषु	२४	४३	सिद्धन्तोऽमृतकुम्भैर्नै	३८	५९
सा चाहमेव तेनाहं	१४	१६	सारस्वते जले पूर्वे	५०	७२	सितचामरहस्ताश्च	४५	६९
सात्त्विको शुद्धिस्तुक्तः	१६	२	सारूप्यमेयुषा साधात्	१७	२५	”	४८	६
सा त्रिभुवरुच्योगात्	१४	१६	सालंकारं धेनुयुग्म	४९	७७	सितरक्तमुक्ताग्र	१०	२३
साधकः धीर्तिमन्त्रेण	४७	१७	सा वितित्तीर्णमाणा हि	३६	४३	सितयोगितसर्गांशं	३८	६०
साधनस्य ततः सम्यक्	२४	४१	सावित्री नाम वेदाना	२९	२७	सितामि चतुरास्त्यस्य	४६	२
साधकानां हितार्थाय	४४	६१	सावित्र्या च निर्देहोम	४२	९	सितामरणसन्नादर्थ	३८	६१
साधनानुप्रदार्थाय	३८	२	सा संदृष्टिः समाख्याता	१३	२८	सितामरपरा दिव्याः	४९	५
साधनं प्रतिपत्तिश्च	२४	५३	सा सा रूपविरोधोऽस्याः	४५	११	सिद्धयो विश्वजीनाना	१३	२१
साधयेच्च यथाकामं	४१	६५	सा मुतं भावयामास	५७	३३	सिद्धा. स्युस्तस्य मन्त्रा.	२४	४२
साधर्म्यमेवमयेव	१६	१६	सा स्मृता महानन्दा	१८	१७	सिद्धान्तानि चारोगात्	४०	१०१
साधारण्यानि प्रोक्ते	४५	१२०	सा स्मृता वैष्णवी	४९	१२९	सिद्धान्तेषु च सर्वेषु	२४	४३
साधितानुमानार्थं तु	४०	२	सा स्वप्न इति निवेद्या	२२	२४	सिद्धार्थां कारिकायां तु	४३	४०

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
सिद्धार्थकामिला दूर्वाः ३७ ३०	सुदर्शनः क्रियाशक्तिः २९ ५५	सुस्पृष्टं दक्षिणं हस्तम् ३४ ७८
सिद्धार्थधूपयानं ३९ १५	सुदर्शनमनोरुते ३० ३८	सुहृदा द्विपदा चैव ४ ५५
सिद्धार्थनिधुने द्वे च ४८ १५	सुहृदयामात्मभूता मा १३ ३९	सूक्तं च शाकुनं चैव ४९ ७०
सिद्धा सिद्धान्तिना योगा ३२ २५	सुहृदयसि कथं देवि १३ ३९	सूक्तस्य निर्य्य पश्चात् ५० ३०
सिद्धासीति च ते पुन ४८ १८	सुधयाश्लव्यमानो हि ३१ ७३	सूक्ताभ्यां सपवित्राभ्या ४९ ६८
सिद्धिश्चतुर्थी निवेद्या ४५ ६५	सुधाकुम्भस्त्रान् शङ्ख ३८ ४३	सूक्तार्थमनुसंस्तृत्य ५० २१३
सिद्धिसाधनयोगश्च १८ ६	सुन्दरं चातिमीमं च ९ ३९	सूक्तेन पौरुषेणाय ३६ ६५
सिध्यन्ति संसृता मन्त्राः ४१ ३४	सुपुष्पाटिनाया तु ४९ ३२	सूक्तऽस्मिन् मम नामानि ५० ३६
सिन्दूरपुञ्जसंज्ञां ४१ २०	सुपुस्तकं वरे वामे ४५ ४८	सूक्ष्मं तत्रिचिधं भूयः ३६ ४८
सिन्दूरशिखरानारं १० ३१	" "	सूक्ष्मवर्णस्वरूपोऽष्टौ २० ९
सिन्दुकन्ये तदेतन्मे १२ ३	सुमगधैव दीर्घायुः ४९ ५३	सूक्ष्माख्या शक्तिमुद्रा या ३४ १५
सिन्दुकन्ये नमस्तुभ्यं ११ ४०	सुभिखे लवमानं तु ४७ २२	सूक्ष्माणि विनिवर्तन्ते १२ ५७
सिन्धुना मयोत्रत्या ३५ ५०	सुमृन्मयीं च धटिना २३ ७	सूक्ष्मा तच्चातुरात्मोया २० २४
सिमृष्टा नाम तद्रूपा ४ ५	सुरदाक्षमयीना च ४९ १९	सूक्ष्मायास्तु गतीस्तिस्रः ३२ १२
सिमृष्टा या परा विष्णोः ६ ४	सुर्षि हिमशेखामा ३७ ३७	सूक्ष्मा विवर्तमानाहं ५१ ३०
सिमृष्टाया ममोत्रन्त्याः २ २३	सुरस्याः कथितः सर्व २३ १०४	सूक्ष्माश्च पितृजाश्चैव ५ ४६
" "	सुरभ्यै नम इत्येवं ३३ १०३	सूक्ष्मास्तु पञ्च भूताः स्युः ५ ४८
सिमृष्टालक्षणा देवी ६ २	सुराङ्गमस्य लामो वा ४२ २४	सूक्ष्मे महत्यणी स्पृष्टे ४३ १०७
सिमृष्टालक्षणा पूर्वा १९ १	सुवर्णयामि संविद्वान् ५० १९७	सूचितं तत्र तत्रैव १ १२
सीरं तच्चरहस्तेऽस्य १० ३३	सुवर्णवेष्टित चाङ्गे ४६ ३९	" "
सुकर्कशब्दोऽनुज्ञ ३६ १२६	सुवर्णखजमित्येवं ५० ५०	सुते सा सकल्यः शक्तीः ३१ १३
सुकुमारो युना देवः १७ २७	सुवर्णेनि ततो विप्रैः ५० १९८	सूतमर्थ्यं यतः प्राप्तं ३७ ७
सुगं च तल्लग्न्यंति ४३ १०३	सुनिचिते शुची देवो २८ ३८	" "
सुगं दु खं तथा मोहं १५ ३६	सुव्यक्तं तत्पदे तुयं १० ४२	सूत्राणामन्तरे भूयः ३७ १६
सुगं सदैवम्भ तु १४ २	सुशुमा सुमगमित्यं ४२ ६८	सूत्रयो नित्यसंविदाः १७ १८
सुगदुःशादिदानिवात् ५ ४५	सुपुत्राया अवस्था मे ५१ १६	सूरिम्यश्च हिता निर्यं ५० २०३
सुगमेव न ते कुयुः ४३ १०२	सुपुतिपदगे शश्वत् २४ ३०	सूर्यं समाश्रिता विष्णुं ३२ ११
सुगर्भे स्मृतं सत्त्वं ७ १४	सुपुत्रा नाम या नाडी ५० १८१	सूर्यं मालानलद्रन्दैः ३० १७
सुगदिशसना चैव १२ ३४	सुवर्णव्यसमिदा सा ३१ २६	सूर्यकोटिप्रतीरायाः १७ १५
सुगवानुमृतिदेवतां १२ २४	सुवर्गं मातृरापीठं २३ १०	सूर्यकोटिशस्त्रामं ३५ ४४
सुगविम्मिन्नो दुःखे १३ ४	सुवर्गमीचीनया बुद्ध्या ३५ ८	" "
सुगा रम्या मुदुम्पर्गाः ३६ ८९	सुवर्ग्यद्वयसम्भवाङ्ग ३६ ३५	सूर्यकोट्यपुंदाभावा ३१ ६५
सुगवर्गनः प्रगम्राग्य ४४ ५६	सुवर्ग्यी नेमिगोप्यानेत् ३१ ६९	सूर्यं त्वालापदाद्योर्ध्व ३१ ३४
सुगिनः स्तुतिं श्रुताः ५० १२	सुवर्गान् पीतनग्राश्च ४१ १२	सूर्यमग्न्यवस्थाना २९ १६
सुगन्तुमन्त्रमभिध ३९ १०	सुवर्ग्यो रम्यमानी च ४५ ११६	सूर्यमूर्जं तथा व्योम ३८ ३६

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
सूर्यश्च भोक्तृता प्राप्य ११ १५	सृष्टिकृत्संयुता स्थूला ३२ ५७	सोमानन्दमयी दिव्या ४० १७
सूर्यसोमाग्निरण्डोत्थान् ५२ ११	सृष्टिकृत्संयुतो मूर्ध्नि ३३ १६	सोमाय नम इत्येवं ३३ ८६
सूर्यसोमाग्निरूपाणा २९ ३८	सृष्टिप्रभारमाख्याहि ३ ३७	सोमायुताममद्रवन् ३५ ३२
सूर्यसोमानलान् हित्वा ३० १९	सृष्टिमार्गेण तं भूयः ४० ४९	" ५३ १५
सूर्यसोमी चतुर्थ्यन्तौ २४ ६४	सृष्टिरूपा परा शक्ति १९ १	सीकृत्याय तथा मन्त्रे २५ ३५
सूर्यस्थं संसरेत्तनु ४३ ११६	सृष्टिशक्तिर्दिधा सा मे १२ ३६	सीमाग्रे वैदुमः कार्यः ३९ ४२
सूर्यस्य रश्मयो यद्रत् ४१ ८	सृष्टिस्थित्यन्तर्तारः ४ ११	सीम्यववने चतुर्गुहं १० ३५
सूर्यस्यास्त्रमयं प्राप्य ४९ ७१	सृष्टिस्थित्यन्तरायेंण ४ २०	सीम्यप्रकाशौ सौम्यनेत्रा ४१ १६
सूर्याभिरुपसंभूताः ३६ ४८	सृष्टी समुद्यता शक्तिः २४ १५	सीम्यस्य दर्शनं वाति ४२ ३६
सूर्याचन्द्रमसावेतौ १९ २२	सृष्ट्यादिकं विधायाम ३२ १०	सीम्याग्नेयस्वरूपेण ३१ ३
सूर्यान्तरिक्षगैः काद्यैः ३० ४५	सेनाभ्या सेवितः सम्पक् १७ २५	सीम्याया दिशि विद्येया ३० २८
सूर्यान्तरिक्षता निष्णु ४४ ७	सैव देवी महालक्ष्मीः ६ १८	सीवर्णं द्रव्यसिद्धयै ३९ ३८
सूर्यान्तरिक्षादधस्त्यानं ३६ ६०	सेन पुष्पाति निपयान् ५० १५५	सीवर्णान्तरमूरादयं ३८ ६६
सूर्यान्तरिक्षां च ३१ ७०	सेनाग्निरुच्यते शक्तिः २६ ८	सीवर्णं राजताये वा ३७ ३३
सूर्येति सूरिमि. प्रोक्ता ५० २०३	सेनार्थाचमनीयादि ३६ ८४	सीवर्णः कल्पिता निर्व्य ५४ ४८
सूर्येन्दुबह्निर्नोद्योत २९ ४१	सैवेयं कथ्यते मूर्तिः ३६ ८१	सीपुते चातुरात्म्यं तत् १० ३६
सूर्येन्दुबह्निर्मिथ्यस्य ३७ ७०	सैषा कुण्डलिनी शक्तिः ३६ १५	सीपुत्रेनाप्यना निर्व्य ५० १०६
सूर्येन्दुबह्निर्विर्वाण्य ३० ६३	सैषा तत्त्वविदा मुख्यैः २५ ३९	सनातनगुडौ च पुंस्त्वं २९ ३१
सूर्येन्दुबह्निर्मिथ्यूद्भैः ३० ६४	सैषा नारायणी देवी १ ४३	सन्ध्यासंज्ञाद्विसेसः ४३ ७८
सूर्येन्द्रप्रतिपदेभ्यस्तु ३३ ४६	सैषा वेदविदा निडा ५० २११	साममोहात्मिना माया १९ ६४
सूर्याञ्जल्यानि गण्डः ३० ४	सैषा शक्तिः परा दिव्या ३३ २७	सर्गं प्रहृत्य बह्वी च ४० ७४
सूर्यां हकारः प्राणस्तु २५ २७	सैषा सूर्यपुर्दिव्या २९ ३०	सिमिन्तं तस्मै ब्रह्म २२ ७
सृजते ह्यनिरुद्धोऽन ४ १९	सोदयं सामुत्तं हस्तं ३३ ४५	सिमिन्ताभारगम्भीरे ४३ ३३
सृजन्त्याः शुक्तिं रुमं १९ १७	सोऽभिपूज्य इति प्रोक्तः ५ ६७	सुतये योगनिद्रायाः ९ १७
सृजन्त्या यक्ष्मन्मासा ३ ३६	सोऽनुग्रह इति प्रोक्तः ११ ६	सुतयो मे सदा ह्यष्टः ९ ३५
सृजन्त्या विविधान् ५ २७	सोरानमूनं यत्कान्ता २० २३	सुताः संयुक्ता ध्याताः २५ ३०
सृजामि विविधान् ५० ६३	सोऽम्पाय इति तत्त्वज्ञैः ४३ १०७	सुविमद्भलगीतानि ३९ २४
सृजामि शोभनात् ५० ४९	सोमं प्रपन्नमादाय २९ ५६	सुविदिप्रगीतायाः ३६ ९१
सृष्टाभ्यामि मवाज्यं ५० ४९	सोमं बधामोरां ३३ १०३	सुव्या यशीरता कुर्वान् ९ १८
सृष्टं तद्रश्मिं चाति ४ १९	सोममय्या ममस्तो येः ३५ ४९	सुव्या तु मन्त्रमादाय ५० ४१
सृष्टयन्तस्तु निष्पुनामि ५ ६	" " ५४ ३१	सुव्या तस्मै नाम्ना मां ५० ११३
सृष्टयन्ता जगन्मयं ३९ ६	सोमस्तेष्वेता शक्ति १९ २९	सुव्या यन्मन्त्रान् वामं ५० ६१
सृष्टे हृत्परी घुमं ५ २	सोमन्तो मन्त्रेष्वेक ३३ ६७	सुवन्तो ध्यातिरप्यति ९ ३९
सृष्टिकर्तास्मन्नेऽप्ये ३० ६१	सोमसंस्तरदिस्त्वप्ये ३८ ७२	सृष्टीगन्तारया दमैः ४० ५३
सृष्टिरत्नपुग स्य ३१ ८	सोम्याभिर्नदीया वा ५६ १७६	स्वानता कम्पाः प्रगा ७ ३८

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
स्त्रिय लक्षणसपत्न्या ४२ ६९	स्थूलसूक्ष्मविभेदेन ३५ ३	स्फुरत्किरीटजेयूर १७ ४५
स्त्रिया कामाभिषेको वा ४२ २४	" " ३५ ५	स्फुरत्स्त्रीयूरकूडोल ३७ ७२
स्त्रीपुत्रत्ययरूपाणि ४३ ५८	" " ३५ ११	स्फुरन्त्या तारिकामूर्ती ३६ ५९
स्त्रीमाष त्रिदि तद्रूप २७ ४३	" " ५३ ३	स्फुरन्नादस्वरूपं च ४९ १४०
स्त्रीषु धान्तमना नित्य २७ ४५	" " ५३ ५	स्फूर्तयो मदभिन्नास्ता १९ ३३
स्थानशुद्धिं पुरा कुर्यात् ३५ २०	स्थूलसूक्ष्मादिभेदोऽप्य ३२ ६६	स्फूर्तयो विभवा ख्याता ११ ३६
स्थानशुद्धिभवेदेव ३५ २२	स्थूला चादितनुयैयम् ३६ ४८	सरतस्तत्प्रहर्षो य ४३ ८३
" ५३ १५	स्थूलानां चैव भूतानां १२ ४३	सरन्मन्त्रमयीं लक्ष्मीं ३४ १३५
स्थाने प्रवृत्त्या शेष तत् ३५ ३८	स्थूलानां प्रवृत्तीनां तु ३१ १२	सरन् सततमभ्यासात् ४४ १२
स्याप्येवमुद्दि शिष्यस्य २७ २७	स्थूलानामेव भूतानां ५ ४६	सरंश्चिदासनातीन ३६ ६०
स्यावराश्च तथैवान्ये १४ ४९	स्थूले तु या परावस्था ३२ ३	सरंश्चब्दमयीं शक्तिं ४० १४
स्थिता चतुर्दिश तस्य ८ ३६	स्थूलेदरी च पिङ्गाक्षी ३७ ५३	सरंश्चब्दादितन्मात्रा ४१ २४
स्थितायै पदमस्यान्ते ४५ १५	स्नात शुद्धाम्बर शिल्पी ४९ ७६	सरंश्चास्त्रीयस्तस्थान ३८ १५
स्थितावनयवल्गुताया ३१ ५२	स्नात सर्वेषु वेदेषु २४ ४३	सरंस्त्वमोक्तमाभ्या वा ४३ ३३
स्थिताह परितस्तस्य ८ ३०	स्नान कृत्वा विधानेन २८ २६	सरंस्त्वमवचिन्ताया २० २०
स्थितिर्नाम तृतीया मे १२ ४८	स्नान च परिधानं च ३६ ७८	सरंस्त्वकर्पणं सीर ३८ ५५
स्थितिर्नीं दर्शिता तेऽथ ११ ५३	स्नान विषयणं कुर्वन् २४ ३६	सरंस्त्वार्तरं रूप ४३ २९
स्थितौ सत्त्वप्रधानं तत् ३ ८	स्नान समाचरेन्मन्त्रै ३४ १२२	सरंस्त्वन्दमयैश्वर्य ४९ १२६
स्थितुं पत्तिप्रत्यङ्गत् १० ४१	स्नान स्यात्तन्मलध्वसि ३४ ९८	सरंस्त्वुत्तरपद्मस्य ३८ ३७
स्थित्वा तद्वैतरीद्वारा ४९ १४०	स्नानवास प्रदीपेषु ३६ १०५	सरंस्त्वक्षिणभागवज्ज ३८ ३५
स्थित्वा सध्यामथाष्टम्या ४२ १९	स्नानशिष्टाम्नुसपूर्णा ३९ १४	सरंस्त्वमध्यसरोजस्य ३८ ४१
स्थित्वा शक्तिरह तस्य १० ७	स्नानाभरणवस्त्रसम् ३८ १४	सर्यमाणं पर तत्त्व २४ १४
स्थूल ज्ञानाभिना दग्ध्या ३४ ११६	स्नानार्चनरत नित्य २१ ३८	स्मितज्योत्स्नानुगैर्दिव्यै ५५ १६
स्थूल सूक्ष्मं पर चेति ३२ १	स्नानीयाम्नुसमेतानि ३९ १३	स्मितपूर्णमुखीं रम्या ४२ ६७
स्थूलमूर्तिसर्गास्ते ५ ४३	स्नाने वा सर्वमन्त्राणां ४० १०६	स्मृत्वा तु शान्तये सर्वे २९ ६०
स्थूलसूक्ष्मपरत्वे तु २३ ३९	स्नापयेन्मूलमन्त्रेण ८९ ८९	स्मृत्वा भ्रामयमाणस्ता ३७ ५७
स्थूलसूक्ष्मपरत्वानां २८ ५६	स्निह्यता मनसा पद्मा १ ६०	स्मृत्वा शक्तिं सर्वभारा २४ ६६
स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन ३१ ८१	" " ५१ ८	संगादिसयुतं कुम्भ ३९ १५
" ३३ २७	स्नेहेनेव सदा दीप ५० १०९	सङ्घरश्चानलकूट ४५ ४२
स्थूलसूक्ष्मपरत्वात् ४१ ४९	सन्दमानां पुरा पश्येत् ३६ ५८	सजो नानाविधाकारा ३९ २१
" ४२ ४७	स्पर्शस्तु स्पर्शतमात्रात् ५ ३९	सुचा च मनसा ह्रुवा ४३ २३
स्थूलसूक्ष्मपरतीत ४० ११३	स्पृष्टं सुनिरल कुर्यात् ३४ ७१	सुच्यन्न चतुरादाय ४० ६९
स्थूलसूक्ष्मपरमान ४४ २	स्फुटौ प्रसारितौ हस्ती ३४ ५४	सुनेणायाहुती पूर्वं ४० ७०
स्थूलसूक्ष्ममयो देह ४१ १७	स्फुरणं मणितं हस्त ४० १६	सुवेणायाहुतीर्दीधात् ४० ६४
स्थूलसूक्ष्मविभेदेन ६ ४२	सुगन्धस्य जेयूर ३६ १२५	स्रोतोऽरिमभिरानीर्ग ३६ ९

अ. श्लो.	अ. श्लो.	अ. श्लो.
स्वकं वाच्यं पृथक्कृत्य ४९ १३३	स्वराधिष्ठायिनो देवाः २० ३४	स्वाम्रासदाजाग्रदन्ते ११ १४
स्वकर्मनिरतैः सिद्धैः १७ १०	स्वराश्च व्यञ्जनाश्चैव ५२ ६	स्वराज्यमखिलं प्राप्य १ ३४
स्वचितोत्थविनस्तार्यैः ७ ४५	स्वरूपे नियमे चैव ३२ ४५	स्वारोचिषेऽन्तरे राज्ञे ९ ५०
स्वच्छन्दा पूर्णचिद्रूपा ७ ४७	स्वरूपेऽभिहिते शुद्धे ४९ ११०	स्वालोकज्ञानसामर्थ्यात् ४५ १४
स्वच्छन्दा संविदेवाहं ७ २९	स्वरैर्निभूपयेत्प्राग्वत् ४५ ६४	स्वाशयप्रविशुद्धयर्थं ४० १०१
स्वच्छस्वच्छन्दचैतन्य ७ २	स्वर्गपञ्चम्यभूषण्य ५० १२४	स्वाहा संयोजयेत्तथा ४२ ६४
स्वच्छासि सा मदीया हि १२ १५	स्वर्गस्या नरकस्याश्च १४ ५०	स्वाहापदं मनुः सोऽयं ४५ ४४
स्वच्छा स्वच्छतरा साहं ७ ४७	स्ववर्णाश्रमसंवन्धि १५ १८	स्वाहामन्ते समाशोच्य ४५ ६७
स्वजातिविहितं कर्म १५ १७	स्ववर्णैरङ्गयानेभ्यः २९ ६८	स्वीकारयति ता मन्त्री ३६ ८१
स्वतः शुद्धासि चिच्छक्तिः ५ ८४	स्वशक्तिचरितं दिव्यं २७ ३	स्वीकारे व्यतिरेके च १७ ८४
स्वतन्त्रा निखद्याहं १२ ४	स्वशक्तिनिचयोपेताः ४५ ७	स्वीकृतेऽहंतया चेत्ये १२ २२
स्वतन्त्रा सर्वसिद्धीना १२ १२	स्वशिष्यसाधितं वात्रे ४९ १४	स्वीचकाराविन्दाशः ५० १७
स्वतयाहंतया चैव १२ २२	स्वसंवेदनसंवेद्या १४ ३९	स्वीचकाराहमव्यग्रा ५० १८
स्वतश्चापरिणामीदं ५ २६	स्वस्तिकाना तदीयादि ४६ १५	स्वेन स्वेन तु मन्त्रेण ३५ ५६
स्वदारनिरतश्च स्यात् २८ ५४	स्वस्तिकृत्यै स्वभावेन ३६ ८२	स्वैः स्वैर्विष्यैः समेतानि ८१ २५
स्वदेहे गुह्यस्मर्यं २४ २५	स्वस्त्रियामेव कुर्वीत ४३ ८१	स्वैः स्वैश्चिह्नैः सरोजवयैः ३० ५१
स्वधर्मोर्मिसमुद्भासः २ ५२	स्वस्थानस्थं स्थं नीत्वा ५४ ४	हंशो शक्तिरहं तस्य ४२ ४७
स्वमेऽन्तःकरणेनैव ७ २३	स्वस्थाने विलयं नीत्वा ३५ २५	हंशो हंशो च तावावाम् ४२ ४७
स्वबीजेन निवृत्तौ ता ५४ २	स्वस्वमन्त्रयुता कार्या ४५ ११९	हकारं वायुदेवं तु २० २१
स्वबीजेन स्थितं ध्यात्वा ४१ २०	स्वस्यातन्व्यवरोनैव ३ ३	हकारौकारसंयोगात् २४ ५२
स्वमाहं हि जहात्याशु २ ३१	स्वहस्ते पूर्वान्व्यस्य ४९ २	हन्ते ते शक्त वक्ष्यामि १० ४
स्वभावः सर्वभावाना १८ १२	स्या शक्तिः मामधिष्ठाय १० ९	हन्त्यते सकलं लोकं ३१ २१
स्वभावो नानुयोज्योऽयं ३ २२	स्या सत्ता वैष्णवी प्राप्य २४ ७६	हरिं नयामि कार्येषु ५० ४६
स्वमित्रौ लिखितं नीत्वा २२ १०	स्या स्या वनिष्ठिका ३८ १०	हरिणाग्निं संवीता ५० ४५
स्वमन्त्रेण सुरश्रेष्ठ ४० ८३	स्वागतं तव पद्माक्षि ३६ १३५	हरिणाग्निमुद्रमया ता ५० ४५
स्वमन्त्रेणार्चयेन्मुद्रा ३७ ६९	स्वाच्छन्दोग्यमेव मे हेतुः १३ १५	हरिणीं मामनुप्याय ५० ४४
स्वमुद्राकरणव्यग्र ३८ ६५	स्वाच्छन्द्यादकरोहामि १३ २३	हरिणीं मामनुस्मृत्य ५० ४६
स्वमुन्नेयमधिष्ठाय ३१ १४	स्वाच्छन्द्यान्मम संनृत्यः ३१ ७९	हरिद्राचूर्णसंमिश्रम् ३९ ८
स्वयं गङ्गायामि कर्तुं २ ४६	स्यातन्व्यनिर्मितास्त्वेते ६ २८	हरिद्रावणसंकाशं ३८ ६५
स्वयं सिद्धमयार्थं वा ३४ १२८	स्यातन्व्यमेव मे हेतुः ३ ३१	हरेः स्वरूपभूतायै २० १
स्वयं शुद्धशानो भूत्वा ३१ ४३	स्यातन्व्यादेव संकोचं ६ ३७	हरीं प्रीतिमदीं निर्व्यं ५० १०२
स्वयमुत्पादितैः स्त्रीतैः २८ २७	स्याप्यायमाचरेत्सम्यक् २८ २८	हरिपतिं तथाभ्याख्या २९ ३९
स्वद्विस्तकं देव्याः ४४ ५०	स्वानन्दमेनमानीय ३५ ४६	हविष्यदुदिता सूर्यात् २९ ३९
स्वपत्न्या ता लिखेत्पत्रं २३ १३	" " ५४ ११	हविष्यं स्वयमभ्युयात् ४२ ७०
स्वपणा पदचतुःपदं ५२ १४	स्वान्तःस्फुरिततत्त्वोपः ७ १८	हस्तदेहाङ्गनित्यां २७ २६

	अ.	श्लो.		अ.	श्लो.		अ.	श्लो.
हस्तादिकं चतुष्कं यत्	५	६५	हिरण्यगर्भं पञ्चाक्षम्	५	७	हृद्भास्वरूपसंयुति	४०	१७
हस्ताभ्या दधती कुम्भं	३७	५०	हिरण्यगर्भो योगाना	५७	३६	हृन्नाभ्यो, पञ्चधा मध्ये	४१	३१
हस्तेन्द्रियस्य चादेयं	५	६३	हिरण्यवर्णेत्येव मा	५०	४१	हृन्मध्यस्थे परे मन्त्रे	३४	११३
हारकुण्डलेन्यूर	३६	६१	हृयन्ते मनसा यत्र	४३	२३	हृन्मुद्रालङ्कृतवरं	३८	६१
" "	१७	२८	हृत्पष्ठान्तरमध्याच्च	४३	४१	हृल्लेखा परमात्मस्था	२५	४६
हारनूपुरसंयुक्ता.	४५	९०	हृत्पङ्कजदलेष्वेवं	३८	४४	हृल्लेखा परमा विद्या	२७	६
" "	४९	८	हृत्पद्मादुत्थिता भूयः	४०	६	हृपीवेशाः स भगवान्	५	२०
हिंसकाना विधाताय	३४	४	हृत्पुण्डरीकमध्यस्थं	३१	१६	हृपीवेशमहिष्यै ते	४३	१
हिंसास्तेयादयः शास्त्रै.	१७	८१	हृत्पुण्डरीकमध्यस्था	४०	१३	हेतुमद्हेतुभूतानि	४३	५४
हिता च रमणीया च	५०	९६	हृत्संमुखं तु बध्नीयात्	३४	९	हेत्येवं कथ्यते सद्भिः	३१	२३
हिताय सर्वजीवाना	२४	३	हृदम्बुजगुहामध्ये	३६	५८	हेत्वन्तरानपेक्षं यत्	४	९
" "	५०	२०१	हृदयान्तर्गता चेष्टा	४९	३	हेमरत्नविचित्राङ्गी	३६	६
हिताय सर्वभूताना	९	१९	हृदयाय नमश्चैव	३३	४	हेमरत्नसरित्तीर्थं	३९	१३
" "	३१	६७	हृदये ताडयेच्छिष्य	४१	४३	हैमं च पर्वत दिव्यं	५०	१९१
हित्वा सर्वलोकाना	९	९	हृदये स्थापयित्वा मा	४१	५७	होमं कुर्याज्जपान्ते तु	४६	२१
हित्वा चेतनता ता च	७	२९	हृदादिनेत्रपर्यन्तं	३३	३	होमं तदनु कुर्वति	४९	१०
हित्वा योगमयीं निद्रा	२८	८	हृदि कूपे भ्रुवोर्मध्ये	५५	२	होमादौ दीक्षणीयस्य	४१	३७
हिमशैलेन्द्रसंस्काराः	५०	१५७	हृदि वा धारयेदेता.	४३	१५	होमावसाने मन्त्री त्वं	४८	१०
हिरण्यपेऽनतिष्ठेऽहं	५०	६०	हृदि स्थिता सदा सेय	९	५२	हस्ताकारस्वस्मो यः	३०	१५
हिरण्यगर्भं उक्त्वा य.	५	२९	हृद्बीजात्परतो योग्य	३३	४			

APPENDIX IV

पदानुक्रमणी

अक्षमाला, ३९-३३, ३४, ३६, ४७, ४०-१, ९
 अक्षर, ५-१९, १५-३०
 अक्षास्थि, ३९-३६
 अखण्डविक्रम, २५-१७, ३३-९१
 अमिरूप, २५-२६, ३३-३५
 अपमर्षण, ४२-११, १२
 अपोषा, ३२-१९
 अङ्गश, २५-६, ३३-२७, २८, ३८-४६, ७३
 अचिच्छक्ति, ३-२४, २७
 अजयामन्त्र, २४-५८
 अजित, २५-१४, ३०-३, ३३-४०, ९४,
 ४५-६६ ७२
 अजिता ३०-३३
 अरुण, ३६-१५
 अत्रि, १-६ १६, १७, ८-४०, ५७-२७
 अदिति, ३२-२१
 अद्वैतब्रह्म, १६-२४
 अधर्म, ५-३४, ३३-४३, ३६-१५
 अधिदैवत, ५-६०, ६६, ७-३३, ३४, २९-१४,
 १६, ३२-४०
 अधिभूत, ५-६०, ६७, ७-३२ to ३४, २९-१५
 अध्यात्म, ५-६१, ६७, ७-३२ to ३४, २९-१४,
 १५, ३४-९०, ४२-४०
 अनन्त, ११-१९, १७-३३, २०-३७, ३३-३४,
 ८७, ३६-३०, ४३-७
 अनन्तमुद्रा, ३४-४३
 अनन्तशयन, ८-३५
 अनन्तेश, २५-२७
 अनपगमिनी, ५०-७४

अनल, २५-२४, २९-१७, ६१, ३०-३, ३१-४०,
 ३२-९, ३३-३, ९, १५, ३०, ३२, ५०, ५२ to
 ५९, ६४, ६६, ७४, ८०, ८९, ९५ to ९७,
 १००, ३४-५३, ४५-२८, ४२, ४३, ४५, ४९,
 ५५, ७२, ८०, ८६
 अनसूया, १-९, १०, ५७-३९
 अनाहत, ३२-१९, ३८-७, ४१-५३, ४९-१३७,
 १३९
 अनिरुद्ध, २-४८, ५४, ५९, ४-१०, १६ to १९,
 २९, ५-११, ६-११, १८, ८-१६, १०-३९,
 ११-९, १७-४३, १९-१७, ३२, २०-१८,
 २५, २४-८, २७, २९-५१, ३८-४१, ५७,
 ४३-१०
 अनुग्रह(शक्ति), १२-१४, ५७, १३-८, २९
 अनुत्तरिका, १७-३१, २३-३७, २५-४८, ४९,
 २६-५, ११, ४२, ३३-५१, ४०-४२, ४४,
 ४५, ४९-७०, ९२, ९९, १०१, ५०-२९
 अनुत्तर, १९-२, ५, ६, ७, ९
 अनुबीज, ४५-२५
 अनुयाग, २८-२८, ४०-९४, ९९
 अनुयासन, ३६-१०३, ३९-३१
 अनैश्वर, ३६-१५
 अन्त करण, ५-७८, ६-३५, ४३, ७-३०,
 १२-३२, ४२, १७-५२
 अन्त करणलक्ष्मी ४४-३८
 अन्त करणश्री, ४४-३०
 अन्तर्योग, २८-५७, ३६-१, १५०, ३८-३
 अघतामिस, १२-९, २७
 अन्नप्राशन, ४०-४३

आदिलिङ्ग, ३३-७७; ३७-७४
 आधारपद्म, ५-२३; ३३-३९; ४३-३८; ५०-१८६
 आधारवाहि, ५०-१४३
 आधारशक्ति, ३३-३१; ३४-३९; ३५-५७; ३६-८,
 २६; ३७-५८; ४०-३६, ८८; ४१-६२
 आधारपदक, ३३-३९; ५४-२९
 आनन्द, १९-३, ८, २७; २०-४९; २५-३;
 २६-१८, ३२; ३३-२४, ७३, ७९, ८०,
 ८३ १० ८५, ८७, ८८, ९४, १०२; ४५-४६
 आनुकूल्य, १७-६६, ७७; २८-११
 आनुकूल्यसंकल्प, १७-६०
 आनैश्वर्य, ७-२६
 आप्यायन, ३७-३६
 आभिमानीक, ३६-९२
 आभ्यवहारिक, ३६-८९, ९०
 आर्द्रा, ५०-९९
 आर्या, ४-६६
 आर्ये(आयतन), ४२-२०
 आर्हत, २०-५०; २५-४४
 आलोक, १९-२६
 आलोचन(ज्ञान), ५-५९
 आशय, १२-१, २, ३२
 आसनमुद्रा, ३४-४२
 आह्लाद, २५-१६; २९-६७; ३०-४; ३३-७४
 इच्छा, १-३९; २-३८; ८-२७; १५-४, ५;
 २०-३५; २२-९
 इडा, २९-३७; ३२-२२
 इदंता, २-७; १८-१२
 इदंपदद्वीप, १४-१७
 इन्द्र, २५-४; ४५-६६
 इन्द्रुकला, ३१-७
 इन्द्रपत्नी, ३२-२१
 इष्ट, २५-४; ४५-६६
 ईरण, १९-२६
 ईश, ३-२२
 ईशाना, १९-४

ईशितव्य, ३-२ १० २३
 ईश्वर, २५-१५
 ईश्वरा, ५-१०
 ईश्वरी, ५०-१६१
 उत्तम, २५-१५
 उत्पूय, ४०-५५, ५६, ५९
 उत्साह, ४५-७०
 उदय, २०-१३, १६, २१; २५-५; ३१-३३;
 ३३-२२, ३८, ४९, ९६
 उदारा, ५०-१३२
 उदितावस्था, २-५१
 उद्दाम, २५-५; ३३-९५; ४५-७३
 उद्दाल्य, ४०-११७
 उद्घर्तन, ३९-८
 उन्मेष, १९-४, ६
 उपादान, २८-२४
 उपाय, १७-२, ५६, ५८, ६९, ७६ १० ७८,
 ८० १० ८४, ९१, ९२, १००, १०३, १०५
 उपायान्तर, २८-१७
 उमा, ५-१३
 उपा, ८-४६
 ऊर्ज, २५-५; २९-६६; ३०-४, ३३-२, १५, ३२,
 ५७, ५९, ६१, ८६, ८९, ९०, १०२
 ऊर्जता, १९-४
 ऊर्गा, ३९-४५
 कर्मवेद, ३६-१७
 कस्तूरामा, २५-६
 कर्द्धि, ४५-३२; ४६-१३; ५०-१४७
 एकतात्त्व, १५-१०
 एकदेश, २५-१३
 एकवीरा, ४-६२
 एकशृङ्गतनु, ११-२३; २०-४१
 एकान्ती, १७-१७
 एकार्णवान्तःशायी, ११-२०; २०-३९
 ऐकरूप्य, ६-३९; ७-१७
 ऐन्द्र(मन्त्र), ३३-८०

केदाव, ४-२७; ५-१२, १७; ११-३०; २०-३३
 कोशयश्चक, ८-२; ९-५७
 कौतुक, ४९-७९, ८२
 कौस्तुभ, २५-२६; ३८-६८
 कौस्तुभमुद्रा, ३४-३३
 क्रियापाद, ५१-२; ५३-१
 क्रियाशक्ति, २-४८; २०-२७, ३५; २९-२, ४,
 ८, १०, १२, ४६, ५५, ७०, ७१; ३०-९,
 ६५; ३१-१, ७९, ८०
 क्रोड, ११-२०; २०-३८
 क्लेश, १२-१, ३, ७, ११; १४-५७
 क्षणमङ्ग, २५-४४
 क्षीरणवमुद्रा, ३४-४८
 क्षुधा, ४-६२
 क्षेत्रपालमुद्रा, ३४-४८
 क्षेत्रेद्य, २०-५०; ३७-४४
 क्षेत्रण, १९-२६
 खगा, २०-४५
 खर्व, ३३-८८
 खर्वदेह, २५-११
 खर्वा, २०-४७
 खलि, ३९-८
 ख्याति, ८-४०
 गङ्गा, ८-३५; ३३-५७; ३७-४९, ५१; ४३-६८
 गङ्गाष्टक, १४-४८
 गणेश, ३३-६१; ४०-८८
 गणेश्वरमुद्रा, ३४-६८
 गदध्वंसी, २५-१२
 गदाधर, २५-१२
 गन्धद्वारा, ५०-१४९
 गन्धमान, ३५-२४
 गन्धश्री, ३५-१८
 गरुड, २५-२७; ३६-५०, ६५, ६७; ३६-३०;
 ३८-४६, ७६, ८४; ४४-४४, ४९
 गान्धारी, २०-४७
 गायत्री, २९-३१; ३१-३३; ३२-२०

गीः, ४-६६
 गुणकल्पना, २-३९, ४२
 गुणत्रय, १५-२९
 गुणवती, ३५-१६
 गुणश्री, ३५-१८
 गुणसाम्य, ६-२२; १९-४०
 गुणसूक्ष्मश्री, ३५-१९
 गुणसूक्ष्मा, ३५-१६
 गुणोन्मेष, २-३९
 गुरुष्य, ३८-४२
 गुरुयाग, ४१-६२
 गुल्युल, ३८-४२
 गृहीतिका, ४३-४८
 गृहाना, ४३-४४
 गोधूम, ३९-७
 गोमन, २५-३; ३१-३३; ३३-२, ३३, ३५, ३७,
 ६३, ६६, ६९, ७०, ९७
 गोप्तृत्ववरण, १७-६०, ७३, ७९
 गोविन्द, २५-१२; ३३-५६, ६१, ६३
 गौः, ५-११; ३२-२३
 गौरी, ५-१३, १४, १६, ३६; ९-२०; २५-४५;
 ३२-२०
 ग्रन्थिपर्णा, ३९-११
 ग्रहण, ९१-२६
 ग्रहयन्त्री, ४३-४४
 गण्डा, ४०-१९ ६० २९, ३१
 घर्मशु, २५-१२; ३३-८५
 दुष्टा, ४३-४३
 दुष्प्यन्ती, ४३-४३
 घोरत्व, ५-४४
 घोरा, ३२-२५
 घोराणी, २५-४६
 घोरायन्त्री, ४३-४३
 घोरासम्वा, २५-४६
 घोरा, ४३-४३
 घोरोन्मेषा, ४३-४२

चक्र(अब्ज), ५-२३
 चक्रमुद्रा, ३१-३९, ४५
 चक्रराज, २९-४२, ३१-४०
 चक्री, २५-१३; ३०-४९, ३३-८६
 चक्षुर्मुद्रा, ३४-२६
 चञ्चल, २५-१३, ३३-१२
 चण्ड, ३७-४६, ४७
 चण्डा, ४-३९, ५-१३
 चण्डिका, ४-३९, ४३
 चण्डी, ४-३९, ४३
 चतुर्गति, २५-२३, ३०-४२, ४५-१८
 चतुर्भुज, १७-६६
 चतुर्व्यूह, २-५८, १७-४६
 चतुर्होता, २९-७०
 चतुरूप, २-३८, ६-३९, १८-२९, २०-२०
 चन्द्रा, ५०-११५
 चन्द्राग्र, २५-१३
 चन्द्री, २५-१६, ३३-९३, ३५-४९, ५३,
 ४५-२९, ३१, ३९, ४६, ५०, ५६, ६४,
 ६७, ७३, ८७
 चर्चा, १५-२४, १६-२७
 चर्यापाद, ५१-२
 चलनिम्ब, ४९-१०९
 चालुरात्म, २-१० to ४३, ७-८, १०-२१, २८,
 ४०, ४२, ११-१०, १५, १५-८, १७-३,
 २०-१०, १२, २०, २२, २४
 चातुरूप्य, ४-२५, ७-१९, २४
 चारी, ३०-२१
 चिच्छि, ३-१५, १६, १८, २३, २६, ५-८४,
 १२-१, ६, ८, १०, ११, १५, १८, १९, ४५,
 १३-१८, २३, १४-४, ५६, ५७, १६-१३,
 २५-४६
 चिदासन, ३६-२४, ३८
 चिन्तासन, ३३-४०
 चिन्तासनमुद्रा, ३४-५५
 चिन्ता, ८-३६

चूडाकर्म, ४०-४३
 चेतन, १४-४, ५
 चेत्य, १४-४, ५, ९, १२
 छन्द, २५-१४
 छन्दःपति, २५-१४, ३०-४९
 छल्ध्वसी, २५-१४
 छाया, २०-४६
 जगद्योनि, १९-६, २३-३७, २५-८, ४७,
 २६-१४, १६, १९, २१, २५, ३३-६२
 जटिला, ३९-११
 जनार्दन, ५-१२
 जन्महन्ता, २५-१४, ३३-८९, ९६, ४५-५८,
 ६०, ६३
 जय, ३३-५५
 जयद, ४५-५१
 जयन्ती, ४५-६५
 जयमद्र, ४५-७०
 जया, ८-२२, २०-३४, ३०-२३ ५३, ३४-१७,
 ३५-६२, ६७, ३८-४५, ४५-२, ५, ६, ११
 ५७, ५८, ६३, ७४, ४८-१, २, ११, २७, ३७
 जयानुचर, ४५-७०, ७४
 जयासख्य, ४५-६५
 जलाधिकरण, ५-२३
 जलेया, ३३-८२
 जाग्रपाद, २-४९, १०-२५, ४०, ११-९ १४,
 १४-२०, १९-३४, ३६, २१-११, २२-२२,
 २३, २४-२६, ३३, ४०-११, ५२-१३
 जातकर्म, ४०-४५
 जाति, ३३-७०, १०२
 जिघृक्षा, ४३-४४
 जितता, १७-२०
 जीव, ६-१३, २६, ३३, ७-११, ११-४३, १२-१,
 १८, २१, २६, ३०, ४६, १३-८, ९, २६, ३०,
 ३६, १७-७, २०-३१, २१-२०, २१, २२-१८,
 २६-२३, ३५-१४
 जीवकोश, १२-३५

जीवदेहकोश, ६-४
जीवमन्त्र, ३६-५४
जीवशक्ति, ३१-८
जीवानन्दा, ३५-४६
ज्ञानशक्ति, ८-२३
ज्ञानश्री, ४४-४१
ज्ञानेन्द्रिय, ५-५० to ५२, ५४, ६८, ७३, ७५;

७-३९; १६-९

ज्येष्ठा, ३२-२५

ज्वलन्ती, ५०-१२५

ज्वाला, २५-६

झर, २५-१५; ३०-४९

तगर, ३९-११

तत्त्व, १६-१०

तत्त्वदीक्षा, ४१-३५

तत्त्वधारक, २५-१५; ३०-४९

तत्त्वपद्धति, ७-१; १६-७

तत्त्वशरणी, ३५-३९

तत्त्वाध्या, २१-७; २२-१५; ३०-५७

तन्मात्राणि, १६-५, ८; १९-४४; ३५-६

तमः, १२-९, २१, २२

तर्कमुद्रा, ४४-३८, ४०

तर्पयन्ती, ५०-११०

ता, ५०-१३३

तामिस्र, १२-९

तारकमन्त्र, २३-३६; २५-१; २९-४७; ३०-५,

४२; ३३-२१, ५१, ६४; ३५-६७; ३८-४;

४५-७७; ४९-७०, ९२

तारमन्त्र, २४-४, २४, ३३, ४९; २६-९; २९-२४;

३०-४३, ४६; ३१-९; ३२-६; ३३-१८, ५२

to ५५, ७४, १०३, ११२; ३७-२०; ३८-१३,

१८; ४५-३२, ३०, ४२, ५८, ५९; ४९-९९,

१०१; ५०-१३८

तारा, ८-४७; २०-४५; ३२-२४

तारामन्त्र, २५-४५; ३३-७६, १०६, ११२;

३८-१८, २०, ७९; ४०-३५, ४२ to ४५,

४७, ५०, ५३, ५५, ५८, ५९, ६१, ६६, ७२,

७३, ७५, ९५; ४१-२७, २९, ३२, ४२, ४५,

५३, ५४, ५७, ६०; ४९-९९, ८१०१

तारिकामन्त्र, १७-२०; १८-४८, ५०; २३-३६;

२५-१, ४५, ४८, ५०; २६-५, १०, ४२;

२७-२, २१, २४, ४९; २९-४, ४७, ६०;

३०-१५; ३१-८१, ८२; ३२-१; ३३-१,

११; ३५-१२, ४८, ६२; ३६-५७, ५९, ११८;

३७-२५, ३१; ४०-८, २८, ३९; ४१-४६,

५३; ४९-७०, ९०, १२०; ५०-२९ to ३९

ताललक्ष्मा, २५-१८; ४४-३१

तिरोमाव, ३-१७; १२-१३, १५, १६, २०, २५;

१३-२, १५, २९; १४-५५

तिलकालक, २-४५; ४-१४; ६-७

तीक्ष्णता, १९-२६

तीर्थशुद्धि, ३४-११२

तुपीमान्, २३-१५

तुर्पातीत, २४-३१; ४०-११; ५१-११, २१

तुष्टि, ५०-१९६

तुष्टिदा, ८-२५

तुम्हा, ५०-१०२

तुम्हि, २५-३६

तुम्हा, ४-६२

तेजस्वी, २५-१२

तेजस(अहंकार), ५-५०, ५१

त्याग, १७-७५

त्रयी, ५-१०; १३, २९, ३०; २०-२७; ३२-२३;

४९-६९

त्रय्यन्त, २८-१

त्राण, ४५-५१

त्रिगुणप्रस्थि, ४१-१५

त्रिगुणा, ३-२७; ४-३९, ४०; १५-३०; १६-१७

त्रिपुरा, २६-३५

त्रिनिष्क, ८-३४; ११-२३; २०-४२

त्रिद्वार, २९-३५

त्रेतामि, ४९-८५

त्रेण्य, ४-३२; ५-३, १९, २४ १० २६; १२-३९,

३५-९

त्रैरूप्य, ७-२४, २५

त्रैलोक्यैश्वर्यद, २५-१०, ३७, २६-१४, १९, २१,

२३, ३१-९, १५, ३२-४३, ४५, ३३-४२

त्र्यश्र, २५-८

दण्डधार, २५-१७

दण्डमतु, ३३-९२

दत्त त्रेय, ८-४०, ११-२२, २०-४१

दत्तावकाश, २५-१९

दमन, २५-१९, ३३-७६

दशहोता, २९-२०

दामोदर, ११-३०, ३०-५१

दाय, २८-२५

दाशरथि, ८-४३

दाहन, ४०-३६

दिव्य (आयतन), ४२-२०

दीप्तिमान्, २५-१२

दीर्घघोण, २५-७

दुराधरा, ५०-१५३

दुर्गम, ९-३७

दुर्गा, ४-४०, ४६, ९-३७, २०-१०, ४५-८३

दुर्वासा १-२७

दृश्यमाना, ४३-४१

दृश्या, ४३-४१

देवतुष्टा ५०-१२९

देवदत्त, २५-७

देवनन्दिनी, ३२-२१

देवमित्र, ५०-१४३

देवी, ५०-९०

द्युति, ४५-४७

द्रवणा, १९-२७

द्रादशान्त, २०-१२, २०, २३, ३५-३२, ४०-६,

४९-१२४, ५४-१६, १७, ५५-५

द्रिष्टव्य, ६-३९

द्रैरूप्य, ६-४०, ७-२७

घनेश, ५०-५०

घन्वी, २५-१९, ४५-६१

घरणी, ८-४३, २०-४६

घरेश, २५-२४; ३३-१८, ७९

घर्ता, २५-२०, ३३-४०, ४५-६०

घर्म, ८-३९, ११-२०, २०-३८, ३३-४२, ४३,

३४-५१; ३७-६२

घाता, ५-८

घातुषाम्य, ४०-१०३

घात्रीफल, ३९-३७

घामनय (मुद्रा) ३४-५४

घारणा १९-१२, १६, ३४, ३६, ३८, २०-२२,

२५, २३-१४, २४-५३, २८-४१; ३२-४६,

४३-१५, १६

घारणाकूट, ४४-२७

घारणालक्ष्मी, ४४-३६

घारणाश्री, ४४-२७

घारा, ८-४७

घाराघर, २५-१६

घी ४-६६, ८-२७, २०-३५, ४५

धूमनेत्र, ३-२८

धृति, ३२-२२

ध्यान (दीक्षा) ४१-४०

ध्यानलान, ३४-१२२

ध्रुव ८-४७, ११-१९, २७, २०-३७, २४-४९,

२५-२२, २९-६४, ३१-३०, ३५-१२,

४१-५४, ४४-२९, ४५-८६

ध्वजमन्त्र ३३-९५

नर, ११-२४, २०-४२, २५-२०, ३३-६२,

८२, ९८, ४४-३१, ४४, ४५-७८

नरसंभवा २०-४७

नरसिंह, ११-२१

नवपत्र, ३७-३१, २३ २५, ४३-४९, ५०

नागपान ३३-३४

नागस्याविनी, २०-४८

नागेश, ३८-५१

नाडीमार्ग, २८-४०

नाद, १८-२३; २४-६, ७, ९, ११; २६-८;

२७-२०, २४; ३२-६; ३४-६३; ४९-१४०;

५१-३०; ५२-१३

नादान्त, २४-१०

नामिसम, ४३-३८, ४०

नामकर्म, ४०-४५

नारद, १-१९, २०, २५, ४८; ५७-२६

नारसिंह, २०-३९

नारसिंही, २०-४६

नारायण, ३-१४; ८-१३, ११; १०-६; ११-१,

२४; १२-१२; १३-१८; १५-११; १६-२३;

१७-३, ५, ४६; २०-४२; २४-४९; २५-२०;

२८-४; २९-६९; ३१-४६

नारायणी, ३-१; ४-१; ७-४; ८-९; ९-१;

१२-४; १६-२१; २०-४७; २३-१

नारायणीस्तुति, ९-२५

निक्षेप, १७-७५

नित्यपुष्टा, ५०-१५५

नित्यपाग, ४०-७१

नित्या, ८-२३

निद्रा, ४-६२; ५-३१; ८-३१, ३६

निरति, ७-१३

निखाना, ८-२३; २५-४५

निरयात्य, २-१८

निर्कृति, ३३-८२

निर्गतगच्छ, ४-१७

निर्गति, ४३-४१

निरति, ३५-१५; ५३-१११

निर्गुण, ३९-२९

रुष्टि, २५-२६

नेत्रमन्त्र, ३३-९

नेमि, २५-१६

नेवेष्ट, ४०-१९

न्यसोपपन्ना, १२-१९

न्यसोपपन्नी, ११-२३; २०-४१

न्यास, १७-७५

पञ्चकाल, १७-१३; २१-३१; २७-३६; २८-५१, ५२

पञ्चकृत्य, १३-२३, २६; २७-१, १४; ३२-८,

३६; ५०-१३३

पञ्चगव्य, ४१-१३; ४२-१४; ४९-८४

पञ्चविन्दु, २५-४; ३१-६७, ७४; ३२-३६;

३३-२

पञ्चयज्ञ, १७-१३; २७-३६

पञ्चरात्र, १-४३; ४-२८; २१-११; २२-३६;

२४-७४

पञ्चरूप, ६-२९, ४१

पञ्चरात्रि, १७-२९; १९-१८

पञ्चशेता, २९-२१

पञ्चाध्यक्ष, २०-९

पदमन्त्र, २४-६७; २९-५२, ५५; ३०-२, ५;

४४-१४, १६

पदाब्जा, २१-२५, २७; २२-२३; ३०-१३

पद्म, ५-२३, २८, ३१, ३२; ३३-२३

पद्मनाम, १-२६, ३२; २-५८; ४-२९; ८-१८;

११-१८, १९, २५, २७; १७-१; २०-३७;

२५-२१; ३०-५१; ४५-७२

पद्मनिधि, ३३-६०

पद्मनेमी, ५०-१३५

पद्ममनु, ३३-९९

पद्ममालिनी, ५०-१८६, १८७

पद्ममुद्रा, ३४-५२; ४०-४०

पद्मपाग, ४७-२

पद्मपागी, ५०-११४

पद्मा, ५-८, १५, २०; ८-४३; २०-४५; २५-४५

पद्मासन, २८-४०; ४१-३८

पद्मासना, २०-४७

पद्मिनी, २०-४८

पद्म्या, २५-३०

पद्मिनी, ३२-२३

पद्म, २-९०; ३-१८; १०-१०, १६; ११-४, ८,

१२, २०, ४१, ५१

परबोधा, ४३-४६
 परब्रह्म, ११-२; १४-१; १५-८, ९; १७-५, ७
 परमगुरु, ३३-७२
 परमधामा, ३३-१०५
 परमव्योम, ६-४४; ७-९; १७-९
 परमात्मा, २-४, ५; ११-१; २५-२७, ३६,
 ४६, ४९; २६-१९; ३२-३, ५, ७, १३;
 ३३-१५, १५
 परमेश्वर, २५-१०; ३६-३४; ३७-१९; ३१-७;
 ३३-९१, ९२; ४५-५९
 परमेश्वरी ३२-१२
 परमेष्ठी, ३३-७३
 परब्रह्मन्, ११-२१; २०-४२
 परा, ४-४०; ६-३१; ७-४; ३२-१६, ३७, ५७
 परावीत, ४३-१२
 परावरा, ४-४०
 परिधि, ४०-६०, ७४
 पर्याप्तिकरण, ४०-५०
 पवित्र, २५-२१; ३१-४०; ३३-३८, ५३, ५९,
 ६०, ७२; ४०-५४, ५५; ४४-३०; ४५-५५
 पद्मना रूप, ५०-१७२
 पश्चिमानन, २५-२१; २६-२७
 पश्यन्ती, १८-२५, २९; ४१-५३; ४३-४०;
 ४९-१३१, १३७; ५७-५
 पद्या, ४३-४०; ५०-३०, ८; ५७-११
 परवेतवा, ४३-४०
 पात्र, १९-२६
 पाञ्चरात्रि, २४-६७; ३४-१०९
 पातालमयन, ११-२५; २०-४३
 पाद्यप्रतिग्रह, ३९-१
 पारिजातवित्, ८-३२
 पारिजातदर, ११-२०; २०-४०
 पार्ष्णिमद्रा, ३४-४६
 पारमन्त्र, ३३-९४
 पारमद्रा, ३४-१८
 पाशुपत, १-४२; ४०-११९; ५७-५३

पिङ्ग, ५०-१९३
 पिङ्गल, २९-१५; ५०-१९३, १९४
 पिण्डमन्त्र, २१-१८, २१, २३; २२-३८; २३-३७;
 २४-५३; २९-४९, ५५, ६१, ६३, ६४,
 ३०-२, ३, ४, ४३, ६१
 पितृगणमुद्रा, ३४-७६
 पितृजा, ५-४६, ४७
 पितृसंवन्ध, ३३-७५
 पीठशक्ति, ४०-८८
 पुण्डरीक, ५-२३; २५-२५
 पुत्रक, ४१-८
 पुत्रार, ३७-९८, २५.
 पुत्रशरण, २४-३७; २८-१७
 पुत्री, ४-४९
 पुत्र्य, १६-१५; २०-२८, २९.
 पुत्र्यसूक्त, २९-२३; ३६-६८
 पुरुषेश्वर, २५-२४; ४५-२४, २७
 पुरुषोत्तम, २८-२३
 पुण्ड्रक, ७-२३
 पुष्कर, ५-२३
 पुष्करिणी, ५०-१८९
 पुष्टि, ८-२१, २५, ३६
 पूरक, ३४-१२७; ३६-१२३
 पूर्णाङ्ग, २५-२२
 पूर्णाहुति, ३४-३; ४०-७५, ८२; ४१-२७, ३३,
 ४७, ५१, ५४, ५५; ४७-१३; ४९-२०
 प्रकृति, ४-५१; ५-१९; ७-१६; ८-२४; १०-९;
 १२-७; १५-२६, २७, २९; १६-७, १३,
 १०, १७; ३३-१८; २४-४८; २५-११;
 २६-२८, ३८; ३०-१२, २९; ३३-३३;
 ३५-०, ३, ९, ११, २८, ३८; ४१-४६;
 ५०-६४, १२८, १२४
 प्रहृतिश्री, ४४-३७
 प्रचण्ड, ३३-५४; ३७-४६
 प्रणधार, २५-५; २६-२१
 प्रणव, २४-४०, ७०, ७१; ३१-३०, ४०; ३३-५

- १० १०, १७, २५, २६; ३४-१२५; ३६-२३,
 ७५, ९४; ४१-२५; ४५-२३ ८७; ५०-४०
 मणीता, ४०-५४, ५५
 मतर्दन, २५-१७
 मतापी, ४५-७०
 मतिष्ठा, ३५-१५; ४९-१४९; ५३-११
 मत्यालीढ, ३१-५३
 मत्याहार, २८-४१; ५०-४४
 मयुध, २-४७; ४-९, १५, १८, १९; ५-७; ६-८,
 ९; १०-३६; १७-४३; १९-३२; २०-१७;
 २४-८; २६-२६; २९-५१; ४३-११;
 ५५-११
 मघान, २५-२३; २७-१९, २०, २२, २४; ३०-४८;
 ३३-३५; ४४-२८; ४५-४९, ६९, ८६, ९१
 मघानधी, ४४-२९
 मपत्ति, २८-९, ११
 मपस, २८-१६
 ममासा, ५०-१२०
 मभूता, ५-४६, ४७
 ममाता, ६-३५; ७-१८, १९
 मलय, २-५७; १०-४१
 मसन्नता, १९-२७
 मसाद, ४५-५१
 मसादनमनु, ३३-१११
 मसादाञ्जलि, ४४-३७
 मसारण, ३५-६
 मयुनि, ७-१६; १५-२७, २९; ३०-१२; ३५-१०
 मयुनिकीर्ण, ६-३, २०, ४३
 माण, ५-१२, १३; ७-३५; १२-४४; १६-२१, ३;
 २५-२७; २७-९; २९-२२, ५६, ६२, ६९;
 ३१-१५, १७; ३३-९, १०, ११, १००
 माती, ४३-४६
 मातापुत्री, ३२-२०
 मातामय, ७-२०
 मातापुत्री, ४३-४६
 मातापुत्री, ३२-२३
 माणश्री, ३५-१८
 माणा, ४३-४६
 माणावबोधिनी, ४३-४६
 प्रातिकूल्य, १७-६७; २८-११२-
 प्रातिकूल्यवर्जन, १७-६०
 प्राण, ३६-८९, १३८, १३९; ४०-३०, ७८, ९१;
 ५०-३५
 प्रायश्चित्ताहुति, ४०-७२
 प्रासाद(मन्त्र), १८-४९
 प्रियह, ३९-११
 प्रियमता, ३२-२२
 प्रीणन, ४०-२०
 प्रीति, ८-२७, ३१; २०-३५
 प्रीतिवर्धनी, ८-२५
 प्ररणी, ४५-८३
 प्रायन, ४०-३६
 फलसंन्यास, १५-२१
 पुष्टनयन, २५-२१
 वड्याववध, ११-३०; २०-३८
 वदरासि, ३९-३७
 वन्ध, ४९-१६
 यलाकिरा, ३८-४७
 बहिर्यांग, २८-५७; ३६-१११, १५०; ३७-१, ३
 बाह्यकरण, ५-७८; ६-३७; ७-३८, ४२; २२-२३
 बाह्यागम, ५०-१९५
 रिन्दु, १८-२४; १९-२८; २४-६, ८, १७, ५६;
 २७-१२, २०, २४
 बिन्दुन्त, २४-२२
 बीजमन्त्र, २१-१०, १२, १५, २३; २२-३८;
 २३-३५, ३७; ३५-१७
 बीजद्वय, ५३-१०, ११
 बुद्ध, ८-४१
 बुद्धि, ५-१२, १३, ७७; ६-१३; ७-३२; १६-२,
 ३; ३२-४९; ३५-९
 बुध्नाना, ४३-४२
 बुद्धि, १-१४

बोद्धी, ४३-४२
 बोधयन्त्री, ४३-४२
 बौद्ध, २०-५०
 ब्रह्म, १०-५; ३३-८८
 ब्रह्मदेया, १९-३५
 ब्रह्मपञ्चक, १९-१६, ३०, ३२; २३-१५; ३२-४४
 ब्रह्मप्रत्याप, १२-५४
 ब्रह्मरन्ध्र, ३२-६०; ३५-७३; ४०-५, ६
 ब्रह्मशिला, ४९-१०४, १०५, १०७
 ब्रह्मश्री, ४४-२६, ३४, ३६
 ब्रह्मसमाधि, ३४-१३८
 ब्रह्मा, ५-८, १३, २९; ६-२४
 ब्रह्माञ्जलि, ४४-३६
 ब्रह्माण्ड, ६-४, २४; १२-४६; ४०-२३
 ब्रह्माद्वैत, २-११
 ब्रह्मानन्द, ३४-११६
 ब्राह्मी, ४-६६; ९-७
 भगवती, ४-४०, ४८
 भगवत्किरण, ४५-९६
 भगवत्ता, ७-४
 भगवत्पत्नी, ४-४०, ४८
 भगवद्दर्श, १-११, १२, २०, २१
 भगवान्, ६-४४; २५-७
 भद्रवाली, ४-४०, ४५
 भद्रपीठ, ४९-७९
 भद्रा, ४-४०, ४४
 भद्रासन, ३९-१७
 भद्र्यास, १७-८०
 भद्रावक, २५-२२
 भवत्, २-१४
 भवदुत्तर, ८-१३; १०-२, ४; ११-६; १८-४८
 भवद्भाग्यात्मक, २-१५, १९; ७-६; ८-८, १५;
 ९-५७; १८-४७
 भवद्भाषेत्तर, ८-१२
 भवोत्तरण, २०-४९; २२-३२; ३०-१०
 भवती, ४-६६

:भार्गव(याम), ८-४२
 भार्गवी, ८-४०
 भाव, १८-४८; २८-५
 भावकृष्टि, १२-४०
 भाषासन, ३८-८, २९; ४०-३६
 भाषिकी(कृष्टि), १२-३९
 भाषोत्तर, ८-१२; १०-२; १८-४९
 भाषा, ५-१०, १६
 भास्कर, २५-२६; २६-३८
 भीमा, ९-४१
 भुवन, २५-५; ४५-३८, ८६
 भुवन(चक्र), २९-५४
 भुवनपाल, २५-१९
 भुवनाब्जा, २१-२५, २६; २२-११, २७, २८;
 २६-३४
 भुवनेश्वरी, २५-४६
 भू, ८-३९; २०-४५
 भूतभावन, २५-१३
 भूतलक्ष्मी, ४४-४३
 भूतशुद्धि, २८-२६, ३५-१, २, २०, २२, ८१;
 ५३-२, १५
 भूतश्री, ४४-३३
 भूतात्मा, २५-१३
 भूतादि, ५-३८, ४८
 भूतिशक्ति, २९-२, ४, ९, १०; ३१-७९
 भूधर, २५-९; ३३-१००; ४५-३८
 भूर्जन, ४६-३८
 भोक्तृकृत्य, ७-११
 भोगच्छिद्र, ३९-२५
 भोगयाग, ३८-१५, ८४
 भोगस्थान, ३-१५, २४; १४-५१
 भोगोत्तरण, ३-१५, २४; १४-५१
 भोग्य, ३-१५, २४; १४-५१; २४-५५, ५७
 भोग्यासन, ३९-२६
 भोतिकी(कृष्टि), १२-३९, ४७
 भ्रमरी, ३२-१८

भ्रामणी, ४५-८३; ४९-५
 भ्रामरी, ९-४३
 मदन, ३८-४२; ४५-४९, ७८, ८६
 मधुकैटभ, ९-१६
 मधुपर्क, ३६-७८, १०३, १०५; ४०-१९, ६९;
 ५०-२८
 मधुरा, ८-४५
 मधुसूदन, ११-१९; २०-३७
 मधूपर्क, ३९-४
 मय्यमा, १८-२६, २९; ५०-३९; ५१-३०;
 ५७-९, १२
 मध्या, ५०-८१; ५१-२८, ३१; ५७-२, ६
 मनस.काम, ५०-१६४
 मनु, ५-८३
 मनुषुव, १२-५३
 मनोमयी, ३२-२५
 मन्त्रसोद्य, ३३-१२२; ३४-१
 मन्त्रदीक्षा, ४१-३२, ३५
 मन्त्राध्या, २१-२, ८; २२-१७, १९; ३०-२३;
 ३६-४५
 मन्वन्तपथिप, १२-५१
 मयूरव्यजन, ४७-८
 मरीचि, ५-८३
 मर्दन, २५-२३; २६-३८
 मल्लपरीक्ष, १-१९
 मयूर, ४९-९०
 महाशाली, ४-६२; ५-२१, ३०; ६-१९; ९-१५,
 १८; १०-२७
 महापेनु, ४-६६; २५-४७; ३२-२१
 महान्(तत्त्व), ५-३५; १२-४०; १५-२६; १६-१,
 २, ४; २९-१३
 महारथ, ३२-६०
 महारथ, ४५-७०
 महारथ्या, ४-४६, ६२; ५-४, ९, ३६; ६-२०;
 ३०-२७
 महामरी, ४-६२

महामोह, १२-९; ४५-८८
 महायान, ५०-१८२
 महायोनि, ४५-११०
 महारात्री, २५-४२; ३२-२३
 महालक्ष्मी, ४-३६, ३९, ४२; ५-३; ६-१८ to
 २०; ७-१३; ८-१७; ९-७, ८, ४६, ४९;
 २०-२६; २३-३८; २५-४५; २६-३७, ३९;
 ३०-३७; ४४-४३, ४५
 महावाणी, ४-६६; २०-२६
 महारिचा, ४-६६; ५-५; ६-१९, ३०; ७-१३;
 ८-१७; ९-२०; २६-२५
 महामिथि, २-९; १७-५
 महाश्री, ४-३९, ४३; ५-४, २७; ४४-४५
 महाश्री(मुद्रा), ३४-६
 महिमा, ८-२७; २०-३५
 महिष, ९-११
 महिषमर्दनी, ९-९
 महिषान्तस्त्रीयुक्त, ९-१२
 महिषासुरनाशनी, ३०-२८
 मही, ३२-२३
 महीपत्नी, ३२-२२
 महेश्वरी, ४-६०
 मा, २०-४६; ५०-८९
 मासी, ४९-१६
 मातुलङ्ग, ४-३८
 मातृरामन्त्र, २३-१८, २४-३; ४०-१४
 मातृदद्या, ७-१२, २८
 माया, ३९-२५, ३०
 मायरा, २५-२०
 मानर, ५-८३
 माया, ६-३; ७-१६, २६; ८-२३, २७; ९-६;
 १५-२७, २८, ३०; १९-१४; २०-२६, ३४,
 ३५; ३४-१७; ३५-१०, २९, ५१; ३८-३८;
 ५२-१२
 मयकसोद्य, ६-१८, ४३
 मयानुचर, ४५-८८

मायावीज, ४५-८०, ८२
 मायायोगा, ४-४७
 मायाश्री, ३५-१९
 मायासख्य, ४५-८३, ८७
 मायी, ३३-३०, ५६, ५७
 मालामुद्रा, ३४-३३
 मीनधर, ८-३३
 मुक्तियान, ५०-१८२
 मुद्राकोश, ३३-१००, ३४-१
 मुसल, १०-३३, ४८-२७, १८
 मूढत्व, ५-४४
 मूर्तीकृतगुण, २-३९
 मूलशक्ति, ३१-६
 मूलाधार, ५०-३८
 मृत्युञ्जय(मन्त्र), २९-३८
 मेघा, ४५-४७
 मेरु, ३९-४७
 मोक्षश्री, २७-२४
 मोघा, ४९-१६
 मोह, १२-९, २३, २८
 मोहिनी, ४-४६, ४५-८३
 मौक्तिक, ३९-४६
 मौसल, २५-१७
 यक्षी, २५-४४
 यन्त्रालय, १८-८
 यमुना, ३७-४९, ५१
 यशसा, ५०-१२३
 यशस्करी, ८-२५
 यशस्विनी, ३२-२०
 यष्टि, ५०-१९२
 यावुधानेयमन्त्र, ३३-८०
 योग, १५-१७, १६-३०, १७-६९
 योगशक्तिका, ३२-१८
 योगधामता, २५-८
 योगनिद्रा, ९-१५, १७
 योगभास्विनी, ३२-२५

योगमाया, ४-४७
 योगा, ४-४७, ३२-२५
 योगिनी, ३२-२५ ४०
 योगियान, ५०-१८२
 योनि(प्रकृति), ५-१९, ६-२२, १५-३०, १९-६०
 योनिमुद्रा, ३४-१०, १४
 योन्यासन, ३६-२
 रक्तदन्ती, ९-३२
 रक्षायोग, १८-७
 रङ्ग, २०-४४
 रजतस्तम्भ, ५०-१३
 रजनी, ३९-१०, ४९-१६
 रति, ६-१८, ८-२७, ४९, २०-३५, ३२-२०
 रमा, ४३-३९
 रसता, १९-२७
 रसमात्र, ३५-२५
 रसश्री, ३५-१८
 रसेन्द्र, ४६-२८
 राग, १२-२५, २०-२५
 रागशक्ति, १९-१५
 राजतरु, ४९-१९
 राज्ञि, ४९-७८
 राजोपल, ४१-२२
 राज्ञी, ४-१०
 राम, ११-२४, २०-४३, २५-६, ३१-१९,
 ४५-३१, ६०, ६१
 राहुजित, ११-२२, २०-४०
 रीति(लोह), ३९-४०
 रश्मिणी, ८-४६
 रूद्र, ५-१०, १४, ७-३४
 रूद्र(सूक्त) २९-२४
 रूद्रजननी, ३२-२१
 रूपशालिनी, ३२-२४
 रूपश्री, ३५-१८
 रेचक, ३८-६, ४०-३९
 रेयली, ८-४६

लक्षणा, ५०-६४
 लक्ष्मी, ५-८; ८-२५, ३१, ३६; २०-३४, ४५;
 २३-१२; २५-४५; २९-९; ३४-१६, १७;
 ३५-६७; ४५-२, ४, ६, ८; ४७-१; ५०-६२
 लक्ष्मीतन्त्र, १-२५; ४३-६१; ४४-५२; ५७-३७,
 ३७, ४६
 लक्ष्मीनायिका, १-१; २२-५, ३४; २३-१; २४-१,
 ११, ३१, ४१; २६-३; २७-३, ४३; ३७-६०;
 ५७-४१, ५५
 लक्ष्मीमन्त्र, ४६-४, २९
 लक्ष्मीव्यूह, ४५-२१
 लक्ष्मीसख्यः, ४५-३०
 लक्ष्म्यनुचर, ४५-३४
 लम्बोदरी, २०-४९
 लवणकूट, ३५-४७
 लाङ्गली, २५-२१
 लावण्य, ४५-३५; ४६-७, १७
 लिङ्गात्मा, २५-७
 लैङ्गिकी(श्रुति), १२-३९, ४१
 लोक्तान्त, ११-२२; २०-४१
 लोकापाल, ४०-९०
 लोकापत, २५-४३
 लोकेन्द्र, २५-५
 लोकेन्द्रमन्त्र, ३३-७८
 लोभ, ३९-१०
 मनमाला, १७-२९; ३१-५८; ३३-२०, २१;
 ३८-४४; ५५-८
 मनमाला(मुद्रा), ३४-१४
 मन्दमुद्रा, ३४-७१; ३८-५६ १० ५८, ७२
 मणरोष, ३२-२४
 मण्ड, ८-३८; ११-३१; २०-१९; २५-२५;
 ३३-१८, ५५; ४५-३०, ५५
 मरु, २५-२५; ३१-११; ३३-३७, ८३, ८५, ९४,
 ९८, १००, १०३; ४५-२४, ३१
 मर्गान्त, २५-२७; ३०-४८
 मर्गचक्र, २९-४७, ४९

वर्णनादिनी, ५०-१४१
 वर्णाध्या, १९-४६; २०-२, ३, २३, २९; २२-१०,
 १२; ३०-१४; ३६-४४
 वर्ममुद्रा, ३४-२३
 वसिष्ठ, ९-५०, ५१; ५०-५६, ७२, ७३, ७३०
 वसुहिता, ३२-२१
 वह्निजाया, ३१-४३; ३३-२३, १०८; ४५-२६, ८१
 वह्निपत्नी, ४५-६२
 वाह, ४-६६
 वागीश्वर, ११-२०; ४५-५१
 वागीश्वरी, २०-३५, ४५; ४०-२१
 वागीश्वरी(मन्त्र), ३३-६८
 वागीश्वरी(मुद्रा), ३४-७२
 वाग्मवमन्त्र, २६-१२ १० १४
 वामन, ८-४१; ११-२३; २०-८२; २५-२२;
 ३०-४८; ३३-२१; ४४-३०
 वाता, ३२-२५
 वायुवेरमाश्र, ३१-९
 वाहणी, २०-४५
 वायुमा, ४९-३८
 वासना, १२-३४, ३३, ३३; १४-५७; १७-५२
 वायुदेव, २-५, १४; ४-१२, १३, २१, २६; ५-१२,
 १४; ६-१४, १६; १०-१८, २२, २६; ११-९,
 १२; १४-१; १५-९, १०, २०; १६-२३;
 १७-३, ३७; १८-१४; २२-१५, २०; २९-५१;
 ३२-२९; ४३-१२; ५०-२३६; ५५-११
 वायुदेवता, ७-६
 विकल्प, ३-२९; ४-३; ५-६९; ७-११; १४-८,
 ९, ११, १२
 विकल्पि, ५०-९४, ९५
 विक्रमी, २५-९
 विक्रान्ति, २०-४७
 विजय, ३३-५६; ३७-४६, ४७
 विजया, ३०-३३; ४५-६५
 विद्या, ५-१०, २०; ८-३१; २०-४५; ३५-१५
 विद्याभिदेव, ११-१९; २०-३८

- निधि, ५-८
 निनायक, २०-५०
 निन्ध्यवाहिनी, ९-२९
 निपाक, १२-३१, ३२, ३४
 निपुत्र, २५-२४; ३३-४०; ४५-३८
 निमन, २-५८; १०-११, ४४; ११-८ १७, १८, २६, ३२, ४९
 निमगान्तर, २-६१; ४-३०
 निमावरी, २५-४७
 निभूति, ८-२६; ४५-३२
 निभूतिपञ्चक, ३२-५१
 निराद, ५-७९, ८२, ८३; ६-३४; १२-४१, ४०, ४६; २५-७, ३३-२६
 निरिद्धि, ५-८, १६, ६-२२
 निरासयूप, ११-१२, १५, १८, २६, २९
 निशाम, २०-१३, १५, २१
 निश्चकामा, २०-४६
 निश्चमावन, २५-११
 निश्चमन्दिर, ११-२७
 निश्चरूप, ११-१९, २०-३८; २५-१७
 निश्वा, २०-४५
 निश्वाप्यायक, २५-१६; ३३-९२; ४४-३०
 निश्चामित्र, ५०-७२
 निश्वास, १७-६०, ७२, ७८
 निष्टर, २५-६
 निष्ठा, ५-१२; २५-४; ३२-४, ३३-१०९, ३५-१७; ४४-७, ४५-४२, ४३, ६२, ६६, ७८
 निष्वक्तेन, १७-२१, २५; ३८-५२, ७५, ८३, ४०-७८, ८१, ९०
 निष्वक्तेनमनु, ३३-९९
 निष्वक्तेनमुद्रा, ३४-८४
 निष्यगं, २५-१०
 निहंगम, ११-१९; २०-३८
 नृदि, ४५-३०
 नृपकर्म, २५-१७
 नृपकपायी, ३२-३०
 वेदगर्मा, ४-६६
 वेदवित्, ११-२५
 वेदविद्या, २०-४८
 वेदात्मा, २५-११
 वेद्याः, ५-१७
 वैरागिक, ५-४९, ५०
 वैकुण्ठ, २५-१८; ३३-२४, ८७; ४४-३२
 वैराग्यी, १८-१७, २९; २०-३०; ४९-१३४, १४०; ५०-४०, १४१; ५७-२, ८ १० १०, १२
 वैदिक, २७-२१
 वैदेही, २०-४८
 वैद्वम(मणि), ३९-४२
 वैप्रचित्त, ९-३०, ३१
 वैराग्य, ५-३४; ३६-१३
 वैराज, २५-१८; ३३-६६; ४५-६१
 वैश्वानरशिखा, ४४-२२
 वैसर्जनमनु, ३३-११३
 व्यक्त, ३०-४४
 व्यक्ति, २०-१३
 व्याख्यामुद्रा, ३७-६७; ४४-४१
 व्यापक, २५-३; २९-६३ १० ६५; ४५-६०, ६६
 व्यापी, २५-१०, २६-३९; २९-५७, ५८; ३०-४; ३१-१७, ४०, ६७; ३३-२, १६, १९, २२, २४, २६, २७, ६४ १० ६६, ७१ १० ७३; ४५-२९, ३१, ९२
 व्याप्ति, १९-२६; २०-१३
 व्यामिश्रयोग, ११-४९
 व्युच्छन्ती, ४३-३९
 व्युत्तिता, ४३-३९
 व्युत्पत्ती, ४३-३९
 व्युत्पत्ति, ४३-३९
 व्यूह, ३-१८; ६-१६, ७-७; १०-१०, १७, २७, ४३; ११-४, ५, ८, ११, १४, ४०, ४१, ४९, ५१; २०-१३, ३३, ३४; २२-१६, ३४; २४-१९; २९-१२; ३०-१३, ६५; ३५-३०; ५१-१४

व्यूहान्तर, २-६१; ४-२८; ११-३०; ५१-१४
 व्यूहिनी, २९-११, ६०; ३०-२, ६५
 व्योम, ४-४९; ५-१९; ३३-१५, ७४, ७६, ७९,
 ११०; ३५-१३, १५; ३६-३१
 व्योममन्त्र, ५०-७७
 व्योमेश, २५-१०; २६-२४, २९, ३३; २७-१६,
 १८, १९; ३२-१७; ४५-६२
 व्योपुगी, ४३-३९
 शंकर, ५-१०, ३६; २५-२१; ३३-५८; ४५-४९
 शंकरि, ३८-४९
 शक्ति, २-११, २९, ४९; ३-३, ४; ४-१०, १३,
 १९; ७-५; ८-९, २६; १०-६, ७, ९;
 ११-२, २१, ३५; २०-४५; २४-१४; २८-३
 शक्तिकोश, ६-३, ५, ९, १०
 शक्तिचक्र, ३६-४५
 शक्तिचत्त, ७-१३
 शक्तिपात, १३-८, १०
 शक्तिमत्, ८-८, ९; ३६-४२
 शक्तिमनु, ३३-११
 शक्तिमुद्रा, ३४-९, १५
 शक्तीश, ८-१९; ११-१९; २०-३७
 शङ्ख, ३७-३, ७, ९
 शङ्ख, २५-३३; ३३-६२, ६५, ६६; ४५-६१
 शङ्खमिषि, ३३-५९
 शशी, ३२-२०
 शशाङ्गी, ९-१५
 शम्भुस, १८-१७, ३३; २०-७; २१-६, ९;
 २३-२१; २४-३, १०, ४८; ३१-१०;
 ३२-१९; ३६-४९, ४१, ५९; ४९-१३७;
 ५०-१३, ४३
 शम्भुश्री, ३५-१८
 शम्भुशुक्लपान, ४९-१३८, १३८
 शम्भुशेखर, ५७-३
 शम्भु, ४५-८८
 शरणागति, १७-६१, ७९, १०१
 शरत्प, २८-८

शस्त्र, ३८-४२
 शक्ती, ५५-९
 शक्तीमयी, ९-३६, ३८
 शकुन(सूक्त), ४९-५०
 शाण(सूत्र), ३९-४५
 शान्त, २५-२५, ४९; २६-८; २७-२२; ३३-९३;
 ४४-२६; ४५-२७
 शान्तवा, २-४४
 शान्ता, २-४१; ४-५०; १८-१९, ३०; ५१-२८
 शान्तावस्था, २-५१
 शान्ति, १९-२७; २५-६६; ३५-१५
 शान्तिद, २५-१९
 शान्तिदा, ८-२५
 शान्तोदित, ५०-१३८
 शान्तलीला, ३५-१६; ५३-१२
 शार्ङ्गधृत्, २५-२०
 शक्ति, ३९-६, १४; ४७-१०
 शाल्वन, ३९-३१
 शाल्व, २५-१४; ३०-४९; ३३-५४; ४५-६०
 शाला, २५-१८
 शिवात्मन्, ३७-५७
 शिवामुद्रा, ३४-२०
 शिवमिया, ३३-२८
 शीतमात्र, १९-२७
 शुक(वृत्त), २९-२४
 शुद्धकोश, ११-५२
 शुद्धव्याख्या, ४१-३५
 शुद्धवृत्ति, २-११; ३-११
 शुद्धमार्ग, ३-१८; ४-५, ६, १२; ६-५; २४-१७
 शुद्धदृष्टि, ४-७; ५-२; ३२-१४
 शुद्धि, ८-२३
 शुद्धेश(शिव), ११-५२
 शुद्धमन्त्र, ७-१९
 शुद्धमनु, ३३-१०
 शीत, २५-४१
 शीतल, ४८-१६

शौर्यं, २-५५
 आद्रकल्प, १८-७
 श्री, ४-५४; ५-८; ६-८; ८-२१, २२, २३, ४०;
 ११-२१; १२-४; १३-८; १६-२१; २०-१५,
 ४६; २६-२९; ३२-२४; ३३-५१; ५०-८३
 श्रीकण्ठ, २०-४९
 श्रीनिवास, १६-३१
 श्रीपति, ८-२१; ११-२१; २०-४०; २८-८
 श्रीफल, ४६-१९
 श्रीवीज, ३४-६०
 श्रीवृक्ष, ४६-१४
 श्रीयुक्त, २९-२३; ३६-७४; ४९-९३, ९५
 श्रुति, ४५-४७
 श्वेत, २५-२१; ३०-४, ४९
 श्वेता, ५५-९
 पदकर्म, २१-३१
 पदकोश, ६-३, ४; १२-३८; १४-५२
 पञ्चशर(मन्त्र), १७-३०; ३१-४४
 पङ्क्त, १७-५९
 पङ्क्या, २१-१; २२-१०, ११; २९-१; ३०-१०,
 ५७; ३१-४६; ५०-१७७
 पङ्क्युण, २१-७
 पङ्क्युता, २९-२१
 पाङ्क्युण्य, २-१०, ३६, ३८, ५४; ४-२२; ५-९,
 २५; १०-५; ११-३, ४; १३-२०; २६-३;
 २९-५, ७; ३०-८; ३१-१, ८२; ३२-२९;
 ३६-३७; ३८-१; ४२-४६; ४४-३; ४९-५९,
 ६३; ५०-५
 संकर्षण, २-४५, ४६, ५३; ४-८, १०, १९; ५-९;
 ६-६, ९; १०-३३; १७-४३; २४-८, २९;
 २९-५१, ६६; ३८-४०; ५५-११
 संकल्प, ५-७१, ७२; ७-३६
 संख्या, १५-२४; १६-२६; २०-४५
 संशामन्त्र, २४-५४; २९-५५, ६४; ३०-६१;
 ४४-८ to ११, १४
 संख्यादेवी, २८-२३

संनिधि(मुद्रा), ३८-९, १०
 संनिरोप(मुद्रा), ३८-९, ११
 संन्यास, १५-१९; १७-७५
 संपातहोम, ४१-१८, २६, २७
 संयम, १६-३०, ३३, ३४, ४०
 संरम्म, ५-७४, ७५; ७-३५, ३६
 संवित्, १४-५
 संसाग(होम), ४०-७४
 संसाम्म(मुद्रा), ३८-९, ११
 संहार, ४०-४८
 संहति (आत्यन्तिकी), १२-५६
 „ (नित्या), १२-५३
 „ (नैमित्तिकी), १२-५३
 „ (प्राकृती), १२-५४
 „ (प्रायुती), १२-५५
 „ (मायी), १२-५५
 „ (शक्ति), ३-८, ९; १२-१३, ५२, ५६, ५७;
 १३-९८; १७-३४
 सर्लमन्त्र, ४५-५०, ६७
 सती, ५-१३
 सत्ता, ३-१; ३२-१७
 सत्य(अक्षर), १९-१८, ३१; २५-६
 सत्य(वाहन), ११-३४
 सत्यलोक, ६-३३
 सत्या, २०-४६; ३२-२०
 सद्योजात, १९-७
 सत्तरूप, ६-३९, ४१
 समयी, ४१-८
 समाधि (योग), १६-३०, ३१, ३४, ३९
 „ (वैश्य), ९-५१
 समित्, ४०-६५, ६६
 समृद्धि, ४५-३२
 सरधा, ३०-३४
 सरस्वती, ४-६६; ५-११; ६-११; ८-२५; ३०-२७;
 ३२-२०; ४५-४७; ५०-७१, ७२, ७४
 सरोवहा, २०-४६

सर्ग (अक्षर), ३०-३
 सर्वकामदा, ८-२७
 सर्वत्याग, १५-१७; १६-४२
 सर्वरोधक, २५-१९
 सहस्रार, ३०-५४, ५८, ६०, ६२, ६३
 साख्य, १५-१७, २५; १६-३३; १७-४९
 साख्यनिशान, १५-२३; १६-२५
 साख्यशास्त्र, १५-२४
 सादृष्टिक, ३६-८७
 साक्षात्शिक, ३६-९०, १३७
 सात्त्वत (धर्म), १-१९, २१; ६-४४; १३-१३;
 ४०-११८; ४९-६९, १४१
 सात्त्वत (मन्त्र), ४९-९८
 ,, (संहिता), २-५९; ११-२८
 साधक, ४१-८; ४७-१७; ४८-२६
 सामग, २५-१५
 सामपाठक, २५-१५
 सारघ, ३०-३४
 सारस्वत(मन्त्र), २६-३०
 सावित्री, २९-२७, ३०; ४२-९
 सिद्धान्त, ४०-१०१
 सिद्धार्थक, ३७-३०; ३९-१५; ४८-१०; ४९-१०
 सिद्धि, ४५-६५
 सिद्धिपद, २५-२२; ३०-४८
 सिन्धुशापी, ८-३०
 सिमृता, ६-३, ४; १४-१, १९-१
 सोपा, ८-४४; ३२-२४
 सोर, १०-३३
 सोरमनु, ३३-९८
 सुदर्शन, २९-४२, ५५; ३०-१२; ३१-३४, ६१
 सुदर्शन (मन्त्र), २९-६८; ३०-३०
 सुधा, २०-४६
 सुन्दर, ९-२९
 सुन्दरी, ३२-२०
 सुम्न, ४५-३५
 सुम्नग, ५-१३

सुम्न-निसुम्न, ९-२१, २४, २८
 सुरय, ९-५०
 सुरदाह, ४९-१९
 सुरभि (मन्त्र), ३३-१०३, १०४
 ,, (मुद्रा), ३७-३७
 सुरकुम्भ, ४२-२४
 सुवर्णसक, ५०-१०
 सुरगा, ५०-१९८
 सुपुति, २-६९, ५८; ७-३०; १०-१८, २१, ४२;
 २१-२५; २२-२२, २४, २७; २४-३०; ४०-११
 सुपुत्रा, ३५-४२; ५०-१८१, १८४, १८५; ५४-१७
 सूक्ष्म, २५-२३, ३५-४९
 सूक्ष्ममूल, ५-४२
 सूक्ष्मद्वारी, ५-७९, ८०
 सूक्ष्मा, ७-४
 सूर्य(अक्षर), २५-२७; २७-८; ३०-६, १६, १७,
 २५, ४३; ४४-७; ४५-७८
 सूर्या, ५०-२०३
 सृष्टि, ३-९, १०, ३३; ४-५, ११
 सृष्टि (शक्ति), १२-१३, ३६, ३८; १७-३२, ३३;
 १९-१, १०
 सृष्टिदृष्ट, २५-१०; ३३-१९, ९३ १० ९८
 सेवनी, ३२-३९
 सैद (आयनन), ४२-२०
 सेत (मणि), ३९-३९
 सोम (अक्षर), २५-२६; ३५-०३; ४५-१८, ६६
 सोस्तिता, ५०-१५
 सोमाम्प, ४५-३५
 सोममन्त्र, ४५-३५
 म्नागु, ५-१०
 स्यामन, ३८-९, १३
 स्थिति (शक्ति), २-५७; ३-९, १०; ४-११; १०-४१;
 १२-१३, ४८, ५०; १३-२७; १४-१२, ३३
 सपुल्लव, ५-४६
 सपुल्लव, १२-४६
 सपुल्लव, ५-४३

धानासन, ३९-५
 ध्यानाधी, ३५-१८
 ध्यानाधि (मणि), ३९-४२
 ध्यानाधि, २५-१८; ३३-६२; ४४-११; ४५-४३,
 ५०, ६०, ७८
 ध्यानाधि, ४०-६९; ४१-१५, ५१, ४३-३३
 ध्यानाधि, ४०-६३, ६४
 ध्यानाधि, ४०-४४, ५०
 ध्यानाधि, १-६९; ७-२२, १०-२२; ११-१६, ११;
 २१-११; २२-२२, २१; २४-२८; ४०-११
 ध्यानाधि, ५-१९; १५-१०; १९-४०
 ध्यानाधि, २८-४०; ३६-२
 ध्यानाधि, १८-७; २८-२८; ४०-१००
 ध्यानाधि, ४०-४४, ५०
 ध्यानाधि, ४०-४७
 ध्यानाधि, २८-४; ४२-४६, ४७; ४९-१९
 ध्यानाधि (मन्त्र), २४-४९, ५४, ५८, ६२
 ध्यानाधि, ४२-४७

ध्यानाधि, ११-२४; २०-४१
 ध्यानाधि, ५०-४६
 ध्यानाधि, ३९-८, १४
 ध्यानाधि, २०-४७
 ध्यानाधि, ५०-७७
 ध्यानाधि, ५०-६०
 ध्यानाधि, ५-२९, १२
 ध्यानाधि, ५०-९१
 ध्यानाधि, ५०-४१
 ध्यानाधि, ३०-५
 ध्यानाधि, ३५-६८; ३८-६३; ४४-२०, २१
 ध्यानाधि, ३४-१८; ३८-६१
 ध्यानाधि, २५-४६; २७-६
 ध्यानाधि, ५-१२, २०; २८-८, १४
 ध्यानाधि, ३१-१४
 ध्यानाधि, ५०-२००
 ध्यानाधि, ४९-९५
 ध्यानाधि, २५-२२; ३३-६५